

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ
ЗНАНЬ: МІЖНАРОДНА
СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ
ГАЛУЗЕЙ НАУК

М. ЧЕРКАСИ, УКРАЇНА

**7 ЛИСТОПАДА
2025 РІК**

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ
ЗНАНЬ: МІЖНАРОДНА
СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ
ГАЛУЗЕЙ НАУК

м. Черкаси, Україна
7 листопада 2025 рік

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2025

УДК 082:001
Г 52

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченому Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 44 від 06.11.2025 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюллетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 455 від 10.06.2025).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Г 52

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук: матеріали IX Міжнародної студентської наукової конференції, м. Черкаси, 7 листопада, 2025 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. — 520 с.

ISBN 978-617-8312-99-2

DOI 10.62732/liga-inter-07.11.2025

Викладено матеріали учасників IX Міжнародної мультидисциплінарної студентської наукової конференції «Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук», яка відбулася 7 листопада 2025 року у місті Черкаси, Україна.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2025

© ГО «Молодіжна наукова ліга», 2025

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025

ISBN 978-617-8312-99-2

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ І ПРОГНОЗ РИНКУ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	
Узу Саймон Харрісон, <i>Науковий керівник: Коваль Т.В.</i>	18
ДОКАЗУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
Хабаров Н.А., Цюпalo B.O., <i>Науковий керівник: Чорна A.G.</i>	20
СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА АРХІТЕКТУРА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Шубенко M.B., <i>Науковий керівник: Єфіменко A.YO.</i>	22

СЕКЦІЯ 2. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

РОЗВИТОК РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНИХ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДХОДІВ КОМПАНІЇ PUMA	
Немченко A.C., <i>Науковий керівник: Тимошенко K.B.</i>	24
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНЦІДЕНТАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	
Кльоц А.К., <i>Науковий керівник: Сейсебаєва H.G.</i>	27

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

THE ESSENCE AND CONTENT OF THE DIGITAL STRATEGY OF AN ENTERPRISE	
Tretiakova K., <i>Scientific advisor: Krylov D.</i>	29
БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
Солотвінський Д.В., <i>Науковий керівник: Ковалевич Д.А.</i>	33
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	
Масько Т.М., <i>Науковий керівник: Кругла M.M.</i>	36
РОЗВИТОК СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ	
Токар Ю., <i>Науковий керівник: Жарікова O.B.</i>	39

СЕКЦІЯ 4. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗМІНУ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЛОЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Мирза O.B., <i>Науковий керівник: Коровіна O.B.</i>	43

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ КОЛАБОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВИХ ПРАКТИК

Шосталь В.О., *Науковий керівник: Кам'янецька О.В.* 46

НАТИВНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Горбач В.О., *Науковий керівник: Файвішенко Д.С.* 49

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Зайка В.В., *Науковий керівник: Федоришина Л.М.* 52

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТІВ

Григорищена В.О., *Науковий керівник: Ковальова М.Л.* 55

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДТРИМЦІ БРЕНДУ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ В СКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

Дрозд Д.В., *Науковий керівник: Новіцька І.В.* 58

СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ І ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Дрозденко Є.Д., *Науковий керівник: Крикун О.О.* 60

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПРО НЕБЕЗПЕКУ РЕКЛАМИ І МОДИ КУРІННЯ ВЕЙП

Антіпова Д.Ю., *Науковий керівник: Орлова Т.А.* 63

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ ЖІНКИ

Міщенко В.Ю., *Науковий керівник: Єгорова К.Г.* 67

СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

PRINCIPLES OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND JAPAN

Varenyk S.S., *Scientific supervisor: Zhukovych I.P.* 69

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ «ОБОРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ» У ФРН

Маркович В.В. 73

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРИОРИТЕТИ

Іпполітова Г.Є., *Науковий керівник: Сичов В.В.* 77

СЕКЦІЯ 8. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА Бунчужна В.Є., Науковий керівник: Бабанін С.В.	80
ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ЗЛОЧИННІСТЬ: РИЗИКИ ЗЛОВЖИВАНЬ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД Рошупкін А.Г., Науковий керівник: Марієнко А.О.	83
ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДИНАМІКУ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ Шатов В.В., Науковий керівник: Марієнко А.О.	86
ВПЛИВ МЕДІА НА КРИМІНАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ: КРИМІНОЛОГІЧНА ОЦІНКА Попова О., Науковий керівник: Марієнко А.	89
ГЕНДЕРНИЙ ВІМІР РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ: УЧАСТЬ ЖІНОК У ПРАВОЗАХІСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Павляк І.Я., Науковий керівник: Гламазда П.В.	93
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДЗОРУ Панін В.С., Науковий керівник: Неклеса О.В.	96
ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ Валащук К.В., Науковий керівник: Гламазда П.В.	99
ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ Вишаренко К.Р., Науковий керівник: Лавренко Д.О.	102
ЗАВДАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ НА СУЧASNOMU EТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ Скрипка В.С., Науковий керівник: Марієнко А.О.	104
ЗАХИСТ ПРАВА НА ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧASNOGO КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ Дембіцька А.С., Науковий керівник: Шило І.В.	107
ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ ЧИ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЯК ФОРМА КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ Брага Я.В., Марков М.А., Науковий керівник: Чорна А.Г.	109
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЖЕНЕВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ 1949 РОКУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ Лень А.О., Науковий керівник: Прохазка Г.А.	112
КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ: ПРАКТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ Шепіль К.О., Науковий керівник: Березняк В.С.	115
КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Шепіль К.О., Науковий керівник: Березняк В.С.	117
КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ Козорог В., Науковий керівник: Марієнко А.	119
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Осіпова К.І., Науковий керівник: Лавренко Д.О.	121

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук

КОРУПЦІЙНА ПОВЕДІНКА ЯК ПОРУШЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОДЕКСУ ЧЕСТІ	
Мільчевський М.В., <i>Науковий керівник: Лавренко Д.О.</i>	124
КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ МІГРАНТАМИ ТА ПРОТИ МІГРАНТІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	
Тимофєєв О., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	126
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ	
Степаненко П.С., <i>Науковий керівник: Марієнко А.О.</i>	129
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ ЗАГАЛЬНО-КРИМІНАЛЬНІЙ КОРИСЛИВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	
Шапран А.В., <i>Науковий керівник: Марієнко А.О.</i>	132
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	
Шраменко Р.Р., <i>Науковий керівник: Марієнко А.О.</i>	135
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ОЗНАК	
Брага Я., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	139
ЛОГІЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ СПІВПРАЦІ	
Міхеєва А.В., <i>Науковий керівник: Бондар Т.І.</i>	141
МЕТОД ПРАВОВОГО РЕГУлювання у ТРУДОВОМУ ПРАВІ ПОЄДНАННЯ ІМПЕРАТИВНИХ І ДИСПОЗИТИВНИХ ЗАСОБІВ	
Дембицька А.С., <i>Науковий керівник: Обушенко Н.М.</i>	143
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ	
Червяк Ю.Д., <i>Науковий керівник: Юринець Ю.Л.</i>	146
МОРАЛЬНИЙ ОБОВ'ЯЗОК СУДДІ ПЕРЕД СУСПІЛЬСТВОМ	
Гук Т.Е., <i>Науковий керівник: Лавренко Д.О.</i>	148
НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА РЕФОРМА ЗАКОНОДАВСТВА	
Асм'яткіна Д.Є., <i>Науковий керівник: Юзікова Н.С.</i>	150
НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	
Данилюк Д.Г., <i>Науковий керівник: Лавренко Д.О.</i>	154
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУлювання ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА НАДОМНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Петриченко К.С., <i>Науковий керівник: Киян В.Я.</i>	156
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Шиловська Г.І., <i>Науковий керівник: Д'яковський Г.Л.</i>	159
ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ	
Шиловська Г.І., <i>Науковий керівник: Шевченко Т.В.</i>	161

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ Шевченко Б.В., Щелкунов М.С., Науковий керівник: Березняк В.С. 163
ПЕРЕВІРКА ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ВІД НЕГЛАСНИХ ПОЗАШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ Колісник Б.А., Науковий керівник: Варава В.В. 166
ПРАВО НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Вознюк І.О., Крук О.Р., Науковий керівник: Самчук-Колодяжна З.Ф. 168
ПРАВОВЕ РЕГУлювання ЗАГОТИВЛІ ДЕРЕВИНИ ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ Павляк І.Я., Науковий керівник: Сокол М.В. 171
ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦІВІЛЬНОГО ШЛЮБУ: ЗА І ПРОТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН Грищенко В.О., Науковий керівник: Самілик Л.О. 174
ПРОБЛЕМИ ЗБОРУ ТА ОЦІНКИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ Лобода Г.Р., Науковий керівник: Неклеса О.В. 177
ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТньОГО СВІДКА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Козлова Є.М., Науковий керівник: Соловйова О.Є. 180
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРОКУРОРА Бондар Т.С., Науковий керівник: Лавренко Д.О. 184
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА В УМОВАХ ВІЙНИ Канишева І.Є., Науковий керівник: Лавренко Д.О. 187
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Дядічко В.В., Науковий керівник: Лавренко Д.О. 189
РОЛЬ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ МАЙБУТньОГО ЮРИСТА Синявська А.О., Науковий керівник: Бондар Т.І. 192
СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У СУЧASNІЙ РОДИНІ Шиловська Г.І., Науковий керівник: Кулініч О.О. 194
СОЦIAЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНО-НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ Остроухов В.О., Науковий керівник: Марієнко А.О. 196
ЦИФРОВІ РЕЧІ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦІВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН Кальян В.В., Науковий керівник: Кочина О.С. 199
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ДЛЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА Червяк Ю.Д., Науковий керівник: Юринець Ю.Л. 203
ШКОЛИ КРИМІНОЛОГІЇ ТА ЇХ ПРЕДСТАВНИКИ Чиж А., Науковий керівник: Марієнко А. 205

СЕКЦІЯ 9.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ В ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
Лобода А.С., <i>Науковий керівник: Шинкаренко І.О.</i>	208
ВНЕСОК ГАНСА ГРОССА У СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ	
Ситникова А.О., <i>Науковий керівник: Орлова Т.А.</i>	210
ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	
Качан М.М., Хомяк В.С., <i>Науковий керівник: Старчук О.В.</i>	213
ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ	
Хобот В.В.	216
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ФІКСАЦІЇ (АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЬ) ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	
Марков М.О., Алієв Алі гафар огли, <i>Науковий керівник: Чорна А.Г.</i>	219
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЧИН І НАСЛІДКІВ	
Ткач В., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	223
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ	
Яременко М., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	226
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ АГРЕСИВНО-НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	
Марков М., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	229
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	
Досинчук М., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	232
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ, ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ОПИСУ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ	
Стариковський А., <i>Науковий керівник: Марієнко А.</i>	234
ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ І ОГЛЯДУ ТРУПІВ ЗАГИБЛИХ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У МІСЦЯХ МАСОВОГО ПОХОВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	
Бабенко В.В., <i>Науковий керівник: Орлова Т.А.</i>	236
ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ СПРАВ НОТАРІУСАМИ УКРАЇНИ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ У КОНТЕКСТІ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦІВІЛЬНОГО ПРАВА	
Губій С.В., <i>Науковий керівник: Букатова Д.М.</i>	238
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Коношко В.В., <i>Науковий керівник: Шинкаренко І.О.</i>	241
ПРОБЛЕМАТИКА ДОКАЗУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ	
Резнік В.А., Маліновський А.К., <i>Науковий керівник: Пісоцька К.О.</i>	244

РОЛЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ

Нечаєва К.С. 247

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Великий М.О., *Науковий керівник: Чорна А.Г.* 250

СЕКЦІЯ 10.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУЧASNІХ МЕТОДІВ РЕБ

Хара А., *Науковий керівник: Бардін Є.* 253

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНИХ КОМБІНАЦІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИРІШЕННІ ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ОРД

Маяр М.О., *Науковий керівник: Коломієць В.Ю.* 255

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ В СУЧASNOMU СВІTІ

Варенюк А.В., *Науковий керівник: Мороз І.І.* 258

СЕКЦІЯ 11.

ПОЖЕЖНА ТА ЦIVІЛЬНА БЕЗПЕКА

ДИНАМІКА НАДЗVICHAYNIX СИТUAЦІЙ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАПOBІГАННЮ

Балацька А., *Науковий керівник: Мороз І.І.* 260

ПОВЕДІНКА ЦIVІЛЬНОГО НАСЕLENНЯ ПІД ЧАС ОБСТРІЛІВ

Гринчик С.В., *Науковий керівник: Мороз І.І.* 262

СЕКЦІЯ 12.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ВЕЙПІВ НА МІКРОБОТУ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ

Літвінчук А.С., Янович Д.О., *Науковий керівник: Стакурська І.О.* 265

СЕКЦІЯ 13.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

MECHANISMS OF LIVESTOCK ADAPTATION TO HEAT STRESS

Dochkin D.O., *Scientific advisor: Mylostyyyi R.V.* 267

СЕКЦІЯ 14.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ПРОТЕЗУВАННЯ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Самойленко О.С. 270

СЕКЦІЯ 15. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ІНФОРМАЦІЙНО АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ

Мілодан М.В., *Науковий керівник: Прокопов С.О.* 275

СЕКЦІЯ 16. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ENGLISH AS A KEY SKILL FOR REMOTE IT PROFESSIONALS

Moskalchenko D., *Scientific supervisor: Voloboieva A.O.* 277

ВЕБСАЙТ УЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ УЧНІВ

Вознюк А.Б., *Науковий керівник: Суринович О.М.* 279

ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ У ЗАДАЧАХ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Гордієнко Ю.Ю. 281

РОЛЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ПЛАТФОРМИ .NET У СТВОРЕННІ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
Співак А.М. 284

СЕКЦІЯ 17. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

AUTOMATED SYSTEM FOR CALCULATING PAYMENTS TO MILITARY PERSONNEL

Matiko Kh.F., *Scientific supervisor: Rybchak Z.L.* 287

АРХІТЕКТУРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВАКАНСІЙ

Старих О.В., *Науковий керівник: Загородня Д.І.* 290

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Драбич Д.І., Марцін В.І. 293

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Коваль А., *Науковий керівник: Прокопов С.О.* 295

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ DENSE RETRIEVAL ЯК ЗАСОБУ ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ LLM СИСТЕМ У ТЕХНОЛОГІЇ RAG

Уткін Є.І., *Науковий керівник: Титова О.В.* 297

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ VISION TRANSFORMER (ViT) ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ РУХІВ РУК ЛЮДИНИ

Черепов Д.Е., *Науковий керівник: Машталір С.В.* 300

ЗАСТОСУВАННЯ ГЛИБOKИХ ЗГОРТОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДО ЗАДАЧІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ В ЗОБРАЖЕННЯХ

Цісаренко О., *Науковий керівник: Руденко Д.О.* 303

КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ Єшану Фелічія, Науковий керівник: Деркач Т.М.	307
МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СПІВВІДНЕСЕНОСТІ ТЕКСТОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗГОРТКОВОЇ НЕЙРОМЕРЕЖІ Тарабанович І.-М.	309
МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЗАКУПІВЕЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАШИННОГО НАВЧАННЯ Черній І.	311
МЕТОД ФІЛЬТРАЦІЇ SIP-ТРАФІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ EBPF ТЕХНОЛОГІЇ Іваненко О.І., Науковий керівник: Семендей С.М.	313
МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ НЕІГРОВИХ ПЕРСОНАЖІВ ЗАСОБАМИ ДЕРЕВА ПОВЕДІНКИ Мірошниченко М., Науковий керівник: Машталір С.В.	315
ПРОЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ З КУПІвлІ ТА ПРОДАЖУ ОБ'ЄКТІВ У РІЕЛТЕРСЬКОМУ БІЗНЕСІ Проданюк А.М., Науковий керівник: Буров Є.В.	319

СЕКЦІЯ 18.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ» ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СИСТЕМНО-ДІЯЛЬNІСНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ Криса Ю.В.	322
ІННОВАЦІЇ ТА ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ Шимоняк С.С., Науковий керівник: Пузирьов В.Є.	324

СЕКЦІЯ 19.

СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ Лотоцька С.В., Науковий керівник: Калічак М.С.	327
---	-----

СЕКЦІЯ 20.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

WEATHER TALK AS A REFLECTION OF NATIONAL CHARACTER AND SPEECH ETIQUETTE IN ENGLISH AND UKRAINIAN CULTURES Anasenko K.V.	329
АНГЛОМОВНІ МЕТОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ: ЛІНГВАЛЬНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ Слободян А.В., Науковий керівник: Петренко О.Д.	332
ВЛАСНІ НАЗВИ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ Дж. КУЇНН «БРІДЖЕРТОНИ» Старчук С.В., Науковий керівник: Гринько О.С.	335

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ГАЛУЗЕЙ НАУК Гринишин Х.Я., <i>Науковий керівник: Косенко А.В.</i>	338
ЗАСОБИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ Дутчак Ю.О., <i>Науковий керівник: Косенко А.В.</i>	340
КАТЕГОРІЯ БЕЗОСОБОВОСТІ В ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «МІСТО» ТА ЙЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ Ткачук К.О., <i>Науковий керівник: Крилова Т.В.</i>	341
ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЙ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ Шило П.В., <i>Науковий керівник: Редчиць Т.В.</i>	345
ПЕРЕКЛАД НАЗВ ФІЛЬМІВ І СЕРІАЛІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ: МІЖ ТОЧНІСТЮ ТА МАРКЕТИНГОМ Боровікова Є.Д., <i>Науковий керівник: Голяк В.І.</i>	347
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОРЯДКУ СЛІВ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ HARRY POTTER «THE PHILOSOPHER'S STONE» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ Шевчук А.А., <i>Науковий керівник: Крилова Т.В.</i>	350
СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ У ФУТБОЛІ: ШЛЯХИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ЖІНОЧОЇ ЛІГИ В СУЧASNOMU СПОРТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ Микитюк С.І., <i>Науковий керівник: Давидова Л.В.</i>	352
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В АНГЛОМОВНИХ ЗМІ: ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ Єлейнік А.В., <i>Науковий керівник: Багач І.Г.</i>	354
УРБАНІСТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРАХ В. ПІДМОГИЛЬНОГО Зленко І.А.	357
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ Пудилік Т.П., <i>Науковий керівник: Буданова Л.Г.</i>	360

СЕКЦІЯ 21. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ФЕНОМЕН «СПОЖИВАЦЬКОЇ ЕКОНОМІКИ» Суркова М.О., <i>Науковий керівник: Іщенко О.М.</i>	363
ПРОБЛЕМИ ТА ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧASNOMU СУСПІЛЬСТВА Доценко Д.С., <i>Науковий керівник: Тіхонова Л.А.</i>	366
СИМУЛЯЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СУЧASNOMU УМОВАХ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ Савченко С.І., <i>Науковий керівник: Іщенко О.М.</i>	368
ФЕДЕРАЛІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЕТНІЧНОЮ РІЗНОМАНІТНІСТЮ: ПОРІВНЯННЯ СИСТЕМ КАНАДИ ТА БЕЛЬГІЇ Корж С.М., Козоріз А.С., <i>Науковий керівник: Прокопчук І.І.</i>	371

СЕКЦІЯ 22. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИКЛАДАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ НАРОДНІ КАЗКИ
ТА ЛЕГЕНДИ

Корнован В.С., Науковий керівник: Пак А. 373

ВИКОРИСТАННЯ АУДІО- ТА ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНИХ
МОВ (КОРЕЙСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ)

Глушук А.В., Науковий керівник: Пак А. 375

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ ТА ОНЛАЙН-ОБГОВОРЕНЬ НА
УРОКАХ

Богомазова О.С., Науковий керівник: Пак А. 378

ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ ТА АНІМАЦІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КОРЕЙСЬКОЇ
МОВИ

Ничипоренко А.А., Науковий керівник: Пак А. 380

ВПЛИВ МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ
СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Стелюк А.А., Науковий керівник: Хон К.Ю. 382

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Шилінговська В.Ю., Науковий керівник: Пак А. 384

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН. ЗАЛИШИНЕЦЬ»

Маценко С.М., Науковий керівник: Кириленко Н.І. 386

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ
АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барилляк О.Р., Науковий керівник: Невмержицька О.В. 388

ІНТЕГРАЦІЯ КУЛЬТУРИ ТА МОВИ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Жебрівська Д., Науковий керівник: Пак А. 390

ІНТЕРАКТИВНІ ДОШКИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ У ВИКЛАДАННІ
КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Бабак Д.О., Науковий керівник: Пак А. 392

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.
ОНЛАЙН-ІГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ

Войтова Д.А., Науковий керівник: Пак А. 395

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В МЕЖАХ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ»

Врабій Є.В., Науковий керівник: Трубіцина О.М. 398

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АУДІОВАННЯ ТА
ГОВОРІННЯ КОРЕЙСЬКОЮ МОВОЮ

Дерік А.Е., Науковий керівник: Пак А. 401

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ ЯК ОСВІТНЯ
ПРОБЛЕМА

Колєватова К.О., Науковий керівник: Тютюнник О.М. 403

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТНИХ МЕТОДІВ У КОНТЕКСТІ СУЧASНОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ Доїжак Ю.В., <i>Науковий керівник: Мельничук Т.А.</i>	405
ПСИХОЛОГІЗМ І МОРАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ» ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ УЧНІВ Прокопенко М.С., <i>Науковий керівник: Кириленко Н.І.</i>	408
СТРЕС: ПРИЧИНЫ, НАСЛІДКИ ТА БОРОТЬБА З НИМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ Літвінова М.О., Шекун К.Ю., <i>Науковий керівник: Гуріненко О.В.</i>	411
ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «EDUCATION» Герасименко А.С., <i>Науковий керівник: Жаборюк І.А.</i>	414

СЕКЦІЯ 23.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ НЕПОВНОЛІТНІХ Коваль О.М.	418
ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ЯК АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З МОРАЛЬНОЮ ТРАВМОЮ Яковенко Д.М.	420
ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Матвійчук О.М.	423
ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНИМ ПРОЯВАМ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ Богданець О.О., <i>Науковий керівник: Грицук О.В.</i>	426
ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ Людера Д.В., <i>Науковий керівник: Шинкаренко І.О.</i>	428
ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ Хара А., <i>Науковий керівник: Шинкаренко І.О.</i>	430
ІНТЕГРАЦІЯ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДІАПСИХОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ВТОРИННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД Лотоцька І.І.	432
МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ВАЛІДИЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ СТРЕСОСТИЙКОСТІ (HARDINESS, COR) У ЗРІЛОМУ ВІЦІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ЯК ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ Шишкін В.В., <i>Науковий керівник: Срмакова Н.О.</i>	434
ОБРАЗ ТІЛА ТА САМООЦІНКА ЖІНОК ДО ТА ПІСЛЯ БАРІАТРИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ Парасєй А.О.	436

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕНКІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ОСІБ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ Кисленко Н.Д., <i>Науковий керівник: Синякова В.Б.</i> 441
ОСОБЛИВОСТІ РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЙ З РІЗНИМИ ЧАСОВИМИ ОРІЄНТАЦІЯМИ Микитич Б.М., <i>Науковий керівник: Петровська І.Р.</i> 444
ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ТА ВІКАРНА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ ЗНИЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПСИХОЛОГІВ Цвіль А.А. 447
ПРОФІЛАКТИКА ДЕСТРУКТИВНОГО КОНФОРМІЗMU В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ Тимченко К.В., <i>Науковий керівник: Долгопол О.О.</i> 449
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ГЛОБАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СУЧASNІЇ ОСВІТИ Турчанікова О.В., <i>Науковий керівник: Байда С.П.</i> 452
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЕРБУВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ. ЧИННИКИ ВРАЗЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ Сирота Т.А. 454
ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПЛКУВАННЯ Тарасов Р., <i>Науковий керівник: Шинкаренко І.О.</i> 456
ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ: РОЛЬ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ Заремба Н.А. 458
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ Ренчка О.О. 460
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Герасимова К.М., <i>Науковий керівник: Абасалієва О.М.</i> 462
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК З РІЗНОЮ САМОЕФЕКТИВНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ Петришин С.І., <i>Науковий керівник: Петровська І.Р.</i> 465
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОМ І ТРИВОГОЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ Чубенко В.О., <i>Науковий керівник: Романюк Л.В.</i> 467
ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПЕРМАКРИЗИ Матуlevський К.М. 469
ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ НИЗЬКОЇ САМООЦІНКИ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ Пасічник Г.Г., <i>Науковий керівник: Романюк Л.В.</i> 471
РОЛЬ ЕМПАТІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ Байрамова Г. 472

Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук

РОЛЬ СМISЛОЖИТІВХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПІДТРИМАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТИКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ (ОСІБ ВІКОМ 35–50 РОКІВ)	475
Урядіна Н.В.	475
СОЦІАЛЬНА ТРИВОГА У МОЛОДІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СХЕМОЮ НЕКОМПЕТЕНТНОСТІ	
Маршалок У.І., <i>Науковий керівник: Чолій С.М.</i>	478
ТИПОЛОГІЧНІ ПРОФІЛІ ОСОБИСТІСНИХ РИС ЖІНОК-МІГРАНТОК ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХНІХ ДОМІНАНТНИХ МОТИВАЦІЙНИХ ПОТРЕБ	
Гулаті Л.М., <i>Науковий керівник: Гапон Н.П.</i>	480

СЕКЦІЯ 24.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ДІАГНОСТИКА ТА ВЕДЕННЯ ХРОНІЧНОГО ОБСТРУКТИВНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ (ХОЗЛ) У СІМЕЙНІЙ ПРАКТИЦІ: ОПТИМІЗАЦІЯ ІНІЦІАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ	
Тітов О.С., Процик Ю.Ю., <i>Науковий керівник: Ксенчина К.В.</i>	482
КОМОРБІДНІСТЬ ПСИХІЧНИХ ТА СОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК, СПІЛЬНІ МЕХАНІЗМИ, ІНТЕГРОВАНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ	
Гомонілова М.Р., Гончар Д.Т.	485
ТРАНСПЛАНТАЦІЯ КИШКОВОЇ МІКРОБІОТИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ МЕТОД ЛІКУВАННЯ НЕЙРОДЕГЕНЕРАТИВНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	
Братанич К.О., <i>Науковий керівник: Карбованець О.І.</i>	488

СЕКЦІЯ 25.

ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ЧЕРКАЩИНИ	
Тищенко Л.А., <i>Науковий керівник: Кухнюк О.В.</i>	490

СЕКЦІЯ 26.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Пазушкіна А.О., <i>Науковий керівник: Антіпова Ж.І.</i>	492
ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МОТИВАЦІЮ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ	
Аксюнов М.С., <i>Науковий керівник: Фоменко О.В.</i>	494
ОРГАНІЗАЦІЙНО МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ У ФУТЗАЛІ	
Нелепа К.Є., <i>Науковий керівник: Фісун О.В.</i>	496
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ	
Голіцина М.К.	499

СЕКЦІЯ 27. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВІДОБРАЖЕННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКАХ У ГАЗЕТИ «ДІЛО» Чеберяка О.М.	501
ЕПОХА СЬОГУНАТУ ТОКУГАВА (1603–1868): СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ, МОРАЛЬНИЙ КОДЕКС САМУРАЇВ І КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ЯПОНІЇ Стєфанишин Я.І., <i>Науковий керівник: Горбачик О.О.</i>	504
ЗАНЕПАД ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЯНИЧАРСЬКОГО КОРПУСУ. ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКА «НІЗАМ-І ДЖЕДІД» Стєфанишин Я.І., <i>Науковий керівник: Горбачик О.О.</i>	507
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК БАГАЇЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУЧАСНУ ПОЛІТИЧНУ Й СУСПІЛЬНУ СФЕРУ Баранюк С.О., <i>Науковий керівник: Горбачик О.О.</i>	510
САМУРАЙСЬКИЙ СТАН І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ КОДЕКС БУСІДО В ЯПОНІЇ ЕПОХИ СЬОГУНАТУ ТОКУГАВА Баранюк С.О., <i>Науковий керівник: Горбачик О.О.</i>	512
ЦІНУЙ СВОЮ СВОБОДУ Оліярник Н., <i>Науковий керівник: Боляк О.</i>	514

СЕКЦІЯ 28. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ПРОСТОРУ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПУ ДИНАМІКИ Міндер А.Ю., <i>Науковий керівник: Міндер В.В.</i>	517
---	-----

СЕКЦІЯ 1.**ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**

Узу Саймон Харрісон, здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій

Національний університет біоресурсів і природокористування, Україна

Науковий керівник: Коваль Тетяна Валеріївна, канд. фіз.-мат наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування, Україна

АНАЛІЗ І ПРОГНОЗ РИНКУ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність теми зумовлена важливою роллю ринку технічних культур у забезпеченні економічної стабільності України. В умовах війни його розвиток визначає продовольчу безпеку та відновлення аграрного потенціалу держави.

Ринок технічних культур є складовою аграрного сектору України, значною мірою формуючи експортний потенціал країни. За даними досліджень, на технічні культури припадає близько третини всього обсягу сільськогосподарської продукції України. До основних технічних культур належать насамперед олійні та цукристі: соняшник, ріпак, соя, цукровий буряк тощо. Вони забезпечують країну цінною сировиною (олії, цукор) і є джерелом валютних надходжень завдяки експорту олії, шроту та біопалива [2].

Повномасштабна війна стала шоком для цього ринку, спричинивши різке скорочення посівних площ, пошкодження аграрної інфраструктури та блокування традиційних морських шляхів експорту. У 2022 році посівні площи під технічними культурами скоротилися на 24%. Унаслідок цього обсяги виробництва і внутрішні ціни на багато технічних культур впали на початку війни. Поточний стан ринку технічних культур характеризується суттєвими змінами структури виробництва. Найбільших втрат зазнав соняшник – площи під цією культурою скоротилися майже на 20%, а виробництво впало на понад 30%. Соя навпаки -продемонструвала зростання площ на 16% завдяки нижчим витратам на добрива. Ріпак зберіг стабільність, а виробництво буряків скоротилося на 8%[2,5].

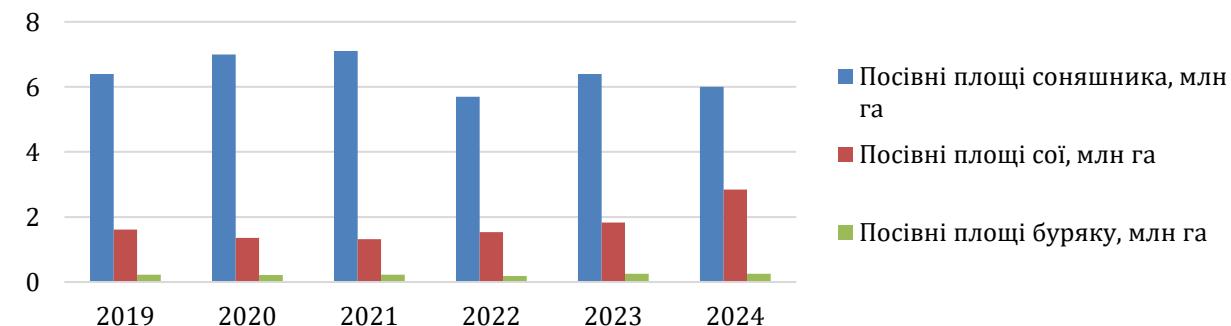

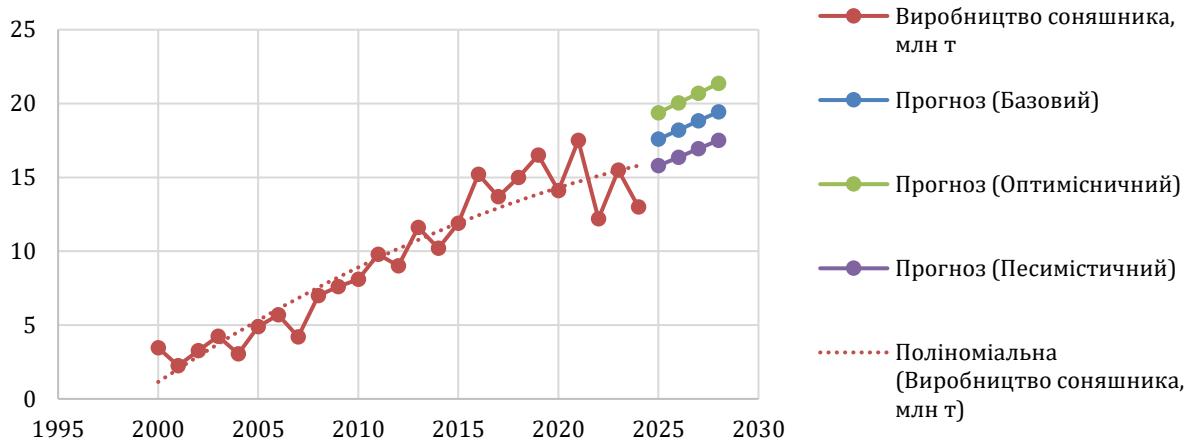
Рис. 1 Динаміка посівних площ технічних культур, млн га
Побудовано автором на основі [1]

Окрім фізичного скорочення виробництва, серйозною проблемою стали логістика та собівартість. Через блокаду морських портів витрати на транспортування збільшилися в кілька разів. Одночасно подорожчали паливо, добрива, насіння. За оцінками, собівартість зросла на 20–40% [3].

Уряд і міжнародні партнери впровадили заходи підтримки: розширення перевалки в дунайських портах, будівництво елеваторів, програми дотацій і кредитування, “шляхи солідарності” від ЄС [5].

За базовим сценарієм у 2025 р. виробництво соняшнику зросте до 17,6 млн т, сої до 5,3 млн т, ріпаку до 4 млн т. За покращення умов - при відкритті портів і підтримці з боку держави можливий приріст ще на 10%. Натомість у разі погіршення ситуації виробництво може залишитися на рівні 2023 р. або навіть знизитися.

Виробництво соняшнику, млн т (з прогнозом 2025-2028 роки)

Рис. 2. Виробництво соняшнику, млн т (з прогнозом на 2025-2028 роки)
Побудовано автором на основі [6]

ВИСНОВКИ

Ринок технічних культур продемонстрував адаптивність і стійкість. Основні загрози - висока собівартість, логістичні труднощі, зниження інвестицій. Переваги - швидке перепрофілювання, диверсифікація культур, підтримка з боку держави та партнерів. Для подальшого розвитку необхідно: модернізувати логістику, стимулювати внутрішню переробку, підтримати фермерів, продовжити державні програми.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Дивнич О. Д., Загребельна І. Л. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку технічних культур в Україні. Вісник ПДАУ. 2024. <https://doi.org/10.32782/pdaueco.2024.1.7>
3. Дрозд О. М. Особливості формування ринку технічних культур в Україні. Агросвіт. 2024. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.10.56>
4. Мірзоєв Т. Д. Сучасний стан і перспективи виробництва нішевих технічних культур. Актуальні проблеми економіки. 2024. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-271-6-14>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. latifundist.com. 2023.
6. FAOSTAT Database. *Statistical Data on Agricultural Production, Trade and Consumption*. <https://www.fao.org/faostat>

Хабаров Назарій Андрійович, курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Цюпalo Владислав Олександрович, курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ДОКАЗУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Доказування корупційних правопорушень є одним із найскладніших напрямів діяльності правоохоронних органів, оскільки ця категорія злочинів характеризується високим рівнем латентності, ретельною підготовкою учасників та використанням прихованіх механізмів одержання неправомірної вигоди. Корупційні прояви підривають основи державного управління, спотворюють принципи верховенства права та завдають шкоди авторитету державної служби. Успішне розслідування таких правопорушень потребує поєднання правових, криміналістичних, аналітичних і психологічних методів збирання та перевірки доказів [1].

Особливість доказування корупційних злочинів полягає у тому, що вони здебільшого відбуваються без очевидців, у закритих умовах, часто із застосуванням посередників чи фіктивних правочинів. Тому слідчі та прокурори повинні виявляти не лише прямі, але й непрямі докази, що вказують на факт надання, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Серед таких доказів — розмови, фінансові операції, цифрові листування, рух коштів на рахунках, зміна майнового стану особи після вчинення певних дій на користь третьої сторони [2].

Ключовим завданням у процесі доказування є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між отриманням вигоди та виконанням службовою особою дій чи бездіяльності в інтересах хабародавця. Для цього проводиться комплексна перевірка обставин справи, аналіз службових повноважень підозрюваного, оцінка часу, місця та способу передачі вигоди. Важливе значення мають показання свідків, результати негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- та відеофіксація, а також експертні дослідження документів і цифрових даних [1].

Доказування корупційних правопорушень передбачає активне використання спеціальних методів: контролю за вчиненням злочину, спостереження, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудиту державних закупівель, аналітичного відстеження транзакцій. Важливим напрямом є залучення фахівців з фінансового моніторингу та кібербезпеки, які допомагають відновити цифрові сліди хабарництва, відстежити криптовалютні операції чи рух коштів через офшорні рахунки [2].

У доказуванні корупційних злочинів особливу роль відіграє якість процесуальної фіксації доказів, адже будь-яке порушення процедури може

призвести до визнання доказу недопустимим у суді. Тому необхідно сувро дотримуватись вимог Кримінального процесуального кодексу України, забезпечувати цілісність носіїв інформації, автентичність цифрових матеріалів та їх правильне збереження [3].

Суттєве значення має аналітична взаємодія між антикорупційними органами — НАБУ, НАЗК, САП, а також співпраця з міжнародними інституціями. Використання механізмів міжнародної правової допомоги, запитів до іноземних фінансових установ і баз даних FATF або Egmont Group дає змогу отримати докази щодо активів, розміщених за кордоном, та ідентифікувати пов'язаних осіб [1]. Серед новітніх підходів у доказуванні корупційних правопорушень слід виокремити застосування інтелектуального аналізу даних (data mining), блокчейн-аналітики та інструментів виявлення конфлікту інтересів. Такі технології дозволяють виявити закономірності у фінансових потоках, зв'язки між службовими рішеннями та появою матеріальних благ, що значно підвищують ефективність доказування [2].

Підсумовуючи, доказування корупційних правопорушень потребує системного підходу, який поєднує криміналістичні, фінансові, інформаційно-аналітичні та правові методи. Його мета — створення чіткої, логічно узгодженеї системи доказів, що підтверджує факт корупційних дій поза розумним сумнівом. Ефективність цього процесу безпосередньо залежить від професійної компетентності слідчих, належної координації між правоохоронними органами та забезпечення прозорості судового контролю. Розроблення єдиних стандартів доказування корупційних правопорушень сприятиме підвищенню довіри до антикорупційної політики держави, зміцненню законності й утвердженню принципів добroчесності у сфері публічної служби [3].

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернай, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 258 с.
2. Гречанюк С. В. Доказування у справах про корупційні правопорушення: проблеми теорії та практики. – К.: НАВС, 2021. – 312 с.
3. Никифорчук Д. Й. Протидія злочинності: проблеми теорії та практики. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 41–48.

Шубенко Максим Віталійович, магістр
Сумський державний університет, м. Суми, Україна

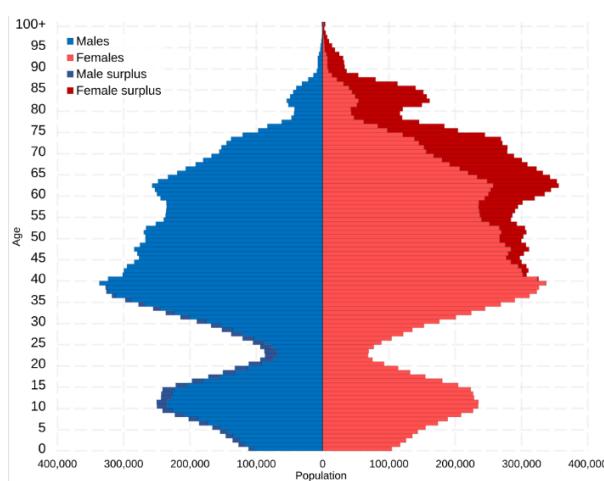
Науковий керівник Єфіменко Аліна Юріївна, докторка філософії,
асистентка кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет, м. Суми, Україна

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА АРХІТЕКТУРА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі Україна переживає період глибоких соціально-економічних змін, спричинених як внутрішніми рушійними силами розвитку країни, так і зовнішніми впливами, які виникають у глобальному світі. У цьому контексті вкрай важливим стає вивчення кореляції між демографічною динамікою та соціально-економічним становищем держави, адже центральним елементом будь-якої суспільної системи є саме людина, її життєдіяльність, рівень добробуту та потенційні можливості.

На сьогодні ключовими факторами, що впливають на соціально-демографічну архітектуру України є зменшення загальної чисельності населення, процес старіння суспільства, потужні міграційні потоки, трансформація трудових ресурсів, дисбаланс на ринку праці, а також зростання соціальної нерівності. [1].

Динамічні зміни у кількості населення є одним із визначальних показників соціально-економічного розвитку держави, оскільки вони прямо відображають рівень суспільного добробуту, результативність державної політики, якість життєвих умов, стан системи охорони здоров'я, а також вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на соціум. Аналіз трансформацій чисельності та структури жителів дозволяє глибинно зрозуміти нинішні вектори демографічної трансформації України (рис. 1).

Рис. 1 Демографічна піраміда України за 2023 рік (створено на основі [5])

З огляду на поточні тенденції, Україна стикається з ризиком депопуляції та дефіциту трудових ресурсів. Така тенденція несе серйозні соціально-економічні ризики, адже вона веде до скорочення обсягів трудових ресурсів, падіння продуктивності праці та зростання навантаження на працююче населення [2].

Також варто зазначити, що протягом останніх десятиліть Україна зіткнулася з довготривалим та системним зменшенням кількості населення. За період, що розпочався на початку 1990-х років і триває дотепер, чисельність громадян України істотно скоротилася. Згідно наведеної гістограми (рис. 2), на початку 1991 року в Україні мешкало орієнтовно 52 мільйони осіб, а станом на кінець 2022 року цей показник знизився до приблизно 41,1 мільйона [3].

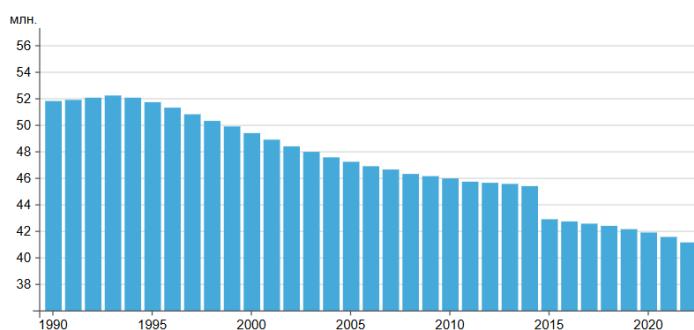

Рис. 2 Гістограма чисельності населення [5]

Поточна демографічна ситуація в Україні є результатом дії винятково складних та взаємозалежних факторів, серед яких: тривалі бойові дії, нестабільність економіки та значні міграційні потоки. Ці явища не просто змінюють загальну чисельність громадян, але й спричиняють глибоку трансформацію їхньої структури, соціальних звичок, трудового потенціалу та прогнозів щодо майбутнього відтворення. Усі три складові – війна, економічний спад та масова міграція – демонструють ефект кумуляції. Тобто, вони взаємно підсилюють один одного, поглинюючи гостру демографічну кризу [4].

Таким чином, сучасний демографічний стан України прямо відображає наслідки екстремальних обставин, у яких опинилася держава. Для ефективного подолання цих негативних процесів необхідна реалізація цілісної державної політики, спрямованої на підтримку сімей, забезпечення повернення біженців, реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб, створення достатньої кількості нових робочих місць та стимулювання народжуваності.

Список використаних джерел:

1. Онікієнко В. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення. *Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України*. URL: https://idss.org.ua/monografii/2013_rynek_praci_onikienko.pdf (Дата звернення: 20.10.2025).
2. Учасники проектів Вікіпедія. Населення України – вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_України (Дата звернення: 22.10.2025).
3. Тривалість життя зростає, а народжуваність падає: скільки людей живе в Україні та як це впливає на економіку. *MC.today, Media for Creators*. URL: <https://mc.today/uk/chiselnist-naselennya-ukrayini-ta-yak-vona-vplivayet-na-ekonomiku/> (Дата звернення: 22.10.2025).
4. Хандій О., Кобцева Д. Людський капітал та його роль у забезпечені економічного зростання. *DSpace :: Home*. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/703d9ba5-4492-4c1b-92bb-52f46f810b29/content> (Дата звернення: 23.10.2025).
5. Статистична інформація. *Державна служба статистики*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 22.10.2025).

СЕКЦІЯ 2.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Немченко Артем Сергійович, здобувач вищої освіти

«Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця»,
Україна

Науковий керівник: Тимошенко Карина Віталіївна, канд. екон. наук,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу

«Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця»,
Україна

РОЗВИТОК РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНИХ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДХОДІВ КОМПАНІЇ PUMA

Сучасні тенденції розвитку ринку свідчать, що конкурентоспроможність торговельних компаній залежить від їх здатності впроваджувати міжнародні стратегічні підходи та адаптувати їх до національних умов. Яскравим прикладом успішної реалізації глобальної стратегії є компанія PUMA, яка демонструє ефективність завдяки поєднанню інноваційного маркетингу, розвитку омніканальних продажів, орієнтації на клієнтський досвід та сталому розвитку.

На сьогодні українські науковці приділяють значну увагу вивченю зарубіжного досвіду розвитку роздрібної торгівлі та аналізу її особливостей в Україні. У наукових працях досліджуються як ефективні моделі функціонування міжнародних торговельних компаній, так і проблеми, переваги та перспективи вітчизняного ринку. Ці питання знаходять відображення у роботах науковців, які досліджують механізми адаптації світових стратегічних підходів до умов українського роздрібного середовища. Цьому питанню присвячені роботи М. С. Валежної, Н. В. Проскурніної, Д. С. Бутенко, В. О. Козуб [1-4].

У сучасних умовах глобальної конкуренції розвиток ефективної системи роздрібної торгівлі є одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємств, що функціонують на ринку спортивного одягу, взуття та аксесуарів. Рітейл виступає не лише каналом збуту продукції, а й важливим елементом формування бренду, побудови довгострокових відносин із клієнтами та реалізації маркетингової стратегії компанії. Для українського ринку, який перебуває на етапі динамічної трансформації та цифровізації, актуальним є вивчення і впровадження найкращих міжнародних практик управління роздрібною торгівлею, зокрема досвіду компанії PUMA, що є одним із світових лідерів у своїй галузі.

Компанія PUMA послідовно реалізує глобальну стратегію розвитку роздрібної торгівлі, що ґрунтується на принципах інноваційності, клієнтоорієнтованості, сталості та цифрової інтеграції. (рис. 1)

Для України досвід PUMA є надзвичайно цінним, адже він демонструє, як можна поєднувати глобальні стандарти управління роздрібною торгівлею з гнучкою адаптацією до локальних умов. Український ринок характеризується високою конкуренцією серед міжнародних і національних брендів (Nike, Adidas, New Balance, 4F, Intertop, MEGASPORT тощо), а також поступовим переходом споживачів до омніканального споживання, коли клієнт очікує однакової якості сервісу як у фізичному магазині, так і в онлайн-середовищі.

Одним із прикладів ефективної адаптації міжнародної стратегії PUMA до українських умов є діяльність ТОВ «PUMA Ukraine», яке активно розвиває власну роздрібну мережу, впроваджує цифрові інструменти для аналітики продажів та управління клієнтською базою (CRM-системи, онлайн-програми лояльності, click&collect тощо). Завдяки цьому компанія формує єдиний клієнтський досвід, що відповідає світовим стандартам PUMA, але враховує специфіку українського споживача, його купівельну спроможність та цінності.

Ключовим напрямом розвитку є також створення інноваційних форматів магазинів – концептуальних торгових точок, які поєднують комерційну, соціальну та емоційну складові. У таких магазинах акцент робиться не лише на продажах, а й на створенні брендового досвіду – проведенні спортивних подій, колаборацій з локальними спортсменами, інтеграції цифрових технологій (AR-примірки, інтерактивні екрани, елементи гейміфікації тощо). Цей підхід сприяє формуванню нової культури споживання, у центрі якої емоційна залученість клієнта до бренду.

Використання міжнародних стратегічних підходів PUMA може стати орієнтиром для українських торговельних компаній, що прагнуть підвищити ефективність своєї діяльності.

Аналіз діяльності компанії PUMA свідчить, що її стратегія поєднує глобальні стандарти управління торгівлею з адаптацією до особливостей національних ринків. Саме такий підхід може стати основою для вдосконалення організації роздрібної торгівлі в Україні, підвищення рівня сервісу, оптимізації асортиментної політики та формування сучасної культури споживання. Використання міжнародного досвіду PUMA сприятиме посиленню позицій українських торговельних мереж на ринку спортивного одягу та інтеграції вітчизняної роздрібної торгівлі у світовий економічний простір.

Розвиток роздрібної торгівлі в Україні на основі міжнародних стратегічних підходів компанії PUMA передбачає трансформацію традиційних форматів продажу у гнучку, клієнтоорієнтовану та технологічно інноваційну модель торгівлі. Такий підхід забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємств, сприяє інтеграції українського ринку спортивного рітейлу у світовий економічний простір, формуванню сучасної культури споживання та сталому розвитку галузі. Узагальнення ключових напрямів міжнародних стратегій компанії PUMA та можливостей їх адаптації до умов українського ринку наведено на рис. 1.

Проведене дослідження дало змогу встановити, що міжнародний досвід компанії PUMA є ефективною моделлю стратегічного розвитку роздрібної торгівлі, який може бути успішно адаптований до умов українського ринку. У процесі аналізу з'ясовано, що конкурентоспроможність сучасних торговельних підприємств визначається не лише якістю продукції, а й здатністю формувати комплексний клієнтський досвід, поєднаний із цифровими інноваціями, сталими принципами ведення бізнесу та високим рівнем сервісу. Водночас для ефективного використання

Рис. 1. Міжнародні стратегічні підходи компанії PUMA та напрями їх адаптації в українській роздрібній торгівлі

досвіду PUMA необхідно враховувати специфіку українського ринку: рівень платоспроможності споживачів, регіональні відмінності, культурні особливості та стан інфраструктури. Адаптація глобальних стандартів до національних умов має здійснюватися з урахуванням локальних реалій, що забезпечить стійке зростання торговельних підприємств і підвищення їх конкурентних переваг. Отже, розвиток роздрібної торгівлі в Україні на основі міжнародних стратегічних підходів компанії PUMA сприятиме формуванню інноваційної та клієнтоорієнтованої моделі рітейлу; інтеграції українських торговельних мереж у світовий економічний простір; підвищенню рівня сервісу та культури споживання; забезпеченням стійкого та конкурентоспроможного розвитку галузі.

Список використаних джерел:

1. Валежна М. С. Аналіз основних тенденцій розвитку роздрібної торгівлі в Україні. *ХНЕУ ім. С. Кузнеця*. 2014. № 4. С. 49–51. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/6422>.
2. Проскурніна Н. Розвиток роздрібної торгівлі в умовах динамічної природи змін. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. 2018. № 22. С. 34–37. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21594>.
3. Бутенко Д., Севідова А. Тенденції розвитку рітейлу в Україні. 2023. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30983>.
4. Козуб В., Чернишова Л., Кот О. Дослідження сучасних тенденцій розвитку світового сектору роздрібної торгівлі. *Економічна кібернетика: моделювання соціально-економічних систем: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, К.Ф. Ковальчука*. 2017. С. 353–361. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/16772>.

Кльоц Анастасія Костянтинівна, здобувач вищої освіти магістерського рівня
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Сейсебаєва Наталія Григорівна, канд. екон. наук, доц.
кафедри обліку і оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНЦИДЕНТАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному цифровому середовищі інциденти інформаційної безпеки становлять значну загрозу для організацій, спричиняючи фінансові втрати, репутаційні збитки та юридичні наслідки. Розробка ефективного плану відновлення після таких інцидентів є критичним елементом стратегії кібербезпеки, спрямованим на мінімізацію впливу та забезпечення стійкості бізнес-процесів. Ключові етапи створення та впровадження такого плану мають базуватися на принципах проактивного управління ризиками та постінцидентного аналізу, що дозволить прискорити реагування за мінімізувати негативні наслідки інцидентів інформаційної безпеки.

Найважливішим етапом розробки плану відновлення є підготовка, оскільки ефективність реагування безпосередньо залежить від рівня готовності організації до потенційних інцидентів. Насамперед, необхідно сформувати міжфункціональну команду реагування на інциденти (Incident Response Team, IRT), до складу якої входять фахівці з IT-безпеки, системні адміністратори, юристи, представники вищого керівництва та спеціалісти з комунікацій. Кожен учасник команди повинен мати чітко визначені ролі, обов'язки та повноваження для забезпечення скоординованих дій. [1]

Паралельно з формуванням команди важливо забезпечити наявність необхідного інструментарію, включаючи спеціалізоване програмне забезпечення для аналізу інцидентів, системи резервного копіювання даних та механізми ізоляції уражених сегментів мережі. Регулярні тренування, симуляції атак та аудит плану є невід'ємною частиною підготовки, дозволяючи емпірично верифіковати його ефективність, ідентифікувати вразливості та оптимізувати процедури. [1]

Етап реагування починається з моменту виявлення підозрілої активності. Основною метою даного етапу є швидке стримування інциденту для запобігання його ескалації. Основні заходи реагування мають бути націлені на ізоляцію компрометованих систем від мережі, блокування несанкціонованого доступу до даних або тимчасове відключення вразливих сервісів. [2]

Після етапу стримування переходять до ерадикації загрози. Фахівці повинні ретельно проаналізувати ситуацію, щоб виявити першопричину інциденту, видалити шкідливе програмне забезпечення та відновити системи з надійних резервних копій. [2]

Таким чином, план відновлення не обмежується лише нейтралізацією загрози, але й фокусується на мінімізації негативних наслідків для бізнесу, оскільки інциденти на кшталт витоку даних, системних збоїв чи кібератак можуть генерувати значні втрати.

Наслідки інцидентів інформаційної безпеки є багатогранними та потенційно руйнівними, охоплюючи фінансові, репутаційні та юридичні аспекти. Фінансові втрати включають прямі збитки від компрометації клієнтських даних (штрафи, судові позови), витрати на простій бізнес-процесів, відновлення інфраструктури, закупівлю обладнання, а також кошти на розслідування та консультації з експертами з кібербезпеки. Репутаційні збитки виникають через витік конфіденційної інформації або збої в сервісах, що призводить до втрати довіри з боку клієнтів, партнерів та інвесторів, з подальшим тривалим процесом відновлення репутації. Юридичні наслідки, пов'язані з порушенням нормативних вимог, таких як GDPR (General Data Protection Regulation, Загальний регламент захисту даних), і потенційно можуть тягнути за собою суттєві санкції та відповідальність за недбалість у захисті даних. [3]

План безпосереднього відновлення після інцидентів інформаційної безпеки повинен бути попередньо розроблений і структурований навколо ключових етапів для забезпечення систематичного підходу.

В першу чергу необхідно провести оцінку збитків. Цей етап передбачає швидке визначення масштабу ураження після стримування інциденту, включаючи аналіз кількості уражених систем, типу та обсягу втрачених даних, а також тривалості простою. Результати даного етапу слугують основою для подальших дій та забезпечення ефективної комунікації.

Наступний етап має на меті відновлення бізнес-процесів, що охоплює стратегію повернення до нормального стану: пріоритизацію критичних систем (наприклад, клієнтських сервісів над внутрішніми), використання актуальних резервних копій для реабілітації даних та розробку комунікаційної стратегії для взаємодії з стейкхолдерами, оскільки відкрита комунікація сприяє пом'якшенню репутаційних ризиків.

Завершальний етап передбачає проведення постінцидентного аналізу, що передбачає колективне обговорення події, її причин та висновків, з метою удосконалення політик безпеки, модернізації інфраструктури та посилення навчання персоналу. Результати аналізу інтегруються в загальну стратегію кібербезпеки, забезпечуючи адаптивність до безперервно еволюціонуючих загроз.

Отже, ефективний план відновлення після інцидентів інформаційної безпеки є невід'ємною складовою інформаційної стійкості організації, що поєднує проактивну підготовку, оперативне реагування та ретроспективний аналіз для мінімізації ризиків. Впровадження такого плану не лише зменшує потенційні втрати, але й сприяє формуванню культури безпеки, адаптованої до динамічного ландшафту кіберзагроз.

Список використаних джерел:

1. Ясінська А. Інформаційна безпека підприємства: концептуальні засади ефективного захисту інформації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-118> (дата звернення: 12.10.2025).
2. Azarova A. O., Dohtieva I. O., Shyian A. A. Decision support system for increasing the level of information security of the enterprise. *Information technology and computer engineering*. 2022. Т. 53, № 1. С. 12–18. URL: <https://doi.org/10.31649/1999-9941-2022-53-1-12-18> (дата звернення: 12.10.2025).
3. Information security of the enterprise: theoretical aspect. *Modern information security*. 2024. Т. 58, № 2. URL: <https://doi.org/10.31673/2409-7292.2024.020012> (дата звернення: 12.10.2025).

СЕКЦІЯ 3.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

Kateryna Tretiakova, Higher Education Student at the Faculty of Economics
Zaporizhzhia National University, Ukraine

Scientific advisor: Denys Krylov, Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Stock Market
Zaporizhzhia National University, Ukraine

THE ESSENCE AND CONTENT OF THE DIGITAL STRATEGY OF AN ENTERPRISE

The prerequisite for the successful operation of an enterprise is integrated digital marketing, in which there is a place for all elements of the marketing mix, while a single digital strategy must be implemented.

Strategy is usually understood as a set of measures taken by an enterprise to achieve long-term goals. According to this interpretation, the digital business strategy of an enterprise can be formulated as a strategic vision of an enterprise towards digitalization, including tools and measures to achieve it. The digital strategy defines tactical, short-, medium- and long-term goals and technologies of digitalization from the point of view of products, sales system, and enterprise organization.

Lipych L. [1] notes that the difference between traditional IT and digital strategy lies in multifunctionality, and at the same time, digital strategy unites traditional functional areas, in particular marketing, procurement, logistics and key business processes of the enterprise. It should be noted that digital strategy and digital assets connect business functions and processes of the enterprise.

Rai, Pavlou, Im, Du [2] believe that the basis of digital strategy is the active exchange of information through digital platforms and a system of interconnected processes. In addition, researchers emphasize that the digital business strategy of an enterprise, unlike the functional IT strategy, can be defined as the corporate strategy of an enterprise.

Ligonenko L.O. [3] studied the impact of enterprise digitalization on the performance management system of enterprises and the formation of their activity strategy.

Kirzhetska M., Kirzhetsky Yu. [4] determined the features and characteristics of the digital strategy of an enterprise depending on the size of the business.

Among the researchers, we will distinguish groups depending on the directions and approaches to studying this process.

The first group of scientists considers digital strategy in relation to digital information technologies (O. Karpenko, V. Kuybida and V. Namestnik, Nikolaychuk, V. V., Bondar, V. Yu.). They argue that digital strategy is independent of the creation of new products and should be based on information technologies to increase the overall level of business efficiency. The authors define digital strategy as the process of allocating

funding for the selection of information technologies. Therefore, the development and formation of the digital strategy of an enterprise should take place at the investment stage.

The next group of scientists considers digital strategy as a tool for implementing business strategies. According to Dumitrescu R., Joppen R. and co-authors [5] digital strategy allows you to define the mission of the enterprise from the perspective of digitalization and predict digitalization measures in the short, medium and long term and formulate strategic priorities of the enterprise.

Voskoboeva O. and Romashchenko O. [6] consider digital strategy as a business strategy that involves the use of digital marketing tools (digitalization of business processes, e-commerce, provision of online services, etc.).

The third group of scientists considers digital strategy through its functional capabilities. Researchers argue that the development of a digital strategy should take place at the functional level of management. Therefore, most researchers believe that digital strategy is a component of the enterprise's marketing strategy, and to implement its tasks, it is necessary to conduct marketing research (competitors, market, etc.). Implementation of digital strategy involves the selection of effective digital channels and tools and modern digital technologies, etc.).

So, a digital strategy is a marketing plan, the purpose of which is the general development and transformation of the business, the promotion of a product or brand. To implement the tasks set, market research, audience, competitors are conducted, their own competitive advantages are identified, appropriate digital channels and specific tools are selected, and current technologies are used. Let's consider the components of a digital strategy and their characteristics (Table 1):

Table 1
Characteristics of the components of a digital strategy

Target audience	Gender, age, interest, visited sites, problems that are trying to be solved, audience interests, etc
Engagement scenario	Direct sales, multi-step sales scenarios, long reads, webinar engagement scenario
Target audience touchpoints	Search advertising, display advertising, targeted advertising, videos, content marketing, etc
Offers	Problem formulation and solution; audience pain; solutions with numbers, solutions with emotions; questions.

Thus, the content of the digital strategy of the enterprise is that digital resources bring added value, which ensures the competitiveness of the enterprise in the market and the formation of business model standards. Among other things, the features of this process should be determined:

- revision of the traditional perception of IT strategy;
- building the enterprise's activities on a resource-oriented approach and basic intangible resources (information, intellectual capital);
- creating utility for business as a result of the connection of digital strategy with operational efficiency.

To clearly understand the essence and mechanism of implementing the digital strategy of the enterprise, we consider it necessary to conduct an analysis of the factors that influence the specified processes

An important element of the strategy is the appropriate infrastructure, that is, a system of interconnected institutions, practices, protocols that contain information resources that come from various sources.

Digital business strategy as a tool for innovative solutions expands the boundaries of the enterprise and transforms traditional supply channels into a dynamic system, since enterprises operate in a digitally interconnected environment. This means that the digital strategy cannot be considered separately from associations, partners and competitors due to overcoming industry barriers and expanding market niches.

Expanding the scope of the digital strategy necessitates the standardization of infrastructure and unification of the enterprise's business processes. In addition, a high degree of digital flexibility must be ensured for prompt response to changes in the external and internal environment and the exchange of digital strategies with other enterprises.

Research by domestic scientists has allowed us to identify ways (directions) of increasing the scale effect as a result of implementing a digital strategy:

It should be determined that the time factor and the speed of digital transformations are an important factor of competitive advantage for enterprises, which, in turn, can be considered from the point of view of the speed of product implementation, the speed of decision-making, the speed of coordination and regulation of the supply chain, the speed of forming a network of relationships and its adaptation. It should also be determined that the implementation of a digital strategy requires coordination and cooperation with various partners who offer additional services and capabilities.

The use of digital technologies determines the ability of an enterprise to recognize and instantly respond to its requests, which is the key to the success of the enterprise and its retention in the market.

Creating value in the conditions of digitalization of the enterprise's activities creates additional aspects that cause a change in the nature and method of creating value, in particular, expanding the information base, forming multi-vector business models; modeling networks, etc.

Unlimited access to various information resources in the conditions of digitalization also contributes to an increase in value, since digital business creates new opportunities for creating information value, democratizing information, its exchange and redistribution, which in turn destroys existing sources of profit and forms new sources of value for companies and consumers.

Modern economic development is characterized by rapid digital transformation, and this forces enterprises to adapt to new conditions. Innovative technologies and digital tools significantly change approaches to doing business, managing resources and interacting with customers. Enterprises that effectively integrate digital strategies into their activities gain significant competitive advantages, increase efficiency and ensure long-term development. The use of digital technologies contributes to the optimization of business processes, the implementation of innovative business models and the rapid response to market changes. The main goal of the digital strategy is to create new opportunities for enterprises through the use of information technologies, process automation, big data analysis and the implementation of digital platforms for interaction with customers and partners.

References:

- Лінич Л. Цифрова бізнес-стратегія підприємства та її складові. *Економічний форум*. 2023. № 2. С. 98-108.

2. Rai A., Pavlou P.A., Im G., Du S. Interfirm IT Capability Profiles and Communications for Co-creating Relational Value: Evidence from the Logistics Industry. *MIS Quarterly*. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2369384.
3. Лігоненко Л.О. Вплив цифровізації на систему управління результативністю підприємств та формування стратегії їх діяльності. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 220-227.
4. Кіржецька М., Кіржецький Ю. Особливості цифрової стратегії підприємства залежно від розміру бізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 5(66). С. 7-15
5. Lipsmeier, A., Kühn, A., Joppen, R., Dumitrescu, R. Process for the development of a digital strategy. *Procedia CIRP*. 2020. № 88. Р. 173–178.
6. Воскобоєва О. В., Ромашенко О. С. Індекс цифровізації як основний фактор розвитку цифрових технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 4(26). С. 56-61.

Солотвінський Дмитро Віталійович, здобувач фахової перед вищою освіти ВСП «Фаховий коледж Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича», Україна

Науковий керівник: Дарія Адамівна Ковалевич, викладач, канд. екон. наук, доцент
ВСП «Фаховий коледж Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича», Україна

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Бюджетна система України відіграє ключову роль у стабільному функціонуванні національної економіки та гарантуванні фінансової безпеки держави. Основними показниками її стану є доходи та видатки бюджетів, а також рівень дефіциту, які відображають фінансову самостійність країни та її спроможність виконувати конституційно визначені завдання. Правові засади функціонування бюджетної системи, принципи її побудови, структура доходів і видатків, а також механізм бюджетного процесу та міжбюджетних відносин закріплені у Бюджетному кодексі України [1].

У 2022 році система державних фінансів зазнала безпрецедентних випробувань через повномасштабну війну. Це спричинило зменшення обсягів доходів, зростання дефіциту, посилення залежності від зовнішньої фінансової підтримки, збільшення витрат на оборону та безпеку й трансформацію підходів до фінансування. Особливо значне навантаження припало на місцеві бюджети, а військові облігації стали одним із ключових інструментів залучення ресурсів. Попри складні умови, Верховна Рада, Кабінет Міністрів і фінансові установи продемонстрували стійкість та професіоналізм, забезпечуючи безперервну роботу бюджетної системи навіть у період воєнного стану.

Бюджет України на 2025 рік став уже четвертим, сформованим у воєнний час, але водночас першим, який ґрунтуються на принципах середньострокового планування. Він побудований відповідно до Бюджетної декларації на 2025–2027 роки, що акцентує увагу на підтриманні макроекономічної та фінансової стабільності в умовах збройної агресії РФ [2].

Таблиця I

Показники Державного бюджету за 2022–2025 роки

млрд грн.

Показники	2022	2023	2024	2025
I.Макропоказники				
Номінальний ВВП	5239	6538	7485	8466
ВВП, % реальної зміни	-28,8	5,3	3,5	2,7
II.Державний бюджет				
Доходи	1788	2672	1936	2327
в т.ч. міжнародна допомога	653	1163	616	88
Видатки	2706	4014	3737	3929
в т.ч. на воєнні потреби	1512	2558	2044	2071

Продовження табл. 1

Показники	2022	2023	2024	2025
ІІІ. Зведеній бюджет				
Доходи	2197	3104	2544	2812
Видатки	3044	4441	4438	4414
ІV. Бюджет сектору загальнодержавного управління				
Доходи	2630	3588	3137	3408
в т.ч. доходи соцфондів	433	483	592	596
Видатки	3477	4924	5030	5010
V. Дефіцит Державного бюджету				
Офіційний дефіцит	915	1333	1846	1602
Імплікований дефіцит	1568	2496	1853	1690

Аналізуючи (табл. 1), можна зазначити, що бюджетні показники на 2025 рік свідчать про обережну стабілізацію фінансової системи, поступове скорочення дефіциту та орієнтацію на внутрішні джерела доходів. Це є важливими передумовами для відновлення економічної стійкості України [3], [4], [5]. Загальний обсяг видатків державного бюджету на 2025 рік становить близько 3,9 трлн грн, майже половину з яких заплановано спрямувати на оборону. Як і в попередні роки, значну частину невоєнних витрат планується покривати за рахунок міжнародної фінансової допомоги — грантів і кредитів від країн ЄС та США. Видатки зведеного бюджету разом із соціальними фондами зростуть до 5 трлн грн, що створює ризики для фінансової стабільності, якщо доходи не зростатимуть пропорційно. Основними викликами залишаються залежність від зовнішніх ресурсів і високі військові витрати. Дефіцит бюджету заплановано на рівні 1,6 трлн грн, або 18,9% ВВП, що менше, ніж у 2023 році (20,4%) [6].

Нині бюджетна система України певною мірою адаптувалася до умов воєнного часу, однак і далі перебуває у складному становищі. Після завершення війни планується реалізація масштабних реформ, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та справедливості бюджетного процесу. Пріоритетами стануть удосконалення податкової політики, оптимізація видатків і зміцнення фінансової дисципліни. Ключовою метою є стабільне наповнення бюджету за рахунок ефективного адміністрування податків, розширення податкової бази та стимулювання економічного розвитку. Важливу роль відіграватиме підтримка малого й середнього бізнесу, залучення інвестицій та розвиток інноваційних галузей. У перспективі реформована бюджетна система має стати інструментом не лише для фінансування поточних потреб, а й для стратегічного розвитку країни. Її завданням є забезпечення соціальної справедливості, регіонального балансу, відновлення інфраструктури та підвищення добробуту населення. У результаті такі зміни стануть основою для сталого економічного зростання й відновлення України як сильної, незалежної та фінансово стабільної держави.

Список використаних джерел:

- Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456 – VI. Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2542-14#Text>

2. Бюджетна декларація на 2025-2027 роки. Постанова Кабінету міністрів від 28 червня 2024 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2025рік» від 19 листопада 2024 року № 4059-. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 01.11.2025).
6. Огляд бюджету 2025 рік. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/budget-2025.pdf>

Масько Таїсія Михайлівна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий керівник: Кругла Марина Миколаївна, канд.екон.наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасна цифрова економіка формує нові джерела благ і цінностей, серед яких важливе місце посідають інформаційні послуги. Вони стають важливим чинником розвитку бізнесу, науки та суспільства, забезпечуючи доступ до знань і підтримку управлінських рішень.

У національному законодавстві поняття «цифрова економіка» поки не має чіткого нормативного визначення, однак Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» окреслює основні засади її функціонування, визначає правовий статус учасників цифрових відносин [1].

Вчені Колот А., Герасименко О., Шевченко А. та Рябоконь І. пропонують розглядати цифрову економіку як нову форму розвитку глобальної економічної системи, що зумовлює глибокі трансформації у сфері праці та соціально-трудових відносин [2]. З контексту дослідження науковців випливає, що цифровою економікою є етап еволюції суспільного виробництва, у межах якого провідну роль відіграють цифрові технології, автоматизація, обробка великих обсягів даних та онлайн-платформи, що змінюють характер трудової діяльності, структуру зайнятості та мотивацію до праці.

Автори зазначають, що цифрова економіка є мультивекторним процесом трансформації, який охоплює не лише технологічні, а й соціальні, демографічні, культурні й ціннісні аспекти. Вона формує нову систему взаємодії між роботодавцями та працівниками, розширяє нетрадиційні форми зайнятості, сприяє появі нових професій і сфер діяльності, але водночас ставить під сумнів класичну модель «роботи» у традиційному сенсі [2].

Науковці Резніков Р. та Турлакова С. диференціюють значення цифрової економіки у контексті трансформації підходів до надання інформаційних послуг, підкреслюючи, що саме цифровізація створює нові умови, моделі та принципи функціонування цього виду діяльності. У сучасному економічному середовищі інформаційні послуги є ключовим ресурсом створення доданої вартості та конкурентної переваги підприємств. Цифрова економіка розглядається як рушій інноваційного розвитку, що формує нові бізнес-моделі у сфері інформаційних послуг. Використання штучного інтелекту, хмарних технологій, інтернету речей і блокчейну дозволяє підприємствам створювати інтелектуальні сервіси, автоматизувати обробку даних і персоналізувати інформаційні рішення для клієнтів. Науковці наголошують на економічному аспекті цифровізації, адже технології підвищують продуктивність праці, зменшують транзакційні витрати й оптимізують процес надання послуг [3].

Цікавою є думка зарубіжного дослідника Ашікуззамана Мд., який розглядає поняття інформаційних послуг у контексті сучасної економіки знань. Він зазначає, що інформаційні послуги охоплюють діяльність бібліотек, цифрових платформ, інформаційних агентств і бізнес-структур, які забезпечують користувачам доступ до даних, знань і ресурсів. Автор підкреслює, що вони відіграють важливу роль у розвитку суспільства та економіки, надаючи актуальну й точну інформацію для прийняття рішень, досліджень і навчання, а також виступають соціально-економічним інструментом, який підвищує конкурентоспроможність організацій [4].

Розглядаючи цифрову економіку як середовище розвитку нових форм діяльності, доцільно детальніше проаналізувати місце та зміст інформаційних послуг як її фундаментальний елемент.

Економічну сутність інформаційних послуг в цифровій економіці слід розглядати в призмі визначень в українському законодавстві, досліджень українських та зарубіжних вчених. За ст. 23 Закону України «Про інформацію», інформаційною послугою є діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб [5].

Відповідно до статті 14.1.56 ПКУ, електронні послуги визначаються як послуги, котрі постачаються через мережу Інтернет, автоматизовано, за допомогою інформаційних технологій та переважно без втручання людини, у тому числі шляхом встановлення спеціального застосунку або додатка на смартонах, планшетах чи інших цифрових пристроях [6].

В межах дослідження теми варто зазначити, що без упровадження інформаційних технологій в економіку неможливо забезпечити розвиток цифрової економіки та ефективне управління господарською діяльністю. Цифрова економіка неосяжна без наявності сучасних технологій, високошвидкісного Інтернету та належного рівня знань у сфері інформаційних технологій.

Тому для підприємств першочерговим завданням є вивчення досвіду підприємств розвинених країн у розвитку цифрової економіки та впровадженні сучасних технологій у суспільство.

Варто відзначити, що рівень розвитку інформаційних технологій в Україні поки поступається провідним країнам світу. Водночас спостерігається позитивна динаміка, починаючи з 2018 року, індекс використання IT стабільно зростає й у 2024 році досяг рівня 0,63 (рис.1).

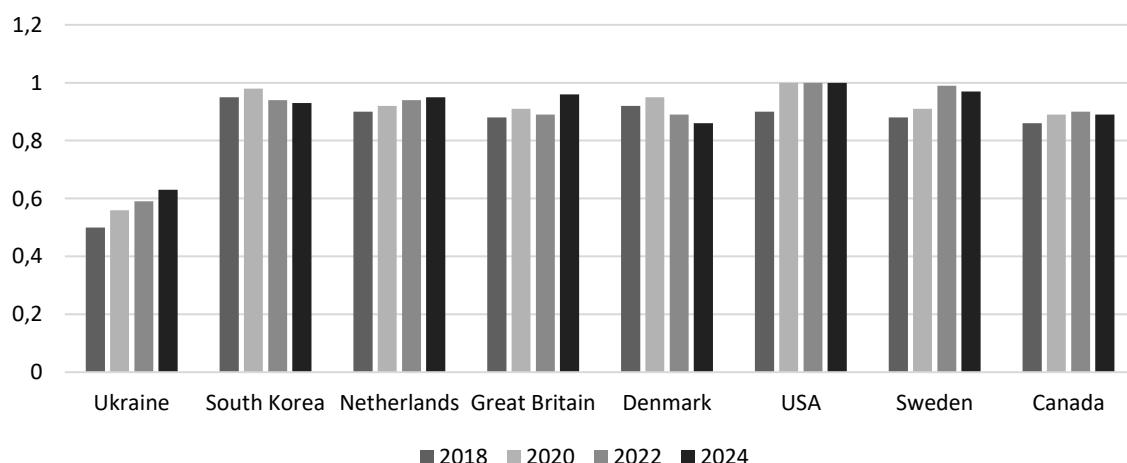

Рис. 1: Розвиток індексу інформаційних технологій країн світу [7]

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Отже, інформаційні послуги є важливим елементом цифрової економіки, який забезпечує створення нових можливостей для бізнесу, держави та суспільства. Їх функції полягають у формуванні аналітичних, консалтингових і комунікаційних рішень, які сприяють підвищенню ефективності управління.

Список використаних джерел:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 №1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 02.11.2025).
2. Kolot A., Herasymenko O., Shevchenko A., Ryabokon I. Employment in the coordinates of digital economy: current trends and foresight trajectories. Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. 2022. № 11. С. 78-123. <http://doi.org/10.33111/nfmte.2022.078> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Резніков Р., Турлакова С. Ключова роль ІТ - сервісних компаній у розвитку сучасної економіки. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2024. № 35(2). С. 198-220. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.35.24.02.18.124.130 (дата звернення: 02.11.2025).
4. Md. Ashikuzzaman. «What is Information Service?». Library & Information Science Education Network. 2025. URL: <https://www.lisedunetwork.com/what-is-information-service/#:~:text=Information%20services%20refer%20to%20the,education%20to%20finance%20and%20technology> (дата звернення: 02.11.2025).
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 02.11.2025).
6. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.11.2025).
7. UN E-Government Survey 2025. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2025_en.pdf (дата звернення: 02.11.2025).

Токар Юрій, здобувач вищої освіти економічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України України

Науковий керівник: Жарікова Олена Борисівна, доцент, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України України

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ

Актуальність дослідження страхового ринку України зумовлена безпредecedентними змінами, які переживає галузь в умовах повномасштабної війни. Парадоксально, але саме в умовах найбільших викликів сектор демонструє не лише стійкість, а й інноваційний прорив. Питання розвитку страхового бізнесу набуває особливої важливості в контексті економічної безпеки держави, захисту майнових прав громадян та бізнесу, а також створення умов для майбутньої відбудови країни. Український страховий ринок формує унікальний досвід, який може стати моделью для інших країн, що стикаються з подібними загрозами.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану українського страхового ринку, виявлення ключових тенденцій його розвитку в умовах воєнного часу, дослідження інноваційних продуктів та технологій, що впроваджуються в галузі, а також визначення перспектив та стратегічних напрямів розвитку страхового бізнесу в Україні.

Український страховий ринок станом на 2025 рік переживає процес глибокої консолідації. Кількість учасників страхового ринку України станом на квітень 2025 року скоротилася до 51 ризикових страховика, що вдвічі менше порівняно з 2024 роком [1]. Ця тенденція не є ознакою кризи, а радше свідчить про природний відбір та зміщення найстійкіших гравців ринку. Лідерами за зібраними преміями в січні-вересні 2025 року стали СГ "ТАС" із показником 5,717 млрд грн, "АРКС" з 4,238 млрд грн, "ІНГО" з 3,830 млрд грн, СК "ВУСО" з 3,728 млрд грн та "Уніка" з 3,572 млрд грн [1].

Фінансові показники галузі демонструють позитивну динаміку попри складні умови функціонування. У першому півріччі 2025 року активи ризикових страховиків зросли до 46,1 млрд грн, а чистий прибуток становив 5 млрд грн, що на 31% більше, ніж торік. Загальна сума страхових премій зросла на 15%, до 53,1 млрд грн, серед яких частка ризикового страхування становила 47,4 млрд грн. Рентабельність капіталу зросла на 4 відсоткових пункти до 14%, а рівень виплат у 2025 році зріс до 40% [1]. Ці показники свідчать не лише про виживання галузі, а й про активний розвиток та здатність адаптуватися до нових викликів.

Найбільшим інноваційним проривом українського страхового ринку стало створення системи страхування воєнних ризиків, унікального продукту, якого практично не існує в інших країнах у такому масштабі. Мінекономіки та Національний банк України презентували систему страхування воєнних ризиків, яка покриватиме ризики фізичної шкоди, спричинені війною [2]. Передбачається, що обов'язковому страхуванню підлягатиме майно, передане в заставу, та об'єкти житлового будівництва. Комплексна загальнодержавна система страхування

воєнних ризиків фінансуватиметься як за рахунок акумульованих обов'язкових страхових платежів за договорами страхування, так і за фінансової допомоги міжнародних донорів.

Архітектура системи передбачає створення Державної агенції зі страхування воєнних ризиків, яка визначатиме спільну політику оцінки та прийняття ризиків для страховиків-учасників системи. На сьогодні в Україні діє умовно два види страхування воєнних ризиків. Перший – локальне страхування силами українських страхових компаній з покриттям орієнтовно до 20 млн грн, другий – страхування за участі іноземних суб'єктів з покриттям понад 20 млн грн. Поліси покривають пошкодження від ракетних ударів, руйнування внаслідок дій дронів будь-якого типу, збитки від уламків ракет та безпілотників, пошкодження від засобів протиповітряної оборони [2].

Міжнародна підтримка відіграє критичну роль у розвитку системи воєнного страхування. Європейський банк реконструкції та розвитку спільно з міжнародним брокером страхування Аон оголосили про запуск Гарантійного механізму відновлення та реконструкції України на суму 110 мільйонів євро. Райффайзен Банк Україна, міжнародний страховий брокер Аон та українські страхові компанії ARX, Універсальна та ІНГО підписали угоду про запровадження продукту War Risk Insurance [2]. Ця співпраця демонструє готовність міжнародної спільноти підтримувати український страховий ринок та створювати умови для економічної стабільності країни.

Цифровізація стала ще одним важливим напрямом трансформації страхового бізнесу. З березня 2022 року затверджено електронний поліс "Зелена картка" для виїзду за кордон на авто, який не передбачає друку та може бути оформленний через смартфон з отриманням у форматі PDF на електронну пошту. Ця інновація з'явилася як відповідь на дефіцит паперових бланків у перші дні війни, але швидко стала стандартом галузі. Впровадження цифрових рішень значно спростило процеси оформлення страхових полісів та підвищило доступність страхових послуг для населення.

Глобальні тенденції InsurTech активно впроваджуються в Україні. Українські страхові компанії інтегрують рішення на основі штучного інтелекту для автоматизації андеррайтингу, обробки претензій та персоналізації продуктів [3]. Україна розвиває власну технологічну базу для страхового сектору, що створює можливості для аналітики ризиків, автоматизації процесів та покращення клієнтського досвіду без залежності від іноземних платформ. Це дозволяє українським компаніям конкурувати на міжнародному рівні та створювати інноваційні продукти.

У 2025 році спостерігається поступове зростання попиту на нові страхові продукти. Серед них страхування життя і здоров'я цивільних від наслідків обстрілів, страхування квартир і приватних будинків від ракетно-дронових атак, та КАСКО з покриттям воєнних ризиків. Це абсолютно нові продукти, створені в умовах війни як відповідь на реальні потреби громадян. Основні тенденції страхування для малого та середнього бізнесу зосереджені на зростанні попиту на захист від кібератак. Набирають популярності поліси, що страхують переривання діяльності внаслідок різноманітних загроз. Страхування бізнес-перерв стало критично важливим інструментом для забезпечення операційної стійкості підприємств.

Туристичне страхування відновлює популярність серед українців, які попри повномасштабну війну і відсутність прямого авіасполучення активно подорожують Європою та іншими країнами світу. Ринок демонструє швидке відновлення після шоку 2022 року, що свідчить про адаптивність як страховиків, так і споживачів до нових реалій. Страхові компанії розробляють спеціалізовані продукти для українських туристів, що враховують специфіку їхнього статусу та потреб.

Законодавчі зміни спрямовані на підвищення захисту споживачів страхових послуг. З 1 січня 2025 року введено нову модель обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, згідно з якою жертви дорожньо-транспортних пригод більше не повинні звертатися до страхової компанії винуватця. Виплати здійснюються страховики потерпілих, що значно спрощує процес та прискорює компенсацію. Компенсація за пошкодження автомобіля тепер розраховується без врахування зносу деталей, що означає збільшення суми компенсації та можливість заміни пошкоджених деталей без додаткових витрат для власника. Страхові компанії можуть здійснювати виплати безпосередньо на станцію технічного обслуговування, обрану власником автомобіля, що позбавляє водія необхідності турбуватися про суму виплати, пошук запчастин та тривалість ремонту.

Попри позитивні тенденції, український страховий ринок стикається з низкою серйозних викликів. Страховий тариф для воєнних договорів страхування залишається доволі високим. Для локального ринку з покриттям 10-20 мільйонів гривень ціна страхування складає ориєнтовно 10-12% за рік страхування. Це створює бар'єри доступності для широких верств населення та малого бізнесу, які потребують захисту свого майна, але не можуть дозволити собі високі страхові внески.

Територіальні обмеження також становлять проблему для розвитку ринку. Майно на території Києва тимчасово припинили приймати на страхування на початку літа 2025 року, коли збільшилась інтенсивність дронових атак на столицю. Географічна селективність обмежує покриття ринку та залишає без захисту значну частину майна, розташованого в зонах підвищеного ризику. Страхові компанії не готові страхувати збитки від влучання таких розповсюджених засобів ураження, як ракетна артилерія, керовані авіаційні бомби та подібних їм, що залишає значні прогалини в захисті.

Дефіцит перестрахувальної підтримки залишається однією з ключових проблем. Український ринок потребує більшої участі міжнародних перестраховиків для розподілу катастрофічних ризиків. Без цього масштабування воєнного страхування залишається обмеженим, а тарифи залишаються високими. Міжнародні перестраховики обережно підходять до прийняття українських ризиків, що зрозуміло в умовах активних бойових дій, але створює системні обмеження для галузі.

Стратегічні перспективи розвитку українського страхового ринку пов'язані з кількома ключовими напрямами. По-перше, необхідне розширення державної підтримки системи страхування воєнних ризиків. Збільшення державного капіталу за моделлю механізму Unity, що дозволив суттєво знизити тарифи на страхування морських суден, може забезпечити доступність страхування для широких верств

населення. Держава має покривати перший рівень ризику, створюючи умови для зниження страхових тарифів.

По-друге, критично важливим є поглиблення міжнародної співпраці. Розширення партнерства з Multilateral Investment Guarantee Agency, Європейським банком реконструкції та розвитку, U.S. International Development

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Огляд ринку страхових послуг України за I півріччя 2025 року. Київ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Міністерство економіки України. Презентація системи страхування воєнних ризиків в Україні. Київ, 2025. URL: <https://www.me.gov.ua>
3. Gartner Research. Insurance Technology Trends 2025: AI and Digital Transformation. International Report, 2025. URL: <https://www.gartner.com>

СЕКЦІЯ 4.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мирза Олена Володимирівна, здобувачка вищої освіти факультету торгівлі та маркетингу

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Коровіна О.В., кандидат економічних наук,

доцент кафедри маркетингу

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗМІНУ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЛОЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному глобалізованому світі, особливо в умовах воєнного стану, маркетингові комунікації відіграють вирішальну роль у взаємодії між бізнесом (підприємствами) та їх цільовими аудиторіями. Вони є ключовим інструментом для зміни споживчої поведінки та формування довготривалих відносин зі споживачами, що є критично важливим для збереження бізнесу в кризовий час. Ефективний комплекс маркетингових комунікацій дозволяє підприємствам підвищити відзнаваність бренду, підтримати залучення нових клієнтів і зміцнити лояльність існуючих, адаптуючи свої повідомлення до нових реалій та потреб споживачів [1; 2].

В умовах воєнного стану, що накладається на процеси глобалізації та цифрової трансформації, маркетингові комунікації стають дедалі складнішими та набувають вирішального значення для виживання бізнесу. Традиційні засоби реклами (особливо фізичні) різко втрачають свою домінантну позицію, поступаючись місцем інтерактивним, персоналізованим та цифровим каналам, які часто є єдиним засобом зв'язку зі споживачами. Інтегрований підхід до маркетингових комунікацій дозволяє забезпечити послідовність та ефективність повідомлень, що є критичним для впливу на зміну споживчої поведінки та збереження стратегії бренду в кризовому середовищі [3].

Основними цілями маркетингових комунікацій в умовах воєнного стану стає не лише інформування (наприклад, про безпеку, графіки роботи чи наявність товарів), а й формування позитивного іміджу через соціальну відповідальність, підвищення довіри до бренду та збереження лояльності замість прямого стимулювання попиту. Використання сучасних інструментів, таких як соціальні медіа, контент-маркетинг та месенджери, дозволяє компаніям взаємодіяти з аудиторією у режимі реального часу, оперативно реагуючи на зміни у споживчих настроях.

Радикальні зміни у поведінці споживачів, спричинені воєнним станом (приоритетизація безпеки, економія, патріотичне споживання), вимагають від бізнесу максимальної гнучкості у підходах до маркетингових комунікацій. Компанії повинні ретельно аналізувати ефективність кожного інструменту, миттєво адаптуючи свої стратегії відповідно до нових викликів. Автоматизація процесів та аналіз великих даних відкривають нові можливості для чутливої персоналізації комунікацій, що напряму впливає на ефективність утримання лояльності.

Виходячи з аналізу використаних профільних джерел, комплекс маркетингових комунікацій в умовах воєнного стану розглядається нами як сукупність заходів, спрямованих на передавання цільовій аудиторії інформації з метою не стільки формування попиту, скільки стабілізації споживчої поведінки та стимулювання збереження лояльності. Основною метою слід вважати донесення до споживача цінності (часто безпекової, соціальної чи патріотичної) та мотивування його до підтримки бренду.

Отже, маркетингова комунікація в сучасних українських реаліях являє собою палітру інструментів та каналів, що використовуються підприємством для розповсюдження інформації про свої товари або послуги серед цільової аудиторії. При цьому, застосовується інноваційний та, що особливо важливо, соціально-орієнтований підхід з метою формування лояльного середовища споживачів. Виходячи з цього, маркетингові комунікації виникають залежно від різних складових маркетингового комплексу, що також мутують під тиском обставин (наприклад, політика розподілу в умовах зруйнованої логістики). Їх походження може бути пов'язане з товарною політикою, ціновою політикою, політикою просування та політикою розподілу. Також, вони розділяються на прямі, непрямі та змішані в залежності від організаційного процесу.

В умовах воєнного стану бренди змушені пристосовуватися до змін у потребах споживачів, які зосереджуються на товарах першої необхідності, безпеці та доступності. Крім того, бізнес стикається з ризиком знищення фізичних активів, порушенням ланцюгів поставок та загрозою втрати клієнтської бази через масову міграцію населення. Важливо також враховувати підвищенну емоційну напругу в суспільстві, що впливає на сприйняття будь-яких маркетингових повідомлень.

Маркетингові стратегії в умовах військових конфліктів: зміна меседжів у комунікаціях, наголос на підтримці постраждалих груп населення; орієнтація на місцеві ринки з урахуванням нових реалій споживання; використання альтернативних каналів розповсюдження продукції та послуг; підтримка гуманітарних ініціатив та партнерство з організаціями, що допомагають постраждалим – все це є прямыми інструментами впливу на лояльність [4].

Авторські рекомендації щодо реалізації комунікаційної стратегії в умовах воєнного стану (кризи) передбачають розробку кризового комунікаційного плану (попереднє планування дій дозволяє уникнути хаосу та забезпечити стабільний вплив маркетингових комунікацій), навчання персоналу антикризовим комунікаціям (підготовка співробітників до роботи у складних умовах покращує ефективність взаємодії зі споживачами, що напряму впливає на їх лояльність) та моніторинг ефективності комунікацій (аналіз результатів допомагає коригувати стратегію та підвищувати її ефективність у зміні споживчої поведінки).

Воєнний стан змінює умови функціонування бізнесу, що, у свою чергу, суттєво впливає на маркетингові комунікації та їхню здатність формувати споживчу поведінку і лояльність. Основними аспектами такого впливу аргументовано слід вважати:

1. Зміни у поведінці споживачів (zmіни споживацьких пріоритетів включають збільшення попиту на товари першої необхідності, зменшення витрат на розважальні послуги та люксові товари, а також зміна патернів споживання, коли клієнти більше орієнтуються на місцевих виробників та компанії, які підтримують армію чи гуманітарні ініціативи, формуючи таким чином нові вектори лояльності);
2. Обмеження каналів комунікації (традиційні рекламні інструменти (зовнішня реклама та телевізійні кампанії) стають менш ефективними, водночас, цифрові канали (соціальні мережі, месенджери та email-маркетинг) перетворюються на основні інструменти для впливу на споживачів та підтримки їх лояльності);
3. Зміни у контенті та тональності комунікацій (у період воєнного стану маркетингові повідомлення мають бути адаптовані, щоб відповісти настроям суспільства; при цьому, бренди, що проявляють соціальну відповідальність, отримують більшу довіру, що є фундаментом для збереження лояльності (тобто важливо уникати агресивної реклами та орієнтуватися на етичні та патріотичні аспекти) [5];
4. Зниження довіри до інформаційних джерел та ризики дезінформації (під час військових дій спостерігається зростання кількості фейкових новин, що може негативно впливати на комунікації бренду та знижувати їх ефективність у формованні лояльності);
5. Обмеженість фінансових ресурсів для маркетингових активностей (у багатьох підприємств зменшуються бюджети на рекламу та PR, що змушує шукати альтернативні недорогі методи впливу на споживачів).

Список використаних джерел:

1. Писаренко Н. В. Інтернет-маркетинг як ефективний інструмент розвитку рекламного ринку та створення і просування бренду. Наукові інновації та передові технології, 2023. №13(27). С. 536-550. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-536-549](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-536-549)
2. Маркетингові комунікації: навчально-методичний посібник / уклад. І. В. Король; МОН України, Уманський державний пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2018. 191 с.
3. Кривенко В. В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право, 2024. Вип. 84: частина 1. С. 71-77. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.9>
4. Krizanova, A., Lăzăroiu, G., Gajanova, L., Kliestikova, J., Nadanyiova, M., Moravcikova, D. (2019). The effectiveness of marketing communication and importance of its evaluation in an online environment. Sustainability, 11(24). 7016. DOI: 10.3390/su11247016.
5. Реформа децентралізації. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivnevtryaduvannya/reformadecentralizaciyi>

Шосталь Вікторія Олександровна, здобувач вищої освіти
факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Кам'янецька Оксана Володимирівна, канд. економічних
наук, доцент, доцент кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний університет, Україна

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ КОЛАБОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВИХ ПРАКТИК

У сучасному глобалізованому світі міжнародна наукова співпраця стає ключовим фактором трансформації маркетингових практик і розвитку логістичних систем. Мережеві форми комунікацій між університетами, дослідницькими центрами та бізнесом формують нову модель обміну знаннями, яка стимулює створення інноваційних маркетингових стратегій і цифрових рішень у сфері торгівлі [1].

Під міжнародними маркетинговими колабораціями розуміють систему партнерств між науковими установами, бізнесом та державними структурами різних країн, спрямовану на спільне створення, обмін і комерціалізацію маркетингових знань та інноваційних рішень. Згідно з підходом ОЕСР, такі колаборації є формою міжнародного науково-технологічного співробітництва, що інтегрує дослідження, аналітику ринків та управління брендами у глобальному масштабі.

Згідно з даними ОЕСР(2025), понад 68 % провідних компаній світу залучають міжнародних академічних партнерів до досліджень споживчої поведінки, логістичного планування та аналітики даних. Це свідчить про зростаючу інтеграцію науки і практики у маркетинговій сфері. Узагальнені дані щодо масштабів міжнародної наукової співпраці у сфері маркетингу наведено у таблиці 1 [1–3].

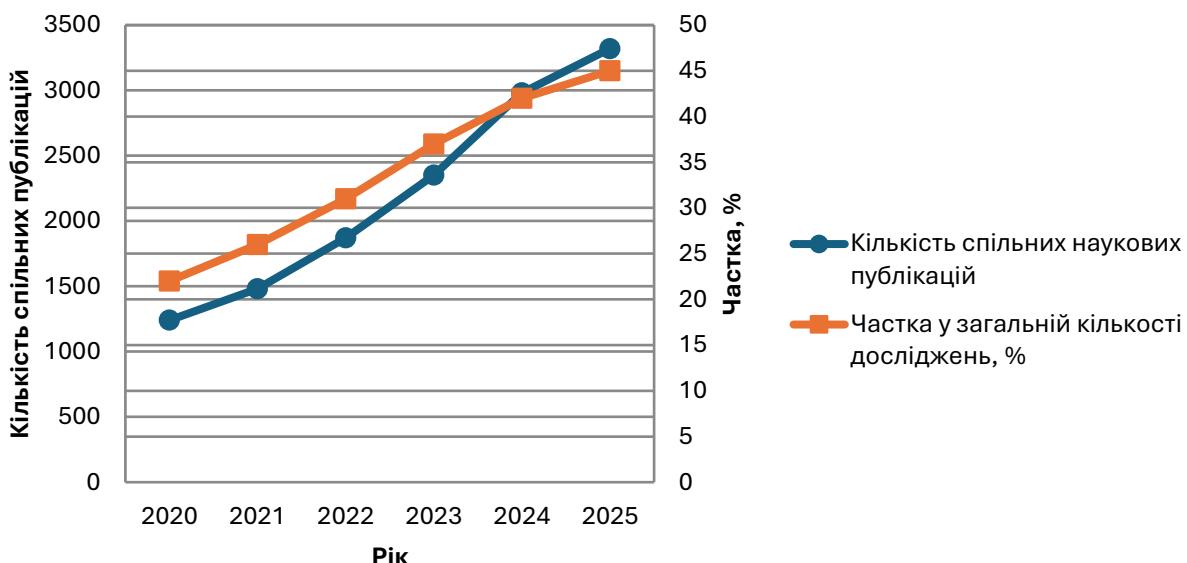
Таблиця 1

**Динаміка міжнародних наукових колаборацій у сфері маркетингу
(2020–2025 pp.)**

Рік	Кількість спільних наукових публікацій	Частка у загальній кількості маркетингових досліджень, %	Провідні регіони
2020	1 240	22	ЄС, США
2021	1 480	26	ЄС, США, Канада
2022	1 870	31	ЄС, Азія
2023	2 350	37	ЄС, Азія, Латинська Америка
2024	2 980	42	Глобальний рівень
2025*	3 320	45	Глобальний рівень

Джерело: складено автором за даними *OECD Science, Technology and Industry Outlook 2025; Scopus Data Insights 2025* [1–3].

Як видно з таблиці 1, кількість міжнародних спільних публікацій у сфері маркетингу за 2020–2025 рр. зросла майже втричі. Цей тренд наочно ілюструє рисунок 1, що відображає динаміку міжнародної інтеграції у маркетингових дослідженнях.

Рис. 1. Динаміка міжнародних маркетингових колаборацій у 2020–2025 рр.
Джерело: створено автором за даними OECD та Scopus [1–3]

Розглянемо детальніше вплив міжнародних колаборацій на розвиток маркетингових практик.

По-перше, міжнародна кооперація сприяє поглибленню методологічної обґрунтованості маркетингових досліджень завдяки обміну сучасними підходами, доступу до масштабних масивів даних і використанню штучного інтелекту для прогнозування поведінки споживачів.[4].

По-друге, така співпраця підсилює практичну орієнтованість досліджень, оскільки їх результати впроваджуються у діяльність транснаціональних корпорацій і логістичних операторів [5].

По-третє, міжнародні колаборації створюють нові можливості для академічної мобільності, обміну кадрами та формування глобальних наукових стандартів етичного маркетингу [6].

Крім того, міжнародні консорціуми (наприклад, Global Marketing Science Network або AI4Marketing Alliance) розробляють спільні проекти, у яких поєднуються маркетинг, логістика, психологія та інформаційні технології. Зокрема, у межах ініціативи AI4Marketing Alliance – Project “Smart Consumer Insights 2030” (2024–2026) створюється міжнародна платформа для прогнозування попиту на основі штучного інтелекту, у якій беруть участь дослідники з понад 20 університетів ЄС, США та Азії [6].

Водночас Global Marketing Science Network реалізує проект “Sustainable Branding and Logistics”, спрямований на розроблення екологічно відповідальних стратегій брендингу та скорочення логістичного сліду компаній у глобальних ланцюгах постачання.

Такі ініціативи демонструють практичну інтеграцію наукових досліджень у міжнародні маркетингові та логістичні практики, сприяючи формуванню глобальних стандартів сталого розвитку бізнесу..

Отже, міжнародні наукові колаборації виступають катализатором розвитку сучасного маркетингу, забезпечуючи інтеграцію наукових досягнень у бізнес-практику, підвищення ефективності логістичних процесів і формування інноваційних стратегій просування товарів і послуг.

Список використаних джерел:

1. OECD. Science, Technology and Industry Outlook 2025. – Paris: OECD Publishing, 2025.
2. Harvard Business Review. The Rise of Research-Driven Marketing. – 2024. – <https://hbr.org/2024/12/research-driven-marketing>
3. Scopus Data Insights. Global Research Collaboration in Marketing 2025. – Elsevier, 2025.
4. McKinsey & Company. AI in Marketing: Global Adoption Report 2025. – 2025. – <https://www.mckinsey.com/ai-marketing-report-2025>
5. PwC Global. Cross-Border Knowledge Networks in Business 2024. – 2024. – <https://www.pwc.com/global-knowledge-2024>
6. Global Marketing Science Network. Annual Collaboration Report 2025. – 2025. – <https://gmsn.org/reports/2025>

Горбач Владислав Олександрович, здобувач вищої освіти факультету торгівлі та маркетингу
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Файвішенко Діана Сергіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики та реклами
Державний торговельно-економічний університет, Україна

НАТИВНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Рекламна індустрія в Україні сьогодні переживає етап масштабної переорієнтації — від гучних меседжів і нав'язливих банерів до м'яких, довірливих форм комунікації. Споживачі стали більш свідомими, критичними й вимогливими до того, що вони бачать в інформаційному просторі. Якщо ще десять років тому реклама асоціювалася з телевізором чи білбордом, то нині вона інтегрується в наше повсякденне цифрове життя — у стрічки соцмереж, відео, подкасти, блоги, навіть музику чи ігри. В епоху, коли увага — найцінніший ресурс, нативна реклама стала тим самим “новим форматом довіри”, що дозволяє брендам бути близчими до людей. Її мета — не нав’язати, а органічно вплестися у контекст, де споживач уже перебуває, і створити враження природного діалогу, а не продажу.

Нативна реклама базується на принципі природності. Це комунікація, яка зливається з оточенням — текстом, відео, аудіо чи візуальним контентом — так, що не порушує сприйняття користувача. Вона не кричить «купи», а натомість розповідає історію, у якій продукт чи послуга стають логічною частиною сюжету. Такий формат особливо ефективний у сучасному цифровому середовищі, де споживач утомився від агресивного маркетингу. Ключовою перевагою нативної реклами є саме її психологічна ненав'язливість: користувач не відчуває тиску, а сприймає повідомлення як поради, досвід або щирі рекомендації. Саме тому на українському ринку вона стає головним способом побудови довгострокових відносин між брендом і споживачем [1].

Цифрова екосистема реклами сьогодні надзвичайно різноманітна: соціальні мережі, онлайн-медіа, відеоплатформи, подкасти, стрімінгові сервіси, ігрові інтеграції — усі вони створюють середовище для нативної комунікації. Особливо помітно це в TikTok, Instagram, YouTube, де традиційна реклама трансформувалася в UGC (user-generated content) — контент, створений користувачами, який часто виглядає як частина їхнього життя [3]. Люди діляться історіями, де ненароком згадують продукт, яким користуються, або послугу, що справді допомогла — і цим створюють ефект «друга, який радить». Так народжується нова форма довіри: коли рекомендація не сприймається як комерційна, а як щира порада від людини, схожої на тебе. Для української аудиторії, яка все більше покладається на соціальні платформи замість телебачення, саме такі історії формують ставлення до брендів [4].

Поколіннєвий розрив став одним із ключових чинників трансформації ринку реклами. Якщо старше покоління ще сприймає телерекламу як джерело інформації,

то покоління Z та альфа живуть у парадигмі короткого контенту, трендів, сторіз і рекомендацій. Вони не реагують на класичні рекламні звернення, адже шукають автентичність, гумор і реальність. Український молодіжний ринок, сформований у добу TikTok, хоче, щоб реклама не «продавала», а «говорила». Тому нативні формати стали головним інструментом, через який бренди можуть бути почутими — не через креативність заради ефекту, а через ширість і співзвучність досвіду користувача [5].

Переваги нативної реклами очевидні: вона створює емоційний зв'язок, формує довіру, збільшує час взаємодії з контентом і сприяє глибшому запам'ятовуванню повідомлення. Крім того, вона дозволяє брендам позиціонувати себе не як продавців, а як партнерів чи експертів. Такий формат комунікації має значення для українського суспільства, де реклама часто викликає скепсис через попередні роки надмірної маніпулятивності. Нативна реклама, навпаки, базується на чесності: вона пропонує не гасло, а діалог, не вигоду, а спільні сенси [2]. Вона не конкурує за гучність — вона виграє ширістю.

Однак цей інструмент не позбавлений ризиків. Головний серед них — розмивання межі між контентом і рекламиою [5]. Якщо споживач не розуміє, що перед ним комерційне повідомлення, це може викликати почутия обману. В Україні питання маркування нативної реклами досі залишається неврегульованим на законодавчому рівні, що створює поле для маніпуляцій. Інша проблема — перенасичення контенту: коли все стає нативним, люди перестають вірити у ширість. Алгоритми соціальних мереж підсилюють цей ефект, формуючи замкнені «інформаційні бульбашки», де користувач бачить лише рекламні історії, замасковані під повсякденність. [3] Це веде до втоми аудиторії й поступового зниження ефективності таких форматів.

Ще один виклик — етичність і прозорість комунікацій. Рекламодавці часто намагаються використати емоційний контекст для просування — теми війни, допомоги, патріотизму, соціальної підтримки — але роблять це безвідповідально. Така практика може завдати бренду репутаційної шкоди [1]. Тому для українського ринку сьогодні особливо важливо сформувати етичні стандарти нативної реклами: чітке розмежування між реальним досвідом і маркетинговим повідомленням, повага до цінностей аудиторії, відмова від емоційного шантажу чи псевдоцирости.

Попри всі ризики, потенціал нативної реклами залишається надзвичайно високим. Вона не лише підвищує ефективність комунікацій, а й змінює саму культуру реклами — від маніпуляції до партнерства. Український ринок поступово формує власну ідентичність у цьому напрямі: від «копіювання західних практик» до створення унікальних локальних форматів, що поєднують креатив, етику й культурну чутливість [2]. Зростання ролі креаторів, блогерів і незалежних медіа лише посилює цей процес, роблячи нативну рекламу не просто інструментом, а складовою комунікаційної екосистеми країни.

Таким чином, нативна реклама стала не просто елементом цифрового маркетингу — вона перетворилася на мову нового покоління українського споживача. У час, коли ширість цінується вище за формат, а довіра — дорожча за охоплення, саме нативність визначає обличчя сучасних комунікацій. Вона вимагає від брендів не лише креативу, а й чесності, людяності та зміння слухати свою аудиторію. У цьому і полягає головна сила українського ринку — у здатності

створювати рекламу, яка не віддаляє, а наближає, не продає, а говорить від серця. І якщо колись реклама боролася за увагу, то сьогодні вона бореться за сенс — і саме нативна комунікація стає ключем до цієї нової епохи довіри.

Список використаних джерел:

1. Пикалюк Р. В. Нативна реклама в новинних інтернет-ЗМІ: особливості поєднання рекламного і журналістського контенту. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, Том 33(72), №5 (ч.2), 2022. https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_2/51.pdf
2. Базака Р. В. Нативна реклама в системі маркетингових комунікацій. *Marketing and Information Technology*, 2025. <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/6599>
3. Івченко Я. В., Побідаш І. Л. User generated content як інструмент просування бренду в соціальних мережах. *Обрії друкарства*, №2(12), 2022, с. 18–29. https://www.researchgate.net/publication/367483035_User_generated_content_ak_instrument_prosuvannya_brendu_v_socialnih_merezah
4. Чміль Г., Новаківський К., Демидова В. Моніторинг аудиторії соціальних мереж в Україні. *Економіка та суспільство*, №63, 2024. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4203>
5. Kutlu, A. *Native Advertising: The Effect of Native Advertising on Advertising Effectiveness*. IJEBMR, 2022. https://ijebmr.com/uploads/pdf/archivepdf/2022/IJEBMR_1077.pdf

СЕКЦІЯ 5.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Зайка Віталій Васильович, здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Федоришина Лариса Миколаївна, д-р екон. наук,
професор, професор кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових
технологій

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

В епоху стрімкого науково-технічного прогресу, швидкого поширення і використання цифрових інструментів ефективність діяльності бізнес-структур визначає не лише фінансова стійкість та матеріально-технічна забезпеченість, а й нематеріальна складова бізнесу, така як репутація і довіра. Саме вони в сучасному бізнес-середовищі слугують фундаторами етичного образу компанії, який формується шляхом здійснення комунікацій.

Етична комунікація – це процес обміну інформацією, побудований на принципах ввічливості, взаємоповаги, розуміння, довіри як між внутрішніми контрагентами всередині компанії, так і між зовнішніми [1].

До головних складників етичної комунікації, на нашу думку, належать: ввічливість, достовірність, взаємоповага між внутрішніми і зовнішніми контрагентами, забезпечення конфіденційності приватних даних, толерантність до відмінності у поглядах та коректність висловлювань, а також готовність відповідати за результати взаємодії, якими б вони не були. Їх дотримання сприятиме формуванню позитивних відносин, побудові, розвитку та укріпленню ділової репутації й підвищенню ефективності форм взаємодії.

Етичні норми комунікації проявляються у відкритому і конструктивному діалозі, транслюванні та дотриманні корпоративних цінностей, визнанні помилок, а також готовності їх виправити, що забезпечить відкритість у діяльності компанії, сприяючи при цьому дотриманню моральних цінностей. Компанії, які є взірцем дотримання етичних цінностей у комунікації, демонструють стабільно високий рівень репутації. [2].

Загалом репутацію в бізнес-середовищі можна поділити на три рівні [3]:

1. Високий рівень – мають стабільно високу довіру від громадськості, лояльність клієнтів та партнерів, а також позитивні відгуки від споживачів. До прикладу, компанія «Нова Пошта» [4], яка показує активну та якісну комунікацію як із зовнішніми, так і внутрішніми контрагентами, реагує на проблеми, оперативно і ефективно їх вирішує, а також бере участь у соціальних та благодійних проектах.

Наприклад, спільний проект «РЕБнемо так РЕБнемо» з фондом «Повернись живим» на суму 15 млн грн для захисників неба.

2. Нейтральний рівень – мають нестабільну репутацію, тобто не викликають недовіру, але й не можуть похвалитися ідеальною репутацією. Таким прикладом стала компанія «Maslotom», яка стала популярною завдяки своїм відмінним солодощам за смаком та складом, активній та якісній комунікації з можливими споживачами продукції та співпраці з великими ретейлерами, такими як, наприклад, «Сільпо». Але, незважаючи на значні переваги, діяльність «Maslotom» супроводжується репутаційними упущеннями. Наприклад, агресивний маркетинг – від клієнтів надходили скарги на велику кількість рекламних повідомлень в месенджерах, навіть тоді, коли просили службу підтримки відключити рекламну розсилку за їх номером телефону.

3. Низький рівень – проявляється у частковій або повній втраті довіри клієнтів через репутаційні недопрацювання. Наприклад, «Укрпошта», що неодноразово опинялася у центрі скандалів щодо якості надання послуг, скарги на комунікацію з клієнтами, непрофесійні висловлювання директора компанії в соціальних мережах.

Наведені нами приклади репрезентують дві компанії, що займаються логістичними послугами, але використовують не тільки протилежно різni напрями організації роботи бізнесу, а й відчутно різну комунікацію з клієнтами. З цього випливає, що компанії у сучасній бізнес-комунікації стикаються з різними викликами та ризиками. Нами виділено наступні:

1. Кібербезпека та хакерські атаки. Хоч діджиталізація бізнесу і є невід'ємною складовою розвитку суб'єкта господарювання, проте це створює загрози для безпеки конфіденційної інформації користувачів послуг. DDoS-атаки та взлом баз даних можуть спричинити як операційні проблеми, так і етичні, щодо того, як і коли проінформувати клієнта про можливий витік інформації. Наприклад, DDoS-атаки на банківську сферу України, зокрема «Monobank» та «Приватбанк».

2. Травмуючий рекламний контент. Показовим став приклад компанії «COOSH», який опинився в епіцентрі скандалу через рекламу балеток, що були сфотографовані на круасанах [5]. Очікувано, що ця публікація викликала хвилю незадоволення та обговорення у суспільному просторі, громадськість вбачала у використанні хліба неповагу до історичної пам'яті та національних цінностей, що особливо гостро відчувається у період війни. Даний кейс ще раз підкреслює важливість дотримання культурних та історичних контекстів при створенні рекламного контенту для бізнесу.

3. Негативна комунікація. В кожного великого чи маленького бізнесу зараз є офіційні сторінки в соціальних мережах, що тільки прискорює поширення негативних відгуків. Один пост чи скарга можуть стати вірусними, охопивши значну частину суспільства та сформувати громадську думку. Ключову роль в цьому процесі відіграють SMM-спеціалісти та контент-крейтори, що ведуть сторінки брендів у соцмережах. Безвідповідане ведення сторінок у соціальних мережах, постинг недостовірної чи фейкової інформації, агресивна поведінка, ігнорування негативних відгуків чи блокування незадоволених клієнтів значно прискорює поширення негативу та наносить удари по репутації. Наприклад, бренд «Наша кава» та агресивна комунікація на своїй сторінці в соціальній мережі «Х» через невчасно виконане замовлення і невизнання своєї провини .

Для створення етичної комунікації бізнесу необхідно впровадити в свою діяльність: тренінги з етичної комунікації; механізми нешаблонного зворотного зв'язку, що дасть змогу підходити до вирішення проблем індивідуально; регулярну оцінку рівня довіри клієнтів до компанії через аналіз медіа та соцмереж; кодекс корпоративної етики.

Таким чином, можна зробити висновок, що якість корпоративних відносин та конкурентоспроможність бізнес-структур визначаються етичними аспектами комунікації. Якісна та етична комунікація повинна стати і бути неодмінною складовою PR-стратегії, що дасть змогу отримати довготривалу перевагу, лояльність клієнтів та позитивну оцінку громадськості.

Список використаних джерел:

1. Бізнес-комунікації : навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 075 «Маркетинг», освітньо-професійної програми «Промисловий маркетинг» / Укладач: Л. М. Шульгіна Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 151 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/09649bd4-8ca8-4d3e-a6be-55c22f88f1b0/content> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування : навч. посібник. Київ : ДУІТ, 2021. 94 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_849_94096394.pdf (дата звернення: 30.10.2025).
3. Ястремська О. О. Оцінювання репутації підприємства як результату емоційних вражень. URL: https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/35882/1/%D0%AF%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf?utm_source (дата звернення: 31.10.2025).
4. Понад 2500000000 грн загальна сума інвестицій в перемогу у 2024 році. *Гуманітарна пошта України.* 2025. URL: https://humanitarian.novaposhta.ua/?utm_source (дата звернення: 30.10.2025).
5. Бренд COOSH потрапив у скандал через рекламу взуття на круасанах. *Kyiv24.news.* 2024. URL: <https://kyiv24.news/news/brend-coosh-potrapiv-u-skandal-cherez-reklamu-vzuttya-na-kruasanah> (дата звернення: 31.10.2025).

Григоришина Валерія Олександрівна, здобувач вищої освіти ОС Бакалавр факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Ковальова Марія Леонідівна, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТІВ

У сучасному світі, де глобалізація проникає в усі аспекти життя — від економіки до культури, міжнародні проекти стають підґрунтам для подальшого розвитку. Вони включають наукові дослідження, розвиток інфраструктури, гуманітарні ініціативи, бізнес-стартапи, екологічні кампанії та багато інших напрямів. Такі проекти часто об'єднують людей із різних країн, що належать до різних мовних спільнот, культурних контекстів і часових поясів, а також мають відмінності у професійних підходах. Координація діяльності за таких умов є складним завданням, що вимагає високої точності, адаптивності та опори на сучасні технології. У цьому контексті цифрові платформи стали універсальним рішенням, перетворившись на основний інструмент ефективного управління міжнародною співпрацею.

Цифрові платформи представляють собою інтерактивні онлайн-середовища, які надають користувачам можливість обміноватися інформацією, координувати дії, управляти проектами, вести документацію, спілкуватися в реальному часі та зберігати дані [1]. Вони можуть мати вузьке призначення, наприклад, бути платформами для управління проектами на зразок Trello, Asana, Microsoft Project чи Jira, слугувати для комунікації, як-от Guru, Microsoft Teams, Slack або Zoom, забезпечувати хмарне зберігання даних через сервіси на кшталт Dropbox, Google Диск, Microsoft OneDrive, iCloud Drive, Mega або ж виступати як інтегровані системи, які поєднують кілька функцій одночасно [2, 3, 4]. У контексті міжнародних проектів ці платформи сприяють подоланню бар'єрів часу, простору і мови, забезпечуючи ефективну синхронізацію дій між учасниками.

Наприклад, у міжнародному дослідницькому консорціумі, який займається розробкою вакцини, науковці з різних країн можуть спільно працювати за допомогою платформи GitLab для написання коду, проводити регулярні зустрічі через Zoom, використовувати Google Drive для обміну результатами досліджень і підтримувати щоденну комунікацію в Slack [5]. Така інтеграція сприяє збереженню високого темпу роботи, мінімізує дублювання зусиль і забезпечує швидке реагування на зміни.

Процес використання цифрових платформ у міжнародних проектах умовно складається з кількох етапів. На першому етапі здійснюється вибір платформи, що максимально відповідає потребам проекту. Якщо у проекті важлива складна логістика, слід віддати перевагу платформі з можливостями для планування, відстеження завдань та інтеграції з календарними системами. У разі ж акценту на творчій співпраці варто зосередитися на інструментах, які підтримують спільне

редагування документів, візуалізацію ідей і обмін файлами. Наприклад, для організації міжнародного архітектурного конкурсу можна використати платформу Miro, яка дозволяє створювати інтерактивні дошки для ескізів, коментарів та презентацій [6].

Другим етапом є налаштування платформи та розподіл ролей. Це передбачає створення робочих просторів, визначення рівнів доступу, інтеграцію з іншими сервісами, а також встановлення правил комунікації. Наприклад, у процесах цифровізації освіти координатори мають можливість організовувати окремі канали для технічної підтримки, управління контентом, фінансового адміністрування та співпраці з донорами. Такий підхід сприяє забезпеченням прозорості та ефективному контролю за всіма етапами роботи.

Третій етап передбачає активну фазу виконання проекту. У цей час платформи стають ключовими інструментами для щоденного управління завданнями, відстеження прогресу, обміну звітами та проведення онлайн-зустрічей. Наприклад, у межах міжнародного екологічного проекту з очищення річок учасники з різних регіонів регулярно оновлюють дані про стан води, додають фотографії, координують логістичні питання щодо обладнання — усе це здійснюється через єдину цифрову платформу.

На четвертому етапі висувається завдання аналізу результатів і збереження даних. Сучасні платформи забезпечують можливість архівувати всю історію проекту, що відіграє ключову роль у звітності, оцінці ефективності та повторному використанні матеріалів. Наприклад, після завершення міжнародного форуму з прав людини організатори можуть експортувати презентації, стенограми, відеозаписи й аналітичні матеріали в архів, який згодом буде доступний для партнерів та дослідників.

Цифрові платформи значно сприяють інклузивності, дозволяючи залучати людей, які не можуть бути присутні фізично. Вони забезпечують переклад, адаптацію контенту та зручний доступ для осіб із обмеженими можливостями. Як приклад можна навести платформу Microsoft Teams, яка знайшла широке застосування в міжнародних освітніх, наукових і корпоративних проектах, пропонує інтегровані інструменти для забезпечення інклузивності. Серед них — автоматичне створення субтитрів під час відеоконференцій, функція перекладу повідомлень у чатах на різні мови, підтримка екранних читачів для людей із порушеннями зору, а також налаштування інтерфейсу відповідно до потреб користувачів із обмеженими моторними можливостями. Саме завдяки платформі Microsoft Teams студенти з різних країн можуть брати участь у лекціях, семінарах і групових дискусіях, незалежно від фізичних обмежень чи мовних бар'єрів. Завдяки функціям автоматичного перекладу, субтитрування та адаптованого інтерфейсу, платформа забезпечила інклузивний доступ до освітнього контенту для широкого кола учасників [7].

Вище зазначене дає змогу робити висновок, що цифрові платформи перетворилися на важливу складову координації міжнародних проектів. Вони сприяють підвищенню ефективності, прозорості, гнучкості та доступності, дозволяючи успішно впроваджувати складні ініціативи у глобальних масштабах. Їхнє грамотне застосування є не лише технологічним рішенням, але й стратегічним підходом до управління міжнародним партнерством у часи цифрової революції.

Список використаних джерел:

1. Digital Platforms: What They Are & How They Create Value. *Harvard Business School*. URL: <https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-a-digital-platform> (дата звернення: 24.10.2025).
2. Топ інструментів для проектного менеджменту. *QATestLab training center*. URL: <https://training.qatestlab.com/blog/technical-articles/top-tools-for-project-management/> (дата звернення: 24.10.2025).
3. 12 Найкращих Програм для Бізнес-комунікацій для Ваших Команд. *Guru Technologies*. URL: <https://www.getguru.com/uk/reference/best-business-communication-software> (дата звернення: 24.10.2025).
4. 10 найкращих хмарних сервісів зберігання інформації. *MOYO.ua*. URL: <https://www.moyo.ua/ua/news/10-luchshikh-oblachnykh-servisov-khraneniya-informatsii.html?srsltid=AfmBOoptEJA71VjdjmzruoN87sF4OvFsrNaFuU-EFaXXlDokLFu9AIY> (дата звернення: 24.10.2025).
5. Що таке GitLab та як з ним працювати? *RUN-IT*. URL: <https://www.run-it.com.ua/shcho-take-gitlab-ta-iak-z-nym-pratsiuvaty/> (дата звернення: 24.10.2025).
6. Miro: візуалізація навчальних проектів. *7SKY*. URL: <https://7sky.ua/blog/miro-visualization-of-educational-projects/> (дата звернення: 24.10.2025).
7. Приготуйтесь до роботи за стандартами майбутнього з Microsoft Teams. *TechExpert*. URL: <https://techexpert.ua/it-products/microsoft-teams/> (дата звернення: 25.10.2025).

Дрозд Дарія Вікторівна, здобувачка освіти навчально-наукового інституту педагогіки

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Новіцька Інеса Василівна, доцент кафедри професійної-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДТРИМЦІ БРЕНДУ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ В СКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

У сучасному інформаційному середовищі освітні заклади стикаються з викликами, що пов'язані з нестабільністю, надлишком інформації, поширенням фейкових повідомлень та зростанням недовіри до інституцій. У таких умовах комунікація перестає бути лише інструментом інформування — вона стає стратегічним засобом формування бренду, підтримки репутації та забезпечення конкурентоспроможності освітньої установи [1].

Бренд освітнього закладу — це не лише назва чи логотип, а насамперед емоційне сприйняття, яке формується через послідовну та ціннісно орієнтовану комунікацію з аудиторією. У публікації Ходзицької А. про бренд-менеджмент ДТЕУ зазначено, що комунікаційна стратегія є ключовим елементом у побудові іміджу закладу, а «колесо бренду» дозволяє структурувати основні цінності та канали взаємодії [1].

Ефективна комунікація базується на таких принципах:

- ✓ прозорість і відкритість інформаційних потоків;
- ✓ узгодженість повідомлень у різних каналах;
- ✓ відповідність між словами та діями;
- ✓ емоційне зачарування цільової аудиторії.

Сучасні кризи — пандемія COVID-19, війна в Україні, кіберзагрози — показали, що традиційні моделі комунікації більше не забезпечують ефективну взаємодію з аудиторією. Освітні заклади змушені адаптуватися до нових реалій, зокрема:

- ✓ реагувати на поширення фейкової інформації;
- ✓ долати технічні обмеження у зв'язку з безпековими ризиками;
- ✓ працювати в умовах інформаційного шуму, що ускладнює донесення ключових меседжів [2].

У матеріалах конференції «Бренд-комунікації: проблеми та рішення» (КНУ імені Тараса Шевченка, 2024) наголошується на важливості міждисциплінарного підходу до комунікації в освіті, що включає маркетинг, PR, цифрові технології та соціальні практики [2].

Цифровізація комунікаційних процесів відкриває нові можливості для підтримки бренду. Соціальні мережі, месенджери, сайти, платформи для онлайн-навчання дозволяють:

- ✓ забезпечити постійний контакт із цільовою аудиторією;
- ✓ швидко реагувати на зміни;

- ✓ створювати інтерактивний контент (відео, інфографіку, прямі ефіри);
- ✓ формувати нові формати взаємодії, зокрема через сторітелінг та персоналізовані повідомлення [3].

У навчально-практичному посібнику Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара зазначено, що бренд-комунікації в освіті мають враховувати не лише зміст повідомлень, а й їхню емоційну складову, адаптовану до цільової аудиторії [3].

Висновки

Комунація в освітній сфері є не лише засобом передачі інформації, а й інструментом формування довіри, репутації та сталого бренду. В умовах інформаційної нестабільності вона має бути стратегічною, адаптивною та емоційно орієнтованою. Освітнім закладам варто: впроваджувати стратегічне планування комунікацій; використовувати цифрові канали та інтерактивний контент; забезпечувати прозорість і безпеку інформаційного середовища; формувати ціннісно орієнтовану комунікацію з аудиторією.

Список використаних джерел:

1. Ходзицька А. Стратегічна комунікація в системі бренд-менеджменту: кейс ДТЕУ // Збірник наукових студентських праць. – Київ : ДТЕУ, 2023. – С. 45–50. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ur.knute.edu.ua/bitstreams/8939f195-e57a-4a5d-b84fa54a5b90c336/download>
2. Бренд-комунікації: проблеми та рішення : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29 травня 2024 р.) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ : КНУ, 2024. – 112 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://journ.knu.ua/nauka1/wp-content/uploads/2024/08/Konferentsiya_Brend_komunikatsii.pdf
3. Бренд-комунікації : навч.-практ. посіб. / Дніпровський нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпро : ФСЗМК, 2024. – 98 с.

Дрозденко Євгеній Денисович, здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Крикун Ольга Олександровна, кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ І ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

В умовах динамічного розвитку бізнес-середовища, цифровізації економіки та посилення глобальної конкуренції питання ефективності управлінських рішень набуває вирішального значення. Саме через систему рішень реалізуються основні функції менеджменту - планування, організація, мотивація та контроль, що формують єдиний управлінський цикл. Як зазначає С. Бреус, ефективність рішень безпосередньо визначає раціональність використання ресурсів, досягнення стратегічних цілей і конкурентоспроможність підприємства [1].

Сутність управлінського рішення полягає у свідомому виборі найкращої альтернативи серед можливих варіантів дій для досягнення конкретної мети. За визначенням М. Мескона, управлінське рішення - це логічно обґрунтowany вибір, що базується на аналізі інформації, оцінці ризиків і визначені найдоцільнішої стратегії. П. Друкер підкреслював, що прийняття рішень - це не реакція на проблему, а процес створення майбутнього. В українській науковій традиції, за Ю. Неміш і С. Бреусом, рішення - це результат аналітичного процесу, який поєднує раціональні, інтуїтивні та соціально-психологічні складові, формуючи гармонію між логікою й творчістю менеджера [1, 4].

Процес ухвалення рішень, за О. Грішновою, є складною багатофакторною системою, яка охоплює діагностику проблеми, визначення цілей, пошук альтернатив, їх оцінювання та вибір найкращого варіанта. Основою цього процесу виступає якісна інформація. У сучасних умовах цифрової трансформації зростає роль ERP-, CRM-систем і аналітики великих даних, які забезпечують управління на основі фактів (data-driven management) і знижують ризики суб'єктивізму [4].

Підвищення ефективності управлінських рішень можливе лише за умови комплексного підходу до оцінювання їх результативності. У сучасній науці виділяють чотири базові підходи - економічний, системний, соціально-психологічний та комплексний. Економічний орієнтований на співвідношення результатів і витрат, системний - на узгодженість дій у межах організації, соціально-психологічний враховує людський чинник, а комплексний поєднує всі ці складові в єдину оцінювальну систему [3].

Як зауважує Л. Парій, ефективність управлінського рішення не обмежується лише фінансовими результатами. До неї слід відносити також рівень задоволеності працівників, згуртованість колективу, лояльність до керівництва й загальну організаційну культуру. Такий підхід дозволяє сформувати повне уявлення про наслідки управлінського впливу й сприяє сталому розвитку підприємства [5].

Одним із найефективніших інструментів оцінювання управлінських рішень є Balanced Scorecard (BSC), розроблена Р. Капланом і Д. Нортоном. Вона забезпечує збалансоване поєднання фінансових і нефінансових показників, зокрема навчання

персоналу, внутрішніх процесів і взаємодії з клієнтами. У поєднанні з KPI-системою та SMART-моделлю, BSC допомагає підприємствам комплексно вимірювати якість рішень і вчасно коригувати управлінські дії [1].

У працях Н. Гавкалової [6] підкреслюється, що якість управлінських рішень визначається не лише дотриманням процедурних стандартів, а й їхньою узгодженістю зі стратегічними цілями організації. Дослідниця акцентує на важливості європейського досвіду децентралізації управління - коли рішення ухвалюються близче до рівня їх виконання, що забезпечує гнучкість, адаптивність і підвищення ефективності всього управлінського процесу.

Згідно з Л. Довгань, якісне управлінське рішення базується на принципах наукової обґрунтованості, системності, оптимальності, своєчасності й адаптивності. Вона наголошує, що сучасна управлінська культура повинна формуватися на основі інноваційності, відкритості та партнерства між керівниками й виконавцями. Саме така модель управління створює середовище, де зростає якість управлінських рішень і формується здатність підприємства до саморозвитку [7].

О. Грішнова звертає увагу на те, що управлінські рішення неможливо розглядати поза контекстом людського капіталу. Ефективність рішень безпосередньо залежить від рівня кваліфікації, мотивації та психологічного стану працівників. Вона підкреслює, що залучення персоналу до процесів прийняття рішень підвищує довіру до керівництва, знижує конфліктність і сприяє формуванню позитивного соціально-психологічного клімату в колективі [8].

Як зазначає А. Гаврилишин, в умовах воєнних ризиків і глобальних криз менеджери часто змушені приймати рішення за відсутності повної інформації. У таких випадках діє принцип «обмеженої раціональності», запропонований Г. Саймоном: важливо не досягти абсолютної оптимальності, а знайти прийнятне, гнучке рішення, яке можна швидко скоригувати. Цей підхід особливо актуальний для українських організацій у період невизначеності [9].

С. Бреус наголошує, що важливою умовою підвищення ефективності рішень є впровадження контролінгу, який поєднує функції планування, аналізу й моніторингу. Контролінг переводить управлінський процес із реактивного в превентивний режим, дозволяючи вчасно виявляти відхилення та забезпечувати безперервність управлінського циклу. Це сприяє прозорості, оптимізації витрат і стійкості бізнес-процесів [1].

На думку М. Мельник, цифрові технології - штучний інтелект, машинне навчання та big data-аналітика - стають важливими інструментами підтримки управлінських рішень. Вони дозволяють моделювати сценарії, прогнозувати наслідки та мінімізувати ризики. Проте вчена наголошує, що цифрові інструменти не можуть замінити стратегічного мислення керівника - вони лише підсилюють обґрунтованість рішень і сприяють швидкому реагуванню на зміни [4].

Поведінкова економіка та когнітивний менеджмент, як зазначають Кайрачка Н. та колеги, відкривають нові можливості для підвищення якості управлінських рішень. Вони дозволяють враховувати емоційні та психологічні фактори при ухваленні стратегічних і операційних рішень, що особливо важливо в колективах, орієнтованих на інновації [3].

Н. Гавкалова підкреслює, що для досягнення високої якості управлінських рішень необхідно забезпечити розвиток корпоративної культури, заснованої на принципах довіри, відкритості й колегіальності. Лише в таких умовах рішення

будуть ефективними, узгодженими та підтримуватимуть стратегічний розвиток підприємства [6].

Не менш значущим чинником ефективності є зворотний зв'язок, який забезпечує адаптацію управлінської системи до змін. Розвинені механізми комунікації дозволяють швидко виявляти недоліки рішень, коригувати їх і запобігати повторенню помилок. У цьому контексті важливим інструментом стають системи внутрішнього аудиту, які поєднують аналітичну, інформаційну та контрольну функції. Вони створюють підґрунтя для формування культури постійного вдосконалення управління [5].

Підвищення ефективності управлінських рішень неможливе без розвитку управлінських компетенцій. У статті Л. Довгань зазначається, що необхідними є стратегічне мислення, інноваційна гнучкість і аналітична грамотність. Саме тому впровадження систем постійного навчання, коучингу та підвищення кваліфікації керівників є невід'ємною складовою якісного управління [7].

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що підвищення ефективності та якості управлінських рішень є багатовимірним процесом, який охоплює аналітичні, організаційні, поведінкові й технологічні аспекти. Його наслідком стає не лише зростання економічної результативності, а й зміцнення управлінського потенціалу, підвищення довіри до керівництва, формування інноваційного середовища та забезпечення сталого розвитку організації.

Подальші дослідження у цій площині доцільно спрямовувати на вдосконалення методів оцінювання якості управлінських рішень, глибшу інтеграцію цифрових технологій у менеджмент і розвиток когнітивних підходів до управління.

Список використаних джерел:

1. Бреус С. В., Пригарський В. І. Ефективні управлінські рішення: методи та прийоми // Економіка і суспільство. 2024. № 2. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4714>
2. Богуславська С. І. Проблеми забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень в органах публічної влади // Соціологічні студії. 2025. № 1. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2979>
3. Кайрачка Н. та ін. Особливості підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на ТОВ «Даніско Україна» в умовах ризику // Економіка і регіон (Economics and Region). 2024. № 4(95). DOI: 10.26906/EiR.2024.4(95).3607. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/download/3607/2975/4824>
4. Мельник А. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах цифрової трансформації // Економіка і суспільство. 2025. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5631>
5. Парій Л. В. Прийняття управлінських рішень на підприємстві // Ужгородський національний університет. 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/67809>
6. Гавкалова Н. Л., Гордієнко Л. Ю. Європейські моделі децентралізації управління: досвід для України // Економіка: управління змінами та інновації. 2023. № 5. URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/62>
7. Довгань Л. Є. Управлінські виклики та можливості зеленої економіки // Economy and Society. 2025. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6399>
8. Грішнова О. А. Людський капітал у системі підвищення ефективності управління організацією // Економіка і суспільство. 2024. № 3. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5805>
9. Havrylyshyn A. Management research on the war in Ukraine: Building resilient decision systems // International Journal of Management Studies. 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0263237324000033>

СЕКЦІЯ 6.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Антіпова Дар'я Юріївна, здобувачка вищої освіти, групи ЮД-346
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Орлова Тетяна Анатоліївна , кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРО НЕБЕЗПЕКУ РЕКЛАМИ І МОДИ КУРІННЯ ВЕЙП

У сучасному інформаційному суспільстві реклама стала не просто способом поширення товарів чи послуг, а потужним інструментом формування світогляду, поведінкових моделей та навіть соціальних норм. Особливої уваги в цьому контексті потребує проблема прихованої популяризації шкідливих звичок серед молоді, серед яких дедалі більш небезпечним і водночас поширенім є використання електронних сигарет – вейпів. Попри поширеній стереотип, що вейп є нібіто безпечнішою альтернативою традиційному тютюнопалінню, насправді він є серйозною загрозою для здоров'я, психологічного стану та соціального розвитку молодого покоління. Під виглядом сучасного технологічного гаджета вейп поступово перетворюється на інструмент масового зачленення молоді до нікотинової залежності, а агресивна реклама і доступність таких виробів підсилюють масштаби цієї проблеми.

Поширення моди на куріння вейпу є не просто медичною чи побутовою проблемою – воно стало соціальним явищем, тісно пов'язаним з економічними інтересами транснаціональних корпорацій, недостатнім правовим регулюванням та маніпулятивними інформаційними технологіями. Виробники електронних сигарет цілеспрямовано формують позитивний образ вейпінгу, використовуючи яскраву продукцію, привабливі смаки з ароматами фруктів, карамелі чи ментолу, а також приховану рекламу через блогерів та соцмережі. Такий підхід працює перш за все на молодь, яка більш вразлива до впливу моди, соціального схвалення та потреби самовираження. Саме тому реклама вейпів, навіть коли вона заборонена офіційно, активно поширюється через непрямі методи: розіграші девайсів у TikTok, демонстрація вейпів у відеоглядах, створення вейп-культури у молодіжному середовищі.

Небезпека цієї тенденції полягає в тому, що значна частина молоді сприймає куріння вейпу як нешкідливий спосіб розслаблення або як альтернативу сигаретам. Однак вейп не є дитячою іграшкою, як його намагаються подати рекламодавці. Більшість одноразових електронних сигарет містять високі концентрації нікотину у

формі нікотинових солей, що забезпечує швидке звикання. Крім того, рідини для вейпів містять гліцерин, пропіленгліколь, ароматизатори та важкі метали, які при нагріванні перетворюються на токсичні хімічні сполуки. За даними медичних досліджень, пар вейпу містить речовини, які осідають у легенях та ушкоджують клітинну структуру епітелію дихальних шляхів, спричиняючи запальні процеси, алергічні реакції, а згодом – хронічні респіраторні захворювання [1].

Окремої уваги потребує проблема нікотинової залежності, яка набуває масового характеру серед неповнолітніх. На відміну від традиційних сигарет, вейпи не мають різкого запаху тютюну, їх легко приховати від дорослих, а сам процес куріння подається як модний тренд. Через відсутність соціальної стигматизації, яка раніше супроводжувала куріння, дедалі більше підлітків починають вейпiti вже у 12-13 років. Соціальні мережі переповнені контентом, у якому блогери відкрито демонструють куріння електронних сигарет і заохочують наслідувати цей стиль поведінки. У підлітковому віці, коли психіка ще формується, така діяльність поступово призводить до втрати самоконтролю та формування залежності, яка згодом може стати «вворотами» до вживання інших психоактивних речовин.

Попри спроби виробників позиціонувати вейпінг як цілком безпечний процес, медичні дослідження доводять протилежне. Зокрема, у світі зафіксовано численні випадки гострих уражень легенів, пов'язаних із вживанням вейпів. У США це явище отримало називу «EVALI» – епідемія легеневих ушкоджень, викликаних використанням електронних сигарет. Лікарі повідомляють, що рідини для вейпів можуть містити ацетат вітаміну Е та інші домішки, які при вдиханні викликають руйнування тканин легень, набряк, сильну інтоксикацію та навіть летальні випадки. Значна кількість таких випадків трапляється саме серед підлітків та молодих людей, оскільки саме вони є головною аудиторією виробників вейп-продукції.

Шкода від вейпінгу не обмежується лише дихальною системою. Під впливом нікотину та ароматизаторів страждає серцево-судинна система: підвищується артеріальний тиск, порушується серцевий ритм, зростає ризик ішемічної хвороби серця. Доведено, що регулярне вживання нікотину призводить до звуження кровоносних судин, погіршення кровопостачання тканин, що особливо небезпечно в підлітковому віці, коли організм активно росте. Порушення нервової системи також є типовим наслідком вейпінгу: нікотин стимулює вивільнення дофаміну – так званого «гормону задоволення», через що у людини формується психологічна залежність. Згодом це призводить до того, що підліток або молода людина вже не може відмовитися від вживання нікотину, навіть усвідомлюючи його шкоду [2].

Маніпулятивний характер реклами вейпів полягає в тому, що її творці намагаються приховати всі ці небезпеки. Замість попереджень про шкоду вони формують позитивний емоційний образ – вейпінг демонструється як спосіб самовираження, стиль життя, елемент молодіжної культури. Замість інформації про токсичні речовини вказуються десятки смаків: чорниця, манго, енергетик, карамель, льодяна м'ята. Така назва продуктів створює враження, що вони є ароматизованою розвагою, а не небезпечною нікотиновою продукцією. У свою чергу, популярні соцмережі TikTok, Instagram та YouTube перетворюються на платформи для прихованої реклами. Пошиrenoю практикою є ситуації, коли блогери отримують гроші за промоцію певних брендів вейпів, демонструючи їх у відео, не ставлячи відповідних вікових обмежень та не попереджаючи про ризики.

Значну роль у поширенні вейпів відіграє також доступність продукції. Незважаючи на заборону продажу електронних сигарет неповнолітнім у більшості країн, включно з Україною, діти та підлітки легко купують їх через інтернет або невеликі торгові точки. Соцмережі переповнені оголошеннями про продаж вейпів з доставкою без документів або без питань щодо віку покупця. Така ситуація свідчить про слабкий контроль держави за обігом нікотиновмісних пристройів та безвідповіальність підприємців, які ставлять прибуток вище за здоров'я майбутнього покоління.

Проблема стає ще серйознішою, коли мова йде про підроблені вейпи. Ринок переповнений контрафактною продукцією, яка не проходить жодної сертифікації, а її склад часто є токсичним. У підроблених одноразових електронних сигаретах нерідко виявляють небезпечні розчинники, важкі метали та синтетичні наркотичні домішки. Багато випадків госпіталізації підлітків пов'язані саме з вживанням фальсифікованих вейпів. Контрафакт є особливо небезпечним тому, що неможливо передбачити наслідки його використання: це можуть бути як гострі отруєння, так і отруєння з відстроченими токсичними ефектами, що руйнують організм поступово.

Поширення вейпінгу має не лише медичні, а й виражені психологічні наслідки. Особливо небезпечним є формування нікотинової залежності у підліковому віці, коли нервова система ще не сформована. Нікотин впливає на мозок, формуючи залежну поведінку, знижуючи здатність до концентрації, пам'яті та навчання. Вейп починає сприйматися як засіб зняття стресу або спосіб соціалізації, через що молода людина поступово втрачає контроль над власними звичками. Підлітки часто потрапляють під вплив однолітків і реклами, що створює хибне відчуття «нормальності» вейпінгу, особливо в умовах популяризації цього явища в соціальних мережах.

Не менш важливим є соціальний аспект. Вейпінг поступово перетворюється на частину молодіжної субкультури, з'являються тематичні спільноти, так звані вейп-тусовки, відео з демонстрацією різних вейп-трюків. Подібна романтизація нікотинової залежності є прямим елементом прихованої реклами, яка змінює цінності молодої людини та формує толерантне ставлення до вживання нікотину. Насправді ж така поведінка є небезпечною формою маніпуляції свідомістю та підміни реальних життєвих орієнтирів.

Проблема вейпінгу ускладнюється недостатнім правовим контролем. Хоча в Україні вже діє заборона на продаж електронних сигарет неповнолітнім і на їх рекламу, фактичний контроль за дотриманням закону залишається слабким. Продаж вейпів через інтернет, доставку та соціальні мережі відбувається практично без нагляду. Значна частина продукції надходить нелегально або є контрафактною, що підвищує ризики отруєнь та уражень здоров'я через небезпечний склад рідин. Особливу небезпеку становить те, що деякі нелегальні рідини можуть містити психоактивні речовини, через що вейпінг нерідко стає воротами до інших залежностей [3].

Отже, поширення реклами і моди на куріння вейпу є серйозною загрозою суспільству. Воно поєднує в собі комерційну вигоду виробників, психологічний тиск на молодь, приховану інформаційну маніпуляцію та серйозні медичні ризики. Вейпінг не є безпечним трендом, як це намагаються подати рекламні кампанії. Це явище, що поступово руйнує здоров'я молодого покоління, підмінює його життєві

цінності та формує залежну поведінку. Ефективна протидія може бути досягнута лише через поєднання освітніх програм, державного контролю, інформаційних кампаній та відповідальної громадської позиції. Першочерговим завданням суспільства є захист молоді від маніпуляцій, які перетворюють шкідливу звичку на соціальну норму.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Electronic cigarettes: call to action. 14 December 2023. World Health Organization. Вебсайт. URL: <https://www.who.int/publications/m/item/electronic-cigarettes---call-to-action>.
2. Patrick M.E., Terry-McElrath Y.M., Arterberry B., Miech R.A. Reasons for Vaping Among US Adolescents. Pediatrics. 2024. Vol. 154, №6. PP. 1-3.
3. White D., Bush A., Smyth A.R., Bhatt J.M. Why and how should children be protected from the deluge of vaping related media and marketing overexposure? Breathe. 2023. Vol. 19, №4. PP. 1-11.

Міщенко Вікторія Юріївна, здобувачка магістерського освітнього ступеня навчально-наукового інституту Педагогіки і психології

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Україна

Науковий керівник: Єгорова Ксенія Григорівна, канд. пед. наук, ст. викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Україна

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ ЖІНКИ

Сучасне українське суспільство перебуває у стані глибоких соціально-економічних і культурних трансформацій, які безпосередньо впливають на зміну соціальних ролей жінки. Історичний досвід свідчить, що роль жінки у суспільстві ніколи не була сталою — вона змінювалася під впливом суспільних потреб, політичних подій, економічних викликів і культурних трансформацій. Сьогодні проблема гармонізації професійних, сімейних та громадських ролей жінки набуває особливої значущості в контексті гендерної рівності та соціальної інтеграції.

Формування соціальних ролей жінки є складним і багатофакторним процесом, що охоплює соціально-економічні, культурно-історичні, психологічні та політичні аспекти. Соціальні ролі жінки детермінуються не лише біологічними характеристиками, а й системою соціалізації, нормами культури, цінностями суспільства та рівнем гендерної рівності [4].

Сім'я виступає первинним середовищем засвоєння соціальних ролей. У родинному вихованні формується базове уявлення про моделі поведінки, розподіл обов'язків та соціальні очікування щодо жіночої ролі [1].

Освітнє середовище сприяє формуванню гендерної ідентичності, впливає на розвиток професійних орієнтацій жінки та її готовність до суспільної активності. Освіта може як підтримувати традиційні гендерні норми, так і трансформувати їх, сприяючи емансидації [2].

Економічні фактори визначають ступінь участі жінки на ринку праці та доступ до економічних ресурсів. Гендерна диференціація в оплаті праці, обмежений доступ до керівних посад залишаються проблемними питаннями сучасного українського суспільства [5].

Засоби масової інформації та соціальні мережі активно формують суспільні образи «жіночності» та «жіночого успіху», що нерідко підтримують стереотипи або, навпаки, сприяють переосмисленню традиційних ролей [3].

Важливу роль відіграє й державна гендерна політика, спрямована на забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [6] створює правове підґрунтя для формування нових соціальних моделей жіночих ролей у політичному та економічному житті.

Отже, формування соціальних ролей жінки є результатом взаємодії мікро- та макрорівневих факторів. Соціальна модернізація, розвиток інститутів

громадянського суспільства, а також підвищення рівня гендерної культури сприяють розширенню можливостей для самореалізації жінок і подоланню стереотипів.

Список використаних джерел:

1. Білоус Л. В. Гендерна соціалізація в українській родині: сучасний стан і тенденції розвитку // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2020. № 2. С. 45–52.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2019. 304 с.
3. Міщенко О. В. Образ жінки у сучасних українських медіа: соціокультурний аналіз // Гуманітарний часопис. 2022. № 1. С. 56–64.
4. Гендерна політика в Україні : аналітична доповідь / за ред. І. Г. Когут. Київ : Центр Разумкова, 2021. 72 с.
5. UNFPA Ukraine. Gender Equality and Women's Empowerment in Ukraine: Analytical Report. Kyiv, 2023. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk> (дата звернення: 02.11.2025).
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV (із змінами, 2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 02.11.2025).

СЕКЦІЯ 7.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Varenyk Sofiia Serhiivna, Applicant for Higher Education of the Faculty of Management and Marketing

*National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine*

Scientific supervisor: Zhukavych Iryna Petrivna, candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Teacher of the Department of English for Humanities №3

*National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine*

PRINCIPLES OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND JAPAN

In recent years, Japan has strengthened its position on the Ukrainian market and has become one of the key partners in the economic and humanitarian support of our country during the period of full-scale invasion. Analyzing the current state of economic relations between our countries will allow us to determine the current state of their development and outline prospects for further deepening of the established ties in the future.

Economic relations in their essence mainly rely on trade in goods and services. Trade and economic relations indicate the integration of states into the global economy and are indicators of the political and socio-economic situation in a certain country. In order to analyze the current state of relations between states, we consider it expedient to analyze the main indicators of economic activity and trade exchange in relations between Ukraine and Japan. We call the export and import of goods and services between countries such indicators.

The first indicator for the analysis is foreign trade in goods (fig. 1). During the period analyzed, there was a substantial predominance of imports over exports, which was the reason for the negative value of the balance. The smallest divergence of exports and imports was observed in 2017, the largest in 2024, which is explained by noticeable fluctuations and trends in Ukraine's export and import of goods.

Exports fluctuated between 2017 and 2024, with a 16.6% slight decline in goods exported to Japan by 2021 due to the COVID-19 pandemic. Instead, after reaching its peak value in 2021, there was a decrease in its volumes in 2022 by 69.7% compared to the previous year, with the lowest value during the period in 2023 followed by a slow recovery of 8.1% and the potential for a slight increase over subsequent periods in the future, despite a pronounced downward trend over the current analyzed period 2017-2024.

Until 2021, import volumes showed an upward trend. Imports, like exports, reached peak values in 2021, followed by a decline in exports (due to the geopolitical factor), but imports gained their lowest value in 2022 after a decline of 47.5%, after which showed a tendency to growth of 40.9% and 4.4% during 2023-2024, respectively, with the potential for further increases.

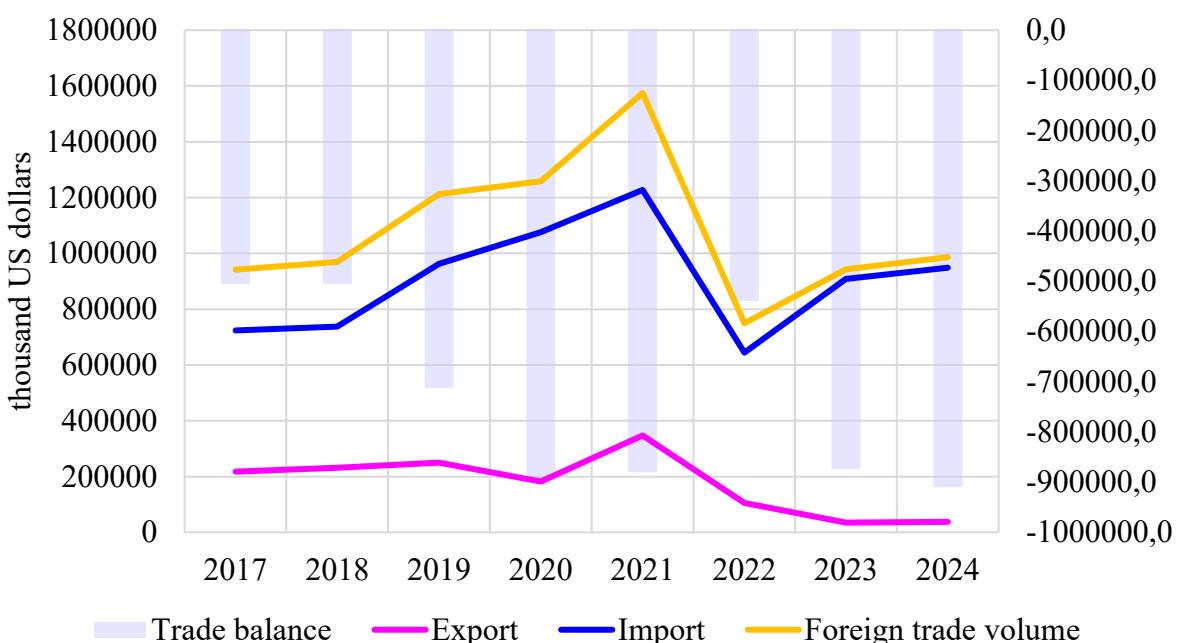

Fig. 1. Dynamics of export and import of goods between Ukraine and Japan during 2017-2024 [1]

It is noticeable that Ukraine mainly exports raw materials to Japan, importing high-tech products characterized by high added value instead.

The following indicator for analysis defines trade in services (fig. 2). Exports showed comparatively small fluctuations, and there is a marginally pronounced overall upward trend. During 2014-2016, there was a decline in the indicator, which acquired the lowest value in 2016, after which we determined a constant increase in the indicator, apart from a slight subsidence of 11.6% in 2020, associated with the COVID-19 pandemic. The highest export value is characteristic of the end of the period in 2021.

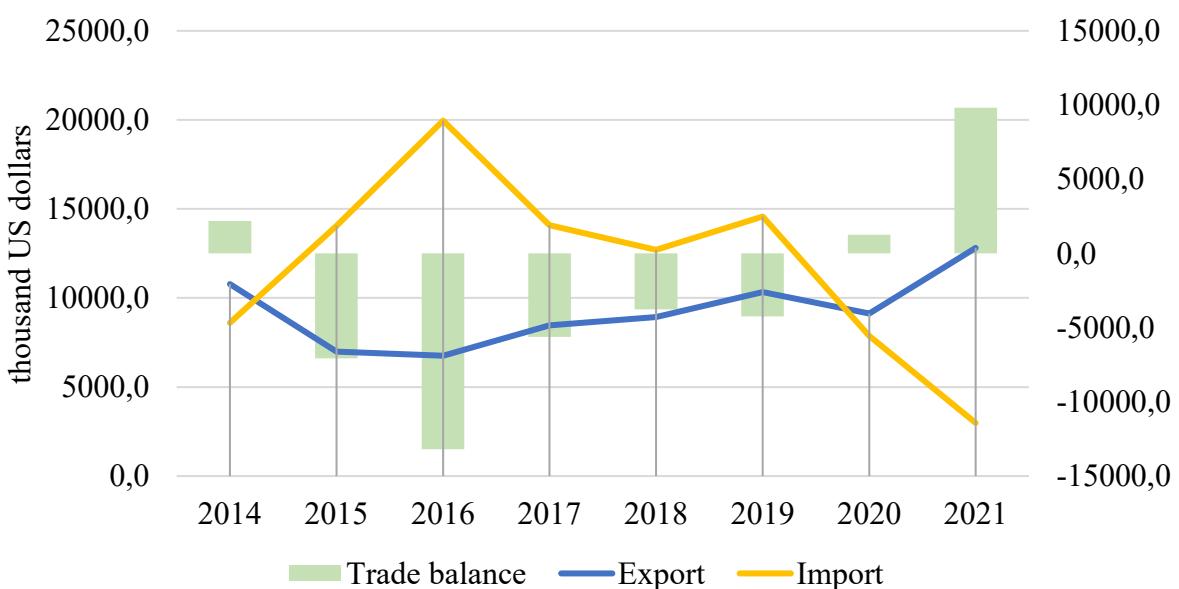

Fig. 2. Dynamics of export and import of services between Ukraine and Japan during 2014-2021 [1]

Imports, unlike exports, experience noticeable fluctuations and have a pronounced tendency to decline. Thus, in contrast to exports, the indicator grew until 2016, reaching a peak value of 19,955.5 thousand US dollars, after which we point to a constant decrease, except for 2019, when the indicator rose by 14.8%.

The lowest value for the volume of imports is at the end of the period, 2021. When comparing the export and import of goods, we note that foreign trade in services of Ukraine and Japan is characterized by positive balance values for some periods, specifically in 2014 and from 2020 to 2021. The largest negative divergence of exports and imports was observed in 2016, while positive in 2021. The smallest module of the difference between exports and imports is determined in 2020.

Japan is a country that heavily relies on foreign trade, particularly imports, due to its limited domestic raw material resources. This dependence arises from the challenges associated with extracting resources or cultivating crops within the country.

Enhancing support for Ukrainian exports to Japan presents opportunities for increasing trade in goods that are highly sought after in the local market.

In October 2024, the Japan External Trade Organization (JETRO) opened an office in Kyiv, which became a catalyst for further deepening of economic cooperation between the countries [2]. JETRO is an organization dedicated to finding potential partners for Japanese companies in other countries. In the Kyiv office of the organization, a list of representatives of Ukrainian business "UKRAINE 100" was developed, which included companies of various industries [3]. With the support of JETRO, the products of Ukrainian companies were presented at the annual EXPO exhibition, which is being held in Tokyo in 2025.

Thanks to a joint study of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and the UN Development Program in Ukraine «Market analysis in Japan to determine promising sectors of the Ukrainian economy whose products have export potential, taking into account the regulatory and competitive environment of Japan» presented on April 25, 2025, the requirements for Ukrainian manufacturers to enter the highly competitive and demanding Japanese market were evaluated [4]. The results of the study made it possible to highlight key directions for further development of relations: agricultural products and food products, natural cosmetics and care products, industrial products, and others, in particular products of the light industry, which have high quality and good design, but are not well represented on the Japanese market, as they require a strict marketing strategy.

Therefore, Ukraine and Japan have long-term economic relations, which are characterized by positive shifts towards deepening cooperation in various spheres and branches of economic activity every year, despite the influence of external factors and a certain imbalance in foreign trade activity between these states.

Further intensification of international relations between the two countries requires comprehensive approaches in solving urgent issues and compliance with recommendations to further stimulate trade flows of both goods and services.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine. (2024). *Зовнішня торгівля товарами та послугами* [Foreign trade in goods and services]. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/ztt/arh_ztt2024.html
2. Ministry of Economy of Ukraine. (2024, May 22). *Міністерство економіки України зареєструвало представництво JETRO в Україні* [Ministry of Economy of Ukraine registered the

representative office of JETRO in Ukraine]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-ekonomiky-ukrainy-zareiestruvalo-predstavnytstvo-jetro-v-ukraini>

3. Japan External Trade Organization (JETRO). (2025). ウクライナ有力企業100 [100 Leading companies in Ukraine]. Retrieved from https://www.jetro.go.jp/world/europe/ua/ukraine_monthly.html
4. The Ukrainian Chamber of Commerce and Industry. (2025). *Гід по торгівлі з Японією: дослідження перспективні сектори України для експорту до Японії* [Guide to trade with Japan: Research on promising sectors of Ukraine for export to Japan]. Retrieved from <https://ucci.org.ua/gid-po-torgivli-z-iaponiieiu/doslidzhennia-perspektivni-sektori-ukrayini-dlia-eksportu-do-iaponiyi>

Маркович Василь Васильович, здобувач вищої освіти факультету міжнародних відносин

Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет",
Україна

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ «ОБОРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ» У ФРН

Теоретико-історичні засади концепції «оборонної демократії» у ФРН

Сучасні демократичні системи дедалі частіше стикаються з викликами, що походять від сил, які прагнуть підірвати їх зсередини, використовуючи при цьому самі демократичні свободи. У цьому контексті особливої актуальності набуває досвід Федеративної Республіки Німеччина та її унікальної моделі «оборонної демократії» (*Wehrhafte Demokratie*). Ця концепція, народжена з попелу однієї з найбільших історичних катастроф ХХ століття, являє собою фундаментальну відмову від ідеї ціннісно-нейтральної держави та пропонує набір юридичних і політичних інструментів для активного захисту конституційного ладу. Метою даної роботи є аналіз теоретико-історичних зasad, конституційного закріплення та еволюції механізмів оборонної демократії у ФРН.

1.1. Поняття та сутність «оборонної демократії»: теоретичний аналіз та історичний контекст (уроки Ваймарської республіки)

Поняття «оборонної демократії», або «демократії, здатної до самозахисту», не є суто німецьким винахodom, але саме в Німеччині воно отримало своє найбільш системне втілення. Теоретичні основи концепції часто пов'язують з працями Карла Левенштайна, який, аналізуючи крах демократії в міжвоєнній Європі, дійшов висновку, що "демократичний фундаменталізм" – тобто абсолютизація свобод слова, зібрань та політичної участі безвідносно до цілей, які переслідують їх користувачі, – є самогубною для самої демократії [7, с. 45-49]. Левенштайн закликав до «войовничої демократії» (*militant democracy*), яка має право і обов'язок вживати превентивних заходів проти тих, хто прагне її знищити [7].

Однак теоретичні розробки не мали б такого резонансу без трагічного історичного тла – краху Ваймарської республіки (1918-1933). Ваймарська конституція вважалася однією з найбільш ліберальних і демократичних у світі на той час, але вона виявилася абсолютно беззахисною перед своїми ворогами [1]. Екстремістські партії, насамперед Націонал-соціалістична робітнича партія Німеччини (NSDAP) та Комуністична партія Німеччини (KPD), відкрито декларували свою мету – ліквідацію демократичного ладу. Вони активно використовували надані їм конституцією права – свободу слова для поширення ненависті та пропаганди, свободу зібрань для організації масових маршів і провокацій, виборче право для отримання представництва в Рейхстазі, який вони згодом паралізували та знищили [12, с. 112]. "Ваймарський парадокс" полягав у тому, що демократія загинула, суворо дотримуючись власних процедурних норм. Нацисти прийшли до влади не через військовий переворот (хоч і використовували насильство на вулицях), а через "легальний" шлях, використовуючи слабкості конституційної системи [2]. Цей травматичний досвід, усвідомлення того, що

толерантність до нетолерантних веде до загибелі свободи, став фундаментальним "уроком", який засвоїли засновники ФРН [9, с. 30].

1.2. Закріплення принципів *Wehrhafte Demokratie* в Основному законі ФРН та роль Федерального конституційного суду

Творці Основного закону (ОЗ) ФРН 1949 року (*Grundgesetz*) були сповнені рішучості не повторити помилок Ваймара. Вони свідомо відійшли від моделі формальної, процедурної демократії на користь ціннісно-орієнтованої системи. Демократія ФРН – це не просто набір правил; це система, що базується на непорушних цінностях, перш за все – на людській гідності (стаття 1 ОЗ) та вільному демократичному базовому ладі (*freiheitliche demokratische Grundordnung*) [14]. Цей "оборонний" характер закріплений у низці конкретних конституційних норм. По-перше, це стаття 21 (2) ОЗ, яка встановлює, що партії, які за своїми цілями або діями прагнуть підірвати або ліквідувати вільний демократичний базовий лад, є антиконституційними. Важливо, що, на відміну від Ваймарської республіки, де уряд міг забороняти партії адміністративним рішенням (що часто використовувалося несистемно), в ФРН це право належить *виключно* Федеральному конституційному суду (*Bundesverfassungsgericht*, BVerfG) [13, с. 201]. Це запобіжник від політичного зловживання. Суд двічі в історії ФРН використовував це право: заборонивши неонацистську Соціалістичну імперську партію (SRP) у 1952 році та Комуністичну партію Німеччини (KPD) у 1956 році [5]. По-друге, це стаття 18 ОЗ, що передбачає можливість позбавлення основних прав (таких як свобода слова, друку, зібрань) для осіб, які зловживають ними з метою боротьби проти демократичного ладу. Знову ж таки, рішення про це ухвалює *виключно* BVerfG [14]. По-третє, стаття 9 (2) ОЗ дозволяє заборону об'єднань (але не партій), які спрямовані проти конституційного ладу. Нарешті, найпотужнішим бастіоном є стаття 79 (3) ОЗ, так звана «заповідь вічності» (*Ewigkeitsklausel*). Вона забороняє будь-які зміни до Основного закону, які б торкалися принципів, закріплених у статтях 1 (людська гідність) та 20 (принципи демократичної, соціальної, федераційної та правової держави). Таким чином, демократія ФРН захищена навіть від самоліквідації через "легальний" шлях конституційних змін [3]. Федеральний конституційний суд відіграє роль "охоронця конституції". Саме він у своїх рішеннях наповнює поняття "вільного демократичного базового ладу" конкретним змістом, визначаючи межі допустимої критики та початок антиконституційної діяльності [13, с. 210; 10].

1.3. Еволюція загроз демократичному ладу ФРН у повоєнний період та формування інструментів протидії

Концепція *Wehrhafte Demokratie* не є статичною; її інструменти та фокус уваги еволюціонували разом із загрозами. У 1950-х роках головними загрозами вважалися рецидиви нацизму (SRP) та комуністичний екстремізм (KPD), що живився ідеологічним протистоянням часів Холодної війни [5].

У 1970-х роках країна зіткнулася з новою загрозою – ліворадикальним тероризмом, зокрема "Фракцією Червоної Армії" (RAF). Ця загроза була не стільки ідеологічною атакою на систему, скільки прямою насильницькою атакою на її представників. У відповідь держава посилила заходи безпеки та поліцейські повноваження, а також запровадила сумнозвісний "Указ про радикалів" (*Radikalenerlass*) 1972 року, який забороняв приймати на державну службу (включаючи вчителів та поштарів) осіб, лояльність яких до конституції ставилася

під сумнів [6]. Це викликало гострі дебати про межі "оборонної демократії" та ризик її перетворення на авторитарну державу.

Після об'єднання Німеччини у 1990-х роках на перший план вийшла проблема правого екстремізму та ксенофобії, особливо у східних землях [8]. Це привело до двох спроб заборонити Націонал-демократичну партію (NPD) через BVerfG. Обидві спроби (2003 та 2017) провалилися з різних причин. У 2017 році Суд визнав, що NPD є антиконституційною за своєю ідеологією, але відмовив у забороні, оскільки партія була визнана занадто слабкою та маргінальною, щоб становити *реальну* загрозу для демократичного ладу [10]. Це рішення показало, що BVerfG встановлює дуже високу планку для застосування найгострішого інструменту "оборонної демократії" [11]. У ХХІ столітті до старих загроз додався ісламістський тероризм, а останніми роками – нові форми правого популюзму та екстремізму, представлені, зокрема, партією "Альтернатива для Німеччини" (AfD) та рухами на кшталт PEGIDA. Ці нові виклики є складнішими, оскільки вони часто діють у "сірій зоні", формально не порушуючи закон, але поширюючи наративи, що руйнують суспільну довіру та демократичні норми [4]. У відповідь держава використовує "м'якші" інструменти: нагляд з боку Федерального відомства із захисту конституції (*Verfassungsschutz*), позбавлення партій державного фінансування (як це сталося з NPD після рішення 2017 року) та активізацію громадського суспільства.

На закінчення, концепція "оборонної демократії" у ФРН є динамічною та складною системою, що виникла як пряма відповідь на історичну травму Ваймарської республіки. Вона закріплена в Основному законі через низку потужних юридичних інструментів, центральну роль у застосуванні яких відіграє незалежний Федеральний конституційний суд. Ця модель свідомо ставить захист фундаментальних цінностей – людської гідності та демократичного ладу – вище за абсолютну процедурну свободу. Водночас історія ФРН демонструє, що "оборонна демократія" – це постійний процес балансування між безпекою та свободою, між необхідністю захищатися від ворогів та ризиком обмеження прав власних громадян [9; 15]. Еволюція загроз від класичних екстремістських партій до дифузних популюстських рухів та терористичних мереж вимагає постійної адаптації та вдосконалення цього унікального захисного механізму.

Список використаних джерел:

1. Bendersky J. W. *A History of the Weimar Republic*. Princeton : Princeton University Press, 2000.
2. Bracher K. D. *The German Dictatorship: The Origins, Structure, and Effects of National Socialism*. New York : Praeger, 1971.
3. Currie D. P. *The Constitution of the Federal Republic of Germany*. Chicago : University of Chicago Press, 1994.
4. *Die 'Alternative für Deutschland' und die Zivilgesellschaft* / ed. by F. Decker, J. Kiess. Springer VS, 2021.
5. Frankenberg G. The Cold War and the 'Wehrhafte Demokratie' (Defensive Democracy) in West Germany. *German Law Journal*. 2015. Vol. 16, No. 4. P. 727–750.
6. Kommers D. P., Miller R. A. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*. Duke University Press, 2012.
7. Loewenstein K. Militant Democracy and Fundamental Rights. *The American Political Science Review*. 1937. Vol. 31, No. 3. P. 417–432Minkenberg M. *The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis*. Verlag Barbara Budrich, 2017.
8. Möllers C. *Wehrhafte Demokratie. Streitschriften*. Göttingen : Wallstein Verlag, 2020.

9. *NPD-Urteil : BVerfG, 2 BvB 1/13 (17 January 2017)*. URL:
https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2017/01/bs20170117_2_bvb000113.html (дата звернення: 21.10.2025).
10. *The 'Militant Democracy' Principle in Modern Democracies* / ed. by M. Thiel. Routledge, 2019.
11. Вінклер Г. А. *Ваймар 1918–1933. Історія періоду німецької демократії*. Київ : Юніверс, 2007.
12. Іванов М. С. Роль Федерального конституційного суду ФРН у механізмі захисту демократичного ладу. *Вісник конституційного судочинства*. 2018. № 3. С. 198–212.
13. *Основний закон Федерації Німеччини* : текст станом на 2022 р. URL:
<https://www.gesetze-im-internet.de/gg/> (дата звернення: 22.10.2025).
14. Петренко О. В. "Оборонна демократія" в Німеччині: історичний досвід та сучасні виклики. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2019. № 140. С. 85–94. URL:
<http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv>.

Іпполітова Ганна Євгеніївна, здобувачка вищої освіти факультету міжнародних відносин

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Сичов Віктор Вікторович, асистент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРИОРИТЕТИ

Цифрова трансформація стала одним із ключових напрямків модернізації української держави та суспільства, особливо в умовах євроінтеграційних процесів. У 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що актуалізує питання адаптації національної цифрової екосистеми до європейських стандартів і вимог. Цифровізація розглядається не лише як інструмент підвищення ефективності державного управління, а й як стратегічний важіль економічного зростання, соціальної інклюзії та посилення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Актуальність теми посилюється тим, що цифрова трансформація України відбувається в складних умовах воєнного стану, коли цифрові технології стають критично важливими для забезпечення життєдіяльності держави, координації допомоги, комунікації з громадянами та міжнародними партнерами. Водночас процес інтеграції до ЄС вимагає гармонізації законодавства, зокрема у сфері цифрового ринку, захисту персональних даних, кібербезпеки та електронної комерції.

Питання цифрової трансформації та євроінтеграції України досліджуються у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, Сорокіна Н. та Філатов В. аналізують вплив Дії на трансформацію публічних послуг і відзначає, що Україна досягла значних успіхів у цифровізації державних сервісів, що створює підґрунтя для подальшої інтеграції до європейського цифрового простору [1].

Суржинський М. досліджує перспективи адаптації українського законодавства України до Європейських стандартів захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту та підкреслює необхідність комплексного підходу до гармонізації нормативно-правової бази у сфері цифрових технологій [2].

Міжнародні організації, зокрема Європейська Комісія, у своїх звітах відзначають прогрес України у впровадженні електронного урядування та цифрових послуг, водночас вказуючи на виклики у сфері кібербезпеки, розвитку цифрових компетентностей населення та модернізації телекомуникаційної інфраструктури [3].

Дослідники з Інституту економіки та прогнозування НАН України наголошують на важливості цифрової економіки як драйвера посткризового відновлення країни та її інтеграції до глобальних ланцюгів створення вартості [4].

Метою даного дослідження є комплексний аналіз процесу цифрової трансформації України в контексті європейської інтеграції, виявлення ключових можливостей і ризиків цього процесу, а також формулювання стратегічних

пріоритетів для успішної реалізації цифрового порядку денного країни відповідно до європейських стандартів.

На сьогодні, Україна демонструє амбітний підхід до цифрової трансформації, що втілюється передусім у проєкті "Держава у смартфоні". Додаток Дія став символом успішної цифровізації публічних послуг, об'єднавши понад 120 державних сервісів і електронних документів. За даними Міністерства цифрової трансформації, станом на 2024 рік додатком користується понад 20 мільйонів українців, що свідчить про високий рівень довіри до цифрових інструментів. Важливими досягненням стала також цифровізація реєстрів, впровадження електронних підписів, розвиток системи електронних закупівель ProZorro та створення екосистеми цифрової ідентифікації. Ці кроки формують фундамент для подальшої інтеграції до європейського цифрового простору.

Розглянемо потенційні можливості європейської інтеграції для цифрової трансформації України в подальшому, до яких потрібно віднести:

- доступ до фінансування та технологій;
- гармонізація регуляторного середовища;
- інтеграція до цифрового єдиного ринку ЄС;
- розвиток цифрових навичок та освіти.

Проте, незважаючи на потенційні можливості виникають певні ризики та виклики цифрової трансформації для України, серед яких: ризики кібербезпеки, цифровий розрив, фінансові обмеження, регуляторні виклики, залежність від іноземних технологій.

Саме тому, основними стратегічними пріоритетами цифрової трансформації в Україні мають стати наведені нижче аспекти, які базуються на Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України [5].

1. Розбудова цифрової інфраструктури. Пріоритетним напрямом має стати модернізація телекомунікаційних мереж, розширення покриття високошвидкісним Інтернетом, особливо у сільській місцевості, розвиток 5G технологій та створення національних дата-центрів, що відповідають європейським стандартам.

2. Посилення кібербезпеки. Критично важливим є створення комплексної системи кіберзахисту, яка включає розвиток національних центрів реагування на кіберінциденти, підготовку фахівців з кібербезпеки, впровадження європейських стандартів захисту критичної інфраструктури та активну участь у європейських механізмах співпраці у сфері кібербезпеки.

3. Розвиток цифрових компетентностей. Необхідно створити систему безперервного навчання цифровим навичкам для всіх верств населення, інтегрувати цифрову освіту в шкільні та університетські програми, підтримувати перекваліфікацію працівників традиційних галузей для роботи в цифровій економіці.

4. Гармонізація законодавства. Пріоритетною має стати адаптація українського законодавства до ключових європейських актів у цифровій сфері, зокрема GDPR, Digital Services Act, Digital Markets Act, Cybersecurity Act та директив щодо відкритих даних і електронної комерції.

5. Підтримка інновацій та стартап-екосистеми. Важливо створити сприятливе середовище для розвитку українських технологічних компаній, забезпечити доступ до венчурного фінансування, підтримувати створення інноваційних хабів та акселераторів, інтегрованих до європейської інноваційної екосистеми.

6. Цифровізація економіки та бізнесу. Необхідно стимулювати впровадження цифрових технологій у традиційних галузях економіки, підтримувати малий та середній бізнес у цифровій трансформації, розвивати електронну комерцію та цифрові платіжні системи.

Таким чином, цифрова трансформація України в контексті європейської інтеграції є не лише технологічним, а й політичним, економічним та соціальним проектом, який визначатиме конкурентоспроможність країни у ХХІ столітті. Україна вже продемонструвала здатність створювати інноваційні цифрові рішення світового рівня, такі як Дія, що свідчить про наявність потенціалу для успішної інтеграції до європейського цифрового простору. Реалізація можливостей, які відкриває європейська інтеграція, вимагає системного підходу, значних інвестицій та політичної волі. Водночас необхідно активно мінімізувати ризики, пов'язані з кібербезпекою, цифровим розривом та технологічною залежністю. Успіх цифрової трансформації залежатиме від здатності держави, бізнесу та громадянського суспільства працювати спільно над створенням інклюзивної, безпечної та інноваційної цифрової екосистеми.

Стратегічними пріоритетами мають стати розбудова сучасної цифрової інфраструктури, посилення кібербезпеки, розвиток цифрових компетентностей населення, гармонізація законодавства з європейськими стандартами та підтримка інноваційної екосистеми. Реалізація цих пріоритетів дозволить Україні не лише успішно інтегруватися до ЄС, а й стати одним із лідерів цифрової трансформації в Європі, використавши свій потенціал у сфері інформаційних технологій для економічного зростання та соціального розвитку. Цифрова трансформація має стати основою для післявоєнного відновлення України та її модернізації відповідно до європейських стандартів і цінностей, забезпечуючи при цьому технологічний суверенітет і національні інтереси держави.

Список використаних джерел:

1. Сорокіна Н., Філатов В. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. *Public administration aspects.* 2025. № 13. С. 77–81. DOI. <https://doi.org/10.15421/152509> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Суржинський М. Виклики та можливості адаптації законодавства України до Європейських стандартів захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту. *Право України.* 2025. № 4. С. 26–37.
3. European Commission. Digital Economy and Society Index 2022. 88 p. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (дата звернення: 01.11.2025).
4. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія / В.П. вишневський, О.М. Гаркушенко, С.І. Князєв, Д.В. Липницький, В.Д. Чекіна; за ред. В.П. Вишневського та С.І. Князєва; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ : Академперіодика, 2020. 188 с.
5. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. . URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-tsyfrovoho-rozvytku-innovatsiinoi-diialnosti-ukrainy-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-i311224-1351> (дата звернення: 01.11.2025).

СЕКЦІЯ 8.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Бунчужна Валерія Євгенівна, здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бабанін Сергій Володимирович, доцент кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук, доцент *Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Кримінальний кодекс України є систематизованим нормативно-правовим актом, який охоплює всі питання кримінального права і здійснює їх вичерпне регулювання. Незважаючи на свою специфічну назву – «кодекс», цей акт є законом, приймається та змінюється у тому ж порядку, що й інші закони України, і має відповідну юридичну силу.

Минув значний проміжок часу з моменту прийняття КК України й нині ми маємо оцінити, чи виправдалися надії, які породило завершення кодифікації кримінального законодавства, в якій мірі чинний КК потребує вдосконалення і у яких напрямах воно може й повинно відбуватися, які перспективи розвитку кримінального законодавства в Україні.

Кримінальне право – це система юридичних норм, що визначають, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями і які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Кримінальне право, як сукупність правових норм встановлює:

- які порушення закону визначаються кримінальними правопорушеннями;
- які покарання призначаються за їх вчинення;
- що є підставою кримінальної відповідальності;
- умови, підстави та порядок призначення покарання;
- умови, підстави та порядок звільнення від покарання [1].

Теоретичне (наукове) значення доктринальних положень кримінального права зводиться до того, що логіко-юридичні властивості вказаних положень як сталі нормативно-правові узагальнення високого рівня абстрагування відображають найбільш суттєві властивості кримінального права і його інститутів, надають цій галузі права риси визначеності, стабільності, чіткості й одночасно слугують засобами (науковим інструментарієм) подальших досліджень, з'ясування перспектив і напрямів розвитку науки кримінального права, удосконалення кримінального законодавства і практики його застосування [2, с. 15].

Необхідно зауважити, що кримінальне право — це соціальне явище, яке значно багатше за законодавство про кримінальну відповідальність. До реальних форм його

існування, окрім самого закону, дослідники відносять правосвідомість, правотворчість і правозастосування. Воно, як і всіляке живе право, проникає до самих глибин народного життя, органічного буття людей. Проте головним втіленням кримінального права в практичну діяльність суспільства залишається, все-таки, закон про кримінальну відповідальність. За допомогою законодавчого визначення окреслюються антисуспільні явища, закріплюються характерні риси, що відрізняють зазначені явища від інших. Кримінальний закон також чітко обмежує сферу діяльності органів державного примусу. Від повноти і ступеня досконалості законодавчого вираження ознак суспільно-небезпечного явища залежить і спрямованість, зміст і форми реакції на це явище з боку як правоохоронних і судових органів, так і суспільства [3].

Практичне значення доктринальних положень кримінального права полягає також у тому, що всі вони орієнтують правоохоронні та судові органи на неухильне дотримання принципів верховенства права і законності у процесі застосування норм кримінального права, передусім тих, які базуються або ж відображають вказані доктринальні положення. При цьому слід мати на увазі, що положення кримінального права принципового і навіть доктринального характеру (погляди, ідеї, пропозиції та думки окремих науковців, юристів-практиків), які викладені у відповідних наукових і науково-практичних виданнях, не завжди можуть бути використані як аргументи у судових рішеннях із застосуванням норм кримінального права. Це пояснюється тим, що специфічними доктринальними положеннями кримінального права є «заборона застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією» (ч. 4 ст. 3 КК України), а також основоположний постулат кримінального права про те, що «підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом» (ч. 1 ст. 2 КК України). Однак при застосуванні норм, що характеризуються високим рівнем узагальнення понять, які використовуються для визначення ознак кримінального правопорушення, наприклад: вбивство через необережність (ст. 120 КК України), катування (ст. 127 КК України) тощо, або ознак складу кримінального правопорушення, визначених із застосуванням оціочних понять (особлива жорстокість, винятковий цинізм тощо), чи у випадках, коли законодавець застосовує у законі для визначення кримінального правопорушення незавершенні переліки ознак, доктринальне тлумачення, безумовно, може бути. При цьому слід пам'ятати загальновідомі доктринальні положення кримінального права (постулати) щодо підстави кримінальної відповідальності, а також заборони застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією.

Одним із стрижневих питань на сьогодні залишається проблема якості та стабільності кримінального закону. Найголовнішими вимогами, які пред'являються до закону, є також ясність і доступність викладених у ньому приписів [2, с. 16].

Одним зі свідоцтв високого якісного рівня законодавства про кримінальну відповідальність є його стабільність, незмінність основних, принципових положень та приписів. Залишаючись стабільним у своїх основних принципових положеннях, законодавство про кримінальну відповідальність водночас має вчасно й ефективно реагувати на ті зміни, які відбуваються в політичних, соціально-економічних умовах життя суспільства й держави, повинне адекватно відповідати на будь-які нові

супільно небезпечні виклики з боку злочинного середовища. Таким чином, законодавство про кримінальну відповідальність, залишаючись, з одного боку, стабільним і незмінним у своїх принципових положеннях і підходах до вирішення поставлених перед ним завдань, з другого — повинне удосконалюватися, оновлюватися, змінюватися, тобто має постійно розвиватися й, отже, бути досить динамічним. Однак тільки вивірене реальною практикою застосування нормативних положень, виважене, обґрунтоване й розумне сполучення стабільності й динамічності норм закону про кримінальну відповідальність здатне забезпечити високу ефективність його приписів.

Якщо ж звернутися до існуючої на сьогодні правотворчої діяльності в галузі оновлення положень закону про кримінальну відповідальність, то за останні роки вона просто вражає своєю бурхливою стрімкістю та розмахом [3].

Отже, варто зробити висновок, що у ряді основних тенденцій розвитку вітчизняної правової системи є її відкритість, використання прогресивних зарубіжних концепцій щодо ствердження принципів верховенства права, імплементація загальновизнаних міжнародних стандартів з прав людини і громадянині, а також сприйняття базових принципів забезпечення міжнародного правопорядку. У зв'язку з цим одним із ключових напрямів розвитку науки кримінального права є розробка теорії гармонізації національного кримінального права із кримінальним правом країн Європи та теорії імплементації норм про кримінальну відповідальність, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, у законодавство України про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Основи кримінального права України. URL: <http://kvs-school.km.ua/tema-4-osnovy-kryminalnogo-prava-ukrayiny/> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Микола Панов. Доктрина кримінального права України: значення для науки і практики кримінального законотворення та правозастосування. *Право України*. 2020. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/3732.pdf> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Сучасні проблеми кримінального права України. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/129694>

Рошупкін Артур Генадійович, курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, доцент кафедри кримінального права та кримінології, підполковник поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ЗЛОЧИННІСТЬ: РИЗИКИ ЗЛОВЖИВАНЬ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентне зростання волонтерського руху, який став одним із ключових факторів стійкості держави. Водночас активізація волонтерської діяльності створила сприятливі умови для зловживань і противправних діянь під прикриттям благодійності. Особливу суспільну небезпеку становлять випадки шахрайства, коли злочинці використовують довіру громадян до волонтерів для незаконного заволодіння майном та коштами, призначеними для підтримки Збройних Сил України та постраждалих від війни осіб. Кримінологічне дослідження цієї проблематики набуває критичного значення для розробки ефективних механізмів протидії псевдоволонтерству та захисту інтересів як благодійників, так і справжніх волонтерських організацій.

Правове регулювання волонтерської діяльності в Україні здійснюється на підставі Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. Відповідно до ст. 1 цього Закону, волонтерська діяльність визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [1]. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності, що регулюється також Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI [2].

Зловживання у сфері волонтерської діяльності можуть кваліфікуватися за різними статтями Кримінального кодексу України. Найпоширенішим є шахрайство, передбачене ст. 190 КК України, яка визначає його як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [3]. У контексті псевдоволонтерства особливо небезпечним є зловживання довірою громадян, які передають кошти на благодійні цілі. Крім того, застосовуються норми про нецільове використання бюджетних коштів (ст. 210 КК України), привласнення майна (ст. 191 КК України) та службові зловживання (ст. 364 КК України).

Кримінологічна характеристика злочинності у сфері волонтерства має свою специфіку, обумовлену особливостями воєнного часу та масштабним зростанням благодійної активності населення. Особливості поведінки злочинця у момент вчинення злочину не тільки відображають його особистісні характеристики, але й дозволяють слідчим зробити висновки щодо рівня підготовки, психічного стану, а також потенційної небезпеки для оточуючих. Формування кримінологічного портрета особливо важливе у випадках серійних злочинів, коли аналіз поведінки правопорушника допомагає виявити стійкі моделі злочинної діяльності та передбачити його наступні кроки. Окрім цього, він є важливим інструментом при

визначені тактики розслідування та подальшого затримання правопорушника [4, с. 129]. Особа злочинця, який вчиняє протиправні діяння під прикриттям волонтерської діяльності, характеризується специфічними рисами. Психологічний портрет такого правопорушника включає: цинічне використання патріотичних почуттів громадян для особистого збагачення; здатність до маніпулювання суспільною довірою та емоціями людей у кризовій ситуації; відсутність моральних бар'єрів щодо привласнення коштів, призначених для захисту держави; склонність до створення фіктивних благодійних структур або імітації волонтерської діяльності.

Чинники злочинності у сфері волонтерства можна класифікувати на декілька груп. По-перше, організаційно-правові чинники: відсутність єдиного державного реєстру волонтерів, що унеможливлює швидку перевірку волонтерських організацій; недосконалість механізмів контролю за цільовим використанням благодійної допомоги; складність притягнення до відповідальності за нецільове використання допомоги; відсутність ефективної системи верифікації волонтерських організацій та збору коштів.

По-друге, соціально-економічні чинники: значне зростання обсягів благодійних надходжень в умовах війни; емоційна вразливість громадян, які прагнуть допомогти армії та постраждалим.

Наукове дослідження проблеми псевдоволонтерства здійснене у статті, де цей феномен розглядається як відносно новий різновид шахрайства, що з'явився в Україні з початком російсько-української війни. Автори зазначають, що якщо волонтерство є важливим елементом стійкості держави, то псевдоволонтерство разом з іншими руйнівними інститутами підригає її зсередини [5].

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтери зобов'язані не допускати дій і вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера, організації чи установи, на базі якої провадиться волонтерська діяльність, а також відшкодовувати майнову шкоду, заподіяну внаслідок здійснення волонтерської діяльності [1]. Ст. 13 цього ж Закону передбачає відповідальність за порушення законодавства у сфері волонтерської діяльності.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 67 КК України, вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану визнається обтяжуючою обставиною [3]. Це положення має важливе значення для індивідуалізації покарання осіб, які вчиняють шахрайські дії під прикриттям волонтерства в умовах війни. Крім того, ч. 2 ст. 190 КК України встановлює підвищену відповідальність за шахрайство, вчинене в умовах воєнного стану, що завдало значної шкоди потерпілому.

Статистичні дані свідчать про загальне зростання рівня шахрайства в Україні. За даними Опендатабот, у 2023 році кількість відкритих кримінальних проваджень щодо шахрайства сягнула 11-річного максимуму. При цьому частина цих злочинів пов'язана саме зі зловживаннями у сфері благодійності та волонтерства [6].

Протидія злочинності у сфері волонтерства потребує комплексного підходу. До превентивних заходів слід віднести: створення державного реєстру верифікованих волонтерських організацій; запровадження обов'язкової звітності про використання благодійних коштів; посилення інформаційної кампанії щодо способів перевірки благодійних ініціатив; посилення моніторингу соціальних мереж на предмет виявлення фейкових збір коштів.

Важливим є також захист репутації справжніх волонтерів та організацій. Російські спецслужби активно використовують тактику створення фейкових сторінок українських волонтерів для дискредитації волонтерського руху та підтримки довіри до нього. Така діяльність може негативно вплинути на готовність громадян надавати благодійну допомогу [7].

Ефективна протидія псевдоволонтерству потребує не лише суворого застосування кримінального законодавства, але й комплексу превентивних заходів, спрямованих на підвищення прозорості благодійної діяльності, створення ефективних механізмів верифікації волонтерських організацій, посилення контролю за цільовим використанням допомоги та формування критичного мислення у благодійників. Успішне подолання цієї проблеми є необхідною умовою збереження високого рівня довіри до волонтерського руху та забезпечення ефективної підтримки Збройних Сил України та постраждалих від війни осіб.

Список використаних джерел:

1. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Дата оновлення: 01.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 23.10.2025).
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
4. Марієнко А.О. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131.
5. Мацієвський Ю. Лук'янчук Я. Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні і: новий погляд крізь призму неформальних інститутів. *Політичні дослідження / Political Studies*, (1 (7), 19–41. вилучено із <http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/305717>
6. В Україні зростає рівень шахрайства, торік кількість відкритих справ сягнула 11-річного максимуму – Опендатабот. Forbes.ua. 2024. 21 лютого. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-zrostae-riven-shakhraystva-torik-kilkist-vidkritikh-sprav-syagnula-istorichnogo-maksimumu-opendatabot-21022024-19351> (дата звернення: 23.10.2025).
7. Як РФ намагається дискредитувати українських волонтерів. Ukrainer. 2024. 3 червня. URL: <https://www.ukrainer.net/rf-dyskredytuie-volonterv/> (дата звернення: 23.10.2025).

Шатов Владислав Володимирович, здобувач вищої освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, доцент кафедри
кrimінального права та кrimінології, кандидат юридичних наук
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДИНАМІКУ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Воєнний стан, запроваджений в Україні у зв'язку з широкомасштабною агресією російської федерації, став надзвичайним випробуванням для всіх сфер суспільного життя. Одним із найважливіших аспектів цього періоду є вплив воєнного стану на стан злочинності, її структуру, динаміку, мотиваційні чинники та особливості діяльності правоохоронних органів. Злочинність у воєнний час завжди відображає глибокі соціальні, політичні та економічні процеси, що відбуваються в державі, а також рівень моральної стійкості суспільства. Україна, опинившись у надзвичайних умовах, стикається з викликами, які вимагають нових підходів до забезпечення правопорядку та гарантування безпеки громадян.

В умовах війни змінюється сама природа злочинності. Частина традиційних правопорушень зменшується, однак з'являються нові види злочинів, пов'язаних із військовими діями, окупацією, збройним опором, переміщенням населення та економічними труднощами. Війна руйнує звичний соціальний порядок, призводить до дезорганізації державних структур, створює простір для діяльності кримінальних елементів. Разом із тим, на тлі підвищеної патріотичної мобілізації частина населення демонструє високий рівень правосвідомості, що стримує зростання певних видів злочинів.

Одним із найхарактерніших явищ періоду воєнного стану є загальне зниження кількості зареєстрованих злочинів. Це пояснюється не стільки реальним зменшенням злочинної активності, скільки об'єктивними факторами. Значна частина території країни перебуває у зоні бойових дій або тимчасової окупації, де робота правоохоронних органів ускладнена чи неможлива. Багато громадян залишили свої домівки, зруйновано інфраструктуру, а статистичний облік правопорушень у цих регіонах ведеться неповноцінно. Таким чином, офіційна статистика не завжди відображає реальну картину злочинності[1, с. 39].

Водночас зростає кількість специфічних злочинів, характерних саме для періоду війни. Це мародерство, незаконне заволодіння військовим майном, розкрадання гуманітарної допомоги, зловживання службовим становищем, шахрайства з благодійними фондами, а також колабораційна діяльність. На тимчасово окупованих територіях поширюються випадки співпраці місцевих жителів із ворогом, передавання інформації, участі в незаконних формуваннях. Такі дії становлять особливу небезпеку, оскільки підривають національну безпеку та моральний дух суспільства.

Особливу увагу привертують злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї. Масове постачання зброї на фронт, роздача озброєння добровольцям та формування територіальної оборони створюють ризики потрапляння зброї в руки осіб із

кримінальними намірами. Після активних бойових дій частина цієї зброй може залишитися в цивільному обігу, що створює загрозу зростання побутових і насильницьких злочинів у майбутньому. Проте правоохоронні органи вже вживають заходів контролю та обліку озброєння, щоб запобігти поширенню таких явищ.

З іншого боку, спостерігається зменшення кількості певних видів злочинів, зокрема крадіжок, шахрайств у побутовій сфері, злочинів проти власності у мирних регіонах. Це пояснюється зростанням рівня громадської самосвідомості, взаємодопомоги, активізацією волонтерського руху, а також суворими умовами воєнного часу, коли суспільство більш згуртоване перед спільною загрозою. Введення комендантських годин, обмеження пересування, посилення контролю з боку силових структур також вплинули на зниження рівня дрібної злочинності [2, с. 435].

Однак війна провокує збільшення кількості злочинів, пов'язаних із насильством, психологічною нестабільністю та травмами, отриманими внаслідок бойових дій. Багато військовослужбовців повертаються з фронту з посттравматичними розладами, що може стати фактором ризику для вчинення протиправних дій у мирному середовищі. Зростає кількість випадків домашнього насильства, агресивної поведінки, порушень громадського спокою. Ці явища потребують системного підходу до реабілітації ветеранів, психологічної підтримки та адаптації до мирного життя.

Важливим елементом аналізу впливу воєнного стану на злочинність є економічний аспект. Економічна нестабільність, безробіття, інфляція, руйнування підприємств і зниження доходів населення створюють сприятливий ґрунт для злочинної активності. У період війни зростає тіньова економіка, збільшується кількість фінансових махінацій, шахрайств, зокрема в інтернеті. Також спостерігаються спроби незаконного привласнення гуманітарних вантажів і державних ресурсів, що спрямовуються на оборону.

Слід окремо наголосити на діяльності правоохоронних органів у період воєнного стану. Вони працюють у надзвичайно складних умовах, коли значна частина кадрів мобілізована або перебуває в зоні бойових дій. Поліція, Служба безпеки України, прокуратура, Національне антикорупційне бюро та інші органи мають не лише реагувати на злочини, а й виконувати функції оборонного характеру, забезпечуючи стабільність у тилу. Змінилися пріоритети роботи – головна увага зосереджена на захисті стратегічних об'єктів, виявленні диверсійних груп, боротьбі з колабораціонізмом та інформаційними злочинами [3, с. 535].

В умовах війни особливого значення набуває координація дій усіх силових структур. Здійснюється тісна взаємодія між поліцією, військовими адміністраціями, прокуратурою, органами місцевого самоврядування та громадськими формуваннями. Впровадження єдиних баз даних, оперативний обмін інформацією, посилення аналітичної роботи дозволяють ефективніше протидіяти злочинності навіть в умовах постійної небезпеки.

Міжнародний аспект також має важоме значення. Україна співпрацює з Інтерполом, Європолом, міжнародними правозахисними організаціями для документування воєнних злочинів, скочених російськими військами. Це частина ширшого процесу відновлення справедливості, адже злочини, скочені під час війни, мають отримати міжнародну правову оцінку [2, с. 436].

Важливо підкреслити, що війна не лише породжує нові форми злочинності, але й оголює моральні та правові проблеми суспільства. У цей час особливо важливо зберігати верховенство права, не допускати самосудів і позаправових покарань. Навіть у найскладніших умовах держава має діяти в межах закону, адже саме це є ознакою її цивілізованості та правової зрілості.

Таким чином, вплив воєнного стану на динаміку злочинності в Україні є багатогранним і суперечливим явищем. З одного боку, відбувається певне зниження офіційних показників злочинності, що пояснюється об'єктивними причинами, з іншого боку, зростає кількість специфічних воєнних злочинів, економічних правопорушень, випадків насильства та колабораціонізму. Правоохранна система України демонструє стійкість і здатність адаптуватися до нових умов, однак потребує подальшого вдосконалення, посилення координації та підтримки міжнародних партнерів. Після завершення війни на державу чекає новий етап роботи, пов'язаний із реінтеграцією суспільства, роззброєнням, реабілітацією військових і відновленням соціальної стабільності. Злочинність у воєнний час є дзеркалом суспільних процесів, тому боротьба з нею неможлива без утвердження справедливості, законності та довіри громадян до держави. Саме на цих засадах Україна має вибудовувати свою політику безпеки та правопорядку, зміцнюючи моральну основу нації навіть у найважчі часи.

Список використаних джерел:

1. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія; Кримінал. асоц. України. Харків : Право, 2023. 252 с.
2. Філяніна Л.А. Міжнародний досвід запобігання і боротьби з організованою злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 434-436
3. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

Ольга Попова, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук доцент кафедри

кrimінального права та кrimінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВПЛИВ МЕДІА НА КРИМІНАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ: КРИМІНОЛОГІЧНА ОЦІНКА

Сучасне суспільство живе в епоху інформаційної перенасиченості, коли мас-медіа відіграють провідну роль у формуванні громадської думки, системи цінностей та моделей поведінки. Телебачення, інтернет, соціальні мережі, стрімінгові платформи, новинні портали - все це утворює цілісне медіасередовище, що пронизує майже всі сфери людського життя. У такому середовищі людина постійно перебуває під впливом інформаційних потоків, які не лише інформують, а й моделюють сприйняття реальності, нав'язують оцінки, створюють певні установки. Кримінологічна наука розглядає медіа як один із важливих факторів соціального контролю та водночас як можливе джерело девіантних і криміногенних впливів. Проблема полягає в тому, що засоби масової інформації здатні як запобігати злочинності через виховну, просвітницьку функцію, так і провокувати кримінальну поведінку, підштовхуючи окремих осіб до порушення правових і моральних норм.

Феномен впливу медіа на злочинну поведінку досліджується в межах соціальної психології, кримінології, комунікативістики та культурології. У класичних кримінологічних теоріях, зокрема в теорії диференційованих асоціацій Едвіна Сазерленда, наголошується, що злочинна поведінка формується через засвоєння певних моделей дій у процесі соціалізації. Медіа, як потужний канал соціалізації, передає не лише інформацію, а й ціннісні орієнтири. Тому через кіно, серіали, відеоігри, соціальні мережі чи навіть новини відбувається трансляція моделей поведінки, які можуть бути криміногенними. Коли злочини зображені як щось привабливе, романтизоване або безкарне, це впливає на свідомість, особливо підлітків та молоді, які ще не мають сталих моральних переконань.

Дослідження показують, що систематичне споживання насильницького контенту знижує рівень емпатії, притуплює відчуття відповідальності та нормальності агресії. Людина, яка постійно бачить насильство на еcranі, починає сприймати його як природну форму взаємодії або як засіб досягнення мети. З точки зору кримінології, це може формувати потенційно небезпечні соціальні установки, що підвищують ризик девіантної поведінки. Особливо небезпечними є випадки, коли медіа не лише показують насильство, а й виправдовують його, надаючи злочинцям статусу "антитерорів" чи "жертв системи". Таке спотворення моральної оцінки в масовій свідомості призводить до розмивання межі між добром і злом, законним і протиправним [1, с.154].

Окремого аналізу заслуговує феномен "копіювання злочинів", або так званий «ефект Вертера». Його суть полягає в тому, що публікації про злочини, особливо ті, що мають гучний або драматичний характер, можуть провокувати повторення подібних дій іншими людьми. Цей ефект отримав свою назву після хвили самогубств

серед молоді в XVIII столітті, що послідувала після виходу роману Гете “Страждання юного Вертера”. Сучасна криміногія фіксує подібні явища у випадках масових стрілянин, терористичних актів, шкільного булінгу чи домашнього насильства. Надмірна деталізація злочину в новинах, оприлюднення методів його вчинення, увага до особистості злочинця – усе це створює умови для наслідування. Таким чином, медіа, самі того не бажаючи, можуть ставати співучасниками процесу кримінальної соціалізації [2, с.195].

Криміногічна оцінка впливу медіа передбачає також аналіз інформаційного маніпулювання. В умовах інформаційних воєн, політичних криз і пропагандистських кампаній злочинна поведінка може набувати нових форм - від участі в масових заворушеннях до хакерських атак чи терористичних актів, мотивованих ідеологічними закликами. Маніпулятивні медіа формують агресивну масову свідомість, провокують нетерпимість, ненависть до певних груп, що у підсумку виливається в кримінальні дії на ґрунті ненависті. У цьому сенсі засоби масової інформації перетворюються на інструмент легітимації злочинності, якщо вони поширяють деструктивні ідеї без належної етичної відповідальності.

Не менш важливим є вплив соціальних мереж, які стали головним простором комунікації молодого покоління. Тут відбувається формування мікросоціальних спільнот, де часто популяризуються антисоціальні поведінкові патерни. У таких групах користувачі можуть обговорювати злочини, висміювати жертв, ділитися відео насилия або навіть планувати правопорушення. Особливо небезпечним є явище «онлайн-челенджів», коли підлітки виконують небезпечні або протиправні завдання задля популярності. Цей феномен ілюструє, як потреба у визнанні та цифрова залежність від лайків і переглядів можуть перерости у кримінальну поведінку. З точки зору криміногії, соціальні мережі створили новий тип девіантного простору, де злочинність має віртуальну форму, але реальні наслідки.

Разом з тим медіа можуть бути і потужним інструментом протидії злочинності. Через інформаційні кампанії, документальні фільми, соціальну рекламу та просвітницькі програми можливо формувати правову культуру, підвищувати довіру до правоохоронних органів, пояснювати наслідки злочинної поведінки. Проте для цього необхідна висока журналістська етика, професійна відповідальність та розуміння суспільної місії медіа. На жаль, в умовах комерціалізації медіапростору пріоритетом часто стає не достовірність, а сенсаційність. Кримінальні новини, жорстокі кадри, скандалальні історії - усе це привертає увагу глядачів, але водночас формує толерантність до злочину. Людина, щодня споживаючи “інформаційне насильство”, починає сприймати злочин як звичайне явище, а не як суспільну аномалію. Така нормалізація злочинності у свідомості громадян є однією з найсерйозніших загроз інформаційного суспільства.

Криміногічна оцінка впливу медіа також охоплює вивчення ролі інформаційного простору у процесі вторинної криміналізації. Йдеться про ситуації, коли особа, що вже вчинила злочин, стає об'єктом медійної уваги, стигматизації чи суспільного осуду. Надмірна публічність кримінальних процесів, порушення презумпції невинуватості, упереджене висвітлення справ у ЗМІ можуть спричинити повторну девіацію. Людина, яка не отримує можливості соціальної реінтеграції через постійну медійну стигму, знову повертається до злочинного способу життя. Таким чином, медіа впливають не лише на формування первинної злочинної поведінки, а й на її відтворення в суспільстві.

Проблема медійного впливу на злочинність має також гендерний і віковий вимір. Для молоді характерна підвищена чутливість до символічних моделей, що транслюються медіа, тому саме підлітки стають головною групою ризику. Під впливом інтернет-контенту вони можуть засвоювати асоціальні ролі, наслідувати кримінальних авторитетів, копіювати агресивну мову або жестову поведінку. Схожим чином медіа впливають і на жінок, зокрема через романтизацію злочинного світу, зображення кримінальних відносин як елементу гламурного життя. У результаті формується викривлене уявлення про престиж і соціальний успіх, що іноді стає підґрунтям для кримінальних рішень [3, с.163].

З іншого боку, вплив медіа не можна оцінювати лише негативно. Інформаційні ресурси здатні бути каналом для поширення правових знань, запобігання насильству, викриття корупції, підвищення громадської активності. Коли журналістика виконує свою соціальну функцію – інформує об'єктивно, збалансовано, з дотриманням прав людини – вона стає союзником у боротьбі зі злочинністю. Кримінологічний аналіз показує, що відкритість суспільства, наявність незалежних медіа та свободи слова є чинниками, що знижують загальний рівень латентної злочинності. Адже прозорість та публічність підвищують контроль над владою і правоохоронними структурами, запобігають зловживанням і корупції.

Проте у реальному інформаційному просторі межа між просвітництвом і маніпуляцією часто стирається. Тому кримінологічна наука наполягає на необхідності державного регулювання медійного впливу в межах демократичних стандартів. Йдеться не про цензуру, а про встановлення етичних норм і професійної відповідальності журналістів, механізмів саморегулювання галузі, заборону поширення інформації, яка може спровокувати злочини чи травмувати суспільну свідомість. Також важливо розвивати медіаграмотність населення - уміння критично сприймати інформацію, розрізняти маніпуляції, відокремлювати факти від суджень. Високий рівень медіакультури є найкращим засобом протидії криміногенному впливу інформаційного середовища [4, с.225].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання про вплив медіа на колективну кримінальну поведінку - масові заворушення, мародерство, протестну агресію. Медіа можуть як розпалювати емоції, поширюючи деструктивні настрої, так і виступати інструментом стабілізації, поширюючи правдиву інформацію, заклики до порядку, роз'яснення правових наслідків. Кримінологічна оцінка тут полягає в розумінні, що кожне повідомлення, кожен сюжет чи пост у соціальних мережах має потенціал впливу на поведінку тисяч людей, тому інформаційна відповідальність стає не менш важливою, ніж кримінальна.

Вирішальну роль у боротьбі зі злочинністю та забезпечені громадської безпеки відіграють правоохоронні органи. Їхні обов'язки поширяються на різні сфери, і вони використовують безліч стратегій і методів для ефективної боротьби зі злочинною діяльністю [5, с. 129].

Таким чином, вплив медіа на кримінальну поведінку - це складний, багатовимірний процес, у якому поєднуються психологічні, соціальні та правові чинники. Медіа не лише відображають реальність злочинності, але й активно її конструюють. Вони здатні створювати образ злочину, задавати моральні орієнтири, змінювати ставлення суспільства до правопорушників і жертв. Кримінологічна оцінка цього впливу полягає у визнанні подвійної природи медіа: вони можуть бути

як фактором запобігання, так і чинником поширення злочинності. Ефективна протидія криміногенним аспектам медіа можлива лише за умови формування медіакультури, підвищення рівня правової свідомості, розвитку етичних стандартів журналістики та створення інформаційного середовища, яке сприяє безпеці, а не насильству.

Список використаних джерел:

1. Ковальова А.Ю. Вплив засобів масової інформації на злочинність неповнолітніх. *Злочинність у глобалізованому світі*: матеріали XVI Всеукр. кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Харків, 12 груд. 2017 р. С. 154-155.
2. Мокряк М.П. Вплив засобів масової інформації на детермінацію злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. №11. 2017. С. 195-198.
3. Омельчук О.М. Роль засобів масової інформації у профілактиці злочинності. *Університетські наукові записки*. № 4(52). 2014. С. 163-170.
4. Бодунова О.М., Любавіна В.П. Вплив новітніх інформаційних технологій на динаміку злочинності в Україні. *Право і суспільство*. №4. 2018. С. 225-229.
5. Марієнко А. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131.

Павляк Ірина Ярославівна, здобувач вищої освіти юридичного факультету
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Гламазда Петро Володимирович, канд. юрид. наук,
доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права та порівняльного права
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ: УЧАСТЬ ЖІНОК У ПРАВОЗАХИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна адвокатура відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права та захисті прав людини, і саме тому питання гендерної рівності в цій сфері набуває дедалі більшого значення. Участь жінок у правозахисній діяльності не лише відображає соціальні зміни, а й сприяє формуванню справедливішої та більш збалансованої правової системи. Водночас розвиток гендерної рівності у правничій професії стикається з історично сформованими стереотипами та упередженнями.

Яскравим прикладом цього є історія судді Касаційного кримінального суду Надії Стефанів, яка згадувала, як під час обрання суддею у 1990 році її запитали, яким чином вона планує поєднувати професійну діяльність із роллю дружини та матері. Тоді такі питання здавалися звичними й не сприймалися як прояв дискримінації, проте з позиції сучасних підходів це свідчить про глибоко вкорінені гендерні упередження, що впливали на професійне становлення жінок у правозахисній сфері. Попри зростання уваги до проблеми рівності, сьогодні позовів щодо дискримінації за ознакою статі залишається небагато, а судових рішень – ще менше [2].

Але варто зазначити, що питання рівності можливостей для жінок у юридичних професіях останніми роками привертає дедалі більше уваги з боку міжнародних і національних організацій. Зокрема, у межах форуму «День англійського права», який проводиться Британським правничим товариством, Посольством Великої Британії в Україні та Національною асоціацією адвокатів України (НААУ), гендерна тематика стала одним із ключових напрямів обговорення. У березні 2019 року в НААУ створено Комітет з питань гендерної політики, покликаний сприяти підвищенню ролі жінок у правничій спільноті. Міжнародні дослідження, зокрема опитування Міжнародної асоціації адвокатів (IBA), засвідчують, що жінки поступово здобувають керівні позиції у юридичних компаніях, хоча повної рівності ще не досягнуто. Відповідно до даних Єдиного реєстру адвокатів України, 36% українських адвокатів становлять жінки, і ця цифра має тенденцію до зростання. Як наголошує заступник Голови НААУ Валентин Гвоздій, міжнародна співпраця допомагає звернути увагу на виклики, які виходять за межі професійних питань і стосуються ширшої теми рівності та справедливості [3].

У березні 2021 року Міжнародна асоціація юристів (IBA) спільно з Фондом верховенства права LexisNexis (LNROLF) започаткували дев'ятирічний глобальний проект «50:50 до 2030 року: лонгітудне дослідження проблеми гендерної рівності в юридичній сфері». Ця ініціатива має на меті глибоке вивчення та усунення системних причин, що перешкоджають досягненню гендерного паритету на

керівних і впливових позиціях у сфері права – від юридичних фірм і корпоративних відділів до державних інституцій та судової системи. «Гендерний проект» спирається на попередні дослідження IVA, зокрема звіт «Жінки в комерційній юридичній практиці» (2017) та «І ми теж? Утихи та сексуальні домагання в юридичній професії» (2019). Ці матеріали виявили серйозні структурні бар'єри та випадки дискримінації, які продовжують обмежувати можливості жінок у професійному зростанні. У контексті теми гендерного виміру розвитку адвокатури цей проект є надзвичайно важливим, адже він демонструє глобальну тенденцію до переосмислення ролі жінок у правозахисній діяльності, підвищення їхньої видимості та створення рівних умов для професійної реалізації у сфері юриспруденції [4].

Гендерний вимір розвитку адвокатури в Україні набуває особливого значення в умовах війни, коли жінки – юристки не лише залишаються активними учасницями правозахисної діяльності, а й стають рушійною силою змін у суспільстві. Ukrainian Women in Law 2025 ставить собі за мету підтримку жінок – правниць, які, попри всі виклики воєнного часу, продовжують розбудовувати правову державу, формувати нові підходи до захисту прав людини та змінювати правову систему України. Дослідження спрямоване на оцінку еволюції жіночого лідерства після 2022 року, виявлення чинників, що об'єднують жінок у правничій професії, надають їм сили, підтримують мотивацію та сприяють їхній професійній самореалізації [1].

Жінки в адвокатурі активно долучаються до волонтерських ініціатив, підтримують Збройні сили України, забезпечують фронт юридичною та гуманітарною допомогою, беруть участь у законотворчій діяльності, а також представляють Україну на міжнародному рівні. Їхня роль у збереженні стабільності правового поля, у правозахисних і гуманітарних процесах є неоціненна. У межах дослідження проаналізовано діяльність 120 юридичних компаній України, що дозволило визначити тенденції гендерного балансу, рівень участі жінок у керівних структурах і напрями їхньої професійної спеціалізації.

Результати свідчать, що хоча у категоріях «юрист» і «старший юрист» жінки становлять більшість (55% і 47% відповідно), на рівні партнерства їхня частка зменшується до 29–35%. Така нерівність демонструє потребу у створенні рівних можливостей для кар'єрного зростання. Попри це, у 2024 році жінки отримали 48% усіх підвищень, що засвідчує поступове зрушення в напрямі гендерної рівності. Водночас більшість юридичних компаній упроваджують гнучкі умови праці, декретні гарантії та менторські програми для жінок, що є позитивним сигналом для подальшого розвитку гендерного балансу в юридичній спільноті.

Особливу увагу варто приділити лідерству українських правниць, які демонструють високий рівень професіоналізму, стійкість і стратегічне мислення. Як зазначає Тетяна Лисовець, жіноче лідерство у праві – це насамперед відповідальність за команду, етичність рішень і створення стандартів для професійної спільноти. Вона підкреслює, що важливо показувати успішні приклади жінок – лідерок, адже саме вони мотивують молоде покоління юристок і допомагають долати внутрішні бар'єри [1].

Партнерка Grain Law Firm Лідія Карплюк акцентує увагу на поєднанні кар'єри та особистого життя, зазначаючи, що досягнення гармонії можливе завдяки високій самоорганізації, плануванню та гнучкості [1]. Її позиція відображає сучасний підхід

до гендерного питання: успіх жінки у правничій професії не повинен вимагати від неї жертви особистим життям.

Отже, гендерний вимір розвитку адвокатури є важливою складовою процесу утвердження принципів рівності та справедливості в правовій системі. Участь жінок у правозахисній діяльності сприяє не лише зміцненню демократичних засад, а й формуванню більш чутливого до суспільних потреб правового простору. Незважаючи на поступ у сфері гендерної рівності, жінки й досі стикаються з упередженнями та стереотипами, які обмежують їхній професійний розвиток. Подолання цих бар'єрів вимагає активного впровадження гендерно орієнтованої політики, підвищення правової культури суспільства та підтримки жінок у правничій професії. Розвиток адвокатури, заснований на принципах рівності та взаємоповаги, є запорукою ефективного захисту прав людини й подальшого демократичного поступу держави.

Список використаних джерел:

1. Інфографіка «Жінки в адвокатурі. Цікаві факти». URL: <https://unba.org.ua/news/4195-infografika-zhinki-v-advokaturi-cikavi-fakti.html> (дата звернення 24.10.2025).
2. Українки в суді, поліції та адвокатурі: жінки вимагають рівності. URL: https://zib.com.ua/ua/141668-ukrainki_v_sude_policii_i_advokature_zhenschini_trebuyut_rav.html (дата звернення 24.10)
3. Ukrainian Women in Law — 2025. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/ukrainian-women-in-law--2025.html> (дата звернення 26.10.2025)
4. 50:50 до 2030 року: лонгітюдне дослідження проблеми гендерної рівності в юридичній сфері. URL: <https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Gender-Report-Ukraine-2024-UKR> (дата звернення 26.10.2025)

Панін Віталій Сергійович, здобувач вищої освіти навчальної, З курсу, факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Неклеса Олександр Вікторович, старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Повідомлення про підозру є одним із ключових і найважливіших етапів кримінального процесу. Цей акт служить не лише офіційним стартом кримінального переслідування, але й визначає подальший хід досудового розслідування та судового розгляду. Від того, наскільки обґрунтовано та правильно сформульована підозра, залежить не лише доля конкретної людини, а й легітимність усієї правоохранної системи. Однак, на практиці, цей процесуальний інструмент стикається з низкою серйозних проблем, що викликають занепокоєння як у юристів-практиків, так і в науковців. Ці проблеми, які ми розглянемо далі, включають недоліки законодавчого регулювання, порушення прав людини, зловживання з боку правоохранних органів, а також питання, пов'язані з доказовою базою.

О.В. Капліна розглядає повідомлення про підозру як процесуальну діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276-279 КПК України [1].

Повідомлення про підозру складається на певному етапі досудового розслідування, коли є підстави для формулювання підозри (ч. 1 ст. 276 КПК України) - після внесення відомостей до ЄРДР, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. При цьому кримінальний процесуальний закон чітко обмежує час, який може минути з моменту внесення відомостей до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру, строками досудового розслідування (ч. 2 ст. 219, ч. 1 ст. 294 КПК України) [2].

Повідомлення про підозру, як процесуальна дія, має низку проблем, наприклад, повідомлення про підозру повинно бути здійснене в межах строків досудового розслідування. Однак на практиці слідчий може розтягувати ці строки, не повідомляючи особі про підозру, що дозволяє проводити слідчі дії (наприклад, допити) щодо неї як щодо свідка, а не підозрюваного. Це обмежує право людини на захист, оскільки статус свідка не надає тих процесуальних гарантій, які має підозрюваний. Проблема порушення прав людини, зазначення, що повідомлення про підозру відбувається "після внесення відомостей до ЄРДР, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій" відкриває простір для порушення прав. Слідчі можуть проводити значну кількість слідчих дій, збираючи інформацію щодо особи, перш ніж офіційно повідомити їй про підозру. Це дозволяє уникнути контролю з боку адвоката, оскільки в цей час особа ще не має офіційного статусу підозрюваного. Можливість використання статусу свідка замість статусу підозрюваного є однією з найгостріших проблем. Слідчі часто викликають особу на допит як свідка, а потім, вже під час допиту,

вручають їй повідомлення про підозру. Це позбавляє особу можливості завчасно підготуватися до захисту, порадитися з адвокатом, і фактично є зловживанням процесуальними правами.

Гаврилюк І. О. вважає, що зазвичай слідчі не поспішають повідомляти особи про підозру, розслідуючи кримінальне правопорушення «за фактом» вчинення навіть у разі отримання фактичних даних, які могли б свідчити про вчинення кримінального правопорушення певною особою і які мають розцінюватися як достатні докази для підозри цієї особи та для повідомлення їй про підозру. Причиною такого стану справ є не лише велика завантаженість слідчих, котрі за КПК зобов'язані проводити досудове розслідування в усіх випадках отримання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ними обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (ст. 214 КПК). Сприяє цій негативній тенденції питання строків відповідно до ст. 219 КПК України, початок перебігу строку досудового розслідування у кримінальному провадженні пов'язаний саме з днем повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку чи злочину. Тож, повідомивши про підозру, слідчий, у разі неможливості закінчити досудове розслідування в установлений строк, змушений буде вживати заходи для продовження цього строку (ст. 294-295 КПК), тоді як розслідування кримінального провадження «за фактом» не тягне за собою такої необхідності [3].

Слідчі часто мають у провадженні десятки справ, що робить фізично неможливим оперативне реагування на кожну з них, зокрема, швидке повідомлення про підозру. Ця завантаженість може призводити до свідомого затягування процесу. Згідно зі статтею 219 КПК України, строк досудового розслідування починається з моменту повідомлення особі про підозру. Ця норма створює для слідчих "зручну" лазівку. Розслідуючи справу "за фактом", слідчий не обмежений строками до тих пір, поки не вручить підозру. Це дозволяє йому "збирати докази" без тиску часу, але, що більш важливо, це позбавляє підозрюваного його процесуальних прав, оскільки він формально є лише свідком. Як наслідок ми отримуємо низку проблем, а саме особа, щодо якої вже зібрано достатньо доказів для підозри, але якій ще не вручено повідомлення, допитується як свідок. У цьому статусі вона не має права на безкоштовного адвоката, не може відмовитися від надання показань проти себе (хоча на практиці це право часто використовується), та не знає про свій реальний процесуальний статус. Це робить її вразливою до маніпуляцій з боку слідства. Затягування з повідомленням про підозру може привести до ситуації, коли слідчий збирає велику кількість матеріалів, а потім різко вручає підозру та одночасно подає клопотання до суду про обрання запобіжного заходу, що часто призводить до необґрунтованого затримання.

У підсумку можемо зазначити, що формальне дотримання норм КПК призводить до зловживань на практиці. Законодавча норма, яка мала на меті прискорити розслідування, перетворилася на механізм, що дозволяє слідчим уникати відповідальності за затягування. Це вимагає або змін до законодавства, які б чітко обмежували терміни розслідування "за фактом", або посилення контролю з боку прокуратури за такими справами, щоб забезпечити баланс між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини.

Список використаних джерел:

1. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність / О.В. Капліна // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - 2013. - № 1(5). - С. 238-242
2. Фоміна Т. текст лекції з навчальної дисципліни «Кримінальний процес» обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3. Гаврилюк І. О. Право на захист у кримінальному провадженні в контексті повідомлення особі про підозру. *Адвокатура минуле та сучасність: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 2016* С. 251-253

Валащук Катерина Володимирівна, здобувач вищої освіти юридичного факультету

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Гламазда Петро Володимирович, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права та порівняльного права

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ПД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року стало серйозним викликом для всіх сфер суспільного життя, зокрема й для системи правосуддя. Адвокатура, як невід'ємний елемент демократичної правової держави, опинилася перед необхідністю адаптації своєї діяльності до умов воєнного часу. Забезпечення права на захист, доступу до правової допомоги та дотримання професійних гарантій адвокатів стало не лише професійним, але й громадянським обов'язком. Водночас військові обмеження, комендантська година, евакуація населення та знищення інфраструктури створили низку правових і організаційних перешкод для здійснення адвокатської діяльності. Незважаючи на це, українські адвокати продемонстрували високий рівень професіоналізму, солідарності та віданості своїй справі, активно долучаючись до волонтерських ініціатив, надання безоплатної правової допомоги та захисту прав людини навіть у найскладніших умовах.

Як зазначає Ю. В. Оніщик, у цей період адвокатура України зосередилася на таких напрямах, як організація надання безоплатної правничої допомоги в Україні та за кордоном, участь у розробці законопроектів, що стосуються професійних прав адвокатів, надання благодійної допомоги Збройним силам України, адвокатам і їхнім сім'ям, а також активна волонтерська та гуманітарна діяльність [5].

Водночас в умовах воєнного стану залишаються неврегульованими деякі гарантії адвокатської діяльності. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що професійні права, честь і гідність адвоката охороняються державою, а втручання у здійснення адвокатської діяльності забороняється [3]. Проте, запровадження комендантської години створило нові перешкоди для адвокатів у здійсненні професійних обов'язків.

Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 24 червня 2023 року було дозволено пересування під час комендантської години лише адвокатам, призначеним регіональними або міжрегіональними центрами з надання безоплатної правничої допомоги, які здійснюють захист затриманих осіб відповідно до КПК України чи КУпАП [2], що дозволило забезпечити роботу адвокатів у рамках державної системи безоплатної допомоги, але водночас позбавило такого права інших адвокатів, які не працюють за призначенням.

Відсутність правового механізму для надання допомоги в нічний час незалежними адвокатами створює ризик порушення гарантій адвокатської діяльності та принципу рівності сторін у процесі. З метою усунення цих обмежень пропонується внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України № 573,

дозволивши пересування під час комендантської години всім адвокатам, які надають правову допомогу затриманим особам.

Альтернативним варіантом є розроблення механізму отримання адвокатами спеціальних перепусток від військових адміністрацій на підставі звернень рад адвокатів регіонів або Національної асоціації адвокатів України, що забезпечить можливість належного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків навіть за умов воєнного стану та сприятиме дотриманню їхніх законних гарантій.

17 грудня 2024 року Національна асоціація адвокатів України за ініціативою Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності провела Всеукраїнську нараду, присвячену вдосконаленню механізмів реалізації професійних прав адвокатів. Під час заходу особливу увагу приділили проблемі бронювання адвокатів, адже саме вони забезпечують реалізацію конституційного права громадян на захист, навіть у складних умовах воєнного стану.

Учасники наради навели численні приклади, коли адвокатів мобілізували під час важливих кримінальних процесів, що ставило під загрозу безперервність захисту. Наразі адвокати залишаються єдиною стороною судового процесу, яка не має статусу забронованої особи, тоді як суди та органи обвинувачення такі гарантії мають, що суперечить статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий суд і доступ до правосуддя [1].

Народний депутат Сергій Алєксєєв зазначив, що вирішити питання бронювання адвокатів можливо лише шляхом внесення змін до статті 20 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», оскільки чинний перелік забронованих осіб не включає адвокатів. Такі зміни, на його думку, забезпечують належні гарантії здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану [4].

Отже, діяльність адвокатів України під час воєнного стану набула особливого значення, адже саме вони залишаються ключовою ланкою у забезпечені прав на захист, доступу до правосуддя та дотримання принципів верховенства права навіть у надзвичайних умовах. Попри складні обставини — мобілізацію, комендантську годину, руйнування інфраструктури — адвокатська спільнота проявила стійкість, професіоналізм і солідарність.

Водночас існуючі правові обмеження свідчать про необхідність вдосконалення законодавчого регулювання гарантій адвокатської діяльності у воєнний період. Вирішення цих проблем через внесення змін до відповідних нормативно-правових актів сприятиме не лише забезпеченням належних умов для роботи адвокатів, а й посиленню правових механізмів захисту громадян в умовах воєнного стану. Таким чином, адвокатура України продовжує залишатися одним із найважливіших інститутів правової держави, що стоїть на сторожі прав і свобод людини навіть у найскладніші часи.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 26.10.2025).
2. Адвокати — єдина сторона судового процесу, яка не забронована. URL:<https://unba.org.ua/news/98329advokati-edina-storona-sudovogo-procesu-yaka-ne-zabronovananardep.html> (дата звернення 27.10.2025).

3. Onishchuk Y. V. Organizational and legal bases of activity advocacy of ukraine in military condition. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 1235–1239.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI : станом на 10 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 26.10.2025).
5. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 08.07.2020 № 573 : станом на 14 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#Text> (дата звернення: 26.10.2025).

Вишаренко Катерина Романівна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Професійна етика - це сукупність моральних норм і принципів, які регулюють поведінку професіоналів у їхній діяльності. Метою професійної етики є вплив на свідомість спеціаліста з метою його вдосконалення як особистості і професіонала, сприяння більш правильному та ефективному вирішенні професійних завдань, а також провести чітку межу між морально-професійними явищами і явищами професійної майстерності.

Дотримання професійної етики в діяльності адвокатів України важливу роль відіграє професіоналізм та вміння дотримуватися моральних якостей в діяльності юристів. Надзвичайно важливе навантаження на функціонування адвокатури вимагає дотримання у адвокатів високих стандартів поведінки. Правила адвокатської етики слугують орієнтиром для адвоката задля забезпечення правильного і професійного узгодження багатоманітних прав і обов'язків відповідно до статусу основних завдань адвокатури визначених Конституцією України та Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"[1]. У повсякденній професійній діяльності адвокат стикається з різними ситуаціями в яких він повинен дотримуватися не лише правил моралі, а й Правил адвокатської етики. Дотримання етичних норм в адвокатській діяльності досліджували такі науковці: О. Бойко, Н. Бакаянова ,Є. Грінішина і багато інших. У результаті проведення аналізу цих і багатьох інших науковці, можемо сказати , що адвокатська етика потребує певного переосмислення і врегулювання . Під час здійснення свої повноважень адвокат повинен використати в повному обсязі всі наданні йому права та обов'язки які зазначені в Конституції України, Законом України " Про адвокатуру та адвокатську діяльність " та іншими законодавчими актами[1]. Основні принципи адвокатської етики - це незалежність та свобода адвоката у адвокатській діяльності, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів [2]. Необхідність етики адвоката зумовлена низкою причин. Адвокат співпрацює з громадянами і допомагає їм урегулюовувати їхні суспільні відносини та відстоювати їхні права, також авторитет адвокатів визначається не тільки професіоналізмом, а й моральними якостями служителів Феміди. Отож на допомогу праву завжди приходить мораль, оскільки немає таких ситуацій коли людина не піддавалася моральному оцінюванню , і сама вона також морально оцінювала людей навколо. Адвокат як представник свого клієнта має дотримуватися етичних норм таких як : дотримання законності у справі, пріоритет інтересів клієнта, конфіденційність клієнта, таємниця справи тощо[2]. Але ми можемо прослідкувати тенденцію в сучасному світі , що не кожен адвокат

дотримується вимог адвокатської етики і часто їх порушує. Варто зазначити що стати адвокатом потрібно скласти кваліфікаційний іспит який потрібен кожному без виключення . Тобто ознайомлення з адвокатською етикою особою відбувається ще до набуття особою права на займання адвокатською діяльністі, а саме під час складання кваліфікаційного іспиту. Отож особа яка хоче стати адвокатом ще на початково етапі кваліфікації знає про етику адвокатів і повинна розуміти що вступаючи в цю сферу треба дотримуватися і не порушувати жодного з пунктів адвокатської етики[3].

На підставі проведеного дослідження можна сказати що всі етичні норми в адвокатській діяльності доречні і повинні виконуватися. Кожен професіонал повинен не лише дотримуватися правил, а й слугувати прикладом для інших представників цієї професії . Отже адвокат має діяти не лише в інтересах своїх клієнтів , а й права загалом. На адвоката покладено значну відповідальність, як юридичного так і морального характеру, ці аспекти часто стають суперечливими тому адвокат, як професіонал повинен вміти урегульовувати ці питання. Тому дотримання адвокатом адвокатської етики є необхідною передумовою повноцінного функціонування адвокатури , виконання нею важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012р . №5076-VI. *Відомості Верховної Ради від 19.07.2021р.* URL:[Про адвокатуру та адвокатськ... | від 05.07.2012 № 5076-VI](#)
2. Правила адвокатської етики: Закон України від 9 червня 2017р. *Відомості Верховної Ради від 15 лютого 2019р.* URL:[Правила адвокатської етики | від 09.06.2017](#)
3. Денисовський Д.М., Сівіцька Г.Є. Професійна етика адвоката. *Галицькі студії : юридичні науки.* 2023. №2. С.19

Скрипка Владислав Сергійович, здобувач вищої освіти
З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, кандидат юридичних
наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗАВДАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ НА СУЧASNOMU ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Кримінологія, як наукова дисципліна, що вивчає злочинність, її причини, форми прояву та способи попередження, на сучасному етапі розвитку України набуває особливого значення, оскільки суспільство переживає складні процеси соціальної трансформації. У цьому контексті кримінологія не лише досліджує поведінку правопорушників, а й активно формує підходи до забезпечення громадської безпеки, ефективного функціонування правоохоронних органів та правової культури населення. Розвиток кримінології у сучасних умовах неможливо уявити без урахування специфіки соціально-економічних змін, зростання інформаційних потоків, впливу глобалізаційних процесів і модернізації суспільних відносин.

Науково-практичні завдання кримінології в Україні на сучасному етапі пов'язані з необхідністю системного підходу до вивчення причин злочинності, які включають економічні, соціальні, психологічні та культурні чинники. Вивчення соціальної структури суспільства, рівня життя громадян, стану безробіття та освітнього рівня дозволяє створювати ефективні моделі профілактики злочинів та прогнозування тенденцій кримінальної поведінки. Кримінологія водночас повинна враховувати специфіку регіональних особливостей та демографічні процеси, що впливають на рівень кримінальної активності, оскільки Україна є країною з різноманітною соціально-культурною мозаїкою, де рівень злочинності може суттєво відрізнятися у різних областях і містах [1, с. 105].

Особливу увагу в сучасній кримінології приділяють проблемам насильницьких злочинів, організованої злочинності, економічних правопорушень та корупційних проявів у державних установах. Розкриття причин та умов, що сприяють виникненню таких злочинів, вимагає інтеграції кримінологічних знань із соціологією, психологією, економікою та політологією. Саме комплексний підхід дозволяє розробляти превентивні програми, які спрямовані на мінімізацію ризиків злочинної поведінки та підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Важливим завданням є формування системи кримінологічного прогнозування, яка включає аналіз тенденцій злочинності та визначення ймовірності її зростання у різних соціальних групах та регіонах країни.

Крім традиційних напрямів дослідження, сучасна кримінологія в Україні активно розвиває інформаційні та технологічні аспекти своєї діяльності. Використання сучасних інформаційних систем та баз даних дозволяє аналізувати криміногенну обстановку у реальному часі, визначати злочинні мережі та

попереджати кримінальні прояви на ранніх стадіях. Велике значення мають методи кримінологічного моделювання, які дозволяють оцінювати ефективність різних превентивних заходів та оптимізувати розподіл ресурсів правоохоронних органів. Сучасні завдання кримінології тісно пов'язані з розвитком цифрових технологій, включаючи аналітику великих даних, штучний інтелект та алгоритми прогнозування злочинності, що вимагає постійного вдосконалення наукових підходів та методології дослідження [2, с. 33].

Одним із ключових завдань є адаптація кримінологічної науки до вимог демократичного суспільства та принципів верховенства права. Науковці повинні активно досліджувати механізми взаємодії громадян з правоохоронними органами, оцінювати ефективність політики кримінальної відповідальності та розробляти рекомендації щодо підвищення правової свідомості населення. Превентивна спрямованість кримінології включає не лише роботу з потенційними правопорушниками, а й формування умов, що стимулюють законопослух у суспільстві загалом. Важливе значення має підвищення ефективності системи кримінальної освіти та підготовки кадрів для правоохоронних органів, оскільки сучасний офіцер поліції чи слідчий повинен володіти знаннями про сучасні тенденції злочинності та ефективні методи її попередження.

Важливим аспектом сучасного етапу розвитку кримінології є міжнародна інтеграція та використання досвіду інших держав. Українські науковці активно вивчають зарубіжні практики кримінологічного дослідження, ефективні моделі боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також способи попередження злочинів серед молоді та уразливих верств населення. Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє адаптувати національне законодавство до сучасних стандартів, підвищувати ефективність системи превентивних заходів та розробляти програми соціальної інтеграції для осіб, які мали конфлікт із законом. Вивчення міжнародного досвіду особливо в контексті особи злочинця сприяє не лише вдосконаленню кримінологічних підходів, а й підвищенню авторитету української науки на світовій арені [3, с. 535].

Не менш актуальним завданням кримінології є дослідження причин та наслідків криміналізації серед молоді, проблем адаптації неповнолітніх у суспільстві та розробка ефективних соціально-педагогічних програм. Вивчення психологічних аспектів злочинної поведінки дозволяє створювати системи профілактики, що враховують індивідуальні особливості правопорушників, соціальні умови їхнього життя та вплив оточення. Такий підхід є необхідним для формування комплексної системи запобігання злочинам і забезпечення безпеки громадян, що відповідає сучасним потребам українського суспільства.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України кримінологія виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні безпеки суспільства та формуванні ефективної системи протидії злочинності. Завдяки комплексному підходу, який включає врахування економічних, соціальних, психологічних та культурних чинників, кримінологія дозволяє глибоко аналізувати причини злочинності та прогнозувати її тенденції у різних регіонах та соціальних групах. Особлива увага приділяється дослідженням насильницьких, економічних та організованих злочинів, а також корупційних проявів, що потребує інтеграції знань із суміжних наук та

застосування сучасних технологічних засобів, таких як аналіз великих даних, моделювання та штучний інтелект.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: питання та відповіді : навч. посіб.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Золота миля, 2015. 323 с.
2. Головкін Б. М. Кримінологія: підручник. Харків. Право. 2020. 384 с.
3. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні i прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

Дембицька Анастасія Сергіївна, здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шило Ірина Вікторівна, старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗАХИСТ ПРАВА НА ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Право на життя та здоров'я є невід'ємними, фундаментальними правами кожної людини, що становлять першооснову для реалізації всіх інших прав і свобод. Закріплені у статті 3 та статті 27 Конституції України [1], вони визнаються найвищою соціальною цінністю, а їх захист – головним обов'язком держави. Актуальність дослідження кримінально-правових механізмів цього захисту в сучасних умовах є безпрецедентно високою. Це зумовлено, по-перше, повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, що породила масові воєнні злочини проти цивільного населення. По-друге, динамічний розвиток суспільних відносин і технологій створює нові виклики, такі як посягання у кіберпросторі, дилема евтаназії та проблеми у сферах трансплантології і надання медичної допомоги.

Ключовою проблемою правозастосування залишається суперечлива судова практика та складність кваліфікації злочинів проти життя. Найбільші труднощі викликає розмежування умисного вбивства (ст. 115 КК України) та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України). Головним критерієм розмежування є суб'єктивна сторона – зміст і спрямованість умислу винного. Незважаючи на роз'яснення вищої судової інстанції, ця проблема залишається однією з найпоширеніших причин скасування та зміни вироків в апеляційному та касаційному порядку [2].

Повномасштабне вторгнення РФ кардинально змінило парадигму захисту, висунувши на перший план проблему кваліфікації воєнних злочинів. Масові вбивства, катування та інші насильницькі дії щодо цивільного населення є не лише загальнокримінальними злочинами, а й воєнними злочинами та злочинами проти людяності. Їх належна правова кваліфікація вимагає застосування ст. 438 КК України, яка є бланкетною нормою, що відсилає до міжнародного гуманітарного права. Як зазначає А. В. Савченко, «правильна кваліфікація цих злочинів є важливою не лише для національного правосуддя, але й для майбутніх процесів у Міжнародному кримінальному суді та спеціальному трибуналі щодо злочину агресії» [3, с. 58].

Водночас загострюються проблеми у сфері надання медичної допомоги та новітні технологічні виклики. Розслідування так званих «медичних злочинів» (ст. 139, 140 КК) ускладнюється встановленням причинно-наслідкового зв'язку та відмежуванням злочинної недбалості від лікарської помилки. Проблемою є об'єктивність експертіз, у контексті якої фахівці вказують на потребу розробки

уніфікованих клінічних протоколів [4, с. 95]. Окремої уваги вимагають нові форми посягань, як-от доведення до самогубства через кіберпростір (кібербулінг, «групи смерті»), що, як зазначає І. В. Григоренко, вимагає не лише вдосконалення ст. 120 КК, а й створення спеціалізованих підрозділів кіберполіції та налагодження міжнародної співпраці [5, с. 151].

Підсумовуючи, кримінально-правовий механізм захисту життя та здоров'я в Україні, хоч і є комплексною, диференційованою системою, стикається з низкою теоретичних та практичних проблем, посилих війною та технологічним розвитком. Ефективна протидія вимагає комплексного вдосконалення: подальшого узагальнення судової практики Верховним Судом, належної імплементації норм міжнародного гуманітарного права до КК України (зокрема, щодо злочинів проти людяності), реформування процедури судово- медичних експертиз у «медичних справах» та проактивної законодавчої реакції на новітні виклики, включаючи фахову дискусію щодо статусу евтаназії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254К/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15 лютого 2024 року у справі № 759/12458/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117015423>
3. Савченко А. В. Воєнні злочини в Україні: проблеми національної кваліфікації та міжнародної юрисдикції. *Право України*. 2023. № 1. С. 55–67. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_2023_1/files/assets/downloads/publication.pdf
4. Степаненко А. С. Проблеми доказування у кримінальних провадженнях щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81. С. 92–97. URL: <http://www.visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/287451>
5. Григоренко І. В. Доведення до самогубства з використанням кіберпростору: кримінально-правовий аналіз. *Інформація i право*. 2022. № 2(41). С. 145–153. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/15.pdf>

Брага Ярослав Вадимович, курсант 3 курсу н.г СР-331
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Марков Максим Анатолійович, курсант 3 курсу н.г СР-331
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна, старший викладач
кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ ЧИ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЯК ФОРМА КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Зловживання владою або службовим становищем відоме в українському кримінальному праві як самостійний склад корупційного правопорушення. Він закріплений у статті 364 Кримінального кодексу України і розглядається як діяння службової особи, що поєднує використання повноважень у власних чи сторонніх корисливих інтересах та нанесення істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам або інтересам суспільства й держави. Ця норма покликана захищати публічні інтереси від неправомірного використання службових повноважень та є одним із ключових інструментів кримінально-правового реагування на корупцію [1].

Під зловживанням владою або службовим становищем слід розуміти умисні дії службової особи, спрямовані на отримання неправомірної вигоди (для себе або третіх осіб) або вчинені в інтересах третіх осіб, які полягають у використанні влади чи службового становища всупереч інтересам служби і спричиняють істотну шкоду. Ключові елементи цього складу — об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона — рівною мірою визначають кримінально-правову кваліфікацію та практику її застосування.

Об'єктом правопорушення є публічні інтереси: правовий порядок, інтереси держави та громадян у сфері службової діяльності. Зловживання підриває довіру до державних інститутів, завдає матеріальної та нематеріальної шкоди, створює ризики для ефективності публічного управління [2].

Об'єктивна сторона передбачає використання службовою особою наданих їй повноважень всупереч інтересам служби (видача незаконних розпоряджень, невчинення дій, неправомірні рішення тощо), що спричинило істотну шкоду. Важливим критерієм є істотність шкоди — саме її наявність відокремлює адміністративні чи дисциплінарні проступки від кримінального складу. Судова практика Верховного Суду пояснює, що навіть випадки формального дотримання процедур не виключають склад за ст. 364, якщо дія була спрямована на досягнення корисливого результату й заподіяла істотну шкоду [3].

Суб'єктом є службова особа, яка наділена повноваженнями (державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, інші службові особи). Суб'єктивна сторона традиційно розглядається як умисел — діяння вчиняється свідомо з корисливих мотивів або в інтересах третіх осіб. Часто питання інтенції та мотивів стають ключовими при доведенні складу в суді [2].

Українська практика має спиратися на міжнародні стандарти боротьби з корупцією. Насамперед це Конвенція ООН проти корупції (UNCAC), яка закликає держави криміналізувати корупційні діяння, в тому числі зловживання службовим становищем, впровадити механізми запобігання, міжнародного співробітництва й відновлення активів. Україна як учасниця міжнародних ініціатив зобов'язана гармонізувати своє законодавство та практику з положеннями UNCAC [4].

Крім того, Рада Європи (GRECO), Європейський Союз та інші міжнародні організації наполегливо рекомендують:

- чітко визначати кримінальні та адміністративні складові корупції;
- підвищувати прозорість публічних процедур;
- посилювати незалежність та спроможність антикорупційних органів [5].

Впровадження цих стандартів у національне право підсилює легітимність кримінальної кваліфікації та сприяє міжнародному співробітництву у розслідуванні корупційних злочинів.

Ефективна протидія зловживанню владою чи службовим становищем як формі корупційного правопорушення неможлива без створення дієвої системи превенції, що поєднує кримінально-правові, адміністративно-управлінські, етичні та освітні інструменти. Основним напрямом є формування середовища, у якому зловживання владними повноваженнями стає неможливим або ризикованим для потенційного правопорушника. В Україні фундамент превентивної системи визначено Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, який закріплює принципи прозорості, підзвітності та добросердечності публічної служби. Одним із ключових механізмів є інститут врегулювання конфлікту інтересів, що зобов'язує службових осіб повідомляти про потенційні чи реальні суперечності між приватним інтересом та службовими обов'язками (ст. 28 зазначеного Закону). Крім того, електронне декларування активів державних службовців і членів їхніх сімей створює умови для громадського контролю, підвищує відкритість державного управління та дозволяє виявляти ознаки незаконного збагачення на ранніх етапах [6].

Важливе місце займає інституційна превенція, що полягає у забезпеченні незалежності й ефективності спеціалізованих антикорупційних органів — Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Ці інституції реалізують комплексну політику виявлення, розслідування та попередження корупційних діянь, у тому числі випадків зловживання владою. Їхня діяльність базується на принципах незалежності, прозорості та підзвітності, що відповідає вимогам Конвенції ООН проти корупції 2003 року (United Nations Convention against Corruption, UNCAC). Відповідно до статей 5 і 6 Конвенції, держави-учасниці мають забезпечувати створення ефективної антикорупційної політики, узгодженої між різними органами влади, із чітко визначеними завданнями та пріоритетами.

Одним із найефективніших напрямів превенції є підвищення рівня професійної етики та антикорупційної культури державних службовців. Регулярні тренінги, курси доброчесності, ознайомлення з антикорупційним законодавством та практикою судових рішень сприяють усвідомленню службовцями меж своїх повноважень та наслідків їх порушення. У цьому контексті важливу роль відіграють кодекси етики публічної служби, затверджені внутрішніми актами органів влади, які конкретизують стандарти поведінки посадових осіб та визначають неприпустимі дії, що можуть призвести до конфлікту інтересів або корупційного зловживання.

Варто також наголосити на ролі внутрішнього адміністративного контролю. Запровадження систем внутрішнього аудиту, ротації кадрів у підрозділах підвищеного ризику, автоматизація процесів прийняття управлінських рішень та обмеження людського фактору суттєво зменшують можливості для маніпулювання владними повноваженнями. Ефективний контроль має бути не лише каральним, а й аналітичним, тобто спрямованим на виявлення системних ризиків та усунення умов, які сприяють зловживанням.

Зловживання владою або службовим становищем — складний, багатовимірний феномен, що поєднує кримінально-правові, адміністративні та етичні аспекти. Українське законодавство (ст. 364 ККУ) і національна практика формують потужну основу для притягнення осіб до відповідальності, але для підвищення ефективності протидії корупції необхідне подальше уніфікування критеріїв оцінки шкоди, посилення доказової роботи та інтеграція міжнародних стандартів (UNCAC та рекомендацій міжнародних організацій). Ефективна протидія неможлива без збалансованого поєднання превенції, професійного внутрішнього контролю та незалежних кримінально-правових механізмів реагування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.10.2025).
2. Стаття 364. Зловживання владою або службовим становищем | Коментар. *Мего-Інфо - Юридичний портал України №1, Коментар ЦПК, КПК, КУПАП, ККУ, ЦК.* URL: <https://mego.info/матеріал/стаття-364-зловживання-владою-або-службовим-становищем> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Верховний Суд опублікував огляд судової практики ККС ВС за лютий 2025 року. *ВЕРХОВНИЙ СУД.* URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1777401/>? (дата звернення: 19.10.2025).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 19.10.2025).
5. UNCAC | The only legally binding anti-corruption instrument. *StAR | Addressing Anti-Corruption, Money Laundering & Asset Recovery.* URL: <https://star.worldbank.org/focus-area/uncac> (дата звернення: 19.10.2025).
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 19.10.2025).

Лень Анастасія Олександровна, студентка 3 курсу

Полтавський юридичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Прохазка Ганна Анатоліївна, канд.юрид.наук, асистент кафедри теоретико-правових дисциплін

Полтавський юридичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЖЕНЕВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ 1949 РОКУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Питання імплементації Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів 1977 року є надзвичайно актуальним у контексті сучасних збройних конфліктів, зокрема російської агресії проти України, яка триває з 2014 року та загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Україна стала не лише стороною, що зазнає масштабних воєнних злочинів, але й прикладом держави, яка прагне дотримуватися міжнародних гуманітарних стандартів навіть у найскладніших умовах. Основою цих стандартів є система Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів 1977 року, спрямованих на мінімізацію страждань осіб, які не беруть участі у бойових діях [1; 2; 3]. Їх імплементація в національне законодавство України є не лише міжнародно-правовим зобов'язанням, а й виконанням конституційної норми, за якою життя, честь і гідність людини визнаються найвищою соціальною цінністю держави [4].

О. Махмурою-Дишлюк, Д. Клапоущак, О. Мартинюк, А. Безносюк і В. Ципцюри наголошують, що ефективне впровадження норм міжнародного гуманітарного права потребує комплексного правового, інституційного та освітнього підходу. Зокрема, у праці О. Махмурою-Дишлюк обґруntовується, що Женевські конвенції становлять основу міжнародного гуманітарного порядку, який визначає стандарти поводження з цивільними, військовополоненими та пораненими під час воєн [5, с. 167]. Д. Клапоущак підкреслює, що Україна повинна не лише формально виконувати міжнародні договори, а й забезпечувати їх реальну дію через національні механізми захисту та притягнення винних до відповідальності [6, с. 294]. Важливим внеском у сучасну доктрину є праця О. Мартинюк, А. Безносюк і В. Ципцюри, які вказують, що імплементація норм гуманітарного права має поєднувати законодавчі, судові й освітні інструменти для забезпечення реального захисту цивільного населення [7, с. 105].

Україна, як держава-учасниця Женевських конвенцій, ратифікувала також Додаткові протоколи I та II, що регулюють питання захисту жертв міжнародних і неміжнародних конфліктів [2; 3]. Ці документи встановлюють заборону нападів на цивільне населення, гарантують доступ гуманітарної допомоги, визначають правила евакуації поранених та хворих. Національне законодавство України поступово інтегрує ці норми: положення Конвенцій відображені у Кримінальному кодексі України, зокрема у статті 438, яка встановлює відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, включно з жорстоким поводженням з цивільними особами, застосуванням заборонених засобів війни або руйнуванням об'єктів, що не є військовими [8]. Також у системі правосуддя України створено

окремі підрозділи для документування воєнних злочинів, що відповідає вимогам Римського статуту Міжнародного кримінального суду [9].

На думку Д. Клапоущака, практичним проявом імплементації гуманітарного права є фіксація воєнних злочинів російських військ у Бучі, Ірпені, Маріуполі, Ізюмі та на інших деокупованих територіях. Виявлені факти масових убивств, катувань, депортаций цивільних осіб, знищення медичних і освітніх закладів підтверджують масштаб порушень Женевських конвенцій [6, с. 167]. Такі дії кваліфікуються як грубі порушення міжнародного гуманітарного права, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду [9]. Українські органи слідства спільно з міжнародними експертами активно працюють над створенням баз даних для подальшого переслідування винних у воєнних злочинах, що є формою реалізації положень Конвенції про захист цивільного населення [1].

Водночас, попри наявність міжнародних і внутрішніх правових інструментів, імплементація Женевських конвенцій стикається з низкою проблем. По-перше, українське законодавство потребує систематизації норм гуманітарного права у вигляді єдиного кодифікованого акту. По-друге, відсутність належної підготовки серед військовослужбовців і представників правоохоронних органів щодо застосування норм конвенцій знижує ефективність їх реалізації. По-третє, необхідне вдосконалення механізмів міжнародного контролю за дотриманням гуманітарних стандартів, зокрема шляхом розширення участі України у діяльності Спеціальної комісії з розслідування порушень Женевських конвенцій. У цьому контексті доцільним є створення національної системи постійного моніторингу воєнних злочинів за участю правозахисних організацій, юристів і громадськості.

Отже, імплементація Женевських конвенцій у національне законодавство України є не лише питанням міжнародних зобов'язань, а й свідченням зріlostі держави, що прагне зберігати людяність навіть у часи війни. Вона утверджує принципи гуманності, невід'ємної цінності людського життя та відповідальності за злочини проти цивільного населення. Україна, долаючи наслідки воєнної агресії, демонструє здатність поєднувати оборону суверенітету з дотриманням норм міжнародного гуманітарного права, що підсилює її авторитет на міжнародній арені. Подальший розвиток правових механізмів, створення єдиної системи гуманітарного законодавства й посилення співпраці з міжнародними інституціями стануть кроком до формування сучасної правової держави, у якій захист цивільного населення визнається безумовним пріоритетом.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 12.10.2025).
2. Додатковий протокол І до Женевських конвенцій від 08.06.1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 12.10.2025).
3. Додатковий протокол ІІ до Женевських конвенцій від 08.06.1977 року, що стосується захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200 (дата звернення: 12.10.2025).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 12.10.2025).
5. Махмурова-Дишлюк О. П. Місце і роль Женевських конвенцій у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2024. № 69. С. 166–169.

6. Клапоущак Д. С. Щодо міжнародно-правового захисту цивільного населення під час збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 77, ч. 2. С. 294–298.
7. Мартинюк О. В., Безносюк А. І., Ципцюра В. В. Щодо правового захисту цивільного населення під час збройного конфлікту у світлі імплементації норм міжнародного гуманітарного права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 4. С. 102–108.
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.10.2025).
9. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 12.10.2025).

Шепіль Катерина Олександрівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник, завідувач кафедри кримінального права та
кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ: ПРАКТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Домашнє насильство є однією з найбільш актуальних проблем сучасного кримінального права України. Щорічно в державі реєструється понад 100 тисяч випадків домашнього насильства, що свідчить про значний рівень поширеності цього явища. З метою протидії йому у 2017 році було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначив правові засади запобігання та протидії, а також передбачив відповідальність за його вчинення [2]. У тому ж році до Кримінального кодексу України було внесено статтю 126-1, яка встановлює кримінальну відповідальність за систематичне вчинення фізичного, психологічного чи економічного насильства щодо подружжя, колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних або близьких відносинах [1].

Попри законодавче врегулювання, на практиці виникають труднощі у кваліфікації таких діянь, що обумовлено насамперед необхідністю доведення «систематичності» насильства. Судова практика свідчить, що ця ознака є однією з найскладніших для доказування, оскільки потерпілі часто не звертаються до правоохоронних органів, а зібрані докази не завжди дозволяють чітко підтвердити багаторазовість насильницьких дій [4; 9]. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що кваліфікація за ст. 126-1 КК України можлива лише за наявності доказів систематичності, однак такі докази можуть бути будь-якими допустимими в кримінальному процесі, закон не вимагає використання виключно спеціальних засобів доказування [4].

Проблемність правозастосування обумовлюється низкою чинників. Зокрема, потерпілі часто уникають звернення до поліції через страх перед кривдником або соціальний осуд [3]. У багатьох випадках правоохоронні органи не завжди правильно кваліфікують подібні діяння, розглядаючи їх як адміністративні правопорушення або як звичайні злочини проти здоров'я чи власності, що призводить до уникнення належної кримінальної відповідальності [6; 7]. Суди ж іноді не враховують усіх обставин справи, що зумовлює помилкову кваліфікацію або застосування надто м'якого покарання [5].

Показовою є справа, у якій особу було засуджено за вчинення фізичного та психологічного насильства стосовно колишньої дружини. Верховний Суд підкреслив важливість належного збору доказів та правильного застосування кримінально-правових норм для забезпечення справедливого покарання,

наголосивши, що домашнє насильство може доводитися сукупністю різних доказів – свідченнями потерпілих, висновками експертиз, медичною документацією тощо [9].

Серед основних проблем кваліфікації домашнього насильства науковці та практики виділяють недостатній рівень підготовки працівників правоохоронних органів та суддів, низький рівень довіри потерпілих до державних інституцій, а також відсутність комплексного підходу до протидії цьому явищу [3; 6; 8]. Для їх подолання необхідним є удосконалення нормативно-правової бази, розробка методичних рекомендацій для правоохоронців і суддів, організація спеціалізованих тренінгів та освітніх програм, створення безпечних механізмів звернення для потерпілих, а також координація діяльності правоохоронних органів, соціальних служб, медичних установ та громадських організацій [5; 8].

Таким чином, кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, є складним та багатовимірним процесом, який вимагає системного підходу. Лише за умови ефективної взаємодії законодавчих змін, правозастосованої практики та комплексної підтримки потерпілих можна забезпечити належний рівень протидії домашньому насильству та захист прав людини в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 18.09.2025).
3. Олійниченко А. Є. Проблемні аспекти кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 16. Т. 2. С. 139-161. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.243740> (дата звернення 18.09.2025).
4. Зінсу О. І. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022, № 4. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.51>
5. Гумін, О. М., Йосипів, А. О. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти домашнього насильства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2019. № 24. Вип. 6. С. 144-148. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-6-nomer-24-2019/kryminalno-pravovi-ta-kryminologichni-aspeky-domashnogo> (дата звернення 18.09.2025).
6. Чайка, Р. А. Кримінально-правове регулювання протидії домашньому насильству в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. № 87 (т. 3). С. 356-363. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/56.pdf> (дата звернення 18.09.2025).
7. Романцова С., Устрицька Н., Гловюк І. та ін. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник. за ред. І. Гловюк, Н. Лашук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.
8. Предместніков О. Г., Бехтер А. Р. Кримінально-правове оцінювання домашнього насильства: морально-психологічна підоснова кримінальних правопорушень, пов'язаних із побутовим насильством. *Вісник правознавства Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2024. Випуск 84, частина 3. С. 350-355. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/55-1.pdf> (дата звернення 18.09.2025).
9. Огляд практики Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Верховний Суд України, 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_dom_nasulstvo.pdf (дата звернення 18.09.2025).

Шепіль Катерина Олександрівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник, завідувач кафедри кримінального права та
кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні питання незаконного обігу зброї та боєприпасів набувають особливої актуальності. Збільшення випадків незаконного зберігання, носіння, виготовлення та розповсюдження зброї створює серйозні загрози національній безпеці та громадському порядку [1; 2]. Згідно з Кримінальним кодексом України, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є кримінальним правопорушенням, що передбачає відповідальність за статтею 263 КК України [1].

У період воєнного стану законодавство України передбачає певні зміни щодо обігу зброї. Зокрема, цивільним особам надається право на короткострокове зберігання зброї без необхідності отримання відповідного дозволу. Однак це право обмежене лише періодом дії воєнного стану та не звільняє від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, якщо таке має місце [2; 5].

Відповідно до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», у період дії воєнного стану цивільні особи можуть отримувати та використовувати вогнепальну зброю для відсічі та стримування збройної агресії проти України, за умови її повернення після припинення воєнного стану [8].

Практика застосування норм кримінального законодавства у сфері незаконного обігу зброї під час воєнного стану свідчить про необхідність врахування особливостей даного періоду [4]. Наприклад, у випадках, коли особа незаконно зберігає зброю, правоохоронні органи повинні враховувати обставини, за яких зброя потрапила до неї, а також наміри особи щодо її використання. Відсутність наміру на використання зброї може бути підставою для застосування більш м'якого покарання або навіть звільнення від кримінальної відповідальності [6; 7].

Особливу увагу слід приділяти також питанням декларування зброї, знайденої під час воєнного стану. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України, особи, які знайшли вогнепальну зброю або боєприпаси, зобов'язані негайно повідомити про це правоохоронні органи та здати знайдені предмети до найближчого підрозділу поліції. Невиконання цього обов'язку може тягнути за собою кримінальну відповідальність [3].

Важливим є також питання кваліфікації обігу зброї серед неповнолітніх. Якщо особа, яка ще не досягла повноліття, отримує або зберігає зброю, це може впливати на вибір заходів кримінальної відповідальності та покарання. Судова практика

демонструє, що в таких випадках вирішальним є намір особи та обставини її поведінки [5].

Крім того, слід враховувати ризики організованого незаконного обігу зброї. В умовах воєнного стану кримінальні групи можуть спробувати збільшити продаж або переробку зброї, що потребує від правоохоронних органів посиленої превентивної роботи та належного документального оформлення доказів. Спеціалізовані підрозділи поліції та військові органи мають діяти у тісній взаємодії для виявлення та запобігання подібним правопорушенням [4; 6].

Таким чином, кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї та боеприпасів в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який враховує специфіку даного періоду, наміри осіб, їх поведінку та обставини, за яких склоно до правопорушення. Правильна кваліфікація є запорукою справедливого покарання та ефективної протидії незаконному обігу зброї в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 18.09.2025).
3. Про затвердження Порядку декларування вогнепальної зброї і боеприпасів до неї : Наказ; МВС України від 18.11.2024 № 768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1739-24> (дата звернення: 18.09.2025)
4. Чайка Р. А. Кримінально-правове регулювання незаконного обігу зброї в Україні. *Вісник правознавства Ужгородського нац. ун-ту*, 2024. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/10/85-part-4.pdf> (дата звернення 18.09.2025).
5. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002 року . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02> (дата звернення: 18.09.2025).
6. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Кримінальна_відповідальність_за_злочини,_пов'язані_з_незаконним_поводженням_зі_зброєю,_бойовими_припасами_або_вибуховими_речовинами (дата звернення: 18.09.2025).
7. Про внесення зміни до пункту 4 Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2024 № 1272. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1272-2024-%D0%BF> (дата звернення: 18.09.2025)
8. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2114-20> (дата звернення: 18.10.2025).

Владислав Козорог, здобувач вищої освіти, курсант
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри
кrimінального права та кrimінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Кіберзлочинність в Україні є однією з найбільш актуальних загроз національній безпеці, економічній стабільності та правовому порядку. Цей вид злочинності охоплює широкий спектр протиправних діянь, що здійснюються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема комп'ютерних мереж та програмного забезпечення. Злочини можуть варіюватися від несанкціонованого доступу до інформаційних систем до складних схем фінансових махінацій, терористичних актів та шпигунства. Особливістю кіберзлочинності є її латентність, глобальний характер та швидка еволюція, що ускладнює її виявлення та протидію.

Кримінологочна характеристика кіберзлочинності в Україні вказує на зростання її масштабів та складності. Згідно з дослідженнями, основними мотивами кіберзлочинців є фінансова вигода, політичні або ідеологічні переконання, а також бажання продемонструвати свої технічні можливості. Злочинці часто діють анонімно, використовуючи інструменти для маскування своєї особи, що ускладнює їх ідентифікацію та притягнення до відповідальності. Водночас, зловмисники можуть діяти як індивідуально, так і в складі організованих груп, що здійснюють масштабні атаки на критичну інфраструктуру та державні органи [3, с.195].

Законодавча база України в сфері боротьби з кіберзлочинністю включає низку нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про боротьбу з кіберзлочинністю» від 24 січня 2018 року № 2213-VIII визначає правові засади протидії кіберзлочинам, встановлюючи відповідальність за несанкціонований доступ до інформаційних систем, комп'ютерний шахрайство, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення та інші протиправні дії. Також важливими є закони «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та «Про електронні довірчі послуги», які регулюють питання захисту інформаційної інфраструктури та забезпечення довіри до електронних транзакцій [2, с.129].

Протидія кіберзлочинності вимагає комплексного підходу, що включає не лише зміцнення законодавчої бази, але й розвиток технічних засобів захисту, підвищення кваліфікації правоохоронців та активну міжнародну співпрацю. Важливим елементом є створення єдиної національної системи кібербезпеки, яка забезпечує інтеграцію з міжнародними структурами та обмін інформацією щодо кіберзагроз. Крім того, необхідно розвивати механізми реагування на кіберінциденти та впроваджувати стандарти безпеки в усіх сферах діяльності [6, с.67].

Значну роль у протидії кіберзлочинності відіграє Кіберполіція України, яка є структурним підрозділом Національної поліції. Її основними завданнями є виявлення та розслідування кіберзлочинів, а також забезпечення кібербезпеки державних та приватних інформаційних систем. Кіберполіція активно співпрацює з

іншими правоохоронними органами, державними установами та міжнародними партнерами для ефективного реагування на кіберзагрози.

Важливим аспектом боротьби з кіберзлочинністю є підвищення обізнаності населення щодо кіберзагроз та безпечного використання інформаційних технологій. Освітні програми, тренінги та інформаційні кампанії сприяють формуванню культури кібербезпеки серед громадян, що є запорукою зменшення кількості кіберінцидентів [5, с.261].

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою ефективної протидії кіберзлочинності. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з Європейським Союзом, ОБСЄ та Інтерполом, обмінюючись інформацією та кращими практиками у сфері кібербезпеки. Також важливим є участь України у міжнародних угодах та конвенціях, спрямованих на боротьбу з кіберзлочинністю, що сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами [4, с.489].

Кіберзлочинність в Україні є серйозною загрозою, що вимагає комплексного підходу до її подолання. Ефективна протидія можливе лише за умови інтеграції зусиль державних органів, правоохоронних структур, громадських організацій та міжнародних партнерів. Постійне вдосконалення законодавства, розвиток технічних засобів захисту та підвищення рівня обізнаності населення є ключовими факторами у забезпеченні кібербезпеки та протидії кіберзлочинності в Україні [1, с.535].

Отже, кіберзлочинність в Україні становить серйозну та динамічно зростаючу загрозу національній безпеці, економічній стабільності та правовому порядку, що потребує комплексного підходу до її протидії. Ефективна боротьба з цим явищем можлива лише за умови посилення законодавчої бази, розвитку технічних засобів захисту, підвищення кваліфікації правоохоронців та активної міжнародної співпраці. Значну роль у цьому процесі відіграє Кіберполіція України, яка забезпечує виявлення та розслідування кіберзлочинів, а також контроль за безпекою інформаційних систем. Одночасно важливим є підвищення обізнаності населення та формування культури кібербезпеки, що сприяє зменшенню кількості правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Маріenko A. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.
2. Маріенко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131
3. Таран О. В., В. Д. Гавловський. Організована кіберзлочинність в Україні: проблеми формування офіційної статистики та її аналізу. *Інформація і право №4* (39) 2021р. 193-201с.
4. Criminological aspects of collaboration activities. AO Mariienko, B Vasyl Serhiiovych - Publishing House "Baltija Publishing", (2025) pp. 483-501,
5. Legal Regulation of Liability for Illegal Deportation of Children: Administrative, Criminal Aspects, Experience of Ukraine and International Standards Y Leheza, M Korniienko, V Berezniak, A MARIENKO, A RADCHUK, Revista Jurídica Portucalense, 257-274 2025
6. Respect of human rights and freedoms during the examination of a person within criminal proceedings: issues of theory and practice Revista de Derecho. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61-74. ISSN: 1390-440X —eISSN: 1390-7794 Recepção: 11-1-2022. Aceptación: 13-2-2022. Publicación electrónica: 1-3-2022 <https://doi.org/10.31207/ih.v11i1.296> (<http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/296>

Осіпова Карина Ігорівна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період воєнного стану особливої ваги набуває інститут глави держави, оскільки саме Президент забезпечує стабільність конституційного ладу, узгодженість дій органів державної влади та захист національних інтересів. Як гарант державного суверенітету й територіальної цілісності, Президент відіграє ключову роль у підтриманні ефективного функціонування державного механізму та представництві України на міжнародній арені. Вивчення його конституційно-правового статусу в умовах воєнного стану є необхідним для розуміння меж і особливостей реалізації президентських повноважень у кризових ситуаціях.

Питання конституційно-правового статусу Президента України з часу проголошення незалежності держави привертало увагу багатьох вітчизняних учених-конституціоналістів, які зробили вагомий внесок у його наукове осмислення. Проблематика визначення та реалізації президентських повноважень відображенна у працях таких дослідників, як В. Ф. Опришко, В. В. Кравченко, А. І. Кудряченко, Р. С. Мартинюк, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, Н. Р. Нижник та ін.

Президент України — гарант додержання Конституції України. Відповідно він суттєво впливає на режим стабільності закріплена в Україні конституційного ладу і законності, забезпечення прав людини і громадянина, утвердження конституціоналізму в цілому. Положення ст. 102 Конституції свідчать про те, що Президент України несе персональну відповідальність за узгоджену безперервну роботу механізмів захисту Конституції України, прав і свобод людини, вжиття заходів щодо ефективного функціонування всіх владних державних структур у конституційному режимі[1].

Проблема визначення конституційно-правового статусу президента зберігає граничну актуальність у більшості пострадянських республік. Згадана проблема перебуває у площині осмислення функціональної природи інституту президента, як теоретичної передумови визначення змісту та обсягу повноважень глави держави, його адекватного функціонального дистанціювання від виконавчої гілки влади [4, с.1].

Особливості конституційно-правового статусу Президента в умовах режиму воєнного стану визначальним є саме окреслення повноважень, якими наділений виключно глава Держави. Так, Конституція України, закладаючи основи державного устрою України, в тому числі, визначає і правовий статус Президента України. Главі держави належить вирішальна роль у сферах національної

безпеки та оборони держави, адже саме він наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах[2, с.271].

Президент в умовах воєнного стану: здійснює загальне керівництво запровадженням і виконанням заходів правового режиму воєнного стану; приймає за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України рішення щодо залучення Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів до здійснення заходів правового режиму воєнного стану; здійснює стратегічне керівництво Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами через Генеральний штаб Збройних Сил України; визначає порядок проходження військової служби[5, с.144].

Основні функції Президента України як Глави держави визначені в ст.102 Конституції України: забезпечення єдності державної влади; представництво держави; забезпечення державного суверенітету та національної безпеки України; забезпечення реалізації основних прав і свобод громадян; установча; норматворча; кадрова; керівництво зовнішньополітичною діяльністю[3, с.164]. Реалізація зазначених функцій у період воєнного стану набуває особливого змісту, адже саме від ефективності дій Президента залежить узгодженість діяльності всіх органів влади, стабільність державного управління та захист національних інтересів.

Статус Президента України деталізується через наявність у нього статусу Верховного Головнокомандувача у відносинах, що складаються в сфері оборони. Так, Голова Держави затверджує структуру плану оборони України та військово-територіальний поділ України, а в випадку збройної агресії – вирішує питання щодо загальної або часткової мобілізації, введення воєнного стану, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни. Алгоритм застосування вказаних повноважень міститься в Законі України «Про оборону»[6, с.46].

Отже, конституційно-правовий статус Президента України в умовах воєнного стану має вирішальне значення для забезпечення стабільності державного ладу, узгодженості дій органів влади та захисту національних інтересів. У цей період Президент виступає не лише гарантом Конституції, прав і свобод громадян, а й виконує функції Верховного Головнокомандувача, здійснюючи керівництво у сферах оборони, безпеки та мобілізації. На нього покладається координація діяльності Збройних Сил України, ухвалення рішень щодо запровадження та реалізації заходів воєнного стану, а також представництво держави на міжнародній арені. Від ефективності його дій залежить цілісність держави, збереження її суверенітету та правопорядку. Водночас реалізація президентських повноважень має ґрунтуватися на принципах законності, демократії та верховенства права, що забезпечує баланс між необхідністю рішучих дій і дотриманням конституційних гарантій.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України: навч. посібник/Нац. Академія внутрішніх справ. Каф. Конст. Права та прав людини.- Тема 9 «Президент України» URL:https://arm.navs.edu.ua/books/konst_pu/rozidl/rozidl9.html
2. Коіч Д. Щодо особливостей конституційно-правового статусу Президента України під час дії правового режиму воєнного стану / Scientific Collection «InterConf». 2023. № 156 (May). С. 270–275. URL:<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3484/3517>

3. Жукорська Я, Тарасюк Р. Конституційно-правовий статус Президента України. *Актуальні проблеми правознавства*.2018. Вип. 4(16).- С.163-167 URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/566>
4. Мартинюк Р. С. Актуальні проблеми реалізації конституційно-правового статусу Президента України . *Часопис Національного університету «Острозька академія*. 2014. № 2.
5. Мельник С.М. «Повноваження Президента України у сфері присвоєння військових звань». *Juris.* 2019. № 4. С. 141-145. URL:https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/25.pdf
6. Стефанчишен Р. В. Роль Президента України під час дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2024. № 70. С. 45–48 URL:<https://www.vestnikpravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc70/11.pdf>

Мільчевський Михайло Валентинович, студент навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КОРУПЦІЙНА ПОВЕДІНКА ЯК ПОРУШЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОДЕКСУ ЧЕСТІ

Проблема корупції була актуальна в минулому і, на жаль, продовжує існувати в сучасному суспільстві та у функціонуванні державних інститутів. Вона створює несприятливе середовище для розвитку права і економіки, що супроводжує підрывання довіри громадян до держави. Важливим є питання корупційної поведінки у контексті деонтологічної науки, що відображає моральні обов'язки та професійну етику. У свою чергу професійний кодекс честі закріплює стандарти поведінки, які сприяють відповідальності, добросердечності та повазі до суспільства і колег. Нехтування цими нормами, зокрема через корупційні дії, не лише порушує закон, а й морально підважує професійні засади.

Актуальність теми полягає в тому, що у сучасних правових системах корупційні прояви зустрічаються в усіх професійних сферах - від державної служби до приватного бізнесу. Розуміючи, що корупційна поведінка є ще й етичним злочином, вона постає критично важливим фактором для формування стійкої професійної культури. Корупційна поведінка - свідоме використання професійного або службового становища для отримання особистої користі, що суперечить принципам чесності, відповідальності та справедливості. Як назначають Тревіно та Нельсон: «Неетична поведінка, включно з корупцією, порушує фундаментальні принципи професійної поведінки та руйнує довіру в організації» [1]. Американський етик Роберт Соломон підкреслює: «Чесність не є опцією для професіонала; це обов'язок, закладений у саму сутність професійної добросердечності» [2]. Тобто дослідники виділяють дві основні функції професійного кодексу честі: регулюючу та виховну. Перша забезпечує регламентовані правила поведінки, друга - формує внутрішнє відчуття обов'язку та моральної відповідальності. Корупційні дії знецінюють обидві функції, бо порушують зовнішні правила та руйнують моральні стандарти [3].

У контексті когнітивної теорії морального розвитку Л. Колберга, корупційна поведінка відображає нижчі рівні морального мислення, коли рішення приймаються виходячи з особистої вигоди або страху покарання. Дослідження дають змогу зрозуміти, що особи, які перебувають на *preconventional level* (з анг. *preconventional level* - “доконвенційний рівень”), схильні до неетичних рішень, оскільки їхня мораль залежить від зовнішнього тиску, а не внутрішніх переконань [1]. Отже, розвиток професійної етики тісно пов'язаний з підвищеннем рівня морального усвідомлення працівників, а не лише з навчанням норм.

Дослідження Weber (1986 р.) на основі теорії Колберга вказують, що моральне мислення безпосередньо впливає на корупційні дії особи. Вона має високий рівень

морального розвитку, уникає неетичні рішення навіть за умов тиску керівництва або колективу. Тоді як менш морально розвинені спеціалісти виправдовують дії "корисністю" чи "вигодою для організації" [1]. Це підтверджує, що ключовим чинником у попередженні корупційних практик є морільна зрілість.

Соціальний аспект не менш важливий, бо корупція у професійній сфері впливає не на окремого працівника, а на колектив, організацію та суспільство в цілому. Вона створює недовіру, неетичну конкуренцію та підригає легітимність інститутів. З цього приводу Коваленко зазначає: «Професійна добросердість визначає здатність інститутів ефективно функціонувати, а корупційні прояви підригають саму основу довіри у суспільстві» [3]. Таким чином, ефективне запобігання корупції можливе тоді, коли професійний кодекс честі стає внутрішньою цінністю для кожного працівника, а не формальною вимогою.

Отже, корупційна поведінка є серйозним порушенням професійного кодексу честі. Вона дискредитує професійні кола та підригає моральні засади суспільства. Усвідомлення цієї тези має стати основою для формування професійної культури, щоб добросердість і чесність стали невід'ємними елементами. Для ефективної боротьби з корупцією необхідно виховувати професійну відповідальність та формувати внутрішнє відчуття морального обов'язку. Лише через внутрішню мотивацію працівника можна забезпечити справжню добросердість у професійній діяльності та відновити довіру до інститутів.

Список використаних джерел:

1. Тревіно, Л., Нельсон, К. Управління діловою етикою. Хобокен: Wiley, 2021.
2. Соломон, Р. Етика і досконалість: співпраця та добросердість у бізнесі. Нью-Йорк: Oxford University Press, 1992.
3. Коваленко, І. Добросердість у професійній діяльності. Київ: КНУ, 2021.

Олександр Тимофєєв, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ МІГРАНТАМИ ТА ПРОТИ МІГРАНТІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Проблематика злочинності, пов'язаної з міграційними процесами, є однією з найбільш складних і багатогранних тем сучасної кримінології, оскільки вона безпосередньо зачіпає соціальні, політичні, економічні та гуманітарні аспекти розвитку держав. Міграція є природним явищем у глобалізованому світі, проте її наслідки мають як позитивний, так і негативний характер. Поряд із культурним обміном, збагаченням ринку праці та розширенням міждержавних контактів зростає ризик криміналізації частини мігрантського середовища, появи міжетнічних конфліктів, дискримінаційних практик та злочинів, спрямованих проти іноземців. Саме тому питання кримінологічної профілактики злочинів, вчинених мігрантами та проти них, набуває особливої ваги як для Європейського Союзу, так і для України, яка перебуває на перетині міграційних потоків і водночас є країною як еміграції, так і імміграції.

Варто зазначити, що кримінологічна профілактика злочинів, пов'язаних із міграційними процесами, передбачає систему заходів соціального, правового, економічного та психологічного впливу, спрямованих на запобігання протиправним діям як з боку мігрантів, так і проти них. У цьому контексті надзвичайно важливим є розуміння того, що мігранти не становлять однорідної групи. Вони можуть бути біженцями, трудовими мігрантами, нелегальними переселенцями, студентами або шукачами притулку. Кожна з цих категорій має свої соціальні та психологічні особливості, рівень адаптації та ступінь ризику залучення до кримінальних практик. Так само злочини проти мігрантів мають різну природу і можуть включати насильство на етнічному ґрунті, експлуатацію, торгівлю людьми, дискримінаційні дії або порушення прав на працю [1, с. 208].

У європейських країнах профілактика злочинів, пов'язаних із міграцією, спирається на комплексну модель, у якій поєднуються соціальна інтеграція, правовий захист, контроль за міграційними потоками та розвиток міжкультурного діалогу. Одним із провідних принципів є баланс між безпекою та правами людини. Європейський Союз розробив низку стратегій, спрямованих на зменшення ризику криміналізації мігрантів, серед яких важливе місце займають програми соціальної адаптації та інтеграції. Вони передбачають навчання мови країни перебування, залучення до освітніх і професійних програм, надання психологічної підтримки, медичних послуг і правової допомоги.

Країни Західної Європи, зокрема Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія, активно впроваджують політику багаторівневої профілактики злочинів у міграційному середовищі. На індивідуальному рівні здійснюються заходи з попередження девіантної поведінки шляхом роботи соціальних працівників, менторських програм та співпраці з громадськими організаціями. На колективному

рівні велика увага приділяється боротьбі з дискримінацією та ксенофобією, адже саме вони нерідко провокують злочини проти мігрантів. На державному рівні функціонують спеціалізовані підрозділи поліції, які займаються питаннями міжетнічних злочинів, а також аналітичні центри, що досліджують кримінологічні тенденції серед мігрантів і формують профілактичні рекомендації [2, с. 339].

Європейський досвід доводить, що ефективна профілактика злочинів, вчинених мігрантами, можлива лише за умови їх успішної інтеграції у соціальне середовище країни перебування. Коли мігранти мають доступ до освіти, легальної праці, соціального забезпечення та справедливого правосуддя, рівень їх залучення до кримінальної діяльності істотно знижується. Водночас держави, які ізолюють мігрантів або створюють умови для їхньої маргіналізації, стикаються з формуванням паралельних соціальних структур, у яких злочинність стає засобом виживання. Саме тому Європейська комісія послідовно наголошує на необхідності поєднання заходів безпеки із гуманітарними принципами.

З іншого боку, злочини проти мігрантів залишаються серйозною проблемою навіть у країнах з розвиненою демократією. Зростання праворадикальних рухів, ксенофобських настроїв і дезінформаційних кампаній у медіа створюють ґрунт для насильства на етнічному або релігійному підґрунті. Європейський Союз активно бореться з такими проявами через освітні програми толерантності, правову відповідальність за дискримінаційні злочини та створення системи моніторингу злочинів ненависті. Такі заходи спрямовані не лише на покарання винних, а й на запобігання новим інцидентам шляхом формування культури міжетнічного порозуміння [3, с. 170].

Україна, перебуваючи в умовах масштабних міграційних процесів, особливо після 2014 року, стикається з подвійною проблемою. З одного боку, значна кількість українських громадян емігрує за кордон, що створює ризики їх кримінальної уразливості в приймаючих державах. З іншого боку, на території України зростає кількість внутрішньо переміщених осіб та іноземних мігрантів, серед яких є біженці, шукачі притулку, трудові іммігранти. Це формує складну соціальну структуру, у межах якої можливі як злочини, вчинені окремими представниками мігрантського середовища, так і злочини, спрямовані проти них.

Українські реалії свідчать про потребу вдосконалення системи кримінологічної профілактики міграційної злочинності. Основні проблеми полягають у недостатньому рівні правового регулювання статусу мігрантів, обмеженому доступі до соціальних послуг, низькій ефективності міжвідомчої координації та нестачі спеціалізованих аналітичних структур. Значна частина злочинів, вчинених проти іноземців, не фіксується через недовіру мігрантів до правоохоронної системи або через відсутність у них правових знань. Водночас злочини, вчинені окремими мігрантами, іноді використовуються у політичних цілях, що сприяє посиленню стереотипів і соціальної напруги.

Для ефективного запобігання таким явищам в Україні необхідно впроваджувати системний підхід, заснований на поєднанні соціальної інтеграції, правової просвіти, моніторингу міграційних процесів і кримінологічного аналізу. Важливу роль має відігравати поліція, яка повинна не лише реагувати на злочини, а й здійснювати профілактичну діяльність спільно з громадськими та міжнародними організаціями. Необхідно створювати мережу центрів адаптації мігрантів, проводити курси правової освіти, надавати психологічну допомогу та посилювати відповідальність за прояви ксенофобії чи расової ворожнечі.

Важливо, щоб у системі профілактики брали участь не лише державні органи, а й громадянське суспільство, яке здатне забезпечити реальний діалог між різними соціальними групами. Програми культурного обміну, громадські ініціативи підтримки біженців, волонтерські рухи та медійні кампанії проти дискримінації сприяють формуванню позитивного образу мігранта та зниженню рівня напруги в суспільстві.

Європейський досвід демонструє, що кримінологічна профілактика злочинів, пов'язаних із міграцією, повинна базуватися на трьох ключових принципах. Перший полягає у визнанні мігрантів повноцінними суб'єктами соціального життя з рівними правами та обов'язками. Другий передбачає запобігання криміналізації мігрантів через соціальну ізоляцію, бідність або дискримінацію. Третій полягає у створенні системи раннього виявлення ризиків, що дозволяє попередити злочин до його вчинення [4, с. 55].

Вирішальну роль у боротьбі зі злочинністю та забезпечені громадської безпеки відіграють правоохоронні органи. Їхні обов'язки поширюються на різні сфери, і вони використовують безліч стратегій і методів для ефективної боротьби зі злочинною діяльністю [5, с. 129].

Україна має всі передумови для запозичення цих принципів, адаптуючи їх до національного контексту. Для цього необхідне оновлення нормативно-правової бази у сфері міграційної політики, посилення ролі кримінологічної науки у формуванні державних рішень і забезпечення взаємодії між Міністерством внутрішніх справ, Державною міграційною службою, Національною поліцією, органами місцевого самоврядування та неурядовими організаціями.

Отже, проблема злочинів, вчинених мігрантами та проти мігрантів, є складною системною категорією, що потребує всебічного кримінологічного аналізу та узгодженої політики запобігання. Європейський досвід переконливо доводить, що успіх профілактики залежить не лише від сили правоохоронного контролю, а насамперед від рівня соціальної інтеграції, гуманізації законодавства та побудови атмосфери довіри між мігрантами і суспільством. Україна, формуючи власну модель кримінологічної профілактики у сфері міграційної злочинності, повинна спиратися на принципи верховенства права, толерантності, рівності та справедливості. Лише комплексний підхід, що поєднує правові, соціальні, культурні та освітні заходи, здатен створити умови, за яких міграція перестане бути фактором ризику, а стане джерелом розвитку, взаємного розуміння і суспільного прогресу.

Список використаних джерел:

1. Йосипів А. О. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються мігрантами-маргіналами. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 32. С. 205-215.
2. Філіппов С. О. Протидія транскордонній злочинності: глобальний контекст і реалії України : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 452 с.
3. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
4. Копотун І. М., Жолтані І. М. Міжнародне співробітництво в оперативно-розшуковій діяльності. *Альманах міжнародного права*. 2017. № 17. С. 51–56.
5. Марієнко А. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131.

Степаненко Поліна Сергіївна, здобувач вищої освіти
3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, кандидат юридичних
наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

У структурі злочинності України насильницькі злочини займають важоме місце, оскільки саме вони найбільшою мірою посягають на фундаментальні права людини — життя, здоров'я, честь і гідність. На відміну від майнових чи економічних злочинів, насильницькі злочини безпосередньо порушують фізичну та психічну недоторканність особи, створюючи атмосферу страху й соціальної нестабільності. Кримінологічна наука приділяє особливу увагу цьому виду злочинності, оскільки його рівень та динаміка є своєрідним індикатором соціальної напруженості у державі. За статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України, у 2024 році зафіксовано зростання кількості тяжких злочинів проти життя та здоров'я, зокрема умисних тілесних ушкоджень і домашнього насильства [1, с. 12].

Проблема насильницьких злочинів посилюється в умовах воєнного стану, коли суспільство переживає психологічну напругу, втрату роботи, житла, близьких, а це створює ґрунт для підвищення рівня агресії. Водночас кримінологічний аналіз показує, що більшість насильницьких діянь мають не лише кримінально-правову, а й соціально-психологічну природу, що потребує міждисциплінарного підходу до їх запобігання.

Насильницькі злочини — це діяння, які характеризуються застосуванням фізичного або психічного насильства до особи з метою досягнення протиправного результату. До них належать вбивства, умисні тілесні ушкодження, катування, згвалтування, насильницькі грабежі, розбой, примушування до певних дій, незаконне позбавлення волі тощо [2, с. 47].

Кримінологічно ці злочини ми можемо поділити на дві основні групи:

1. Злочини, пов'язані з умисним заподіянням шкоди життю чи здоров'ю (умисне вбивство, тяжкі тілесні ушкодження, згвалтування).

2. Злочини, у яких насильство є засобом досягнення іншої мети (грабіж, розбой, вимагання, опір представникам влади тощо).

У кримінологічному розумінні насильство є не лише фізичним примусом, а й психічним впливом — погрозами, приниженням, моральним тиском. Особливої уваги заслуговує проблема побутового та домашнього насильства, яке довгий час залишалося латентним явищем, але нині стало предметом активного дослідження та державного контролю. Кримінологічна характеристика охоплює комплекс ознак, що дозволяють зrozуміти соціальну природу цього виду злочинності.

До основних елементів характеристики належать відносимо:

- Об'єктивні ознаки — час, місце, спосіб, інструменти, що використовуються при вчиненні насильства. Найчастіше злочини відбуваються у вечірній або нічний час, у побутових умовах або на вулиці.
- Суб'єктивні ознаки — мотиви, психологічний стан злочинця, рівень агресії, імпульсивність, прагнення самоствердитися чи помститись.
- Соціально-демографічний портрет злочинця — переважно чоловіки віком від 18 до 40 років, з низьким рівнем освіти, нерідко без постійного місця роботи або з досвідом вживання алкоголю чи наркотиків [3, с. 39].

У сучасних умовах спостерігається зростання насильницьких діянь, вчинених особами, які перебували у стані сильного душевного хвилювання або вживання психоактивних речовин. Зазначені чинники часто стають кatalізаторами конфліктних ситуацій, що призводять до злочинів. Варто відзначити, що насильницька злочинність має високий рівень рецидиву. Близько третини осіб, які відбули покарання за такі злочини, повторно вчиняють аналогічні діяння [4, с. 91]. Це свідчить про недостатню ефективність системи ресоціалізації та відсутність належної психологічної підтримки після звільнення. Причини насильницьких злочинів є багатофакторними. До найпоширеніших належать:

- соціальна напруженість та зниження рівня життя населення;
- девіації у сімейному вихованні (байдужість, жорстокість, насильство з боку батьків);
- відсутність навичок конструктивного вирішення конфліктів;
- алкогользація та наркоманізація суспільства;
- психологічна нестабільність, низький рівень самоконтролю;
- вплив засобів масової інформації, що популяризують агресію.

В умовах війни ці чинники посилюються — особи, які пережили втрату близьких або брали участь у бойових діях, можуть мати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який без належної допомоги здатен привести до проявів агресії. Дослідники зазначають, що понад 40 % насильницьких злочинів вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, а близько 25 % — у сімейному або побутовому середовищі [5, с. 22]. Це свідчить про необхідність системної соціальної профілактики та виховної роботи. Психологи відзначають, що насильницькі злочинці часто мають низьку здатність до емпатії, що унеможливлює усвідомлення страждання потерпілої особи. Багато хто з них у дитинстві зазнав насильства, що зумовлює формування агресивних моделей поведінки у дорослому віці.

Ефективна профілактика передбачає багаторівневу систему заходів:

1. Загальна профілактика — підвищення рівня правової культури, формування у населення ненасильницьких моделей поведінки, розвиток правової освіти.
2. Спеціальна профілактика — робота з особами, схильними до агресії, облік сімей, у яких можливе домашнє насильство, участь психологічних служб.
3. Індивідуальна профілактика — психокорекційна робота з особами, які вже вчинили правопорушення або мають кримінальний досвід [6, с. 73].

Важливу роль у запобіганні насильницьким злочинам відіграє Національна поліція України, зокрема підрозділи з протидіїй домашньому насильству та дільничні офіцери. Елементи психічної діяльності людини (навички, вміння, звички), комплекс морально–вольових характеристик особистості злочинця (сміливість,

рішучість, жорстокість) і убивчість (потужність, ефективність) зброї, що ним обирається взаємопов'язані. Зокрема, людина, що володіє фізичною силою, рішучістю, досвідом бойових дій тощо, і має досвід вчинення злочинів, часто здатна змінити навколоїшню дійсність відповідно до своїх цілей і без застосування зброї [7, с. 600]. Не менш значущим є розвиток програм соціальної адаптації, психологічної допомоги військовим і ветеранам, а також активна участь громадських організацій у вихованні молоді.

Отже щодо висновку хочемо зазначити, насильницькі злочини становлять одну з найбільш небезпечних форм кримінальної діяльності, що має глибокі соціальні корені та значний вплив на почуття безпеки громадян. Їх кримінологічна характеристика свідчить про те, що основні причини криються у сфері соціальної дезорганізації, алкоголізму, психологічної нестійкості та відсутності ефективної профілактики. Запобігання насильницьким злочинам вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, соціальні, психологічні та виховні заходи.

Ключовим завданням держави та суспільства є формування культури ненасильства, підтримка сімей, просвітницька діяльність серед молоді та підвищення рівня довіри до правоохоронних органів. Лише системна профілактична робота дозволить зменшити рівень насильницької злочинності й забезпечити стабільність та безпеку в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Криміногія: підручник. – Харків: Право, 2021. – 432 с. (дата звернення 21.10.2025)
2. Кузнецов В. В. Насильницькі злочини: кримінологічна характеристика та запобігання. – Київ: НАВС, 2022. – 128 с. (дата звернення 21.10.2025)
3. Гель А. П. Соціально-психологічні чинники насильницької злочинності // Вісник кримінології. – 2023. – № 1. – С. 38–44. (дата звернення 21.10.2025)
4. Дудоров О. О. Сучасні тенденції насильницької злочинності в Україні // Проблеми законності. – 2022. – № 159. – С. 86–92. (дата звернення 21.10.2025)
5. Національна поліція України. Звіт про стан злочинності за 2024 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://npu.gov.ua> (дата звернення 21.10.2025)
6. Мельник М. І. Запобігання насильницьким злочинам у сучасних умовах: теоретичний та практичний аспекти // Юридична Україна. – 2024. – № 4. – С. 70–75. (дата звернення 21.10.2025)
7. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 599-601. (дата звернення 21.10.2025)

Шапран Артем Володимирович, здобувач вищої освіти З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ ЗАГАЛЬНО-КРИМІНАЛЬНОЇ КОРИСЛИВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Загально-кримінальна корислива злочинність є одним із найпоширеніших видів злочинної діяльності, що становить серйозну загрозу суспільному порядку, економічній стабільноті та безпеці громадян. Вона охоплює широкий спектр правопорушень, спрямованих на незаконне збагачення, таких як крадіжки, грабежі, розбой, шахрайство, вимагання та інші. Ці злочини характеризуються прағненням отримати матеріальну вигоду за рахунок порушення прав інших осіб або держави. У цьому есе я розгляну кримінологічну характеристику загально-кримінальної корисливої злочинності, її детермінанти, особливості та основні напрями протидії цьому явищу.

Загально-кримінальна корислива злочинність має низку специфічних рис, які дозволяють виділити її серед інших видів злочинності. По-перше, вона характеризується чіткою мотивацією – прағненням до незаконного збагачення. Злочинці, які вчиняють такі діяння, зазвичай керуються матеріальними інтересами, хоча в окремих випадках до цього можуть додаватися психологічні мотиви, такі як прағнення до статусу чи самоствердження. По-друге, ці злочини часто мають масовий характер, оскільки спрямовані на майно, яке є доступним об'єктом посягання для широкого кола осіб. По-третє, корислива злочинність є гнучкою та адаптивною, швидко реагуючи на зміни в економічній ситуації, технологічному прогресі чи законодавстві [1, с. 9].

Основними видами загально-кримінальної корисливої злочинності є крадіжки, грабежі, розбой, шахрайство та вимагання. Крадіжки, як найпоширеніший тип, характеризуються таємним викраденням майна, що не супроводжується насильством. Грабежі та розбой пов'язані з відкритим заволодінням майном, часто із застосуванням насильства чи погроз. Шахрайство передбачає обман або зловживання довірою, що дозволяє злочинцю отримати вигоду без прямого фізичного впливу. Вимагання, свою чергою, ґрунтуються на погрозах і психологічному тиску.

Серед детермінант загально-кримінальної корисливої злочинності виділяються соціально-економічні, психологічні та культурні фактори. Соціально-економічні умови, такі як бідність, безробіття, нерівність у розподілі ресурсів, створюють сприятливий ґрунт для зростання корисливих злочинів. Люди, які відчувають себе маргіналізованими або не мають легальних можливостей для задоволення своїх потреб, можуть звертатися до злочинної діяльності як до способу виживання.

Психологічні фактори включають низький рівень самоконтролю, імпульсивність і антисоціальні установки, які формуються під впливом негативного соціального середовища. Культурні аспекти, зокрема поширення матеріалістичних цінностей і толерантність до дрібних правопорушень у суспільстві, також сприяють зростанню корисливої злочинності [2, с. 70].

Портрет типового корисливого злочинця є різноманітним, але частіше це особи молодого або середнього віку, переважно чоловіки, з низьким рівнем освіти та нестабільним соціальним становищем. Вони можуть бути як одиночними правопорушниками, так і учасниками організованих груп. Для багатьох із них злочин є не лише способом отримання прибутку, але й можливістю компенсувати соціальну невлаштованість чи низьку самооцінку [3, с. 535].

Ще однією особливістю є високий рівень рецидиву. Корисливі злочини часто вчиняються повторно, оскільки правопорушники, які не отримали належної ресоціалізації, повертаються до злочинної діяльності. Це зумовлено як економічними факторами (відсутність роботи чи стабільного доходу), так і психологічними (звичка до швидкого збагачення). Крім того, корислива злочинність часто має латентний характер, оскільки багато жертв, особливо у випадках дрібних крадіжок чи шахрайства, не звертаються до правоохоронних органів.

Ефективна протидія корисливій злочинності вимагає комплексного підходу, який поєднує превентивні, правоохоронні та ресоціалізаційні заходи. Основні напрями протидії включають наступне.

По-перше, превенція на соціальному рівні. Зменшення соціально-економічної нерівності, забезпечення доступу до освіти та створення робочих місць можуть значно знижити мотивацію до вчинення корисливих злочинів. Програми підтримки малозабезпечених верств населення, професійна підготовка та соціальна інтеграція маргіналізованих груп є важливими кроками в цьому напрямку.

По-друге, вдосконалення правоохоронної діяльності. Підвищення ефективності роботи поліції, використання сучасних технологій для виявлення та розкриття злочинів, а також швидке реагування на правопорушення сприяють зниженню рівня корисливої злочинності. Особливу увагу слід приділяти боротьбі з кіберзлочинами, що потребують спеціалізованих знань і технічних засобів.

По-третє, ресоціалізація та реабілітація. Робота з особами, які вже вчинили злочини, є ключовою для запобігання рецидиву. Програми психологічної підтримки, професійного навчання та соціальної адаптації допомагають правопорушникам повернутися до нормального життя. Важливо також створювати умови, за яких особи, що відбули покарання, не відчувають стигматизації та мають можливість працевлаштування.

По-четверте, просвітницька робота. Інформування населення про способи захисту від шахрайства, крадіжок і вимагання може знизити кількість жертв. Кампанії з підвищення правової свідомості, навчання безпечному поводженню в інтернеті та популяризація етичних цінностей сприяють формуванню стійкості до злочинних впливів [4, с. 133].

Отже, загально-кrimінальна корислива злочинність є складним і багатогранним явищем, яке вимагає глибокого аналізу та системного підходу до протидії. Її кримінологічна характеристика вказує на тісний зв'язок із соціально-економічними умовами, психологічними особливостями злочинців і культурними

особливостями суспільства. Високий рівень адаптивності, рецидиву та латентності робить цю проблему особливо актуальною. Протидія корисливій злочинності потребує поєднання превентивних заходів, ефективної правоохоронної діяльності, ресоціалізації та просвітницької роботи. Лише комплексний підхід, що враховує як індивідуальні, так і суспільні аспекти, дозволить знизити рівень цього виду злочинності та забезпечити безпеку громадян. Суспільство, яке інвестує в соціальну справедливість, освіту та підтримку вразливих груп, створює міцний фундамент для зменшення корисливих злочинів і побудови безпечноного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.М., Литвинов О. М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10.
2. Лефтеров Л.В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. 284 с
3. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.
4. Бойко В.В. Кримінологічна характеристика та запобігання тяжким насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 280 с.

Шраменко Роман Русланович, здобувач вищої освіти З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ, ВЧИНЕНІХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Злочини проти статевої свободи, вчинені в умовах військового конфлікту, становлять одну з найбільш небезпечних і травматичних форм посягання на фундаментальні права людини. У періоди збройних протистоянь сексуальне насильство використовується не лише як акт задоволення індивідуальних девіантних потягів, а як елемент стратегії психологічного тиску, приниження та руйнування соціальних структур противника. Такі дії порушують не лише тілесну недоторканність особи, а й морально-етичні засади суспільства, створюючи довготривалі наслідки для жертв, їхніх родин і колективної пам'яті нації. Криміногічний аналіз цієї категорії злочинів дає змогу виявити закономірності, що визначають їх природу, структуру, динаміку та соціальні чинники. Віктомологічна профілактика у цьому контексті спрямована на мінімізацію ризику потрапляння осіб у ситуації підвищеної вразливості, формування психологічної, правової та соціальної стійкості до можливих загроз.

Дослідження сексуального насильства у період збройних конфліктів засвідчує його системний характер, зумовлений комплексом соціальних, політичних, психологічних і криміногенних факторів. У ситуаціях війни або окупації порушуються звичні норми соціального контролю, руйнуються інститути правопорядку, а в окремих випадках саме військова влада або збройні формування можуть ставати безпосередніми суб'єктами злочинних дій. Статева свобода особи у таких умовах набуває особливої вразливості, адже у конфліктних регіонах насильство використовується як інструмент терору, покарання, помсти або засіб демонстрації сили.

Соціально-психологічні передумови таких злочинів охоплюють дегуманізацію ворога, колективне виправдання агресії, стан емоційної розгубленості та безкарності. Суттєвим криміногенным чинником є руйнування правової системи, коли відсутність ефективного контролю над поведінкою військовослужбовців створює простір для реалізації девіантних імпульсів. Унаслідок цього сексуальне насильство стає не лише засобом задоволення, а й способом приниження людської гідності, формою морального домінування[1].

Криміногічний аналіз таких злочинів передбачає вивчення кількох аспектів. По-перше, це структурна характеристика суб'єкта. Переважно йдеться про осіб, які мають зброю, владу або контроль над територією, що створює у них відчуття

вседозволеності. По-друге, необхідно враховувати соціальні стереотипи, що легітимізують агресивну поведінку щодо жінок або цивільного населення противника. По-третє, важливо дослідити механізми нейтралізації моральних бар'єрів, які дозволяють особі виправдати насильство війною, наказом чи колективною відповідальністю[2].

Аналіз віктомологічних чинників свідчить, що жертвою сексуального насильства у воєнних умовах може стати будь-яка особа незалежно від віку, статі чи соціального статусу. Однак певні групи маютьвищий рівень ризику через відсутність захисту, ізоляцію або залежність від окупаційних структур. До таких груп належать жінки та діти, внутрішньо переміщені особи, представники національних меншин, полонені, медичний персонал, цивільні мешканці окупованих територій[3].

Узагальнення кримінологічних та соціально-психологічних досліджень дало змогу виокремити сукупність взаємопов'язаних причин, що формують ґрунт для виникнення сексуального насильства у період воєнних дій. Їх співвідношення та взаємодія представлено на схемі 1, яка відображає багаторівневу структуру криміногенних факторів — від руйнування правопорядку до ідеологічного виправдання агресії.

Схема 1 Основні чинники сексуального насильства у воєнних умовах

Джерело: сформовано автором на основі [4]

З наведеного видно, що злочини проти статової свободи у воєнний час не є випадковими проявами індивідуальної девіації, а результатом системного впливу комплексу факторів, які взаємно підсилюють один одного. Розуміння цих зв'язків дає можливість не лише пояснити природу злочинної поведінки, а й розробити цілеспрямовані стратегії віктомологічної профілактики, здатні мінімізувати ризики для цивільного населення та підвищити ефективність міжнародного захисту прав людини.

Профілактична діяльність у сфері запобігання злочинам проти статової свободи під час війни потребує поєднання зусиль державних органів, військових структур, міжнародних місій та громадських організацій. Одним із напрямів має бути удосконалення системи міжнародного кримінального правосуддя, здатної швидко реагувати на факти сексуального насильства, документувати їх та забезпечувати невідворотність покарання. Особливе значення має інформаційна робота серед військовослужбовців, спрямована на формування усвідомлення неприпустимості будь-яких форм сексуальної агресії.

Віктомологічна профілактика також охоплює розроблення програм психологічної підтримки жертв, створення безпечних зон для осіб, які зазнали насильства, забезпечення доступу до медичної, правової та соціальної допомоги. Важливим елементом є навчання фахівців гуманітарних структур правильному алгоритму реагування на такі випадки, аби не допустити повторної травматизації потерпілих.

Застосування сучасних технологій у документуванні злочинів проти статевої свободи має на меті забезпечення доказової бази, що дозволить у майбутньому притягнути винних до відповідальності. У цьому контексті актуальними є цифрові платформи для анонімного повідомлення про факти насильства, використання криптографічних методів захисту інформації та залучення незалежних спостерігачів[5].

Соціально-психологічна реабілітація осіб, які зазнали сексуального насильства, повинна спиратися на принцип відновлення гідності, повернення почуття безпеки та довіри до суспільства. Підтримка має бути тривалою, комплексною і не зводитись лише до одноразової допомоги. Для цього необхідне створення спеціалізованих центрів, здатних забезпечити конфіденційність, професійний супровід та інтеграцію потерпілих у мирне життя. На міжнародному рівні ефективність протидії злочинам проти статевої свободи залежить від взаємодії національних урядів із міжнародними структурами, такими як ООН, Міжнародний кримінальний суд, ОБСЄ та інші правозахисні інституції. Їхня діяльність має бути спрямована не лише на покарання, а й на запобігання повторним випадкам через підвищення рівня правової свідомості та зміцнення системи контролю над військовими підрозділами. Важливу роль відіграє інформаційна політика держави, що формує суспільне розуміння сексуального насильства як злочину проти миру та людяності. Розвиток правової культури, освіта у сфері гендерної рівності та виховання поваги до людської гідності повинні стати невід'ємними елементами національної безпеки.

Висновок. Кримінологічний аналіз злочинів проти статевої свободи, вчинених в умовах військового конфлікту, свідчить про їх системну природу та глибоку соціальну детермінованість. Вони є наслідком руйнування правових інститутів, дегуманізації суспільства та втрати моральних орієнтирів. Віктомологічна профілактика має ґрунтуватися на інтегрованому підході, що поєднує міжнародно-правові, соціально-психологічні та інституційні заходи, спрямовані на захист потенційних жертв і запобігання повторним злочинам. Сексуальне насильство у воєнних умовах є не лише порушенням індивідуальних прав, а й загрозою для колективної безпеки та гуманітарних зasad суспільства. Реалізація ефективної системи профілактики потребує сталого міжнародного контролю, розвитку механізмів документування, притягнення винних до відповідальності та формування культури нетерпимості до будь-яких форм приниження людської гідності.

Список використаних джерел:

1. RESPECT OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS DURING THE EXAMINATION OF A PERSON WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS: ISSUES OF THEORY AND PRACTIC Revista de Derecho. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61-74. ISSN: 1390-440X —eISSN: 1390-7794 Recepción: 11-1-2022. Aceptación: 13-2-2022. Publicación electrónica: 1-3-2022 <https://doi.org/10.31207/ih.v11i1.296> (<http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/296>)

2. Legal Regulation of Liability for Illegal Deportation of Children: Administrative, Criminal Aspects, Experience of Ukraine and International Standards Y Leheza, M Kornienko, V Berezniak, A MARIENKO, A RADCHUK, Revista Jurídica Portucalense, 257-274 2025
3. Criminological aspects of collaboration activities. AO Mariienko, B Vasyl Serhiiovych - Publishing House "Baltija Publishing", (2025) pp. 483-501, DOI<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-559-4-24>
4. Маріенко А. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131
5. Маріенко А. Кримінологочний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

Ярослав Брага, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ОЗНАК

Сучасний стан злочинності в Україні зумовлює потребу глибшого дослідження особи злочинця як ключового об'єкта кримінологічного аналізу. Розуміння соціально-демографічних характеристик осіб, які являються суб'єктами злочинів, дає змогу виявити причини та умови формування злочинної поведінки, а також розробити ефективні заходи її попередження. У розумінні таких характеристик значно полегшує роботу кримінологічний портрет особи злочинця

Кримінологічний портрет особи злочинця є одним із ключових елементів у процесі розслідування злочинів. Він являє собою комплексне зображення особистості правопорушника, що включає його психологічні, соціальні, поведінкові та біографічні характеристики. Ця інформація дозволяє правоохоронним органам глибше зрозуміти мотиви та способи дій злочинця, а також передбачити його можливі майбутні дії. Важливість такого портрету полягає в його здатності допомагати слідчим у виявленні закономірностей злочинної поведінки, що, у своєму чергою, сприяє ефективнішому розслідуванню та попередженню правопорушень та злочинів[1].

Вітчизняні криміноги визначають структуру особи злочинця, що поділяється на такі основні елементи:

1) соціально-демографічні ознаки, які охоплюють відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи, її тривалість, частоту зміни місця роботи, інші джерела матеріального доходу, національність, громадянство, місце проживання тощо;

2) особистісно-рольові властивості, оскільки кожна людина у різні періоди свого життя виконує певні соціальні «ролі»

3) морально-психологічні якості, а саме її внутрішній світ, переживання та почуття

4) риси правової та моральної свідомості

5) психічні відхилення, спричинені черепно-мозковими травмами, психічними захворюваннями (олігофрінія, психопатія тощо) або іншим хворобливим станом, установленим під час проведення судово-психіатричних експертіз;

6) кримінально-правові ознаки

7) загальнозначущі позитивні людські якості [2].

Звісно всі з основних елементів являються дуже значущими для структури особи злочинця, але соціально-демографічні ознаки є ключовими, адже за допомогою саме них визначається первинна інформація щодо особи злочинця і надалі вже встановлюються усі інші елементи.

Кримінологічний портрет злочинця охоплює комплекс соціальних, психологічних та демографічних ознак, що відображають його становище у суспільстві та особливості поведінки. Аналіз таких показників, як вік, стать, освіта, сімейний стан і соціальний статус, дозволяє простежити закономірності злочинної активності різних категорій населення. При цьому соціально-демографічні характеристики нерідко виступають індикаторами глибших суспільних проблем — економічної нестабільності, безробіття, моральної дезорієнтації тощо.

Освітня характеристика вказує на залежність поведінки злочинця від його рівня освіти й інтелектуального розвитку, які значною мірою впливають на потреби й інтереси людини. Наприклад, для тих осіб, які вчинили хуліганство або грабежі - характерний низький освітній та інтелектуальний рівень.

Особливості поведінки злочинця у момент вчинення злочину не тільки відображають його особистісні характеристики, але й дозволяють слідчим зробити висновки щодо рівня підготовки, психічного стану, а також потенційної небезпеки для оточуючих. Формування кримінологічного портрета особливо важливе у випадках серійних злочинів, коли аналіз поведінки правопорушника допомагає виявити стійкі моделі злочинної діяльності та передбачити його наступні кроки. Окрім цього, він є важливим інструментом при визначенні тактики розслідування та подальшого затримання правопорушника[3].

Таким чином, вивчення кримінологічного портрета особи злочинця та його соціально-демографічних особливостей має важливе значення для розвитку кримінологічної науки, удосконалення профілактичної діяльності та формування ефективної державної політики у сфері протидії злочинності. Без кримінологічного портрета робота правоохоронних органів була б менш ефективною, адже саме завдяки йому є можливість розуміти мотиви, закономірності і способи дій злочинця під час вчинення кримінально-противправного діяння, а також попередити майбутні злочини цієї особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінологічний аналіз особи злочинця // Бібліотека Studies. URL: <https://studies.in.ua/analiza-prognoz-zlochynnosti/3935-krimnologchniy-analzosobi-zlochincya.html>
2. Фіалка М. І. Кримінологічна характеристика та кримінологічний портрет особистості злочинця: сутність та співвідношення понять // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2019. – № 2 (21). – С. 162-171.
3. Маріenko A. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. C. 128-131

Міхеєва Анна Владиславівна, студентка 1 курсу, факультету міжнародної торгівлі та права, спеціальності “Міжнародне право”
Державний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

Науковий керівник: Бондар Тетяна Іванівна, канд.юрид.наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

ЛОГІЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ СПІВПРАЦІ

У ХХІ столітті глобалізація наукових знань охоплює всі сфери людської діяльності, зокрема право. Вона сприяє розвитку міжнародної співпраці, обміну досвідом між науковцями та практиками різних країн і створенню спільног інтелектуального простору. У цьому процесі особливого значення набуває логічна аргументація — здатність мислити послідовно, робити обґрунтовані висновки та переконливо доводити свою позицію. Для міжнародного права логічна аргументація є основою ефективної взаємодії між державами, оскільки забезпечує єдині правила раціонального міркування незалежно від правових традицій чи політичних відмінностей.

У сучасних дослідженнях підкреслюється, що логічна аргументація є основним критерієм наукової обґрунтованості міжнародно-правових рішень. Ротоло і Сартор зазначають, що правове міркування поєднує логічну структуру та пояснювальну функцію, адже судові рішення повинні бути не лише формально коректними, а й переконливими для сторін [1]. Ця риса особливо важлива у сфері міжнародних відносин, де правові системи держав відрізняються, а тому саме логічна аргументація дозволяє створити спільний розумовий простір. Застосування логічних принципів у міжнародному праві забезпечує можливість порівнювати правові позиції, виявляти суперечності, аргументовано відкидати або приймати певні тлумачення норм.

Логічна аргументація виступає також універсальною мовою міждержавного правового діалогу. Вона дає змогу правникам різних культурних і політичних традицій знаходити спільне розуміння через раціональну структуру аргументів. Згідно з дослідженням, опублікованим видавництвом Cambridge University Press (2024 р.), міжнародні суди активно використовують логічні методи індукції та дедукції для ідентифікації та тлумачення звичаєвих норм міжнародного права [2]. Такий підхід формує основу не лише для стабільності рішень, а й для їхньої передбачуваності, що є важливою умовою довіри між державами.

На мою думку, логічна аргументація — це своєрідний міст між правом і наукою. Саме вона дозволяє міжнародному праву залишатися нейтральним інструментом співпраці навіть у політично складних ситуаціях. Без чіткої логічної основи будь-яке правове рішення ризикує перетворитися на декларацію без реального змісту. Логіка надає праву внутрішню силу переконання, роблячи його не просто нормою, а раціональною системою аргументів, зрозумілою на глобальному рівні.

Важливим проявом логічної аргументації є практика міжнародного правосуддя. Зокрема, у рішенні Міжнародного суду ООН у справі Land and Maritime

Delimitation and Sovereignty over Islands (Gabon v. Equatorial Guinea) від 19 травня 2025 року суд логічно обґрунтував висновок щодо суверенітету над трьома островами, спираючись на порівняння текстів договорів 1900 та 1974 років, фактичну державну практику та взаємне визнання кордонів [3]. Саме логічна структура судового аналізу дозволила виключити необґрунтовані докази й підтвердити чинність старішого договору, що мало вирішальне значення для встановлення правової визначеності. Інший приклад демонструє дослідження Відаля-Леона (2025 р.), у якому обґрунтовується використання прецедентів у міжнародному правосудді не як формальної обов'язковості, а як логічно виправданого засобу забезпечення послідовності та передбачуваності рішень [1]. Таким чином, навіть за відсутності ієрархії судових інстанцій у міжнародній системі, судді спираються на логічні закономірності правового мислення.

Розвиток логічної культури юриста-міжнародника є невід'ємною частиною глобалізації наукових знань. У провідних університетах світу логіка включається до програм юридичних факультетів, оскільки здатність чітко аргументувати позицію, аналізувати суперечності й виявляти логічні помилки визначає рівень професійної компетентності. У міжнародних переговорах, арбітражах та роботі дипломатичних місій логічна аргументація допомагає досягати компромісів не через політичний тиск, а через силу доказів і раціональне переконання. Такий підхід відображає інтеграцію логічного та правового мислення в єдиний міждисциплінарний науковий простір.

Інтеграція логіки та міжнародного права у глобальному масштабі має не лише теоретичне, а й практичне значення. Вона сприяє формуванню єдиних підходів до вирішення транснаціональних спорів, захисту прав людини, екологічної безпеки, міжнародної торгівлі. Логічна послідовність у правовій аргументації забезпечує взаємну довіру між державами та зміцнює авторитет міжнародного права як системи, здатної об'єктивно вирішувати суперечності у світовому масштабі.

Отже, логічна аргументація сьогодні є не лише складовою юридичного мислення, а основою ефективної міжнародної правової співпраці. Вона перетворює міжнародне право на простір розуміння, а не конfrontації, і робить науку права справжнім інструментом глобального діалогу в епоху інтелектуальної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Vidal-León, C. (2025). The Justification for Reasoning from Precedent in International Adjudication. *The Law & Practice of International Courts and Tribunals*, 24(1), 55–76. Доступно на: https://brill.com/view/journals/lape/24/1/article-p55_4.pdf
2. Cambridge University Press (2024). *Customary International Law and Its Interpretation by International Courts* / Edited by Panos Merkouris, Jörg Kammerhofer, Noora Arajärvi. — Cambridge: Cambridge University Press, 2024. — Доступно на: <https://doi.org/10.1017/9781009436374>.
3. International Court of Justice. Land and Maritime Delimitation and Sovereignty over Islands (Gabon v. Equatorial Guinea). Judgment of 19 May 2025. Доступно на: <https://www.icjci.org>

Дембицька Анастасія Сергіївна, здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Обушенко Наталія Миколаївна, професор кафедри
цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

МЕТОД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ ПОСЄДНАННЯ ІМПЕРАТИВНИХ І ДИСПОЗИТИВНИХ ЗАСОБІВ

Метод правового регулювання трудових відносин є унікальним поєднанням імперативних (владних, наказових) та диспозитивних (договорних, дозвільних) засобів. Ця дуалістична природа відображає ключову мету трудового права: з одного боку, забезпечити державний захист прав працівника як економічно слабшої сторони через встановлення мінімальних стандартів та гарантій, а з іншого — надати сторонам свободу для узгодження умов праці, що відповідають їхнім інтересам та потребам ринку. Ефективність сучасного трудового законодавства безпосередньо залежить від знаходження оптимального балансу між цими двома підходами, особливо в умовах динамічних соціально-економічних змін [1].

Основною проблемою сучасного етапу є невідповідність застарілої, переважно імперативної моделі регулювання, закладеної в Кодексі законів про працю України, вимогам гнучкого ринку праці. Надмірна деталізація та жорсткі норми, розраховані на типові трудові відносини минулого, ускладнюють застосування новітніх форм зайнятості (дистанційна робота, фриланс, гіг-економіка). Це призводить до тінізації зайнятості, оскільки бізнес не може легально оформити гнучкі умови, а працівники позбавляються соціальних гарантій. Таким чином, надлишок імперативності, що мав на меті захист, на практиці може обмежувати можливості легальної та гнучкої праці [2, с. 115].

З іншого боку, гострою проблемою є ризики, пов'язані з надмірною диспозитивністю та дерегуляцією трудових відносин. Спроби повної лібералізації законодавства, що пропонують перевести більшість умов праці в договірну площину, ігнорують фактичну нерівність сторін трудового договору. За відсутності чітких імперативних «рамок» (гарантованої відпустки, максимальної тривалості робочого дня, порядку звільнення) працівник може бути змущений погоджуватися на заздалегідь невигідні умови під тиском роботодавця. Це загрожує зниженням рівня соціального захисту та посиленням експлуатації, що суперечить міжнародним стандартам праці [1].

Окремим викликом стало регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану. Запроваджені тимчасові норми мають виразний імперативний характер (можливість збільшення робочого часу, призупинення дії трудового договору, спрощення процедури звільнення). Хоча ці заходи є вимушеними, вони створюють напругу в системі правового регулювання, тимчасово звужуючи диспозитивні можливості та права працівників, що вимагає чіткого механізму їх застосування та подальшого відновлення довоєнних гарантій.

Таким чином, удосконалення методу правового регулювання у трудовому праві має рухатися шляхом пошуку гнучкого балансу. Ключовими напрямами мають стати: 1) прийняття нового Трудового кодексу, який чітко розмежує імперативне ядро незаперечних прав і гарантій та розширить диспозитивну сферу для договірного регулювання; 2) посилення ролі колективних договорів та угод як інструменту встановлення гнучких, але справедливих умов праці; 3) запровадження диференційованого підходу до регулювання різних форм зайнятості.

Метод правового регулювання у трудовому праві є складною, багаторівневою системою правових засобів, що забезпечують узгодження інтересів працівника, роботодавця і держави. Його особливість полягає у поєднанні імперативних і диспозитивних зasad, що зумовлено як соціальною природою праці, так і публічно-приватним характером трудових відносин.

Імперативний елемент методу виявляється у встановленні державою обов'язкових мінімальних гарантій праці — таких як право на безпечні умови, оплату не нижчу від мінімальної, відпустки, соціальне страхування, захист від незаконного звільнення. Ці норми носять державно-владний характер і спрямовані на захист слабшої сторони трудового договору — працівника. Імперативність забезпечує стабільність трудового законодавства, правову визначеність та охорону соціальних прав громадян.

Разом з тим, у сучасних умовах ринкової економіки та децентралізації трудового регулювання зростає роль диспозитивних (договірних) засобів, які дають змогу сторонам трудових відносин — роботодавцю і працівнику — самостійно узгоджувати додаткові умови праці, винагороди, режиму роботи, соціальних гарантій. Ці норми реалізуються через колективні договори, локальні нормативні акти, індивідуальні трудові угоди, що підсилює гнучкість і адаптивність трудового права до потреб ринку.

Поєднання імперативного та диспозитивного методів формує оптимальну модель правового регулювання праці, у якій держава визначає межі свободи сторін, а соціальні партнери наповнюють ці межі конкретним змістом [4, с. 99]. Такий баланс сприяє реалізації принципів справедливості, рівності, соціального діалогу та правової визначеності.

У сучасному трудовому праві України ця модель набуває особливого значення: в умовах воєнного стану держава тимчасово посилює імперативні засоби задля захисту працівників та збереження економічної стабільності, однак у післявоєнний період очікується поступове розширення диспозитивності та договірної автономії сторін.

Отже, метод трудового права — це гармонійне поєднання імперативу та автономії волі, у якому держава гарантує мінімальні стандарти, а сторони трудових відносин — конкретизують їх відповідно до потреб практики. Саме такий дуалістичний підхід забезпечує ефективність, соціальну спрямованість і життєздатність трудового права як однієї з ключових галузей національної правової системи.

Список використаних джерел:

1. Венедіктова І. В. Метод трудового права: пошук оптимального балансу між імперативністю та диспозитивністю в умовах сьогодення. Право України. 2022. № 6. С. 84–97. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/12.pdf

2. Чанишева Г. І. Диджиталізація у сфері праці: нові виклики для трудового права. Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19–20 трав. 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 278–281. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/18021>
3. Кодекс законів про працю України : Закон Української РСР від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
4. Обушенко Н.М. (2016) Правозастосування та його місце в трудовому праві, Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет внутрішніх справ. 2016. 160 с.

Червяк Юлія Дмитрівна, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Науковий керівник: Юринець Юлія Леонідівна, доктор юридичних наук, професор

Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні становлять нормо-принципи, які відображені у понад 20 статтях Конституції України. Норми, що закріплюють правові, організаційні, матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування, передбачають встановлення демократичної децентралізованої системи управління, в основі якої – самостійні територіальні громади, органи місцевого самоврядування, на які покладається вирішення всіх питань місцевого значення. Реальне ефективне місцеве самоврядування можливе лише за наявності певних умов, які об'єктивно склалися в суспільстві, і які в своїй сукупності формують основи місцевого самоврядування [1].

Місцеве самоврядування як засада конституційного ладу виступає одним із найважливіших принципів організації і функціонування влади в суспільстві й державі та є необхідним атрибутом будь-якого демократичного ладу. У ст. 2 Європейської Хартії місцевого самоврядування проголошується: "Принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві країни і, по можливості, у конституції країни". Визнання місцевого самоврядування як засади конституційного ладу означає встановлення демократичної децентралізованої системи управління, яка базується на самостійності територіальних громад, органів місцевого самоврядування при вирішенні всіх питань місцевого значення [2].

Конституційні положення щодо повноважень органів місцевого самоврядування відображені в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», а саме, відповідно до ч. 3 ст. 10 цього Закону, представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених законодавством України [3].

Конституційні принципи визначають діяльність місцевого самоврядування як локальної організаційно-правової системи. Принципи законності, юридичної відповідальності, формування правової культури суб'єктів місцевого самоврядування походять від найважливіших принципів конституційного ладу України: верховенстві права, захисту прав і свобод людини і громадянина, рівності всіх перед законом і судом, участі громадян у всіх сферах життя тощо. Функціонування місцевого самоврядування, врегульоване правовими нормами, покладає за основу демократизм, верховенство права, народний суверенітет та ін.

Підсумовуючи вище сказане, основи місцевого самоврядування – це система засобів та способів, які відображають стан та характер розбудови громадянського суспільства, механізми самоврядування населення, гарантують реальність і дієвість

місцевого самоврядування та націлені на забезпечення функціонування і реалізацію завдань, покладених на місцеве самоврядування, визначаються особливостями сфери життєдіяльності суспільства та є елементом механізму реалізації функцій місцевого самоврядування [1].

Отже, місцеве самоврядування в Україні функціонує на основі конституційних принципів, які визначають ключові засади його організації та діяльності. Ці принципи мають зasadniche значення, адже саме вони формують правові умови для ефективного функціонування та розвитку всіх суб'єктів місцевого самоврядування. Конституційні основи місцевого самоврядування виступають як правовий фундамент, що забезпечує автономність територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення, гарантує їхню незалежність від органів державної влади, а також сприяє підвищенню добробуту населення та ефективному управлінню матеріальними й фінансовими ресурсами на місцях.

Список використаних джерел:

1. Пирога І.С, Пирога М.І. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні. *РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО.* С. 167–172. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/30.pdf> (дата звернення: 24.10.2025).
2. Поняття та функції місцевого самоврядування в Україні. Реферат. *Osvita.UA.* URL: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17929/ (дата звернення: 24.10.2025).
3. Шаповал Т.Б, Чубіна А.С. Місцеве самоврядування в Україні як конституційно-правовий інститут. *Конституційне право; муніципальне право.* 2018. С. 33–38. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/6_2018/8.pdf (дата звернення: 24.10.2025).

Гук Тайра Евгенівна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

МОРАЛЬНИЙ ОБОВ'ЯЗОК СУДДІ ПЕРЕД СУСПІЛЬСТВОМ

Моральний обов'язок судді у суспільстві має особливе значення, адже саме від його чесності, справедливості та людяності залежить довіра громадян до суду й відсуття захищеностіожної людини перед законом. Суддя це не лише посадова особа, яка застосовує закони, а й носій важливих моральних цінностей, що визначають рівень довіри суспільства до правосуддя. На відміну від багатьох інших професій, суддівська діяльність пов'язана з особливим рівнем відповідальності, адже від ухваленого рішення може залежати доля людини, її честь, майбутнє та репутація. Моральний обов'язок судді — це не формальність, а фундаментальна складова судової влади.

Моральні принципи, такі як чесність, безсторонність, гідність, людяність та справедливість, мають бути невід'ємною частиною щоденної роботи судді. Навіть якщо закон дозволяє різні варіанти вирішення справи, моральні норми допомагають обрати той шлях, який найкраще відповідає інтересам правосуддя та суспільної довіри. Бо коли громадяни відчувають, що суддя керується не лише законом, а й сумлінням, вони вірять у справедливість державних інституцій, а суддя стає запорукою авторитету судової влади, внутрішньої легітимності судових рішень і розвитку демократичної держави.

На думку В. З. Ухача, юридична етика є окремою галуззю прикладної соціально-філософської науки, що досліджує походження та зміст моральних вимог до професії юриста, їх соціальне значення, а також моральну природу принципів і норм права та юридичної процедури [1].

Оскільки суддя є представником державної влади, то саме на ньому зосереджується суспільне очікування справедливості, неупередженості та високої моральної відповідальності. Суддівська етика виходить далеко за межі знання закону — вона передбачає здатність діяти відповідно до вимог професійної честі, внутрішнього переконання та почуття справедливості. Саме у цей час моральні норми стають не менш важливими, ніж правові, адже вони визначають не тільки результат рішення, а й спосіб його ухвалення.

Важливість морально-етичного аспекту суддівської діяльності підтверджується змістом присяги судді, у якій наголошується на обов'язку здійснювати правосуддя з дотриманням етичних норм і правил поведінки, зберігати честь суддівського звання та не вчиняти дій, що можуть підривати довіру до правосуддя [2].

Одним із ключових проявів морального обов'язку судді є його здатність залишатися незалежним і неупередженим у будь-яких обставинах. Суддя не має

права піддаватися зовнішньому впливу — політичному, економічному чи особистому, оскільки будь-яка зацікавленість або прихильність ставить під сумнів справедливість рішення. У цьому контексті етична поведінка є не лише питанням професійної репутації, а й гарантією дотримання принципу рівності всіх перед законом.

Крім того, моральний обов'язок судді включає повагу до гідності учасників судового процесу, професійну культуру спілкування та вміння застосовувати право без приниження чи дискримінації. Суспільство очікує від судді не лише юридично грамотного вирішення спору, а й людяного ставлення, яке демонструє, що правосуддя здійснюється в інтересах людини, а не формальної процедури [3].

Отже, моральний обов'язок судді є невід'ємною частиною здійснення правосуддя та важливою умовою довіри суспільства до судової влади. Суддя виступає не лише як тлумач закону, а як гарант справедливості, що діє відповідно до норм професійної етики та внутрішнього переконання. Моральні цінності й етичні принципи доповнюють закон і роблять процес правосуддя людяним, відповідальним та справді неупередженим. Дотримання високих морально-етичних стандартів забезпечує прозорість судової діяльності та створює підґрунтя для формування суспільної поваги до суду. Етична поведінка судді зміцнює авторитет правосуддя, зменшує ризик зловживань владою та сприяє тому, щоб люди бачили в суді не каральний орган, а захисника їхніх прав. Саме завдяки цьому правосуддя сприймається як служіння суспільству, а не як формальне застосування закону.

Список використаних джерел:

1. Ухач В.З. Юридична деонтологія і професійна етика. Навчальний посібник. Тернопіль, 2015. с. 28.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402- VIII . (зі змінами і допов.)*Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 2, ст.5.
3. Овсяннікова О. Професійна етика суддів та працівників суду як чинник, що впливає на формування громадської думки. *Науковий журнал*. 2016. с. 198

Асм'яткіна Дар'я Євгенівна, здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Юзікова Наталія Семенівна, докторка юридичних наук,
професорка кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА РЕФОРМА ЗАКОНОДАВСТВА

Проблема насильства в сім'ї є однією з найбільш актуальних у сучасному правовому полі, оскільки вона поєднує не лише правові, але й соціальні, морально-етичні та психологічні аспекти. У міжнародній практиці домашнє насильство визнається серйозним порушенням прав людини, що потребує комплексної реакції держави. Для України особливого значення ця проблема набула після прийняття Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2017 р., внесення відповідних змін до Кримінального кодексу, а також ратифікації Стамбульської конвенції Ради Європи у 2022 році.

Домашнє насильство може проявлятися у різних формах. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2017 р., будь-які діяння фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, що здійснюються в сімейному або близькому середовищі, визнаються домашнім насильством і можуть тягти за собою юридичну відповідальність [1]. В українському законодавстві акцент зроблено саме на комплексному розумінні насильства, де важливо не лише тілесне ушкодження, а й систематичний психологічний тиск, приниження та економічна залежність.

Стаття 126-1 КК України («Домашнє насильство») була введена Законом від 6 грудня 2017 р. і стала важливим кроком у криміналізації цього виду протиправної поведінки [2]. Норма передбачає відповідальність за систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працевдатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Ключовими ознаками складу злочину є: умисний характер діяння; систематичність; наявність наслідків для потерпілої особи – психологічних, фізичних чи соціальних.

Стаття 126-1 відображає вимоги міжнародних стандартів, однак на практиці виникають певні труднощі, зокрема: складність доведення систематичності (необхідність належної фіксації кожного випадку, заяв, протоколів, висновків психологів); розмежування між адміністративним правопорушенням та злочином; ризик подвійного переслідування (наприклад, спочатку накладення адмінштрафу, а згодом – кримінальне провадження).

До набуття чинності ст. 126-1 КК України домашнє насильство регулювалося лише адміністративним законодавством. На сьогодні основною нормою є ст. 173-2 КУпАП («Вчинення домашнього насильства») [3]. Вона передбачає

відповідальність за поодинокі факти домашнього насильства, що не мають системного характеру, у вигляді штрафу, громадських робіт або адміністративного арешту. Тобто КУпАП застосовується як «попередній захід» у разі, якщо дії не набули кримінального виміру.

Таким чином, співвідношення адміністративної та кримінальної відповідальності полягає у такому: адміністративна відповідальність (ст. 173-2 КУпАП) – за поодинокі випадки, які не мають системного характеру; кримінальна відповідальність (ст. 126-1 КК України) – за систематичні, умисні дії, що призводять до істотних наслідків для потерпілої особи.

Однак у правозастосуванні виникають колізії – визначення, з якого моменту дії особи набувають ознак системності. Це питання часто залишається на розсуд суду та слідчого, що може знижувати ефективність захисту постраждалих.

Стамбульська конвенція Ради Європи (2011 р.) – ключовий міжнародний документ у сфері протидії насильству щодо жінок і домашньому насильству [4]. Вона передбачає три основні напрями державної політики: запобігання насильству (prevention); захист жертв (protection); переслідування правопорушників (prosecution).

Конвенція вимагає криміналізації різних форм насильства: фізичного, психологічного, сексуального, економічного, переслідування (сталкінг), примусових шлюбів, сексуальних домагань тощо.

Україна ратифікувала Конвенцію у 2022 році, що зобов'язало державу гармонізувати кримінальне законодавство з її положеннями. Прийняття ст. 126-1 КК України, а також Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» частково імплементувало вимоги Конвенції.

Від моменту введення ст. 126-1 ККУ у 2017 році кількість кримінальних проваджень за нею щороку зростає, що свідчить про підвищення рівня довіри до правоохранної системи.

Однак правозастосовна практика показує низку проблем, що стосуються як ефективності притягнення до відповідальності, так і дотримання прав обох сторін – потерпілих і обвинувачених. Так, за даними Офісу Генерального прокурора, у січні–березні 2025 року було зареєстровано 794 кримінальні правопорушення за ст. 126-1 КК, тоді як за аналогічний період 2024 року – 1 169 проваджень, тобто спостерігається зменшення майже на 32 %. Кількість потерпілих також знизилася – з 826 до 649 осіб, із них переважна більшість – жінки та діти. Протягом цього ж періоду було закрито 87 проваджень, що становить приблизно 11 % від загальної кількості [5].

Водночас статистика за попередні роки демонструє іншу тенденцію. За даними Національної поліції України, за 12 місяців 2023 року було зареєстровано 291 428 звернень про випадки вчинення домашнього насильства (що на 47 047 звернень більше порівняно з 2022 роком); складено 163 542 адміністративних протоколів за ст. 173-2 КУпАП (що на 40 264 більше порівняно з 2022 роком); винесено 98 947 термінових заборонних приписів стосовно кривдників (у 2022 році стосовно кривдників було винесено 43 341 термінових заборонних приписів) [6].

За даними Офісу Генерального прокурора, у 2023 році від кримінальних правопорушень за ст. 126-1 КК України (домашнє насильство) потерпіла 2 731 особа (у 2022 році – 1449 осіб), з них 2 423 особи жіночої статі (у 2022 – 1254 особи жіночої

статі), 66 дітей (35 неповнолітніх та 31 малолітня особа). Для порівняння: у 2022 році від кримінальних правопорушень за ст. 126-1 КК України потерпіло 1449 осіб, з них 1254 особи жіночої статі, 22 дитини (9 неповнолітніх та 13 малолітніх) [7].

За інформацією Національної поліції, у 2023 році з 2 053 громадян, які вчиняли домашнє насильство, було 85 жінок. У 2022 році 36 жінок (з 1 116 громадян) вчиняли домашнє насильство. У листопаді 2023-го голова Національної поліції України Іван Вигівський повідомляв, що 76,5% звернень правоохоронці отримали від жінок. 20% звернень надходили від чоловіків, а ще понад 3% – від дітей [8].

Пошук балансу між захистом прав потерпілих і дотриманням гарантій обвинувачених є центральним викликом сучасного кримінального процесу у справах про домашнє насильство. Надмірна криміналізація без урахування індивідуальних обставин (зокрема психоемоційного стану сторін, спроб примирення, ролі провокуючих чинників) може привести до порушення принципу пропорційності покарання. З іншого боку, надмірна лібералізація або часте закриття проваджень – до знецінення прав потерпілих та підриву довіри до системи правосуддя.

Отже, сучасна реформа кримінального законодавства у сфері боротьби з домашнім насильством має ґрунтуватися на трьох ключових засадах: 1) удосконаленні правозастосової практики шляхом чіткішого визначення критеріїв «систематичності» у складі злочину; 2) забезпечені ефективної координації дій між правоохоронними органами та судами; 3) дотриманні процесуального балансу між захистом потерпілих та правами обвинувачених.

Реалізація цих принципів забезпечить відповідність українського кримінального законодавства вимогам Стамбульської конвенції та сприятиме реальному, а не декларативному, захисту прав людини.

Таким чином, аналіз показує, що Україна здійснила важливі кроки у криміналізації домашнього насильства, зокрема через введення ст. 126-1 КК України. Водночас проблемним залишається питання співвідношення кримінальної та адміністративної відповідальності, доведення систематичності дій, уникнення дублювання покарання. Реформа законодавства у цій сфері повинна бути спрямована на забезпечення балансу між захистом прав потерпілих та дотриманням гарантій обвинувачених, а також на створення ефективного механізму превенції насильства. Приєднання України до Стамбульської конвенції відкриває перспективи подальшої гармонізації законодавства з європейськими стандартами та захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [дата звернення: 16.10.2025].
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2469> [дата звернення: 16.10.2025].
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 01.10.1996 № 8073¹-Х (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [дата звернення: 16.10.2025].
4. Стамбульська конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству від 11.05.2011 (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [дата звернення: 16.10.2025].

Данилюк Дар'я Геннадіївна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція – це використання особою свого службового становища задля отримання для себе чи третіх осіб неправомірної вигоди. Незважаючи на заходи, які вживаються для запобігання корупції, вона залишається поширеним явищем, а це, в свою чергу, негативно впливає на реалізацію прав та свобод людини і громадянина та економічний розвиток, підтримує авторитет та довіру суспільства до влади, створює негативний імідж держави [3]. Тому, як на національному, так і на міжнародному рівні важливо активізувати антикорупційну політику.

Основні засади національної антикорупційної політики досліджували такі науковці: О. Г. Кальман, М. І. Мельник, Н. Р. Нижник, О. А. Новіков, В. М. Олуйко, М. А. Погорецький, О. М. Прохоренко, С. М. Серьогін, А. Ф. Ткачук, М. І. Хавронюк. Значний внесок в дослідження міжнародних зasad зробили наступні науковці: Р. Клітгаард, Д. К'юс, Л. Лейк, С. Лоуренс, В. Мейєрс, Р. М'юссес, П. Нут, С. Роуз-Акерман, М. Сарпонес, А. Шляйфер.

В Україні правою основою протидії корупції є Конституція України, Закон України “Про засади запобігання та протидії корупції”, Закон України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки”, Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Стамбульський план дій боротьби з корупцією Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Указ Президента України від 11 вересня 2006 р. № 742 “Про Концепцію подолання корупції в Україні “На шляху до добросердечності” [3].

Метою антикорупційної політики є зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від її негативних наслідків [3].

Центральним органом, який забезпечує формування та реалізує антикорупційну політику є Національне агентство з питань запобігання корупції. Діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) ґрунтуються на низці ключових функцій, спрямованих на практичну реалізацію антикорупційної політики. Серед них:

- формування та реалізація антикорупційної політики;
- перевірка декларацій;
- моніторинг дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції;

– організація роботи із запобігання та виявлення корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях;

– здійснення діяльності у сфері запобігання політичній корупції [5].

Водночас, формування національної антикорупційної політики значною мірою ґрунтуються на імплементації міжнародних стандартів. Основними міжнародно-правовими засадами, на які орієнтується Україна, є положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Відповідно до статті 5 Конвенції кожна держава-учасниця розробляє і здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції. Ця політика має сприяти участі суспільства і відображати принципи правопорядку, належного управління державними справами й майном, чесності й непідкупності, прозорості та відповідальності [4].

Також, значну роль відіграють й інші документи, серед них Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, що вимагає від держав – учасниць криміналізації низки корупційних діянь (хабарництво, відмивання коштів та ін.), передбачити санкції щодо юридичних осіб та зобов'язує надавати одна одній правову допомогу у розслідуванні корупційних злочинів. Важливо зазначити, що Кримінальна конвенція стала правою основою для створення Групи держав проти корупції (GRECO). GRECO здійснює моніторинг за виконанням державами антикорупційних стандартів Ради Європи, проводить оцінювання національних систем та на його основі надає рекомендації щодо посилення добросовісності та прозорості в головних інституціях, і згодом, також, здійснює контроль за дотриманням цих рекомендацій, створюючи постійний тиск задля впровадження необхідних антикорупційних реформ.

Підсумовуючи, національні та міжнародні засади антикорупційної політики не можуть розглядатися відокремлено, оскільки вони утворюють єдину, взаємопов'язану систему. Зокрема, норми міжнародного права формують правові стандарти, які є обов'язковими орієнтирами для національного законодавства. При цьому моніторингові механізми, як-от GRECO, забезпечують зовнішній контроль та слугують потужним кatalізатором для подальшої інституційної розбудови та посилення функцій антикорупційних органів. Таким чином, реалізація антикорупційної політики вимагає не лише наявності правових засад, але й їхнього постійного вдосконалення відповідно до міжнародних вимог, що є запорукою підвищення рівня добросовісності та ефективного захисту суспільних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700- VII. (зі змінами і допов.)*Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 6, ст.35.
3. Засади антикорупційної політики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243284567>
4. Міжнародне антикорупційне законодавство та Конвенція ООН проти корупції: до чого тут Україна?. НАЗК URL: <https://nazk.gov.ua/uk/mizhnarodne-antykoruptsiyne-zakonodavstvo-ta-konventsija-o-on-proty-koruptsiyi-do-chogo-tut-ukrayina/>
5. 8 фактів, які треба знати про НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/8-faktiv-yaki-treba-znaty-pro-nazk/>

Петриченко Катерина Сергіївна, здобувач вищої освіти
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Киян Володимир Якович, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА НАДОМНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні реалії вимагають від держави та суспільства гнучкості в організації праці. Повномасштабна військова агресія, розпочата російською федерацією проти України у 2022 році, кардинально змінила умови функціонування ринку праці, спричинила масове переміщення працівників, руйнування підприємств та неможливість виконання трудових функцій у звичному форматі. У таких умовах дистанційна та надомна робота стали одним із ключових інструментів збереження економічної активності, забезпечення безпеки працівників і стабільності трудових відносин.

Разом із тим, масове впровадження цих форм праці виявило недосконалість чинного трудового законодавства. Наявні норми Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) лише частково регулюють питання дистанційної та надомної роботи, а в умовах воєнного стану багато положень потребують уточнення або адаптації до нових обставин. Зокрема, гостро постають проблеми укладання трудових договорів в електронній формі, забезпечення оплати праці, контролю за виконанням трудових обов'язків, захисту персональних даних та гарантування соціальних прав працівників. В сучасних умовах адаптації трудового законодавства дослідження правових аспектів організації дистанційної та надомної роботи під час воєнного стану має не лише теоретичне, а й практичне значення для формування ефективної системи трудових відносин, здатної функціонувати в умовах надзвичайних ситуацій, зберігаючи баланс між інтересами працівників, роботодавців і держави, що є надзвичайно актуальним.

Слід зазначити, що до 2020 року КЗпП не містив чіткого розмежування понять «надомна» та «дистанційна» робота. Ситуація змінилася із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо удосконалення правового регулювання окремих питань надомної та дистанційної роботи» від 04.02.2021 р., який запровадив комплексне регулювання цих форм зайнятості.

Дистанційна та надомна робота як форми організації праці, передбачають виконання трудових функцій поза межами робочого приміщення чи території роботодавця, але разом з тим мають і певні відмінності щодо місця роботи працівника та режиму роботи.

Відповідно до статті 60¹ КЗпП, надомна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником за місцем його проживання або в інших визначених ним приміщеннях, що характеризуються наявністю закріпленої зони,

технічних засобів або їх сукупності, необхідних для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або функцій, передбачених установчими документами, але поза виробничими чи робочими приміщеннями роботодавця [1].

Водночас дистанційна робота регулюється статтею 60² КЗпП, відповідно до якої дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Ще однією відмінністю є режим роботи. У дистанційній роботі працівник має більшу автономію — він самостійно розподіляє робочий час і може працювати у зручному режимі, якщо інше не визначено трудовим договором. Натомість надомний працівник зазвичай додержується загального режиму роботи підприємства.

В умовах воєнного стану питання правового регулювання дистанційної та надомної роботи набуває особливої ваги. З одного боку, ці форми зайнятості забезпечують гнучкість трудових відносин і дозволяють роботодавцям зберігати кадровий потенціал підприємств. З іншого – вони створюють низку правових, соціальних та організаційних викликів, що потребують комплексного правового врегулювання, а саме:

1. Розмитість правових дефініцій. Хоча закон розмежовує дистанційну та надомну роботу, на практиці ці форми часто взаємоперетинаються. Працівники виконують завдання поза місцем роботи – у різних містах, країнах або навіть з укриттів – що унеможливлює точне застосування норм.

2. Укладання трудових договорів. Відповідно до пункту 6¹ статті 24 КЗпП, при укладенні трудового договору про дистанційну роботу обов'язковою є письмова форма [1]. Водночас, у період дії воєнного стану застосовується спеціальне правило, передбачене статтею 2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Згідно з ним, у цей час форма трудового договору визначається за домовленістю між сторонами [2]. Тобто письмове оформлення трудового договору не є обов'язковим. Проте доцільно все ж укладати його у письмовій формі, адже чим чіткіше прописані умови співпраці, тим менша ймовірність виникнення непорозумінь або спорів з працівником у майбутньому.

3. Забезпечення належних умов праці. Одним із ключових питань при організації дистанційної та надомної роботи є гарантування безпечних і здорових умов праці. У традиційних умовах це обов'язок роботодавця, який контролює робоче місце, однак у дистанційному форматі такий контроль обмежений. Тому постає потреба у чіткому визначенні меж відповідальності сторін: хто має забезпечувати робоче обладнання, програмне забезпечення, доступ до мережі Інтернет, а також як фіксувати дотримання правил охорони праці. На практиці це часто покладається на самого працівника, але законодавство має встановити баланс між правами та обов'язками обох сторін.

4. Захист персональної та службової інформації. Дистанційна робота передбачає обмін великими обсягами даних через інтернет, що підвищує ризики кіберзагроз. У воєнний період ці ризики набувають стратегічного характеру, особливо для працівників державних органів, підприємств оборонно-промислового комплексу та освітніх закладів. Наразі в Україні відсутні затверджені стандарти

безпеки для організації дистанційної роботи, що ускладнює захист інформації на практиці. Необхідним є розроблення національних рекомендацій з кібербезпеки дистанційної праці, які поєднували б правові, технічні та етичні аспекти.

Крім того, актуальною залишається проблема гарантування трудових прав у разі відсутності технічної можливості виконувати роботу з причин, пов'язаних із воєнними діями, окупацією території або перебоями у зв'язку та електропостачанні. Недостатньо врегульованими є питання відшкодування витрат, пов'язаних із використанням власного обладнання працівника, та забезпечення безпеки праці в умовах, коли контроль з боку роботодавця фактично неможливий.

Особливу увагу слід приділити й соціальним гарантіям таких працівників, зокрема, оплату часу простою, охорону праці та доступ до соціального страхування. На практиці спостерігаються випадки, коли через нечіткість правових норм роботодавці ухиляються від надання повного обсягу гарантій, передбачених законодавством.

У цьому контексті доцільно вдосконалити чинне трудове законодавство, розширивши регламентацію дистанційної та надомної роботи, зокрема шляхом запровадження спеціальних положень у КЗПП, які б враховували умови воєнного стану, цифровізацію трудових процесів та необхідність забезпечення належного рівня соціального захисту працівників.

З урахуванням викладеного вище слід зазначити, що вдосконалення трудового законодавства, зокрема, у сфері організацій праці має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики в сучасних умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови держави. Це сприятиме не лише захисту прав працівників у надзвичайних умовах, а й формуванню сучасної, гнучкої та безпечної системи трудових відносин, здатної ефективно функціонувати навіть у складних періодах функціонування держави.

Апробація форм організації праці в таких умовах сприятиме виявленню реальних прогалин у чинному законодавстві та пошуку новітніх механізмів його вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 1 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

Шиловська Ганна Іллівна, здобувач вищої освіти, н.г. ЮЗ-344
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Д'яковський Геннадій Леонідович, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Організаційно-правові засади досудового розслідування та судового розгляду визначають порядок діяльності правоохоронних органів і судів у період воєнного стану, коли умови роботи системи правосуддя суттєво ускладнені. Забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень та дотримання прав і свобод громадян у цей період є ключовим завданням держави.

Організація досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану базується на положеннях Конституції України [1], Кримінального процесуального кодексу України (КПК) [2], а також Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [3]. Особливе значення мають норми розділу IX-1 КПК України, що регламентують порядок здійснення досудового розслідування під час воєнного або надзвичайного стану [4]. Ці положення спрямовані на забезпечення безперервності процесу правосуддя та гарантування захисту національної безпеки.

1. Організаційні аспекти досудового розслідування під час воєнного стану.

- *Підслідність і координація.* У період воєнного стану підвищується роль Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань та Національної поліції, які здійснюють досудове розслідування у тісній координації з військовими адміністраціями (ст. 8,10,11) [3].

- *Умови проведення слідчих дій.* Стаття 615 КПК України дозволяє проведення окремих слідчих дій без участі понятих, а також використання дистанційних технологій для фіксації процесуальних дій [2].

- *Дистанційна участь сторін.* В умовах воєнного стану законодавець передбачив можливість дистанційної участі захисника та інших учасників кримінального провадження через відеозв’язок, що гарантує реалізацію права на захист навіть у зоні бойових дій [6].

2. Організаційно-правові засади судового розгляду.

- *Територіальна підсудність.* У разі неможливості здійснення правосуддя судом за місцем його розташування справи можуть передаватися до інших судів, визначених Верховним Судом (ст. 34 КПК України) [2].

- *Режим проведення судових засідань.* Судові засідання можуть проводитися в режимі відеоконференції, а фіксація процесу здійснюється технічними засобами [2].

- *Гарантії правосуддя.* Отже, суд зобов’язаний забезпечити змагальність сторін, дотримання прав людини, а також неупередженість суддівського розгляду [1, 2].

3. Проблемні аспекти організаційно-правового регулювання.

• Недосконалість правового регулювання проведення процесуальних дій без понятіх створює ризики зловживань і ускладнює перевірку законності дій слідчих [5].

• Відсутність належної технічної бази у деяких регіонах ускладнює дистанційну участь сторін у судових засіданнях [6].

• Потребує вдосконалення система координації між органами досудового розслідування, прокуратурою та судами, особливо в районах активних бойових дій [7].

Висновок: організаційно-правові засади досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану мають вирішальне значення для забезпечення функціонування правосуддя в екстремальних умовах. Законодавчі зміни до КПК України дозволили адаптувати кримінальний процес до потреб воєнного часу, зберігши при цьому основні гарантії прав людини. Разом з тим, подальше удосконалення нормативно-правових механізмів, особливо в частині фіксації слідчих дій і дистанційного судочинства, є необхідною умовою для підвищення ефективності та законності кримінального провадження під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 № 4651-VI дата оновлення 14.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.10.2025)
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування в умовах воєнного або надзвичайного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2111-IX // Офіційний вісник України. – 2022. – № 25.
5. Міжнародне гуманітарне право : Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. і Додаткові протоколи 1977 р. – Женева : МКЧХ, 2010
6. Тимошенко О. В. Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану // Вісник кримінального судочинства. – 2023. – № 2. – С. 25–32.
7. Лобойко Л. М. Кримінальний процес України : підручник. – Київ, 2023. 768 с.

Шиловська Ганна Іллівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна, кафедра кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Одним із ключових завдань кримінального права є захист основних прав і свобод людини, серед яких — воля, честь і гідність особи. У демократичній державі ці категорії становлять фундамент правової системи, адже саме через їх забезпечення реалізуються принципи гуманізму, рівності та справедливості.

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи займають важливе місце в системі кримінального законодавства України. В розділі III Кримінального кодексу України (далі – КК) криміналізовані норми, які описують посягання на родовий об'єкт – воля, честь, гідність особи. Вони посягають не лише на фізичну свободу людини, а й на її морально-психологічний стан, внутрішню автономію та соціальну цінність, значущість для себе особисто так і для суспільства. Так, завжди на перший план по важливості виходять саме життя та здоров'я людини, однак не можемо забувати про інші наші невід'ємні права, які охороняються кримінальним законодавством. Крім вичерпного переліку безпосередньо III Розділу КК України в інших розділах як додатковий об'єкт також можуть виступати конкретні норми. Наприклад, згідно з КК України, до таких правопорушень належать, зокрема, катування (ст. 127), погроза насильством (ст. 129), незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151), наклеп і образа честі та гідності (ст. 297, 296) тощо [1]. Це, звичайно, не повний перелік таких кримінальних правопорушень і з урахуванням сьогодення та необхідності перелік кримінальних правопорушень з безпосереднім об'єктом посягання на волю, честь, гідність особи необхідно доповнити.

Як зазначає М.І. Бажанов, ці злочини мають підвищену суспільну небезпеку, оскільки їх наслідком є руйнування моральних засад суспільства, зниження рівня довіри до державних інститутів і дегуманізація міжособистісних відносин [2]. Вони торкаються найінтимніших сфер людського буття — честі, гідності, особистої свободи — і тому вимагають особливо чіткої правової реакції.

Кримінально-правова охорона честі та гідності виконує не лише каральну, а й виховну функцію. Її значення полягає у формуванні в суспільстві уявлення про неприпустимість приниження людської особистості. Відповідно до принципів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), держава зобов'язана гарантувати, що жодна особа не буде піддана катуванню, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [3].

Висновок. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи є серйозною загрозою для моральних і правових основ суспільства. Їхнє попередження саме кримінально-правовими засобами має важливе значення. Саме

заборона посягання на кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності і як наслідок суттєве покарання буде мати так звану загальну превенцію. Належне правове реагування забезпечують не лише охорону індивідуальних прав, а й формування гуманістичних цінностей, що зміцнюють суспільну довіру й правопорядок. Роль кримінального права в цьому процесі полягає у поєднанні каральних і виховних заходів, спрямованих на відновлення справедливості та поваги до людської гідності.

Список використаних джерел:

1. *Кримінальний кодекс України* : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Бажанов М.І. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ, 2021. 480 с.
3. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* від 04.11.1950 р. (ратифікована Україною 17.07.1997 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.10.2025).

Шевченко Богдан Віталійович, курсант 4-го курсу ФПФОДР НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Щелкунов Михайло Сергійович, курсант 4-го курсу ФПФОДР НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович, завідувач кафедри
кrimінального права та кrimінології, доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Зміст чинного Кримінального кодексу України передбачає покарання за вчинення кримінального правопорушення, яке полягає у провокації підкупу, що регламентується змістом статті 370 Кримінального кодексу України (далі - КК України) та починає розглядатися в юридичній літературі як вид спеціального підбурювання, тобто підбурювання до вчинення підкупу. Саме тому, досить актуальним є розглянути певні особливості кваліфікації даного виду кримінального правопорушення та визначити його спеціальні ознаки.

Взагалі, провокація підкупу являє собою умисну односторонню діяльність (дії) службової особи, що спрямована на моделювання поведінки особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди з метою викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду, якщо при цьому діяння провокованого фактично не є винним [2]. У свою чергу, класифікація провокації підкупу за змістом ч. 1 ст. 370 Кримінального кодексу України (далі - КК України) полягає – «в діях службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду» [1]. Крім того, зміст ч. 2 ст. 370 Кримінального кодексу України (далі - КК України), також передбачає наявність кваліфікуючої ознаки «вчинене службовою особою правоохранних органів», що вказує на більш жорстоке покарання відповідно до санкції даної статті.

Суспільна небезпека провокації підкупу полягає в тому, що ці дії не стільки підривають репутацію посадової особи, скільки штучно створюють привід для порушення кримінального провадження, тим самим відволікають сили і засоби органів досудового розслідування від процесуальної діяльності за провадженнями, за якими було вчинено кримінальне правопорушення, грубо порушують принципи правосуддя в Україні. З приводу цього, на думку В.В. Комар – «проводкація підкупу заподіює шкоду не стільки порядку функціонування апарату управління в публічній чи приватній сферах, скільки передбаченому кримінально-процесуальним законом порядку збирання, перевірки й оцінки доказів, а також, додатково, правам і законним інтересам спровокованих осіб», тобто є кримінальним правопорушенням проти правосуддя [6, с. 50].

З об'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ст. 370 Кримінального кодексу України (далі - КК України) характеризується діями, які набувають вигляду підбурювання особи до пропонування, обіцянки чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є використання суб'єктом для провокації підкупу свого службового становища. Безпосередній об'єкт провокації підкупу виступають ті конкретні соціальні цінності, які постановлені законодавцем під охорону ст. 370 КК України і яким заподіюється шкода кримінальним правопорушенням, що підпадає під ознаки конкретного складу (тобто, забезпечення викриття та розкриття вчинюваних кримінальних правопорушень).

Доцільним є вказати, що підкуп має такі істотні ознаки: матеріальний характер; протиправність одержання матеріальної вигоди; винагорода посадової особи за здійснення службових повноважень; безоплатність одержання матеріальної вигоди як підстави задоволення корисливих цілей. У свою чергу, у Пленумі Верховного Суду України №5 «Про судову практику у справах про хабарництво» використовується термін «предмет хабаря» (наразі предмет «неправомірної вигоди»), який необхідно відрізняти від терміну «предмет хабарництва», що служить для позначення місця хабаря в системі ознак складу хабарництва [3]. Тобто, неправомірну вигоду (хабар) можливо визначити як предмет провокації підкупу, який особа незаконно пропонує (обіцяє, надає), а відповідний суб'єкт приймає пропозицію, обіцянку чи одержує за конкретну поведінку.

Суб'єктом провокації підкупу за загально-визначенним правилом визначається як спеціальний, тобто мова йде про службову особу в галузі публічного або приватного права. Так, службова особа як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, характеризується низкою ознак: 1) посадові, які визначають сферу діяльності; 2) функціональні, які визначають коло повноважень, з наявністю яких особа належить до службових. Для визнання особи службовою необхідно встановити, що вона займає певну посаду, користується правами і наділена обов'язками у зв'язку з тим, що покликана діяти в інтересах певних соціальних груп [4, с. 113-120]. У свою чергу, слід вказати, що суб'єктивна сторона провокації підкупу характеризується прямим умислом, коли винний усвідомлює, що він створює умови для вчинення кримінального правопорушення і бажає їх настання. Крім того, метою провокації є подальше викриття особи, яка піддалася на провокації.

Так, склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінального кодексу України (далі - КК України), утворює підбурювання лише до: 1) пропонування, обіцянки чи надання неправомірної вигоди; 2) прийняття пропозиції обіцянки чи одержання такої вигоди. Тобто, провокація підкупу має кваліфікуватись за ст. Кримінального кодексу України (далі - КК України) у випадках, коли йдеться про підбурювання до вчинення злочину, передбаченого ст. ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 Кримінального кодексу України (далі - КК України). У свою чергу, провокація підкупу визначається закінченням кримінальним правопорушенням із моменту вчинення будь-якої дії, що означає підбурювання особи до пропонування, обіцянки чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, незалежно від того, чи мали місцем

згоди з боку спровокованої особи діяння, вчинення яких прагнув винний [5, с. 81]. До того ж, дане кримінальне правопорушення характеризується лише активною дією та належить до правопорушень із формальним складом.

Тобто, можна зробити висновок, що досліджуване питання стосовно кваліфікації провокації підкупу є актуальним, адже сутність полягає в умисному створенні посадовою особою обстановки та умов, що змушують іншу особу запропонувати, пообіцяти, надати, погодитися або отримати неправомірну вигоду, для того, щоб викрити відповідну особу та притягнути її до кримінальної відповідальності. До того ж, було ґрунтовно досліджено не тільки сутність даної статті, а також визначено склад вказаного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Шепотько М. А. Щодо встановлення сутності провокації підкупу. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 204–210.
2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 27.09.2025)
3. Михайлов М.В. Підкуп у законодавчих конструкціях корупційних кримінальних правопорушень : дис.канд.юрид.наук. Київ. 2021. 237 с.
4. Веретянніков В.О. Ознаки суб'єкта провокації підкупу: деякі питання кваліфікації та правозастосування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 113-120.
5. Дудоров О.О. Кримінально-правові аспекти провокації підкупу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №1. С. 79-85.
6. Шепотько М.А. Кримінальна відповідальність за провокацію підкупу: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса. 2022. 239 с.

Колісник Богдан Андрійович, курсант

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПЕРЕВІРКА ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ВІД НЕГЛАСНИХ ПОЗАШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ

Інформація, отримана від негласних співробітників, є надзвичайно цінним інструментом у розкритті злочинів та забезпечення безпеки. Важливо пам'ятати, що ця інформація повинна бути ретельно перевірена для того, щоб гарантувати її достовірність. Планування перевірки цієї інформації - це складний процес, який має ґрунтуючися на принципах законності, конспірації, об'єктивності, комплексності та своєчасності [1].

Процес перевірки інформації, отриманої від негласних співробітників, починається з ретельного аналізу отриманих даних. Це включає вивчення змісту повідомлення, оцінку його важливості для розслідування чи оперативної роботи, а також первинну оцінку достовірності. На цьому етапі аналізуються такі фактори, як відповідність інформації відомим фактам, логічність викладу, наявність деталей, що можуть бути перевірені з інших джерел.

Після первинного аналізу розробляється детальний план перевірки інформації. Цей план включає вибір оптимальних методів та засобів перевірки, встановлення конкретних термінів виконання кожного етапу, а також розподіл завдань між відповідальними виконавцями. Вибір методів залежить від характеру інформації, її обсягу та складності перевірки [2].

Для отримання повної та об'єктивної картини подій застосовуються різноманітні методи, що доповнюють один одного. Оперативно-розшукові заходи, такі як спостереження, прослуховування, контроль поштових відправлень, оперативні закупівлі, дозволяють отримати додаткові докази та підтвердити або спростувати інформацію НС. Аналіз відкритих джерел, включаючи ЗМІ, соціальні мережі, бази даних, допомагає зібрати інформацію про фігурантів справи, їх зв'язки, діяльність та можливі мотиви. Проведення експертиз, таких як дактилоскопічна, почеркознавча, балістична, дозволяє встановити автентичність документів, зброї, записів розмов та інших речових доказів. Під час здійснення перевірки використовуються різноманітні стратегії та методи, такі як систематичне спостереження, прослуховування, контроль та аналіз комунікаційних потоків, детальне дослідження соціальних мереж та баз даних, а також проведення різноманітних технічних та експертних експертиз, що включають у себе дактилоскопічні та інші спеціалізовані методи. Додатково, для підтвердження або спростування отриманої інформації може бути здійснений детальний допит свідків та очевидців, що сприяє уточненню та перевірці отриманих даних [3].

Важливою є роль керівництва у контролі за процесом перевірки та забезпечення безпеки негласного співробітника, зберігаючи таємницю його особи.

Всі етапи планування та проведення перевірки повинні бути задокументовані згідно з вимогами законодавства [4].

За допомогою уважного та детального планування, а також застосування різноманітних методів перевірки, інформація, яка надходить від негласних співробітників, стає надійним та ефективним інструментом у боротьбі зі злочинністю, забезпечені громадського порядку та забезпечені безпеки суспільства в цілому. Глибокий аналіз та обробка отриманої інформації дозволяють ефективно виявляти та запобігати злочинним діям, забезпечуючи тим самим стабільність та безпеку у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Інформаційне забезпечення ОРД [Електронний ресурс] URL: <http://mego.info/інформаційне-забезпечення-орд>
2. Отримання оперативно-розшукової інформації [Електронний ресурс] URL: <http://4ua.co.ua/pravo/ord/otrimannya-operativno-rozshukovoyi-informatsiyi.html>
3. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТАКТИКА Навчальний посібник [Електронний ресурс] URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/befaa0b3-4258-46c9-b788-4a55249fda16/content>
4. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЯК ПОШУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПРОЦЕС І СКЛАДНИК ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ [Електронний ресурс] URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/64.pdf>

Вознюк Іван Олександрович, здобувач вищої освіти, 3 курсу, юридичного факультету
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Україна

Крук Олексій Русланович, здобувач вищої освіти, 3 курсу, юридичного факультету
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Самчук-Колодяжна Зінаїда Федорівна, канд. юрид. наук,
доцент, кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Україна

ПРАВО НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність обраної теми: Право на свободу об'єднання є однією з базових демократичних цінностей, що забезпечує реалізацію громадянами своїх інтересів, участь у суспільному житті та сприяє формуванню громадянського суспільства. В умовах воєнного стану, коли наша країна стикається з безпредecedентними викликами, це право набуває особливої актуальності, оскільки громадянський сектор, представлений волонтерськими та благодійними організаціями, виконує критично важливу роль у забезпечені допомоги військовим, внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від бойових дій, а також у вирішенні нагальних соціальних проблем, зокрема в питаннях евакуації з прифронтових зон та наданні допомоги на деокуповані території.

Ключові поняття: Свобода об'єднання, право на асоціації, Конституційні права, обмеження прав і свобод, Міжнародні стандарти прав людини, легітимність обмежень, громадянські свободи, гарантії недискримінації, політичні права, особисті немайнові права, цивільне населення.

Насамперед відповідно до ст. 36 Конституції України Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Також слід зауважити, що стаття 64 Конституції України не включає право на свободу об'єднання у громадські організації до переліку свобод, які за жодних обставин не підлягають обмеженню [1].

Важливим міжнародно-правовим аспектом забезпечення права на свободу об'єднання та діяльності громадських організацій у воєнний час є Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, зокрема стаття 142. Вона гарантує можливість діяльності представників релігійних, гуманітарних, благодійних та інших організацій, які надають допомогу особам, що перебувають під захистом. Конвенція зобов'язує держави забезпечувати цим об'єднанням усі необхідні умови для відвідування цивільного населення, розподілу гуманітарної допомоги, постачання речей першої необхідності, а також для проведення освітніх, культурних і рекреаційних заходів у місцях інтернування. Водночас держава може встановлювати певні обмеження з міркувань безпеки, однак вони не повинні перешкоджати ефективному наданню допомоги цивільним [6].

У складних реаліях воєнного часу громадські та благодійні організації відіграють ключову роль. Чимало таких ініціатив стали символом єдності та самовідданості українців:

Фонд «Повернись живим» — одна з найвпливовіших благодійних організацій України, яка з 2014 року підтримує армію. Під час повномасштабного вторгнення росії у 2022 році фонд значно розширив діяльність, забезпечуючи військових обладнанням, технікою та знаннями. Також фонд фінансує навчальні програми для підвищення професійної підготовки військових [2].

Усім нам відомий Благодійний фонд Сергія Притули займається збором коштів і допомогою українській армії, переселенцям та постраждалим від війни. З початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року фонд значно розширив діяльність, зокрема він підтримує цивільних, надаючи медикаменти, їжу, теплий одяг та базові речі. Сергій Притула організовує благодійні аукціони й заходи, що об'єднують українців у боротьбі за свободу [3].

Після початку повномасштабного вторгнення громадські організації активно взялися за вирішення нагальних проблем, з якими зіткнулася країна. «Антикорупційний штаб» запустив проект «Карта руйнувань і відновлення», що збирає дані про пошкоджені об'єкти та хід відновлювальних робіт. Київська школа економіки спільно з іншими українськими організаціями ініціювала проект «росія заплатить», який фіксує завдані Україні збитки.

Деякі неурядові організації досягли значних успіхів у рутинних, але вкрай важливих завданнях, що виходять за межі їхніх власних повноважень. Фонд «Відважні» мобілізував понад 2000 волонтерів для розчищення завалів і відновлення понад 130 соціальних об'єктів. Центр підтримки соціальної дії «Єднання» надав допомогу понад 200 переселенцям одразу після початку конфлікту та продовжує виділяти гранти для переселенців, які працюють на деокупованих територіях. Громадська організація «Освіторія» швидко відновила навчання у 46 школах, постраждалих через війну [4].

Важливим є звернути увагу на об'єднання жінок. Громадська ініціатива «Незламні жінки України» щодня розсилає понад 150 посилок із найнеобхіднішими речами до маленьких міст та селищ, що перебувають в прифронтових зонах. Це особливо важливо для вагітних жінок, матерів з дітьми, жінок з інвалідністю та літніх жінок, які часто залишаються без належної допомоги.

Згідно з статистичним та соціологічним дослідженням «Громадянське суспільство в Україні в умовах війни – 2023», яке було проведено в межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства» Громадянське суспільство адаптувалося до умов війни, зокрема, 80% організацій продовжували свою діяльність, охоплюючи нові сфери, такі як гуманітарне реагування, підтримка ветеранів і відновлення країни. Основні напрями волонтерської роботи зосереджені на допомозі ЗСУ (46%), волонтерській допомозі жертвам агресії (26%), гуманітарній допомозі населенню (20%) і людям з інвалідністю (16%) [5].

Проблематика: Основними труднощами в діяльності громадянських організацій є фінансова забезпеченість і кадрові проблеми. Поширені втома та вигорання від надмірного навантаження та стресових ситуацій, які виникають під час волонтерської діяльності. Існують серйозні ризики відтоку людей як з волонтерського сектору, так і з громадського сектору загалом, після завершення чи

замороження воєнних дій. Попри це, зросла кількість організацій, які заявляють про труднощі з технічною забезпеченістю і фізичною безпекою. Недостатня взаємодія з органами влади також є значною перепоновою.

Шляхи вирішення проблеми: Громадські волонтерські об'єднання відіграють важливу роль у підтримці держави, особливо під час криз, таких як воєнний стан, проте їх ефективна діяльність залежить від вирішення низки проблем. Основними шляхами вдосконалення є забезпечення сприятливих умов для діяльності, таких як перепустки для пересування під час комендантської години, фінансова та матеріальна підтримка з боку держави, налагодження прямої взаємодії з органами влади для оперативного вирішення проблем, а також легітимізація волонтерських організацій на міжнародному рівні. Важливими є навчання волонтерів із залученням менторів, створення системи координації для ефективного розподілу допомоги та боротьби з шахрайством, надання психологічної підтримки волонтерам і моніторинг їх благонадійності. Реалізація цих заходів забезпечить ефективну підтримку громадянського суспільства та зміцнить його роль у стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.11.24).
2. Сторінка громадської організації «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ». Режим доступу: <https://savelife.in.ua/>
3. Фонд Сергія Притули. Режим доступу: <https://prytulafoundation.org/>
4. Розвиток громадянського суспільства в умовах війни. Режим доступу: <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/>
5. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023 – 2024 роках. Режим доступу: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/ad_gromad_suspilstvo-2023_15112024.pdf
6. Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» від 12 серпня 1949 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Павляк Ірина Ярославівна, здобувач вищої освіти юридичного факультету
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Сокол Марія Василівна, канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільно – правових дисциплін
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАГОТІВЛІ ДЕРЕВИНІ ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Лісові ресурси є важливою складовою природного багатства України, що відіграє ключову роль у забезпеченні екологічної рівноваги, розвитку економіки та задоволенні потреб населення в деревині як паливі та сировині. Одним із основних напрямів використання лісів є заготівля деревини, яка, згідно з чинним законодавством, належить до спеціального виду використання лісових ресурсів.

У сфері використання лісових ресурсів державна політика та діяльність органів публічної влади повинні ґрунтуватися на принципі законності. Відповідно до статті 19 Лісового кодексу України, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень і у спосіб, що визначені Конституцією та законами України [1].

Згідно з статтею 65 ЛКУ, використання лісових ресурсів в Україні може здійснюватися у двох правових формах – загального та спеціального використання. У межах загального використання (стаття 66 ЛКУ) громадяни мають право вільно перебувати у лісах державної та комунальної власності, а також, за згодою власника, у лісах приватної власності. Без необхідності отримання спеціального дозволу дозволяється безоплатно збирати для власного споживання дикорослі трав'янисті рослини, квіти, гриби, ягоди, горіхи та інші ресурси, за винятком випадків, прямо визначених цим Кодексом або іншими актами законодавства.

Натомість, відповідно до статті 67 ЛКУ, спеціальне використання лісових ресурсів включає в себе низку видів господарської діяльності, зокрема і заготівлю деревини. Цей вид використання дозволяється виключно за наявності відповідного дозволу та в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до статті 67 Лісового кодексу України, порядок та умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів, у тому числі заготівлі деревини, визначаються Кабінетом Міністрів України. З метою належного нормативного регулювання у цій сфері було прийнято низку урядових актів, які встановлюють детальний механізм здійснення відповідних лісогосподарських заходів.

Зокрема, Постановою КМУ № 761 від 23 травня 2007 року «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» затверджено Порядок спеціального використання лісових ресурсів [2]. Цей документ визначає правові підстави, умови та процедури заготівлі деревини, у тому числі під час проведення рубок головного користування та інших видів спеціального використання.

Крім того, важливу роль у правовому регулюванні лісогосподарської діяльності відіграють «Правила поліпшення якісного складу лісів», затверджені

Постановою КМУ № 724 від 12 травня 2007 року [3]. Вони встановлюють ключові вимоги до проведення заходів, спрямованих на підвищення стійкості, продуктивності та оздоровлення лісових насаджень, збереження біорізноманіття, а також посилення захисних, санітарно – гігієнічних та інших екосистемних функцій лісів.

У межах виконання цих завдань передбачено проведення рубок формування та оздоровлення лісів, до яких належать: рубки догляду, санітарні рубки, лісовідновні рубки, рубки переформування, ландшафтні рубки, а також рубки, пов’язані з реконструкцією насаджень. Таким чином, законодавство України забезпечує комплексне правове регулювання процесу спеціального використання лісових ресурсів, поєднуючи економічну доцільність з екологічною безпекою та принципами сталого розвитку.

Правові засади проведення заходів, спрямованих на оздоровлення лісів, визначені «Санітарними правилами в лісах України», затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України № 555 від 27 липня 1995 року із подальшими змінами, внесеними Постановою № 756 від 26 жовтня 2016 року [4], що встановлюють обов’язкові санітарні вимоги та норми, що регламентують ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів з метою збереження, охорони та поліпшення санітарного стану лісових екосистем.

Згідно з положеннями цих Правил, до основних санітарно-оздоровчих заходів належать: вибіркові санітарні рубки, суцільні санітарні рубки, ліквідація захаращеності. Вибіркові санітарні рубки проводяться лісовласниками або постійними лісокористувачами з метою вилучення окремих дерев або їх груп, які є сухостійними, відмираючими або ослабленими внаслідок пошкодження пожежами, шкідниками, хворобами, аваріями чи стихійними лихами (пункт 12).

Ліквідація захаращеності здійснюється шляхом прибирання поваленого сухостою (із відхиленням стовбура більше ніж на 30° від вертикалі) та хмизу (пункт 34). Залежно від місця здійснення заходів, розрізняють: лісосічну захаращеність, яка ліквідується в процесі проведення рубок (призначається власниками лісів або постійними лісокористувачами незалежно від обсягів) (пункт 35); позалісосічну захаращеність, що підлягає усуненню разом з іншими лісогосподарськими роботами або окремо – у разі недоцільності інших заходів. У такому випадку її ліквідація проводиться за умови, якщо обсяг захаращеності перевищує 1 m^3 на гектар у молодняках або 3 m^3 у середньовікових і старших деревостанах (пункт 35). На підставі зазначених норм, слід підкреслити, що заготівля деревини – це один із видів спеціального використання лісових ресурсів, що здійснюється у рамках передбачених законодавством лісогосподарських заходів, зокрема тих, які мають назву «рубки».

Усі дії щодо заготівлі деревини повинні відповідати вимогам статті 19 Лісового кодексу України, згідно з якою виключне право на проведення такої діяльності мають лише постійні лісокористувачі [1]. При цьому спеціальне використання лісових ресурсів дозволено лише у межах лісових ділянок, виділених для цієї мети, відповідно до статті 67 ЛКУ [1]. Згідно з статтею 69 ЛКУ, заготівля деревини на відповідній ділянці проводиться на підставі спеціального дозволу – лісорубного квитка. Такий квиток на рубки головного користування видається управлінням, в інших випадках – лісгоспом.

Відповідно до ч. 7 ст. 70 ЛКУ, право на заготівлю деревини мають не лише постійні лісокористувачі, а й власники лісів. Дане положення формально розширює коло суб'єктів, уповноважених на здійснення заготівлі деревини, що створює певну колізію з положенням ст. 19 ЛКУ, де закріплено виключне право постійних лісокористувачів на заготівлю деревини. «Виключне право» постійного лісокористувача слід тлумачити в межах його користування, тобто стосовно тієї лісової ділянки, яка перебуває у його постійному користуванні. Натомість власники лісів реалізують право на заготівлю деревини в межах права власності – безпосередньо на своїй земельній ділянці, наданій у приватну або комунальну власність. Таким чином, обидві норми не суперечать одна одній, якщо виходить з розмежування правового статусу «власника лісу» та «постійного лісокористувача».

Разом із тим, чинна редакція ст. 19 може вводити в оману через формулювання «виключне право», що не враховує права власників лісів, прямо передбачені ст. 70. Для усунення правової невизначеності доцільно внести зміни до ст. 19 ЛКУ, конкретизувавши, що виключне право постійного лісокористувача на заготівлю деревини поширюється лише на лісові ділянки, надані йому у постійне користування. Таке уточнення забезпечить узгодженість між нормами та сприятиме дотриманню принципу правової визначеності й рівності суб'єктів лісових правовідносин.

Отже, заготівля деревини як спеціальний вид використання лісових ресурсів є важливою складовою державної лісової політики України. Вона здійснюється виключно в межах, визначених законом, і лише постійними лісокористувачами за наявності спеціального дозволу – лісорубного квитка. Нормативне регулювання цієї сфери ґрунтується на статті 19 Лісового кодексу України, яка зобов’язує органи влади діяти в межах законних повноважень. Запровадження рентної плати за використання ресурсів лісу, разом із чітким процедурним регламентом, сприяє контролюваному, екологічно відповідальному та економічно ефективному веденню лісового господарства. Таким чином, система правового регулювання заготівлі деревини забезпечує поєднання потреб населення, вимог охорони природи та інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
2. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2007 № 761 : станом на 26 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-п#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
3. Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів : Постанова Каб. Міністрів України від 12.05.2007 № 724 : станом на 26 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-п#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
4. Про затвердження Санітарних правил в лісах України : Постанова Каб. Міністрів України від 27.07.1995 № 555 : станом на 9 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-п#Text> (дата звернення: 28.09.2025).

Гриценко Вероніка Олексіївна, здобувач вищої освіти
Державний податковий університет, м.Ірпінь, Україна

Науковий керівник: Самілик Людмила Олексіївна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу
Державний податковий університет, м.Ірпінь, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ: ЗА І ПРОТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН

Термін «цивільний шлюб» у побуті часто використовують для позначення фактичних шлюбних відносин або співжиття чоловіка та жінки однією сім'єю без офіційної державної реєстрації. В Україні цей феномен має неоднозначний правовий статус. Згідно зі статтею 21 Сімейного кодексу України (СК України), проживання однією сім'єю без шлюбу не є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя [1]. Однак, у судовій практиці та окремих статтях СК України (зокрема ст. 74) визнається факт спільногого проживання для врегулювання майнових та інших відносин [1, 9]. Актуальність дискусії щодо повної легалізації (юридичного прирівняння або запровадження спеціального реєстрованого партнерства для фактичних відносин) пов'язана із зростанням кількості таких союзів та необхідністю ефективного захисту прав партнерів, особливо в кризових ситуаціях.

Чинне законодавство України не надає фактичним шлюбним відносинам офіційного юридичного статусу, рівного зареєстрованому шлюбу [2, 7]. Водночас, ігнорувати їх неможливо.

Хоча сам факт співжиття не породжує автоматичних прав подружжя, СК України дозволяє захистити майнові права партнерів у судовому порядку. Згідно зі статтею 74 СК України, майно, набуте за час спільногого проживання жінки та чоловіка однією сім'єю без реєстрації шлюбу, належить їм на праві спільної сумісної власності [1].

Для доведення факту фактичних шлюбних відносин у суді необхідно надати докази:

- спільногого проживання під одним дахом;
- спільногого побуту та ведення господарства;
- наявності взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю;
- стабільного та тривалого характеру відносин [3, 9].

Доказами можуть слугувати: спільні банківські рахунки, квитанції про спільні покупки, спільні договори оренди, показання свідків, наявність спільних дітей [3, 7].

Наслідки фактичного шлюбу полягають в наступному:

1. Майно визнається спільним лише після доведення факту співжиття в суді [6]. Без доказів майно належить тому, на кого воно оформлено [7].

2. Фактичні партнери не є спадкоємцями першої черги за законом. Вони можуть спадкувати лише у четверту чергу (якщо проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років) або за заповітом [6].

3. Можливість отримання аліментів передбачена, але вимагає доведення факту тривалих фактичних відносин та виникнення непрацездатності під час їхнього перебігу [1].

4. Діти мають рівні права незалежно від того, чи перебували їхні батьки у зареєстрованому шлюбі [1]. Однак, походження дитини від батька в незареєстрованому шлюбі вимагає або спільної заяви батьків до РАЦСу, або рішення суду про встановлення батьківства [5, 9].

Дискусія щодо надання цивільному шлюбу офіційного статусу або запровадження інституту реєстрованого партнерства має вагомі аргументи з обох сторін.

Ключовим аргументом на підтримку легалізації є спрошення захисту майнових прав [5, 7]. Усунення необхідності доводити факт спільного проживання в суді, що є тривалим і складним процесом, дозволило б автоматично застосовувати режим спільної сумісної власності. Крім того, легалізація вирішила б проблему спадкових прав, надаючи партнеру право на спадкування за законом (наприклад, у першу чергу), що особливо критично в умовах воєнного стану, зокрема для сімей військовослужбовців [6, 8]. Важливим є й забезпечення прав дітей, оскільки спроститься процедура реєстрації батьківства, мінімізуючи судові ризики [5]. Зрештою, визнання фактичних шлюбних відносин відображає свободу вибору форми відносин громадян, які з різних причин не бажають реєструвати шлюб, але прагнуть юридичного захисту.

Основний контраргумент полягає у суперечності принципу реєстрації шлюбу [1]. Офіційна реєстрація в РАЦСі забезпечує правову визначеність та публічність союзу. Автоматичне прирівняння фактичного співжиття знівелює цю юридичну процедуру. Крім того, виникає складність визначення початку та кінця фактичних відносин, що може ускладнити поділ спільно нажитого майна, особливо у короткочасних союзах [5]. Існує ризик зловживань та збільшення судової тяганини щодо доведення факту сім'ї, якщо не буде чітких критеріїв. Також варто враховувати, що Конституція України визначає шлюб як союз, заснований на вільній згоді жінки і чоловіка [1], а повна легалізація фактичних відносин без згоди партнерів на офіційне оформлення може бути цьому непрямим чином протиставлена. Зрештою, партнери мають альтернативні механізми захисту: договір про спільне проживання та заповіт дозволяють самостійно врегулювати відносини та майнові питання [7].

Отже, фактичні шлюбні відносини в Україні сьогодні перебувають у стані часткового правового визнання. Хоча вони не створюють автоматичних прав подружжя, майнові права партнерів можуть бути захищені через судове встановлення факту спільного проживання та застосування норм про спільну сумісну власність [1, 9].

Повна легалізація чи прирівняння «цивільного шлюбу» до зареєстрованого має як значні соціально-правові переваги (спрошення захисту, спадкові права), так і вагомі юридичні заперечення (порушення принципу реєстрації, ризик зловживань). Найбільш збалансованим кроком для України може стати запровадження інституту реєстрованого цивільного партнерства (доступного для будь-якої пари, що не бажає укладати шлюб), яке б надавало партнерам певний обсяг прав та обов'язків (насамперед майнових, спадкових) без необхідності складного судового доведення, зберігаючи при цьому публічний характер офіційного шлюбу. Це дозволить захистити інтереси соціально вразливих груп (наприклад, військових, які не можуть зареєструвати шлюб [8]) та забезпечити юридичну визначеність.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Міністерство юстиції: Цивільний шлюб – правові аспекти та особливості. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-iustytssi-tsyvilnyi-shliub-pravovi-aspekyta-osoblyvosti>.
3. Правові особливості цивільного шлюбу. Система безоплатної правничої допомоги. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/pravovi-osoblyvosti-czyvilnogo-shlyubu/>.
4. Правове регулювання прав та обов'язків осіб, що проживають у цивільному шлюбі. Судова влада України. URL: <https://ovd.od.court.gov.ua/sud1521/pres-centr/news/318614/>.
5. Цивільний шлюб: що це і чим він відрізняється від офіційного | MITRAX. MITRAX. URL: <https://mitrax.ua/uk/blog/czivilnij-shlyub-yak-rozdiliti-majno-ta-oformiti-batkivstvo/>.
6. Цивільний» шлюб та спадщина: на що можуть претендувати співмешканці. Юридична компанія Mitrax. URL: <https://mitrax.ua/uk/blog/czivilnij-shlyub-ta-spadshhina-na-shho-mozhut-pretenduvati-spivmeshkanczi/>
7. Цивільний шлюб в Україні: що говорить закон і як себе захистити | Justice. Юридична компанія Justice в Дніпрі. URL: <https://justice.dp.ua/ua/czyvilnyj-shlyub-v-ukrayini-shho-govoryt-zakon-i-yak-sebe-zahystyty/>.
8. Без реєстрації. Юрістка про права партнерок і партнерів військових у цивільному шлюбі. Українське радіо. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=104396>.
9. Цивільний шлюб: що це та правове регулювання в Україні. Адвокатське об'єднання «Бачинський та партнери». URL: <https://legalaid.ua/ua/pravori-osoblyvosti-regulyuvannya-czyvilnogo-shlyubu-v-ukrayini/>.

Лобода Глєб Романович, здобувач вищої освіти З курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Неклеса Олександр Вікторович , старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗБОРУ ТА ОЦІНКИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Глибокі змінами, які цифрова епоха внесла в усі сфери життя, включаючи злочинний світ та сферу правосуддя. Сучасні злочини все частіше залишають не лише фізичні, а й цифрові сліди. Дані з мобільних пристрій, соціальних мереж, електронної пошти, месенджерів та хмарних сховищ, що у своїй сукупності становлять електронні докази, набувають вирішального значення для ефективного розкриття та розслідування злочинів. Однак, їхня специфічна природа та мінливість створюють значні виклики для кримінального процесуального права та правозастосованої практики. Проблеми, пов'язані зі збором, перевіркою, зберіганням та оцінкою таких доказів, порушують фундаментальні питання законності, достовірності та дотримання прав людини.

С.Г. Сафонов та А.В. Минбалеев під електронними доказами розуміють задокументовану інформацію, представлену в електронній формі, тобто у вигляді, придатному для сприйняття людиною за допомогою електронних обчислювальних машин, а також для передання по інформаційно-телекомуникаційним мережам або обробці в інформаційних системах [1].

Електронні докази мають ще одну особливість – їхня доказова сила нерозривно пов'язана з автентичністю носія інформації. Якщо для письмових чи речових доказів достатньо матеріального об'єкта як джерела, то електронний доказ може існувати лише у цифровій формі та відтворюватися на технічному пристрой. Це означає, що перевірка достовірності змісту неможлива без підтвердження цілісності самого файлу, відсутності його модифікації та відповідності технічним параметрам [2].

Це визначення точно відображає специфіку електронних доказів, підкреслюючи їхню двоїсту природу: вони є одночасно і інформацією, і формою її представлення. На відміну від традиційних письмових чи речових доказів, електронний доказ не існує як самостійний матеріальний об'єкт. Його доказова сила нерозривно пов'язана з автентичністю носія інформації та цілісністю самого файлу. Тобто, якщо для письмових чи речових доказів достатньо матеріального об'єкта як джерела, то електронний доказ може існувати лише у цифровій формі та відтворюватися на технічному пристрой. Це висуває принципово нові вимоги до процедур збирання, зберігання та експертизи таких даних. Будь-яка модифікація файлу, навіть незначна, ставить під сумнів його достовірність та допустимість у суді. Таким чином, перевірка достовірності змісту електронного доказу стає неможливою без підтвердження його цілісності та відповідності технічним параметрам.

Ми погоджуємось із думкою Рогатинської Н. З. та Летняк І., що кримінально-процесуальний кодекс України визначає ряд слідчих заходів, що використовуються для отримання електронних свідчень. До них належать: обшук та виїмка (ст. 234-236), тимчасовий доступ до предметів і документів (ст. 159-166), здійснення негласних слідчих дій, зокрема прослуховування телекомунікацій (ст. 263-264), а також вилучення комп’ютерної інформації (ст. 264). Кожен з цих способів має свої чітко визначені процедурні правила та обмеження. Втілення цих механізмів потребує тісної співпраці кримінально-процесуального законодавства та спеціальних законів. Для прикладу, отримання даних від операторів телекомунікацій повинно відповідати не тільки КПК України, а й ЗУ «Про електронні комунікації», а також ЗУ «Про захист персональних даних». Такий підхід створює багатошарову нормативну систему, в якій непросто зорієнтуватися, особливо для слідчих, які не мають спеціалізованої підготовки [3].

Кожна з цих процедур має чітко визначені процесуальні правила, що гарантують законність втручання в конституційні права особи. Однак ефективне втілення цих механізмів потребує тісної співпраці кримінального процесуального законодавства зі спеціальними законами та нормативно-правовими актами. Наприклад, отримання відомостей від операторів телекомунікацій має відповідати не тільки вимогам КПК України, а й положенням Закону України «Про електронні комунікації», а також Закону України «Про захист персональних даних». Такий підхід створює багатошарову нормативну систему, в якій не завжди просто зорієнтуватися, особливо для слідчих, які не мають спеціалізованої підготовки у сфері кіберправа та цифрової криміналістики. Ця обставина може привести до порушення процесуальних гарантій, що, своєю чергою, ставить під сумнів допустимість зібраних доказів у суді та може привести до їх визнання недопустимими. Відсутність єдиної комплексної процедури вилучення та фіксації електронних даних є однією з ключових проблем, яка вимагає подальшого наукового осмислення та законодавчого врегулювання.

Дегтярьова О. зазначає, що під час проведення обшуку/огляду виникають питання, пов’язані з вилученням або копіюванням електронної інформації, яка міститься на електронних носіях. Особа, яка отримує дозвіл на проведення слідчої дії має вказати в клопотанні щодо необхідності отримання інформації. В ухвалі слідчого судді вказується в якій формі слід отримати інформацію: або вилученням електронного носія, або копіюванням даних з такого носія. Вилучена електронна інформація вказується в протоколі обшуку/огляду, а вже електронний носій слід визнати речовим доказом. Електронна інформація та відповідний носій можуть позбутись статусу речового доказу та визнані недопустимими, якщо в ухвалі прямо не надано дозвіл на вилучення [4].

Ця проблематика дійсно є однією з найбільш гострих у сучасній слідчій практиці. Згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством, будь-яке втручання в цифрову сферу особи вимагає суворого дотримання процедури. Насамперед, клопотання про дозвіл на проведення обшуку чи огляду повинно містити не лише загальну мету, а й конкретне обґрунтування необхідності доступу до електронної інформації. Це є важливою умовою для обмеження втручання в особисте життя людини. Слідчий суддя, розглядаючи клопотання, повинен чітко вказати в ухвалі, в якій формі слід отримати інформацію: шляхом вилучення самого

носія (наприклад, жорсткого диска, флеш-накопичувача) або шляхом копіювання даних з нього. Ця вимога є критичною для забезпечення пропорційності слідчої дії. Відсутність прямого дозволу на вилучення в ухвалі робить таку дію незаконною, і, як наслідок, отримані докази можуть бути визнані недопустими. Процесуальний закон чітко розрізняє електронну інформацію як зміст і електронний носій як її матеріальне сховище. Якщо носій вилучається, його слід визнати речовим доказом, а інформацію - належно зафіксувати.

Також, слід підкреслити, що окрім загальних правил обшуку, для електронних носіїв існують додаткові вимоги, пов'язані з їхньою специфікою. Порушення процедури копіювання, відсутність фіксації всіх дій у протоколі або недбале поводження з носієм може призвести до зміни даних, що, в свою чергу, ставить під сумнів їхню цілісність і, як наслідок, їхню доказову силу. Ця проблема вимагає від слідчих не лише знання закону, а й спеціальних знань з цифрової криміналістики.

У підсумку можемо зазначити, що стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив появу нового виду доказів - електронних, які, на відміну від традиційних, є одночасно і змістом (інформацією), і формою (носієм). Ця двоїста природа висуває принципово нові вимоги до кримінального процесуального права та правозастосовної практики. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, а саме: розробити спеціалізовані норми, які закріплять єдину комплексну процедуру вилучення та фіксації електронних даних, впровадити стандарти для збору та зберігання електронних доказів, запровадити обов'язкові програми навчання для слідчих, прокурорів та суддів у галузі цифрової криміналістики та кіберправа. Реалізація цих пропозицій дозволить не тільки підвищити ефективність розслідування злочинів у цифровій сфері, а й гарантувати дотримання конституційних прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Марков В.В. Принципи належності електронних доказів, отриманих з мобільних пристройів / В.В. Марков, Р.Р. Савченко // *Право і Безпека*, 2014. – № 1. – С. 89-95
2. Луцік В. О. Проблеми правового регулювання використання електронних доказів у кримінальному провадженні. Матеріали конференції МЦНД, (29.08.2025; Чернівці, Україна), С. 139–146.
3. Рогатинська Н. З, Летняк І. Електронні докази у кримінальному провадженні: проблеми збирання та оцінки допустимості. *Наукові записки* 2025 С. 196-201
4. Дегтярьова О. Доказування у кримінальному провадженні на підставі електронних доказів. *Юридичний вісник* 2021 С. 273-278

Козлова Євгенія Максимівна, студентка 3 курсу гр.ПЗдср-23-2(КП)

Навчально-наукового інституту № 5

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Соловйова Олена Євгеніївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології; Навчально-наукового інституту № 5

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТньОГО СВІДКА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У сучасних умовах розслідування кримінального провадження особливого значення набуває вимога щодо забезпечення прав та законних інтересів неповнолітніх осіб, котрі залучаються до судочинства у процесуальному статусі свідка і їх допит є складною слідчою (розшуковою) дією, що потребує врахування певних вимог, таких як: вікові, психологічні та індивідуальні особливості розвитку неповнолітньої особи, недотримання яких може призвести до отримання недостовірних показань, психологічної травматизації неповнолітнього чи порушення його прав, що, у свою чергу, може призвести до недопустимості та недостатності отриманих доказів.

Зауважимо, що порядок проведення допиту неповнолітніх або малолітніх свідків регламентовано ст. ст. 226, 227, 491 КПК України, де зазначається, що допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, участь яких, за умови належної організації, слід розглядати не тільки як гарантію забезпечення прав та законних інтересів неповнолітніх, а і як обов'язкову умову для ефективного провадження слідчих (розшукових) дій за участю таких осіб та підвищення ефективності роботи працівників слідчих підрозділів, та який не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день [1; 2, с.102].

Також, відповідно до ст. ст. 384, 385 КК України, неповнолітній свідок не несе кримінальну відповідальність за відмову від давання показань або за надання завідомо неправдивих показань і це зумовлено віковими особливостями розвитку особи, яка ще не повною мірою усвідомлює наслідки своїх дій, тому допит неповнолітнього свідка є однією з найвідповідальніших слідчих дій у кримінальному провадженні, оскільки отримання правдивих та повних показань вимагає не лише знання закону, але й уміння враховувати вікові та психологічні особливості неповнолітнього [3; 4, с. 598]. Зауважимо, що у сучасних умовах особливого значення набуває і поєднання ефективності розслідування з гуманним ставленням до дитини, яка є свідком або потерпілим, так як недосконало та незаконно проведений допит може не тільки призвести до втрати доказової інформації, а й завдати непоправної шкоди психіці неповнолітньої особи.

Необхідно зазначити, що міжнародні стандарти прав людини, зокрема Конвенція ООН про права дитини та Конвенція про захист прав людини і

основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини), зобов'язують держави-учасниці забезпечувати неповнолітнім особам особливий захист у процесі здійснення правосуддя, уникаючи будь-яких форм фізичного чи психологічного тиску, відповідно до принципів верховенства права, поваги до людської гідності, ефективного засобу юридичного захисту та ін. [5; 6]. Згідно з цими зasadами, допит неповнолітнього свідка є однією з найбільш вразливих слідчих (розшукових) дій, яка потребує дотримання спеціальних правил і підходів, зумовлених віковими, емоційними та психологічними особливостями неповнолітньої особи.

Зазначимо, що неповнолітній свідок не завжди здатен цілісно сприймати або логічно відтворювати певні події. Через вікові особливості дитина може запам'ятовувати інформацію фрагментарно, помилково інтерпретувати побачене чи піддаватися навіюванню [4, с. 599]. Тому під час допиту слідчому необхідно використовувати прості, зрозумілі формулювання, уникати складних юридичних термінів, навідних або повторюваних запитань. Важливо також створити доброзичливу атмосферу, у якій дитина почуватиметься захищеною та впевненою. Найбільш дієвим способом створення сприятливих умов для психологічного комфорту дитини під час допиту є проведення такої слідчої (розшукової) дії у спеціально обладнаних приміщеннях - «зелених кімнатах», інтер'єр та атмосфера яких спрямовані на те, щоб зменшити рівень стресу й забезпечити відчуття безпеки. Перед початком допиту психолог або педагог повинен допомогти налагодити довірливий контакт із дитиною, знизити її тривожність, а також у доступній формі пояснювати мету зустрічі та функції кожного з присутніх тощо [7, с. 8].

Насамперед, тактика проведення слідчим допиту неповнолітнього свідка полягає не лише в отриманні достовірних показань, а й у створенні умов, які гарантують психологічну безпеку дитини. Тому підготовка до допиту має бути всебічною та ґрунтовною. Слідчий повинен заздалегідь ознайомитися з інформацією про неповнолітнього: його індивідуальні риси, соціальне середовище, умови проживання, рівень інтелектуального розвитку, а також особливості стосунків із дорослими, що можуть впливати на формування показань, так як від професійної компетентності, тактовності та емпатії слідчого значною мірою залежить і безпосередність показань неповнолітнього та достовірність отриманої інформації [8, с. 108].

Разом із тим, практика засвідчує наявність суттєвих проблем у сфері допиту неповнолітніх і однією з найпоширеніших є дефіцит підготовлених фахівців - педагогів і психологів, обов'язкова участь яких передбачена під час проведення таких процесуальних дій, так як доволі часто їх присутність має формальний характер, що знижує якість та ефективність проведення допиту. Додатковою проблемою є відсутність спеціально обладнаних приміщень для допиту неповнолітніх: у більшості підрозділів органів досудового розслідування такі слідчі (розшукові) дії проводяться у звичайних службових кабінетах, які не відповідають вимогам психологічного комфорту, де неповнолітній почувається напружено та невпевнено.

До речі, що не менш актуальною залишається проблема недостатньої психологічної підготовки слідчих, які не завжди володіють необхідними навичками ефективного спілкування з дітьми. Брак знань про особливості дитячої психології

та методи встановлення довіри і правильного формулювання запитань часто призводять до помилок у процесі допиту неповнолітнього свідка. Такі недоліки можуть спричинити отримання споторненів або неповних свідчень, а в окремих випадках і стати причиною повторної психологічної травматизації неповнолітнього. Крім того, порушення кримінальних процесуальних норм під час допиту неповнолітніх залишається поширеним явищем. Відсутність відео-фіксації, неналежне оформлення участі законного представника чи відсутність педагога або психолога під час проведення допиту нерідко стають підставами для визнання показань недопустимими доказами. Повторні виклики дитини для додаткових допитів лише посилюють її емоційну напругу та стрес [7, с. 20-21].

Усі ці проблеми свідчать про потребу комплексного реформування порядку роботи з неповнолітніми свідками, що має охоплювати вдосконалення законодавчої бази, поліпшення матеріально-технічного забезпечення та підвищення професійної підготовки слідчих та спеціалістів, які працюють із дітьми, тому що вони повинні мати вичерпні знання у сфері дитячої психології, вміти розпізнавати ознаки страху, тиску чи навіювання та застосовувати гуманні методи контактування, що будуть сприяти отриманню добровільних, достовірних та законних показань [8, с. 109].

Отже, проведення допиту неповнолітнього свідка під час досудового розслідування є складним і водночас надзвичайно відповідальним етапом кримінального процесу. Ефективність цієї слідчої (розшукової) дії залежить не лише від професійної компетентності слідчого, а й від рівня його морального відношення до неповнолітнього, а також тактовності та психологічної підготовки, тому важливим є забезпечення рівноваги між інтересами правосуддя та необхідністю захисту прав дитини, яка бере участь у кримінальному провадженні. У свою чергу, удосконалення правового регулювання проведення допиту неповнолітнього свідка має охоплювати питання участі законних представників, щоб запобігти їх несвідомому впливу на показання неповнолітнього свідка, а також необхідним є налагодження ефективної взаємодії між правоохоронними органами, службами у справах дітей, психологічними центрами та освітніми установами.

Таким чином, правильна організація допиту неповнолітніх свідків стане ключовим чинником у протидії порушенням прав дитини під час кримінального провадження, забезпечені достовірності отриманих показань та формуванні довіри до правоохоронної системи. Застосування гуманних, психологічно виважених підходів надасть змогу не лише мінімізувати ризик травматизації неповнолітнього свідка, а й підвищити ефективність досудового розслідування загалом. У перспективі це сприятиме дотриманню засад справедливості, законності та захисту оптимальних інтересів неповнолітнього у кримінальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17-vp#Text> (дата звернення 02.10.2025 р.).
2. Романюк В. В. Участь педагога, психолога та лікаря в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2014. № 4 (67). С. 101–109. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/89e25511-2d7d-47e7-8a17-7dad2c97b11d/content>
3. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 02.10.2025 р.).

4. Гумін О. М. Особливості допиту неповнолітніх у кримінальному процесі України. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 597–600. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/141>
5. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 02.10.2025 р.).
6. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 02.10.2025 р.).
7. Левченко К. Б., Євсюкова М. В. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / за заг. ред. О. М. Бандурки та К. Б. Левченко. Київ, 2012. 24 с. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/green_room_legislation.pdf
8. Озерський І. В. Юридико-психологічний зміст допиту в кримінальному процесі України. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 2. С. 106 - 109. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2014/30.pdf

Бондар Тетяна Сергіївна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРОКУРОРА

Професійна етика працівника прокуратури становить невід'ємну складову правового становища прокурора та є визначальним чинником ефективного функціонування всієї системи органів прокуратури в Україні. В умовах сучасного реформування судової та прокурорської сфер особливо важливим є неухильне дотримання прокурорами моральних принципів і етичних норм як у службовій діяльності, так і в особистому житті.

Значущість дослідження професійної етики прокурора обумовлена потребою поліпшення показників добroчесності, професійної майстерності та незалежності прокурорів, а також необхідністю узгодження вітчизняного законодавства із міжнародно визнаними стандартами у сфері прокурорської діяльності.

Професійна культура прокурора - це комплексне поняття, яке засвідчує рівень професіоналізму, набутий у процесі службової діяльності. Воно виражає креативний та активний підхід до роботи, здатність ухвалювати рішення та оцінювати їх водночас із двох перспектив: конкретно-технічної та соціально-культурної. Невід'ємною складовою фахової культури є професійно-етична культура, що відображає морально-ціннісний сегмент системи професійних пріоритетів та індивідуальних характеристик спеціаліста. Принципи прокурорської етики доцільно розглядати як стандарти професійної моралі - одну з підгалузей етичного знання, науки про норми поведінки. Ділова етика працівника прокуратури охоплює два аспекти: юридичне підґрунтя - збірку нормативно встановлених положень і директив стосовно професійної поведінки, та етичний компонент - набір морально-етичних правил, що визначають взаємодію прокурора з суб'єктами судочинства, колегіальним оточенням, відвідувачами прокуратури, а також із ким завгодно поза межами виконання службових обов'язків. Лише маючи власний, доволі багатий моральний стрижен, прокурор здатний дотримуватися згаданих норм, закріплених у правових актах. [1, с. 77]

Нормативну базу, що регулює професійну етику прокурорів на території України, формують: Конституція України, Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, Закон України «Про запобігання корупції», Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, що був ухвалений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року, накази, видані Генеральним прокурором, а також інші чинні нормативно-правові акти.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про прокуратуру», робота цього органу, серед іншого, базується на необхідності суворої дотримання стандартів професійної етики та правил поведінки. Така норма законодавства підкреслює, що етична складова у професії прокурора має фундаментальне значення, закріплене на конституційному рівні. [2]

Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів встановлює ключові принципи, моральні норми та правила, якими прокурори зобов'язані керуватися як при безпосередньому виконанні своїх службових обов'язків, так і у позаслужбовий час. [3, с. 7]

Цей Кодекс має на меті гарантувати компетентне та високоякісне виконання прокурорами їхніх професійних функцій, зміцнити довіру до органів прокуратури, сприяти розвитку почуття справедливості та ефективно запобігти будь-яким проявам корупційних дій.

Основні принципи професійної етики прокурорів охоплюють верховенство права, законність, незалежність, безсторонність, справедливість, політичну неупередженість, професіоналізм і високий рівень кваліфікації. Їх дотримання гарантує легітимність діяльності прокуратури та формує довіру суспільства. Прокурор має діяти виключно в межах закону, дотримуючись презумпції невинуватості й забезпечуючи захист прав усіх учасників процесу.

Незалежність прокурора є основою об'єктивності його рішень. Вона передбачає захист від будь-якого зовнішнього тиску та можливість самостійно оцінювати докази й формувати правову позицію на основі внутрішнього переконання. Безсторонність і справедливість вимагають об'єктивного підходу до розгляду справи, ретельного вивчення як обтяжувальних, так і пом'якшувальних обставин. Прокурор має уникати упередженості, дискримінації та звинувачувального ухилу.

Безсторонність і справедливість вимагають об'єктивного підходу до розгляду справи, ретельного вивчення як обтяжувальних, так і пом'якшувальних обставин. Прокурор має уникати упередженості, дискримінації та звинувачувального ухилу.

Фахова компетентність передбачає глибоке знання законодавства, вміння застосовувати його на практиці та готовність до постійного професійного розвитку. Прокурор повинен підвищувати кваліфікацію, ознайомлюватися з новими нормативними актами, рішеннями Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, брати участь у тренінгах і семінарах.

Конфіденційність є важливою етичною вимогою. Прокурор зобов'язаний зберігати таємницю досудового розслідування, не розголошувати персональні дані та службову інформацію. Порушення цих правил підриває довіру до прокуратури та шкодить правосуддю.

Антикорупційна добросердість є невід'ємним елементом професійної етики. Прокурор не має права приймати подарунки, використовувати посаду у власних інтересах або допускати конфлікт інтересів. Відкритість і нетерпимість до корупції зміцнюють довіру громадян до органів прокуратури.

Повага до прав людини - ключовий принцип професійної етики. Прокурор повинен гарантувати дотримання гідності кожної особи, не допускати тортур і жорстокого поводження, реагувати на порушення прав людини.

Культура комунікації визначає правила поведінки прокурора у спілкуванні з колегами, учасниками процесу, ЗМІ та громадськістю. Вона вимагає стриманості, коректності, толерантності та дотримання етичних норм публічного спілкування.

Особиста поведінка прокурора поза роботою також має відповідати високим моральним вимогам, оскільки будь-які вчинки працівника прокуратури впливають на репутацію всього інституту.

Контроль за дотриманням етики здійснюється через дисциплінарні механізми, внутрішній і громадський нагляд, а також через діяльність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Порушення етичних норм може мати наслідком дисциплінарну або навіть кримінальну відповідальність.

Українські стандарти професійної етики прокурора узгоджені з міжнародними документами - Керівними принципами ООН щодо ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, та рекомендаціями Консультативної ради європейських прокурорів, що підтверджує їх відповідність світовій практиці.

Отже, професійна етика прокурора являє собою багатогранну структуру, що охоплює комплекс взаємопов'язаних норм, принципів та правил поведінки, які визначають моральний рівень прокурорської професії. Дотримання високих етичних стандартів є передумовою для ефективного функціонування системи кримінального правосуддя, захисту прав громадян та зміцнення довіри соціуму до органів прокуратури. Подальший розвиток етичних норм для прокурорів повинен фокусуватися на посиленні механізмів етичного нагляду, впровадженні найкращих міжнародних практик, систематичному навчанні прокурорів етичним засадам та формуванні корпоративної культури добroчесності в органах прокуратури України.

Список використаних джерел:

1. Шемчук В. В. Професійна етика діяльності прокурора. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. №1. С. 96.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 2-3, ст.12
3. Коментар Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів. Рада прокурорів України. Київ, 2022. С. 190/

Канишева Ірина Євгеніївна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Професійна етика юриста є невід'ємною частиною юридичної професії та включає в себе систему моральних принципів та норм права. Актуальність теми зумовлена тим, що з початком повномаштабної війни в Україні життя всіх сфер суспільного життя змінилося, і професія юриста не стала виключенням. Роль правників в суспільстві значно зросла. Вони не лише захищають права громадян, а й допомагають державі зберігати справедливість та правопорядок.

Під час війни юристи стикаються з новими моральними викликами, які вимагають не лише знання закону, а й високої відповідальності та людяності. Перед правниками постають нові виклики - розслідування військових злочинів, захист прав цивільного населення, юридичний супровід переселенців і військових. Усе це потребує адаптації етичних норм та моральної відповідальність фахівців. [1, с.59].

На думку спікерки Марії Губарєвої, війна особливо вплинула на принципи компетентності, добросовісності, законності та взаємної поваги між правниками [2]. Ми вважаємо, що в наших реаліях ці принципи набувають важливості для юристів, допомагаючи приймати складні рішення та забезпечити ефективний захист прав людей. Діяльність юристів набуває особливого значення під час війни, адже саме вони стоять на захисті прав та свобод громадян України. Вони стискаються з необхідністю працювати з людьми, які перебувають у стані стресу, психологічного та емоційного виснаження, для того щоб допомогти вирішити правові проблеми, які виники внаслідок воєнної агресії російської федерації проти України. Це потребує від юриста уміння проявляти толерантність, співчуття та емоційну стійкість, не порушуючи при цьому професіоналізму, об'єктивності та законності.

Юристи повинні діяти не лише в межах національного законодавства, яке визначає етичні та професійні стандарти (зокрема Конституції України [3] та Законів "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" [4]), а й з урахуванням міжнародних стандартів прав людини. Дотримання цих норм забезпечує захист цивільного населення, військовополонених, а також притягнення до відповідальності винних у сконені військових злочинів.

В умовах війни чимало юристів стали на захист прав громадян України та стали прикладом високого професіоналізму. Серед них: М.Гнатовський - суддя ЄСПЛ, О.Матвійчук- правозахисниця, голова центру "Громадянських свобод", Є.Захаров-голова Української Гельсінської спілки з прав людини. На їхньому прикладі можемо побачити, як професіоналізм поєднується з етичною відповідальністю правників в умовах російсько-української війни [5, с.26]. Погоджуємося з думкою Г. Кovalя, який зазначає, що сучасні умови вимагають оновлення підходів до підготовки правників щодо етичної та моральної складової

[6, с.1129]. Він підкреслює важливість зміщення мотиваційно-ціннісної складової юристів, яка забезпечує ефективне виконання професійних обов'язків у воєнний час. Okрім того, війна ставить перед юристами тяжкі моральні вибори. Наприклад, необхідність захищати клієнта, який потенційно вчинив правопорушення під час війни, або тримати баланс між дотриманням закону та моральною відповідальністю перед суспільством. Вирішення таких питань потребує високого рівня професійної етики та здатності приймати об'єктивні рішення в складних ситуаціях.

Отже, професійна етика юриста в умовах війни є складовою моральних, правових та етичних принципів, які забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків. Вона включає в себе дотримання законів, психологічну стійкість, здатність приймати складні рішення та проявляти співчуття до постраждалих клієнтів. Сучасні виклики, які принесла війна, стимулюють розвиток нових професійних стандартів та етичних норм. Вони відповідають умовам військового стану та підкреслюють значущість етичної підготовки юристів як невід'ємної частини їх професіоналізму.

Список використаних джерел:

1. Биков О.М., Матірка Б.А. Діяльність юристів в умовах воєнного стану в Україні. *Legal Bulletin*. 2024. №14. С. 58–66. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A8> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Професійна етика правників в умовах війни: нові виклики. *Pravokator club*. 2022. URL: <https://pravokator.club/news/profesijna-etyka-pravnykiv-v-umovah-vijny-novi-vyklyky/> (дата звернення: 25.10.2025).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст.160.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України ВВР*, 2019, № 50, ст.356.
5. Рассомахіна О.А. Професійна етика та моральна відповідальність юристів в умовах війни. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип.4. С.20-29. URL: <https://dspace.e-u.edu.ua/> (дата звернення: 25.10.2025).
6. Коваль Г. Мотиваційно-циннісний компонент правників в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 9(37). С. 1129-1140. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/14785/14855> (дата звернення: 25.10.2025).

Дядічко Влада Вадимівна, студентка навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лавренко Дар'я Оленкандрівна, старший викладач кафедри теорії держави та права

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Професійна етика юриста є тим видом прикладної етики, який засновується на взаємозумовленості та взаємозв'язку морально-етичних та правових норм, принципів, моральної та правової свідомості. Вона є складовою частиною правової культури суспільства та одним із важливих чинників формування довіри громадян до органів правопорядку, судової системи і взагалом держави. Моральні принципи правничої діяльності набувають особливого значення у сучасних умовах воєнного стану, коли суспільство переживає глибокі зміни, що пов'язані із захистом сувернітету, прав та свободи громадян. Юрист є носієм етичних ідеалів справедливості, а не лише фахівцем, що використовує норми права. Саме правники під час воєнного стану забезпечують збереження захисту прав людини та правопорядку. Професійна поведінка юриста повинна бути морально стійкою та відповідальною.

В умовах збройної агресії проти України професійна етика юриста набуває правовий та морально-політичний вимір. Суспільство очікує від юристів принциповості, чесності та служіння інтересам держави і громадян. Верховенство права є одним з основних етичних принципів юридичної діяльності. Воно передбачає, що навіть надзвичайний або воєнний стан не можуть бути виправданням для свавілля, беззаконня або порушення прав людини. Правова система зазначає надмірного навантаження у кризові періоди, тому саме моральна позиція юриста стає вирішальною у збереженні балансу між законом, обов'язком та совістю [2, с. 46 - 47].

Дотримання принципів гуманізму та справедливості - одне із центральних аспектів етичної діяльності юриста в умовах воєнного стану. Воєнні дії завжди супроводжуються порушенням прав цивільного населення, гуманітарних катастроф і збільшенням кількості воєнних злочинів. Юристи, що працюють у правоохоронних органах, судах, адвокатурі або прокуратурі, зобов'язані забезпечити дієвий та ефективний захист прав осіб, що постраждали від війни. Наразі особливої уваги приділяють ветеранам, військовослужбовцям, внутрішньо переміщеним особам, сім'ям загиблих та полонених. Професійна етика не лише про формальне виконання службових обов'язків, а й про толерантність, прояв людяності та моральної підтримки. «Етичні стандарти юридичної професії виступають бар'єром проти свавілля влади навіть у надзвичайних умовах» - І. Клименко [3, с. 91 - 92].

Воєнний стан нерідко призводить правників до складних моральних ситуацій, коли виконання службових інструкцій може суперечити загальнолюдським

цінностям. Зокрема юристи стикаються з необхідністю ухвалювати рішення, які стосуються обмеження прав громадян заради безпеки держави. У таких випадках етична позиція юриста - це знаходження балансу між дотриманням міжнародних стандартів прав людини та потребами оборони. Відповідно до кодексу професійної етики юриста України, правник зобов'язаний діяти добросовісно, чесно та з повагою до закону та моралі [1, с. 3]. У воєнний період саме ці вимоги визначають моральне обличчя професії, а не є декларативними. Упереджене ставлення або порушення принципів доброочесності до сторін у судовому процесі підривають довіру до правової системи, при цьому шкодячи національній безпеці.

Варто наголосити на ролі юриста як посередника між суспільством та державою. У воєнний період комунікація між громадянами та владою ускладнюється, поширюється дезінформація, саме через це зростає інформаційна напруга. Дотримуючись етичних стандартів, юрист повинен забезпечувати прозорість правових процедур та недопущення маніпуляцій правовими нормами. Вміння аргументовано й спокійно пояснити суть правої проблеми, як і висока культура юридичної мови є важливими складовими професійної етики. Уміння вислухати людину, яка перебуває у стресовій ситуації, та надати їй не лише юридичну, а й моральну підтримку - одна з найцінніших якостей юриста [3, с. 90 - 91].

Професійна етика юриста в умовах воєнного стану тісно пов'язана з відповідальністю у багатьох питаннях: воєнні злочини та порушення норм гуманітарного права. Документування фактів злочинів, що пов'язані з депортациєю цивільних, агресією, руйнуванням цивільних об'єктів та катуванням - все це на сьогодні розглядається українськими юристами. У розгляданні цієї роботи етична позиція правника є визначальною: він має бути максимально об'єктивним та свідомим у своїй місії, захищати істину та справедливість [2, с. 48].

У кризові часи, такі як воєнний стан, важливо, щоб представники юридичної спільноти підтримували одне одного та дотримувалися корпоративних стандартів честі й взаємної поваги. Недопустимими є прояви конкуренції, що базується на дискредитації колег, використанні воєнного стану для кар'єрного зростання. Етична культура колег із юридичної сфери визначає загальний рівень довіри до правничої професії.

Важливою складовою професійної етики юриста є його особиста моральна стійкість. Війна завжди випробовує кожного - як з морального, так із психологічного боку. Юрист має не допускати емоційного вигорання, підтримувати власну внутрішню рівновагу, не піддаватися упередженням чи ненависті. Професійна етика юриста вимагає вміння контролювати свої емоції та ухвалювати правильні рішення, керуючись законом і совістю, навіть у складних або конфліктних ситуаціях. Тільки морально зрілий юрист здатний залишатися носієм правових цінностей, коли навколо панує хаос.

Таким чином, професійна етика юриста в умовах воєнного стану є не лише нормою поведінки, а й стабільністю в державі. Вона зміцнює легітимність влади, формує позитивний імідж України на міжнародній арені та забезпечує непорушність правопорядку. Дотримання етичних стандартів, юрист сприяє подоланню правового нігілізму, консолідації суспільства та відновленню довіри до судової системи України. Саме етична свідомість юристів у перспективі стане

фундаментом післявоєнного відновлення правової держави. Загалом, професійна етика юриста в умовах воєнного стану - це поєднання високої моральної відповідальності, професіоналізму та вірності праву, без яких важко уявити сучасну демократичну Україну.

Список використаних джерел:

1. Кодекс професійної етики адвоката України: затверджений рішенням Ради адвокатів України від 9 черв. 2017 р. №68. *Відомості Ради адвокатів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
2. Професійна етика та правові стандарти діяльності юриста в умовах воєнного стану. Право України. 2023. №7. С. 45-48. Київ: Видавничий дім «Ін Юре». URL: <https://pravoua.com.ua/uk>
3. Проблеми професійної культури правника та етичні засади юридичної діяльності. Часопис Київського університету права. 2022. №3. С. 89-92. Київ: НАН України. URL: <https://kup.edu.ua>

Синявська Аліна Олексіївна, здобувачка вищої освіти 1 курсу ФМТП
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Бондар Тетяна Іванівна, кандидат юридичних наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет, Україна

РОЛЬ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Формальна логіка є однією з базових дисциплін, що формує культуру мислення майбутнього юриста. Її роль полягає не лише у вивчені правил правильного міркування, а й у розвитку професійної здатності аналізувати факти, оцінювати докази, будувати аргументацію й ухвалювати виважені рішення. Для юриста логіка — це не абстрактна теорія, а практичний інструмент мислення, без якого неможливо досягти високої якості професійної діяльності.

Формальна логіка допомагає юристу розвинути послідовність, чіткість і доказовість у викладі думок. Під час аналізу справи юрист операє великою кількістю фактів, документів і свідчень, тому необхідно вміти розділяти істотне від другорядного, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, уникати суперечностей у власних міркуваннях. Наприклад, при розгляді цивільної справи адвокат застосовує логічну послідовність: спочатку визначає норму закону, потім встановлює факти, що підпадають під дію цієї норми, і робить висновок про наявність або відсутність правопорушення. Така побудова є класичним прикладом юридичного силогізму.

У кримінальному процесі формальна логіка допомагає уникати типових логічних помилок, таких як «після цього — значить через це», коли причинно-наслідковий зв'язок між подіями встановлюється без достатніх підстав. Наприклад, якщо особа перебувала на місці злочину, це ще не доводить її вину; для логічно обґрунтованого висновку потрібна сукупність доказів, що не суперечать одне одному. Такий підхід виховує в юристів обережність у формуванні висновків, що є основою справедливого судочинства[1].

Окремої уваги заслуговує вплив логіки на процес юридичної аргументації. Під час судових дебатів або складання правових документів юрист повинен не просто знати закон, а переконливо довести правильність його застосування у конкретній ситуації. Саме тут логічні закони тотожності, несуперечності, виключеного третього та достатньої підстави набувають практичного значення [2].

Крім того, знання логіки підвищує ефективність юридичного письма. Складання позовної заяви, договору чи висновку потребує чіткої структури, логічних зв'язків між тезами, відсутності двозначностей і логічних розривів. Так, у правовому договорі кожне формулювання має бути логічно вивірене, щоб уникнути подвійного тлумачення. Невдала логічна конструкція може привести до юридичного конфлікту або судової помилки. Отже, логічна грамотність — це запорука точності юридичної мови [1].

У навчальному процесі формальна логіка формує інтелектуальну дисципліну, необхідну для юридичної діяльності. Вона вчить мислити системно, будувати аргументи на основі фактів, а не припущень, розпізнавати софізми й маніпуляції.

Наприклад, під час аналізу законопроектів або судових рішень студенти повинні вміти виявляти логічні неузгодженості, оцінювати наслідки певних норм для інших правових інститутів. Такі навички безпосередньо формують правову культуру майбутнього фахівця.

Важливо також зазначити, що логічна культура мислення тісно пов'язана з етичними аспектами юридичної професії. Логічна послідовність і об'єктивність мислення сприяють формуванню професійної чесності. Юрист, який мислить логічно, менше схильний до упереджень, не дозволяє особистим емоціям впливати на оцінку фактів і прагне приймати рішення, засновані на раціональних аргументах [3].

У практичній діяльності юристів логічні навички застосовуються щодня: під час підготовки правових висновків, оцінювання доказів, побудови правових позицій у суді[4]. Логіка допомагає структурувати думки, послідовно вести допит свідків, виявляти суперечності в показаннях чи документах[5].

Отже, формальна логіка є фундаментом культури мислення майбутнього юриста. Вона формує здатність до чіткого, структурованого, аргументованого та критичного аналізу правових явищ. Без володіння логічними законами неможливо забезпечити якість судових рішень, коректність законодавчої техніки чи переконливість юридичної аргументації. Логіка робить мислення юриста не лише правильним, а й професійно відповідальним. Саме тому формальна логіка має залишатися невід'ємною складовою підготовки юристів, адже вона виховує у них культуру розуму, що є основою правої культури суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Stempfords. Логіка юриста. 05.03.2025. URL:<https://stempfords.com.ua>
2. Грубінко А.В. Логіка для юристів (навчально-методичні матеріали для студентів напряму підготовки "Правознавство") / А.В. Грубінко; 2-ге вид., перероб. і доповн. – Тернопіль: Вид. відділ ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2013. – 62 с.
3. Навчально-методичний посібник з дисципліни "Логіка" (для студентів ОКР "бакалавр" напряму підготовки "Право"). – Донецьк: ДонДУУ, 2010.
4. Логіка: підручник /О.М.Юркевич, С.В.Качурова, О.П.Невельська-Гордеєва та ін.; за заг. ред. О Г.Данильяна. – Харків : Право, 2022. – 220 с.
5. Радник. Український портал. Значення логіки для юридичного пізнання і практики. URL:<http://radnuk.info/pidrychnuku>

Шиловська Ганна Іллівна, здобувачка вищої освіти
Інституту післядипломної освіти та заочного навчання
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кулініч Ольга Олексandrівна, завідувач кафедри теорії
держави та права канд. юрид. наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У СУЧASNІЙ РОДИНІ

У сучасному суспільстві сім'я залишається найважливішим соціальним інститутом, який забезпечує виховання, моральний та емоційний розвиток дитини, підтримку і захист кожного її члена. Проте навіть у найміцніших родинах можуть виникати конфлікти — між подружжям, батьками і дітьми, різними поколіннями. Часто такі конфлікти переростають у судові суперечки, що супроводжуються стресом, образами й погіршенням стосунків. Одним із ефективних способів уникнення судових спорів та збереження взаєморозуміння є сімейна медіація — мирний, цивілізований метод розв'язання конфліктів, який дедалі активніше впроваджується в Україні.

Сімейна медіація посідає особливе місце серед сучасних механізмів врегулювання конфліктів, адже поєднує правові, психологічні та етичні аспекти взаємодії між членами родини. Її головна цінність полягає не лише у вирішенні спору, а й у збереженні людських відносин, відновленні довіри та налагодженні конструктивного діалогу, що особливо важливо у справах, де задіяні діти чи інші вразливі члени сім'ї. Ефективність цього процесу забезпечується дотриманням чітких зasad, закріплених у Законі України «Про медіацію» [1], які визначають етичні, організаційні та правові рамки проведення медіації. Саме ці принципи — добровільність, конфіденційність, нейтральність медіатора, рівність сторін та взаємоповага — є фундаментом сімейної медіації, адже створюють атмосферу довіри, відкритості й справедливості, без яких досягнення реального порозуміння між сторонами було б неможливим.

Сімейна медіація є сучасним і гуманним інструментом мирного врегулювання конфліктів, який поступово займає все важливіше місце у правовій практиці України. Вона базується на принципах взаємоповаги, рівності сторін, конфіденційності та добровільності, забезпечуючи можливість членам родини самостійно дійти згоди у складних життєвих ситуаціях [2]. На відміну від судового процесу, який передбачає змагальність та ухвалення рішення третьою стороною — судом, у медіації саме учасники конфлікту визначають умови майбутньої домовленості, що сприяє глибшому усвідомленню власної відповідальності та підвищує готовність виконувати досягнуті домовленості.

Сфера застосування сімейної медіації є надзвичайно широкою. Вона охоплює спори, що виникають під час розірвання шлюбу, зокрема щодо поділу спільного майна подружжя, визначення розміру аліментів чи способів їх сплати (ст. 109, 112 Сімейного кодексу України). Також медіація активно використовується при вирішенні питань, пов'язаних із дітьми — визначення місця їх проживання, порядку

участі одного з батьків у вихованні чи спілкуванні з дитиною (ст. 157–159 СКУ) [3]. Вона може застосовуватися і в конфліктах між батьками та дітьми, між опікунами та підопічними, іншими родичами, а також у випадках, коли родина прагне відновити зруйновані стосунки чи налагодити спілкування між поколіннями. Такий підхід дозволяє не лише юридично врегулювати спір, а й психологічно зменшити напругу та зберегти сімейні зв'язки.

Переваги сімейної медіації є очевидними. Вона запобігає затяжним судовим процесам, зменшує рівень конфліктності, сприяє психологічному комфорту дітей і допомагає мінімізувати емоційний стрес усіх учасників. Оскільки рішення у процесі медіації приймаються самими сторонами, вони є більш стійкими й добровільно виконуються, а процес у цілому є швидшим та економічно вигіднішим порівняно із судовим розглядом. Крім того, медіація формує культуру мирного вирішення спорів, вчить сторони слухати одне одного, розуміти потреби співрозмовника та шукати компроміс.

Ключову роль у цьому процесі відіграє медіатор — нейтральна, неупереджена особа, яка не виступає суддею чи адвокатом, а є посередником у спілкуванні сторін. Його завдання полягає у створенні безпечної, довірчої атмосфери, де учасники можуть відкрито висловити свої почуття, емоції, інтереси та потреби. Медіатор не ухвалює рішень і не нав'язує власного бачення — він лише допомагає сторонам самостійно знайти рішення, яке задовольнить обох [4]. Це особливо важливо у сімейних спорах, де збереження стосунків і поваги часто має не менше значення, ніж формальна правова сторона питання [5].

Отже, сімейна медіація — це не просто альтернатива судовому процесу, а крок до формування нової правової культури в Україні, заснованої на діалозі, порозумінні та повазі до гідності кожного члена родини. Вона сприяє зниженню соціальної напруги, збереженню цілісності сім'ї, захисту прав дитини та підвищенню довіри громадян до правових інститутів. У сучасних умовах розвитку демократичної, правової держави впровадження та популяризація медіації є важливою передумовою зміцнення сімейних цінностей, розвитку мирних форм комунікації та утвердження верховенства права у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 №1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2022, № 7, ст.51.
2. Басова І. Медіація в умовах воєнного стану. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2024. № 2 (70). С. 5–9.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 21-22.. *Відомості Верховної Ради України* 2025, №№ 11-14, ст.35.
4. Чепік-Трегубенко О. Медіація в умовах воєнного стану в Україні: сучасність та перспективні напрями дослідження. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спец. випуск № 1 (132) «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С.38-44.
5. Подковенко Т. О. Зміст та значення принципу конфіденційності в медіації. *Галицькі студії*: юридичні науки. 2024. Вип. 5. С. 5–11.

Остроухов Валерій Олександрович, здобувач вищої освіти З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНО-НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

Проблематика агресивно-насильницької поведінки посідає одне з провідних місць у сучасній психологічній науці, оскільки вона безпосередньо пов'язана з деструктивними проявами особистості, соціальною дезадаптацією та загрозою суспільній безпеці. Сучасне суспільство, що перебуває в умовах воєнних викликів, інформаційних перевантажень, економічної нестабільності та моральної поляризації, створює широкий спектр чинників, які підживлюють агресивність індивідів і сприяють проявам насильницької поведінки. Визначення соціально-психологічних чинників такої поведінки дає змогу глибше зrozуміти механізми її формування та шляхи запобігання. Тому потрібно проаналізувати соціально-психологічні чинники агресивно-насильницької поведінки.

Перш за все потрібно зазначити, що агресивність як психологічна характеристика є багатогранним феноменом, що виявляється у вербальних, емоційних або фізичних формах і має різну інтенсивність, мотиваційну спрямованість та соціальну зумовленість. Вона може бути реактивною відповідю на фрустрацію, захисною реакцією на приниження або навпаки — інструментом досягнення особистих цілей за рахунок інших. У науковій літературі наголошується, що агресивно-насильницька поведінка завжди має комплексну природу, яка поєднує соціальні, психологічні, біологічні та культурні чинники [1, с. 50].

Серед соціальних чинників насамперед варто виокремити умови соціалізації особистості. Дитина, яка зростає в атмосфері насильства, байдужості або надмірного контролю, часто інтеріоризує моделі агресивної поведінки як допустимі або навіть ефективні для досягнення власних цілей. Соціальне навчання, за А. Бандурою, відіграє ключову роль у формуванні поведінкових патернів, адже людина наслідує не лише дії, а й способи емоційного реагування, що спостерігає у значущих дорослих чи авторитетних фігур. Отже, родинна атмосфера, стиль виховання, рівень довіри у сімейних стосунках стають фундаментом для подальшої поведінкової стратегії особистості.

Іншим важливим соціальним чинником є вплив групового середовища. У підлітковому віці прагнення до визнання та принадлежності часто призводить до прийняття агресивних норм поведінки, особливо коли такі дії схвалюються групою. Соціальні мережі, сучасна масова культура та інформаційний простір теж формують агресивні установки через фільми, відеоігри, контент, що романтизує насилиство. У такий спосіб відбувається десенсибілізація до жорстокості, коли втрачається чутливість до чужого болю, а насилиство сприймається як природний спосіб самоствердження.

З психологічного погляду, агресивно-насильницька поведінка часто є наслідком внутрішніх конфліктів, невирішених емоційних напружень і деформації особистісної структури. Фрустрація, яка виникає внаслідок перешкод на шляху до реалізації важливих потреб, може провокувати спалахи агресії, особливо в осіб з низьким рівнем самоконтролю. Важливим чинником є й рівень емоційного інтелекту, що визначає здатність усвідомлювати, регулювати та виражати власні емоції без вдавання до насильницьких дій. Люди, які не здатні адекватно опрацьовувати негативні переживання, схильні до імпульсивних і деструктивних реакцій [2, с. 351].

Особливу роль у розвитку агресивної поведінки відіграє самооцінка. Парадоксально, але як занижена, так і завищена самооцінка може виступати передумовою агресії. У першому випадку людина намагається компенсувати відчуття власної меншовартості шляхом демонстрації сили або переваги над іншими. У другому — агресія виникає як реакція на будь-яку спробу поставити під сумнів її «ідеальний» образ. Таким чином, порушення гармонійного «Я-концепту» створює емоційну нестабільність, що проявляється в агресивних діях.

Не менш вагомим чинником виступає соціально-економічне становище людини. Безробіття, фінансові труднощі, соціальна несправедливість, відчуття безперспективності формують у свідомості індивіда хронічний стан напруження та ворожості. За таких умов агресія стає не лише реакцією на окремі подразники, а й способом психологічного розвантаження. Соціальна нерівність, дискримінація, відсутність соціальної підтримки створюють підґрунтя для фрустраційної агресії, яка спрямовується проти слабших або беззахисних членів суспільства.

Серед психологічних механізмів, які підтримують агресивну поведінку, особливу увагу варто звернути на механізми захисту особистості. Проекція, раціоналізація, заміщення дозволяють індивіду зняти відповідальність за власні дії, виправдати насилиство та перекласти вину на інших. Агресія в такому випадку постає як спосіб психологічного самозахисту від внутрішньої тривоги або почуття провини.

Вагомим соціально-психологічним аспектом агресії є вплив міжособистісних відносин. Конфлікти в родині, булінг у школі, токсичні трудові відносини створюють ситуації постійного психоемоційного тиску, які сприяють формуванню стійких агресивних реакцій. Людина, що перебуває в умовах тривалого емоційного напруження, втрачає здатність до емпатії та толерантності, замінюючи їх захисною ворожістю [3, с. 31].

Психологічна профілактика агресивно-насильницької поведінки повинна спиратися на розвиток емоційної зрілості, комунікативної компетентності та саморегуляції. Особливе значення має психоосвіта, що формує усвідомлене ставлення до власних емоцій і поведінкових імпульсів та формує портрет особи. Важливою складовою є також створення сприятливого соціального середовища, у якому людина може реалізовувати свої потреби конструктивним шляхом, відчувати підтримку, довіру та безпеку [4, с. 535].

Таким чином, агресивно-насильницька поведінка є результатом складної взаємодії особистісних, соціальних і культурних чинників. Її коріння сягає як у внутрішній світ людини, так і в зовнішні соціальні впливи. Ефективна робота з подолання цього явища вимагає не лише індивідуально-психологічної корекції, а й

системних змін у сфері виховання, освіти, соціальної політики та масової культури. Тільки шляхом комплексного підходу, що поєднує психологічну, соціальну та етичну складові, можливо сформувати суспільство, у якому агресія не буде основним засобом самоствердження, а насильство втратить своє місце як норма міжособистісних стосунків.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми сімейного насилиства : монографія; за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренка. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Предместніков О. Г., Бехтер А. Р. Кримінально-правове оцінювання домашнього насилиства: морально-психологічна підоснова кримінальних правопорушень, пов'язаних з побутовим насилиям. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2024. С. 350–356.
3. Бітті М. Долаємо співзалежність. Як припинити контролювати інших і почати дбати про себе. Харків : Віват, 2022. 304 с.
4. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні i прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

Кальян В.В., здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Кочина О.С., доцент кафедри публічного та приватного
 права кафедри, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

ЦИФРОВІ РЕЧІ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Швидка цифровізація у суспільстві та економіці призвела до появи нових об'єктів цивільних прав, які стали частиною використання нових цифрових технологій у важливих сферах людської діяльності. Це, в свою чергу, викликало потребу оновлення і перегляду стратегій законодавчого регулювання цивільних відносин, щоб вони відповідали реаліям сьогодення.

Згідно з новими змінами в 2023 року, додалась нова стаття 179¹ Цивільного кодексу (далі - ЦК) під назвою «Поняття цифрової речі». Цифровою річчю є благо, яке створюється та існує лише у цифровому світі і має майнову цінність: віртуальні активи, цифровий контент та інші блага [1]. Це означає, що об'єкти цивільних правовідносин зараз можуть бути не тільки в матеріальному але і в цифровому середовищі. Відповідно до цього, встановлюється форма їх обігу, особливості набуття, використання, припинення або реалізація цивільних прав і обов'язків щодо цих об'єктів.

В науці під цифровими речами розуміють сукупність результатів творчої, інтелектуальної діяльності, майнових прав, інформації, безготікових грошей, послуг, особистих немайнових благ, бездокументарних цінних паперів тощо [2, с. 217].

Хоча раніше такі дослідники, як Д. Хантер та Г. Ластовка висловлювали позицію, вважаючи цифрову річ записаним у базі даних особливим цифровим кодом [3, с. 325].

У галузі цивільного законодавства цифровими речами може бути великий спектр категорій, зокрема, інформація, послуги, безготікові гроші, результати творчої, інтелектуальної діяльності, цінні папери та інше [4, с. 158].

Варто зазначити, що зміни, внесені до ЦК, дозволяють нам можливість чітко відмежовувати матеріальні речі від цифрових благ, що базується на їхній різній фізичній матерії та властивостях. Цифрові об'єкти мають інші можливості щодо пошкодження, псування чи втрати в порівнянні з матеріальними. Це впливає на правові наслідки фізичних подій на прикладі пожеж, які по-різному впливають на здатність цих об'єктів зберігати свої корисні якості. Цифрові об'єкти мають унікальну особливість швидко змінювати своє розташування через мережеве підключення і можуть бути на серверах в іншій частині світу буквально за секунди. Матеріальні ж предмети такого функціоналу не мають.

Попри це, за допомогою мережевих технологій, використовуючи комп'ютерне обладнання для візуалізації чи інших форматів подання цифрового коду, споживачу відкривається широкий доступ до цифрових об'єктів. Під час їхнього правового регулювання, ці особливості повинні бути належно враховані.

Тож, цифрові речі за діючими законами не є матеріальними об'єктами. Це демонструє особливий підхід до їх правового регулювання. Оскільки вони не мають фізичної форми, виникають питання про те, як вони можуть бути в обороті чи захищати права власності.

Наприклад, право володіння та інші речові права на цифрові активи здійснюються за допомогою особливих технічних засобів, таких, як: цифровий підпис, блокчайн-реєстри смарт контракти та інше. Ці технології дозволяють юридично закріпити права та їх передачу фактично замінюючи процедури реєстрації і традиційні документи.

Головним складником права володіння цифровими речами, за словами О. М. Калітенко та Д. В. Балик, є надання доступу до них, що виконується через підтвердження особи та дозвіл (автентифікація та авторизація). Це базується на тому, щоб мати право використовувати цифрові активи та управляти ними. Автори зосереджують увагу на тому, що оцінюють абсолютне право на цифрову річ, що вказує на належність віртуального активу особі, яка має безпосереднє право на доступ до нього. На відміну від традиційного права власності, це право здебільшого не залежить від фізичної форми активу, а базується на праві доступу та управлінню ним. Проте вони зазначають, якщо розглядати абсолютне право на цифрові речі з точки зору цивільного права, то воно може бути підтримане через визнання цифрових активів об'єктами права власності, а не просто правом доступу до них. Тож подібний підхід допомагає ефективніше захищати інтереси власників віртуальних активів, створюючи належні умови для їх законного обігу у правовому полі [5, с. 102-103].

Отже, передача прав на цифрові об'єкти – це ще один важливий аспект, який потребує регулювання. Цей механізм може здійснюватися шляхом зміни доступу до електронних активів, наприклад, передаючи логін і пароль іншим особам. Проте це не просте питання, адже передача цифрових активів досить часто пов'язана саме з обмеженнями, які встановлюються постачальниками або виробниками цих активів.

У своїй праці Є. О. Мічурін звертає увагу, що цифрові блага мають ряд унікальних характеристик, які вирізняють їх серед інших об'єктів цивільних прав. Це зумовлено особливостями, притаманними їхній природі. По-перше, вони є продуктом сучасних ІТ-технологій. По-друге, цифрові блага мають нематеріальну сутність, не мають конкретної фізичної форми, а також здатні швидко змінювати матеріальні носії без втрати своїх властивостей. Останнє важливе спостереження полягає в тому, що цифрові блага можуть бути як оборотоздатними та відокремлюваними від особи, так і тісно пов'язаними з нею, набуваючи статусу необоротоздатності [6, с. 73].

Тобто, це нам дає можливість об'єднати цифрові об'єкти цивільного права у межах однієї типологізації, враховуючи їх спільні ознаки, нематеріальний цифровий склад та властивості. Тим часом, ті цифрові блага, що мають майнову цінність та оборотоздатні, отримали у ЦК нормативну регламентацію як цифрові речі. До них, як правило, відносять криптовалюту, ремантент комп'ютерних ігор тощо. Але й існують блага (до прикладу, цифровий підпис), які не вважається цифровою річчю, адже вони не мають майнової цінності, економічного змісту та є невідчужуваним, чи такими, що тісно пов'язані з уповноваженою особою. Але питання постає в тому, як відрізити цифрові блага, які не мають майнову цінність, від тих, які мають, адже законодавство не дає уточнень.

Так, Є.О. Мічурін у своїй праці стверджує, що віртуалізація певних благ реалізується завдяки ІТ-технологіям, тобто «віртуальні блага» – категорія, яка чітко відображує природу даних об'єктів цивільних правовідносин. Їхня віртуальність значить, що завдяки даним технологіям існують блага, котрі мають майнову цінність (адже можуть обмінюватися на послуги, товари, роботи, гроші), втім такі блага не спроможні відносно швидко замінити матеріальні носії без utрати своїх властивостей [6, с. 69].

Таким чином, визначення чи несе дане цифрове благо якусь майнову цінність повністю залежить від способу використання, умов ринку, економічної цінності та правового статусу. Це необхідно враховувати для правильної класифікації та розуміння цифрових активів.

Проте разом із новими змінами, з'являється ще низка питань, які висвітлює О. В. Ільків у своїй праці, а саме: відсутність ґрунтовного визначення та регулювання в цивільному кодексі; полеміка щодо систематизації: чи доцільно розглядати цифрові речі як майно, об'єкти матеріального світу чи об'єкти інтелектуальної власності; труднощі юрисдикції та встановлення власника у децентралізованих системах [7, с. 95].

Нам здається, що сьогодні в рамках правового регулювання доцільно чітко визначити, що є об'єктом, який підлягає такому регулюванню, що представляє його форму, а що виступає технічним засобом тут можна привести до прикладу як реєстри, так і сторінку у мережі Інтернет. Okрім цього, важливо конкретизувати поняття веб-сайту та облікового запису. Згідно з п. 15 ст. 1 Закону України "Про авторське право і суміжні права", особа, яка безпосередньо володіє даним обліковим записом і встановлює правила його використання вважається його власником. Тобто веб-сайт можна розглядати як об'єкт права власності [8].

Це дійсно так, ми підтримуємо таку думку. Адже, безумовно, даний поділ необхідний, щоб забезпечити правову зрозумілість та кожен громадянин зміг зрозуміти зміст норми права, без будь-якого на те тлумачення. На сьогодні ЦК не містить загального тлумачення терміну «об'єкт», що може привести до правової невизначеності. Беручи це до уваги, доречно було б з'ясувати класифікаційні ознаки, які б відрізняли той чи інший вид об'єкту.

Варто зазначити, що всупереч прогресивності національного законодавства в питанні визнання інформації об'єктом цивільних прав, а також встановлення принципів інформаційних відносин, запровадження спеціального інформаційного законодавства та класифікації видів інформації, Н. М. Грабар акцентує увагу на наявності окремих проблем у даній галузі, що потребують швидкого вирішення. Одним із ключових інструментів для їхнього усунення має виступити на його думку процес рекодифікації українського цивільного законодавства [9, с. 204].

Отже, можна вважати, що всі цифрові речі та блага мають двоякий характер. В одному випадку в їх основі закладена цифрова платформа у вигляді програмного коду. А в іншому, на споживчому ринку вони можуть виступати у виді благ – майнових чи то особистих немайнових, маючи майнову цінність, це можуть бути: цифрові підписи, криптовалюта та ін. Ця особливість грає значну роль у сфері цивільних відносин при визначенні їхнього об'єкта, укладенні договорів та встановленні прав на цифрові блага. Це може бути як готовий продукт, що має певні споживчі характеристики, так і комп'ютерна програма, яка відображає «внутрішні» виробничі відносини в ході створення цифрового продукту.

Таким чином, цифрові речі — це новітній вид об'єктів цивільних правовідносин, які існують лише у цифровому полі, маючи майнову цінність та здатність бути предметом у правовому обігу. Їхня поява спричинила необхідність оновлення законодавства у сфері обігу та захисту таких нематеріальних благ, аби право власності було врегульоване належним чином.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV, в редакції від 04.09.2025 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.09.2025).
2. Сліпченко С. О., Сліпченко А. С. Правовий режим цифрових речей в контексті вітчизняної концепції права власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, №4. С. 216-223.
3. Мічурін Є. О. Цифрова річ та інші цифрові блага як об'єкти цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025, №88 (1). С. 323-327.
4. Бондаренко О. Цифрова річ як об'єкт цивільно-правових відносин. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану*: зб. матеріалів I всеукр. наук.-практ. конф. (М. Кропивницький, 18 жовт. 2024 р.). Кропивницький, 2024. С. 158-160.
5. Калітенко О. М., Балик Д. В. Особливості здійснення права власності на цифрові речі. *Ім-право та кібербезпека в умовах гібридної війни*: матер. всеукр. кругл. Столу (Одеса, 12 квіт. 2025 р.), Одеса, 2025. С. 99-104.
6. Мічурін Є.О. Віртуальні блага: особливості та ознаки. *Форум Права*. 2021, № 68(3). С. 67–73.
7. Ільків О. В., Джус А. Місце та форма цифрових речей серед об'єктів цивільного права України. *Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та молодих учених Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»*: зб. наук. праць здоб. вищ. осв. та молод. учен. (Рівне, 25 черв. 2025 р.), Рівне, 2025. С. 93-101.
8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 20.03.2023 р. № 2811-IX, в редакції від 15.11.2024 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення 15.09.2025).
9. Грабар Н. М. Об'єкти цивільних прав в оновленому цивільному законодавстві: окремі проблеми рекодифікації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025, №87(1). С. 201-205.

Червяк Юлія Дмитрівна, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Науковий керівник: Юринець Юлія Леонідівна, доктор юридичних наук, професор

Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ДЛЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У більшості розвинених країн цифровізація стала невід'ємною складовою публічного управління. Зокрема, Європейський Союз активно впроваджує ініціативи з розвитку електронного урядування (e-Government), електронної ідентифікації (e-ID) та відкритих даних (Open Data). (1)

Одним із ключових трендів сучасного державотворення в Україні є цифровізація публічного управління, яка розглядається не лише як технічне оновлення органів влади, а як комплексний правовий, організаційний та інституційний процес. Вона безпосередньо впливає на якість взаємодії держави й бізнесу, оскільки адміністративно-правове забезпечення підприємництва функціонує саме через діяльність органів публічної адміністрації [2].

Публічне управління є галуззю знань, яка займається вивченням управління державними та суспільними справами. Воно є важливим аспектом функціонування будь-якого суспільства, оскільки забезпечує виконання завдань, необхідних для його нормального існування та розвитку [3].

Цифровізація відкриває нові можливості для трансформації адміністративно-правового забезпечення підприємництва. Електронна реєстрація бізнесу, електронне ліцензування, автоматизовані системи податкового адміністрування, онлайн-взаємодія з контролюючими органами зменшують трансакційні витрати підприємців, скорочують час і витрати на отримання адміністративних послуг, підвищують довіру до держави. Водночас цифрова трансформація публічного адміністрування супроводжується низкою викликів: необхідністю забезпечення кібербезпеки, захисту персональних даних і комерційної таємниці, подоланням цифрової нерівності між різними регіонами та категоріями суб'єктів господарювання, а також узгодженням національних правових стандартів із законодавством Європейського Союзу.

Крім того, сучасні умови воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки ставлять перед Україною завдання створення максимально сприятливого правового середовища для розвитку підприємництва. Відповідно цифровізація публічного управління розглядається не лише як інструмент оптимізації управлінських процесів, але і як стратегічний фактор забезпечення економічної стійкості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості держави [2].

Існують такі виклики цифровізації:

– Низький рівень цифрової грамотності серед громадян і державних службовців. Обмежений доступ до цифрових послуг у сільських регіонах або серед малозабезпечених верств населення.

- Відсутність чіткої законодавчої бази для регулювання цифрових процесів.
- Виникнення нових форм адміністративних актів (електронні рішення, цифрові повідомлення), які потребують правового закріплення.
- Недостатнє фінансування ІТ-інфраструктури.
- Кіберзагрози та питання безпеки персональних даних. Необхідність інтеграції норм адміністративного права з нормами інформаційної безпеки.
- Неузгодженість правового регулювання.
- Неадаптованість класичних адміністративних процедур до онлайн-середовища [1].

Отже, цифровізація публічного управління є незворотним процесом, що трансформує взаємодію між державою та громадянами. Водночас вона ставить перед адміністративним правом низку складних викликів, які потребують системного переосмислення нормативної бази, процедур та інституційних механізмів. Серед ключових проблем — забезпечення правової визначеності електронних адміністративних актів, захист персональних даних, адаптація адміністративних процедур до цифрового середовища. Для ефективного реагування на ці виклики адміністративне право має еволюціонувати : необхідність не лише оновлювати законодавства, а й формувати нову правову культуру цифрового врядування, де прозорість, доступність і безпека стають базовими принципами.

Список використаних джерел:

1. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ / Шерстюк Г.М та ін. *Механізми публічного управління*. 2025. Т. 36. С. 155–159. URL: https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/27.pdf (дата звернення: 24.10.2025).
2. Ненько С.С. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. С. 160–165. URL: http://lsej.org.ua/9_2025/35.pdf (дата звернення: 24.10.2025).
3. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ. *DSpace Repository :: Репозитарій Національного університету «Одеська юридична академія» :: Головна*. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/72fe933c-3623-42a0-b043-8d3854ca2ac4/content> (дата звернення: 24.10.2025).

Анатолій Чиж, здобувач вищої освіти З курсу ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри
кrimінального права та кrimінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ШКОЛИ КРИМІНОЛОГІЇ ТА ЇХ ПРЕДСТАВНИКИ

Актуальність шкіл кrimінології полягає в тому, що вони відображають еволюцію наукових поглядів на природу злочинності, її причини та способи попередження. Розуміння основних кrimінологічних концепцій дає змогу ефективніше аналізувати сучасні прояви злочинності, удосконалювати систему кrimінальної політики та практику протидії правопорушенням. Наукове дослідження основних кrimінально-правових інститутів, якими є кrimінальний закон, злочин і покарання, а також становлення науки кrimінального права європейських держав відбулося у XIX ст. [1, с. 26]

Проблематика дослідження шкіл кrimінології полягає у відсутності єдиного наукового підходу до визначення сутності злочину, причин злочинної поведінки та шляхів її попередження. Кожна школа висвітлює лише окремі аспекти цього складного соціального явища — одні зосереджуються на біологічних чи психологічних чинниках, інші на соціальних або економічних умовах. Це створює труднощі у формуванні цілісної теоретичної бази кrimінології. Також проблемним є питання адаптації класичних та позитивістських ідей до сучасних реалій — умов глобалізації, розвитку інформаційного суспільства, появи нових форм злочинності (кіберзлочинність, організована злочинність, тероризм). Недостатня інтеграція досягнень різних шкіл у сучасну кrimінологічну практику обмежує ефективність державної політики у сфері запобігання злочинності.

Питання розвитку та формування основних шкіл кrimінології досліджували багато відомих учених. Серед них слід відзначити Чезаре Беккарія та Джеремі Бентама, які заклали основи класичної школи, зосередивши увагу на свободі волі людини та справедливості покарання. Представники позитивістської школи, зокрема Чезаре Ломброзо, Енріко Феррі та Рафаель Гарофало, розглядали злочинність як результат дії біологічних, психологічних і соціальних чинників. Значний внесок зробили соціологи Еміль Дюркгейм та Габріель Тард, які вивчали злочинність як соціальне явище, пов'язане з аномією та процесами наслідування. У другій половині ХХ століття розвиток кrimінологічної думки продовжили представники критичної школи — Річард Куїнні, Тейлор, Волтон і Янг, які аналізували зв'язок між злочинністю, соціальною нерівністю та владою. Водночас феміністські дослідниці, такі як Фреда Адлер, Ріта Саймон і Керол Смарт, звернули увагу на гендерні аспекти злочинності, підкресливши важливість рівності та соціальної справедливості у кrimінологічних підходах.

Шкіли кrimінології відображають еволюцію наукових поглядів на причини злочинності та особу злочинця. Класична школа (Ч. Беккарія, Дж. Бентам) розглядала злочин як результат вільного вибору людини, а покарання — як справедливу відплату, що має запобіжну мету. Позитивістська школа (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, Р. Гарофало) вбачала причини злочинності у біологічних, психологічних і

соціальних факторах, підкреслюючи роль наукового підходу до вивчення злочинця. Соціологічна школа (Е. Дюркгейм, Г. Тард) пояснювала злочинність соціальними умовами життя, впливом середовища та процесами наслідування. Неокласична школа (Г. фон Ліст, Ж. Пінатель) поєднала ідеї свободи волі з урахуванням особистісних і соціальних чинників, виступаючи за індивідуалізацію покарання. Критична школа (Р. Куїнні, Тейлор, Волтон, Янг) розглядала злочин як наслідок соціальної нерівності та несправедливості у розподілі влади. Феміністська школа (Ф. Адлер, Р. Саймон, К. Смарт) зосередила увагу на ролі гендеру в злочинній поведінці та дискримінації жінок у системі правосуддя.

Крім цих основних течій паралельно з ними існували кримінально-психологічний і кримінально-соціологічний напрямки кримінології, що ставили перед собою завданнями вивчити злочинну особистість як феномен і виявити причини злочинності всуспільстві. Але вони не чинили такого вирішального впливу наформування сьогоднішньої кримінології, як названі вище школи [2, с. 20]

Для подолання зазначених проблем необхідно поєднувати досягнення різних шкіл кримінології та формувати інтегрований підхід до вивчення злочинності. Важливо розробити єдину наукову концепцію, що враховуватиме біологічні, психологічні, соціальні та економічні чинники злочинної поведінки. Доцільно посилити міждисциплінарні дослідження із залученням фахівців у галузі права, соціології, психології та кримінальної політики. Також варто вдосконалити систему кримінологічного моніторингу, що дозволить виявляти нові тенденції у злочинності та своєчасно реагувати на них. Важливим напрямом є оновлення навчальних програм і підготовка фахівців, які володіють сучасними кримінологічними знаннями, а також впровадження наукових розробок у практику

правоохоронних органів. Це сприятиме формуванню ефективної системи запобігання злочинності та підвищенню рівня безпеки суспільства.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме підвищенню ефективності кримінологічних досліджень та практики запобігання злочинності. Інтеграція різних наукових підходів дозволить глибше зрозуміти природу злочинної поведінки та визначити оптимальні механізми її попередження. Міждисциплінарна співпраця фахівців забезпечить комплексне бачення проблеми, що підвищить наукову обґрунтованість кримінальної політики. Удосконалення системи моніторингу та використання аналітичних методів дозволить своєчасно виявляти нові тенденції злочинності та реагувати на них превентивними засобами. Крім того, підготовка кваліфікованих кадрів і впровадження сучасних кримінологічних знань у практичну діяльність органів правопорядку підвищить результативність боротьби зі злочинністю та рівень безпеки громадян.

Вивчення еволюції кримінологічних підходів дає змогу глибше зрозуміти історичний розвиток наукових поглядів на природу злочинності, виявiti їхні сильні та слабкі сторони та адаптувати найефективніші ідеї до сучасних умов. Аналіз різних кримінологічних шкіл сприяє формуванню комплексного бачення причин злочинної поведінки, що необхідно для розроблення дієвих заходів профілактики та вдосконалення кримінальної політики держави.

Впровадження положень різних кримінологічних шкіл у практику правоохоронних органів може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Серед позитивних: підвищення ефективності профілактики злочинності, точніше

визначення причин правопорушень, індивідуалізація покарань та зміцнення правопорядку. Серед негативних: ризик надмірної уваги до окремих факторів і порушення балансу між превенцією та захистом прав людини. Тому важливо інтегрувати досягнення різних шкіл, зберігаючи комплексний підхід і дотримуючись принципів законності та справедливості, адже «кримінологічний портрет особи злочинця є одним із ключових елементів у процесі розслідування кримінальних правопорушень, дозволяючи правоохоронним органам глибше зрозуміти мотиви та способи дій злочинця, а також передбачити його можливі майбутні дії» [3, с. 128].

Отже, вивчення шкіл кримінології дозволяє комплексно оцінити причини злочинності, об'єднати різні наукові підходи та підвищити ефективність заходів запобігання правопорушенням, що сприяє зміцненню безпеки та правопорядку в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Свірський Б.М. Основні напрями (школи) у науці кримінального права // – Науковий вісник. — 2016. — С. 26-27
2. Курило В.І., Михайлов О.Є., Яра О.С. Кримінологія. Загальна частина // Навчальний посібник. – 2006. – С. 1-191.
3. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності // – Науковий вісник. — 2025. — С. 128-131

СЕКЦІЯ 9.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

Лобода Аліна Сергіївна, курсант 3 курсу, факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції НПУ Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександровна, доцент кафедри психології, соціології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ В ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Використання знань з психології в оперативно-розшуковій діяльності має надзвичайно важливе значення, адже саме вони дозволяють підвищити ефективність отримання та аналізу інформації, покращити комунікацію з різними категоріями осіб та оптимізувати процес прийняття рішень у складних умовах. Сучасна криміногенна ситуація, поява нових форм злочинності та зростання впливу стресових факторів роблять необхідним впровадження психологічних методів у практику роботи правоохоронних органів.

Правове регулювання застосування психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності в Україні ґрунтуються на низці нормативно-правових актів. Так, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає її як систему гласних і негласних заходів, що здійснюються уповноваженими органами з метою попередження, виявлення та розкриття злочинів. У ст. 8 цього Закону закріплено вимогу дотримання прав і свобод людини під час реалізації оперативно-розшукових заходів, що безпосередньо стосується використання психологічних методів – адже вони мають застосовуватися виключно у правовий спосіб і не перетворюватися на засіб тиску чи маніпуляцій. Крім того, у Кримінальному процесуальному кодексі України (зокрема ст. 87, 95) чітко визначені правила допустимості доказів, що унеможливлює використання отриманої під психологічним примусом інформації [1, 2].

Особливе значення має і Наказ МВС України від 09.08.2012 № 686 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів кримінальної поліції», який передбачає психологічну підготовку співробітників, а також використання психологічних методик при роботі з громадянами. Норми трудового законодавства та відомчі стандарти регулюють заходи психологічного забезпечення особового складу, спрямовані на профілактику професійного вигорання і підтримку стресостійкості. Таким чином, законодавча база створює баланс між ефективністю оперативних методів і захистом прав людини, що забезпечує легітимність результатів оперативно-розшукової діяльності [3].

Насамперед, психологічні знання допомагають у проведенні опитувань, допитів і бесід із підозрюваними, свідками та потерпілими. Володіння техніками встановлення психологічного контакту, застосуванням когнітивного інтерв'ю, аналізу невербальної поведінки дозволяє оперативникам отримувати більш точну й достовірну інформацію. Уміння знизити рівень тривожності співрозмовника, уникати навіювання або тиску сприяє формуванню повної картини подій та мінімізує ризик помилок. Важливою сферою застосування психології є профілювання злочинців і прогнозування їхньої поведінки. Використання знань про мотивацію, ціннісні орієнтири та особливості особистості допомагає складати ймовірнісні психологічні портрети правопорушників. Це, у свою чергу, дає змогу оперативно звужувати коло пошуку та обґрунтовувати гіпотези щодо подальших дій злочинця. Не менш значущим є застосування психології у сфері кризових переговорів, звільнення заручників та роботі з потерпілими. Тут особливого значення набувають навички деескалації конфліктів, управління емоціями та надання психологічної допомоги. Правильно організована комунікація дозволяє зберегти життя людей та забезпечити конструктивний перебіг переговорного процесу. Окрему увагу слід приділити психологічній підготовці самих працівників оперативних підрозділів. Робота в умовах підвищеного ризику, необхідність швидкого прийняття рішень та високий рівень стресу потребують розвитку стресостійкості, емоційної врівноваженості та здатності долати професійні психологічні бар'єри. Саме тренінги з управління стресом, розвиток навичок критичного мислення та попередження професійного вигорання є основою стабільної та ефективної діяльності [4, с. 1176].

Таким чином, психологія в оперативно-розшуковій діяльності є не лише допоміжною, а й стратегічно необхідною складовою. Вона сприяє підвищенню результативності роботи, формуванню довіри з боку громадян та забезпеченням правової і процесуальної справедливості. Її подальший розвиток і інтеграція у практику правоохоронних органів мають базуватися на сучасних наукових досягненнях, етичних стандартах та врахуванні міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів кримінальної поліції» від 09.08.2012 № 686. Офіційний вісник України. 2012. № 69. Ст. 2801.
4. Здоровець Т.І. Взаємодія психології з теорією та практикою оперативно-розшукової діяльності. Modern research in world science 2022. С. 1176.

Ситникова Анна Олександрівна, здобувачка вищої освіти
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Орлова Тетяна Анатоліївна , кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ВНЕСОК ГАНСА ГРОССА У СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ

Ганс Гросс — це ім'я, яке стоїть біля самих витоків криміналістики як науки. Його внесок у розвиток цієї дисципліни не обмежується створенням нових методів чи інструментів для слідчих. Він сформував цілісну філософію наукового розслідування, заклавши основи логіки, методології та етики криміналістичної діяльності. Коли у другій половині XIX століття слідчі спиралися переважно на інтуїцію, свідчення та випадкові знахідки, Гросс зробив те, що сьогодні назвали б «науковою революцією» у сфері кримінального процесу. Його метою було перетворити слідство на системну діяльність, засновану на точному спостереженні, аналізі фактів, доказовій логіці та міждисциплінарній взаємодії.

Народжений 1847 року в Граці, Гросс отримав юридичну освіту, проте його практичний досвід роботи судовим магістратом став вирішальним у формуванні поглядів. Він бачив, як часто злочини залишаються нерозкритими не через відсутність доказів, а через недбалість, невміння працювати з місцем події чи відсутність методів фіксації речових слідів. Саме ця невідповідність між теорією права і практикою слідства підштовхнула його до створення нового підходу. Результатом стала праця «Керівництво для судових слідчих як система криміналістики», опублікована у 1893 році. Вона стала першим у світі системним підручником із криміналістики, у якому поєдналися правові, природничі, медичні й технічні знання, спрямовані на одне — досягнення істини через наукове дослідження злочину [1; 2].

Гросс запропонував дивитися на місце злочину не як на фон подій, а як на «контейнер доказів», який зберігає правду про скоене. Він наголошував на необхідності фіксації кожної деталі, обережного поводження з речовими доказами, фотографування, креслення, вимірювання й точного опису простору. Усе це мало бути не просто формальністю, а першим кроком до реконструкції події. Саме завдяки його підходам з'явилася методика огляду місця події, що нині є стандартом у роботі криміналістів у всьому світі. Відтоді будь-який огляд ґрунтуються на принципі непорушності сцени злочину до моменту повної фіксації — принципі, сформульованому Гросом [3; 4].

Його внесок у розвиток технічних засобів розслідування вражає. Гросс одним із перших створив набір інструментів, який отримав назву «слідча валіза». У ньому містилися пристрой для фотографування, вимірювання, вилучення й транспортування доказів. Ідея була простою — слідчий має бути готовим до роботи в будь-яких умовах. Ця концепція стала настільки успішною, що в різних країнах

з'явилися аналогічні набори, а сьогодні вона трансформувалася у сучасні мобільні лабораторії криміналістики.

Однак технічна сторона не була для Гросса головною. Він розумів, що злочин — це насамперед прояв людської поведінки, а тому без знання психології розслідування неможливе. У своїй праці «Кримінальна (злочинна) психологія» (1902 р.) він показав, як аналіз мотивів, спостереження за поведінкою підозрюваного, логіка суперечностей у свідченнях і невербальні реакції допомагають розкрити суть злочину. Він наголошував, що добрий слідчий повинен бути водночас психологом і логіком, спостерігачем і аналітиком. Такий підхід став основою сучасного профайлінгу, хоча сам термін з'явився набагато пізніше.

Гросс запровадив поняття «моменту твердого переконання» — етапу, коли слідчий, маючи достатню кількість перевірених фактів, може зробити обґрунтований висновок. Але цей момент, за його словами, має бути результатом системної аналітичної роботи, а не наслідком емоцій чи тиску. Він застерігав від поспішних висновків, вважаючи, що кожна гіпотеза повинна пройти перевірку фактами, і лише тоді може стати переконанням. Ця вимога є надзвичайно актуальною й у сучасному кримінальному процесі, де об'єктивність і доказовість залишаються найвищими цінностями [5].

Завдяки його діяльності криміналістика набула статусу академічної науки. У Граці Гросс створив перший криміналістичний інститут і музей, де навчання ґрунтувалося на реальних матеріалах розслідувань. Там же він заснував журнал «Архів кримінальної антропології та криміналістики» (1898 р.), що став майданчиком для публікацій із судової медицини, антропології та технічних методів аналізу доказів. Ці ініціативи заклали традицію міждисциплінарних досліджень, яка збереглася в криміналістиці донині [6].

У наш час ідеї Гросса не втратили актуальності. Сучасні технології — ДНК-аналіз, цифрова криміналістика, 3D-сканування, відеоідентифікація — лише розширяють межі його концепції. Основний принцип залишається незмінним: доказ має бути здобутий науково, задокументований і перевірений, а висновок — зроблений на основі логіки та фактів. Сучасна криміналістика стоїть на тих самих засадах системності, обережності й доказовості, які сформулював Гросс понад століття тому. Його методика залишається еталоном професійної культури для слідчих у всьому світі [3; 6].

Проте час показав і обмеження його підходів. Він працював у добу, коли питання прав людини та етичних стандартів у слідстві не мали тієї ваги, яку мають нині. Тому сучасна криміналістика доповнює його методи принципами юридичної відповідальності, прозорості та недоторканності приватного життя. Але навіть за цих обставин настанови Гросса щодо точності, неупередженості та професійної дисципліни залишаються незамінними.

Ганс Гросс не просто створив нову науку — він змінив саму філософію слідства. Він довів, що злочин можна розкрити не завдяки натхненню чи випадку, а завдяки системному мисленню, терпінню, уважності до деталей і науковому підходу. Його спадщина не належить лише минулому — вона живе у сучасних криміналістичних лабораторіях, у стандартах роботи експертів і в кожному навчальному курсі з кримінального процесу. Саме тому Гросс залишається орієнтиром для поколінь фахівців, які прагнуть не просто знайти винного, а довести

істину на основі фактів, доказів і розуму. Його ім'я стало синонімом професійності, а його ідеї — фундаментом криміналістики як науки, що поєднує технології, право й людську мораль.

Список використаних джерел:

1. Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik. Munchen. J. Schweitzer, 1908. / Керівництво для слідчих суддів як система криміналістики. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 1080 с.
2. IV Наукові читання пам'яті Ганса Гросса : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 09 грудня 2024 року). Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 302 с.
3. Волобуєв А.Ф. Предмет і система криміналістики в поглядах Ганса Гроса. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. Випуск 85: частина 4, 2024, С. 24 – 29. URL:<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/5-3.pdf>
4. Щербаковський М.Г. Предмет й об'єкт як основні критерії розмежування криміналістики та судової експертології. Проблеми теорії та практики кримінального провадження : матер. круглого столу (м. Харків, 17 червня 2021 р.). С. 72 – 75.
5. Нарожна О.В. Предмет криміналістики: проблеми його конкретизації та розширення. Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство. 2023. Том 25. Випуск 2 (37). С. 15–20.
6. Журавель В.А. Система криміналістики: традиційні підходи та новаторські пропозиції. Вісник Національної академії правових наук України. № 2 (89) 2017. С. 130–144.

Качан Мар'яна Михайлівна, здобувач вищої освіти юридичного факультету
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Хомяк Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти юридичного факультету
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Старчук Оксана Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У сучасних умовах розвитку правової держави особлива роль належить органам Національної поліції, діяльність яких безпосередньо спрямована на захист прав і свобод громадян, забезпечення публічного порядку та безпеки. Ефективність виконання цих завдань значною мірою залежить від рівня дисципліни, дотримання етичних і правових норм самими поліцейськими. Саме тому дисциплінарна відповідальність працівників поліції виступає важливим елементом системи забезпечення законності у діяльності органів внутрішніх справ.

Актуальність дослідження дисциплінарної відповідальності поліцейських зумовлена необхідністю вдосконалення механізмів її застосування, адже вона не лише забезпечує внутрішню дисципліну в колективі, а й сприяє підвищенню авторитету поліції в очах суспільства. Водночас, практика свідчить про наявність низки проблем у сфері правозастосування – від недосконалості процедур проведення службових розслідувань до суб'єктивності при визначені міри відповідальності. Ці обставини потребують наукового аналізу та розробки ефективних шляхів їхнього подолання.

Дисциплінарна відповідальність є окремим видом юридичної відповідальності, яка закріплена на конституційному рівні. Відповідно до ст. 92 Конституції України, лише законами визначаються види правопорушень і відповідальність за них, зокрема дисциплінарна [1]. Це означає, що тільки закон може встановлювати, які дії вважаються дисциплінарним проступком і які наслідки за них настають.

Ми погоджуємося із В. В. Гончарук, що дисциплінарна відповідальність має примусовий характер і застосовується до осіб, які порушили службову або трудову дисципліну. Її мета – покарання порушників та забезпечення правомірної поведінки в межах трудових і службових відносин [2, с. 297–300].

У теорії права розрізняють загальну та спеціальну дисциплінарну відповідальність. Загальна регламентується Кодексом законів про працю України [3] і поширюється на всіх працівників. Спеціальна – передбачає окремий порядок і стягнення для певних категорій працівників, діяльність яких має специфічний характер (наприклад, військові, прокурори, судді, поліцейські).

Поліцейські належать до спеціальних суб'єктів дисциплінарної відповідальності, оскільки поняття, види дисциплінарних стягнень регламентується

спеціальним законодавством – Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [4].

О. Л. Жильцов, М. М. Новіков виокремлюють особливості дисциплінарної відповідальності поліцейських [5, с. 61–70], а саме:

1. Специфічний статус суб’єкта (поліцейські виконують функції, пов’язані з охороною прав і свобод громадян, підтриманням громадського порядку та боротьбою зі злочинністю, що зумовлює підвищені вимоги до їхньої поведінки);

2. Ширше коло підстав для притягнення (підставою може бути не лише порушення службової дисципліни, а й невиконання або неналежне виконання службових обов’язків, порушення етичних норм чи дій, що підривають авторитет поліції);

3. Більша кількість видів стягнень (закон передбачає десять можливих дисциплінарних заходів: від зауваження та догани до звільнення із служби);

4. Можливість поєднання з іншими видами відповідальності (поліцейського можуть одночасно притягнути до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності);

5. Складна процедура притягнення (перед накладенням дисциплінарного стягнення проводиться службове розслідування, яке має чітко визначену процедуру, яка затверджена законодавством);

6. Особливий порядок застосування та виконання стягнень (рішення фіксується наказом, який оголошується особовому складу; для кожного виду стягнення встановлені конкретні строки виконання та дій);

7. Строки дії стягнень (від двох місяців (зауваження) до трьох років (звільнення із служби));

8. Правові наслідки (протягом строку дії дисциплінарного стягнення поліцейського не можна заохочувати чи підвищувати; деякі види стягнень мають довготривалі наслідки, зокрема заборону повторного прийняття на службу);

9. Право на оскарження (поліцейський може оскаржити дисциплінарне стягнення протягом місяця після його виконання – у позасудовому або судовому порядку).

Таким чином, сутність дисциплінарної відповідальності поліцейських полягає у реалізації системи правових заходів примусового впливу до них за вчинення дисциплінарного проступку.

До проблем правозастосування дисциплінарної відповідальності поліцейських належать: складність і тривалість службових розслідувань; можливість суб’єктивного підходу керівництва під час оцінки дій поліцейського; недостатня узгодженість етичних норм з нормами трудового законодавства; відсутність чітких критеріїв для визначення тяжкості проступку.

Отже, дисциплінарна відповідальність працівників Національної поліції України є самостійним і спеціальним видом юридичної відповідальності, який спрямований на забезпечення дотримання службової дисципліни та підвищення рівня професійної відповідальності поліцейських. Ефективне застосування дисциплінарної відповідальності вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення об’єктивності дисциплінарних процедур та формування культури правомірної поведінки серед поліцейських.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Гончарук В. В. Дисциплінарна відповідальність поліцейського у сучасних умовах. Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. К. Ю. Мельника. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 297–300. URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/021d301e-3bac-43df-b01b-69c5e013bc0e/content>
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відомості Верховної Ради.* 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
4. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: затв. Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII із змінами та доп. *Відомості Верховної Ради.* 2018. № 29. Ст. 233.
5. Жильцов О. Л., Новіков М. М. Дисциплінарна відповідальність поліцейських як вид спеціальної відповідальності працівників у трудовому праві України. *Юридичний бюлєтень.* 2021. Вип. 23. С. 61–70. URL:<http://lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/23/8.pdf>

Хобот Володимир Володимирович, магістр
Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), Україна

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, становить одну з найбільш складних ділянок кримінального процесу України, що потребує поєднання високого рівня професійної компетенції, спеціальних знань, дотримання процесуальних гарантій прав людини й ефективної міжвідомчої координації. Ця категорія кримінальних проваджень має особливу суспільну небезпеку, адже поєднує як корисливий, так і латентний характер злочинів, високу організованість злочинних груп і наявність транснаціональних зв'язків.

Згідно зі статтею 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), після чого слідчий або прокурор зобов'язаний негайно вжити всіх необхідних заходів для встановлення події злочину, осіб, причетних до нього, та забезпечення збереження доказів. У справах про незаконний обіг наркотичних засобів найчастіше фігурують склади злочинів, передбачені статтями 305–320 Кримінального кодексу України, зокрема контрабанда, виготовлення, зберігання, перевезення, збут або викрадення наркотичних речовин [3].

Особливістю розслідування цієї категорії злочинів є те, що воно віднесено до підслідності підрозділів Національної поліції України, зокрема Департаменту боротьби з наркозлочинністю (ДБН НПУ), який діє відповідно до Положення, затвердженого наказом МВС України №100 від 23 лютого 2021 року. У разі якщо злочин має ознаки транснаціонального або пов'язаний з контрабандою, процесуальне керівництво та оперативний супровід може здійснювати Служба безпеки України згідно зі статтею 216 КПК.

Досудове розслідування наркозлочинів проходить усі загальні стадії, визначені кримінальним процесуальним законом, але має низку специфічних особливостей. На початковому етапі ключовим завданням є фіксація факту злочину та вилучення речових доказів, зокрема самих наркотичних речовин, прекурсорів, обладнання для їх виготовлення, пакувальних матеріалів, електронних носіїв інформації тощо. Відповідно до статей 223–237 КПК України, ці дії проводяться у формі огляду місця події, обшуку, виїмки, контролю за вчиненням злочину та негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД). При цьому обов'язковою умовою є дотримання процесуальних гарантій, передбачених статтями 30 та 31 Конституції України, які захищають право на недоторканність житла та приватного життя [5].

Серед найбільш поширеніх форм негласних дій у цій категорії проваджень – контрольована закупка наркотичних засобів, оперативна комбінація “під контролем поставки”, а також аудіо- та відеоконтроль осіб. Такі заходи регламентовані статтями 271–275 КПК України і можуть застосовуватися лише на підставі ухвали слідчого судді, що гарантує недопущення провокації злочину, про що неодноразово

зазначалося в практиці Європейського суду з прав людини (справа Teixeira de Castro v. Portugal, 1998). Наступним етапом є призначення судових експертиз, які відіграють ключову роль у доказуванні складу злочину. Відповідно до статті 242 КПК України, експертиза наркотичних засобів призначається для встановлення виду, хімічного складу, кількості та належності речовини до Переліку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №770 від 6 травня 2000 року. Процес доказування у справах даної категорії є надзвичайно чутливим і складним, адже від якості зібраних доказів залежить можливість притягнення винних осіб до відповідальності та водночас недопущення незаконного переслідування [1].

Згідно з статтею 84 КПК України, доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у встановленому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд встановлює наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню. У наркосправах до таких доказів належать:

- результати негласних слідчих дій (аудіо-, відеозаписи, протоколи закупок, звіти оперативних працівників);
- протоколи обшуків, виїмок, оглядів;
- висновки експертіз;
- показання свідків, покупців під контролем, співучасників;
- електронні докази – листування в месенджерах, банківські перекази, геолокаційні дані.

Слідчий зобов'язаний забезпечити ланцюг збереження речових доказів, що визначається Інструкцією про порядок вилучення, обліку, зберігання, передачі та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверденою спільним наказом МВС, МОЗ, СБУ та Державної митної служби №366/130/468/131 від 27 квітня 2016 року. Ключовим аспектом доказування є встановлення умислу на збут. Судова практика Верховного Суду України (постанова від 17 лютого 2022 року у справі №761/4568/20) наголошує, що сама наявність великої кількості наркотичної речовини не завжди є достатньою підставою для кваліфікації за статтею 307 КК України; необхідним є доведення цілеспрямованості дій особи на передачу речовини іншим osobam [2].

Ефективне розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків потребує налагодженої координації між органами досудового розслідування, оперативними службами, митними органами, прикордонною службою та міжнародними партнерами. Відповідно до статті 571 КПК України, у разі необхідності виконання процесуальних дій за межами України слідчий або прокурор може направити міжнародне доручення (правову допомогу) через Генеральну прокуратуру України. Це дозволяє здійснювати транскордонне стеження, відстеження фінансових потоків, отримання інформації про постачання наркотиків.

Україна співпрацює з Interpol, Europol, UNODC та в рамках Будапештської конвенції Ради Європи 2001 року щодо кіберзлочинності, що має особливе значення для виявлення продажу наркотиків через “darknet” і криптовалютні канали. Попри наявність розвиненої нормативної бази, практика досудового розслідування наркозлочинів стикається з низкою проблем:

1) Недостатня доказова якість матеріалів НСРД, коли фіксація контролюваних закупок здійснюється з порушенням процедури, що веде до визнання доказів недопустимими.

2) Перевантаження експертних установ, які не завжди мають технічну можливість оперативно проводити експертизи нових психоактивних речовин.

3) Нечіткість у визначенні “великих” та “особливо великих” розмірів наркотиків, що іноді створює різну практику кваліфікації злочинів.

4) Недостатній рівень цифрової інтеграції між ЄРДР, митними та прикордонними базами, що ускладнює виявлення транснаціональних схем.

5) Відсутність одної аналітичної бази щодо нових тенденцій у наркозлочинності, що суперечить вимогам Стратегії державної політики щодо наркотиків до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України №1416-р від 28 жовтня 2021 року [4].

З огляду на це, доцільним є створення єдиного Національного координаційного центру боротьби з наркозлочинністю, який об'єднає зусилля слідчих, оперативних та аналітичних структур; удосконалення процесуального контролю прокурора; посилення міжнародної взаємодії та гармонізація методик збору доказів із європейськими стандартами (Framework Decision 2004/757/JHA).

Таким чином, лише за умови системної модернізації кримінального процесу, забезпечення прозорості слідчих дій і підвищення рівня міжвідомчої та міжнародної співпраці можна гарантувати ефективне, законне й справедливе досудове розслідування злочинів, пов’язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, що є запорою не лише безпеки держави, але й дотримання фундаментальних прав людини в українському правосудді.

Список використаних джерел:

1. Давиденко В. В. Суб’єкти протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів в Україні. Актуальні питання юриспруденції. 2024. № 4. С. 29-38. DOI: 10.32782/2521-6473.2024-4.29.
2. Коропатов О. М., Тригуб С. М. Методи діяльності Національної поліції України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Юридичний бюллетень. Випуск 29. 2023. С. 29-36. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2023.29.29.
3. Левицька О. Аналіз чинного законодавства, яке спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. Т. 7. № 2. 2020. С. 81–90. DOI: 10.23939/law2020.26.081
4. Пристінська К.О. Організаційно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо запобігання незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: автореф. .... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.07. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 2021. 21 с.
5. Соловей В. В. Стан наукового дослідження проблем запобігання кримінальним правопорушенням незаконному обігу наркотиків, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 12. С. 387-391. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/91.

Марков Михайло Олександрович, здобувач освіти З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Алієв Алі гафар огли, здобувач освіти З курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Генадіївна, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, капітан поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ФІКСАЦІЇ (АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЬ) ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

В умовах воєнного стану в Україні, спричиненого повномасштабною агресією російської федерації, питання ефективного документування корупційних правопорушень набуває особливої актуальності. Корупція в період війни не лише підриває обороноздатність держави, а й загрожує національній безпеці, оскільки призводить до нецільового використання бюджетних коштів, зокрема тих, що виділяються на оборону та гуманітарну допомогу. В цих умовах застосування сучасних технічних засобів фіксації, зокрема аудіо- та відеоконтролю, стає критично важливим інструментом виявлення та документування корупційних злочинів.

Правову основу застосування технічних засобів фіксації під час розслідування корупційних злочинів становлять Кримінальний процесуальний кодекс України [1], Закон України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014 № 1700-VII [2], а також Закон України "Про Національне антикорупційне бюро України" від 14.10.2014 № 1698-VII [3].

Відповідно до статті 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. При розслідуванні корупційних правопорушень найчастіше використовуються такі негласні слідчі (розшукові) дії: аудіо-, відеоконтроль особи (стаття 260 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (стаття 270 КПК України), контроль за вчиненням злочину (стаття 271 КПК України), а також зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем [4].

Стаття 260 КПК України визначає аудіо-, відеоконтроль особи як негласну фіксацію та обробку із використанням технічних засобів розмови особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування. Основною метою цієї негласної слідчої дії є прихована фіксація та обробка розмов, звуків, рухів, дій особи, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування [5]. Такий вид

контролю може здійснюватися виключно під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів, до яких належить більшість корупційних правопорушень.

Натомість аудіо-, відеоконтроль місця, передбачений статтею 270 КПК України, полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб [1]. Ця негласна слідча дія також може проводитися лише під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

Особливе місце серед негласних слідчих дій посідає контроль за вчиненням злочину, регламентований статтею 271 КПК України. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої дії [4]. Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у формі контролюваної поставки, контролюваної та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину. Ця негласна слідча дія є особливо ефективною при документуванні корупційних злочинів, оскільки дозволяє зафіксувати факт передачі неправомірної вигоди або інших корупційних дій.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває використання інноваційних методів та технологій у криміналістиці. Як зазначає В.Ю. Шепітько у колективній монографії "Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці й судовій експертизі", важливого значення набувають тенденції щодо запровадження інноваційних розробок – розроблення та використання новітніх науково-технічних засобів для виявлення, збирання, дослідження доказів, а також використання програмних продуктів та цифрових технологій [6].

Стаття 107 КПК України регламентує застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження. Технічні засоби фіксування включають фото- та кінозйомку, відеозапис, аудіозапис, засоби для виготовлення копій документів та інші науково-технічні засоби [1]. Фіксація за допомогою технічних засобів здійснюється на момент проведення процесуальної дії, крім випадків, коли така фіксація є неможливою через відсутність технічних засобів або небезпеку їх застосування.

Проте практика застосування технічних засобів фіксації під час документування корупційних злочинів в умовах воєнного стану виявляє низку проблемних аспектів. По-перше, існують труднощі з отриманням дозволу слідчого судді на проведення негласних слідчих дій в умовах активних бойових дій та обмеженого доступу до судових інстанцій. По-друге, виникають складнощі з технічним забезпеченням проведення негласних слідчих дій, оскільки сучасне обладнання вимагає постійного технічного обслуговування та кваліфікованого персоналу.

По-третє, особливої уваги потребує питання забезпечення безпеки осіб, які залучаються до проведення негласних слідчих дій як конфідентів або виконують спеціальне завдання. В умовах воєнного стану ризики для життя та здоров'я таких осіб значно зростають. По-четверте, існує проблема недостатньої координації між різними правоохоронними органами, які здійснюють розслідування корупційних

злочинів, зокрема між Національною поліцією, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань та Бюро економічної безпеки України.

Окремої уваги заслуговує питання допустимості доказів, отриманих за допомогою технічних засобів фіксації. Відповідно до статті 256 КПК України використання результатів негласних слідчих дій у доказуванні можливе лише за умови їх належного процесуального оформлення. Про результати негласних слідчих дій складається протокол, до якого в разі потреби долучаються додатки у вигляді фотознімків, звукозаписів, відеозаписів тощо [1].

Важливим є дотримання вимог статті 271 КПК України щодо заборони провокування злочину. Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв [7]. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

З метою підвищення ефективності застосування технічних засобів фіксації під час документування корупційних злочинів у воєнний період необхідно здійснити наступні заходи. По-перше, забезпечити правоохоронні органи сучасним технічним обладнанням для проведення негласних слідчих дій, зокрема портативними засобами аудіо- та відеозапису високої якості. По-друге, організувати систематичне навчання слідчих та оперативних працівників особливостям застосування технічних засобів фіксації в умовах воєнного стану.

По-третє, удосконалити процедури отримання дозволу слідчого судді на проведення негласних слідчих дій шляхом впровадження електронного документообігу та дистанційного судового розгляду. По-четверте, посилити координацію між різними правоохоронними органами через створення єдиних слідчих груп з розслідування корупційних злочинів у сфері оборони та безпеки.

Таким чином, застосування технічних засобів фіксації, зокрема аудіо- та відеоконтролю, є ключовим елементом ефективного документування корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Проте для досягнення максимальної ефективності необхідне комплексне вирішення організаційних, технічних та правових проблем, що супроводжують використання цих засобів. Лише за умови належного законодавчого регулювання, достатнього матеріально-технічного забезпечення та професійної підготовки правоохоронців можливе ефективне виявлення та документування корупційних злочинів, що загрожують національній безпеці України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення : 01.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 12.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Дата оновлення: 25.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 01.11.2025).

4. Негласні слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування корупційних правопорушень. *Юридична Газета*. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/neglasni-slidchi-rozshukovi-diyi-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya-korupciynih-pravoporushen.html> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : наук.-практ. посібник / [Шепітько В. Ю., Авдєєва Г. К., Коновалова В. О. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька ; Нац. акад. прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків : Право, 2023. 116 с.
6. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проваджень. *Рада Адвокатів Донецької області*. URL: <https://sa.dn.ua/osoblivosti-provedennya-neglasnikh-sl/3/> (дата звернення: 01.11.2025).

Вадим Ткач, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЧИН І НАСЛІДКІВ

Корупція у сфері публічного управління в Україні є одним із найнебезпечніших соціально-правових явищ сучасності, яке підribaє основи державності, знецінює правові принципи та спричиняє глибоку кризу довіри громадян до влади. У період, коли українська держава перебуває в умовах воєнної агресії з боку росії, проблема корупції набуває особливої гостроти, адже саме під час війни суспільство потребує максимальної чесності, ефективності та дисципліни з боку державного апарату. Проте реалії показують, що навіть у найтяжчі для країни часи окремі представники влади та державних структур вдаються до зловживань, розкрадань, маніпуляцій і корупційних схем, що дискредитує систему публічного управління та шодить обoronоздатності держави.

Кримінологічний аналіз корупції передбачає дослідження її як системного соціального явища, що має глибоке історичне коріння, обумовлене недосконалістю державного управління, низьким рівнем правосвідомості, деформацією моральних цінностей і відсутністю належного контролю. У публічному управлінні корупція проявляється у вигляді хабарництва, зловживання владою, привласнення бюджетних коштів, службових підроблень, маніпулювання державними закупівлями, а також у прихованих формах лобізму та кумівства. Вона охоплює як вищі, так і нижчі ланки влади, створюючи своєрідну систему взаємопов'язаних вигід, у якій службовець стає не служителем суспільних інтересів, а посередником у приватних оборудках [1, с. 24].

В умовах воєнного стану проблема корупції набула нових рис. Значна частина державних ресурсів сьогодні спрямовується на потреби оборони, відновлення інфраструктури, гуманітарну допомогу, закупівлю озброєння, а також соціальну підтримку військовослужбовців і переселенців. Саме в цих напрямках корупційні ризики є найвищими, адже контроль у кризових умовах послаблюється, а швидкість ухвалення рішень часто переважає над їхньою прозорістю. Випадки розкрадання гуманітарної допомоги, завищення цін на оборонні закупівлі, нецільове використання бюджетних коштів стали предметом суспільного обурення і підтвердженням того, що навіть війна не зупиняє тих, хто сприймає державну службу не як місію, а як джерело наживи.

Кримінологічні причини корупції у публічному управлінні мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. До об'єктивних чинників належать недосконалість законодавства, надмірна бюрократизація управлінських процедур, відсутність ефективних механізмів контролю та прозорості, а також низький рівень матеріального забезпечення державних службовців. Коли працівники публічної

служби перебувають у ситуації економічної нестабільності або мають обмежені можливості для кар'єрного зростання, формується середовище, сприятливе для корупційних спокус [2, с. 107].

Суб'єктивні чинники охоплюють морально-психологічні особливості особи службовця – жадібність, egoїзм, прагнення до матеріальних благ, зневагу до етичних норм, цинічне ставлення до державної власності. В українському суспільстві, де тривалий час толерувалася ідея «владного привілею», корупція часто сприймалася як звичний елемент взаємин між чиновником і громадянином. Цей стереотип, який має історичне походження ще з радянських часів, створює труднощі для побудови сучасної системи добросесного управління.

З точки зору кримінологічної науки, важливим є розуміння того, що корупція не є лише наслідком індивідуальної злочинної поведінки, а відображає системну кризу управлінських інститутів. Вона функціонує як самопідтримувальна структура, у якій кожен рівень влади залежить від попереднього і водночас підтримує його через систему взаємних послуг і «кришування». Такий механізм створює атмосферу безкарності та страху перед викриттям лише серед тих, хто не має доступу до владних ресурсів.

Проблема корупції серед державних службовців особливо актуальна в умовах воєнного стану. Коли суспільство мобілізує всі сили для захисту держави, будь-який факт зловживання виглядає як моральний злочин проти народу. Розкрадання оборонних коштів, махінації під час державних закупівель, привласнення гуманітарної допомоги – усе це не лише завдає матеріальної шкоди, а й підриває бойовий дух військових і громадян, які жертвують своїм життям за незалежність. Такі дії дискредитують поняття державної служби, перетворюючи її з інструментом суспільного добра на знаряддя власної вигоди.

Кримінологічний аналіз показує, що сучасна корупція у сфері публічного управління має ознаки високої організованості. Участь у корупційних схемах часто беруть кілька осіб, об'єднаних спільним інтересом, які забезпечують прикриття один одного. Це свідчить про необхідність посилення уваги не лише до окремих фактів злочинної діяльності, а й до виявлення цілих мереж, які формують тіньові механізми прийняття рішень у сфері державного управління [3, с. 67].

Важливою складовою кримінологічного аналізу є дослідження шляхів протидії корупції. Досвід показує, що боротьба з цим явищем не може обмежуватися лише кримінальними санкціями. Необхідно створити комплексну систему запобігання, яка включатиме прозорість процедур, електронне врядування, незалежний фінансовий аudit, посилення громадського контролю, а також виховання етичної культури серед державних службовців. Сучасні цифрові інструменти, такі як система «Прозорро», електронні декларації, відкриті бюджети, довели свою ефективність, але потребують постійного вдосконалення і реального застосування без формалізму [4, с. 130].

Що стосується портрету особи злочинця, то під час війни особливо важливо, щоб кожен державний службовець усвідомлював моральну відповідальність за свої рішення. Корупційний злочин у цей період має не лише кримінально-правовий, а й морально-політичний вимір, оскільки кожна вкрадена гривня з бюджету означає недоотриману зброю, медикаменти або захист для військових. Кримінологічна профілактика має бути спрямована на формування серед держслужбовців

патріотизму, чесності, свідомого розуміння ролі державної служби як форми служіння народу [5, с. 535].

Отож, корупція у сфері публічного управління в Україні є не просто кримінальним правопорушенням, а системною хворобою державного організму, яка підриває його життєздатність зсередини. Її причини мають історичний, соціальний, економічний і моральний характер, а наслідки виходять далеко за межі фінансових втрат. У період війни корупція набуває особливої руйнівної сили, адже кожен акт зловживання владою прямо впливає на життя людей, на безпеку держави, на майбутнє української нації. Подолання цього явища можливе лише за умови поєднання жорстких кримінально-правових заходів із глибокими соціальними реформами. Необхідно змінити саму філософію державної служби, зробити її не джерелом вигоди, а символом честі та довіри. Виховання нової управлінської еліти, для якої моральна відповідальність стоятиме вище за матеріальні інтереси, є ключем до відновлення справедливості. Україна, яка бореться за своє існування, має усвідомити, що перемога на фронті неможлива без перемоги над внутрішнім ворогом – корупцією. Лише очищення влади, прозорість рішень, підзвітність чиновників і реальне покарання за зловживання можуть стати основою нової державності. Тільки тоді публічне управління стане справжнім інструментом служіння народу, а не засобом особистого збагачення. Лише в такій державі можливий сталий розвиток, справедливість і гідне майбутнє для кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Джагупов П. Г. Роль адміністративного права у формуванні антикорупційної політики держави. *Формування професійних компетентностей на міждисциплінарній основі в умовах глобальної нестабільності* : зб. доп. за результатами наук.-практ. конф. (м. Кам'янське, 10 лют. 2025 р.) ГО «Молодіжна Організація Починаючих Лідерів. Кам'янське: ГО МОПЛ, 2025. С. 23-27.
2. 2. Мошнін А. Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2 (62). С. 106-110.
3. Сидоренко О. О., Яворський В. О., Кvasильчук Д. Б. Корупція як вид зловживання правом: причини та основні методи боротьби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 65-68.
4. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124-132.
5. Марієнко А. Кримінологочний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

Максим Яременко, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Проблема домашнього насилиства в Україні посідає одне з центральних місць у системі кримінологічних досліджень сучасності. Її актуальність обумовлена не лише зростанням кількості зареєстрованих фактів насилиницької поведінки в сімейному середовищі, а й глибинним соціальним характером цього явища, яке підribaє основи моральності, руйнує сімейні зв'язки, створює передумови для повторюваності насилиства між поколіннями. Домашнє насилиство є складним багатоаспектним феноменом, що охоплює фізичні, психологічні, економічні та сексуальні прояви примусу, контролю або агресії з боку одного члена сім'ї щодо іншого, які спричиняють фізичні чи моральні страждання потерпілому. У сучасному українському суспільстві домашнє насилиство розглядається не лише як соціальна або моральна проблема, а як кримінологічна категорія, що потребує глибокого наукового аналізу.

Слід відзначити, що історично домашнє насилиство довгий час залишалося латентним, тобто прихованим явищем. Традиційна культура, патріархальні уявлення про роль чоловіка і жінки, економічна залежність, страх перед осудом суспільства створювали умови, за яких потерпілі, особливо жінки та діти, не зверталися по допомогу. Лише наприкінці ХХ століття відбулося поступове усвідомлення необхідності криміналізації таких дій, а також створення механізмів їхнього запобігання. В Україні цей процес набув інституційного оформлення з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насилиству» 2017 року, який закріпив комплексний підхід до виявлення, реагування та профілактики даного виду правопорушень [1].

Кримінологічний аналіз статистичних показників засвідчує, що домашнє насилиство має стійку тенденцію до поширення, а також високий рівень латентності. Значна частина випадків залишається поза офіційною статистикою, оскільки жертви не повідомляють про факти насилиства через страх помсти, недовіру до правоохоронних органів або соціальну стигматизацію. Разом з тим, розвиток системи реагування, запровадження мобільних груп поліції, спеціалізованих притулків для постраждалих осіб і просвітницьких програм сприяли певному зростанню виявлення таких злочинів, що свідчить не стільки про збільшення їхньої кількості, скільки про зростання рівня правосвідомості громадян.

З позиції кримінології, домашнє насилиство слід розглядати як прояв соціальної девіації, де агресивна поведінка зумовлена низкою чинників особистісного, психологічного та соціально-економічного характеру. В основі такої поведінки часто лежить низький рівень самоконтролю, емоційна нестабільність, схильність до алкоголізму або наркотичної залежності, дитячий досвід насилиства,

відсутність позитивних сімейних моделей. Дослідження свідчать, що значна частина осіб, які вчиняють домашнє насильство, виростали в умовах постійних конфліктів і жорстокості, що сприяло формуванню у них спотворених уявлень про рольові відносини в сім'ї [2, с. 425].

Соціально-економічні фактори також мають вагоме значення. Безробіття, матеріальні труднощі, низький рівень освіти, соціальна ізоляція створюють сприятливий ґрунт для накопичення агресії та фрустрації, що зрештою проявляється у формі насильства щодо найближчих осіб. Особливо небезпечним є поєднання матеріальної залежності потерпілої сторони та психологічного тиску, що унеможливлює самостійне звернення по допомогу [3, с. 79].

Кримінологічна характеристика портрета особи злочинця у справах про домашнє насильство засвідчує, що більшість правопорушників – це чоловіки віком від 25 до 50 років, які мають проблеми з алкоголем, часто перебувають у стані емоційної напруги або ревнощів. Однак останнім часом спостерігається і збільшення кількості випадків, коли насильство здійснюють жінки, особливо у формі психологічного або економічного тиску. Це вказує на те, що проблема носить універсальний характер і не обмежується гендерними рамками [4, с. 535].

Психологічний аспект домашнього насильства має особливу вагу, оскільки часто саме емоційний тиск і систематичне приниження завдають потерпілим глибших травм, ніж фізичні удари. Постійне відчуття страху, безсила, ізоляції призводить до депресивних станів, втрати соціальної активності, а в окремих випадках – до самогубств. У контексті цього проблема насильства набуває не лише кримінологічного, а й медико-психологічного виміру.

Законодавче забезпечення протидії домашньому насильству в Україні нині має розгалужену структуру. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за систематичне вчинення домашнього насильства, що відображає розуміння його суспільної небезпеки. У свою чергу, адміністративне законодавство встановлює відповідальність за окремі прояви насильницької поведінки, які не досягають рівня кримінального правопорушення. Важливим є також створення системи спеціальних суб’єктів запобігання насильству, до яких належать Національна поліція, органи соціального захисту, служби у справах дітей, центри безоплатної правової допомоги, а також недержавні організації, що здійснюють психологічну і правову підтримку постраждалих.

Особливу роль у протидії домашньому насильству відіграє діяльність правоохоронних органів. Практика показує, що ефективність реагування залежить від кваліфікації поліцейських, рівня їхньої підготовки у сфері комунікації з жертвами, здатності оперативно оцінювати ризики повторного насильства. Важливо, щоб реагування правоохоронців ґрутувалося не лише на репресивних заходах, а й на превентивних діях, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють насильству.

Кримінологічна профілактика домашнього насильства включає широкий спектр заходів, спрямованих на формування правової культури населення, розвиток соціальної підтримки сімей, популяризацію ненасильницьких моделей взаємодії. Важливим напрямом є впровадження програм ресоціалізації для осіб, які вчиняли насильство, адже ізольоване покарання без подальшої роботи над поведінкою не усуває ризику рецидиву. Успішні приклади таких програм демонструють, що

поєднання психологочної терапії, участі у групах підтримки та суспільно корисної діяльності сприяє зниженню рівня агресії та усвідомленню відповідальності за власні дії.

З точки зору кримінологічної науки, домашнє насильство не можна розглядати ізольовано від ширших соціальних процесів. Воно є відображенням загального стану моралі, рівня правосвідомості, соціальної напруженості та економічної нестабільності в суспільстві. Тому боротьба з ним має здійснюватися комплексно – через реформування освіти, зміцнення соціальної політики, удосконалення судової системи, розвиток інститутів громадянського суспільства.

Таким чином, проведений кримінологічний аналіз, можна стверджувати, що домашнє насильство в Україні є складним багатофакторним явищем, яке потребує системного підходу до його вивчення і подолання. Його коріння сягає соціальної нерівності, культурних стереотипів, низького рівня освіти, економічних труднощів і психологічних травм. Незважаючи на наявність законодавчих механізмів, проблема залишається гострою через високий рівень латентності, недостатню ефективність міжвідомчої взаємодії та обмежені можливості реабілітації як потерпілих, так і кривдників. Домашнє насильство є не лише правопорушенням, а й соціальним маркером глибших проблем суспільства. Його подолання можливе лише за умов зміни суспільних цінностей, посилення культури гендерної рівності, розвитку правової свідомості, забезпечення доступу до соціальної та психологічної допомоги. Ефективна протидія вимагає злагодженої діяльності всіх суб'єктів – держави, громадських організацій, освітніх і медичних установ, а також активної участі громадян у формуванні атмосфери нетерпимості до будь-яких форм насильства. Лише об'єднання правових, соціальних і виховних зусиль здатне поступово зменшити масштаби цього явища, забезпечивши формування в Україні суспільства, у якому домінуватимуть взаємоповага, ріvnість і безпека кожного члена родини.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст.35.
2. Лісіцина Ю. О. Домашнє насильство: криміналістична характеристика особи злочинця. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, № 3. С. 422-426.
3. Тичина Д. М. Запобігання домашньому насильству в Україні : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. 612 с.
4. Маріенко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.
5. Тичина Д. М. Кримінологічна характеристика особи-кривдника, який вчиняє домашнє насильство. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Юридичні науки*. 2022. Т. 33 (72). № 1. С. 128–133.

Максим Марков, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ АГРЕСИВНО-НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Агресивно-насильницька злочинність є одним із найбільш небезпечних проявів кримінальної поведінки у суспільстві. Вона посягає на фундаментальні права людини — життя, здоров'я, свободу та гідність, що робить її особливо небезпечною з кримінологічного погляду. Протягом останніх років проблема насильницьких злочинів залишається актуальною як для України, так і для міжнародної спільноти, оскільки вони зумовлені глибокими соціально-економічними та психологічними детермінантами [2, с. 18]. Метою дослідження є визначення основних кримінологічних характеристик агресивно-насильницької злочинності, а також окреслення шляхів її попередження і протидії.

У сучасній кримінологічній науці агресивно-насильницька злочинність розглядається як сукупність суспільно небезпечних діянь, що супроводжуються фізичним або психічним насильством, мають агресивну мотивацію та спрямовані на заподіяння шкоди іншій особі [3, с. 49].

До основних ознак цього виду злочинності належать: агресивна поведінка суб'єкта, емоційна неврівноваженість, жорстокість дій, а також відсутність соціально прийнятних способів розв'язання конфліктів [4, с. 47].

Кримінологічна характеристика агресивно-насильницьких злочинів включає аналіз їх структури, динаміки, мотивації, а також особи злочинця та потерпілого. Найбільш типові злочини цього виду — умисні вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, мордування, згвалтування, катування, хуліганство [5]. Такі злочини мають високий рівень латентності, що ускладнює їх виявлення та розслідування. Вони часто супроводжуються асоціальними проявами, зловживанням алкоголем чи наркотиками, що поглибує суспільну небезпеку [2, с. 103].

Детермінанти агресивно-насильницької злочинності поділяються на соціальні, економічні, психологічні та правові.

До соціальних чинників належать низький рівень життя, безробіття, сімейна дезорганізація, деградація моральних цінностей та поширення насильства в медіапросторі. Економічні детермінанти полягають у зростанні соціальної нерівності та безнадії у маргінальних груп [2, с. 115].

Психологічні чинники пов'язані з неадекватною самооцінкою, агресивними установками, психічними розладами чи травматичним досвідом.

Значну роль у формуванні насильницької поведінки відіграють також **вікtimологічні фактори**, тобто поведінка потерпілого, яка може провокувати агресивну реакцію злочинця [5]. Як показує досвід правоохоронних органів, близько 60 % злочинів насильницького характеру вчиняються у стані алкогольного

сп'яніння або внаслідок побутових конфліктів, що свідчить про недостатню ефективність профілактичних заходів [4, с. 52].

Типовий суб'єкт агресивно-насильницьких злочинів — це особа з низьким рівнем соціалізації, схильністю до конфліктів, нестабільним емоційним станом, що часто має попередній кримінальний досвід [4, с. 48].

Жертви ж, як правило, — представники найбільш уразливих груп: жінки, діти, люди похилого віку, особи у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Часто насиливо вчиняється між знайомими або членами родини [5].

Кримінологічні дослідження вказують, що у понад 40 % випадків насилиство є результатом тривалих конфліктів і психоемоційного напруження, що накопичується у стосунках між учасниками події [3, с. 50].

Ефективна протидія агресивно-насильницькій злочинності можлива лише за умови поєднання **правових, кримінологічних і соціально-психологічних** заходів.

Важливе значення має вдосконалення **системи профілактики** — проведення роз'яснювальної роботи, психологічної допомоги, контролю за обігом зброї, формування культури ненасильницької поведінки.

Зокрема, міжнародні дослідження наголошують на важливості дотримання прав людини в процесі розслідування злочинів, що забезпечує баланс між законністю і гуманністю у кримінальному провадженні [1, с. 67].

Під час досудового розслідування особливу увагу слід приділяти повазі до людської гідності, забороні катувань, незаконного примусу або приниження особи, що підтверджується дослідженням Konushenko Y. та співавт. [1, с. 69]. Забезпечення таких стандартів зміцнює довіру суспільства до поліції та сприяє попередженню повторної злочинності.

Крім того, важливою складовою протидії є **соціальна реабілітація осіб, схильних до насильницької поведінки**, через психокорекційні програми, соціальний супровід і працевлаштування [2, с. 121].

Агресивно-насильницька злочинність — це складний кримінологічний феномен, який відображає кризу соціальних відносин і деградацію моральних орієнтирів у суспільстві.

Її профілактика вимагає комплексного підходу, що поєднує правові, соціальні та освітні заходи. Важливим є формування ненасильницької культури, зміцнення інституту сім'ї, розвиток психологічних служб підтримки, а також дотримання прав людини у діяльності органів правопорядку [1, с. 72]. Отже, боротьба з агресивно-насильницькою злочинністю має ґрунтуватися на принципах верховенства права, поваги до людської гідності та соціальної справедливості.

Агресивно-насильницька злочинність є одним із найнебезпечніших видів кримінальної поведінки, що становить пряму загрозу безпеці особи та суспільства. Її поширення зумовлюється комплексом соціальних, економічних, психологічних і культурних чинників, серед яких провідну роль відіграють деградація моральних цінностей, соціальна нерівність, сімейна дезорганізація та поширення культури насилиства в інформаційному просторі [2, с. 114].

Кримінологічний аналіз свідчить, що агресивно-насильницькі злочини мають стала тенденцію до збільшення у кризові періоди суспільного розвитку, коли послаблюється соціальний контроль та зростає рівень фрустрації населення [3, с. 51]. Типовий суб'єкт таких злочинів — це особа з вираженими агресивними

установками, низьким рівнем самоконтролю, часто з досвідом асоціальної поведінки. Водночас жертви здебільшого належать до соціально вразливих категорій — жінок, дітей, людей похилого віку [5].

Ефективна протидія агресивно-насильницькій злочинності потребує комплексного підходу, який поєднує кримінологічну профілактику, соціальну адаптацію правопорушників, підвищення рівня правосвідомості населення та зміцнення інститутів соціального контролю [4, с. 49]. Важливим напрямом виступає вдосконалення діяльності органів правопорядку, спрямованої не лише на виявлення та покарання злочинців, а й на попередження насильницької поведінки шляхом ранньої профілактики.

Не менш суттєвим є забезпечення дотримання прав людини у процесі розслідування злочинів. Як підkreślують Koniushenko та співавт., повага до прав і свобод особи під час кримінального провадження підвищує рівень законності, довіри громадян до правосуддя та знижує ризик повторних правопорушень [1, с. 72]. Дотримання принципів гуманізму і верховенства права є ключовою умовою ефективності боротьби з агресивно-насильницькою злочинністю.

Таким чином, запобігання агресивно-насильницьким злочинам має спиратися на гармонійне поєднання **профілактичних, освітніх, соціальних і правозахисних механізмів**, що забезпечують формування культури ненасильницької поведінки в суспільстві. Саме інтеграція прав людини у систему кримінологічної політики створює підґрунтя для побудови справедливого та безпечної правопорядку в Україні [1, с. 74].

Список використаних джерел:

1. Koniushenko Y., Opanasenko N., Mariienko A., Melnyk O. Respect of Human Rights and Freedoms During the Examination of a Person Within Criminal Proceedings: Issues of Theory and Practice. *Revista de Derecho*. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61–74. DOI: 10.31207/ih.v11i1.296. URL: <https://www.iushuman.org/index.php/iushuman/article/view/296> (дана звернення: 27.10.2025).
2. Йосипів А. О. Детермінанти насильницької злочинності та протидія їй органами внутрішніх справ: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 276 с.
3. Семенишин М. Кримінально-правова характеристика агресивної поведінки та її проявів у злочинах (на прикладі бандитизму, викрадення людини та вимагання). *Публічне право і правосуддя*. 2020. № 5. С. 48–55.
4. Якимова С. Зміст поняття насильницької злочинності. *Публічне право і правосуддя*. 2018. № 9. С. 46–53.
5. Колб О. Г. Кримінологічна характеристика показників агресивно-насильницької злочинності. *Навчальний матеріал* URL: https://pidru4niki.com/81576/pravo/kriminologichna_harakteristika_pokaznikiv_agresivno-nasilnitskoyi_zlochinnosti (дана звернення: 27.10.2025).

Матвій Досинчук, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

У сучасному українському суспільстві проблема дослідження особи злочинця є надзвичайно актуальною. Зростання рівня злочинності, поява нових її проявів і тенденцій, а також ускладнення соціально-економічних процесів зумовлюють необхідність глибокого аналізу факторів, що впливають на формування кримінальної поведінки. Одним із провідних напрямів кримінологічної науки виступає вивчення особи злочинця, адже саме це дає змогу розкрити природу злочинних дій, мотиви їх учинення та умови, які сприяють реалізації протиправних намірів. Для вивчення особливостей особи злочинця зазвичай використовують кримінологічний портрет.

Кримінологічний портрет особи злочинця виступає важливим інструментом у сфері сучасної кримінології та криміналістики. Його побудова дає змогу всебічно дослідити соціально-демографічні, психологічні та поведінкові риси особи, яка вчинила злочин. Це сприяє глибшому розумінню мотивів злочинної поведінки та механізмів її реалізації. Застосування кримінологічного портрета допомагає слідчим ефективніше визначати тактику розслідування, прогнозувати можливі дії правопорушника та встановлювати осіб, що можуть бути пов'язані зі злочином. Таким чином, кримінологічний портрет є дієвим засобом підвищення результативності розкриття й запобігання кримінальним правопорушенням.

Особистість злочинця найбільш повно розкривається саме в момент сконення правопорушення, коли можна простежити характерні риси поведінки різних категорій правопорушників. Зокрема, озброєний злочинець вирізняється специфічним комплексом ознак, притаманних саме йому: особливими навичками та вміннями, колом інтересів, а також іншими суттєвими й відносно стабільними рисами характеру. Ці властивості формуються під впливом негативних факторів соціального середовища та набувають системного характеру. У підсумку вони проявляються у злочинних діях, де використання зброї виступає засобом досягнення поставленої мети [1, с. 599-600].

Питанню особистості злочинця в кримінологічній науці приділяють суттєве значення, і не дарма воно є одним з елементів предмету дослідження кримінології як науки й існує при цьому поряд із такими кримінологічними явищами, як злочинність, детермінація злочинності, протидія злочинності тощо [2, с. 628].

У кримінологічній науці особистість злочинця посідає важливе місце, адже є одним із ключових елементів предмета дослідження поряд із такими явищами, як злочинність, її детермінація та протидія їй. Вивчення особи злочинця має виняткове значення, оскільки виступає основним інструментом наукового пізнання тих, хто

вчиняє злочини. Особистість злочинця становить окремий напрям кримінологічних досліджень і є невід'ємною складовою кримінології як науки, адже саме через її аналіз можливо розкрити й пояснити сутність і причини злочинності.

Соціально-рольові характеристики відображають функції людини, що визначаються її місцем у системі суспільних відносин, належністю до певної соціальної групи та взаємодією з іншими людьми й організаціями в різних сферах життя. У межах теорії особистості до такої інформації відносять відомості про те, чи є особа робітником або службовцем, підлеглим чи керівником, неодруженим чи главою сім'ї, працездатним чи ні, безробітним тощо. Ці відомості дають змогу визначити соціальний статус людини, зрозуміти, які ролі вона виконує, а які ігнорує, та окреслити її ставлення до оточення у професійній, побутовій та сімейній сферах [3, с. 195-196].

Таким чином, кримінологічний портрет особи злочинця виступає важливим засобом для глибшого пізнання причин та умов учинення злочинів. Його використання дає змогу впорядкувати інформацію про соціальні, психологічні та поведінкові особливості правопорушників. Це дозволяє слідчим точніше встановлювати мотиви злочину, передбачати подальші дії підозрюваного та обирати найбільш доцільні тактичні прийоми розслідування. Застосування кримінологічного портрета сприяє покращенню якості доказової бази, прискорює процес розкриття злочинів і загалом підвищує ефективність діяльності правоохоронних органів, одночасно посилюючи профілактику правопорушень у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина 1. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16115/1/116.pdf>
2. КАРІНА, Миргородська; МАРІЄНКО, Антон. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ. In: *The 9 th International scientific and practical conference "Global trends in science and education"(September 22-24, 2025) SPC "Sci-conf. com. ua", Kyiv, Ukraine. 2025. 652 p.* 2025. p. 628.
3. Лаговська Н. В., Щербань К. С. Кримінологічний портрет особи злочинця в сучасних умовах глобалізації. URL: <https://eu-conf.com/wpcontent/uploads/2021/12/ABOUT-MODERN-PROBLEMS-IN-SCIENCE-ANDWAYS-TO-SOLVE-THEM.pdf#page=194>

Антон Старицький, здобувач вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Антон Марієнко, канд.юрид.наук., доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ, ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ОПИСУ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складними соціально-економічними процесами, що безпосередньо впливають на рівень та структуру злочинності. У цих умовах особливої актуальності набуває вивчення особи злочинця як центрального елементу кримінологічного аналізу. Адже саме пізнання особистісних, соціальних, психологічних та демографічних характеристик осіб, які вчиняють злочини, дає змогу глибше зrozуміти природу злочинної поведінки, визначити її причини й умови, а також розробити ефективні заходи профілактики.

Одним із найбільш інформативних і системних способів дослідження особи правопорушника є кримінологічний портрет. Цей інструмент дозволяє не лише описати типові риси злочинців певної категорії, а й виявити закономірності формування їхньої поведінки, соціального оточення, мотивів і способів дій.

Кримінологічний портрет особи злочинця являє собою комплексне зображення особистості правопорушника, що включає його психологічні, соціальні, поведінкові та біографічні характеристики. Ця інформація дозволяє правоохоронним органам глибше зrozуміти мотиви та способи дій злочинця, а також передбачити його можливі майбутні дії. Важливість такого портрету полягає в його здатності допомагати слідчим у виявленні закономірностей злочинної поведінки, що, у своєму черговому, сприяє ефективнішому розслідуванню та попередженню кримінальних правопорушень [1].

Особи, що вчинили кримінально карані діяння, характеризуються великою кількістю притаманних їм ознак та особливостей, що стосуються їх становища в суспільстві, життєвих позицій, стереотипів поведінки, внутрішнього світу тощо. Найчастіше під час складання кримінологічного портрету правопорушника кримінологи виокремлюють такі його складові:

- 1) соціально-демографічні;
- 2) соціально-рольові;
- 3) морально-психологічні;
- 4) кримінально-правові ознаки [2].

Соціально-демографічна характеристика особи, що вчиняє кримінальні правопорушення включає відомості, пов'язані з статтю, віком, освітою, родом занять, сімейним та матеріальним станом, приналежністю до міського чи сільського населення та ін. Соціально-рольові характеристики правопорушника визначаються його місцем у системі суспільних відносин і належністю до певної соціальної групи. Морально-психологічна складова дає змогу зrozуміти внутрішній світ особи — її світогляд, моральні принципи, переконання та систему цінностей. Якщо соціально-

демографічні й соціально-рольові ознаки відображають зовнішній бік особистості злочинця, не розкриваючи її внутрішніх мотивів, то морально-психологічні риси дозволяють з'ясувати причини вчинення злочину та ставлення особи до власних дій. Кримінально-правові ознаки охоплюють інформацію про спрямованість і мотивацію протиправної поведінки, ставлення винного до вчиненого, наявність попередніх судимостей, а також про те, чи було кримінальне правопорушення вчинене одноособово або у співучасті.

Особливості поведінки злочинця у момент вчинення злочину не тільки відображають його особистісні характеристики, але й дозволяють слідчим зробити висновки щодо рівня підготовки, психічного стану, а також потенційної небезпеки для оточуючих. Формування кримінологічного портрета особливо важливе у випадках серійних злочинів, коли аналіз поведінки правопорушника допомагає виявити стійкі моделі злочинної діяльності та передбачити його наступні кроки. Okрім цього, він є важливим інструментом при визначенні тактики розслідування та подальшого затримання правопорушника[3].

Отже, зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що дослідження кримінологічного портрета особи злочинця, а також його застосування під час розслідування кримінальних правопорушень має важливе значення не тільки для розвитку кримінологічної науки, але й для ефективної протидії злочинності у суспільстві та профілактиці злочинів в цілому. Без кримінологічного портрета особи злочинця ефективність роботи правоохоронних органів була б меншою, тому що саме завдяки йому є можливість правоохоронцям під час розслідування розуміти мотиви, способи та закономірності дій злочинця під час вчинення кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінологічний аналіз особи злочинця // Бібліотека Studies. URL: <https://studies.in.ua/analiza-prognoz-zlochynnosti/3935-krimnologchniy-analzosobi-zlochincya.html>
2. Нестерова І. А., Софілканич О. В. Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері надання туристичних послуг // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – № 72. – С. 167–173. – DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.60>. – УДК 343.971.
3. Марієнко А. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131

Бабенко Валерія Валеріївна, здобувачка вищої освіти, групи ЮД-346
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Орлова Тетяна Анатоліївна , кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ І ОГЛЯДУ ТРУПІВ ЗАГИБЛИХ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У МІСЦЯХ МАСОВОГО ПОХОВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України особливого значення набувають питання організації пошуку, вилучення та огляду трупів на деокупованих територіях у місцях масових поховань загиблих. Цей процес має не лише кримінально-правовий, а й гуманітарний характер, адже він пов'язаний з розслідуванням воєнних злочинів, встановленням істини щодо обставин загибелі людей, а також із забезпеченням права родин на знання про долю своїх близьких.

Нормативно-правове регулювання вилучення та огляду трупів регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України, статті якого визначають порядок проведення огляду місця події, судово- медичного огляду трупів та ексгумації [1]. Важливими є також положення міжнародного гуманітарного права - Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів 1977 року, які встановлюють обов'язок сторін збройного конфлікту забезпечити належне поводження з тілами загиблих [2]. На національному рівні процедури регламентуються наказами Міністерства охорони здоров'я України, що визначають правила проведення судово- медичних експертиз, фіксації тілесних ушкоджень і встановлення причини смерті.

Деокуповані території мають низку специфічних особливостей, які суттєво ускладнюють проведення слідчих (розшукових) дій. Йдеться про заміновані ділянки, руйнування інфраструктури, відсутність електропостачання, лабораторних баз та судово- медичних ресурсів. Тому огляд місць масових поховань проводиться лише після повного розмінування території та за участі представників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції, прокуратури, судово- медичних експертів і, за можливості, представників міжнародних організацій.

Тактичні особливості огляду таких місць вимагають високого рівня точності та документальної фіксації. Сучасні методи - фотограмметрія, використання безпілотних літальних апаратів, тривимірне сканування - дозволяють створити детальну просторову модель розташування тіл та супутніх об'єктів. Кожне тіло вилучається поетапно, з позначенням номера, координат і орієнтації в ґрунті, а також із детальним описом наявних предметів, документів чи фрагментів одягу. Протокол огляду має фіксувати не лише технічні аспекти, але й ознаки насильницької смерті, катувань або порушення норм міжнародного гуманітарного права [3].

Судово- медичний експерт здійснює первинну оцінку стану тіл, визначає ступінь розкладу, характер і механізм отриманих травм, наявність слідів

вогнепальних, вибухових чи колото-різаних ушкоджень. Важливою складовою є збереження біологічного матеріалу - крові, волосся, зубів, кісткових фрагментів, що використовується для проведення ДНК-експертизи. У випадках значної деструкції тіл застосовуються антропологічні, одонтологічні та дактилоскопічні методи ідентифікації.

Процес ідентифікації тіл на деокупованих територіях відбувається у взаємодії з міжнародними організаціями, зокрема Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Місією ООН з прав людини, Міжнародним кримінальним судом. Зібрани докази та результати експертіз стають підґрунтям для розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Комплексний підхід до ідентифікації включає порівняння ДНК-зразків із базами даних безвісти зниклих, аналіз особистих речей, а також свідчення очевидців [4].

Важливою складовою є дотримання етичних і гуманітарних принципів під час роботи з тілами загиблих. Експерти мають діяти з максимальною повагою до людської гідності, уникати публічного поширення зображень тіл, дотримуватися принципів конфіденційності та співчуття до родин загиблих. Такі підходи не лише відповідають міжнародним стандартам, а й сприяють відновленню довіри суспільства до правоохоронної системи.

Разом з тим існують значні проблеми: нестача судово- медичних експертів, лабораторного обладнання, відсутність єдиної державної бази даних масових поховань, недостатня координація між відомствами та міжнародними партнерами. Перспективним напрямом є створення єдиного реєстру місць поховань, формування спеціалізованих мобільних груп експертів, розробка єдиної методики криміналістичного документування воєнних злочинів і впровадження державної програми ідентифікації тіл у межах перехідного правосуддя [5].

Підсумовуючи, я можемо зазначити, що вилучення та огляд трупів у місцях масових поховань на деокупованих територіях - це складний міждисциплінарний процес, що поєднує юридичні, судово- медичні, гуманітарні та етичні аспекти. Його належна організація є не лише питанням доказування злочинів проти людяності, а й важливим елементом національної пам'яті та відновлення історичної справедливості в умовах післявоєнного суспільного відродження України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 12 серп. 1949 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
3. Рекомендації щодо проведення огляду місця події. Київ : Тренінговий центр прокурорів України, 2022. 7 с.
4. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : Наказ; МВС України від 09.03.2022 № 177/450/46 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0317-22>
5. Гловюк І., Дроздов О., Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. / Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В., Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2023. - 82 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5338/1/Osoblyvyyi%20rezhym%20dosudovoho%20rozsliduvannia_4_2022.pdf

Губій Софія Віталіївна, здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Букатова Діана Миколаївна, канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ СПАДКОВИХ СПРАВ НОТАРІУСАМИ УКРАЇНИ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ У КОНТЕКСТІ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Питання спадкування завжди було одним із ключових інститутів цивільного права. Внаслідок інтеграції України у світове співтовариство та зростання мобільності населення дедалі частіше постають спадкові справи, в яких сторони є іноземцями або мають подвійне громадянство. Ці обставини створюють низку правових колізій, що потребують оновлення нормативної бази, особливо у світлі процесів рекодифікації Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) [1].

Основу регулювання спадкових правовідносин із «іноземним елементом» становлять норми ЦКУ, Закон України «Про міжнародне приватне право», міжнародні договори, які ратифіковані Україною. Згідно із статею 71 Закону «Про міжнародне приватне право», питання, що стосуються спадкування, регулюються законодавством тієї держави, у якій спадкодавець постійно проживав на момент своєї смерті, якщо інше не визначено положеннями закону чи його заповітом. Це положення є базовим для нотаріусів при оформленні спадщини іноземців в Україні [2].

На практиці нотаріуси стикаються з низкою проблем: ідентифікація особи іноземця; підтвердження правоздатності та дієздатності іноземних осіб за законодавством їхньої держави; визнання документів, виданих за кордоном, та необхідність їх легалізації; визначення юрисдикції — чи підлягає справа українському нотаріусу, якщо майно знаходиться в Україні, але спадкодавець проживав за межами держави. Український нотаріус має право відкрити спадкову справу, якщо на території України розташоване нерухоме майно спадкодавця [2]. При цьому важливо враховувати принцип *lex rei sitae* — використання права держави, де знаходитьться майно [3].

Однією з ключових труднощів у нотаріальній практиці є встановлення особи іноземного громадянина. Українські нотаріуси не мають технічної можливості перевірити достовірність іноземного паспорта чи посвідки, виданої іншою державою. На відміну від внутрішніх документів, іноземні не відображаються в українських реєстрах, тому виникає ризик фальсифікації або використання підроблених документів. Додаткові труднощі пов'язані з відсутністю ідентифікаційного коду, який необхідний для реєстрації спадкової справи. Тому нотаріус змушений покладатися на переклади, апостили та дипломатичні довідки, що ускладнює процедуру. Необхідно створити механізм міжнародної перевірки

документів або обмін даними між реєстрами через міждержавні угоди або єдиний електронний сервіс верифікації документів [4].

Важливим етапом є перевірка дійсності правильності оформлення заяв і документів для нотаріального посвідчення та відповідності вимогам законодавства. Нотаріус, користуючись даними єдиних та державних реєстрів, може вимагати додаткові документи. Він складає посвідчуvalні написи, видає свідоцтва, реєструє дії в журналах і за потреби видає дублікати. Документи, видані за межами України (свідоцтва про народження, смерті, шлюб, заповіти), мають бути легалізовані або засвідчені апостилем відповідно до Гаазької конвенції 1961 р. На практиці іноземці часто подають документи без належного засвідчення, або країна їх походження не є учасницею Гаазької конвенції, що змушує нотаріуса відмовляти у вчиненні дії. Крім того, проблемою є неякісний переклад документів чи розбіжності у транслітерації імен, що створює юридичну невизначеність [5].

Визначення місця відкриття спадщини напряму залежить від постійного місця проживання спадковавця. Якщо особа мала кілька місць проживання або жила за кордоном, нотаріус стикається з невизначеністю: чи має він юрисдикцію відкривати спадкову справу в Україні. Проблема посилюється, коли спадкоємці також є іноземцями й не мають зареєстрованої адреси в Україні. Потрібно нормативно уточнити поняття “місце відкриття спадщини” для іноземців і передбачити альтернативний порядок визначення юрисдикції (за місцем розташування основного майна або місцем останнього волевиявлення) [6].

Навіть після перевірки всіх документів нотаріус стикається з труднощами у видачі свідоцтва про право на спадщину іноземцю. Зокрема, постає питання: якою мовою оформлювати документ, чи має він юридичну силу за межами України, як забезпечити його визнання в іншій державі. Також проблемою є відсутність уніфікованої форми спадкових документів, сумісної з міжнародними стандартами, та неможливість електронного обміну даними між нотаріусами різних країн. Необхідно створити єдину міжнародно визнану форму спадкового свідоцтва, аналог “європейського спадкового сертифіката”, а також запровадити електронну взаємодію між нотаріальними органами України та інших держав. Для підвищення ефективності оформлення спадкових справ іноземців в Україні доцільно: уніфікувати форми спадкових документів із міжнародними стандартами. [7].

Отже, усі перераховані проблеми — ідентифікація, визначення місця проживання, легалізація та оформлення документів — є взаємопов’язаними. Вони свідчать про фрагментарність і неузгодженість чинного регулювання у сфері спадкування з іноземним елементом. Рекодифікація Цивільного кодексу України має врахувати ці аспекти та закласти чіткі процедури перевірки іноземних осіб, уніфіковані правила для документів, виданих за кордоном, цифровізацію процесів та інтеграцію в європейський правовий простір. Розвиток нотаріальної практики у цьому напрямі має відбуватися через інтеграцію в європейський правовий простір, цифровізацію процесів та підвищення правової культури учасників спадкових правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Концепція оновлення (рекодифікації) Цивільного кодексу України. – Київ : Міністерство юстиції України, 2024. – URL: <https://pravo.ua/wp-content/uploads/2021/01/Proekt-Konsercii-onovlennja-Civilnogo-kodeksu-Ukraini.pdf>

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV // - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
3. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII // - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Іванова О. М. Особливості спадкування іноземцями в Україні // *Підприємництво, господарство i право.* – 2023. – № 8. – С. 45–50. - URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Ivanov-DPU.pdf
6. Буряк В. В. Нотаріальне оформлення спадкових справ за участю іноземних громадян // Юридичний вісник. – 2022. – № 4. – С. 33–38. - URL: <https://lawreview.org.ua/archive/2022/4/buriak>
7. Кравченко Т. ю. Рекодифікація цивільного права України: перспективи і виклики // Право України. – 2023. – № 10. – С. 12–20. - URL: <https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoua/2023/10/kravchenko>

Коношко Владислав Володимирович, здобувач вищої освіти, 3 курсу, факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної Поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, соціології та педагогіки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Психологічний вимір оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану набуває виняткової актуальності, оскільки саме в періоди збройних конфліктів, загальнонаціональної небезпеки та високої соціальної напруги оперативні працівники стають ключовими суб'єктами забезпечення державної безпеки, громадського порядку та стабільності суспільства. Їхня робота потребує не лише професійної майстерності, але й надзвичайної психологічної стійкості, гнучкості мислення, здатності до швидкої адаптації в умовах постійної загрози, невизначеності та інформаційної турбулентності [1, с. 221]. Тому потрібно визначити особливості психології оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану.

Воєнний стан формує особливе соціально-психологічне середовище, в якому змінюються базові умови діяльності правоохоронних органів. Зростає рівень стресогенності, ризикованості, конфліктності міжособистісних контактів. Оперативники стикаються з необхідністю прийняття рішень у ситуаціях дефіциту часу, нестачі достовірної інформації, підвищеної загрози для життя, а також емоційного тиску з боку оточення. Психологія такої діяльності стає полем взаємодії між свідомими та підсвідомими реакціями особистості, між прагненням виконати службовий обов'язок і природним інстинктом самозбереження.

В умовах воєнного стану спостерігається підвищене навантаження на всі психічні функції працівника оперативного підрозділу. Від нього вимагається виняткова концентрація уваги, здатність миттєво аналізувати й інтерпретувати отриману інформацію, швидко змінювати стратегії поведінки. Когнітивна сфера зазнає напруження через постійний потік інформаційних впливів, зокрема фейкових повідомлень, маніпуляцій, психологічних операцій противника. У цих умовах важливу роль відіграє розвиток критичного мислення, уміння відокремлювати достовірні дані від провокаційних, а також формування стійкої системи внутрішніх переконань, яка не дозволяє втратити орієнтацію у складному морально-психологічному полі війни.

Не менш важливою є емоційно-вольова сфера, яка забезпечує здатність оперативника діяти рішуче, контролювати емоції, долати страх, тривогу, втому, відчуття безсилля чи безнадійності. У воєнний період працівники часто працюють у ситуаціях, де присутній елемент небезпеки для життя, що потребує від них внутрішньої мобілізації та саморегуляції. Важливим компонентом є також емоційна

витривалість – здатність підтримувати оптимальний рівень психічної активності, не допустити професійного вигорання, депресії або агресивних реакцій. З цією метою в системі психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності мають бути передбачені програми психологічної підтримки, супервізії, реабілітації та корекції.

Варто підкреслити, що специфіка оперативно-розшукової роботи у воєнний період полягає у значному розширенні її завдань. Вона охоплює не лише боротьбу зі злочинністю у традиційному розумінні, але й протидію диверсійним групам, шпигунству, колабораціонізму, інформаційним загрозам. Такі умови потребують особливої психологічної підготовки працівників, які мають володіти навичками психологічного аналізу особистості підозрюваного, умінням працювати під прикриттям, а також здатністю зберігати високий рівень самоконтролю в ситуаціях подвійної гри [2, с. 15].

Психологічна підготовка оперативників у воєнний час повинна бути спрямована не лише на підвищення професійних компетентностей, але й на зміцнення морально-етичних засад їхньої діяльності. Під впливом екстремальних обставин у людини може змінюватися система цінностей, порушуватися межі між допустимим і недопустимим. Тому особливої ваги набуває формування моральної свідомості, усвідомлення значення гуманістичних принципів, відповідальності за власні дії та наслідки службових рішень.

Варто враховувати також феномен психологічної адаптації до екстремальних умов. Під час тривалої служби в зоні ризику оперативники проходять через стадії стресової реакції, внутрішньої мобілізації, стабілізації та, зрештою, можливої психічної втоми. Якщо процес адаптації відбувається успішно, особа набуває стійкості, професійного досвіду, впевненості у власних силах. Якщо ж адаптація порушена, можуть виникнути невротичні стани, підвищена дратівливість, апатія, порушення сну, емоційне виснаження. Тому необхідно забезпечити системну роботу психологічних служб із профілактики професійних деформацій та підтримання психічного здоров'я працівників.

Не можна ігнорувати соціально-психологічні фактори, які визначають атмосферу у колективі. Воєнний стан підсилює почуття відповідальності, але також може викликати конкуренцію, конфлікти, недовіру. У таких умовах командир або керівник оперативного підрозділу відіграє роль не лише адміністратора, але й психолога, наставника, який формує клімат взаємоповаги, взаємодопомоги, готовності до спільногоподолання труднощів. Психологічна згуртованість колективу є запорукою ефективності оперативних дій і зниження рівня стресу серед особового складу [3, с. 31].

Особливої уваги заслуговує питання комунікації в умовах воєнного стану. Психологічна грамотність у спілкуванні з громадянами, які перебувають у стані паніки, страху або втрати, є невід'ємною частиною професійної компетентності. Оперативний працівник має вміти створювати відчуття безпеки, впливати на людей переконанням, використовувати емпатію як засіб встановлення довіри. Водночас він повинен залишатися холоднокровним, не піддаватися на емоційні провокації, уникати суб'єктивних оцінок і особистісних симпатій чи антипатій.

Психологічна модель оперативника у воєнний період – це поєднання аналітичного розуму, емоційної стійкості, моральної зрілості та здатності до

стратегічного мислення. Його поведінка повинна ґрунтуватися на раціональноті, передбачливості, умінні діяти відповідно до принципів законності та гуманізму навіть у найскладніших умовах.

Варто зазначити, що в умовах війни формується новий тип професійної ідентичності оперативного працівника, у якому зростає значення громадянської позиції, патріотизму, психологічної готовності до самопожертви заради безпеки держави. Такі якості не виникають стихійно, вони є результатом системної психологічної підготовки, морального виховання, участі у програмах ментальної підтримки, де поєднуються тренінги саморегуляції, психоeduкація, групові обговорення та практики релаксації [4, с. 330].

Отже, психологія оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану є надзвичайно складною та багатовимірною сферою, що об'єднує професійну компетентність, моральну зрілість і психічну витривалість особистості. Ефективність дій оперативних працівників безпосередньо залежить від їхньої здатності зберігати внутрішню рівновагу, діяти раціонально, адаптуватися до змінних умов і не втрачати людяності навіть під тиском екстремальних обставин. В умовах війни оперативник стає не лише носієм правозастосовчої функції, але й прикладом психологічної мужності, громадянської відповідальності та духовної сили. Тому головним завданням сучасної психологічної науки і практики має бути створення цілісної системи психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, що сприятиме збереженню психічного здоров'я правоохоронців, підвищенню ефективності їхньої служби та зміцненню морального потенціалу українського суспільства в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. Криволапчук В. О. Психологія оперативно-розшукової діяльності та її методологічна функція. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 2. С. 220-233.
2. Шинкаренко І. О. Психологічні рекомендації працівнику Національної поліції під час дій в екстремальних умовах : наук.-метод. рекомендації / І. О. Шинкаренко. Дніпро : ДДУВС, 2020, 56 с.
3. Психологічний супровід воєнного та повоєнного періодів України: інформаційно-аналітичний довідник. за наук. ред. О. П. Лучанінової; авт.-упоряд.: О. П. Лучанінова, Я. В. Пилипчук, С. С. Рашидова, Г. В. Міськов, О. В. Углова; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2025. 290 с.
4. Шинкаренко І. Психологічні наслідки впливу на особистість правоохоронця надзвичайних обставин. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3 (118). С. 325-335.

Резнік Владислав Андрійович, здобувач вищої освіти 3 курсу
ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Маліновський Аренак Кенович, здобувач вищої освіти 3 курсу
ФПФОДР
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Пісоцька Каріна Олександровна, доктор філософії в галузі права, доцент кафедри адміністративного права і процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ДОКАЗУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Одним із ключових завдань сучасної державної політики України є формування ефективного механізму запобігання та протидії корупції. Проте результативність антикорупційної діяльності значною мірою залежить від належного забезпечення процесу доказування у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Саме від якості зібраних доказів, їх достовірності та допустимості залежить обґрунтованість прийнятих процесуальних рішень, а отже — рівень довіри суспільства до правоохоронних та судових органів [1, с. 43].

Законодавче регулювання відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, здійснюється насамперед на підставі норм розділу XIII-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). До таких належать: порушення вимог фінансового контролю, неповідомлення про наявність реального чи потенційного конфлікту інтересів, порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а також порушення встановлених законом обмежень щодо отримання подарунків. Водночас ці норми мають відсильний характер, що створює труднощі у правозастосуванні, оскільки вимагає посилення положення Закону України «Про запобігання корупції» та інших нормативних актів [2, с. 118].

Проблематика доказування таких правопорушень полягає насамперед у складності встановлення суб'єктивної сторони діяння. Для визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення необхідно довести наявність вини у формі умислу або необережності. Проте у більшості випадків умисел службової особи на отримання неправомірної вигоди чи зловживання своїм становищем не має очевидного прояву, що ускладнює процес доказування. На практиці це призводить до ситуацій, коли склад адміністративного правопорушення формально наявний, але відсутні докази вини, що є обов'язковою умовою притягнення до відповідальності [3, с. 71].

Не менш значущою є проблема належності та допустимості доказів. Відповідно до вимог процесуального законодавства, доказами у справах про адміністративні правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких встановлюється наявність чи відсутність події правопорушення, винність особи та

інші обставини справи. Проте на практиці працівники уповноважених органів (НАЗК, Національна поліція, прокуратура) не завжди дотримуються вимог щодо форми і способу фіксації доказів. Це зумовлює визнання протоколів або інших процесуальних документів такими, що складені з порушенням установленої процедури, а отже — недопустимими доказами [4, с. 25].

Важливим питанням є використання технічних і електронних доказів. Сучасна антикорупційна практика дедалі частіше спирається на цифрові джерела інформації: відеозаписи, електронне листування, банківські виписки, дані реєстрів тощо. Проте проблема полягає у забезпеченні належної процесуальної фіксації таких матеріалів і підтвердженні їх достовірності. Зокрема, недотримання вимог до збереження електронних даних або втручання у їх зміст може призвести до втрати доказової сили [2, с. 120]. Саме тому необхідним є удосконалення нормативного регулювання щодо збору й оцінки цифрових доказів у провадженні про адміністративні корупційні правопорушення.

Судова практика свідчить, що доведення вини у справах цієї категорії має ряд специфічних труднощів. Аналіз рішень судів загальної юрисдикції засвідчує, що у значній частині справ суди змушені закривати провадження через відсутність складу правопорушення або недоведеність вини особи. При цьому часто простежується неоднакове тлумачення судами понять «достатність доказів» і «вірогідність доказів», що породжує суперечності у правозастосовній практиці [3, с. 75]. Відсутність єдиних підходів до оцінки доказів знижує передбачуваність судових рішень і негативно впливає на загальну ефективність боротьби з корупцією.

Певні проблеми виникають і на етапі складання протоколів про адміністративне правопорушення. Часто посадові особи, відповідальні за їх оформлення, не дотримуються процесуальних строків або не забезпечують належне документальне підтвердження фактів порушення. Наприклад, відсутність у протоколі підписів свідків, неправильне зазначення дати чи місця вчинення правопорушення, неточності в описі обставин можуть стати підставою для визнання доказів недопустимими [5, с. 32]. Такі недоліки свідчать про необхідність удосконалення професійної підготовки працівників органів, уповноважених на складання адміністративних матеріалів.

Ще однією характерною проблемою є обмеженість інструментів збору доказів у порівнянні з кримінальним процесом. Адміністративне провадження не передбачає таких засобів, як проведення негласних слідчих дій, експертиз чи допитів у процесуальному значенні. Це створює певну нерівність сторін у можливостях доведення обставин справи, особливо у випадках, коли правопорушення має прихований характер. Тому актуальним є питання розробки спеціальних методичних рекомендацій для підвищення якості доказування у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією [1, с. 46].

З метою вдосконалення системи доказування доцільно забезпечити комплексний підхід, який охоплюватиме як нормативне, так і організаційне вдосконалення процедури. По-перше, необхідно унормувати понятійний апарат адміністративного антикорупційного законодавства, зокрема чітко визначити критерії для встановлення вини, умислу та конфлікту інтересів. По-друге, слід підвищити рівень професійної підготовки суб'єктів складання протоколів і працівників судових органів, упровадивши єдині стандарти доказування [4, с. 27].

По-третє, важливим напрямом є цифровізація процесів фіксації правопорушень, що підвищить точність, об'ективність та швидкість обробки доказової інформації.

Таким чином, проблематика доказування адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, залишається актуальною у контексті реформування системи правосуддя та державного управління. Її вирішення можливе шляхом уніфікації правозастосованої практики, підвищення професійного рівня суб'єктів доказування, а також створення сучасних технологічних інструментів для збору та збереження доказів. Комплексне реформування цієї сфери сприятиме підвищенню ефективності протидії корупції та зміцненню принципів верховенства права в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бакутін Д. О. *Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні: проблеми теорії та практики* : дис. ... канд. юрид. наук. Київ : НАВС, 2023. 178 с.
2. Ковальчук О. В. Проблеми кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Київські правові читання*. 2023. № 2. С. 115–120. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/article/view/271> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Шевчук А. В. Теоретичні аспекти доведення вини у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. № 3. С. 70–77.
4. Левченко І. П. Процесуальні недоліки під час складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 1. С. 22–27.
5. Марчук Ю. М. Електронні докази у провадженні щодо адміністративних корупційних правопорушень. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 30–35.

Нечаєва Кристина Сергіївна, магістр
Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), Україна

РОЛЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ

Проблематика протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні посідає одне з центральних місць у системі забезпечення національної безпеки, громадського порядку та охорони здоров'я населення. Вона є міждисциплінарною за своєю природою, оскільки поєднує аспекти кримінального права, кримінального процесу, адміністративного регулювання, фармацевтичного контролю та міжнародного співробітництва. Досудове розслідування, згідно зі статтею 214 Кримінального процесуального кодексу України, є стадією кримінального провадження, метою якої є збирання, перевірка і оцінка доказів, необхідних для прийняття законного та обґрунтованого процесуального рішення. В умовах активного поширення нових психоактивних речовин, діджиталізації наркоринку та зростання організованих форм злочинності, ефективність досудового розслідування визначає не лише якість правосуддя, а й спроможність держави реагувати на транснаціональні виклики наркоторгівлі [2].

Основою діяльності органів досудового розслідування у зазначеній сфері є Конституція України, Кримінальний кодекс України (ККУ), Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Відповідно до статті 307 ККУ, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збути, а також сам збут наркотичних засобів караються позбавленням волі, і тому належать до категорії тяжких злочинів.

Ключовими суб'єктами досудового розслідування у цій сфері є слідчі підрозділи Національної поліції України, детективи Бюро економічної безпеки (у частині відмивання коштів, отриманих від наркоторгівлі), а також прокурори, які здійснюють процесуальне керівництво. Водночас, відповідно до статей 246–271 КПК, у справах, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, широко застосовуються негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться лише з санкції слідчого судді і мають особливе значення для документування злочинів, що мають латентний характер [4].

Ефективність досудового розслідування визначається не лише швидкістю збирання доказів, а й їх належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю для пред'явлення обвинувачення. Відповідно до статті 223 КПК, слідчий зобов'язаний проводити всі необхідні слідчі (розшукові) дії з дотриманням процесуальних гарантій учасників провадження. У справах щодо незаконного обігу наркотиків важливе значення мають такі дії, як обшук, огляд, вилучення, призначення судових експертіз (хімічної, токсикологічної, біологічної), а також допит свідків, понятих, експертів. Значну увагу вимагає фіксація електронних

доказів, оскільки сучасний наркобізнес активно використовує цифрові платформи, криптовалютні гаманці та месенджери. Закон України № 2147-VIII від 03.10.2017 року запровадив поняття «електронних доказів» у кримінальному процесі, що дозволяє використовувати інформацію з мобільних пристройів, переписок у месенджерах, електронних платіжних операцій як доказову базу, якщо дотримано процесуальний порядок їх отримання. Серед основних проблем, що гальмують ефективність досудового розслідування у сфері протидії незаконному обігу наркотиків, варто відзначити кадрову нестачу слідчих спеціалізації «боротьба з наркозлочинністю», недостатню міжвідомчу координацію між поліцією, прокуратурою та митними органами, а також низький рівень технічного оснащення лабораторій для оперативного дослідження речовин [1].

Складність полягає у тому, що значна частина злочинів має транскордонний або кіберхарактер, коли збут здійснюється через «даркнет» або криптобіржі. Для таких випадків необхідне розширення міжнародного співробітництва в межах Європолу, Інтерполу, програм UNODC, а також укладення двосторонніх угод про взаємну правову допомогу. Ще однією проблемою є зловживання при проведенні контролюзованих закупок, коли відсутній належний судовий контроль або протокол не відповідає вимогам процесуальної форми. Це призводить до визнання доказів недопустимими, що фіксується у практиці Верховного Суду. Отже, якість досудового розслідування прямо корелює з рівнем правової культури слідчих і прокурорів [3].

Відповідно до статті 36 КПК України, прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, тобто контролює законність усіх дій слідчого, погоджує повідомлення про підозру, обвинувальний акт та звернення з клопотаннями до слідчого судді. У справах, що стосуються незаконного обігу наркотиків, роль прокурора особливо важлива, оскільки вони часто пов'язані з втручанням у приватне життя, обшуками, негласними заходами. Судовий контроль, своєю чергою, реалізується через інститут слідчого судді, який санкціонує найбільш чутливі дії – арешт майна, доступ до банківських рахунків, тимчасове вилучення електронних носіїв, а також прослуховування каналів зв'язку.

Роль досудового розслідування у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів полягає у забезпеченні законного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин злочину, притягненні винних до відповідальності, запобіганні повторним правопорушенням і гарантуванні верховенства права. Досудове розслідування у цій сфері виконує функцію своєрідного фільтра між оперативною діяльністю та судовим розглядом, формуючи підґрунтя для реалізації принципів справедливого правосуддя.

Водночас сучасні тенденції розвитку наркозлочинності: цифровізація, транскордонність, інноваційність синтетичних речовин і вимагають модернізації системи досудового розслідування, її технічного переоснащення, підвищення професійної компетентності кадрів та посилення міжвідомчої і міжнародної координації [5].

Отже, майбутнє ефективної боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні безпосередньо залежить від якості досудового розслідування, яке має залишатися не лише каральним, а й правозахисним інструментом, що поєднує точність процесу, етичність методів і гуманістичну мету – захист життя та здоров'я людини як найвищої соціальної цінності, проголошеної Конституцією України.

Список використаних джерел:

1. Давиденко В. В. Суб'єкти протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів в Україні. Актуальні питання юриспруденції. 2024. № 4. С. 29-38. DOI: 10.32782/2521-6473.2024-4.29.
2. Коропатов О. М., Тригуб С. М. Методи діяльності Національної поліції України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Юридичний бюллетень. Випуск 29. 2023. С. 29-36. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2023.29.29.
3. Левицька О. Аналіз чинного законодавства, яке спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. Т. 7. № 2. 2020. С. 81–90. DOI: 10.23939/law2020.26.081
4. Пристінська К.О. Організаційно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо запобігання незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: автореф. .... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.07. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 2021. 21 с.
5. Соловей В. В. Стан наукового дослідження проблем запобігання кримінальним правопорушенням незаконному обігу наркотиків, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 12. С. 387-391. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/91.

Великий Максим Олександрович, курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна, капітан поліції, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Актуальність вивчення суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення зумовлена тим, що вони дозволяють глибше зрозуміти внутрішній психічний стан правопорушника та його ставлення до вчинюваного діяння. Ці ознаки є ключовими для визначення ступеня вини та усвідомлення суспільної небезпеки дій особи, що має вирішальне значення при кваліфікації кримінального правопорушення. Аналіз мотивів, мети та психічного стану правопорушника сприяє справедливому та об'єктивному застосуванню кримінальної відповідальності. В умовах сучасного суспільства, де зростає різноманіття кримінальних проявів, розуміння суб'єктивних ознак дозволяє ефективніше оцінювати ризики та передбачати поведінку осіб, що вчиняють кримінальне правопорушення. Тому дослідження цих характеристик має значення для забезпечення балансу між захистом суспільних інтересів та правами особи.

Серед суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення визначають суб'єкт і суб'єктивну сторону.

Суб'єкт кримінального правопорушення в сучасній кримінально-правовій науці визначається як конкретна особа, яка вчиняє діяння, що містить ознаки кримінально-правового порушення, та має правовий статус, що дозволяє її притягнення до кримінальної відповідальності. З точки зору кримінального права суб'єкт – це не будь-яка особа, а та, яка здатна усвідомлювати свої дії чи бездіяльність, які порушують встановлені законом норми, та брати на себе юридичну відповідальність за їх наслідки. Важливим є те, що суб'єкт визначається не лише як фізична особа; ключове значення мають характеристики, що формують здатність особи нести відповідальність, такі як вік, психічний стан, воля та усвідомлення соціальної небезпеки своїх вчинків [1, с. 105].

До суб'єкта складу кримінального правопорушення належить фізична особа, яка відповідає за свої дії перед державою та суспільством. Основним критерієм визначення є досягнення певного віку, який законодавство встановлює як межу притягнення до кримінальної відповідальності. В Україні загальний віковий поріг для притягнення до кримінальної відповідальності становить шістнадцять років, проте у випадках тяжких або особливо тяжких злочинів цей поріг може знижуватися до чотирнадцяти років відповідно до ст. 22 КК України [2].

Ще одним критерієм, який має визначальне значення, є психічний стан особи. Кримінальне право передбачає, що відповідальність настає лише за умови здатності особи усвідомлювати характер і наслідки своїх дій. У випадках психічної неосудності, коли особа не здатна оцінити суспільну небезпеку свого вчинку, вона

не вважається суб'єктом кримінального правопорушення. Часткова неосудність допускає обмежену відповідальність або застосування спеціальних медичних заходів, таких як примусова психіатрична допомога [3, с. 97].

Наступним важливим аспектом є воля та можливість усвідомлювати наслідки своїх дій. Суб'єкт повинен володіти достатньою психічною стабільністю, щоб оцінювати соціальну небезпеку вчинків. Фактори примусу, сильний психологічний тиск або тяжкі психічні стани можуть обмежувати здатність особи контролювати свої дії свідомо, що стає підставою для виключення або обмеження кримінальної відповідальності.

Окрім фізичних осіб, суб'єктами кримінальних правопорушень можуть бути юридичні особи. Сучасне законодавство визнає відповідальність організацій за протиправні дії, які вони здійснюють, включаючи екологічні порушення, корупційні дії та фінансові махінації. Юридичні особи не підлягають покаранню у формі позбавлення волі, однак можуть бути притягнуті до відповідальності через штрафи, конфіскації майна чи адміністративні обмеження [4, с. 217].

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення являє собою одну з фундаментальних складових, що визначають злочинність вчиненого діяння та відіграють вирішальну роль у процесі його правової кваліфікації й притягнення особи до кримінальної відповідальності. Вона відображає внутрішній психічний стан правопорушника, його усвідомлення протиправності дій та соціальної небезпеки їхніх наслідків, а також мотиви, цілі та умови, за яких здійснюється правопорушення [5, с. 107].

Основним компонентом суб'єктивної сторони є вина, яка представляє собою психічне ставлення особи до вчинених дій та їх наслідків. Вона демонструє внутрішнє ставлення правопорушника до його поведінки і проявляється у здатності усвідомлювати суспільну небезпеку дій і наявності волі до їх здійснення. Кримінальне право виділяє дві основні форми вини: умисел та необережність.

Умисел означає, що особа повністю усвідомлює протиправний характер своїх дій, передбачає наслідки та свідомо прагне їх настання. Прямий умисел проявляється тоді, коли особа прямо прагне до настання певного результату і усвідомлює суспільну небезпеку своїх дій, наприклад, у випадку заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень. Непрямий умисел виникає, коли особа усвідомлює можливі негативні наслідки, не бажає їх безпосередньо, але допускає їх настання, наприклад, при діях, що потенційно можуть спричинити смерть іншої особи [6, с. 77].

Необережність характеризується тим, що особа або не усвідомлює суспільної небезпеки власних дій, або не передбачає їх наслідки, хоча мала б це зробити. Вона поділяється на легковажність і нерозсудливість. Легковажність проявляється у недооцінці можливих наслідків, а нерозсудливість – у відсутності належної обережності. Прикладом може служити ситуація з дорожньо-транспортними пригодами, коли водій ігнорує правила дорожнього руху або перевищує швидкість, що призводить до травмування інших учасників руху.

Ще одним важливим елементом суб'єктивної сторони є мотив, який визначає причини, через які особа вчиняє злочинні дії, та внутрішні стимули, що спонукають її до протиправних вчинків. Мотиви можуть бути матеріальними, особистими, політичними або мати інший характер. Аналіз мотивів дозволяє оцінити соціальну небезпеку діяння і впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, а також

на судове рішення, оскільки мотиви можуть виступати як пом'якшуючі, так і обтяжуючі обставини.

Мета визначає, до чого особа прагне в результаті своїх дій. Вона може бути безпосередньою, коли бажаний результат досягається свідомо, або опосередкованою, коли досягнення мети відбувається через виконання кримінального правопорушення. Наприклад, метою крадіжки є отримання матеріальної вигоди, а метою вбивства може бути помста або усунення конкретної особи [7, с. 91].

Важливим аспектом суб'єктивної сторони є також емоційний стан правопорушенника. Деякі злочини здійснюються під впливом сильних емоцій, стресу або інших психофізіологічних обставин, що можуть обмежувати усвідомленість дій. У таких випадках суд може враховувати емоційний стан при визначенні міри покарання або кваліфікації правопорушення.

Отже, суб'єктом складу кримінального правопорушення є конкретна фізична або юридична особа, яка здійснює діяння з ознаками кримінального правопорушення і яка має правовий статус для притягнення до відповідальності. До основних характеристик суб'єкта належать вік, психічний стан, воля та здатність усвідомлювати суспільну небезпеку своїх дій. Роль суб'єкта є визначальною в кримінальному праві, оскільки він встановлює межі застосування кримінальної відповідальності та покарання. Визначення суб'єкта дозволяє відокремити осіб, здатних усвідомлювати наслідки своїх вчинків, від тих, хто через вік, психічний стан або інші обмеження не може нести відповідальність, що є необхідною умовою справедливого правосуддя та правильної кваліфікації діяння. Суб'єктивна сторона є внутрішнім психічним станом особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, і проявляється у її ставленні до дій, усвідомленні суспільної небезпеки, наявності мотивів, мети та умов правопорушення. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення складається з взаємопов'язаних елементів: вина, мотиву, мети, психічного та емоційного стану особи, а також умов, за яких вчинено правопорушення. Разом вони формують цілісну характеристику правопорушенника та дозволяють об'єктивно оцінити його діяння.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України (Загальна частина) : підручник. за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В. В. Сухоноса. Суми : Університетська книга, 2024. 476 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. ст. 131.
3. Стеблинська О. С. Кримінальне право (Особлива частина) : навч.-метод. посіб. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 358 с.
4. Москаленко Р. Е., Чорна А. Г. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 216-218.
5. Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Ємельянов В. П. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
6. Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник у 3-х томах. Том 1. Загальні засади. 2-ге вид., виправ. і доп. Київ: ВД «Дакор», 2019. 562 с.
7. Дудоров О. О. Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник. Київ: Вайте, 2014. 944 с.

СЕКЦІЯ 10.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Хара Анатолій, курсант 3-го курсу н.г КП-333 ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Євгеній Бардін, підполковник поліції,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ РЕБ

У сучасних умовах зростаючої інформатизації та розвитку високотехнологічних систем озброєння радіоелектронна боротьба (РЕБ) набуває критичного значення у сфері забезпечення інформаційної безпеки та досягнення переваги в збройних конфліктах. Застосування РЕБ дозволяє впливати на системи управління, зв'язку, навігації та розвідки супротивника, що істотно знижує ефективність його бойових можливостей. У той же час, розвиток технологій спричинив зростання ефективності як самих засобів РЕБ, так і методів протидії їм. Це створює динамічне поле технічного та тактичного протистояння, у якому критично важливими є гнучкість, інноваційність та адаптивність засобів і методів захисту. Метою радіоелектронної боротьби є забезпечення безперебійної роботи електронних систем і пристрій в умовах дії радіосигналів, які можуть застосовуватись для ведення розвідки, створення перешкод або навіть знищення об'єктів. Для досягнення цієї мети застосовуються різні методи і засоби, зокрема комплексний технічний контроль, маскування, захист від кіберзагроз, системи протидії електромагнітному імпульсу, а також резервні засоби зв'язку і комунікації[1].

Сучасна РЕБ охоплює широкий спектр впливів на радіоелектронні засоби супротивника. Її основні напрямки включають:

1. Радіоелектронне придушення (РЕП) — створення перешкод для порушення функціонування систем зв'язку, радіолокації, навігації; Радіоелектронне придушення (РЕП) є активною складовою радіоелектронної боротьби, що спрямована на порушення роботи розвідувальних, радіолокаційних та зв'язкових систем противника, а також на нейтралізацію його озброєння, яке використовує радіоелектронні або оптико-електронні (інфрачервоні чи лазерні) засоби для наведення чи прицілювання. Задля досягнення цієї мети застосовуються два основні методи: створення перешкод і передача хибних сигналів. Обидва підходи, за умови правильного використання, можуть бути дуже ефективними[2].

2. Радіоелектронна розвідка (РЕР) — перехоплення, аналіз і визначення параметрів сигналів супротивника;

3. Радіоелектронний захист (РЕЗ) — комплекс заходів для забезпечення стійкості власних систем проти РЕП. Радіоелектронний захист (РЕЗ) є відповіддю на радіоелектронне придушення з боку противника. Він включає весь спектр методів і засобів, що доступні радіоелектронним системам. Серед них — заходи з

маскування роботи радіо- та радіолокаційних систем, використання комплексування та дублювання, а також спеціальні технології для перешкодостійкої обробки сигналів[3].

Методи РЕП поділяються на активні (створення завад) та пасивні (введення в оману, відбиття сигналів, імітація об'єктів). Значну увагу приділяють так званим "м'яким" засобам РЕБ — програмному втручанню в цифрові протоколи, фальсифікації даних у мережах.

Новітні методи РЕБ все частіше використовують адаптивні системи на основі штучного інтелекту. Завдяки машинному навчанню та когнітивному радіо вдається в режимі реального часу аналізувати спектр, розпізнавати типи сигналів і формувати оптимальні сценарії придушення. Широко застосовуються багатофункціональні платформи, зокрема БПЛА, які виступають як носії засобів РЕБ у близькому радіусі. Ключовим напрямом також є використання програмно-обумовленого радіо (SDR), що дозволяє швидко адаптувати конфігурацію пристрою до змін у середовищі та типах сигналів.

У сучасних збройних конфліктах засоби РЕБ стали одним із ключових інструментів досягнення оперативної переваги. Наприклад:

1. У конфлікті в Україні активне використання БПЛА для ведення РЕР і подальшого виявлення та ураження цілей супроводжується постійним протистоянням засобів РЕБ обох сторін. Українські системи типу «Буковель» чи мобільні рішення на основі SDR ефективно протидіють розвідувальним дронам.

2. У ході навчань НАТО системи активного придушення, як-от AN/ALQ-99 (США), демонстрували можливості блокування радарів та перешкоджання каналам управління високоточною зброєю.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що радіоелектронна боротьба (РЕБ) є одним із ключових інструментів ведення сучасних бойових дій, який суттєво впливає на ефективність застосування систем зв'язку, навігації, розвідки та управління. Сучасні методи РЕБ постійно еволюціонують, набуваючи більшої гнучкості, адаптивності та технологічної складності. Особливої актуальності набуває застосування штучного інтелекту, програмно-обумовленого радіо та когнітивних систем, що дозволяють автоматизувати процес виявлення, аналізу та нейтралізації ворожих сигналів. Разом з тим, розвиток засобів протидії РЕБ є не менш динамічним і критично необхідним для забезпечення інформаційної стійкості власних систем. Ефективна протидія передбачає використання як технічних рішень (стійкі протоколи, резервні канали, спектральна гнучкість), так і організаційно-тактичних заходів (розосередження, маневрування частотами, інформаційна маскування).

Список використаних джерел:

1. Опірський І.Р., Бибик Р.Т. Дослідження сучасних методів РЕБ та методів і засобів її протидії. Ukrainian Scientific Journal of Information Security. 2023. №29 (2). С. 88–97. URL: <https://doi.org/10.18372/2225-5036.29.17873>.
2. Сміт, Дж. Електронна боротьба в умовах нової загрози // Військова електроніка. – 2018. – Т. 12, № 2. – С. 32–37.
3. Лозинський, В. В. (2018). Електронна боротьба у системі підготовки та проведення бойових дій Збройних Сил України. Озброєння та військова техніка, 2(14), pp. 48-57. <http://journal.utm.md/index.php/ctve/article/view/10770>
4. Анісімов, Д. О., & Бардін, Є. В. Воєнний стан як виклик для системи підготовки поліцейських. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025, №2(89), С. 335-340.

Маляр Микита Олександрович, курсант 3 курсу, факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Коломієць Вадим Юрійович, старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНИХ КОМБІНАЦІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИРІШЕННІ ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ОРД

Оперативна комбінація – це цілеспрямований, заздалегідь спроектований комплекс взаємопов'язаних оперативно-розшукових заходів, ролей і легенд, який реалізується у чітко визначеній послідовності для досягнення конкретної тактичної мети. Йдеться, зокрема, про виявлення осіб, причетних до злочинів; локалізацію каналів збуту; документування готовання або вчинення злочину; нейтралізацію кримінальних загроз. підпорядковується єдиному плану ризик-менеджменту і доказовій стратегії. У тактичній системі ОРД вона виконує «зв'язувальну» функцію: інтегрує розвідувальну інформацію, технічне спостереження, легендування контактів і правове забезпечення так, щоб на виході сформувати процесуально придатні докази без елементів провокації злочину, з неухильним дотриманням прав людини та вимог допустимості.

Нормативно-правові рамки застосування оперативних комбінацій характеризуються фрагментарністю та «мовчазністю» у частині дефініцій і сценарних форм. Хоча законодавство чітко регламентує окремі види оперативно-розшукових і негласних слідчих (розшукових) дій, підстави їх санкціонування, суб'єктний склад і порядок використання результатів, комплексні планові сценарії – у межах яких поєднуються кілька дій та рольових ліній – описані лише через загальні принципи законності, необхідності, пропорційності й недопущення провокації [1, с. 11].

Окрема проблема випливає зі стикування ОРД і кримінального процесу, що в українській практиці утворює своєрідний дуалізм. Частина дій традиційно проводиться у площині ОРД, проте легалізація результатів у кримінальному провадженні потребує процесуальної форми НСРД із судовим дозволом. Оперативні комбінації нерідко стартують у розвідувальній фазі оперативної перевірки та переходят у документувальну стадію НСРД. Нечіткі «шви» між цими фазами – момент «переключення» у процесуальний режим, правові підстави безперервності спостереження, розмежування режимів таємної й гласної діяльності – породжують ризики недопустимості доказів або їх кваліфікації як «плодів отруєного дерева».

Доктринально-правові ризики концентруються навколо межі між «створенням умов для викриття» та провокацією злочину, особливо за участі впроваджених осіб і конфідентів. Критичною є відповідь на питання: чи існувала реальна схильність суб'єкта до протиправної діяльності до контакту з агентом; чи обмежувалися органи

забезпеченням можливості реалізувати вже наявний намір, чи створювали додатковий стимул або тиск; чи дотримано принципів пропорційності і контролю (судова санкція, процесуальне керівництво, відомча авторизація). У складних комбінаціях – наприклад, поєдання контролльованої закупки, легендованого збутового середовища, технічної фіксації та фінансового моніторингу – кожен надмірний «поштовх» з боку агента здатен зумовити виключення ключових доказів або навіть виправдувальний вирок [2, с. 227].

Планування і управління ризиками в оперативних комбінаціях вибудовується від криміналістичної гіпотези: хто, що, в якій мережевій структурі та яким способом учиняє. Далі формується карта ризиків: порушення приватності та таємниці зв’язку, небезпека для впроваджених осіб, репутаційні втрати у разі витоку, процесуальні провали через неузгодженість санкцій і часових меж їх дії. На тактичному рівні проблеми виникають, коли план стас «техноцентричним» (надмірна ставка на ТЗНД без урахування поведінкових тригерів), відсутні контрольні точки деескалації, не передбачено резервне прикриття на випадок компрометації, а «червоні лінії» для агентів і контактних епізодів не визначено [3, с. 272].

Легендування та контррозвідзахист становлять критичний пласт стійкості комбінації. Слабка легенда – неузгоджені біографічні дані, бідна або неприродна цифрова «історія», мовні артефакти, невідповідність матеріального антуражу – швидко викривається сучасними злочинними групами, що активно застосовують контрспостереження і OSINT-перевірки. Вразливість підсилюється браком ресурсів на «довге прикриття»: реалістичне цифрове і офлайн-минуле потребує часу, витрат і міжвідомчої кооперації (фінансові сліди, оренда, «роботодавці», контакти). Провал легенди загрожує зривом комбінації, безпекою агента та репутацією підрозділу.

Технічна фіксація є ядром переважної більшості комбінацій, однак її доказова «чистота» залежить від дотримання низки параметрів. Йдеться про безперервність і цілісність носіїв (ланцюг збереження), коректність часових міток, достатню якість аудіо/відео для ідентифікації, відповідність фактично застосованого способу доступу наданій санкції, а також синхронізацію із подієвим планом комбінації, аби уникнути «білих плям», які захист інтерпретує як монтаж або вирваний із контексту фрагмент. Типовою помилкою є початок аудіофіксації без належного процесуального «переключення» з оперативної перевірки на НСРД або збирання цифрових даних без протоколів вилучення метаданих, хешування та логування [4, с. 230].

Людський фактор – конфіденти та впроваджені особи – додає непередбачуваності навіть бездоганно спроектованим комбінаціям. Мотиваційні коливання, спокуса «прикрасити» звітність, самодіяльні контакти поза планом, емоційне виснаження й порушення правил безпеки здатні зруйнувати сценарій. Ефективність потребує системної психологічної підтримки, навчання акторській майстерності, тренувань стресостійкості та чітких поведінкових скриптів, які мінімізують ризик провокаційних дій та імпровізації.

Цифровий вимір сучасних комбінацій дедалі частіше формує їхнє ядро: зашифровані месенджери, форуми, даркнет-маркети, P2P-платформи. Тут основні вузли ризику – юрисдикційні бар’єри, обмежені можливості негайних технічних дій, складність доведення автентичності електронних комунікацій (належний експорт, збереження й верифікація ключів і логів), а також динамічні

псевдоідентичності опонентів. Без «довгого» цифрового легендування – історії активності, транзакцій та контент-поведінки – досвідчений опонент швидко розпізнає новостворений оперативний акаунт.

У практичному вимірі типовими залишаються сценарії контролювання закупок у сфері наркозлочинів, легендованого збути викраденого та інтернет-комбінацій проти шахрайських сервісів. У кожному з цих випадків ключовими є запобігання ініціюванню попиту агентом, забезпечення безперервної та якісної фіксації, коректне маркування і рух коштів чи предметів, відповідність часу і місця санкційним рамкам, а також належні стандарти web-capturing і цифрової експертизи. Помилки в цих вузлах часто мають фатальні процесуальні наслідки.

Оптимізація практики потребує нормативної конкретизації оперативних комбінацій у відомчих стандартах; забезпечення процесуальної «чистоти» через поелементні санкції та «карту дозволів» із таймерами; впровадження анти-провокаційних запобіжників (скрипти, подвійний контроль контактів, тренінги мінімально достатнього впливу); переходу до «легендування 2.0» з довготривалим цифровим і офлайн-прикриттям; уніфікації технічних протоколів збереження і верифікації цифрових доказів; створення єдиного штабу комбінації й захищених каналів взаємодії; системної психологічної підтримки агентів; аналітичного дизайну доказування від старту; а також постопераційних аудитів із формуванням бази помилок і кращих практик.

Узагальнюючи, оперативні комбінації є високоризиковим, проте надзвичайно ефективним інструментом тактичного рівня ОРД за умови їхнього правового, процесуального, технологічного та етичного «налаштування». Подолання ключових проблем – нормативної невизначеності, ризиків провокації, розривів між оперативною та процесуальною фазами, людського фактора і цифрових вразливостей – можливе через стандартизацію, підсилення доказової дисципліни, професіоналізацію легендування та аналітичний дизайн. Саме такий підхід забезпечує отримання стійких, судово-придатних результатів і збереження суспільної довіри навіть у умовах підвищеної безпекової турбулентності.

Список використаних джерел:

1. Бабакін В.М., Ю. Д. Борисенко. Напрями отримання оперативно-розшукової інформації оперативними працівниками у протидії злочинам, що вчиняються молоддю в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. С. 11-16.
2. Коробкова О. Співвідношення оперативно-розшукової діяльності із суміжними видами правоохоронної діяльності. Universum. 2024. С. 227-233.
3. Плетенець В. М. Особливості взаємодії слідчих органів Національної поліції з підрозділами карного розшуку в підвищенні ефективності подолання протидії розслідуванню. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка. 2022. С. 272-283.
4. Поляк Ю.П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів. 2022. С. 230
5. Коломієць В.І. Зарубіжний досвід взаємодії між органами досудового розслідування та можливості його використання в Україні. Вісник Кримінологічної асоціації України 28.1. 2023.

Варенюк Ангеліна Віталіївна, здобувачка вищої освіти факультету публічного управління

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Мороз Ігор Іванович, канд. політ. наук, доцент кафедри
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасному глобалізованому середовищі поняття безпеки набуло багатовимірного змісту, що охоплює військові, політичні, економічні, соціальні, екологічні та кібернетичні аспекти. Сучасні суспільства функціонують у реальності, де локальні події миттєво відгукуються на глобальному рівні. Глобалізаційні процеси, гібридні війни, економічні кризи, технологічні прориви та кліматичні катастрофи створюють складну систему загроз, у якій безпека однієї країни нерозривно пов'язана з безпекою інших [1]. Традиційне уявлення про безпеку як про військову силу вже не відповідає викликам ХХІ століття — тепер її визначають також інформаційна стійкість, соціальна згуртованість, енергетична автономія та технологічна незалежність.

За аналітичними даними *AG Global Strategies*, сучасні глобальні загрози мають взаємопов'язаний і багатофакторний характер [1]. Тероризм, організована злочинність, нелегальна торгівля зброєю, фінансова нестабільність, міграційні кризи, а також кіберзлочинність часто взаємодіють між собою, формуючи ланцюгові реакції у сфері безпеки. Кібератаки на урядові та фінансові системи держав, злам критичної інфраструктури або маніпулювання суспільною думкою через дезінформацію — це не лише технічні інциденти, а реальні інструменти політичного тиску та підтримки суверенітету. Саме тому кіберпростір став головним полем протистояння між державами, а розвиток системи цифрового захисту — пріоритетом національної політики більшості країн світу.

Згідно з дослідженням, опублікованим у журналі *Politicus* (2024 р.), ключовим напрямом зміцнення глобальної безпеки є інтеграція міжнародних механізмів співпраці, створення стратегічних союзів і розробка спільних стандартів протидії загрозам [2]. Водночас автори підкреслюють, що формальні структури без реальної політичної довіри між державами втрачають ефективність. Сучасна система міжнародної безпеки стикається з кризою багатосторонності: ООН, ОБСЄ, НАТО та інші інституції дедалі частіше змушені реагувати на конфлікти постфактум, а не запобігати їм. Тому однією з головних умов стабільності стає розвиток культури глобальної солідарності, яка передбачає не лише військове партнерство, а й гуманітарну, економічну та інформаційну взаємодію. Ефективна безпекова стратегія неможлива без довіри громадян до власної держави, розвитку правової свідомості та готовності суспільства до кризових ситуацій.

Як зазначає портал *RegioSec*, виклики безпеці дедалі частіше виходять за межі політики чи військової сфери — вони набувають екологічного, соціального та морального виміру [3]. Зміна клімату призводить до посух, продовольчої нестачі та вимушених міграцій, що породжують нові конфлікти. Енергетичні кризи та дефіцит ресурсів змінюють баланс сил між регіонами. Соціальна поляризація й інформаційна маніпуляція підривають внутрішню стабільність навіть економічно

розвинених держав. Усе це свідчить, що безпека стає інтегральною системою — поєднанням оборонних, економічних, інформаційних і гуманітарних механізмів, де провал одного елементу може спричинити крах усієї структури.

Крім того, важливо враховувати психологічний та соціальний аспект проблеми безпеки. Люди дедалі частіше відчувають тривогу через нестабільність, інформаційний тиск та невизначеність майбутнього. Страх перед війною, економічними кризами чи новими пандеміями стає частиною колективної свідомості. Це призводить до зниження рівня довіри, радикалізації частини суспільства та зростання соціальних конфліктів. Таким чином, безпека сьогодні — це не лише захист державних кордонів, а й забезпечення психологічної стійкості та внутрішньої єдності громадян.

Окремої уваги заслуговує на роль технологічного прогресу. З одного боку, розвиток штучного інтелекту, автоматизованих систем та цифрових мереж створює нові інструменти захисту, покращуючи аналітику та прогнозування ризиків. З іншого боку, технології самі стають джерелом загроз — наприклад, використання дронів у терористичних актах, виток персональних даних чи створення фейкових відео з метою дезінформації. Тому головне завдання сучасної науки і політики — знайти баланс між технологічним розвитком та безпекою, забезпечити контроль за етичним використанням нових технологій.

Таким чином, проблеми безпеки у сучасному світі мають системний і взаємозалежний характер. Їх вирішення потребує стратегічного мислення, розвитку міжнародної співпраці, інвестицій у технологічну стійкість і формування нової культури безпеки. Захист майбутнього неможливий без поєднання інновацій, освіти, дипломатії та довіри між державами. Глобальна безпека у ХХІ столітті — це не лише про відсутність війни, а про здатність людства зберегти стабільність, ресурси і власну гідність у світі постійних змін.

Список використаних джерел:

1. AG Global Strategies. Global Security Threats [Електронний ресурс]. — URL: <https://www.ag-globalstrategies.com/global-security-threats>
2. Politicus. Проблеми сучасної безпеки у глобалізованому світі [Електронний ресурс] // Науковий журнал «*Politicus*». — 2024. — № 3. — URL: http://politicus.od.ua/3_2024/32.pdf
3. RegioSec. Contemporary Security Challenges [Електронний ресурс]. — URL: <https://regiosec.com/contemporary-security-challenges>

СЕКЦІЯ 11.

ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

Балацька Анна, студентка бакалаврату факультету публічного управління спеціальність «Туризм і рекреація» (2 курс)

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Мороз Ігор Іванович, кандидат політичних наук, доцент кафедри

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ДИНАМІКА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАПОБІГАННЮ

У сучасному світі спостерігається зростання кількості природних катастроф, що призводять до значних людських та матеріальних втрат. Під впливом кліматичних змін, інтенсивної господарської діяльності та урбанізації природні процеси набувають більш непередбачуваного характеру.

Актуальність дослідження динаміки надзвичайних ситуацій природного походження зумовлена необхідністю розробки ефективних заходів запобігання та мінімізації їх наслідків. Динаміка таких подій свідчить, що останніми роками вони стають інтенсивнішими й охоплюють дедалі більші території. Наприклад, повені та лісові пожежі завдають значних збитків інфраструктурі, сільському господарству та довкіллю. Їхня активізація часто має сезонний характер, але водночас спостерігається тенденція до непередбачуваних проявів, пов'язаних зі зміною кліматичних умов.

Мета дослідження полягає у вивчені динаміки виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру на території України в останні роки, визначені основних причин їх виникнення та розробленні ефективних заходів щодо їх запобігання. [1]

Результати дослідження показують, що кількість природних катастроф має тенденцію до зростання, що пов'язано як із глобальними кліматичними змінами, так і з антропогенним впливом на навколоишнє середовище. Найчастіше реєструються такі види НС, як повені, лісові пожежі, буревії, зсуви ґрунту та посухи. Найбільш небезпечними з точки зору масштабів збитків і наслідків є гідрометеорологічні явища, що призводять до значних матеріальних втрат і загрози життю населення. Наприклад, сильні зливи й паводки, які раніше були характерні переважно для Карпатського регіону, нині спостерігаються і в центральних областях України. [3]

Серед головних причин цього явища — глобальне потепління, вирубування лісів, деградація земель, порушення водного балансу та забруднення атмосфери. Для підвищення ефективності протидії природним катастрофам необхідно розвивати системи екологічного моніторингу, прогнозування та раннього попередження, створювати аналітичні центри, удосконалювати законодавчу базу,

підвищувати рівень екологічної освіти населення та посилювати міжнародну співпрацю у сфері безпеки довкілля. [2]

До ефективних шляхів запобігання належать: розвиток системи екологічного моніторингу, створення прогнозно-аналітичних центрів, впровадження систем раннього попередження, підвищення рівня підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, а також посилення екологічного контролю та міжнародної співпраці у сфері безпеки довкілля. [4]

Отже, динаміка природних надзвичайних ситуацій свідчить про необхідність переходу від реактивних до превентивних методів управління ризиками. Тільки поєднання наукового підходу, сучасних технологій, державного регулювання та екологічної освіти може забезпечити ефективне запобігання природним катастрофам і зменшення їх негативних наслідків для людини та довкілля.

Список використаних джерел:

Гринчик Софія Вікторівна, здобувач вищої освіти факультету публічного управління та адміністрування

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Мороз Ігор Іванович, канд. політ. наук, доцент,

доцент кафедри правових та інформаційних технологій

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ПОВЕДІНКА ЦІВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ОБСТРІЛІВ

Сьогодні тема поведінки цивільного населення під час обстрілів стала особливо актуальною. Події останніх років показали, що жодне місто чи село не може вважати себе повністю захищеним. Те, що раніше здавалося далеким і абстрактним, стало реальністю, у якій ми всі живемо. Саме тому кожен повинен знати, як діяти у випадку небезпеки, як зберігати спокій і як допомогти собі та іншим у критичній ситуації.

Найважливішим чинником, який впливає на безпеку людини під час обстрілів, є її поінформованість і підготовка. Коли людина заздалегідь знає, де знаходиться найближче укриття, що слід взяти з собою і як поводитися під час сигналу тривоги, вона має набагато більше шансів уникнути небезпеки. У кожному домі чи квартирі бажано заздалегідь визначити безпечне місце. У приватному секторі це може бути підвал або погріб, а в багатоповерхівці – коридор, ванна або інше приміщення без вікон. На жаль, чимало людей часто ігнорують повітряну тривогу, залишаються на роботі або виходять на вулицю, вважаючи, що «нічого страшного не станеться». Таке легковажне ставлення часто має трагічні наслідки. Статистика показує, що більшість поранень серед цивільних трапляється саме через нехтування елементарними правилами безпеки.

Під час обстрілів дуже важливо діяти спокійно й послідовно. Якщо пролунала сирена або чути вибухи, потрібно негайно припинити всі справи і прямувати до укриття. Рухаючись вулицею, треба триматися близько до стін будівель, не стояти біля вітрин і не ховатися поруч із транспортом, адже уламки скла чи металу можуть поранити. Якщо поблизу немає сховища, краще лягти на землю і прикрити голову руками чи сумкою. Коли людина вже перебуває в укритті, слід вимкнути звук на телефоні, але залишатися на зв'язку, не панікувати, не створювати шуму і слухати офіційні повідомлення. Виходити з укриття можна лише після офіційного відбою тривоги, навіть якщо здається, що все вже закінчилося. Часто трапляються повторні удари, тому поспіх у таких ситуаціях є небезпечним. Після обстрілу не можна торкатися уламків або невідомих предметів — це може бути вибухонебезпечне сміття. Якщо поруч є поранені, потрібно викликати швидку допомогу і намагатися не пересувати людину без нагальної потреби.

Окремої уваги заслуговує психологічний аспект поведінки під час обстрілів. Навіть дорослі, врівноважені люди можуть втрачати контроль від страху чи шоку, не кажучи вже про дітей або літніх людей. У такі моменти головне — зберегти спокій і самоконтроль. Паніка — це головний ворог, бо вона блокує здатність мислити логічно і діяти швидко. Добре, коли людина має кілька власних способів

заспокоїтися: наприклад, кілька разів глибоко вдихнути і видихнути, подумки повторити прості дії — «зараз я беру документи, зараз я зачиняю двері, зараз я спускаюся вниз». Такі прості кроки допомагають зосередитися на реальних діях, а не на страхові. Батькам слід заздалегідь підготувати дітей і пояснити їм, що під час тривоги не можна плакати чи бігти самостійно, треба слухати дорослих. Для літніх людей варто залишати коротку пам'ятку біля телефону чи на видному місці, щоб вони могли швидко згадати, що робити.

Під час обстрілів важливо також не забувати про інших. У таких ситуаціях кожна людина може стати підтримкою для близнього. Якщо є можливість, треба допомогти сусідам, людям похилого віку, людям з інвалідністю чи тим, хто не може самостійно дістатися укриття. У багатьох містах вже утворилися невеликі спільноти мешканців, які організовуються під час тривог: хтось відкриває підвали, хтось приносить воду або ковдри, хтось доглядає за дітьми. Така взаємодопомога не лише рятує життя, а й морально підтримує людей, нагадуючи, що навіть у найтемніші часи ми не самі.

Попри всі інформаційні кампанії, ще досі поширеними є типові помилки під час обстрілів. Люди ігнорують повітряну тривогу, намагаються зняти відео вибухів, стоять біля вікон або виходять на балкон, щоб подивитися, що сталося. Дехто сідає в автомобіль і намагається виїхати, хоча це створює додаткову небезпеку на дорозі. Інколи люди покидають укриття, щойно затихають вибухи, не дочекавшись офіційного відбою тривоги. Усі ці дії здаються незначними, але саме вони найчастіше стають причинами поранень і загибелі. Основною причиною таких помилок є звичка і втома від постійних тривог. Люди поступово перестають сприймати небезпеку серйозно, і це одна з найбільших проблем. Виживання у критичній ситуації багато в чому залежить від дисципліни.

Отже, поведінка цивільного населення під час обстрілів — це не просто набір формальних правил. Це поєднання знань, самоконтролю, відповідальності та взаємопідтримки. Кожен має усвідомити, що правильні дії в момент небезпеки — це не прояв страху, а прояв мудрості. Ми не можемо вплинути на сам факт обстрілів, але можемо вплинути на свою готовність до них. Дотримання правил, вміння не панікувати і допомагати іншим — це те, що сьогодні рятує життя тисячам людей. Бути обережним — означає бути свідомим, і саме ця свідомість допомагає нам вистояти навіть у найважчі часи.

Список використаних джерел:

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Як діяти під час артилерійських обстрілів, авіаударів та ракетних атак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsns.gov.ua>
2. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Поради цивільному населенню під час воєнних дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minre.gov.ua>
3. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Як поводитися під час обстрілу: пам'ятка для громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spravdi.gov.ua>
4. Національна поліція України. Правила безпеки під час обстрілів та повітряної тривоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua>
5. ООН в Україні. Захист цивільного населення під час збройних конфліктів: рекомендації та міжнародні стандарти [Електронний ресурс]. – Київ: Представництво ООН в Україні, 2023. – Режим доступу: <https://ukraine.un.org>

6. Гнатюк, О. Психологічна стійкість цивільного населення в умовах війни // *Психологія і суспільство*. – 2023. – № 1. – С. 45–52.
7. Петренко, І. В. Самоорганізація громад у кризових ситуаціях: український досвід воєнного часу // *Державне управління: теорія та практика*. – 2024. – № 2. – С. 78–85.
8. Український Червоний Хрест. Як поводитися під час обстрілів: поради від фахівців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://redcross.org.ua>
9. Служба безпеки України. Пам'ятка для населення щодо дій під час бойових дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua>
10. Коваль, Л. М. Соціальна поведінка людини в умовах надзвичайних ситуацій: навч. посіб. – Київ: Центр учебової літератури, 2022. – 168 с.

СЕКЦІЯ 12.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

Андрій Сергійович Літвінчук, здобувач вищої освіти

*Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України, Україна*

Дмитро Олександрович Янович, здобувач вищої освіти

*Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України, Україна*

Науковий керівник: Стакурська Ірина Олегівна, кандидат біологічних наук,
асистент кафедри мікробіології, вірусології та імунології

*Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України, Україна*

ВПЛИВ ВЕЙПІВ НА МІКРОБІОТУ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ

Вступ. Використання електронних сигарет, або вейпів, стає дедалі більш поширеним явищем серед молоді та дорослого населення. Попри відсутність продуктів згоряння, вейпінг може впливати на мікробіоту порожнини рота та стан слизової оболонки [1]. Порушення балансу між коменсальними і патогенними мікроорганізмами може бути чинником розвитку стоматиту [2]. Тому дослідження мікробіологічних змін у користувачів вейпів має важливе клінічне значення.

Мета дослідження. Порівняти мікробіологічні показники порожнини рота користувачів вейпів і осіб, які не курять, та визначити частоту колонізації основними мікроорганізмами — *Candida albicans*, *Streptococcus mutans* та *Staphylococcus aureus*.

Матеріали та методи дослідження. Обстежено 40 осіб віком 18–35 років, поділених на дві групи: користувачі вейпів ($n=20$) та некурці ($n=20$). Для збору матеріалу використовували мазки зі слизової оболонки щоки та язика. Ідентифікацію мікроорганізмів проводили за допомогою стандартних мікробіологічних методів [3]:

- посів на поживні середовища (Сабуро для грибів, кров'яний агар для бактерій);
- мікроскопія з фарбуванням за Грамом;
- біохімічна ідентифікація з використанням ряду Гісса.
- оцінка колонізаційного індексу за кількістю колоній (КУО/мл) [4].

Результати та обговорення. Отримані результати свідчать про значно вищий рівень колонізації патогенними мікроорганізмами у користувачів вейпів. Особливо це стосується *Candida albicans*, яка виявлялась у 63% випадків серед користувачів вейпів проти 27% серед некурців [5].

Таблиця

Мікроорганізм	Група користувачів вейпів (середній колонізаційний індекс, КУО/мл)	Група некурців (середній колонізаційний індекс, КУО/мл)	p-значення
<i>Candida albicans</i>	4.2×10^3	1.5×10^3	<0.05
<i>Streptococcus mutans</i>	5.8×10^4	3.9×10^4	<0.05
<i>Staphylococcus aureus</i>	2.1×10^3	0.9×10^3	<0.05

Як видно з таблиці, у групі користувачів вейпів спостерігалося достовірне підвищення колонізаційного індексу всіх трьох видів. Це може бути пов'язано з впливом пропіленгліколю, гліцерину та ароматизаторів, що змінюють pH та в'язкість слизини, а також зниженням місцевого імунітету слизової оболонки [6].

Висновки:

- Користувачі вейпів мають підвищений рівень колонізації умовно-патогенними мікроорганізмами порівняно з некурцями.
- Найвищі показники виявлено для *Candida albicans*, що свідчить про потенційний ризик кандидозного стоматиту.
- Отримані результати підкреслюють необхідність профілактичного стоматологічного нагляду серед користувачів вейпів.

Список використаних джерел:

- Grana R., Benowitz N., Glantz S. (2014). E-cigarettes: a scientific review. *Circulation*, 129(19), 1972–1986.
- Pushalkar S., Paul B., Li Q. et al. (2020). Electronic cigarette aerosol modulates the oral microbiome. *Environmental Microbiome*, 15(1), 1–12.
- Forbes B. A., Sahm D. F., Weissfeld A. S. (2007). *Bailey & Scott's Diagnostic Microbiology*. Mosby Elsevier.
- Brook I. (2016). The role of bacterial interference in otitis, sinusitis, and tonsillitis. *Otolaryngol Head Neck Surg*, 154(3), 387–392.
- Sussan T. E., Gajghate S., Thimmulappa R. K. et al. (2015). Exposure to electronic cigarettes impairs pulmonary antibacterial and antiviral defenses in mice. *PLoS One*, 10(2), e0116861.
- Javed F., Kellesarian S. V., Sundar I. K. et al. (2017). Oral microbial dysbiosis in electronic cigarette users: a pilot study. *Journal of Oral Microbiology*, 9(1), 1325032.

СЕКЦІЯ 13.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

Dochkin Dmytro Oleksiiovych, applicant for Higher Education at the Faculty of Biotechnology

Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

Scientific advisor: Mylostyyvi Roman Vasylivych, PhD in Veterinary Sciences, Associate Professor of the Department of Animal Feeding and Breeding Technologies
Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

MECHANISMS OF LIVESTOCK ADAPTATION TO HEAT STRESS

Heat stress (HS) is a significant challenge for animal husbandry, reducing productivity, reproductive efficiency, and welfare in livestock species such as pigs, cattle, sheep, camels, and ponies. Climate change, especially abnormally high summer temperatures, increasingly leads to thermoregulatory disorders in animals in Ukraine, as confirmed by studies in the central region [7, 8]. Similar observations have been made regarding seasonal impacts on physiological parameters in other animal species [3]. HS complications include reduced fertility, smaller litter size, impaired metabolism, and poor health. Contemporary research therefore focuses on genetic and molecular adaptation mechanisms that enable animals to cope better with elevated temperatures. These mechanisms include genomic selection, antioxidant and nanotechnological strategies, epigenetic modifications, biochemical and metabolic markers, and reproductive technologies.

Genomic selection is a promising approach to improving thermotolerance in livestock. It enables the identification of animals with genetically determined resistance to HS, which directly affects reproductive and productive performance. Gestational HS in sows negatively impacts litter development; however, genomic selection in the F1 generation, considering SNP markers for thermotolerance, significantly improves litter size and piglet survival [1]. Similar findings have been reported in the identification of SNPs associated with reproductive efficiency in Holstein bulls, notably embryo quality and blastocyst formation in vitro. These data show that HS reduces fertility, but targeted selection using relevant markers enables the development of more resistant populations [1].

Associations have also been reported between specific SNPs and milk production in Chinese Holstein cows under high temperatures [9]. These studies confirm genomic selection as an effective tool for breeding thermotolerant genotypes [1, 9].

Antioxidant strategies are also of considerable interest. Melatonin administration to rams under summer HS conditions improves semen quality by reducing oxidative stress and modulating endocrine regulation [4]. Intravenous L-citrulline increases testicular blood flow in camels, raising testosterone, oestradiol, and nitric oxide, thus benefiting reproductive function [1]. Hydroxy-selenomethionine improves antioxidant status in sows

during HS [8]. Together, these studies highlight the potential of antioxidant compounds in protecting fertility under stress [1, 4, 8].

Epigenetic adaptations are important as well. Postnatal epigenetic modifications following BVDV infection may be enhanced by HS, with effects potentially transmitted to the next generation, allowing the use of relevant markers to assess adaptive capacity [5].

Biochemical and metabolic mechanisms are equally significant. HS in dairy cows activates lipolysis, impacting milk fat synthesis [8], while residual feed intake correlates with heat adaptation through biochemical changes [3]. Both approaches support the use of metabolic and biochemical markers in adaptive feeding schemes [3, 8].

Integrating these strategies forms a comprehensive platform for livestock adaptation to climate change. Recent sociological surveys among farmers underscore that successful implementation requires combining genomic selection, antioxidant support, and monitoring of epigenetic and metabolic changes [4]. SNP markers [1, 9] are foundational for breeding programmes, while antioxidants such as melatonin [4], L-citrulline [1], and hydroxy-selenomethionine [8] can be integrated into reproductive management. Epigenetic [5] and metabolic [3, 8] indicators enable targeted monitoring of adaptive responses.

Conclusion. Reducing the negative effects of heat stress on animal productivity and reproductive capacity is achievable through integrated genetic, biochemical, and management approaches. Genomic selection based on thermotolerance markers enables the formation of resilient populations. Antioxidants help maintain fertility under oxidative load, while biochemical and metabolic indicators support adaptation monitoring and feed adjustment. Combining these solutions enhances livestock farming efficiency in high-temperature conditions.

References:

1. Byrd M. H., Diggs S. L., Musa J., Wen H., Freitas P. H. F., Byrd J. L., Huang Y., Tiezzi F., Maltecca C., Brito L. F., Johnson J. S. Mitigating the effects of gestational heat stress on reproductive efficiency in replacement gilts divergently selected for thermotolerance in the F1 generation. *Journal of Animal Science*. 2025. Vol. 103, no. Supplement_1. P. 194–195. URL: <https://doi.org/10.1093/jas/skaf102.212>
2. Gutyj, B., Goralskyi, L., Mylostyvyi, R., Sokulskyi, I., Stadnytska, O., Vus, U., Khariv, I., Martyshuk, T., Leskiv, K., Vozna, O., Adamiv, S., & Petrychka, V. (2024). The influence of “Butaselmevit” on the antioxidant status of the cows’ organisms during the development of endotoxicosis. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 26(114), 210-216. <https://doi.org/10.32718/nvlvet11431>
3. Johnson J. S., Stewart K. R. Perceptions of U.S. swine producers on the impact of heat stress on herd health, productivity, and welfare. *Journal of Animal Science*. 2025. Vol. 103, no. Supplement_1. P. 254–255. URL: <https://doi.org/10.1093/jas/skaf102.281>
4. Liu Q.-Q., Li X., Li J.-H., Zhou Y., Lei M.-K., Yin W.-Q., Ren Y.-S., Yang C.-H., Zhang C.-X. Melatonin Improves Semen Quality by Modulating Oxidative Stress, Endocrine Hormones, and Tryptophan Metabolism of Hu Rams Under Summer Heat Stress and the Non-Reproductive Season. *Antioxidants*. 2025. Vol. 14, no. 6. Article 630. URL: <https://doi.org/10.3390/antiox14060630>
5. Mylostyvyi, R., & Izhboldina, O. (2019). Climate assessment in modern sustainable cattle barns using temperature-humidity index. *New Stages of Development of Modern Science in Ukraine and EU Countries*. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-134>
6. Mylostyvyi, R., Chernenko, O., & Lisna, A. (2019). Prediction of comfort for dairy cows, depending on the state of the environment and the type of barn. *Development of Modern Science: The Experience of European Countries and Prospects for Ukraine*. https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_53

7. Vasilenko, T., Milostiviy, R., Kalinichenko, A., & Milostiva, D. (2018). Heat stress in dairy cows in the central part of Ukraine and its economic consequences. Social and economic aspects of sustainable development of regions: monograph. Publishing House WSZiA, Opole.
8. Wang J., Sun H., Peng Z., Wang S.-Q., Yan Y.-Q., Luo W.-C., Yang R.-G., Bei W.-C., Sun L.-H., Yang J.-C. Hydroxy-Selenomethionine Supplementation During Gestation and Lactation Improve Reproduction of Sows by Enhancing the Antioxidant Capacity and Immunity Under Heat Stress Conditions. *Antioxidants*. 2025. Vol. 14, no. 5. P. 525. URL: <https://doi.org/10.3390/antiox14050525>
9. Xu J., Hu L., Ning J., Zhang F., Xu Q., Wang Y. Identification of single nucleotide polymorphisms (SNPs) associated with heat stress and milk production traits in Chinese Holstein cows. *BMC Genomics*. 2025. Vol. 26, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12864-025-11716-5>

СЕКЦІЯ 14.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Самойленко Олександр Сергійович, здобувач вищої освіти ветеринарного факультету

Державний біотехнологічний університет, Україна

ПРОТЕЗУВАННЯ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Вступ

Протезування увійшло до ветеринарної медицини як перспективний напрямок відновлення функцій тварин після втрати кінцівок чи інших важливих органів. Ще донедавна наукових досліджень у цій галузі було небагато, проте останнім часом інтерес до виготовлення протезів для тварин стрімко зростає[1]. Це пов'язано з тим, що добре спроектований протез здатний дати шанс на повноцінне життя у випадках, коли ампутація кінцівки є єдиним методом порятунку тварини (альтернатива евтаназії)[1]. Особливо актуальним є протезування домашніх улюблениців (собак і котів), адже власники все більше прагнуть забезпечити їм належну якість життя та мобільність навіть після тяжких травм чи хвороб[2].

Основними причинами ампутацій у тварин є важкі травми (наприклад, ДТП), злоякісні новоутворення та уроджені вади кінцівок[3]. Зокрема, остеосаркома – найпоширеніша первинна пухлина кісток у собак – щорічно вражає десятки тисяч тварин, і радикальне видалення ураженої кінцівки часто розглядається як оптимальне лікування[4]. У таких випадках застосування протеза може зменшити навантаження на інші кінцівки, попередити розвиток остеоартриту та інших ускладнень, що виникають при ходьбі на трьох ногах[5]. Відтак протезування набуває все більшого поширення як спосіб відновити тварині можливість рухатися та вести активне життя замість довічної інвалідності.

Види та технології протезування тварин

Класифікація протезів. У ветеринарній практиці протези поділяють за методом фіксації та призначенням. За способом кріплення розрізняють **ендопротези** та **екзопротези**. Ендопротези хірургічно з'єднуються з кістковими структурами тварини, тоді як екзопротези фіксуються зовнішньо на куксі кінцівки[6]. Метою обох типів є стабілізація руху та компенсація функції втраченої частини кінцівки. За функціональним призначенням виокремлюють **структурні протези** – для заміни інших частин тіла (наприклад, штучні дзьоби у птахів або сегменти панцира у черепах), та **ортопедичні протези** – для заміни відсутніх сегментів кінцівок[7]. У сучасній ветеринарній практиці задокументовано різноманітні випадки успішного протезування у тварин різних видів: від собак і котів із штучними лапами до птахів із протезованими дзьобами і навіть черепах, яким замість втрачених кінцівок кріплять коліщатка для пересування[8]. Таким чином, протезування застосовується не лише для домашніх улюблениців, а й для диких або екзотичних тварин, що втратили важливі органи внаслідок травм або захворювань.

Сучасні технології виготовлення. Останніми роками до ветеринарного протезування активно впроваджуються цифрові технології моделювання та адитивного виробництва. Традиційно виготовлення протеза вимагало зняття гіпсового відбитка кукси та багатоетапного ручного виготовлення моделі кінцівки[9]. Натомість сучасні методи передбачають комп’ютерне 3D-сканування або томографію ураженої кінцівки для створення її точної цифрової моделі[10]. На основі цих даних інженери розробляють індивідуальний дизайн протеза, який враховує анатомічні особливості кукси та характер рухів конкретної тварини. Подальше виробництво здійснюється за допомогою **3D-друку**, що суттєво скороочує час виготовлення і забезпечує високу точність підгонки протеза[11][12]. Матеріалами для друку можуть слугувати різні види міцних і легких полімерів (нейлон, поліуретанові смоли тощо), біосумісні метали (титан, алюміній) або їх комбінації[12][13]. Використання 3D-технологій дає змогу не лише виготовляти протез за індивідуальними мірками, але й швидко вносити зміни в конструкцію на основі примірки тестових моделей та комп’ютерних симуляцій руху[14]. За рахунок цього протези стають комфортнішими для тварини і більш довговічними.

Протезування тварин багато в чому спирається на напрацювання протезування людини. Ветеринарні фахівці адаптують до потреб тварин матеріали та вузли, розроблені для ортопедичних пристройів у людей[15]. Приміром, шарніри від дитячих протезів колінного суглоба можуть використовуватися у протезах для собак[15]. Водночас ветеринарна медицина теж робить внесок у розвиток протезування – зокрема, у галузі остеоінтеграції. **Остеоінтеграція** – це метод прямого кріплення штучної кінцівки до кістки через імплант, що проходить крізь шкіру. Цікаво, що саме у ветеринарії було проведено одні з перших успішних операцій з установлення транскутанних (черезшкірних) імплантів із кріпленням протеза: хоча поки що подібні втручання виконані лише в поодиноких тварин, їх результати демонструють принципову можливість відновити опорну функцію кінцівки без зовнішнього гнізда[16]. Вважається, що по мірі вдосконалення технології остеоінтегровані протези можуть стати перспективним напрямком, особливо для випадків високої ампутації, коли застосування звичайного зовнішнього протеза утруднене.

Показання та критерії протезування

Прийняття рішення про встановлення протеза тварині потребує врахування низки ветеринарно- медичних та поведінкових факторів (табл. 1). Перш за все оцінюються загальний стан здоров’я і вік пацієнта: молоді та активні тварини зазвичай краще реабілітуються з протезом, натомість у дуже старих чи виснажених пацієнтів протезування може бути недоцільним. Важливе значення має **стан ампутаційної кукси** – достатня довжина кістки й об’єм м’яких тканин для кріплення екзопротеза[17]. Якщо ампутація виконана занадто високо або кістковий кінчик має пошкодження, може знадобитися хірургічна корекція кукси перед протезуванням[18][19]. Обов’язково зважають на **розміри тварини**: надто дрібні пацієнти (наприклад, гризуни або дрібні породи собак) технічно складні для протезування через малі масштаби конструкції, а надто великі (важкі) – через екстремальні навантаження на протез[17]. Беруть до уваги й **поведінкові особливості**: тварина повинна толерувати маніпуляції та носіння пристрою. Якщо пес або кіт постійно намагається зняти чи вигризти протез, реабілітація

ускладнюється або стає неможливою[20]. Власник тварини також відіграє роль: необхідно забезпечити належний догляд за протезом, регулярні огляди у ветеринара та фізичну реабілітацію. Лише за умови комплексного врахування всіх зазначених чинників можна очікувати успішного протезування у конкретного пацієнта.

Таблиця 1

Основні фактори, що впливають на успішність протезування у тварин

Фактор	Зміст впливу на протезування тварини
Розмір і маса тварини	Дуже дрібні тварини та пацієнти з надмірною масою тіла становлять виклик для конструкторів протезів через обмеження розміру пристрою або великі навантаження.
Стан кукси кінцівки	Наявність достатньої довжини кістки та м'яких тканин для кріплення протеза. Занадто коротка або травматично пошкоджена кукса ускладнює фіксацію екзопротеза[17].
Супутні патології	Захворювання опорно-рухового апарату (артрит, дисплазії), що можуть впливати на використання протеза; хронічні інфекції, що перешкоджають загоєнню культі тощо.
Поведінка та адаптація тварини	Тolerантність до носіння протеза, здатність співпрацювати при тренуванні ходьби. Агресивні або тривожні тварини гірше адаптуються до нових пристройів.
Догляд та реабілітація	Готовність власника забезпечити регулярний догляд за протезом, гігієну шкіри культі, періодичну корекцію пристрою та фізичні вправи для відновлення правильної ходи.

Як видно з табл. 1, ключовими передумовами успішного протезування є якісний відбір пацієнтів та підготовка до процедури. Перед виготовленням постійного протеза нерідко застосовують пробні тимчасові моделі або ортези (підтримувальні зовнішні апарати) для оцінки, як тварина сприйматиме допоміжний пристрій під час руху. Якщо тварина навчається правильно користуватися ортопедичним пристроєм і не відчуває значного дискомфорту, можна розраховувати на ефективне використання постійного протеза. Важливо наголосити, що протезування – це не одноразова акція, а **процес реабілітації**, який включає навчання тварини ходьбі з протезом, поступове збільшення навантажень та регулярний ветеринарний контроль за станом культі. Лише за такого підходу протез дійсно стане корисним пристосуванням, а не чужорідним обтяженням для тварини.

Проблеми та ускладнення протезування

Незважаючи на значні успіхи, протезування у ветеринарії залишається складним завданням, що супроводжується певними труднощами. Дослідження показують, що під час використання протезів у дрібних тварин найчастіше виникають три основні групи ускладнень: **проблеми зі шкірою, механічні поломки протеза та несприйняття пристрою самим пацієнтом**[20]. Шкірні ускладнення включають натирання, подразнення, потерності й виразки в ділянці контакту культі з протезом. Ці явища подібні до пролежнів у людей та часто зумовлені неправильним розподілом тиску в гнізді протеза. Для їх профілактики використовують м'які лайнерні вкладки, спеціальні силіконові чохли на культю, а також підганяють конструкцію шляхом 3D-моделювання найбільш точного обхвату кінцівки[13]. Механічні проблеми пристрою – це поломка або зношення

компонентів протеза, розхитування кріплень, вихід з ладу рухомих частин. Вони можуть траплятися через високе навантаження (особливо у великих собак) або дефекти виготовлення. Як правило, вирішуються ремонтом або заміною відповідних деталей; застосування сучасних міцних матеріалів і оптимізація дизайну (наприклад, включення амортизуючих елементів) допомагають мінімізувати ризик поломок[21].

Окремим викликом є **поведінковий аспект** – деякі тварини відмовляються користуватися протезом, намагаються його зняти чи не природно рухаються. Така **відсутність адаптації** може бути зумовлена дискомфортом, болем або стресом. Важливо ще на етапі підготовки ретельно оцінити поведінку тварини і за потреби поступово привчати її до протеза через короткоспільні тренування та позитивне підкріплення. Спостереження показали, що більшість собак зрештою привчаються до протеза і демонструють покращення рухової активності, однак трапляються випадки, коли пристрій доводиться знімати через неприйняття з боку тварини[20].

Протези з остеоінтеграцією мають свої специфічні ризики. Головна небезпека – інфікування в місці виходу імпланту крізь шкіру, що може привести до остеоміеліту та відторгнення імпланту. Крім того, з часом можливе розхитування або перелом інтегрованого металевого стержня під дією навантажень[22]. Такі випадки поодинокі, проте саме вони стимулюють широке впровадження методики остеоінтеграції. Потрібні спеціалізовані хірургічні знання і дорогі імпланти[23], тому більшість ветеринарних протезів наразі все ж є зовнішніми (екзопротезами).

Існують також економічні та соціальні аспекти: вартість індивідуального виготовлення протеза для тварини залишається високою, що може бути недоступним для деяких власників. Проте очікується, що з розвитком технологій (зокрема 3D-друку) ціна поступово знижуватиметься[24]. Поширенню ветеринарного протезування також сприяє зростання обізнаності власників та ветеринарів про успішні випадки: публікації в ЗМІ про “біонічних” тварин формують позитивне ставлення суспільства і підвищують готовність інвестувати в такі рішення для улюблениців[25].

Висновок

Протезування у ветеринарній медицині на сьогодні є дієвим способом покращити життя тварин з ампутаціями та важкими ортопедичними вадами. Накопичено вже сотні успішних випадків, коли протези допомогли собакам, котам та іншим тваринам повернути здатність ходити, бігати і гратися[26]. Клінічний досвід свідчить, що за умови правильної технології виготовлення та належної реабілітації тварини протез добре виконує свою функцію і тварина адаптується до нього без суттєвого дискомфорту. Водночас протезування тварин все ще перебуває на стадії розвитку наукової бази: більшість публікацій описують поодинокі випадки або невеликі серії спостережень[27]. Необхідні подальші дослідження ефективності різних конструкцій протезів, біомеханіки руху тварин з протезами, довгострокової функціональності та впливу протезування на якість життя тварин.

Перспективи розвитку ветеринарного протезування пов’язані з удосконаленням технологій і міждисциплінарною співпрацею. Сучасні комп’ютерні методи проектування, системи аналізу рухів та 3D-друк вже зараз дозволяють створювати протези, близькі за функцією до природних кінцівок[28]. Подальші інновації – нові легкі та міцні матеріали, сенсорні системи моніторингу

навантаження, можливо, елементи роботизованої підтримки руху – відкривають шлях до “розумних” протезів, що ще краще імітуватимуть роботу справжніх кінцівок. Досвід ветеринарних ортопедів та інженерів, набуті на тваринах, можуть стати корисними і для людини: деякі технології (як-от транскутанні імпланти) вперше відпрацьовувалися саме у ветеринарії[16], а згодом впроваджуються і в медицині людини. Таким чином, розвиток ветеринарного протезування має двосторонній ефект – допомагає і тваринам, і сприяє прогресу протезування загалом.

Наукова аргументація успішності протезування у тварин ґрунтується на поступовому накопиченні позитивних клінічних результатів. Важливим завданням найближчого майбутнього є проведення систематичних досліджень і клінічних випробувань, що дозволять виробити стандартизовані підходи до відбору пацієнтів, хірургічної підготовки культі, конструювання та підгонки протезів, а також програм післяопераційної реабілітації. *Протезування у ветеринарній медицині* – це яскравий приклад міждисциплінарного напрямку, де тісна співпраця ветеринарів, інженерів-конструкторів, біомедичних інженерів та навіть психологів (з огляду на поведінкові аспекти) є запорукою успіху. Лише об'єднавши зусилля та продовжуючи наукові пошуки, ми зможемо створювати протези, що повністю відновлюють втрачені функції і дарують тваринам другий шанс на повноцінне життя[29].

Список використаних джерел:

1. Arauz P.G. *et al.* (2021). New technologies applied to canine limb prostheses: A review. *Veterinary World*, 14(10), 2793-2802. DOI: 10.14202/vetworld.2021.2793-2802 [3][1]
2. Bittencourt A.C. *et al.* (2025). 3D exoprosthesis in socket model for dog with amputated pelvic limb: case report. *BMC Veterinary Research*, 21(1), 407. DOI: 10.1186/s12917-025-04574-6 [7][12]
3. Vaughan D. (2017). Pets and Prosthetics: Growing Interest, Advancing Technology. *dvm360 – American Veterinarian*, 2(3), 34-37 [16][17]
4. Ashworth B. (2020). Pet Prosthetics Get a Boost From 3D Printing. *WIRED*, 21 Dec 2020 [5][30]
5. Rosen S. *et al.* (2022). Prospective evaluation of complications associated with orthosis and prosthesis use in canine patients. *Frontiers in Veterinary Science*, 9:892662. DOI: 10.3389/fvets.2022.892662 [20][22]

[1] [3] [4] [26] [27] New technologies applied to canine limb prostheses: A review https://www.researchgate.net/publication/355714786_New_technologies_applied_to_canine_limb_prostheses_A_review/fulltext/617ad932eef53e51e1fb0d55/New-technologies-applied-to-canine-limb-prostheses-A-review.pdf

[2] [15] [16] [17] [24] Pets and Prosthetics: Growing Interest, Advancing Technology | dvm360 <https://www.dvm360.com/view/pets-and-prosthetics-growing-interest-advancing-technology>

[5] [8] [9] [25] [30] Pet Prosthetics Get a Boost From 3D Printing | WIRED <https://www.wired.com/story/pet-prosthetics-3d-printing/>

[6] [7] [10] [12] [14] 3D exoprosthesis in socket model for dog with amputated pelvic limb: case report | BMC Veterinary Research | Full Text <https://bmvcvetres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12917-025-04574-6>

[11] Transforming Veterinary Orthotics & Prosthetics: The WIMBA Story <https://wimba.vet/transforming-veterinary-orthotics-prosthetics-the-wimba-story/>

[13] [21] Strides Towards Comfort: Enhancing Canine Lives Through Prosthetic Innovation – Engineering Replacement body parts 2023-2024 <https://generic.wordpress.soton.ac.uk/uosm2031-2024/2024/03/25/the-difficulties-dog-amputees-face-how-prosthetics-can-help/>

[18] [19] Sadie perseveres with prosthetic paw | Cornell University College of Veterinary Medicine <https://www.vet.cornell.edu/about-us/news/20180709/sadie-perseveres-prosthetic-paw>

[20] [22] [23] Frontiers | Prospective evaluation of complications associated with orthosis and prosthesis use in canine patients <https://www.frontiersin.org/journals/veterinary-science/articles/10.3389/fvets.2022.892662/full>

[28] [29] New technologies applied to canine limb prostheses: A review <http://www.veterinaryworld.org/Vol.14/October-2021/30.html>

СЕКЦІЯ 15.

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Мілодан Микола Валерійович, курсант 3 курсу н.г КП-333ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Прокопов Сергій Олександрович, старший викладач кафедри Інформаційних технологій
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ

Інформаційно-аналітичне забезпечення є складовою діяльності підрозділів кримінальної поліції, особливо в частині виявлення, розкриття та попередження злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин. Цей вид злочинів становить значну суспільну небезпеку, оскільки створює умови для вчинення тяжких та особливо тяжких правопорушень, сприяє розвитку організованої злочинності та дестабілізує криміногенну ситуацію в державі. Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення спрямоване на створення системи збору, обробки, аналізу, узагальнення й використання даних, необхідних для ухвалення управлінських і оперативно-службових рішень.

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням у сфері протидії незаконному обігу зброї слід розуміти діяльність, спрямовану на формування, накопичення та використання інформаційних ресурсів, які відображають криміногенну ситуацію, динаміку злочинів, осіб, причетних до незаконного володіння зброєю, а також маршрути її постачання. Основними завданнями цього виду діяльності є:

- отримання достовірних і своєчасних відомостей про обставини злочину;
- ідентифікація каналів постачання зброї, її джерел походження та напрямів збути;
- виявлення стійких кримінальних зв'язків та осіб, що входять до злочинних груп;
- оцінка тенденцій розвитку злочинності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, та прогнозування її динаміки;
- інформаційна підтримка оперативно-розшукових заходів і слідчих дій [1, с. 35].

Інформаційна база формується на основі відомостей, отриманих у ході оперативно-розшукової діяльності, матеріалів досудового розслідування, повідомлень громадян, аналітичних довідок, а також інформації з відкритих джерел (OSINT). Важливе значення мають дані з єдиних державних реєстрів, баз даних МВС, Державної прикордонної служби, Служби безпеки України, Державної митної служби, а також міжнародних інформаційних систем – наприклад, бази даних Інтерполу (iARMS, EIS). Обробка та аналіз отриманих даних здійснюються із застосуванням сучасних аналітичних технологій, зокрема інструментів кримінального аналізу, геоінформаційних систем, систем розпізнавання зброї та балістичних експертіз (IBIS). Це дає змогу виявляти закономірності, типові

маршрути переміщення зброї, відстежувати нелегальні схеми її обігу та встановлювати зв'язки між окремими злочинними подіями [2, с. 42].

Аналітичні підрозділи кримінальної поліції забезпечують системне узагальнення інформації про криміногенную ситуацію, формують аналітичні звіти та рекомендації для оперативних служб. Вони відіграють ключову роль у стратегічному плануванню заходів з протидією незаконному обігу зброї, а також у розробці профілів злочинців і карт ризиків. Важливим аспектом є міжвідомча взаємодія – обмін інформацією між Національною поліцією, СБУ, Держприкордонслужбою, Національною гвардією, прокуратурою, митними органами та міжнародними партнерами. Така координація сприяє комплексному охопленню проблеми, своєчасному виявленню транскордонних злочинних каналів і нейтралізації організованих груп [3, с. 67].

Нормативно-правову основу діяльності становлять Закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», а також відповідні накази МВС України, що регламентують порядок збору, обробки та використання інформації оперативного характеру. Зокрема, положення ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію» визначають, що поліція здійснює аналітичну діяльність для виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, та для розроблення пропозицій щодо їх усунення.

Окреме місце займає відомчий акт МВС – Інструкція про організацію інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності органів поліції, яка встановлює порядок ведення банків даних, інформаційного обміну та захисту відомостей, що становлять службову або державну таємницю. Попри значний прогрес, існують проблеми – зокрема, фрагментарність інформаційних систем, недостатній рівень інтеграції між базами даних, обмежені можливості доступу до міжнародних аналітичних ресурсів, а також кадровий дефіцит аналітиків, здатних працювати з великими масивами даних [4, с. 152].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення є передумовою ефективної діяльності підрозділів кримінальної поліції у сфері боротьби з незаконним обігом зброї. Його значення полягає не лише у збиранні даних, а й у перетворенні інформації на аналітичний продукт, що дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення. Удосконалення нормативної бази, технологічне оновлення та підвищення рівня міжвідомчої взаємодії є необхідними умовами зміцнення системи безпеки України та зниження рівня збройної злочинності.

Список використаних джерел:

1. Гриб Б.В. Правове регулювання кримінального аналізу в діяльності Національної поліції України. Colloquium-journal. No. 28 (187). Голопристанський міськрайонний центр зайнятості, 2023. С. 35.
2. Донець А. І., С. О. Єгоров. Змістовна складова пошуку ознак кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї. Правничий часопис. 2024. С. 42.
3. Кисельов А.О. Особливості підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України на прикладі здійснення кримінального аналізу. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохранній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 67-69.
4. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко Д.М. : Основи кримінального аналізу : навч. посіб. А.О. Кисельов, Е.В. Копилов, Д.М. Худенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 152 с.

СЕКЦІЯ 16.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

Moskalchenko Danyil, Major “Computer Science”

Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

Scientific supervisor: Voloboieva Anna Oleksandrovna, lecturer of the Foreign Languages Department

Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

ENGLISH AS A KEY SKILL FOR REMOTE IT PROFESSIONALS

In the modern era of digital transformation and remote work, English has become one of the most essential skills for IT professionals around the world. As global communication continues to expand through digital platforms, English serves as the universal language that connects experts, clients, and companies across borders. For remote IT professionals, it is not only a means of communication but also a key to career advancement, knowledge acquisition, and effective teamwork.

The dominance of English in the IT industry began in the early years of computing, when the majority of programming documentation and software development standards were established in English-speaking countries. Over time, as international cooperation in technology increased, English became the main language of professional interaction. Today, nearly all programming languages, technical documentation, and online resources such as GitHub, Stack Overflow, and open-source projects use English as their default communication medium. This creates a common professional environment where IT specialists from various linguistic backgrounds can collaborate efficiently.

Remote work has further emphasized the necessity of English proficiency. In distributed teams, where employees often work from different continents, English is the primary language for virtual meetings, written correspondence, and project management. It ensures clarity, prevents misunderstandings, and enables real-time collaboration through platforms such as Slack, Microsoft Teams, and Zoom. The ability to write clear and concise messages, document technical processes, and participate actively in English-speaking meetings has become an essential part of professional competence.

Moreover, English proficiency significantly broadens career opportunities. IT specialists who can communicate effectively in English have access to international job markets, global freelance platforms, and multinational projects. According to recent research, English-speaking IT professionals tend to earn higher salaries and are more likely to work in innovative sectors such as artificial intelligence, cybersecurity, and cloud computing. Fluency in English also facilitates continuous learning, as most online courses, technical manuals, and professional certifications are available exclusively in English. Consequently, the ability to read, comprehend, and apply English-language materials directly influences career development.

The importance of English extends beyond simple communication—it also includes cultural and contextual understanding. Remote work requires not only linguistic competence but also intercultural sensitivity, as professionals interact with colleagues from different cultural and professional backgrounds. English acts as a bridge language that enables shared understanding in global teams. For this reason, many companies encourage their employees to take specialized courses in Business English or English for IT, focusing on industry-specific vocabulary and communication strategies.

However, the transition to English-based communication is not without challenges. Non-native speakers may experience difficulties with accents, idiomatic expressions, or writing clarity. Miscommunication can sometimes lead to project delays or errors. To overcome these barriers, continuous practice and exposure to authentic English materials are crucial. Many organizations also invest in corporate language training programs to enhance their teams' English skills, improving overall efficiency and collaboration in remote work environments.

Ultimately, English has become a professional necessity in the global IT industry. It enables specialists to integrate into international teams, access cutting-edge technologies, and contribute to the global exchange of knowledge. As remote work becomes a permanent feature of the modern workplace, English proficiency will continue to play a decisive role in determining the success and competitiveness of IT professionals worldwide. Therefore, learning and mastering English should be viewed not as an optional skill, but as an essential part of every IT professional's toolkit.

References:

1. Setronica. (2024). 5 Reasons Why English Is Crucial for IT Career Success. Retrieved from <https://setronica.com/media/blog/it-and-english-top-5-reasons-why-an-it-professional-should-be-proficient-in-english/>
2. Dev.ua. (2024). English for IT professionals: why is it important to start now? Retrieved from <https://dev.ua/en/news/anhliiska-mova-dlia-it-spetsialistiv>
3. EngX Space. (2024). Benefits of Learning English for Your IT Career. Retrieved from <https://engx.space/global/en/blog/benefits-of-learning-english>
4. ETS. (2024). Six Key Skills for Remote Work. Retrieved from <https://www.ets.org/news/stories/six-key-skills-for-remote-work.html>
5. Talkpal.ai. (2024). Master English for Information Technology: Boost Your IT Career Skills Today. Retrieved from <https://talkpal.ai/master-english-for-information-technology-boost-your-it-career-skills-today/>
6. Garcia, M., & De la Cruz, J. (2024). Enhancing English Language Skills for Technical Professionals. WJARR. Retrieved from <https://wjarr.com/sites/default/files/WJARR-2024-3731.pdf>

Вознюк Андрій Борисович, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних та інформаційних технологій
Луцький національний технічний університет, Україна

Науковий керівник: Суринович Олена Миколаївна, канд.техн.наук., доцент,
 доцент кафедри інженерії програмного забезпечення
Луцький національний технічний університет, Україна

ВЕБСАЙТ УЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ УЧНІВ

У сучасному освітньому процесі ефективна комунікація між учителем, учнями та батьками є необхідною умовою успішного навчання. Вебсайт [1] педагога стає не лише візитівкою його професійної діяльності, а й інтерактивною платформою для взаємодії всіх учасників освітнього процесу (рис. 1).

Рис. 1. Сторінка візитівки вчителя

Розділ «Робота з батьками» у структурі сайту виконує функцію інформаційного центру для батьків, де розміщено матеріали про виховання, поради щодо спілкування з дітьми, організацію режиму дня, безпеки та формування позитивної поведінки (рис. 2).

Рис. 2. Сторінка «Робота з батьками»

Структура подачі матеріалів логічна й зрозуміла — тексти супроводжуються зображеннями, що робить сприйняття інформації приємним і доступним.

Учитель використовує сайт для інформування батьків про шкільні події, тематичні тижні, заходи з безпеки, виховні заходи. Це сприяє прозорості навчального процесу та підвищує довіру між школою та родинами [2].

Через відкритість контенту сайт стає засобом зворотного зв'язку: батьки мають змогу обговорювати публікації, ділитися досвідом, коментувати корисні поради. Такий формат формує спільноту навколо класу й школи.

Розділ «Методична підтримка» містить добірки рекомендацій психологів, матеріали про родинне виховання, приклади вправ для розвитку дитини. Це забезпечує безперервну педагогічну взаємодію між учителем і батьками поза межами школи.

Як студент спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення, автор проекту розглядає можливість удосконалення:

- додавання інтерактивної форми для зворотного зв'язку;
- розробка розсилки новин для батьків;
- створення адаптивного дизайну для мобільних пристройів;
- інтеграція календаря подій класу.

Під час роботи над сайтом враховано питання безпечно поширення фото- та відеоматеріалів учнів. Контент подається коректно, із дотриманням правил цифрової етики.

Розвиток такого вебресурсу має значний потенціал для інтеграції цифрових технологій у шкільне середовище; сприяє налагодженню партнерських стосунків між учителем і родинами учнів; підвищенню педагогічної культури батьків; створенню єдиного освітнього простору «учитель — дитина — сім'я».

Надалі доцільно впровадити автоматизовані сервіси комунікації та інтерактивну взаємодію користувачів.

Список використаних джерел:

1. Легко створюйте зручні сайти для команд. URL: <https://workspace.google.com/intl/uk/products/sites/> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Персональний web-сайт вчителя як сучасна інтерактивна платформа для забезпечення ефективного дистанційного і змішаного навчання. URL: <https://naurok.com.ua/personalniy-web-sayt-vchitelya-yak-suchasna-interaktivna-platorma-dlya-zabezpechennya-efektivnogo-distanciynogo-i-zmishanogo-navchannya-272350.html> (дата звернення: 29.10.2025).

Гордієнко Юлія Юріївна, магістрантка спеціальності F-2

«Інженерія програмного забезпечення»

Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ У ЗАДАЧАХ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальність теми дослідження. Сучасними тенденціями розвитку інженерії програмного забезпечення, зокрема зростанням складності програмних систем та потребою швидкого забезпечення їхньої якості. Традиційні методи автоматичного тестування, такі як пошукове тестування (Search-Based Software Testing) або символічне виконання (Symbolic Execution), часто виявляються обмеженими через складність коду, обсяг тестових наборів та необхідність значних людських ресурсів для підтримки та модифікації тестів [2, 3]. Дослідження показують, що LLM здатні автоматично генерувати тестові сценарії на основі природномовних вимог або коду, що забезпечує підвищення продуктивності тестування та розширення покриття коду [1, 4].

Крім того, актуальність теми підкріплюється високим попитом на інтеграцію інтелектуальних систем у CI/CD процеси та DevOps-практики, де швидка адаптація тестів до змін програмного продукту є критично важливою. Емпіричні дослідження Wu et al. (2023) та Azanza et al. (2025) демонструють, що використання LLM дозволяє зменшити час на підготовку тестів, підвищити точність їх виконання та ефективніше виявляти дефекти в порівнянні з традиційними методами [3, 4]. З огляду на зростання складності програмних систем і темпів їхнього оновлення, використання LLM для автоматизованого тестування стає перспективним напрямом наукових досліджень та практичного застосування в індустрії, що робить обрану тему актуальною та значущою для сучасної інженерії програмного забезпечення [1, 2].

Мета дослідження Дослідити та кількісно оцінити ефективність використання великих мовних моделей (LLM) у задачі автоматичної генерації тестових випадків для програмного забезпечення – зокрема оцінити їх вплив на такі показники, як покриття коду, виявлення дефектів, коректність тестів та інтеграція в процеси CI/CD, а також виявити фактори, що впливають на ефективність такого підходу. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Суть використання великих мовних моделей.
2. Особливості автоматизованого тестування спробувати методику оцінювання ефективності.
3. Проблеми та перспективи використання великих мовних моделей у задачах автоматизованого тестування для підвищення якості програмного забезпечення

Основні результати досліджень. Суть використання великих мовних моделей (LLM) у сфері тестування програмного забезпечення полягає у здатності цих моделей автоматично генерувати, уточнювати та оптимізувати тестові сценарії на основі природномовних описів вимог або програмного коду. LLM дозволяють

суттєво скоротити час підготовки тестів, особливо у випадках, коли відсутня чітка документація або тестування потребує розуміння контексту поведінки користувача [1, 4]. Моделі, такі як GPT-4 чи Codex, демонструють високу ефективність у генерації юніт-тестів та тестів поведінкових сценаріїв, здатних покривати до 70–85 % функціональних вимог, що порівнювано або навіть перевищує результати класичних методів автоматизованого тестування [1].

Особливості автоматизованого тестування з використанням LLM проявляються у тому, що ці моделі можуть не лише створювати тестові випадки, а й пропонувати рекомендації щодо їхнього вдосконалення, формуючи динамічну систему навчання. Методика оцінювання ефективності LLM-підходів, розроблена Abdullin та співавт. [2], порівнює результати генерації тестів із символічним виконанням та пошуковим тестуванням. Експерименти показали, що моделі на базі GPT-4 здатні генерувати більш релевантні тести у 63 % випадків, водночас потребуючи менше обчислювальних ресурсів і людського втручання. Це вказує на доцільність інтеграції LLM у CI/CD-процеси, де оцінка якості тестів здійснюється за метриками coverage, precision та mutation score [3].

Попри значний потенціал, існують проблеми, пов’язані з надійністю, пояснюваністю та відтворюваністю результатів LLM. Генерація тестів мовними моделями може бути нестабільною через стохастичний характер підходу, що ускладнює контроль якості тестів у промислових середовищах [3]. Також спостерігається зниження продуктивності при високій складності коду, а більшість досліджень проводиться на академічних кодових базах, що обмежує застосовність у промисловості [1]. Водночас розвиток open-source моделей та створення доменно-специфічних LLM для тестування сприятимуть зростанню точності, стабільності та інтеграційного потенціалу таких систем [4, 2].

Висновки. У результаті аналізу сучасних наукових досліджень встановлено, що великі мовні моделі (LLM) демонструють значний потенціал у задачах автоматизованого тестування програмного забезпечення, зокрема у генерації юніт-тестів та тестів поведінкових сценаріїв. Використання LLM дозволяє автоматизувати процес створення тестових наборів на основі природномовних описів вимог або коду, що сприяє підвищенню продуктивності тестування та розширенню покриття коду порівняно з традиційними методами.

Методики оцінювання ефективності LLM-підходів, запропоновані у сучасних дослідженнях, показують, що моделі на кшталт GPT-4 здатні генерувати релевантні та коректні тестові випадки, забезпечуючи покращення показників coverage, precision та виявлення дефектів. При цьому інтеграція LLM у CI/CD-процеси та практичне використання у DevOps-середовищах дозволяє скоротити час на підтримку тестів і зменшити трудозатрати на їхню адаптацію до змін у програмному коді.

Водночас дослідження підтверджують наявність певних проблем і обмежень: стохастичність результатів генерації, нестабільність при високій складності коду, обмеженість узагальнення висновків із академічних кодових баз та ризики інтеграції у виробничі середовища [3, 4]. Перспективними напрямами є розвиток доменно-специфічних LLM для тестування, застосування гібридних підходів (LLM + Symbolic Execution / SBST), fine-tuning моделей на промислових даних і покращення prompt-інженерії для підвищення точності та стабільності результатів.

Таким чином, проведений аналіз і систематизація наукових джерел свідчать про те, що використання LLM у задачах автоматизованого тестування є ефективним та перспективним напрямом розвитку інженерії програмного забезпечення, здатним суттєво підвищити якість програмних продуктів і зменшити ресурси, необхідні для їх тестування.

Список використаних джерел:

1. Celik, O., & Mahmoud, A. (2025). A Review of Large Language Models for Automated Test Case Generation. *Computers*, 14(3), 97. https://www.mdpi.com/2504-4990/7/3/97?utm_source=chatgpt.com
2. Abdullin, A., et al. (2025). Test Wars: A Comparative Study of SBST, Symbolic Execution, and LLM-Based Approaches to Unit Test Generation. https://arxiv.org/abs/2501.10200?utm_source=chatgpt.com
3. Azanza, M., et al. (2025). Tracking the Moving Target: A Framework for Continuous Evaluation of LLM Test Generation in Industry. https://arxiv.org/abs/2504.18985?utm_source=chatgpt.com
4. Wu, Y., et al. (2023). Effective Test Generation Using Pre-trained Large Language Models and Mutation Testing (MuTAP). https://arxiv.org/abs/2308.16557?utm_source=chatgpt.com

Співак Андрій Миколайович. магістрант спеціальності F2 «Інженерія програмного забезпечення»

Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

РОЛЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ПЛАТФОРМИ .NET У СТВОРЕННІ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність теми дослідження. В епоху цифрової трансформації корпоративне середовище стикається з викликами модернізації існуючих (legacy) систем та необхідністю швидкого впровадження нових, гнучких IT-рішень. Критично важливі інформаційні системи (Mission-Critical Information Systems) – такі як ERP, CRM, фінансові та логістичні платформи – є основою операційної діяльності будь-якої великої компанії [4]. Збої в їх роботі можуть привести до значних фінансових та репутаційних втрат.

Історично платформа .NET Framework була прив'язана до операційної системи Windows, що обмежувало її гнучкість. Однак із появою .NET Core (і подальшим розвитком у .NET 5, 6, 8 і далі) відбувся фундаментальний зсув [3]. Платформа стала відкритою (open-source), крос-платформною (з підтримкою Linux та macOS) і високопродуктивною. Ця трансформація робить .NET одним із головних претендентів для побудови нового покоління корпоративних систем, здатних працювати в розподілених хмарних середовищах. Актуальність дослідження полягає у визначенні, чи володіє сучасний .NET достатнім набором інструментів та архітектурних переваг для відповіді на виклики надійності, масштабованості та безпеки, які висуваються до критично важливих систем [1, 5].

Метою дослідження є аналіз технологічних можливостей та архітектурних патернів сучасної платформи .NET для визначення її ролі у проектуванні, розробці та підтримці критично важливих інформаційних систем у корпоративному секторі.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. ідентифікувати ключові переваги .NET (продуктивність, крос-платформність) у контексті корпоративних вимог [3, 4];
2. дослідити підтримку платформою сучасних архітектурних підходів, таких як мікросервіси та контейнеризація (Docker, Kubernetes) [2];
3. оцінити вбудовані та екосистемні засоби .NET для забезпечення високої доступності (High Availability) та відмовостійкості [5];
4. проаналізувати механізми безпеки, що надаються платформою для захисту корпоративних даних [1].

Основні результати дослідження.

Аналіз сучасної екосистеми .NET (зокрема .NET 8 та ASP.NET Core) дозволив виділити кілька технологічних аспектів, що роблять її придатною для критично важливих систем.

Однією з ключових переваг є висока продуктивність та кросплатформність. Сучасний .NET вважається однією з найшвидших програмних платформ у світі, що

підтверджується незалежними тестами. Це забезпечується завдяки оптимізації компілятора RyuJIT та високопродуктивному веб-серверу Kestrel [3]. Крім того, можливість запускати додатки на Linux-контейнерах суттєво знижує вартість володіння (TCO) інфраструктурою для корпорацій [4].

Важливою складовою є підтримка мікросервісної архітектури. .NET надає повний набір інструментів для побудови розподілених систем, а фреймворк ASP.NET Core чудово підходить для створення легковагих REST API. Для високопродуктивної взаємодії між сервісами нативно підтримується gRPC. Архітектурні посібники Microsoft орієнтують розробників на декомпозицію монолітів на менші, незалежно розгорнуті сервіси [2].

Суттєвою перевагою є також нативна інтеграція з контейнеризацією та оркестрацією. Платформа .NET повністю підтримує Docker – додатки легко упаковуються в контейнери, а також бездоганно інтегруються з Kubernetes (K8s), який став де-факто стандартом управління корпоративними додатками [1]. Kubernetes забезпечує автоматичне масштабування, самовідновлення сервісів і оновлення без простоїв (rolling updates), що є критично важливим для систем підвищеної надійності [2].

Для забезпечення високої доступності (High Availability) .NET тісно інтегрується з інфраструктурними рішеннями, які гарантують відмовостійкість. На рівні даних підтримуються технології SQL Server Always On Availability Groups або PostgreSQL із реплікацією [5]. На рівні застосунку використовуються балансувальники навантаження (Load Balancers) та кілька ідентичних екземплярів (pods у K8s) додатку .NET. Вбудовані механізми Health Checks в ASP.NET Core дозволяють оркестратору (K8s) автоматично виявляти та перезапускати сервіси, що вийшли з ладу [3].

Окрему увагу приділено безпеці. Для корпоративного середовища вона є пріоритетом, і .NET пропонує надійну екосистему засобів захисту. ASP.NET Core Identity забезпечує автентифікацію (включаючи 2FA, OAuth 2.0, OpenID Connect) та авторизацію на основі ролей і політик, а також містить вбудовані механізми для шифрування, захисту від XSS і CSRF атак та безпечного управління секретами [1].

Висновки. Платформа .NET пройшла шлях фундаментальної трансформації від пропрієтарного, Windows-орієнтованого фреймворку до відкритої, кросплатформної та однієї з найпродуктивніших екосистем на ринку.

Основний результат дослідження полягає в тому, що сучасний .NET (починаючи з версій Core) є не просто життєздатним, а стратегічно оптимальним вибором для побудови нових та модернізації існуючих критично важливих корпоративних систем. Його сильні сторони в підтримці мікросервісної архітектури, легка інтеграція з Docker та Kubernetes, а також потужні вбудовані засоби безпеки дозволяють створювати гнучкі, масштабовані та відмовостійкі рішення.

Поєднання високої продуктивності з можливістю розгортання на економічно ефективних Linux-серверах (як у власних дата-центріах, так і в хмарі, наприклад, Azure) робить .NET ключовим інструментом для забезпечення операційної безперервності та інноваційного розвитку сучасного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Architect modern web applications with ASP.NET Core and Azure. Microsoft Learn. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/dotnet/architecture/modern-web-apps-azure/> (дата звернення: 02.11.2025).
2. .NET Microservices: Architecture for Containerized .NET Applications. .NET Architecture Guides. URL: <https://dotnet.microsoft.com/en-us/learn/dotnet/architecture-guides> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Overview of ASP.NET Core. Microsoft Learn. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/aspnet/core/overview> (дата звернення: 02.11.2025).
4. The Role of ASP.NET in Enterprise-Level Application Development / The One Technologies. 2024. URL: <https://theonetechologies.com/blog/post/the-role-of-asp-dot-net-in-enterprise-level-application-development> (дата звернення: 02.11.2025).
5. High Availability overview – Windows Server. Microsoft Learn. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/troubleshoot/windows-server/high-availability/high-availability-overview> (дата звернення: 02.11.2025).

СЕКЦІЯ 17.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

Matiko Khrystyna Fedorivna, higher education student of the Institute of Computer Science and Information Technologies
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Scientific supervisor: Rybchak Zoryana Lyubomyrivna, candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Information Systems and Networks
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

AUTOMATED SYSTEM FOR CALCULATING PAYMENTS TO MILITARY PERSONNEL

Nowadays, when information technologies cover all spheres of life, the optimization of processes related to social welfare is gaining increasing importance. This is especially relevant to the military service sphere in Ukraine, where an armed conflict has been ongoing in the eastern part of the country since 2014, and a full-scale invasion by Russia since 2022. This has led to a significant increase in the size of the Armed Forces of Ukraine and the need for effective management of financial resources for military personnel [1].

According to the Ministry of Defense of Ukraine, as of 2025, more than 880 thousand people serve in the Armed Forces, and thousands of payment requests must be processed monthly – from basic monetary allowances to compensations for injuries, loss of a breadwinner, or service in combat zones. However, existing systems often suffer from calculation errors, delays caused by manual data processing, and the absence of a unified database. Therefore, during 2023–2025, numerous complaints were recorded regarding incorrect payment calculations, which resulted in additional expenses for the state [1, 2]. Thus, the system of calculating monetary payments for the military is not just a bureaucratic procedure but a key element for motivation and social protection for those who defend our country.

An analysis of known analogous systems in the U.S. Army (for example, the Defense Finance and Accounting Service) has shown that they use automated Decision Support Systems (DSS) for forecasting and verifying payments, whereas Ukrainian systems still rely on outdated software complexes such as the “Unified Register of Military personnel” [3–5]. Therefore, the development of a new decision support system that would integrate data from various sources and minimize the human factor is especially relevant. Such a system would not only speed up processes but also ensure transparency, reduce corruption risks, and increase the trust of military personnel in the state and government.

The authors analyzed existing automated systems for financial calculations in Ukrainian government institutions, such as the Ministry of Defense and the Pension Fund, but these systems are often limited in functionality. National analogues, such as accounting software used in military units, perform well in handling basic calculations like salaries or seniority bonuses but do not account for complex scenarios – for instance, additional

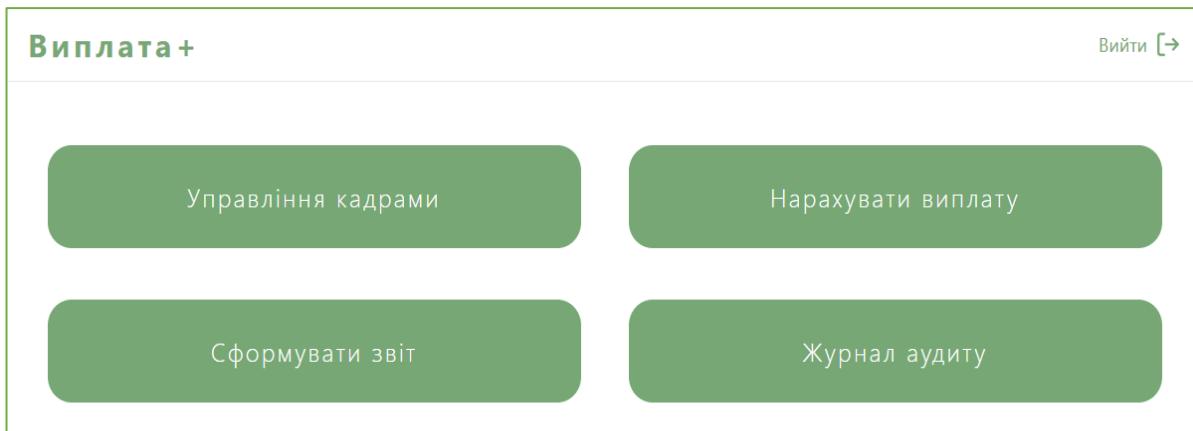
benefits for combatants or frequent changes in legislation. International examples, including systems used in the U.S. Army or NATO structures, are more advanced. They integrate elements of AI for payment forecasting, risk analysis, and even recommendations on budget optimization [3–5]. However, the adaptation of such systems to Ukrainian realities encounters several barriers, such as differences in the regulatory framework, the specifics of military legislation, and limited resources for integration.

Based on this analysis, the requirements for the new system were formulated: automated calculation of various types of payments (salaries, risk compensations, pensions), easy access to personnel data, modules for forecasting and recommendations, as well as an interface that considers access levels for different user categories – from accountants to regular servicemen.

The authors conducted an analysis of the subject area and constructed a goal tree, where the main objective is to ensure effective, fair, and transparent payment calculation. Using the Analytic Hierarchy Process (AHP), alternatives for the system structure were evaluated. The conceptual model, represented through UML diagrams (use case, sequence, activity, state, deployment, and class diagrams) and BPMN diagrams for business processes, made it possible to visualize the entire cycle – from entering military personnel's data to generating payment reports. This helped clearly formulate the problem: traditional calculation methods are overly dependent on manual labor, prone to errors (for example, misinterpretation of the Cabinet of Ministers Resolution №704), and unable to cope with data uncertainty, rule conflicts, or risks such as delays due to incomplete information. The justification of the problem emphasized the need for a system that not only automates calculations but also provides decision-making recommendations, for example, regarding the allocation of budgetary funds.

For the development of automated military payment calculation system, methods and tools that best correspond to its specific characteristics were selected. Rule-based algorithms were used for decision modeling, ensuring accurate baseline calculations in accordance with regulatory acts. The justification for this choice lies in their transparency and compliance with legislative requirements: the rules clearly reflect the conditions for calculating payments, such as seniority bonuses or participation in combat operations. To implement the system, modern tools were chosen: Figma for designing an intuitive interface, HTML and CSS for website structure and styling, JavaScript with React for dynamic logic, VS Code as the development environment, and PostgreSQL for data storage. Each tool was selected for its accessibility, adaptability, and relevance to the military domain, where security, speed, and convenience are crucial for all users – from officers to financial specialists. A comparison with alternatives such as Adobe XD, Bootstrap, and MySQL confirmed the advantages of the chosen technologies.

The authors developed a prototype of the military payment calculation system and tested it on anonymized data for various cases: a soldier's base salary, bonuses for participation in combat operations, and special conditions (Fig. 1). The "Vyplata+" system not only performs payment calculations but also provides recommendations regarding their calculation. This confirms the practical value of the development, which can be integrated into real military structures without significant restructuring. In the future, it can be expanded by adding a mobile application for servicemen, integrating artificial intelligence for deeper data analysis, or including a module for monitoring legislative changes.

Fig. 1. The main window of the automated payment calculation system

Thus, the authors developed an automated decision support system for calculating payments to military personnel. The implementation of such a system can significantly optimize administrative processes in the Armed Forces of Ukraine, reduce the impact of the human factor on calculations, minimize errors and speed up data processing. This is especially relevant in the context of modern challenges, when the army needs quick and accurate solutions to ensure social protection of military personnel.

References:

1. Monetary Support for Military Personnel. *Ministry of Defense of Ukraine* – 2023. URL: <https://social.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/groshove-zabezpechennya-vijskovosluzhbbovcziv-ch.b.pdf> (accessed: 27.10.2025).
2. Where to complain to the military in case of incorrect calculation of payments. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3860933-u-minoboroni-skazali-kudi-skarzitis-vijskovim-urazi-nekorektnogo-narahuvanna-viplat.html> (accessed: 17.10.2022)
3. DFAS. *Defense Finance and Accounting Service*. URL: <https://www.dfas.mil/> (accessed: 27.10.2025).
4. Military Pay Tables & Information. *Defense Finance and Accounting Service*. URL: <https://www.dfas.mil/MilitaryMembers/payentitlements/Pay-Tables/> (accessed: 28.10.2025).
5. Daniel J. Power. Decision Support Systems: Concepts and Resources for Managers. Weatpoprt: Quorum Books, 2002. 225 p.

Старих Олег Васильович, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Загородня Діана Іванівна, канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління
Західноукраїнський національний університет, Україна

АРХІТЕКТУРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РЕКОМЕНДАЦІЙ ВАКАНСІЙ

Сучасні онлайн-платформи з пошуку роботи оперують величезними обсягами даних, що щоденно оновлюються. У таких умовах постає завдання не лише знайти відповідні вакансії, а й персоналізувати результати відповідно до особливостей кожного користувача. Традиційні підходи, що базуються на простій текстовій схожості або сортуванні за датою публікації, не враховують контексту, професійного досвіду та поведінкових характеристик кандидатів.

Розвиток технологій машинного навчання та обробки природної мови відкриває можливості створення інтелектуальних систем рекомендацій, здатних аналізувати семантичні зв'язки між описами вакансій і профілями користувачів. Проте ефективність таких систем значною мірою залежить від архітектури, яка визначає взаємодію між компонентами збору, обробки та ранжування даних, а також від алгоритму персоналізованого відбору, що враховує індивідуальну поведінку користувача.

Метою даної роботи є проєктування гнучкої та масштабованої архітектури інтелектуального методу рекомендації вакансій та розробка алгоритму персоналізованого ранжування, що базується на методах машинного навчання та забезпечує підвищення релевантності результатів для кожного окремого користувача.

Розробка інтелектуального методу передбачає створення архітектури, яка забезпечує збирання, обробку, зберігання та аналіз великих обсягів інформації. Система побудована за модульним принципом і складається з таких основних компонентів:

- Модуль збору вакансій: виконує автоматичний збір даних із відкритих джерел.
- Модуль обробки текстів: здійснює очищення, нормалізацію та векторизацію текстів вакансій (за допомогою Sentence-BERT) [1].
- База даних (MongoDB): використовується як єдине сховище для всіх типів даних.
- Модуль рекомендацій: реалізує двоетапний гібридний підхід (відбір кандидатів та перевпорядкування).
- Інтерфейс користувача та API (Web UI / REST API): забезпечує взаємодію з користувачем через FastAPI[2].

Особливий акцент зроблено на виборі MongoDB як єдиного сховища. Цей підхід спрощує архітектуру, оскільки MongoDB дозволяє зберігати в одній колекції структуровані дані (локалізація, зарплата), текстові описи та векторні представлення (embeddings) [3].

Ключовою перевагою є підтримка нативного векторного пошуку за допомогою оператора $\$vectorSearch$. Це дозволяє виконувати швидкий семантичний пошук схожих вакансій без необхідності впровадження зовнішніх векторних індексів [3].

Процес обробки запиту користувача складається з чотирьох основних етапів:

1. Отримання векторного профілю користувача $\psi(u)$;
2. Векторний пошук у колекції *vacancies* для відбору кандидатів;
3. Персоналізоване переворядкування результатів;
4. Формування JSON-відповіді з топ-к вакансіями.

Ключовою частиною системи є алгоритм, що визначає порядок подання вакансій користувачу. На відміну від звичайного пошуку, персоналізоване ранжування обчислює індивідуальний рейтинг вакансій для кожного користувача. Для цього використовується контекстна інформація: історія переглядів, кліків, взаємодій, локація, рівень досвіду тощо [4, 5].

Дляожної пари (користувач u , вакансія v) обчислюється функція релевантності $s(u, v)$. Це не статична формула, а вихідне значення параметризованої моделі машинного навчання F_θ , яка навчається на історичних даних.

Обчислення має загальний вигляд:

$$s(u, v) = F_\theta(x_{uv}), \quad (1)$$

де x_{uv} - це вхідний вектор ознак, що комплексно описує пару (користувач, вакансія) і включає в себе такі ключові компоненти [4, 6, 7]:

- $sim_{emb}(u, v)$ - семантична схожість векторів профілю та вакансії;
- $g_{struct}(u, v)$ - відповідність структурних характеристик (локалізація, тип зайнятості);
- $h_{beh}(u, v)$ - поведінкові сигнали (частота відгуків);
- $\rho(v)$ - коефіцієнт часової актуальності вакансії.

Для навчання моделі, що обчислює цю функцію, використовується pairwise-функція втрат Bayesian Personalized Ranking (BPR). Вона базується на ідеї, що вакансія, з якою користувач взаємодіяв (позитивний приклад v^+), має отримати вищу оцінку, ніж випадкова вакансія, з якою взаємодії не було (негативний приклад v^-) [8]. Модель (Gradient Boosting або Logistic Regression) навчається максимізувати різницю між цими оцінками [9].

Фінальний алгоритм персоналізованого ранжування виконується так:

1. Отримати вектор профілю користувача $\psi(u)$.
  2. Знайти набір кандидатів C_u (300 вакансій) за допомогою векторного пошуку в MongoDB.
  3. Дляожної вакансії $v \in C_u$ обчислити оцінку $s(u, v)$ за допомогою навченої BPR-моделі.
  4. Відсортувати вакансії за спаданням оцінки $s(u, v)$.
  5. Повернути топ-к результатів користувачу через REST API.
- У результаті роботи спроектовано гнучку та масштабовану архітектуру інтелектуальної системи рекомендації вакансій. Використання MongoDB як єдиного сховища зі вбудованим векторним пошуком дозволяє значно спростити реалізацію системи та забезпечити високу продуктивність семантичного пошуку.

Розроблений алгоритм персоналізованого ранжування, що базується на моделі BPR, дозволяє системі навчатися на неявних взаємодіях користувача (кліках та переглядах). Це забезпечує високий ступінь адаптивності системи до індивідуальних переваг, що виходить за межі простого співставлення ключових слів.

Отримані результати можуть бути використані для інтеграції в сучасні системи електронного працевлаштування, аналітики ринку праці та корпоративні HR-платформи. Поєднання семантичного аналізу на етапі відбору кандидатів та персоналізованого машинного навчання на етапі ранжування є ефективним гібридним підходом для створення сучасних інтелектуальних систем рекомендацій.

Список використаних джерел:

1. Reimers N., Gurevych I. Sentence-BERT: Sentence Embeddings using Siamese BERT-Networks. Proceedings of the 2019 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing and the 9th International Joint Conference on Natural Language Processing. 2019.
2. FastAPI Documentation. URL: <https://fastapi.tiangolo.com/> (дата звернення: 01.11.2025).
3. MongoDB Documentation. URL: <https://www.mongodb.com/docs/> (дата звернення: 01.11.2025).
4. Embedding in Recommender Systems: A Survey / M. Wang та ін. arXiv. 22.10.2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2310.18608> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Recent Developments in Recommender Systems: A Survey / Y. Li та ін. arXiv. 22.06.2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2306.12680> (дата звернення: 01.11.2025).
6. Gheewala S., Xu S., Yeom S. In-depth survey: deep learning in recommender systems—exploring prediction and ranking models, datasets, feature analysis, and emerging trends. Springer. 21.06.2025. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00521-024-10866-z> (дата звернення: 01.11.2025).
7. A Survey of Model Architectures in Information Retrieval / Z. Xu та ін. arXiv. 26.08.2025. URL: <https://arxiv.org/html/2502.14822v2> (дата звернення: 01.11.2025).
8. Rendle S. та ін. BPR: Bayesian Personalized Ranking from Implicit Feedback. UAI 2009, Proceedings of the Twenty-Fifth Conference on Uncertainty in Artificial Intelligence. 2009.
9. Pedregosa F. та ін. Scikit-learn: Machine Learning in Python. Journal of Machine Learning Research. 2012.

Драбич Дарія Іванівна, здобувач вищої освіти Факультету електроніки та комп’ютерних технологій

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Марцін Василь Іванович, здобувач вищої освіти історичного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному науковому дискурсі поняття візуалізації історичних процесів виходить далеко за межі традиційного розуміння відтворення минулого у вигляді статичних схем чи карт. Воно перетворюється на складну технологічну й аналітичну практику, у якій поєднуються досягнення історичної науки, інженерії даних, графічного моделювання, геоінформатики та штучного інтелекту. Цифрова візуалізація історії – це не лише про візуальне подання фактів, а про створення інтерактивного, багатовимірного простору, що дозволяє побачити структуру подій, взаємозв'язки між ними, географічні й соціальні закономірності. Такий підхід змінює не лише інструменти історика, а й саму природу історичного мислення, переводячи її у площину аналітичного моделювання [4].

На перший план виходить просторовий вимір історичних даних. Геоінформаційні системи (GIS) стають універсальним інструментом для інтеграції архівних, картографічних та статистичних матеріалів у єдиному цифровому середовищі. Вони дозволяють досліднику спостерігати за рухом населення, трансформацією кордонів, динамікою економічного чи культурного розвитку територій упродовж століть. Як зазначає M. Zohar, GIS-підхід дозволяє «бачити» історію, перетворюючи її з нарративного тексту на інтерактивну систему знань, у якій кожен об’єкт має географічну, часову й соціальну координати [4]. Саме тому візуалізація стає не ілюстрацією, а методом дослідження, який здатний поєднати макро- і мікропроцеси в історії, від великих міграцій до локальних культурних феноменів.

Обробка великих історичних масивів даних потребує створення високопродуктивних обчислювальних систем, алгоритмів обробки зображень, розпізнавання текстів і геокодування. Використання мов програмування Python і JavaScript, зокрема бібліотек D3.js, Plotly, Matplotlib, дозволяє створювати інтерактивні карти, часові шкали й аналітичні панелі, які роблять історичну інформацію доступною для візуального дослідження. Такі рішення демонструють, що візуалізація історії – це не лише гуманітарний, а й інженерний процес, який вимагає глибокого розуміння технологій.

Іншим напрямом є моделювання історичних об’єктів і середовищ за допомогою технологій тривимірної та розширеної реальності. За даними Š. Mudička та R. Karisa, використання XR-платформ у проектах цифрової спадщини дозволяє не лише реконструювати вигляд історичних міст і споруд, а й створювати «ефект присутності» у минулому, що має велике освітнє та культурне значення [1]. Наприклад, віртуальні реконструкції замків, театрів чи археологічних розкопок забезпечують користувачу можливість не просто бачити експонати, а взаємодіяти з ними в режимі реального часу. Для інженерів це означає необхідність оптимізації

3D-графіки, розробки алгоритмів освітлення, текстурування, обробки даних глибинних сенсорів і інтеграції XR-інтерфейсів з освітніми платформами.

Особливе місце у цифровій візуалізації посідають геопросторові моделі культурної спадщини, які поєднують історичні карти, цифрові моделі рельєфу та сучасні супутникові знімки. Такі моделі дозволяють створювати «цифрові ландшафти пам'яті», де минуле відтворюється у взаємодії з природним середовищем. B. Ricker підкреслює, що поєднання цифрових карт, моделей висот і старих топографічних матеріалів формує точні реконструкції історичних ландшафтів, які стають важливим ресурсом для археології, урбаністики та музеїної справи [2]. У поєднанні з системами штучного інтелекту ці технології дозволяють автоматично визначати історичні межі поселень, аналізувати зміни у міських структурах і виявляти закономірності просторового розвитку.

Ще один аспект – це інтелектуальний аналіз історичних даних, спрямований на виявлення прихованих зв'язків між подіями, артефактами та соціальними мережами. Дослідження Y. Zhang, B. Wu, L. Tan і J. Liu показує, що алгоритми машинного навчання можуть виявляти закономірності у великих обсягах архівних текстів і візуалізувати їх у вигляді графів, діаграм та інтерактивних панелей [3]. Це створює передумови для побудови «інтелектуальних» баз даних, здатних самостійно структурувати історичну інформацію за критеріями часу, місця чи тематики. Для студентів технічного профілю це означає залучення до реальних міждисциплінарних проектів, де програмування, аналітика даних і гуманітарні знання взаємодіють на рівних.

Візуалізація історичних процесів засобами цифрових технологій є, по суті, процесом відновлення пам'яті через техніку. Вона дозволяє людині ХХІ століття не лише прочитати джерело, а й побачити минуле в його природному контексті. Такі практики сприяють популяризації історичної науки, підвищують інтерес молоді до досліджень, розвивають критичне мислення й навички роботи з інформаційними системами. У перспективі саме міждисциплінарна взаємодія істориків і спеціалістів з електроніки формуватиме нову парадигму наукового пізнання, у якій технології стають не замінником, а продовженням гуманітарного розуму.

Отже, цифрові технології відкривають перед історичною наукою не просто нові можливості представлення матеріалу, а нову методологію розуміння часу, простору і пам'яті. Візуалізація, яка базується на інженерних принципах точності та наукової моделі, робить минуле видимим і доступним для науковця, викладача та широкої публіки, забезпечуючи неперервний зв'язок між історією та сучасністю.

Список використаних джерел:

1. Mudička Š., Kapica R. *Digital Heritage, the Possibilities of Information Visualisation through Extended Reality Tools. Heritage*. 2023. Vol. 6(1), pp. 112–131. DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage6010006>
2. Ricker B. *Digital elevation models, old maps, and cultural heritage – geospatial assets for the digital humanities. Frontiers in Communication (Visual Communication)*. 2025. Vol. 10. DOI: <https://doi.org/10.3389/fcomm.2025.1507385>
3. Zhang Y., Wu B., Tan L., Liu J. *Information visualization analysis based on historical data. Multimedia Tools and Applications*. 2021. Vol. 81, pp. 4735–4751. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11042-021-11030-8>
4. Zohar M. *GIScience and Historical Visual Sources: A Promising Look at Past Scenarios and Sceneries. ISPRS International Journal of Geo-Information*. 2022. Vol. 11, No. 5. Article 286. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijgi11050286>

Коваль Артем, курсант 3 курсу н.г КП-333 ФПФКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Прокопов Сергій Олександрович, старший викладач кафедри Інформаційних технологій
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному інформаційному суспільстві оперативна ефективність кримінальної поліції значною мірою залежить від здатності швидко знаходити, перевіряти та інтерпретувати інформацію. Саме тому методи набувають дедалі більшої популярності серед працівників правоохоронних органів, передбачає використання легально доступної інформації з відкритих джерел для виявлення, розслідування та попередження злочинів. Такий підхід забезпечує високий рівень гнучкості та доступності, оскільки дозволяє використовувати безкоштовні чи умовно безкоштовні інструменти і ресурси без потреби у фізичному доступі до об'єкта спостереження.

Працівники кримінальної поліції мають змогу використовувати широкий спектр відкритих джерел. Серед них важливе місце посідають інтернет-ресурси, до яких належать офіційні веб-сайти, новинні портали, форуми та блоги. Ці платформи дозволяють отримати широкий спектр контекстуальної інформації, що може бути корисною під час розслідування. Наприклад, коментарі на форумах або статті в блогах часто містять посилання на осіб, події або місця, пов'язані із злочинною діяльністю [1, с. 180].

Окремої уваги заслуговують соціальні мережі, як-от Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn. Вони дають змогу аналізувати соціальні зв'язки підозрюваних, їхню активність, геолокаційні дані, а також інформацію про звички й спосіб життя. Значну користь становлять і державні реєстри, зокрема Єдиний державний реєстр юридичних осіб, реєстр судових рішень тощо, де можна отримати дані про юридичний статус фігурантів, судові процеси, пов'язані з ними, та інші офіційні відомості [2].

Серед інших джерел варто виділити традиційні засоби масової інформації – телебачення, друковану пресу, радіо – які, попри зростаючу роль цифрових ЗМІ, досі залишаються актуальними для слідчих дій [Юридичний вісник Вернадського]. Геоінформаційні системи, зокрема Google Maps та OpenStreetMap, дають змогу візуалізувати локації, де відбулися або можуть відбутися злочини, та будувати їмовірні маршрути переміщення підозрюваних.

Для ефективного використання згаданих джерел працівники поліції користуються спеціальними інструментами, які забезпечують швидкий і структурований доступ до даних. Пошукові системи Google, Bing та DuckDuckGo дозволяють здійснювати початковий скринінг інформації за ключовими словами.

Для ідентифікації осіб або об'єктів за зображенням активно використовуються сервіси зворотного пошуку зображень — TinEye, Google Images, PimEyes. Ці платформи здатні розпізнавати обличчя або предмети, навіть якщо фотографії були відредаговані чи змінені. Інструменти аналізу соціальних мереж, як-от Maltego, дозволяють візуалізувати зв'язки між підозрюваними, виявляти спільні контакти або мережі взаємодії. Веб-архіви, зокрема Wayback Machine, надають змогу дослідити видалені або змінені сторінки сайтів. ExifTool дає змогу отримувати метадані з зображень — такі як місце, час, технічні параметри, що вказують на потенційне місцезнаходження чи обставини зйомки [3, с. 221].

Методи відіграють важливу роль у встановленні особи правопорушника. Аналіз фотографій, відео з місця події, соціальних профілів дозволяє оперативно ідентифікувати фігурантів кримінального провадження. Також аналітична робота з геолокаційними сервісами та метаданими фотофайлів дає можливість визначити місцезнаходження розшукуваних осіб. Крім того, OSINT використовується для встановлення зв'язків між учасниками злочинних груп, спільніх заходів чи комунікацій. Завдяки цьому вдається формувати карту стосунків та побудувати логічні моделі злочинної діяльності. Зібрани дані можуть бути задокументовані та використані як доказова база, якщо їх достовірність та процес збору відповідають вимогам кримінального процесу [4, с. 318].

Таким чином є інноваційним та надзвичайно ефективним інструментом для кримінальної поліції. Його застосування сприяє оперативному отриманню великого масиву корисної інформації, яка може бути використана для ідентифікації правопорушників, аналізу злочинної діяльності та формування доказової бази.

Список використаних джерел:

1. При розслідуванні кримінальних правопорушень: підручник. О.О. Торбас. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 180.https://www.researchgate.net/publication/380414711_Torbas_O_O_OSINT_pri_rozsliduvanni_kriminalnih_pravoporusen_pidruchnik
2. Технологія збору та аналізу даних з відкритих джерел. 2022. URL: <https://softlist.com.ua/articles/osint-tehnologiya-sbora-i-analiza-danniyh-iz-otkrytyh-istochnikov/>
3. Деревягін О. Використання інструментарію при розслідуванні кримінальних правопорушень проти власності. Редакційна колегія. 2024. С. 221. <https://scholar.google.com.ua/citations?user=7VClmn0AAAAJ&hl=uk>
4. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій у протидії кримінальним правопорушенням. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали VI Міжнар. наук.–практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 318–319. <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1110>

Уткін Євгеній Ігорович, здобувач вищої освіти Факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту

Національний технічний університет «Харківський національний університет радіоелектроніки», Україна

Науковий керівник: Тітова Олена Вітольдіївна, канд.техн.наук, доцент, доцент кафедри інформатики

Національний технічний університет «Харківський національний університет радіоелектроніки», Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ DENSE RETRIEVAL ЯК ЗАСОБУ ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ LLM СИСТЕМ У ТЕХНОЛОГІЇ RAG

Метод Dense Retrieval є одним із ключових підходів у системах Retrieval-Augmented Generation для пошуку релевантної інформації на основі семантичної подібності текстів. Його суть полягає у перетворенні документів та користувальців запитів у щільні векторні уявлення за допомогою моделей-енкодерів, що дозволяє виявляти смислово близькі матеріали значно точніше, ніж традиційний пошук за ключовими словами. Нижче наведено детальний опис етапів реалізації методу Dense Retrieval у RAG-системі [1].

1. Формування векторних уявлень документів:

Нехай маємо множину документів:

$$D = \{d_1, d_2, \dots, d_n\},$$

Кожен документ d_i перетворюється в щільне векторне уявлення за допомогою моделі-енкодера (наприклад OpenAI embeddings):

$$\int(d_i) \in R^m,$$

де m – розмірність простору ознак.

Отримані вектори зберігаються у спеціалізованому векторному індексі (наприклад, FAISS, Pinecone, Weaviate), що забезпечує ефективний пошук найближчих векторів.

Таким чином, корпус документів переводиться у багатовимірний простір, де семантично схожі тексти розташовані близько один до одного.

2. Формування векторного уявлення запиту:

Користувальцький запит q аналогічно обробляється енкодером і перетворюється у вектор:

$$\int(q) \in R^m,$$

Цей вектор відображає семантичний зміст запиту та дозволяє порівнювати його з векторами документів у базі [2].

3. Обчислення міри подібності:

Для кожного документа з корпусу обчислюється міра близькості між запитом та документом:

$$sim(q, d_i) = \cos(\int(q), \int(d_i)),$$

де використовується косинусна подібність.

Якщо sim близьке до 1 – документ максимально релевантний.

Якщо sim близьке до 0 – документ несхожий на запит.

4. Вибір найбільш релевантних документів:

Для відповіді системи достатньо лише найбільш релевантних матеріалів. Тому визначаємо топ- k документів:

$$D_{topk} = \operatorname{argmax}_{d_i \in D} \sin(q, d_i),$$

Тобто відбирається підмножина документів з найвищими значеннями подібності [3].

5. Інтеграція з LLM (RAG):

Обрані документи D_{topk} підставляються у prompt для LLM. Таким чином формується розширений контекст, що дозволяє моделі генерувати точну відповідь на основі як власних знань, так і зовнішніх даних.

Формально, відповідь визначається як:

$$y = LLM(q, D_{topk}),$$

де LLM – це велика мовна модель, що приймає на вхід як запит користувача, так і додаткові документи, і повертає згенеровану відповідь.

Переваги методу:

- Семантичний пошук: знаходить документи не лише за ключовими словами, а й за змістом;
- масштабованість: можливість роботи з мільйонами документів завдяки векторним індексам;
- гнучка інтеграція з LLM: покращує якість відповідей за рахунок додавання актуальної інформації;
- універсальність: підходить для різних мов і доменів за умови вибору відповідної моделі-енкодера [4].

Нижче наведено схему методу Dense Retrieval у RAG системі (рис. 1):

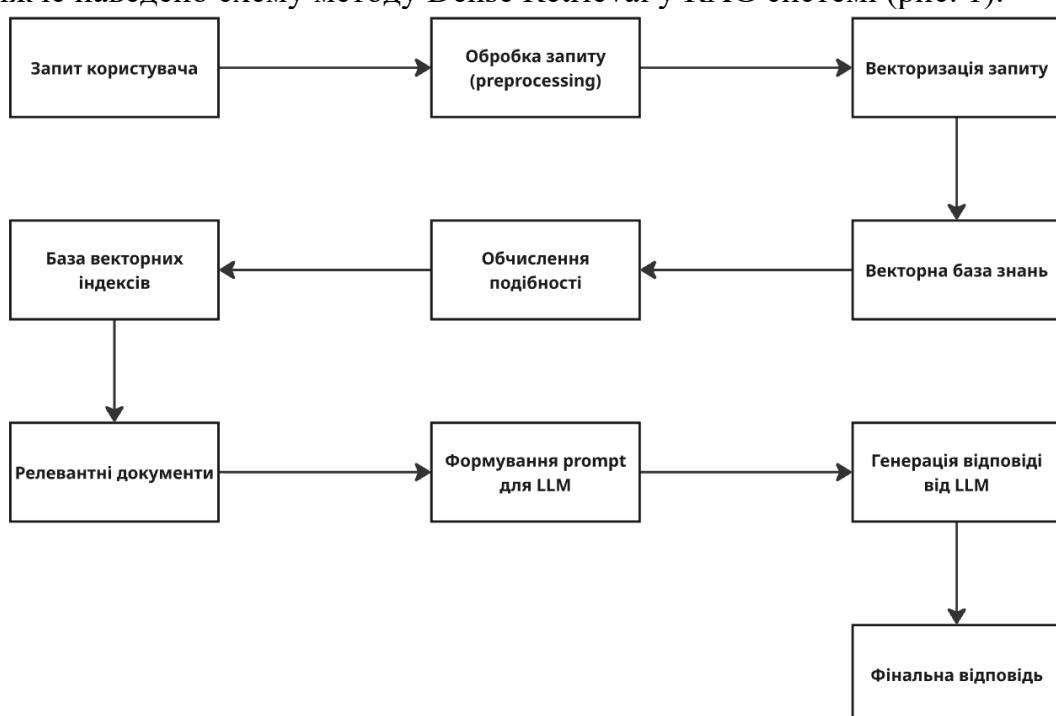

Рис. 1. Схема методу Dense Retrieval у RAG системі

Даний метод забезпечує ефективне отримання інформації з великих текстових баз знань та використовується для підвищення точності відповідей мовних моделей шляхом надання їм релевантного контексту [5].

Список використаних джерел:

1. Lewis, M., Perez, E., Piktus, A., Petroni, F., Karpukhin, V., Goyal, N., ... & Riedel, S. (2020) Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks.
2. Khattab, O., Zaharia, M. (2020) ColBERT: Efficient and Effective Passage Search via Contextualized Late Interaction over BERT.
3. Zepeda-Montes, V., Oramas, S., Nieto, O. (2023) Improving Retrieval-Augmented Generation through Hybrid Dense-Sparse Indexing.
4. Тітов С.В., Тітова О.В., Чорна О.С. Опис нескоротних наборів ознак в приблизних множинах з використанням систем числення // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. № 1 (71) 2022, с. 106–110.
5. Тітов С. В., Тітова О. В., Чорна О. С. (2023) Метод знаходження апроксимацій приблизних множин з використанням систем числення. Системи обробки інформації. № 2 (173). С. 58-62. <https://doi.org/10.30748/soi.2023.173.07>.

Черепов Дмитро Едуардович, здобувач освіти освітнього ступеня магістр факультету Інформаційно – аналітичних технологій та тменеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Машталір Сергій Володимирович, д-р.техн.наук,
професор кафедри інформатики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ VISION TRANSFORMER (ViT) ДЛЯ ВІДСТЕЖЕННЯ РУХІВ РУК ЛЮДИНИ

Точна ідентифікація рухів рук є фундаментальною вимогою для сучасних інтерфейсів "людина-комп'ютер", систем віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності. Тривалий час у цій галузі домінували згорткові нейронні мережі (CNN), які успішно виявляють локальні ознаки, такі як краї чи текстури. Однак CNN часто стикаються з труднощами при моделюванні складних просторових взаємозв'язків, наприклад, між долонею та віддаленими пальцями [2].

У відповідь на ці обмеження була представлена архітектура Vision Transformer (ViT). Даний метод є однією з найновіших архітектур у сфері комп'ютерного зору, що використовує принципи трансформерів для аналізу зображень. Його ключова ідея полягає у представленні зображення як послідовності патчів, що дозволяє застосовувати механізм self-attention до просторових залежностей між частинами зображення [1], [2]. Метою даної роботи є аналіз специфіки, переваг та вузьких місць використання ViT у задачі відстеження рухів рук.

Для цього важливо розглянути поточний стан досліджень. У комп'ютерному зорі для розпізнавання жестів сформувалися два основні напрямки: підходи на основі CNN та новітні архітектури трансформерів. Дослідження [2] надає порівняльний аналіз 2D-CNN та візуальних трансформерів, підкреслюючи, що згорткові мережі обмежені розміром свого рецептивного поля при аналізі глобального контексту. Натомість ViT обробляє зображення цілісно, як послідовність, що дає змогу моделювати складні залежності. Також активно розвиваються гібридні моделі, що прагнуть об'єднати сильні сторони обох архітектур. Наприклад, у роботі [3] розглядається інтеграція CNN та ViT, де згорткові шари виступають у ролі екстрактора початкових ознак, які згодом обробляються трансформером для глобального аналізу.

В основі методології ViT лежить підготовка даних і токенізація. Зображення $I \in R^{H \times W \times C}$ розбивається на N неперекривних патчів розміром $P \times P$. Кожен патч лінійно проєктується в простір ознак:

$$x_p = W_p * \text{Flatten}(I_p), \quad (1)$$

де W_p – матриця проєкції.

До отриманих векторів додається позиційне кодування E_{pos} , що забезпечує збереження просторової структури зображення:

$$z_0 = [x_p^1 E_{pos}^1; x_p^2 E_{pos}^2; \dots; x_p^N E_{pos}^N] + E_{cls}, \quad (2)$$

Центральним елементом цієї архітектури є блок самоуваги (Self-Attention). Основна операція трансформера полягає у визначенні вагових коефіцієнтів залежності між токенами:

$$\text{Attention}(Q, K, V) = \text{softmax} \left(\frac{QK^T}{\sqrt{d_k}} \right) V, \quad (3)$$

де Q, K, V – матриці запитів, ключів і значень, отримані лінійними перетвореннями вхідного тензора Z [3].

Багатоголова увага дозволяє одночасно враховувати різні просторові взаємозв'язки в межах руки або кисті. Після проходження блоку уваги, отримані вектори ознак подаються на вхід стандартному повнозв'язному нейронному шару (MLP). Для забезпечення стабільності процесу навчання та уникнення згасання градієнтів, архітектура ViT також активно використовує залишкові з'єднання (residual connections) та нормалізацію шарів (Layer Normalization) після кожного блоку.

Використання такого підходу надає низку суттєвих переваг над традиційними CNN-підходами. По-перше, це **сприйняття глобального контексту**: на відміну від CNN, які сфокусовані на локальних патернах [2], механізм self-attention дозволяє моделі встановлювати зв'язки між усіма патчами зображення. Це критично важливо для жестів, де семантика руху визначається взаємним розташуванням усіх пальців та долоні. По-друге, це **інтерпретованість**: ViT надає можливість візуалізувати так звані "карти уваги" (attention maps) [4]. Цей інструмент дозволяє дослідникам зрозуміти, на які саме ділянки зображення (наприклад, суглоби чи кінчики пальців) модель звертала найбільше уваги при прийнятті рішення. По-третє, це **мультимодальність**: архітектура трансформера є гнучкою і дозволяє легко інтегрувати дані з різних джерел. Наприклад, у роботі [4] продемонстровано успішне застосування ViT для одночасного аналізу зображень та сигналів електроміографії (HD-sEMG), що забезпечує більш надійне розпізнавання за рахунок фіксації м'язової активності.

Водночас, класичні ViT-архітектури мають і ключовий недолік, пов'язаний з високою обчислювальною складністю. Механізм самоуваги має квадратичну залежність від кількості вхідних патчів, що створює значні перешкоди для використання таких моделей у системах, які вимагають обробки в реальному часі на пристроях з обмеженими ресурсами (наприклад, мобільних пристроях чи AR-окулярах) [5]. Сучасні дослідження активно ведуться у напрямку створення полегшених та гіbridних архітектур. До таких належить модель ConvMixFormer [5], яка ефективно комбінує згорткові операції для виділення локальних ознак з механізмами трансформерів та змішувачів (Mixer) для досягнення оптимального балансу між точністю розпізнавання та швидкістю обробки. Важливість інтелектуальних гіbridних методів класифікації для складних завдань комп'ютерного зору також підкреслюється у працях вітчизняних науковців [6].

Висновки

Таким чином, метод Vision Transformer демонструє себе як потужний та перспективний інструмент для аналізу та класифікації рухів рук. Здатність моделі до глибокого аналізу глобального контексту [2] та прозорість її рішень завдяки картам уваги [4] забезпечують високу точність та надійність розпізнавання. Головним викликом на шляху до широкого впровадження залишається висока потреба в обчислювальних ресурсах. Подальший розвиток галузі, очевидно, буде пов'язаний з оптимізацією існуючих архітектур та розробкою нових гіbridних

моделей, як-от ConvMixFormer [5], які зможуть поєднати переваги згорткових мереж та трансформерів для роботи в системах реального часу.

Список використаних джерел:

1. Tan C. K., Lim K. M., Chang R. K. Y. et al. (2023) HGR-ViT: Hand Gesture Recognition with Vision Transformer. *Sensors*. Vol. 23, No. 12. P. 5555.
2. Teslyuk V., Chornenkyi V., Tsapiv V., Kazymyra I. (2024) Investigating Hand Gesture Recognition Models: 2D-CNNs vs. Visual Transformers. *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 3688. P. 25–31.
3. Liu X. et al. (2024) Integration of Convolutional Neural Network and Vision Transformer (CNN-ViT). *Journal of Computational Vision*. P. 44–56.
4. Montazerin M. et al. (2023) Transformer-based Hand Gesture Recognition from HD-sEMG Signals. *Scientific Reports*. Vol. 13. P. 36490. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-36490-w>.
5. Garg M., Ghosh D., Pradhan P. M. (2024) ConvMixFormer – a Resource-efficient Convolution Mixer for Transformer-based Dynamic Hand Gesture Recognition. *arXiv preprint*. arXiv: 2411.07118.
6. Машталір С. В., Творошенко І. С., Гороховатський В. О. (2022)
7. Інтелектуальні методи класифікації зображень у задачах комп’ютерного зору. *Сучасні інформаційні системи*. № 2 (6). С. 58–65. <https://doi.org/10.20998/2522-9052.2022.2.08>.

Ціаренко Олександр, здобувач освіти освітнього ступеня магістр факультету Інформаційно – аналітичних технологій та менеджменту Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Руденко Діана Олександрівна, канд.техн.наук, доцент кафедри інформатики Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ГЛИБОКИХ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДО ЗАДАЧІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ В ЗОБРАЖЕННЯХ

Класифікація емоцій у медіаданих є важливим напрямком досліджень у галузі афективних обчислень, що знаходить застосування в системах людино-комп'ютерної взаємодії, охороні здоров'я, безпеці та освіті. Саме тому задача застосування глибоких згорткових нейронних мереж до задачі класифікації емоцій в зображеннях на сьогоднішній день є актуальною.

Основна мета класифікації емоцій у медіаданих полягає у автоматичному розпізнаванні емоційних станів користувачів на основі аналізу зображень обличчя, мовлення, тексту та фізіологічних сигналів. Глибокі згорткові нейронні мережі (англ. Convolutional Neural Network, CNN) продемонстрували значний потенціал у задачах розпізнавання емоцій завдяки їх здатності до автоматичного вилучення ознак та ефективної обробки мультимодальних даних [1-2].

На відміну від традиційних методів машинного навчання, які потребують ручного проєктування ознак та значних зусиль для їх екстракції з зашумлених сигналів, глибоке навчання долає проблеми визначення та відбору ознак шляхом автоматичної ієрархічної екстракції ознак з вихідних даних. Гібридні архітектури, що поєднують CNN для просторової екстракції ознак з рекурентними нейронними мережами, такими як LSTM (Long Short-Term Memory), демонструють кращу продуктивність для аналізу емоцій, оскільки CNN витягує ключові ознаки з даних, а LSTM захоплює семантичні залежності на великих відстанях (рис. 1) [3].

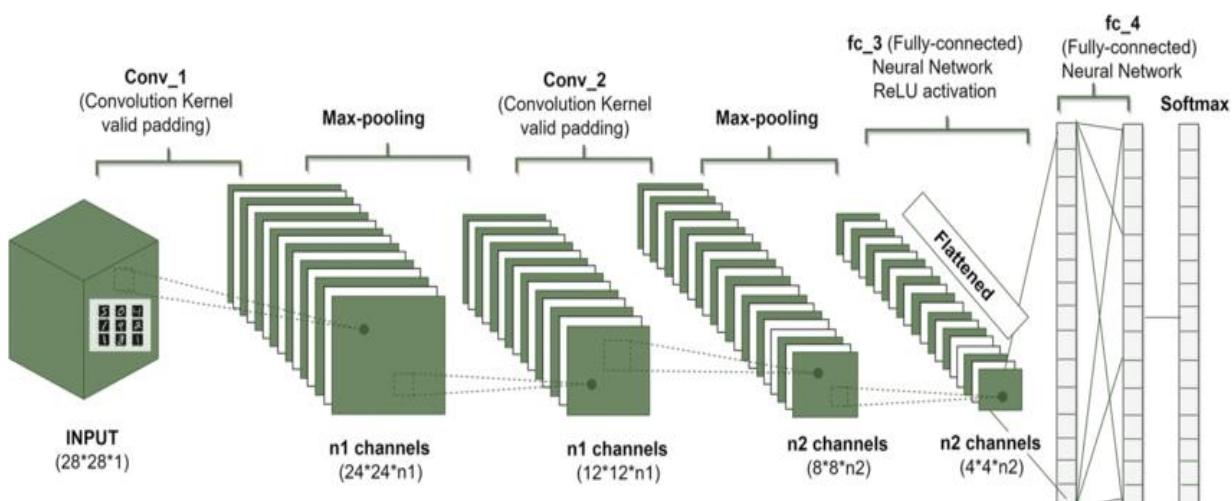

Рис. 1. Архітектура Conventional Neural Network для класифікації емоцій

Для розпізнавання емоцій з зображень обличчя широко застосовуються глибокі архітектури, такі як VGG, ResNet та EfficientNet. VGG-19 досягає точності 96% на задачах розпізнавання емоцій завдяки використанню множинних згорткових шарів для знаходження ознак зображення при зменшенні ширини та висоти і поглибленні вхідних даних. ResNet-50 використовує residual blocks для вирішення проблеми зникаючих градієнтів у глибоких моделях, досягаючи точності 95.56% на датасеті CK. EfficientNet демонструє ефективність у класифікації емоцій, досягаючи понад 90% точності при менших обчислювальних витратах [4].

Наведемо детальний покроковий опис методу глибокої згорткової нейронної мережі для класифікації емоцій з зображення.

Крок 1. Попередня обробка даних. Вхідні зображення обличчя піддаються попередній обробці, що включає зміну розміру до фіксованих розмірів, нормалізацію значень пікселів в діапазоні , виявлення області інтересу (ROI) та детекцію обличчя за допомогою каскадів Хаара. Нормалізація виконується за формулою:

$$x_{norm} = \frac{x - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}, \quad (1)$$

де x – значення пікселя зображення;

x_{norm} – нормалізоване зображення;

x_{max} та x_{min} – максимальне та мінімальне значення пікселя відповідно.

Крок 2. Витягнення ознак за допомогою CNN. Згорткові шари CNN виконують екстракцію просторових ознак з попередньо оброблених зображень. Кожен згортковий шар застосовує набір фільтрів до вхідних даних для виявлення локальних патернів. Функція активації ReLU (Rectified Linear Unit) застосовується після кожного згорткового шару для введення нелінійності:

$$f(x) = \max(0, x), \quad (2)$$

Шари зменшують просторові розміри ознак, зберігаючи найважливішу інформацію.

Крок 3. Механізм уваги. Для виділення найважливіших ознак застосовується механізм уваги, який обчислює вагові коефіцієнти для кожного вектора ознак. Механізм уваги приймає вектори ознак як вхід і обчислює ваги уваги α_i дляожної ознаки:

$$\alpha_i = \frac{\exp(e_i)}{\sum_{j=1}^n \exp(e_j)}, \quad (3)$$

де e_i – показник важливості i ознаки;

n – загальна кількість ознак.

Крок 4. Часова обробка з використанням LSTM (Long Short-Term Memory) мережі. Двонаправлена LSTM (Bi-LSTM) обробляє послідовні дані для захоплення темпоральних залежностей в емоційних виразах. LSTM використовує ворота забування, вхідні ворота та вихідні ворота для контролю потоку інформації [5]:

$$f_t = \sigma(W_f \cdot [h_{t-1}, x_t] + b_f), \quad (4)$$

де f_t – ворота забування в момент часу t ;
 σ – сигмоїдна функція активації;
 W_f – матриця ваг;
 h_{t-1} – прихований стан попереднього кроку;
 x_t – входні дані в момент часу t ; b_f – зміщення.

Крок 5. Класифікація емоцій. Вихідний шар з функцією активації Softmax виконує класифікацію емоцій у одну з категорій (наприклад, радість, смуток, гнів, страх, здивування, огіда, нейтральність). Функція Softmax обчислює ймовірність належності до кожного класу:

$$P(y_i|x) = \frac{\exp(z_i)}{\sum_{j=1}^C \exp(z_j)}, \quad (5)$$

де y_i – це порядковий клас емоції ($Y=1$) або негативною ($Y=0$);

z_i – логіт для класу;

C – це загальна кількість класів.

Крок 6. Функція втрат та оптимізація. Для навчання моделі використовується функція крос-ентропії, що мінімізує різницю між прогнозованим та справжнім розподілом емоцій:

$$L = -\sum_{i=1}^C y_i \log(\hat{y}_i), \quad (6)$$

де y_i – справжня мітка класу;

$\hat{y}_i$ – прогнозована ймовірність класу.

Оптимізація параметрів моделі виконується за допомогою алгоритму Adam або RMSprop:

$$w_{new} = w_{old} - \alpha \cdot \nabla L(w), \quad (7)$$

де w – ваги моделі;

α – швидкість навчання;

$\nabla L(w)$ – градієнт функції втрат.

Крок 7. Оцінка на основі моделі валентність-збудження. Емоції також можуть бути представлені у двовимірному просторі валентності та збудження. Валентність відображає позитивність або негативність емоції, а збудження – рівень активації або інтенсивності. Класифікація виконується шляхом визначення положення емоції в просторі валентність-збудження, що дозволяє краще зрозуміти емоційний стан користувача [6-7].

Таким чином, метод глибоких згорткових нейронних мереж в поєднанні з LSTM та механізмами уваги є одним із найефективніших підходів для класифікації емоцій у медіаданих, досягаючи точності понад 97% на популярних датасетах, таких як DEAP [17], FER-2013 та СК.

Список використаних джерел:

1. Noldus (2024). Human behavior application: Emotion analysis. *Noldus*, <https://noldus.com/applications/emotion-analysis>.

2. Li, C. et al. (2023). Emotion recognition of social media users based on deep learning. *PMC*, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10280477/>.
3. Gong, Z. et al. (2024). A Mapping on Current Classifying Categories of Emotions, *Columbia University*, https://www.columbia.edu/2024/emotion_paper.pdf.
4. Emotion Classification in Short English Texts (2024). *ArXiv*, <https://arxiv.org/html/2402.16034v1>.
5. Kher, D. et al. (2022). Multi-label Emotion Classification using Machine Learning, *SCITEPRESS* <https://www.scitepress.org/Papers/2022/115324/115324.pdf>.
6. EEG emotion recognition attention-based (2023). *ScienceDirect*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1746809423002689>.
7. Facial Expression Recognition VGG (2024). *ACM Digital Library*, <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3627341.3630376>.

Єшану Фелічія, здобувач вищої освіти

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Україна

Науковий керівник: Деркач Тетяна Миколаївна, канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Україна

КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ

Комп'ютерна інженерія посідає важливе місце у структурі сучасної технічної освіти та є рушійною силою розвитку цифрового суспільства. Вона інтегрує знання з інформатики, електроніки, програмної інженерії, мережевих технологій і кібербезпеки, формуючи підґрунтя для створення та впровадження інноваційних ІТ-рішень. В умовах цифрової економіки фахівці з комп'ютерної інженерії забезпечують ефективне функціонування інформаційної інфраструктури, підтримують розвиток «розумних» технологій і цифрових сервісів, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність держави.

Метою дослідження є визначення ролі комп'ютерної інженерії у формуванні цифрового суспільства та розкриття змісту професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Основними завданнями є:

- проаналізувати сутність спеціальності «Комп'ютерна інженерія» в контексті сучасної ІТ-освіти;
- окреслити структуру професійних компетентностей комп'ютерного інженера;
- визначити основні тенденції підготовки фахівців для потреб цифрової економіки.

Основний зміст дослідження. Сучасна комп'ютерна інженерія розвивається у тісному зв'язку з глобальними тенденціями інформатизації та автоматизації. Професійна діяльність комп'ютерного інженера охоплює широкий спектр завдань: від розроблення програмного забезпечення та проектування комп'ютерних систем до управління інформаційною безпекою та аналітики даних.

Формування професійних компетентностей майбутніх інженерів базується на поєднанні теоретичної підготовки, дослідницької діяльності та практичного досвіду. В освітньому процесі акцент робиться на розвитку аналітичного мислення, креативності, комунікативних навичок і здатності працювати в міждисциплінарних командах.

Відповідно до стандарту вищої освіти України за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія», компетентності майбутніх фахівців поділяються на три рівні [1]:

- **Інтегральна компетентність** – здатність розв'язувати складні інженерні завдання, проводити дослідження, впроваджувати інноваційні технології в умовах постійних змін.

- **Загальні компетентності** – уміння адаптуватися до нових технологічних умов, критично оцінювати інформацію, здійснювати комунікацію іноземними мовами, ефективно працювати в команді.

- **Спеціальні компетентності** – знання архітектури комп’ютерних систем, принципів розроблення програмного забезпечення, адміністрування мереж і забезпечення кібербезпеки [2].

Фахівець з комп’ютерної інженерії має вміти комплексно аналізувати технологічні процеси, використовувати сучасні інструменти програмування, застосовувати методи проектування та моделювання, а також здійснювати тестування й оптимізацію інформаційних систем. Саме інтеграція цих компетентностей формує готовність до ефективної діяльності в умовах цифрової трансформації.

Розвиток цифрової економіки актуалізує необхідність постійного оновлення змісту освітніх програм з комп’ютерної інженерії. Підготовка фахівців має враховувати нові технологічні напрями – такі як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), хмарні обчислення, машинне навчання, робототехніка та кіберзахист.

Крім того, важливим є формування у студентів навичок самоосвіти та гнучкого мислення, що дозволяє адаптуватися до швидких технологічних змін. Компетентнісний підхід у навчанні забезпечує перехід від засвоєння знань до формування професійної готовності діяти в реальних умовах інженерної діяльності.

Висновки.

1. Комп’ютерна інженерія є стратегічно важливою галуззю, що забезпечує розвиток цифрової економіки та інноваційних технологій.
2. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців передбачає поєднання теоретичних знань і практичних навичок, орієнтованих на потреби сучасного ринку праці.
3. Сучасна модель підготовки комп’ютерних інженерів має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході, інноваційності та гнучкості освітніх траєкторій.
4. Підвищення рівня цифрової грамотності, розвиток критичного мислення та здатності до наукових досліджень є основою професійної зрілості майбутнього інженера.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 123 «Комп’ютерна інженерія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ МОН України від 29.04.2020 № 541.
2. Деркач Т. М., Чурікова В. О. Цифрове збереження та електронне врядування: міжнародний досвід і українські реалії // Modern The Integration of Research, Innovation and Economy: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. – Seville, Spain: International Scientific Unity, 2025. – С.71–72.
3. Гриценко В. І. Комп’ютерна інженерія: сучасні виклики та освітні тенденції // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2023. – №4. – С. 112–118.
4. Литвин В. В., Мельник А. О. Цифрова трансформація освіти та підготовка фахівців ІТ-сфери // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2024. – №2. – С. 47–52.

Тарабанович Іван-Маркіян, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій
Західноукраїнський національний університет, Україна

МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СПІВВІДНЕСЕНОСТІ ТЕКСТОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗГОРТКОВОЇ НЕЙРОМЕРЕЖІ

Коректна атрибуція роду в референційних зв'язках критична для якості інформаційної екстракції, стилістичної узгодженості та відповідей на запитання. Для української/англійської з короткими вікнами контексту поверхневі патерни часто «тягнуть» до найближчого кандидата. Мета — розробити відтворюваний і ощадний метод, що поєднує локальні конволюційні ознаки та парне зіставлення з явною підтримкою класу NEITHER.

Вхідні вікна навколо займенника r кандидатів a, b кодуються TextCNN із кількома ядрами {3,4,5} та global max-pool. Блок співуваги виконує лінійні перетворення представлень і поелементну взаємодію $z = \tanh(W_p h_p \odot W_c h_c)$, після чого MLP-голови обчислюють логіти для пар (p, a) , (p, b) . Додаткова «реченне» гілка від кодування ширшого контексту повертає логіт NEITHER. Фінальні ймовірності отримують softmax-нормалізацією. Навчання — за крос-ентropією з L2-регуляризацією, dropout та ранньою зупинкою.

Дані: стандартні файли GAP (development/validation). Метрики: багатокласовий log-loss (каліброваність), macro-F1 (баланс по класах), F1-female/F1-male (справедливість), матриця плутанини та розподіл упевненості. Гіперпараметри: $d = 200$, канали/ядро $C = 128$, ядра $K = \{3,4,5\}$, вікно $W = 40$, фрагмент $M = 120$, batch = 64, $lr = 2 \cdot 10^{-3}$, $E_{max} = 8$.

На валідації досягнуто найкращий log-loss ≈ 0.014 (блізько 3-ї епохи) та macro-F1 ≈ 0.32. Розрив за родом невеликий (прибл. $F1_{\text{♀}} \approx 0.30$; $F1_{\text{♂}} \approx 0.30$), що свідчить про відсутність вираженого гендер-баєсу за обраним протоколом. Матриця плутанини вказує на переважні помилки між класами A/NEITHER та B/NEITHER, що узгоджується з короткими контекстами та семантично бідними вікнами. Розподіл упевненості з піком біля 0.5 відображає обережну каліброваність і недостатність сигналів у частині прикладів — це зона для підсилення ознак.

Наукова новизна і внесок:

- факторизована архітектура «локальні CNN-ознаки + парна співувага + гілка NEITHER»;
- явна трикласова постановка з каліброваними ймовірностями, корисними для правил відмови/ескалації;
- валідований протокол зі справедливінimi метриками (F1 за статтю займенника) і діагностикою каліброваності.

Модуль придатний для будовування в системи редактування текстів, QA-боти та пайлайні кореференції, працює на звичайному GPU/CPU, прозорий до аудиту (чіткі сигнали n-грам і взаємодії «займенник ↔ кандидат»).

Проблемні випадки стосуються далеких антецедентів, многокомпонентних іменних груп і виносів теми за межі вікна. Планується: (i) морфо-синтаксичне

підсилення (узгодження дієслів/прикметників), (ii) двомовна адаптація (uk-en) з узгодженням тегів роду, (iii) temperature scaling для покращення каліброваності та (iv) порівняння з легкими трансформерами (DistilBERT-span).

Список використаних джерел:

1. Kim, Y. (2014). Convolutional Neural Networks for Sentence Classification. *EMNLP*.
2. Lee, K., He, L., Lewis, M., & Zettlemoyer, L. (2017). End-to-End Neural Coreference Resolution. *EMNLP*.
3. Lee, K., He, L., & Zettlemoyer, L. (2018). Higher-Order Coreference Resolution with Coarse-to-Fine Inference. *NAACL*.
4. Webster, K., et al. (2018). Gendered Ambiguous Pronouns (GAP). *TACL*.
5. Joshi, M., et al. (2020). SpanBERT: Improving Pre-training by Representing and Predicting Spans. *TACL*.

Черній Іван, здобувачка вищої освіти факультету комп'ютерних інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, Україна

МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЗАКУПІВЕЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Публічні закупівлі формують значну частку державних видатків і залишаються вразливими до антисептентних узгоджених дій (*bid-rigging*), що ведуть до завищення цін та зниження ефективності витрат. Класичні економетричні підходи до виявлення змови (скринінг розподілів ставок, аналіз поведінкових патернів) заклали теоретичну основу детекції колузії [1, 2], а сучасні рекомендації регуляторів акцентують на поєднанні превентивного дизайну процедур із аналітикою даних [3]. У цій тезі пропонується відтворюваний метод управління закупівельними проектами, що інтегрує машинне навчання (ML) зі скринінговими індикаторами ставок для раннього ризик-скринінгу аукціонів.

Метод складається з трьох шарів: дані → аналітика → управління. На шарі даних формуються «сирі» ознаки аукціону (кількість/значення ставок, переможець, очікувана вартість за наявності) та скринінгові змінні (коефіцієнт варіації, розкид між min/max, відносний розрив між двома найнижчими ставками, асиметрія, узгодженість з еталонним розподілом), що підсилюють чутливість до координації заявок [1, 4]. Аналітичний шар реалізує бінарну класифікацію аукціонів («ймовірно змовницький/конкурентний») із використанням ансамблевих і базових моделей; управлінський шар трансформує виходи моделі у ризик-рейтинги для пріоритизації перевірок та коригування умов торгів [3].

Алгоритмічне ядро поєднує лінійні методи, метод опорних векторів, k-найближчих сусідів і нейронні мережі з ансамблевими деревами (Random Forest, Extra Trees) та бустингом (AdaBoost, Gradient Boosting) [5–9]. Така комбінація дозволяє захоплювати нелінійності, працювати за обмеженої доступності полів та забезпечує інтерпретованість через важливості ознак і локальні пояснення (LIME/SHAP), що критично для правозастосування й аудиту [4]. Усі експерименти реалізуються в екосистемі Python/scikit-learn із відкритими налаштуваннями для реплікації [10].

Постановка задачі — бінарна класифікація на рівні аукціону: усі ставки конкретного аукціону повністю відносяться або до train, або до test, щоб запобігти «перетіканню інформації». Оцінювання виконується у багаторазовій повторюваній валідації з метриками accuracy, precision, recall, balanced accuracy та F1, з фокусом на контроль false positives в умовах сильно незбалансованих класів (порівняно мало підтверджених змов) [4]. Рекомендовано супроводжувати детектор ризик-тріажем (low/medium/high) і правилом «human-in-the-loop» для прийняття управлінських рішень [3].

Узагальнені результати на багатокрайніх наборах даних з інфраструктурних і будівельних закупівель демонструють, що ансамблеві методи стабільно забезпечують кращий баланс recall/precision для позитивного класу, тоді як

включення скринінгових індикаторів дає помітне (хоч і помірне) зростання F1 та balanced accuracy у сценаріях з обмеженими полями [4]. Додатково мережевий аналіз структури співучасті суб'єктів (*ex post*) корисний для верифікації підозрілих кластерів і моніторингу динаміки конкуренції на ринках.

Висновок: поєднання статистичних скринів і ансамблевих ML-моделей утворює практично придатний, відтворюваний pipeline для управління ризиками колузії у закупівельних проектах. Запропонований підхід узгоджується з принципами прозорості та підзвітності, підтримує цикл «превенція–виявлення–реагування–навчання» та може бути адаптований до локальних регуляторних вимог (зокрема у поєднанні з відкритими даними та рішеннями нацрегуляторів) [3]. Подальші напрями: інтеграція мережевих і причинних ознак, доменно-специфічні онтології CPV та проспективні пілоти «human-in-the-loop» на реальних потоках торгів.

Список використаних джерел:

1. Porter, R. H., & Zona, J. D. (1993). Detection of bid rigging in procurement auctions. *Journal of Political Economy*, 101(3), 518–538. <https://doi.org/10.1086/261885>
2. Bajari, P., & Ye, L. (2003). Deciding between competition and collusion. *The Review of Economics and Statistics*, 85(4), 971–989. <https://doi.org/10.1162/003465303772815871>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025). *OECD guidelines for fighting bid rigging in public procurement (2025 update)*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/> (DOI pending)
4. Huber, M., & Imhof, D. (2019). Machine learning with screens for detecting bid-rigging cartels. *International Journal of Industrial Organization*, 65, 277–301. <https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2019.04.002>
5. Breiman, L. (2001). Random forests. *Machine Learning*, 45(1), 5–32. <https://doi.org/10.1023/A:1010933404324>
6. Cortes, C., & Vapnik, V. (1995). Support-vector networks. *Machine Learning*, 20(3), 273–297. <https://doi.org/10.1007/BF00994018>
7. Freund, Y., & Schapire, R. E. (1997). A decision-theoretic generalization of on-line learning and an application to boosting. *Journal of Computer and System Sciences*, 55(1), 119–139. <https://doi.org/10.1006/jcss.1997.1504>
8. Friedman, J. H. (2001). Greedy function approximation: A gradient boosting machine. *Annals of Statistics*, 29(5), 1189–1232. <https://doi.org/10.1214/aos/1013203451>
9. Pedregosa, F., Varoquaux, G., Gramfort, A., Michel, V., Thirion, B., Grisel, O., ... Duchesnay, É. (2011). Scikit-learn: Machine learning in Python. *Journal of Machine Learning Research*, 12, 2825–2830. <http://jmlr.csail.mit.edu/papers/v12/pedregosa11a.html>
10. Wallimann, D. (2023). Screening for collusion in procurement markets: Methods and applications. *Journal of Competition Law & Economics*, 19(3), 495–528. <https://doi.org/10.1093/joclec/nhad020>

Іваненко Олег Ігорович, здобувач вищої освіти ННІ електронних та інформаційних технологій

Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Семендей Сергій Матвійович, старший викладач кафедри кібербезпеки та математичного моделювання

Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

МЕТОД ФІЛЬТРАЦІЇ SIP-ТРАФІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕВРФ ТЕХНОЛОГІЙ

У даній роботі досліджено проблему низької ефективності традиційних засобів захисту VoIP-інфраструктури від DDoS-атак типу SIP-флуд. Проаналізовано недоліки userspace-рішень, таких як fail2ban. Запропоновано та практично реалізовано гібридний метод захисту, що поєднує високопродуктивну фільтрацію на рівні ядра Linux за допомогою eBPF/XDP [1] та гнучку логіку аналізу у просторі користувача. Результати експериментів демонструють здатність розробленого методу підтримувати майже нульове навантаження на ресурси сервера та повну доступність сервісу під час імітованої атаки.

Технології VoIP [2] на базі протоколу SIP є сьогодні фундаментом для корпоративних та приватних комунікацій. Критична важливість цих сервісів у поєднанні з їхньою архітектурною відкритістю та залежністю від публічних IP-мереж робить їх пріоритетною ціллю для кібератак. Одними з руйнівний атак є розподілені атаки на відмову в обслуговуванні (DDoS), зокрема SIP-флуд [3] (REGISTER/INVITE flood). Ці атаки спрямовані на вичерпання обчислювальних ресурсів самого сервера (CPU та RAM), що призводить до погіршення чи повної зупинки надання послуг зв'язку. Традиційні та широко розповсюджені засоби захисту, такі як fail2ban, демонструють критичну неефективність проти потужних SIP-флуд атак. Їхня архітектура, що базується на роботі у просторі користувача (userspace), має фундаментальний недолік: аналіз лог-файлів, парсинг текстових рядків та виклик iptables для блокування створюють надмірне паразитне навантаження на CPU. При високій інтенсивності атаки (тисячі пакетів на секунду), сам засіб захисту споживає всі ресурси системи, стаючи де-факто співучасником атаки та призводячи до відмови в обслуговуванні ще до блокування зловмисника. Це створює нагальну потребу в розробці нового методу захисту, який працює на більш низькому рівні та має значно вищу продуктивність.

Метою роботи є підвищення рівня захищеності VoIP-інфраструктури шляхом розробки, практичної реалізації та експериментальної перевірки високопродуктивного методу фільтрації SIP-флуду, що функціонує на рівні ядра операційної системи.

Для вирішення проблеми продуктивності було обрано технологію eBPF (extended Berkeley Packet Filter) – віртуальну машину всередині ядра Linux, що дозволяє виконувати користувачський код у безпечному середовищі ядра. Ключовим компонентом нашої розробки є XDP (eXpress Data Path). XDP дозволяє прикріпити eBPF-програму безпосередньо до драйвера мережової карти. Це означає, що програма виконується на найранішому можливому етапі – одразу після отримання

пакета мережевою картою, але до того, як ядро виділить для нього пам'ять та передасть його у мережевий стек (включаючи iptables). Це дозволяє реалізувати дію XDP_DROP – миттєве знищення пакета з майже нульовим навантаженням на CPU, що є ідеальним механізмом для захисту від DDoS.

Нами була розроблена гібридна архітектура, що поєднує швидкість kernel-space та гнучкість user-space. Вона реалізована з використанням фреймворку BCC (BPF Compiler Collection [4]) та мов C і Python. Система складається з двох компонентів. Перший – це компонент Kernel-Space (C/eBPF), тобто програма, що завантажується в XDP. Її логіка мінімалістична: для кожного вхідного UDP-пакета на порт 5060, вона перевіряє IP-адресу відправника у спеціальній eBPF-карті `blacklist_map`. Якщо IP знайдено – пакет миттєво знищується (XDP_DROP). Якщо ні – IP-адреса додається до іншої карти `stats_map`, де ведеться лічильник пакетів і пакет пропускається далі (XDP_PASS). Другий – це компонент User-Space (Python/BCC), який є скриптом-контролером, що працює як демон. Раз на секунду він читає `stats_map`, аналізує лічильники. Якщо кількість пакетів з будь-якого IP перевищує заданий поріг, скрипт додає цей IP до `blacklist_map`. Після цього `stats_map` очищується для нового циклу підрахунку. Такий підхід дозволяє ядру займатися лише надшвидким блокуванням, тоді як "важка" логіка аналізу та прийняття рішень винесена у простір користувача, де вона не впливає на обробку пакетів.

Для перевірки ефективності було створено тестовий стенд, що складається з двох віртуальних машин: VM-1 (Жертва) з ОС Oracle Linux 8 та SIP-проксі PortaSIP, та VM-2 (Атакувальник) з генератором SIP-навантаження sipp [5]. Було проведено три ключові експерименти.

Перший експеримент – це атака без захисту. З VM-2 було запущено SIP-флуд INVITE зі швидкістю 1000 пакетів на секунду. Результат був прогнозований: навантаження на CPU VM-1 миттєво досягло 100%. Сервер перестав відповідати на легітимні запити (звичайні дзвінки не з атакуючого хоста), що означає повну відмову в обслуговуванні.

Другий експеримент – це атака з захистом за допомогою fail2ban утиліти. На VM-1 був запущений фільтр, який блокував бі трафік на рівні iptables, якщо б трафік був більший ніж 100 запитів за секунду. З VM-2 було запущено ідентичну атаку. Результат виявився іншим, навантаження зменшилось, але все одно було високим, якщо порівнювати з простотою системи, також система вже почала реагувати на легітимні запити.

Третій експеримент – це атака з активованим eBPF-захистом. На VM-1 було запущено розроблений eBPF-фільтр (`sip_defender.py`). З VM-2 було запущено ідентичну атаку. Результат виявився кардинально іншим: у першу секунду атаки Python-скрипт зафіксував аномальну активність і додав IP зловмисника до `blacklist_map`. Навантаження на CPU VM-1 стабілізувалося та було таким же як і коли не було запитів на систему. Усі пакети з VM-2 почали знищуватися на рівні XDP ще до того, як вони встигли навантажити систему. Легітимні запити з іншого IP оброблялися коректно, сервіс залишався повністю доступним протягом усього часу атаки.

Все вищезазначене видно на наступному рисунку (рис. 1), а саме блакитним кольором позначений період первинного простою системи, червоним – перший експеримент, помаранчевим – другий експеримент та зеленим – третій:

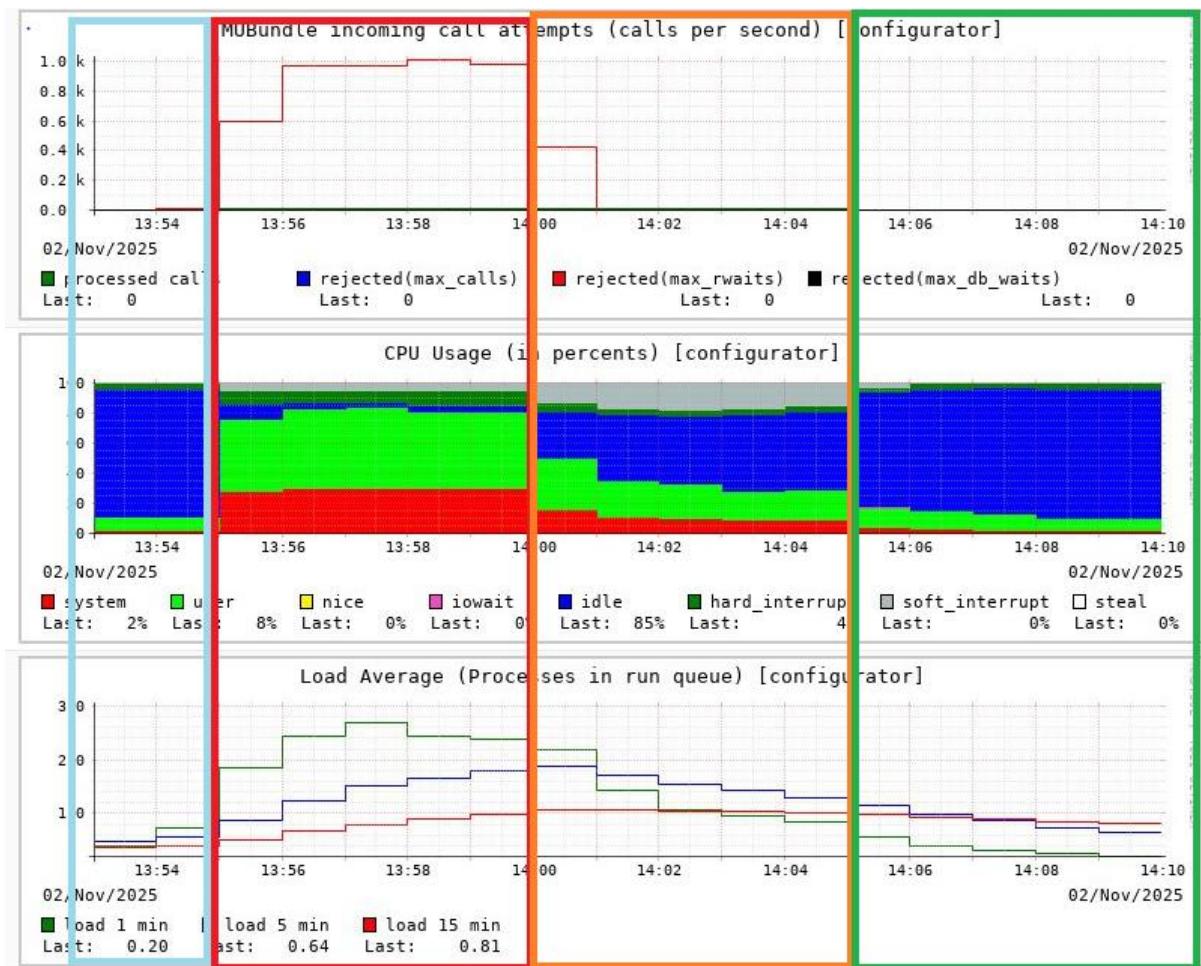

Рис. 1. Графік навантаження під час експериментів

Таким чином, експериментально доведено, що запропонований метод на основі eBPF/XDP є високоефективним рішенням для захисту VoIP-серверів від SIP-флуд атак. На відміну від традиційних userspace-методів, він забезпечує повну доступність сервісу та майже нульове навантаження на CPU під час атаки. Наукова новизна роботи полягає у застосуванні механізму XDP для динамічної фільтрації саме SIP-трафіку та у розробці гібридної архітектури, що поєднує kernel-space та user-space для вирішення цієї задачі. Практична цінність роботи полягає в тому, що розроблене рішення є легкою, програмною альтернативою дорогим апаратним контролерам сесій (SBC) і може бути швидко впроваджене інтернет-провайдерами та операторами зв'язку на базі стандартних Linux-серверів для суттєвого підвищення відмовостійкості їхньої VoIP-інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Vieira M. A. M. et al. Fast packet processing with ebpf and xdp: Concepts, code, challenges, and applications //ACM Computing Surveys (CSUR). – 2020. – Т. 53. – №. 1. – С. 1-36.
2. Wikipedia - VoIP. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/VoIP>.
3. Febro A., Xiao H., Spring J. Distributed SIP DDoS defense with P4 //2019 IEEE Wireless Communications and Networking Conference (WCNC). – IEEE, 2019. – С. 1-8.
4. GitHub – BCC. URL: <https://github.com/ iovisor/bcc>
5. SIPp. SIPp documentation. URL: <https://sipp.sourceforge.net/doc>

Мірошниченко Максим, здобувач освіти освітнього ступеня магістр факультету Інформаційно – аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Машталір Сергій Володимирович, д-р.техн.наук,
професор кафедри інформатики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ НЕІГРОВИХ ПЕРСОНАЖІВ ЗАСОБАМИ ДЕРЕВА ПОВЕДІНКИ

Розвиток ігрових технологій супроводжується зростанням вимог до реалістичності та автономності неігрових персонажів (NPC). Від якості штучного інтелекту NPC залежить глибина занурення користувача, динамічність ігрового процесу та рівень взаємодії у віртуальному середовищі.

Підвищення інтелекту ігрових персонажів постійно було ключовим пріоритетом як для фахівців галузі, так і для науковців-дослідників у галузі розробки ігор та суміжних дисциплін. З часом застосування різних методів штучного інтелекту в іграх значно змінилося. Дерева поведінки досі широко використовуються в численних галузевих застосуваннях і продовжують впливати на майбутні розробки ігор та академічні дослідження [1].

Незважаючи на значний прогрес у розробці ігор, такі проблеми, як неінтелектуальні неігрові персонажі (NPC), продовжують перешкоджати зануренню. Дослідження показують, що ці NPC, незалежно від того, чи є вони частиною оповіді, чи виконують функціональну роль, часто демонструють низький інтелект та негнучку тактику, що негативно впливає на ігровий досвід.

Наприклад, у таких іграх, як «Dark Souls» та «God of War: Ragnarök», кооперативні NPC призначені для допомоги гравцям, але їхня низька продуктивність у складних сценаріях часто призводить до розчарування гравців [2].

Одним із ключових завдань сучасного геймдизайну є створення гнучких та адаптивних моделей поведінки NPC, здатних реагувати на змінні умови і дії гравця.

Традиційні підходи до керування NPC базуються на скінченних автоматах станів (Finite State Machines, FSM), де поведінка описується як набір станів і переходів між ними. Хоча такий метод є простим для реалізації, він має обмеження при моделюванні складних сценаріїв: із зростанням кількості станів логіка переходів ускладнюється, а підтримка коду стає менш зручною [3].

Сучасною альтернативою FSM є дерева поведінки (Behavior Trees, BT) — ієрархічна структура, що описує логіку прийняття рішень NPC у вигляді вузлів-умов та вузлів-дій. Кожне дерево складається з кореневого вузла, селекторів, послідовностей, умов і дій.

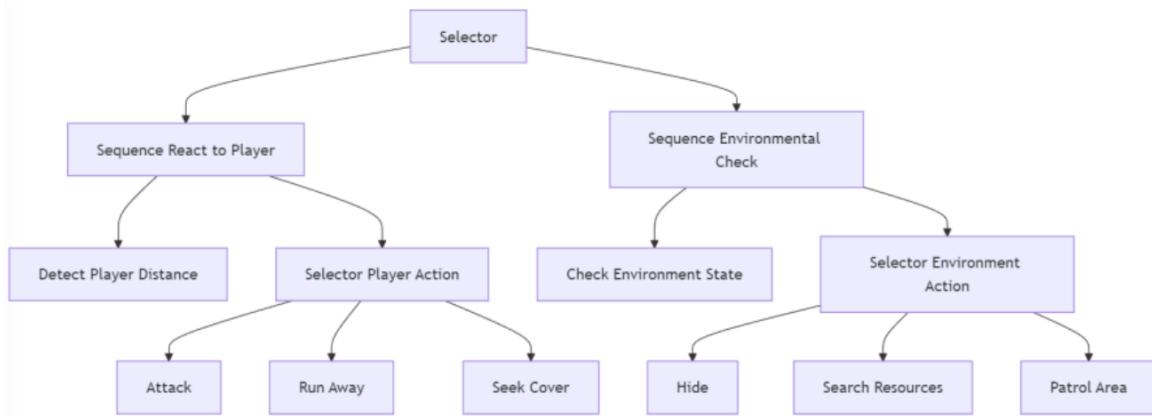

Рис. 1. Традиційне дерево поведінки

Такі структури дозволяють відокремлювати логіку прийняття рішень від конкретних дій, забезпечуючи модульальність, масштабованість і повторне використання компонентів.

У структурі дерева поведінки кореневий вузол є відправною точкою для прийняття рішень. Умовні вузли використовуються для перевірки виконання певних умов, вузли дій використовуються для виконання певних дій, а складені вузли поєднують інші вузли для формування складніших моделей поведінки. Дерево поведінки дозволяє розробникам модульно визначати та керувати поведінкою NPC, щоб вони могли гнучко реагувати на різні динамічні зміни та складні сцени в грі [4].

Основна ідея методу полягає у послідовному обході дерева: NPC аналізує стан середовища, перевіряє умови та виконує відповідну гілку дій.

Для прикладу, NPC може переходити між станами «патрулювання», «переслідування», «атака» і «втеча», залежно від того, чи бачить він гравця та який рівень його здоров’я.

Якщо NPC не бачить гравця — виконується поведінка патрулювання; якщо бачить — переходить до переслідування або атаки; якщо отримує пошкодження — переходить у стан втечі.

Математично модель дерева поведінки можна подати як множину:

$$B = (N, R, f), \quad (1)$$

де N — множина вузлів,

R — відношення між вузлами («батько–нащадок»),

f — функція виконання, що визначає результат кожного вузла (успіх, невдача, продовження).

Процес прийняття рішення описується рекурсивним обходом дерева згори донизу, де кожен селектор повертає перший успішний результат серед своїх підвузлів.

Як описано у статті, дерева поведінки не лише покращують прийняття рішень штучним інтелектом, але й оптимізують процес розробки, роблячи поведінку NPC більш привабливою та реалістичною для гравців [5].

Behavior Trees дозволяють розробникам розділяти складну поведінку на модулі та повторно використовувати їх у різних типах NPC.

Grammatical Evolution (GE) – це метод, який використовує генетичні алгоритми для розвитку програм, генеруючи рядки, що відповідають певним правилам, визначенім граматикою, які потім інтерпретуються як програмний код. У дослідженні Мігеля Ніколау [6], GE використовується для автоматизації еволюції структур дерев поведінки. Цей метод не тільки покращує адаптивність дерев поведінки, але й генерує ефективні рішення, специфічні для проблеми. Завдяки цьому підходу, дерева поведінки, розроблені за допомогою GE, ефективно обробляють динамічні проблеми прийняття рішень, такі як у відеограх, демонструючи кращу продуктивність порівняно з традиційними деревами поведінки.

Monte Carlo Tree Search (MCTS) – це потужний алгоритм, який широко використовується в штучному інтелекті для прийняття рішень, зокрема в іграх. MCTS працює шляхом дослідження потенційних кроків у дереві рішень за допомогою випадкових симуляцій.

MCTS довів свою ефективність у різних ігрових жанрах, включаючи класичні настільні ігри, такі як шахи та го, а також сучасні відеогри. Він сприяє динамічному навчанню та адаптації, дозволяючи ігрому ШІ постійно вдосконалувати свої стратегії на основі поведінки гравця. Наприклад, у статті «Пошук за деревом Монте-Карло: нова структура для ігрового ШІ» [7] автори підкреслюють, як MCTS може ефективно генерувати складну поведінку ШІ без необхідності великих знань предметної області. В іншому дослідженні обговорюється, як MCTS може адаптуватися як до ігор з ідеальною, так і до недосконалою інформацією, забезпечуючи гнучку структуру для вдосконалення ігрового ШІ [8].

Результати моделювання показали, що використання дерев поведінки підвищує стабільність логіки NPC, зменшує кількість помилок у прийнятті рішень та забезпечує більш природну поведінку персонажів у динамічному середовищі.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на інтеграцію елементів машинного навчання у структуру дерева поведінки, що дозволить NPC адаптувати свої рішення в реальному часі.

Список використаних джерел:

1. Yoones A Sekhavat. “Behavior trees for computer games”. In: International Journal on Artificial Intelligence Tools 26.02 (2017), p. 1730001.
2. Dmitrii Iarovoii, Richard Hebblewhite, and Phoey Lee Teh. “AI’s Influence on Non-Player Character Dialogue and Gameplay Experience”. In: Science and Information Conference. Springer. 2024, pp. 76– 92.
3. Da Silva, G. A. (2021). Development of Non-Player Character with Believable Behavior. SBGames.
4. Marek Kopel and Tomasz Hajas. “Implementing AI for non-player characters in 3D video games”. In: Intelligent Information and Database Systems: 10th Asian Conference, ACIIDS 2018, Dong Hoi City, Vietnam, March 19-21, 2018, Proceedings, Part I 10. Springer. 2018, pp. 610–619.
5. Game Developer. Behavior trees for AI: How they work. Accessed: September 24, 2024. 2024. URL: <https://www.gamedeveloper.com/programming/behavior-treesfor-ai-how-they-work>.
6. Miguel Nicolau et al. “Evolutionary behavior tree approaches for navigating platform games”. In: IEEE Transactions on Computational Intelligence and AI in Games 9.3 (2016), pp. 227–238.
7. Gertjan M. Chaslot et al. “Monte-Carlo Tree Search: A New Framework for Game AI”. In: Proceedings of the National Conference on Artificial Intelligence and Interactive Digital Entertainment (AIIDE). AAAI Press, 2008, pp. 216–221. URL: <https://ojs.aaai.org/index.php/AIIDE/article/view/18700>.
8. H. L. Cheng, R. K. G. V. Q. Teixeira, and E. M. F. P. S. M. V. A. Oliveira. “Monte Carlo Tree Search in Imperfect Information Games”. In: arXiv preprint arXiv:2103.04931 (2021). URL: <https://arxiv.org/html/2103.04931>.

Проданюк Анна Миколаївна, здобувач вищої освіти «Інститут Комп'ютерних Наук та Інформаційних технологій»
Національний університет «Львівська Політехніка», Україна

Науковий керівник: Буров Євген Вікторович, професор кафедри
«Інформаційних Систем та Мереж»
Національний університет «Львівська Політехніка», Україна

ПРОЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ З КУПІВЛІ ТА ПРОДАЖУ ОБ'ЄКТІВ У РІЕЛТЕРСЬКОМУ БІЗНЕСІ

Ринок нерухомості в умовах сьогодення характеризується високим рівнем конкуренції, динамічністю змін цін і великою кількістю інформації, яку потрібно обробляти для прийняття ефективних управлінських рішень. Традиційні методи роботи ріелтерських компаній, засновані на ручній обробці даних, уже не забезпечують достатньої швидкості й точності.[1]

У зв'язку з цим актуальною є розробка інформаційної системи, що автоматизує процеси аналізу, прийняття рішень та управління угодами купівлі-продажу об'єктів нерухомості.

Актуальність теми полягає у зростання обсягів угод із нерухомістю, постійні коливання цін і збільшення конкуренції між ріелтерськими компаніями потребують нових підходів до управління інформаційними процесами. Розроблення системи, яка об'єднає автоматизований аналіз ринку, формування аналітичних звітів і підтримку рішень щодо купівлі чи продажу об'єктів, сприятиме підвищенню ефективності бізнес-операцій і прозорості ринку.[2]

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю впровадження цифрових технологій у ріелтерську діяльність України, що відповідає стратегічним напрямам державної політики у сфері діджиталізації та розвитку електронної економіки.

Метою дослідження є розроблення проекту інформаційної системи, що забезпечує автоматизацію процесів прийняття управлінських рішень у сфері купівлі та продажу об'єктів нерухомості, підвищуючи ефективність діяльності ріелтерських компаній за рахунок використання аналітичних і прогнозних методів обробки даних.

Об'єктом дослідження є процеси інформаційної підтримки управлінських рішень у діяльності підприємств ріелтерського бізнесу.

Предметом дослідження є методи, моделі та засоби автоматизації аналітичних процесів, пов'язаних із купівлею, продажем та оцінюванням об'єктів нерухомості, а також інформаційні технології, що забезпечують підтримку прийняття рішень у цій сфері.

Наукова новизна роботи полягає у:

1. **Розробленні концептуальної моделі інформаційної системи**, яка інтегрує аналітичні інструменти оцінювання та прогнозування ринкової вартості нерухомості.

2. Запропоновані **підходу до прийняття рішень**, заснованого на використанні методів машинного навчання та статистичного аналізу для формування рекомендацій ріелтерам і клієнтам.

3. Формуванні архітектурної структури системи, що дозволяє адаптивно обробляти інформацію з різних джерел та забезпечує масштабованість у реальних умовах ринку.

Реалізація результатів дослідження передбачає:

- створення прототипу веб-орієнтованої інформаційної системи на базі технологій Python (Django або Flask) для бекенду та React / Vue.js для фронтенду;
- використання реляційної бази даних (PostgreSQL) для зберігання інформації про об'єкти, клієнтів, угоди та ринкові показники;
- застосування аналітичного модуля, побудованого на методах лінійної регресії, кластерного аналізу та прогнозування на основі історичних даних;

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості:

- оптимізувати роботу рієлтерських компаній, зменшивши час обробки заявок та аналітики;
- підвищити точність прогнозування вартості об'єктів, що сприяє ефективнішому прийняттю управлінських рішень;
- створити єдиний інформаційний простір для роботи з клієнтами, об'єктами та ринковими показниками;

Система функціонує як **веборієнтований програмний комплекс**, доступний користувачам через браузер на стаціонарних комп'ютерах або ноутбуках.

Вона розміщується на **віддаленому сервері** та взаємодіє з користувачами за моделлю **клієнт–сервер**. Уся обробка даних, аналітика й зберігання інформації відбуваються на серверній стороні, що забезпечує високу продуктивність і безпеку. Користувацький інтерфейс реалізовано у вигляді інтерактивного вебпорталу з підтримкою сучасних технологій (HTML5, CSS3, JavaScript, REST API).

Була побудована Use Case діаграма, подана на рис.1. нижче.

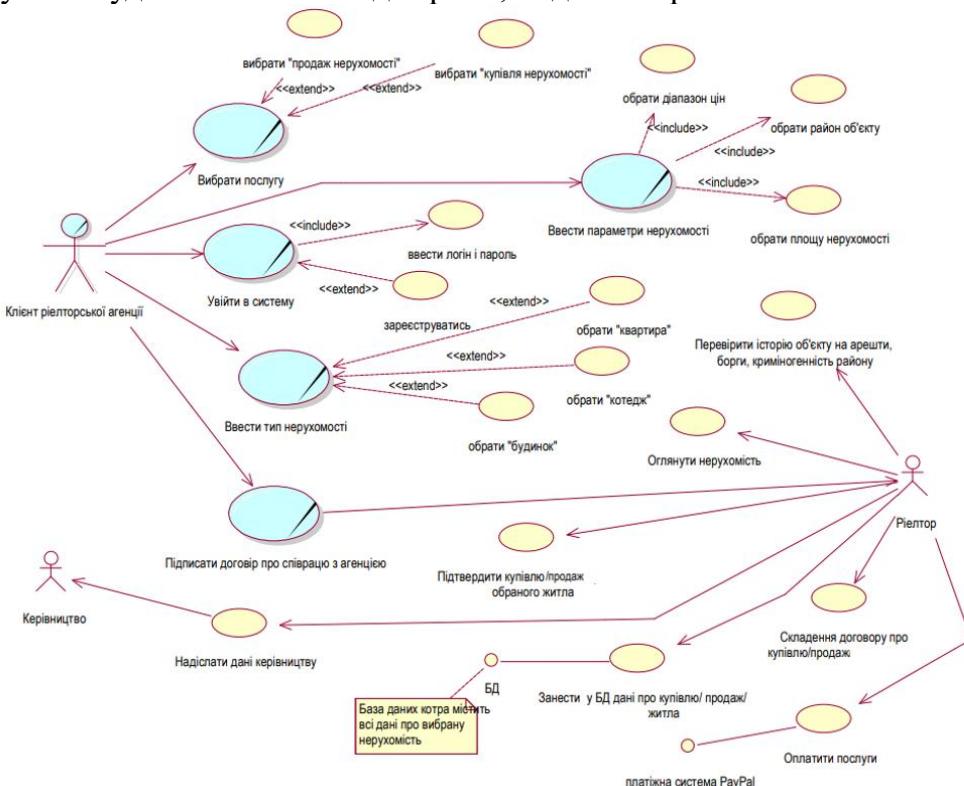

Рис. 1. Діаграма варіантів використання, побудована у середовищі Rational Rose

Опис дійових осіб:

1. **Клієнт** – фізична або юридична особа, яка оплачує послуги, надає дані щодо бажаної/наявної нерухомості та купує/продає.

2. **Ріелтор** – особа, яка разом з клієнтом проводить огляд нерухомості, та, у випадку, якщо клієнт хоче купити, допомагає клієнту з вибором. Також, наповнює базу даних нерухомостей повною інформацією про об'єкти нерухомості та вносить зміни при продажі нерухомості, тобто вилучає куплену нерухомість або ж додає нову.

3. **Керівництво** – особа, яка займається керуванням інформацією про обрану клієнтами нерухомість та оплату послуг.

Отже, на Use Case діаграмі були зображені основні елементи та поняття такі як: варіанти використання (прецеденти, Use Case) та дійові особи (Actor) з використанням інтерфейсу, відношення асоціації, розширення, включення та приєднання приміток.

Також була побудована діаграма класів, яка відображає статичну структуру моделі системи в термінології класів об'єктно-орієнтованого програмування та зображена на Рис. 2.

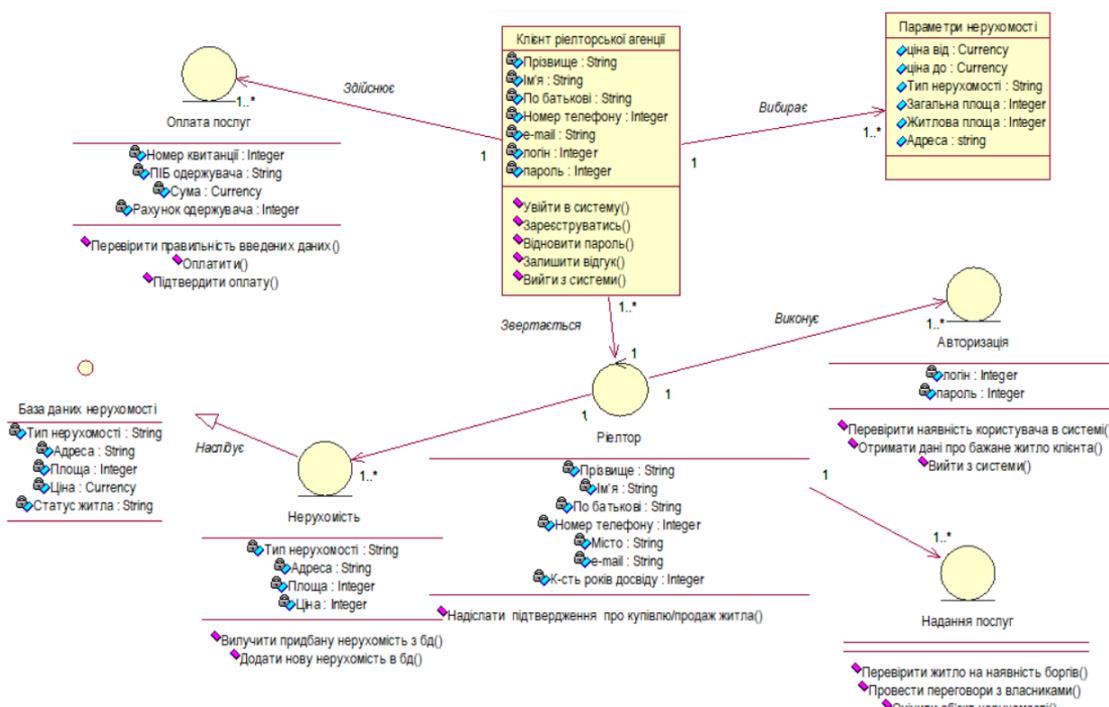

Рис. 2. Діаграма класів, побудована у середовищі Rational Rose

Список використаних джерел:

1. Ткаченко М. О. Розроблення та впровадження інформаційних систем підтримки прийняття рішень у сфері послуг. — Харків : ХНУРЕ, 2020. — 276 с.
2. Мартинюк С. В., Гнатюк В. О. Інформаційні технології в управлінні нерухомістю : монографія. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 248 с.

СЕКЦІЯ 18.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Криса Юлія Володимирівна, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛНИ «ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ» ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Сучасні вимоги до підготовки фахівців у вищій технічній школі зумовлюють необхідність переходу від традиційної до компетентнісно орієнтованої моделі навчання, що передбачає активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток аналітичного мислення та формування навичок самостійного пошуку рішень.

Дисципліна «Диференціальні рівняння» (ДР) є фундаментальною складовою математичної підготовки фахівців у галузі інженерії та природничих наук. Проте процес її вивчення часто супроводжується зниженням мотивації студентів та труднощами у сприйнятті практичної значущості матеріалу. Розв'язання цієї проблеми полягає у впровадженні **системно-діяльнісної технології навчання (СДТН)**, що базується на ідеях діяльнісного підходу та забезпечує цілісність і свідомість засвоєння знань.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати можливості та розробити методичні рекомендації щодо застосування СДТН у процесі вивчення диференціальних рівнянь для підвищення якості математичної освіти та формування дослідницьких і професійно-орієнтованих компетентностей студентів.

Теоретичні основи роботи ґрунтуються на системно-діяльнісному підході (СДП), особливості якого були проаналізовані стосовно викладання вищої математики (Розділ 1.1). Визначено психолого-педагогічні особливості засвоєння ДР (Розділ 1.3), що стали підґрунтям для проектування навчального процесу (Розділ 2.1) та вибору адекватних методів і форм організації навчальної діяльності студентів (Розділ 2.2).

На основі принципів СДП запропоновано методичні рекомендації щодо вдосконалення процесу вивчення ДР, зокрема:

1. **Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)** у навчальний процес (Розділ 3.1). Використання ІКТ забезпечує візуалізацію розв'язків, моделювання процесів, описаних диференціальними рівняннями, та сприяє розвитку самостійності студентів.

2. **Впровадження професійно-орієнтованих задач** (Розділ 3.2). Зв'язок змісту курсу з майбутньою професійною діяльністю підвищує мотивацію до навчання та дозволяє сформувати компетентності, необхідні інженерові-досліднику.

3. **Формування дослідницьких компетентностей** (Розділ 3.3). Здійснюється через виконання міні-проектів і завдань, які передбачають аналіз, інтерпретацію та оцінювання результатів.

Проведений теоретичний аналіз підтверджив, що застосування СДТН у викладанні курсу «Диференціальні рівняння» сприяє переходу студента до активної суб'єктної позиції в навчанні, формує глибинне розуміння математичних понять і забезпечує інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками.

Висновки.

Доведено, що системно-діяльнісна технологія навчання є ефективним інструментом удосконалення викладання дисципліни «Диференціальні рівняння». Її застосування сприяє розвитку професійно значущих компетентностей, підвищенню якості засвоєння матеріалу та формуванню готовності студентів до самостійного наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Андрушенко В. П., Сухомлинська О. В. *Філософія освіти: сучасні контексти розвитку педагогічної науки*. – К.: Либідь, 2021.
2. Белан В. Ю. Підготовка майбутніх учителів професійних технічних предметів із використанням технологій дистанційного навчання в університетах Республіки Польща: дис. доктора філософії. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2021. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725831/1.pdf>
3. Іконнікова М. В. Особливості підготовки майбутніх філологів до пошуково- дослідницької діяльності: досвід США. Молодий вчений. 2017. № 8
4. Концепція профільного навчання: Проект. URL: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1402388614/>
5. Савченко О. Я. *Розвиток пізнавальної активності студентів у процесі навчання математики*. – К.: Освіта, 2021.
6. Швець В. О. *Інноваційні технології математичної освіти*. – Харків: НТУ «ХПІ», 2020.

Шимоняк Світлана Сергіївна, магістрантка

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Пузирьов Володимир Євгенович, д-р., фіз.-мат. наук,
професор

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

ІННОВАЦІЇ ТА ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Учитель є тією людиною, яка постійно вчиться, розмірковує над покращенням навчального процесу, вивчає досвід учених і колег. У ситуації сьогодення, коли не вистачає безпеки і впевненості у наступному дні, майже не залишається сил на працю, й коли не допомагає короткий відпочинок, усе ж таки учителя не зникає натхнення самовдосконалюватися. Ми шукаємо джерело натхнення у спілкуванні з учнями і колегами, вивчаючи статті вчених, розвиваючи власну креативність тощо.

Нещодавно, після прочитання статті “Математичні проєкти з професійним змістом: від теорії до практики впровадження в основній школі” (автори М. Баштан, Д. Терменжи, Н. Лосєва, В. Пузирьов, О. Ярова) [1], рефлексували щодо того, які ідеї цієї роботи можна творчо реалізувати у власній практиці вчителя математики. Особливо вразила послідовність, з якою автори описали поєднання теоретичних зasad методу проєктів із реальними прикладами впровадження в основній школі. Будучи вчителем 5–6 класів бачимо, що діти саме в цьому віці потребують емоційно-забарвлених, цікавого, “живого” навчання, яке поєднує пізнання, творчість і практику. Саме тому ідеї, викладені у статті, ми розглядаємо як потужне джерело натхнення для розвитку власної методики роботи.

Автори статті [1] наголошують, що математика має бути не простим ланцюгом академічних дисциплін, а й стати провідним полем для розвитку мислення, інтелектуальної гнучкості й дослідницької ініціативи учня. Ця думка особливо відгукується нам, бо помічаємо як часто учні 5–6 класів намагаються запам'ятовувати формули механічно. Завдання вчителя – показати, як знання оживають у реальних ситуаціях. Підхід авторів статті, де математика виступає універсальною мовою практичного пізнання, навіює бажання шукати нові способи поєднання математичних понять із досвідом учнів. Надихаючись наробками [2], під час вивчення теми “Пропорції” ми створили навчальний проєкт “Математика в рецептах”: діти розраховують співвідношення інгредієнтів для страви, навчаються масштабувати кількість продуктів залежно від порцій і оформлюють результати у вигляді інфографіки. У педагогічній діяльності також намагаємося поєднати проєктний метод із інтерактивними формами навчання. Учням 5 класу запропонували проєкт “Математика в моєму домі”, де вони шукали приклади геометричних фігур у побуті, вимірювали предмети та створювали “каталог фігур навколо нас”.

З учнями 6 класу ми провели груповий STEM-проєкт “Математика і професії”. Учні були об’єднані в міні-команди, а саме: архітектори, дизайнери, кухарі. Кожна група досліджувала, як знання з математики допомагають у вибраній професії.

Група “архітекторів” працювала над моделями “будинку мрії” з детальними розрахунками та обґрунтуваннями; “кухарі” розраховували калорійність страв і вартість інгредієнтів; “дизайнери” створювали орнаменти за принципами симетрії та пропорції. Результати презентувалися на інтерактивній дошці, і це стало чудовим підсумком теми “Відсотки”. Учні працювали із захопленням, відчували себе дослідниками, а не просто слухачами. Більше того, таку роботу можна розглядати як певну математичну діяльність учнів у вільний час, тобто вона може слугувати підґрунтям для впровадження ідей рекреаційної математики [3]. Але слід також поміркувати щодо того, щоб зробити експеримент у зворотному напрямку: від рекреаційної математики рухатись до проєкту, оскільки справжній вчитель завжди експериментує й досліджує.

Для нас завжди цікавими є цифрові інструменти як ресурс для реалізації педагогічних ідей і ми надихаємося та використовуємо досвід науковців, викладений у сучасній літературі [1; 4; 5; 6]. Наприклад, використання цифрових платформ на кшталт Padlet, Canva, GeoGebra. Ми переконалися, що навіть у 5–6 класах діти легко опановують такі інструменти. У Canva ми створюємо міні-плакати на тему “Математика в житті”, у Padlet діти діляться власними “відкриттями тижня”. GeoGebra допомагає будувати фігури і досліджувати симетрію. Ці інструменти не лише розвивають навички ХХІ століття, а й посилюють навчальну мотивацію школярів. Ідеї вчених та вчителів щодо поєднання цифрових і практичних методів допомогли нам знайти баланс між технологічними засобами й живим спілкуванням.

Зауважимо також щодо методичних прийомів і підходів у роботі з учнями 5–6 класів враховуємо, що учні середньої ланки мають природну допитливість і потребу в емоційній підтримці. Тому намагаємося активно використовувати елементи гри, змагання, роботу в парах і групах, важливим вбачаємо й використання цікавого історичного матеріалу для виховання справжніх патріотів нашої країни [7;8]. Часто урок починаємо з “математичного челенджу”, який розвиває швидкість мислення. Також впроваджуємо елементи самооцінювання: після кожного проєкту учні заповнюють “щоденник дослідження” – коротку таблицю, де пишуть, що вдалося, що було складним, які знання стали у нагоді. Він чудово формує навички саморефлексії і допомагає вчителю бачити, як змінюється ставлення дітей до математики.

Отже, для вчителя ознайомлення з досвідом інших дослідників стає натхненням для роздумів та сильним мотивом до методичного оновлення та педагогічних новацій. Ідеї надихають на те, щоб бачити в кожному уроці не лише змістовну, а й ціннісну складову, а саме: формування самостійності, логічного мислення, відповідальності, віри у власні сили.

У подальшому плануємо створити систему міні-проектів, які допоможуть дітям відчути себе дослідниками світу через математику. Сподіваємося розробити власний навчально-методичний посібник для 5–6 класів “Математика навколо нас”, у якому поєднуватимуться проєктні завдання, вправи з логічного мислення та цифрові активності. Маємо натхнення показати на практиці, що вчитель має бути не лише передавачем знань, а й стати творцем середовища педагогічних новацій, у якому народжується цікавість школярів до навчання. Саме в цьому вбачаємо головну педагогічну місію сучасного вчителя.

Список використаних джерел:

1. Баштан М. В., Терменжи Д. Є., Лосєва Н. М., Пузирьов В. Є., Ярова О. А. Математичні проекти з професійним змістом: від теорії до практики впровадження в основній школі. – Науковий журнал «Перспективи та інновації науки», 2025, №7 (37), С. 936–953.
2. Losyeva N. Міждисциплінарний контекст математичної освіти / Losyeva Nataliya, Puzyrov Volodymyr // The 9th International scientific and practical conference —Modern problems of science, education and society (November 6-8, 2023) SPC Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. – 2023. C.529-535.
3. Кодіна Паскуаль Розе, Лосєва Н. М. Рекреаційна математика у підготовці вчителя початкової школи: досвід факультету освіти університету Барселони. Наукові записки. Серія «Психологопедагогічні науки», 2022, № 3. С.93-100.
4. Лосєва Н. М., Пузирьов В. Є. Досвід застосування ігрових технологій при вивченні математичних дисциплін. Тенденції забезпечення якості освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 87- 88.
5. Коваль І. Мультимедійні технології як засіб підвищення ефективності навчання природничих дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах // Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 41, С.70-74.
6. Губар Д.Є. Розробка інформаційного інтерактивного порталу «Аналітична геометрія» для навчання студентів-математиків // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт. – Вип. 38. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2012. – С. 56-62.
7. Пузирьов В.Є. Використання історичного матеріалу при викладанні вищої математики – один з чинників розвитку пізнавального інтересу студентів. Проблеми методики фізико-матем. і технологічної освіти. 2015. №8. С. 47-52.
8. Пузирьов В.Є. Виховання патріотизму майбутніх фахівців на заняттях з вищої математики // Проблеми освіти: наук.-метод.зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. С.166-169.

СЕКЦІЯ 19.

СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

Лотоцька Сніжана Василівна, здобувачка вищої освіти
ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського НУП», Україна

Науковий керівник: Калічак Мар'яна Степанівна, голова профспілкового комітету, викладач соціогуманітарних дисциплін
ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського НУП», Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Соціальні мережі стали невід'ємним елементом сучасного життя та важливим чинником суспільних змін. Вони перетворилися на головне джерело новин, платформу для самовираження та засіб впливу на громадську думку.

Якщо раніше формування громадської думки відбувалося через традиційні ЗМІ (телебачення, радіо, пресу), то сьогодні провідну роль відіграють цифрові комунікації. Кожен користувач має можливість бути не лише споживачем, а й творцем контенту, що значно розширює можливості для інформаційного впливу, але водночас створює ризики маніпуляцій.

Проблема впливу соціальних мереж на суспільну свідомість є однією з найважливіших у сучасній соціології. Алгоритми платформ формують для користувачів персоналізований інформаційний простір, у якому людина бачить переважно ті погляди, що збігаються з її власними. Такий ефект отримав назву «інформаційна бульбашика». У результаті виникає поляризація суспільства, знижується рівень критичного мислення, а громадська думка стає більш емоційною менш раціональною. Особливо помітно це проявляється під час виборчих кампаній, соціальних протестів або воєнних конфліктів, коли інформаційний простір використовується як інструмент впливу на масову свідомість.

Мета і завдання дослідження.

Мета: з'ясувати роль соціальних мереж у процесі формування громадської думки та визначити основні механізми цього впливу.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення громадської думки та масових комунікацій.
2. Дослідити соціальні мережі як інструмент соціального впливу.
3. Визначити позитивні та негативні наслідки впливу соціальних мереж на громадську думку.
4. Запропонувати шляхи підвищення рівня медіаграмотності користувачів.

Соціальні мережі виступають новою формою масової комунікації, де межа між автором і аудиторією практично зникає. Вони створюють умови для горизонтальної взаємодії, у якій кожен користувач може висловити свою позицію й вплинути на думку інших.

На думку багатьох дослідників (Кастельс, 2010; Бауман, 2017), соціальні мережі формують *мережеве суспільство*, де інформаційні потоки стають головним

ресурсом влади та впливу. У таких умовах громадська думка формується не стільки через раціональне обговорення, скільки через емоційне сприйняття повідомлень, які поширяються миттєво.

Позитивні аспекти впливу.

Соціальні мережі сприяють:

- швидкому поширенню інформації;
- мобілізації громадян у кризових ситуаціях (наприклад, волонтерських ініціативах);
- розвитку демократичних процесів і громадянської активності;
- розширенню доступу до різних точок зору.

Негативні аспекти впливу.

Водночас існують суттєві ризики:

- поширення фейкових новин і маніпуляцій;
- формування інформаційних «бульбашок»;
- зниження рівня критичного мислення;
- використання соціальних мереж для пропаганди чи політичного тиску.

Вплив соціальних мереж можна простежити на прикладах масових рухів — від «Арабської весни» до сучасних інформаційних кампаній, пов’язаних із війною в Україні. У таких випадках соціальні мережі стають ареною боротьби за увагу й довіру користувачів, що безпосередньо впливає на формування колективних уявлень і настроїв.

Проведений аналіз показує, що соціальні мережі мають **подвійний соціальний ефект**: з одного боку, вони демократизують комунікацію та забезпечують свободу слова, з іншого — сприяють фрагментації суспільства та поширенню маніпулятивних практик.

Громадська думка стає більш динамічною, залежною від інформаційних трендів і емоційного контенту. Значну роль у цьому процесі відіграють інфлюенсири — користувачі з великою аудиторією, які можуть цілеспрямовано формувати суспільні настрої.

Таким чином:

1. Соціальні мережі є одним із найвпливовіших інститутів формування громадської думки у ХХІ столітті.
2. Вони поєднують функції традиційних медіа, платформи для спілкування та інструменту масової мобілізації.
3. Водночас існують серйозні ризики дезінформації, маніпуляцій і поляризації суспільства.
4. Для мінімізації негативного впливу необхідно підвищувати рівень медіаграмотності, розвивати критичне мислення та формувати етичну культуру комунікації у цифровому просторі.

Отже, соціальні мережі не лише відображають, а й активно творять громадську думку, що потребує подальшого міждисциплінарного вивчення.

Список використаних джерел:

1. Кастельє М. *Влада комунікації*. — К.: Видавництво «Киево-Могилянська академія», 2010.
2. Бауман З. *Плинна сучасність*. — К.: Темпора, 2017.
3. Городяненко В. Г. *Соціологія: підручник*. — К.: Центр навчальної літератури, 2020.
4. Pariser E. *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. — New York: Penguin Press, 2011.
5. Sunstein C. *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. — Princeton University Press, 2017.

СЕКЦІЯ 20.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

Anasenko Kateryna Volodymyrivna, fourth-year Bachelor's student
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

WEATHER TALK AS A REFLECTION OF NATIONAL CHARACTER AND SPEECH ETIQUETTE IN ENGLISH AND UKRAINIAN CULTURES

The phenomenon of discussing the weather in English-speaking society has long been recognized as an essential part of national communication. This seemingly trivial topic serves as a kind of social ritual, reflecting politeness, restraint, and the need to maintain comfortable social interaction.

Speech etiquette is an important cultural and linguistic category that regulates verbal behavior. Originating from French, the term "etiquette" refers to a prescribed code of ceremonial behavior or a conventional form of social conduct. In a broader sense, etiquette is defined as the set of manners relevant to the external manifestation of attitude to people [1]. These rules have been historically formed and are maintained through tradition, education, and national mentality. Moreover, following the rules of speech etiquette shows respect, self-control, and a good understanding of others, while breaking them comes across as rude.

In English-speaking society, speech etiquette plays a central role not only in social interaction but also in the expression of national identity. The English are characterized by an exceptionally high level of linguistic politeness, which manifests itself in the avoidance of directness and the preference for neutral, emotionally balanced communication. Weather talk, or "small talk," has therefore become one of the most stable and universal elements of English etiquette. The author of "Watching the English" Kate Fox notes that any discussion of English conversation, like any English conversation, must begin with the weather [2]. In my opinion, this phenomenon demonstrates the integration of linguistic, social, and cultural traditions into daily life.

Learning English as a foreign language presupposes learning the communicative behavior typical of its native speakers. Knowledge of linguistic structures alone cannot ensure successful communication without understanding the etiquette that regulates social relations. English speech etiquette is based on the principles of indirectness, tact, and emotional restraint, which are manifested in polite conversation openers, formulaic expressions, and especially in weather-related dialogue.

The relationship between geographical environment and national character has been studied since antiquity. For example, Hippocrates in his works argued that climate and natural conditions influence people's temper and habits, emphasizing that those who live in cold and humid regions tend to be more reserved and persistent [3]. In modern science, these ideas evolved into the theories of environmentalism and geographical determinism. According to these theories, human behavior and social development are determined, at least partly, by natural factors such as climate and landscape. The English word

environment, derived from the French “environner” (“to surround”), indicates the idea that human life is conditioned by external natural circumstances.

In the context of Great Britain, geographical determinism is particularly relevant. The island position and rainy, unstable climate have deeply influenced both the material and spiritual culture of its inhabitants. As the author of “The Identity of England” notes, the climate and weather are essential factors that shaped British national etiquette and collective self-perception [4]. The influence of climate on manners and lifestyle is also discussed in “How England Made the English”, where it’s argued that weather is not only a natural but also a cultural phenomenon [5].

The historical connection between weather observation and communication can be traced back to the seventeenth century, when diaries and newspapers began publishing regular weather reports. The first official forecast appeared in “The Times” in August 1861, developed by Captain Robert FitzRoy, whose goal was to prevent shipwrecks caused by storms. Since that time, weather has become a traditional topic of social conversation [6].

The English word “weather” originally denoted “wind” or “storm” [7]. The lexical data of the British National Corpus confirm that English vocabulary related to weather is dominated by negative or neutral adjectives, such as *bad*, *wet*, *severe*, *extreme*, *unpredictable*, *gloomy*, and only a smaller group includes positive ones like *warm*, *nice*, *sunny* and *pleasant* [8]. As we can see, it reflects an initial perception of the weather as a negative or threatening natural force. But in Ukrainian, the equivalent concept “погода” originates from the Old Slavonic word “годъ”, which meant “good weather” [9]. Thus, the Ukrainian term has a neutral or even positive connotation, while the English term historically reflected a sense of unpredictability and danger.

Weather conversation is one of the most distinctive elements of English speech etiquette. According to Kate Fox, this topic performs an important social function by providing a neutral and universally acceptable way to initiate, maintain, or even gracefully end a conversation.

There are several unwritten rules that govern the etiquette of weather talk. The Reciprocity Rule requires both interlocutors to participate in polite exchange; the Context Rule defines appropriate situations for initiating such conversations, usually as greetings, topic openers, or fillers during pauses. The Agreement Rule demands that the second speaker should agree with the first statement regardless of the actual weather. Thus, phrases like “It’s a nice day today, isn’t it?” or “What a terrible day!” should always receive confirming responses such as “Yes, it really is.” Disagreement would be interpreted as rudeness or social awkwardness [10].

The Weather Hierarchy Rule presupposes that mild and sunny weather is perceived as ideal, while rain or cold may be tolerated with quiet complaint. Fox notes that such “moaning rituals” serve to strengthen social bonds through shared experience of discomfort. Another implicit norm, the Weather-as-Family Rule, forbids foreigners from criticizing English weather. As Fox observes, the English treat their weather like a family member. It means they may complain about it themselves, but they consider external criticism impolite.

In contrast, Ukrainian communicative culture doesn’t include weather discussions as a standardized etiquette practice. Conversations about the weather usually occur only when circumstances require it, for instance to complain about bad conditions or admire good ones. Ukrainian speakers don’t follow rules of obligatory agreement, nor is there any prohibition for foreigners to criticize local weather, which is demonstrated in the table (Table 1):

Table I

Comparative analysis of weather-speak rules in English and Ukrainian

The rule (by Kate Fox)	English	Ukrainian
The Reciprocity rule	“It’s a nice day today, isn’t it?” / “What a terrible weather!”, etc. Requires a response.	Used as a standard greeting.
The Context Rule	Used to greet an interlocutor, to open a conversation, or to fill an awkward pause.	Applied when the situation requires it or to fill an awkward pause.
The Agreement Rule	Requires expressing agreement with the interlocutor’s statement.	Isn’t outlined.
The weather Hierarchy Rule	To express hope for the weather to change	Not defined; weather is usually described factually.
Snow and Moderation Rule	Typically mentioned before Christmas to express hope for snow or when it causes inconvenience.	Usually mentioned before New Year to express hope or admiration; also used when the weather worsens.
The Weather-as-Family Rule	Can be criticized only by the British	Isn’t outlined.

English etiquette relies heavily on fixed conversational patterns. To illustrate, expressions like “Lovely day, isn’t it?”, “It looks like rain,” or “At least it’s not snowing” act as universal communicative openers. Such phrases aren’t meant to exchange information but to demonstrate politeness.

As we can see, the English tendency to express emotions indirectly, shaped by both geography and social norms of politeness, has led to a unique linguistic practice where weather talk serves as a subtle bridge in social interaction. It’s like a highly ritualized form of etiquette. In Ukraine, by contrast, the topic of weather remains a factual rather than cultural phenomenon, lacking fixed formulas or etiquette rules.

References:

1. The Study of Speech Etiquette as a Subject of Linguistic and Cultural Analysis. 2024. World Bulletin of Social Sciences, 33, 72-74. URL: <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/4103>
2. Fox K. Watching the English. Hodder & Stoughton Ltd, 2004. 424 p.
3. The Genuine Works of Hippocrates vol 1(of 2) | Project Gutenberg. The UK Mirror Service. URL: <https://surl.li/wxpeyd>
4. Collins M. The Identity of England. Oxford University Press. 2002. P. 288.
5. Mount H. How England Made the English: From Hedgerows to Heathrow. Penguin Books, Limited, 2012.
6. BBC News. The birth of the weather forecast. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/magazine-32483678>
7. Longman Dictionary of English Language and Culture. Longman, 2005. 1680 p.
8. English-Corpora: BNC. English Corpora: most widely used online corpora. Billions of words of data: free online access. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>
9. Даниленко Л. І. Погода і погода у світлі української та чеської мов. Мовознавство. 2016. № 2. С. 51–61.
10. Mikes G. How to be an alien. Penguin Books, Limited. 1972. 209 p.

Слободян Анастасія Володимирівна, здобувач вищої освіти філологічного факультету

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Петренко Оксана Дмитрівна, канд. філол. наук, доц., доцент кафедри лінгвістики та перекладу

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Україна

АНГЛОМОВНІ МЕТОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ: ЛІНГВАЛЬНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ

Важливим компонентом лінгвістичного аналізу є метонімія, яка вивчається через те, як вона використовується в різних мовах, особливо в англійській. Метонімія в контексті перекладу має багато унікальних аспектів, які ускладнюють процес перекладу та вимагають ретельного вивчення. Метою цієї роботи є вивчення англомовних метонімічних термінів з точки зору лінгвістики та перекладознавства, а також визначення основних проблем, з якими стикаються перекладачі, працюючи з цими термінами.

Як фігура мови, метонімія створює зв'язки між речами або подіями, які мають логічний або фізичний зв'язок. Метонімія, згідно з дослідженням М. Маккіннона, відіграє важливу роль у розвитку образного мислення та передавання змісту за допомогою асоціативних зв'язків між поняттями [1, с. 63]. Вона полягає в тому, щоб замінити одне поняття іншим, що дозволяє отримувати глибші значення за допомогою менших слів. Згідно з дослідженням, наша здатність автоматично використовувати асоціативні зв'язки сприяє швидшому розумінню метонімічних виразів. Цей феномен свідчить про те, наскільки важлива метонімія як лінгвістичний інструмент для того, щоб суспільство могло ефективно обмінюватися думками.

Метонімія є одним із ключових механізмів терміноворення в англійській мові, оскільки дозволяє виражати складні поняття через асоціативні зв'язки між об'єктами та явищами. Використання метонімії сприяє економії мовних засобів та структуризації знань у різних термінологічних системах [2, с. 45].

За допомогою метонімії ми маємо змогу виділяти окремі компоненти з різних концептуальних сфер і використовувати їх для представлення складніших явищ. Цей процес сприяє створенню нових значень, термінів і ідей, що є основою семантичної динаміки мови.

Метонімічні терміни є важливим елементом професійного мовлення, оскільки вони дозволяють стисло та точно передавати інформацію, що особливо актуально в науковій, технічній та юридичній комунікації. Їхня структура відображає специфічні когнітивні механізми, що відрізняють фахові тексти від загальномовних [3, с. 78].

Класифікація метонімічних термінів базується на різноманітних типах зв'язків між вихідним поняттям і метонімічним замінником. Відношення «частина-ціле», «причина-наслідок», «місце-інституція» та «матеріал-продукт» є одними з основних видів метонімії. Ці зв'язки існують у всіх мовах і є універсальними [4, с. 112]. Однак різні терміни можуть бути використані по-різному.

Переклад метонімічних термінів ускладнюється тим, що в мовах немає повних еквівалентів, що вимагає використання адаптаційних методів. Одним із способів є пояснювальний переклад, коли зміст терміна передається шляхом пояснення його значення в цільовій мові. Одним із методів є використання методу функціонального еквівалента, коли термін, перекладений на іншу мову, виконує ту саму функцію, навіть якщо її формально не можна порівняти з оригінальним терміном [5, с. 92].

Метонімію можна класифікувати відповідно до того, як вона виконує різні функції в мовленні. Згідно з цією категорією, метонімічні слова поділяються на:

-*Метонімія заміщення* – це коли одне слово або фраза замінюється іншим, пов’язаним із ситуацією.

-*Метонімія простору* виникає, коли назва місця чи простору замінюється назвою предмета, який є частиною цього простору або пов’язаний з ним (наприклад, «Палац спорту» для опису заходів, які відбуваються в цій будівлі).

-*Метонімія часу* — це коли слово «час» використовується для опису конкретної події чи події, що відбулася в певний період часу (наприклад, «перемога 2008 року» — для опису подій, що відбулися у той рік).

Ця класифікація відображає загальні ідеї метонімії, описані в роботах вчених, таких як Джордж Лейкофф, М. Джонсон і Рональд Лангакер.

Проблема перекладу метонімічних термінів пов’язана з особливостями культури, оскільки багато з них мають історичні або національні конотації. У цьому випадку від перекладача вимагається не лише хороша лінгвістична здатність, але й розуміння соціального та культурного контексту мови-оригіналу та мови перекладу [6, с. 104].

У зв’язку з тим, що метонімічні зв’язки базуються на операціях мислення, спільніх для всіх носіїв мови, когнітивні елементи метонімії відіграють важливу роль у формуванні нових термінів. Це пояснює, чому метонімія є загальним явищем у кожній мові, хоча її механізми можуть відрізнятися [7, с. 87].

Набір метонімічних термінів для перекладу залежить від жанру тексту, цільової аудиторії та прагматичних факторів. У наукових текстах точність і однозначність переважають, тому калькування є прийнятною стратегією. Наукові терміни використовують скорочення для опису складних наукових процесів або інструментів. Прикладом цього може бути фраза «теорія Ейнштейна» або «теорія Ейнштейна», в якій ім’я вченого використовується як метафора, а не для опису теоретичної роботи вченого.

У публіцистичних текстах можна використовувати адаптовані або описові конструкції, що робить їх більш доступними для читача [8, с. 56]. Реклама часто використовує метонімічні вирази, щоб створити образ продукту чи бренду. Перекладачі, які працюють над рекламними матеріалами, стикаються з труднощами при передачі метонімії, оскільки вони повинні не лише зберегти значення, але й передати стиль і емоційний вплив оригіналу. Прикладом цього може бути використання метонімії в рекламі, коли бренд використовується замість цілої категорії товарів. Перекладач повинен змінити метонімію, щоб клієнти іншої культури могли її зрозуміти. Це може вимагати зміни символіки або навіть повної заміни.

Удосконалення технологій машинного перекладу створило нові проблеми з відтворенням метонімічних термінів, оскільки алгоритми часто не можуть

правильно зрозуміти семантику термінів. Машини зазвичай обмежуються поверхневими словами, не враховуючи культурну та когнітивну семантику, яка є важливою для розуміння метонімічних зв'язків. Як правило, метонімія базується на контекстуальних відносинах, які комп'ютерні алгоритми не можуть точно визначити. Це створює проблему для автоматизованих систем перекладу. Крім того, метонімічні терміни зазвичай мають кілька значень, що робить переклад ще більш складним. Таким чином, це вказує на те, що необхідні додаткові дослідження в галузі автоматизованого перекладу, особливо щодо когнітивно орієнтованих моделей, які можуть враховувати культурні, контекстуальні, когнітивні та лексичні особливості метонімії [8, с. 134].

Метонімія залишається одним із ключових механізмів термінотворення та потребує ретельного аналізу як з лінгвістичної, так і з перекладацької точки зору. Завдяки її широкому застосуванню у термінологічних системах різних сфер знань, необхідно розвивати підходи до її перекладу з урахуванням когнітивних та культурних факторів [8, с. 168].

Список використаних джерел:

1. McKinnon, M. (2000). *Metonymy: A Cognitive Linguistic Approach*. Oxford University Press.
2. Соколовська І. Когнітивно-семантична структура метонімічних термінів у політичному дискурсі. – Київ: Інститут філології КНУ, 2020. – 188 с.
3. Коваленко А. Переклад як культурний код: семантичні й когнітивні аспекти. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2020. – 214 с.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
5. Langacker, R. W. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. Stanford University Press, 1987. – 528 p.
6. Cruse, D. Alan. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. – Oxford: Oxford University Press, 2011.
7. Fauconnier, G., & Turner, M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books, 2002. – 448 p.
8. Кияк Т. Р., Науменко А. М. Основи перекладознавства. Київ: Либідь, 2018. – 256 с.

Старчук Соломія Вадимівна, здобувач вищої освіти факультету романо-германської філології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Гринько Ольга Сергіївна, канд. фіол. наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

ВЛАСНІ НАЗВИ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ Дж. Куїн «БРІДЖЕРТОНИ»

Власні назви виступають важливими елементами художнього світу, оскільки вони виконують функцію ідентифікації персонажів, позначення просторових і соціальних координат, а також відтворюють матеріальне та символічне середовище, у якому розгортаються події.

У системі власних назв, представлених у романах Дж. Куїн «Бріджертони» спостерігається складна та багаторівнева структура, яка відображає не лише сюжетну динаміку, а й соціальні, культурні та історичні реалії епохи. Аналіз типології власних назв дозволяє простежити закономірності їхнього вживання та визначити, яким чином вони впливають на побудову художнього тексту та сприйняття його читачем.

Систематизація власних назв у досліджуваних текстах дає змогу виділити кілька основних груп, які різняться за своїми семантичними характеристиками та функціональним навантаженням. Кожна група має свою специфіку, проте разом вони формують цілісну семантичну мережу, яка поєднує особистісний, просторовий, культурний і природний виміри оповіді. Розподіл власних назв на підгрупи забезпечує більш глибоке розуміння взаємодії між персонажами, простором та соціальними інститутами, що визначають розвиток сюжету (рис. 1).

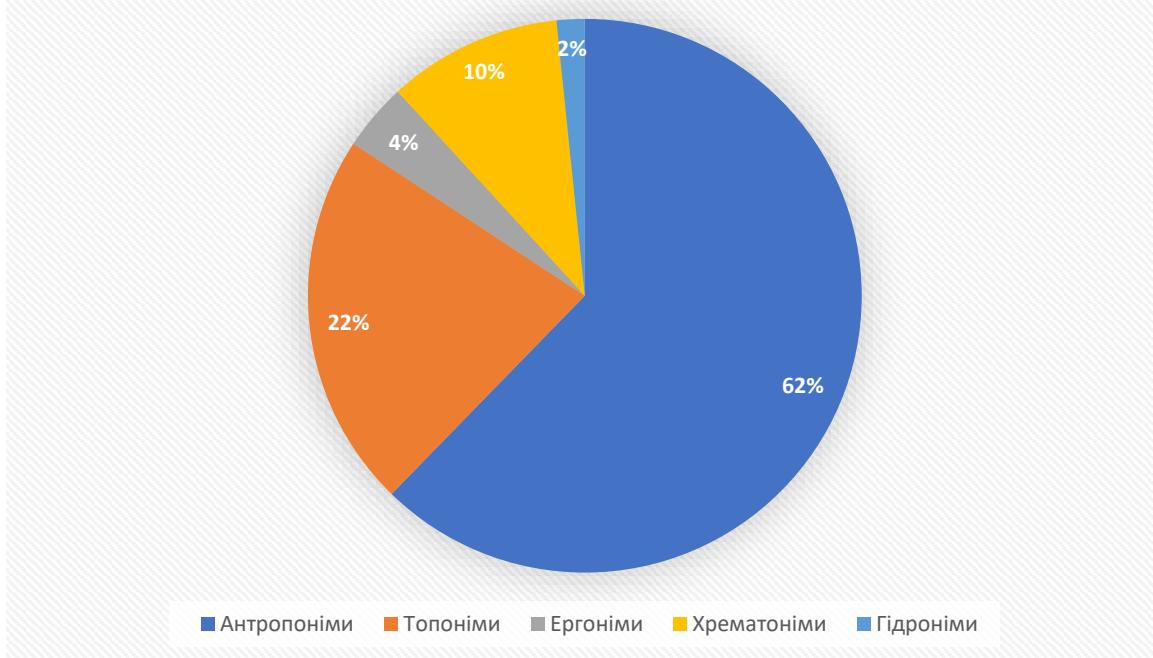

Рис. 1 Тематична класифікація онімів в аналізованих романах

Аналіз власних назв у романах Дж. Куїнн виявляє беззаперечне домінування антрономів, що становлять понад половину всіх виявленіх у текстах онімів – 190 із 305, тобто 62%. Така статистична перевага не є випадковою, оскільки серія романів про родину Бріджертонів належить до жанру історичної любовної прози, в центрі якої перебуває взаємодія численних персонажів у соціумі з чітко структурованою ієрархією. Імена, прізвища, титули та інші номінації персонажів виступають не лише засобом позначення, а й ключовим інструментом розкриття характерів, відтворення епохи та формування загальної картини світу, що постає перед читачем.

Основу антропонімного корпусу становлять власні імена та прізвища персонажів, які забезпечують чітку індивідуалізацію та одночасно відображають соціокультурний фон творів. У романах Дж. Куїнн чітко простежується тенденція до використання традиційних англійських імен, що узгоджується з історичною достовірністю описаної епохи. Імена членів родини Бріджертонів (Anthony – Ентоні, Benedict – Бенедикт, Colin – Колін [1], [2], Daphne – Дафна, Eloise – Елоїза, Francesca – Франческа [3], [4], Gregory - Грегорі, Hyacinth – Гіацинт [5], [6]) не лише маркують кожного персонажа, а й створюють своєрідну систему, у якій кожен елемент має власну функцію. Зокрема, ім'я Hyacinth вирізняється серед інших своєю квітковою етимологією, що натякає на яскравий і водночас тендітний характер героїні, тоді як Anthony і Benedict мають класичне походження, підкреслюючи спадковість і тягливість традицій аристократичного роду.

Аналіз топонімів показує, що вони займають друге місце за кількістю серед усіх онімів у досліджуваних романах – 66 назв, що становить 22% від загальної кількості. Це чітко відображає жанрову природу текстів: хоча події відбуваються переважно у внутрішньому світі персонажів, соціальний контекст вимагає постійного підкреслення місця дії. Проте на відміну від антропонімів, що мають велику варіативність, топоніми демонструють більш чітку структурованість.

Найчастіше згадуються назви England – Англія, Great Britain – Великобританія, Scotland – Шотландія, Wales – Уельс, Ireland – Ірландія [1], [2]. Серед них England виступає не лише географічним позначенням, а й символом державної влади та традицій, уособлюючи стабільність і велич імперії. Ця назва у тексті нерідко використовується для контрасту з іншими територіями, зокрема колоніями чи новими країнами. Так, America – Америка, та Australia – Австралія [3], [4] у сприйнятті персонажів асоціюються з далеким і незвіданим світом, що символізує нові можливості, але й приховує небезпеку.

Окрему групу становлять назви європейських держав: France – Франція, Italy – Італія, Spain – Іспанія, Holland – Голландія, Greece – Греція [5], [6]. Їхні появи у романах мають переважно культурологічний характер. Наприклад, згадка Italy може бути пов’язана з мистецтвом чи подорожами, тоді як France часто слугує фоном для порівняння англійських звичаїв із континентальними. Назви цих країн створюють у читача відчуття широти світу та водночас підкреслюють центральність англійського соціуму, навколо якого обертається оповідь.

Ергоніми в досліджуваних романах представлені порівняно невеликою групою – 12 одиниць, що становить лише 4% від усіх власних назв, проте саме вони віддзеркалюють соціальну ієрархію та суспільні практики епохи.

Найбільша кількість ергонімів належить до офіційних інституцій, що визначають життя вищих верств англійського суспільства. Наприклад, Royal College

of Physicians – Королівський коледж лікарів [3], [4] символізує не лише медичну спільноту, а й владу знань і традицій, які впливали на соціальні уявлення про здоров'я та престиж. Ця назва вживается як маркер належності до еліти та показник рівня культури персонажів. Подібну функцію виконує Greenwich Meridian – Гринвіцький меридіан [1], [2], що постає як науковий та географічний орієнтир, який визначає систему виміру часу й простору, у такий спосіб увиразнюючи зв'язок приватного світу героїв із глобальними процесами.

Хрематоніми – ще одна важлива група власних назв, що налічує 31 одиницю (10%). На відміну від ергонімів, вони позначають не інституції чи соціальні практики, а конкретні матеріальні об'єкти – будівлі, книги, музичні твори, твори мистецтва, заклади дозвілля, що безпосередньо впливають на побут персонажів і задають тон їхньому сприйняттю світу.

Важливу роль відіграють назви архітектурних споруд та будинків, які відображають соціальний статус їхніх власників. У цьому контексті слід згадати Basset House – Бассет-гаус, Almack's Assembly Rooms – Шляхетне зібрання Олмака [1], [2]. Їхня поява у тексті формує у читача чітке уявлення про рівень багатства та престижу персонажів. Наприклад, Almack's Assembly Rooms уособлює світський простір, де відбуваються ключові події сезону.

Найменш чисельною, але не менш значущою групою є гідроніми – лише 5 назв (2% від загальної кількості). Їхня обмежена присутність пояснюється тим, що дія романів зосереджена переважно у міських і сільських ландшафтах Англії, де водні об'єкти не відіграють провідної ролі.

Серед гідронімів вирізняються назви великих морів – Mediterranean Sea – Середземне море, Red Sea – Червоне море [3], [4]. Їхня поява зазвичай пов'язана з темами подорожей, колоніальних зв'язків або символічного протиставлення «свого» і «чужого». Наприклад, згадка Mediterranean Sea може створювати відчуття віддаленості та екзотики, а Red Sea асоціюється з біблійними образами та духовними пошуками.

Отже, власні назви у романах Дж. Куїнн утворюють цілісний семантичний комплекс, де кожен елемент – від імені героя до назви річки – є невід'ємною частиною великої оповідної структури, що відтворює не лише індивідуальні долі, а й дух цілої епохи.

Список використаних джерел:

1. Quinn J. Bridgerton: An Offer from a Gentleman. New York : Little, Brown Book Group, 2021. 384 p.
2. Куїнн Дж. Бріджертони. Герцог і Я. Харків : Vivat, 2023. 496 с.
3. Quinn J. Bridgerton: The Viscount Who Loved Me. New York : Little, Brown Book Group, 2021. 384 p.
4. Куїнн Дж. Бріджертони. Віконт, який мене кохав. Харків : Vivat, 2024. 496 с.
5. Quinn J. The Duke and I. New York: Little, Brown Book Group, 2021. 384 p.
6. Куїнн Дж. Пропозиція джентельмена. Харків : Vivat, 2024. 496 с.

Гринишин Христина Ярославівна, здобувач вищої освіти філологічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федъковича, Україна

Науковий керівник: Косенко Анна Володимирівна, канд. фіол. наук,
доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федъковича, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ГАЛУЗЕЙ НАУК

У сучасному світі глобальна інтеграція значною мірою впливає на формування та розвиток наукового простору. Глобалізація знань виступає визначальним чинником у процесах інтелектуального обміну, розширенні доступу до інформації та зміцненні міжнародної співпраці освітніх і дослідницьких установ. Актуальність цієї теми зумовлена швидким прогресом цифрових технологій, зростанням міжнародної мобільності та поширенням концепції відкритої науки, що сприяють створенню єдиного глобального наукового середовища.

Метою даного дослідження є аналіз впливу глобалізації на розвиток наукових знань, особливостей міжнародної наукової співпраці та інтеграції різних галузей наук у сучасній академічній спільноті. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: 1) визначити основні аспекти глобалізації знань і ключові її чинники; 2) дослідити форми міжнародної наукової взаємодії; 3) проаналізувати значення міждисциплінарності для науки; 4) окреслити перспективи інтеграції знань у глобальному масштабі.

Глобалізація науки характеризується збільшенням міжнародних академічних контактів, активним використанням цифрових інструментів та поширенням спільнот освітньо-наукових проектів. Інтернаціоналізація освіти відіграє тут важливу роль, забезпечуючи студентські та викладацькі обміни, участь у грантових програмах, наукових стажуваннях та дослідницьких консорціумах.

Значну вагу набуває також міждисциплінарний підхід. Інтеграція методологій природничих, соціальних і гуманітарних наук створює умови для розвитку нових напрямів досліджень. У галузі філології, наприклад, це проявляється у формуванні цифрової гуманістики, корпусної лінгвістики, автоматичного перекладу та застосуванні штучного інтелекту для аналізу текстів.

Глобальна наукова співпраця включає також утвердження академічних цінностей: відкритості, прозорості, добросердечності та рівного доступу до інформації. Ці принципи допомагають підвищити якість досліджень, сприяють формуванню міжнародних стандартів і забезпечують розвиток конкурентоздатного наукового середовища.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що глобалізація наукових знань суттєво впливає на динаміку сучасного наукового прогресу, сприяючи формуванню відкритого інформаційного простору. Міжнародна співпраця дає змогу ефективно обмінюватися досвідом, ресурсами та ідеями, що підвищує результативність досліджень і відкриває нові перспективи для інновацій. Інтеграція наук і міждисциплінарний підхід дозволяють глибше вивчати актуальні

проблеми та розробляти оптимальні шляхи їх вирішення. Подальший розвиток глобального наукового простору буде залежати від збереження принципів добросердечності, забезпечення рівного доступу до знань та посилення міжнародної дослідницької взаємодії. У довгостроковій перспективі цей процес сприятиме створенню стійкої світової наукової екосистеми, здатної швидко реагувати на виклики сучасності.

Список використаних джерел:

1. Castells M. *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell; 2010. 556 p.
2. Robertson R. *Globalization: social theory and global culture*. London: SAGE Publications; 1992. 240 p.
3. UNESCO. *UNESCO science report: towards 2030*. Paris: UNESCO Publishing; 2021. Available from: <https://unesco.org>
4. Верещагін Є.М. *Теорія і практика міждисциплінарних досліджень*. Київ: Академвидав; 2019. 312 с.
5. Zgurovsky M. *Global research space and academic cooperation*. Kyiv: Science Center; 2022. 210 p.

Дутчак Юлія Олексіївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федъковича, Україна

Науковий керівник: Косенко Анна Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федъковича, Україна

ЗАСОБИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Сучасна англійська мова зазнає значних змін під впливом соціокультурних і політичних чинників, що сприяють її демократизації. Під демократизацією мови розуміють зниження рівня формальності, спрощення комунікації, відхід від суворих мовних норм і поширення інклузивної лексики. Найвиразніше ці процеси проявляються в англомовних медіа, соціальних мережах та неофіційному письмі, що створює певні труднощі для перекладу українською мовою.

Метою дослідження, виконаного в межах магістерської роботи, є виявлення основних засобів демократизації англійської мови та аналіз стратегій їх передавання українською. Матеріалом дослідження стали тексти BBC News, The Guardian, блоги платформи Medium, а також фрагменти художніх творів сучасних авторів (Дж. Роулінг [2], Дж. Грін [4]) та їх офіційні українські переклади. Загалом методом суцільної вибірки було відібрано 200 прикладів демократизації мови.

Демократизація англійської мови реалізується через:

- 1) синтаксичне спрощення (відмова від пасивних конструкцій, скорочення складних речень, активне використання особових займенників);
- 2) уживання неформальної, розмовної та скороченої лексики;
- 3) використання гендерно-нейтральних виразів;
- 4) уживання сленгу, неологізмів та інклузивної лексики.

Аналіз показав, що для перекладу таких засобів найчастіше застосовуються такі стратегії:

- адаптація — заміна культурно специфічних елементів зрозумілими для українського читача;
- модуляція — зміна формулювання думки при збереженні її змісту;
- компенсація — передання змістового чи стилістичного елементу, втраченого в одному місці тексту, в іншому.

Основною перекладацькою проблемою є пошук балансу між неформальністю англійського тексту та дотриманням норм української літературної мови. Отже, демократизація англійської мови відображає загальну тенденцію до відкритості й неформальності комунікації, а її переклад вимагає гнучкого та виваженого використання стратегій адаптації, модуляції та компенсації.

Список використаних джерел:

1. Maxwell L. S. Simplifying Syntax in Modern English // Linguistic Studies. – 2020. – № 3. – С. 28–34.
2. Williams P. I. Gender-Neutral Language in Translation: Challenges and Strategies // Journal of Language Studies. – 2021. – Т. 15, № 2. – С. 35–42.
3. Rowling J.K. Harry Potter and the Cursed Child / Пер. укр. – Львів: Видавництво А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.
4. Green J. The Fault in Our Stars / Пер. укр. – Київ: КМ-Букс.

Ткачук Ксенія Олексіївна, здобувачка вищої освіти факультету психології, комунікацій та перекладу

Державне некомерційне підприємство «Київський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Крилова Тетяна Василівна, доцент кафедри англійської філології та перекладу, кандидат філологічних наук

Державне некомерційне підприємство «Київський авіаційний інститут», Україна

КАТЕГОРІЯ БЕЗОСОБОВОСТІ В ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «МІСТО» ТА ЙЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У сучасній мові категорія безособовості відіграє важливу роль, адже, за її допомогою, закривається людська комунікативно-пізнавальна потреба. Дані тема важлива не лише в науковій діяльності та художній літературі, але і в повсякденному житті, тому, що категорія безособовості використовується доволі часто як в писемному, так і в усному мовленні. Безособові речення відіграють ключову роль в сучасному мовознавстві, так як складають низку фундаментальних питань не лише про саму структуру речень, але й про валентність дієслова, засобів вираження тих, чи інших явищ та понять, а також виконують організаційну функцію, впорядковуючи інформацію в мовленні.

Хоч категорія безособовості притаманна багатьом мовам, однак спосіб вираження в таких конструкціях речень значно відрізняється, що ускладнює процес перекладу та передачі сенсу. Саме тому категорію безособовості в українській та англійській мовах слід розглядати в порівняльному аспекті.

Наприклад, якщо розглядати категорію безособовості в українській мові, то тут вона є більш розвиненою, адже виражається односкладовими реченнями, де дія чи стан відбуваються незалежно від виконавця. Щодо англійської мови, то тут створення подібних речень зазнає певних труднощів. Через граматичну вимогу в англійській мові щодо наявності підмета, часто одним із способів передачі безособовості виступає використання формальних та неформальних займенників, що виконують функцію підмета та не перекладаються.

Неллі Бондаренко у своїй праці “Лінгвістичні й методичні аспекти вивчення простого односкладного речення в школі” характеризує безособові речення так: «Безособові речення дають змогу дистанціюватися від діяча настільки, що дію представлено як здійсновану незалежно від чиєєсь волі. Речення цього типу відображають дію і стан природи, людей і тварин; ознаку; повідомляють про них як такі, що виникають і перебігають самі собою, як стихійний процес, незалежно від чиїхось волі й бажання» [1, с. 28].

З когнітивної точки зору, таке явище як безособові речення є результатом абстрактного мислення людини. За їхньою допомогою, людині легше описати навколошнє середовище, іншу особу, а також різноманітні соціальні процеси. Саме тому О. В. Болюх стверджує, що формування такого явища в мові як безособовість є результатом ментальності, національного бачення світу [2, с. 7].

В англійській мові категорія безособовості найчастіше передається фіктивними підметами, такими як *it* та *there* (заповнювачі) [7, с. 225]. Спочатку, як

зазначає дослідник Акіл Кадом Хусейн, вони були запропоновані лише задля впорядкування синтаксичної структури. Проте, варто зазначити, що такі підмети є лексично обмеженими, тобто, вони можуть не вживатися з певними дієсловами. О. Болюх зазначає, що вживання формального підмету *it* під час передачі категорії безособовості показує загальну тенденцію того, що англійська мова прагне до аналітизму [2, с. 7]. Безособовість в англійській мові також може виражатись за допомогою завдяки неособовим формам дієслова. Л. Г. Котнюк виділяє такі неособові форми дієслів: інфінітив, герундій, дієприкметник 1 (Participle 1), дієприкметник 2 (Participle 2) [6].

Аломорфні характеристики між категорією безособовості в англійській та українській мові проявляються в засобах вираження таких конструкцій.

У своїй науковій праці Щербій Н. О. Вказує на характерні українській мові форми на *-но*, *-то*. Дослідниця наголошує: «Основна функція загальнослов'янських форм на *-но*, *то* – це безособова предикативна модель, особливість якої полягає у вираженні дії, що виконується людьми, при цьому не називаються виконавці цієї дії. Це означає, що ці форми предикативно не поєднуються з номінативним підметом. Відсутність у таких реченнях іменника в називному відмінку дало ще одну назву цим конструкціям – безпідметові чи безособові» [10, с. 243].

У таких безособових реченнях на форми *-но*, *-то* головний член виражає стан як результат дії в минулому часі, в деяких випадках навіть результат дії, що не була зумовлена людиною (природні явища). В багатьох випадках в таких реченнях присутній також додаток у формі орудного відмінка.

Окрім вище зазначених способів вираження категорії безособовості в українській мові, дослідниця О. В. Корсун виділяє наступні: Дієсловом було в негативній формі (*не було*) або незмініваним словом *нема* (*немає*) та іменником (займенником) у формі родового відмінка, прислівником, особовим дієсловом у безособовому значенні, які показують фізичні явища природи, навколошнього середовища, фізіологічні процеси, психічний стан людини тощо [5, с. 8]. Караман С. О. додає та виділяє набагато більше груп безособових речень, що виражаються в українській мові: головний член виражається предикативним прислівником типу *болісно*, *боляче*, *безлюдно*, *весело*, *гарно*, *відрадно*, *добре*, *прикро*, *радісно*, *сумно*, *тепло*, *страшно*, *тихо*, *холодно* та ін. Дослідник об'єднує цю групу зі способом вираження за допомогою дієслів-зв'язок *було*, *буде*, *стало*, *стає*, *стане* та ін., а також з інфінітивом як залежним компонентом; структури з предикативними прислівниками дієслівного походження на означення сприймання, безособові речення, в яких головний член виражений модальними прислівниками типу *необхідно*, *можна*, *не можна*, *доцільно*, треба та інші, безособові конструкції, головний член яких виражений предикативними словами типу *гріх*, *біда*, *жаль*, *досада*, *сором*, *шкода*, *час*, *пора* та ін., безособові речення з головним членом, вираженим предикативним словом *нема*, при якому наявний непрямий додаток у формі родового відмінка, що називає особу чи предмет, відсутність яких стверджується [4].

Отже, дослідивши, за допомогою компаративного аналізу, категорію безособовості в англійській та українській мовах, можемо стверджувати, що така категорія притаманна двом мовам, проте засоби вираження істотно відрізняються.

Аби краще зрозуміти різницю способів вираження категорії безособовості, порівняємо безособові речення в урбаністичному романі українського письменника

Валер'яна Підмогильного «Місто» та його англійським перекладом. У творі автор розповідає про підкорення міста колишнім селянином Степаном Радченком, висвітлюється трансформація головного героя під впливом міського життя та народження нового письменника.

Розглянемо наступні речення:

It seemed you couldn't go any farther. -Здавалось, далі пливти нема куди.» [11, с. 12]. В англійському перекладі безособовість виражається формальним підметом *it* та безособовим дієсловом *seemed*, в той час, як в українському варіанті категорія безособовості передається за допомогою дієслова З особи множини у формі минулого часу. Обидва варіанти передають враження головного героя та здивування. — *Твердо було спати?* — сумно, якось стомлено спитала вона, помацавши рукою верстмат. - *Was it very uncomfortable sleeping here?* 'she asked in a sad, listless voice, running her hand over the workbench.

[11, с. 21]. В даному реченні в українському варіанті безособовість виражається за допомогою безособової дієслівної форми *було* та інфінітива *спати*, в той час, як в англійській мові ця категорія виражається формальним підметом *it* та герундієм *sleeping*. *How can one be free, Eucrites, when one has a body?* – Як можна бути вільним, Еукріте, коли маєш тіло? [11, с. 11]. В англійському варіанті безособовість виражається займенником “*one*”, що формально робить речення особовим, проте конкретно не називає особу. В українському ж варіанті безособовість передається модальним дієсловом «можна» та інфінітивом «бути». *По правді, йому дуже хотілося пiti.* - *He was, in fact, very thirsty* [11, с. 22]. В українській мові це граматично безособове речення, виражене давальним суб’єктом *йому* та безособовим дієсловом *хотілось*. В той час англійське речення при перекладі зазнало трансформації та стало особовим, що виражене іменною предикативною конструкцією. *Йому довелося зачекати, але він не дуже журився.* - *It turned out he must wait, but this didn't trouble him excessively* [11, с. 22]. В першому реченні, безособовість передається безособовим дієсловом *довелося* та інфінітивом *зачекати*, що передає відтінок примусу. В англійській мові речення є особовим, проте частина *it turned out* передає категорію безособовості за допомогою формального (пустого) підмета *it*. *First, he must register with the local office as a transient member, and then take his place with the others in the job lottery.* - *Треба насамперед зареєструватись, як командировочному, і взятись на облік у профспілчанській біржі праці* [11, с. 23]. В українському варіанті спостерігається типова безособова модель: модальне дієслово *треба* та інфінітив. В англійській мові не існує еквівалентного варіанта слову *треба*, тому застосували модальне дієслово *must*, яке вимагає наявність підмета.

Отже, проаналізувавши український твір та його англійський переклад, можемо зробити висновок, що категорія безособовості присутня в обох мовах. Проте, в українській мові вона набагато поширеніша та має більше способів вираження. В англійській мові таких речень менше. Це відбувається через обов’язковість підмета в англійській мові. Частіше категорія безособовості передається за допомогою формального підмета *it* та безособового займенника *one*, хоча семантичне значення однакове як в оригіналі, так і в перекладі. В англійській мові українські безособові речення часто передаються через структурно особові, але семантично імперсональні конструкції.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. Лінгвістичні методичні аспекти вивчення простого односкладного речення в школі. Методика мови. 2016. № 5. - С. 25-29.
2. Болюх О. В. Семантико-синтактична структура безособового речення: автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук. Київ: Академія наук України, Інститут української мови, 2000. 16 с.
3. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова. Літературне місто. URL: Режим доступу: <https://litmisto.org.ua/?p=6680> (дата звернення 30.10.2025).
4. Кислюк Л. М. Категорія безособовості в сучасній українській мові. Культура народів Причорномор'я, 2012. № 19. С. 58–63.
5. Корсун О.В. Безсуб'єктні речення в англійській та українській мовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філолог. наук: спец. 10.02.17. Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство; Міністерство освіти і науки України, Донецький національний університет. Донецьк, 2014. 20 с.
6. Підмогильний В. П. *Mісто* : роман. Київ : Віхола, 2022. 352 с.
7. Ставицька Л. О. Функціонально-семантичне поле безособових конструкцій у сучасній українській мові. – Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. 2008. № 42. С. 53–58.
8. Тараненко О. О. Безособові речення в системі предикативних конструкцій української мови. Київські державні студії з мовознавства, 2012. Вип. 19. С. 74–81.
9. Шевченко Л. І. Безособові конструкції як відображення суб'єктивності в мові. Літературознавчий портал «ЛітМісто». URL: Режим доступу: <https://litmisto.org.ua/?p=6680> (дата звернення 30.10.2025).
10. Щербій Н. О. Синтаксичні особливості безособових форм на -но, -то у слов'янських мовах. URL: Режим доступу: <file:///C:/Users/acer/Downloads/34.pdf> (дата звернення 30.10.2025).
11. Pidmohylny V. The city / translated by M. Tarnavskyi. K.: Lulu, 2006. 234 p

Шило Павло Володимирович, здобувач вищої освіти факультету гуманітарних технологій

Черкаський державний технологічний університет, Україна

Науковий керівник: Редчиць Тетяна Вікторівна, канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації

Черкаський державний технологічний університет, Україна

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЙ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Наукова комунікація у сфері технологічного розвитку базується на точності фахової лексики та забезпечені взаєморозуміння між мовними спільнотами, адже швидкий розвиток інформаційного середовища зумовлює постійну еволюцію й оновлення спеціалізованих мовних засобів. У цьому контексті дослідження закономірностей відображення технічних понять та методів їх точної передачі в перекладі з німецької мови на українську набуває особливої значущості.

Для правильного перекладу науково-технічних текстів необхідно враховувати специфіку наукового стилю, особливості предметної сфери та труднощі, що виникають у процесі міжмовної передачі спеціалізованої інформації. Тому переклад у галузі інформаційних технологій вимагає від перекладача високої мовної компетентності, а також глибокого розуміння термінологічних систем, що функціонують у системі німецькомовного технічного дискурсу. Зазначене зумовлює потребу у використанні адаптивних перекладацьких стратегій, які забезпечують точність і послідовність відтворення змісту мови оригіналу [1, с. 95]. Наприклад, німецький термін “Rechnernetz” перекладається як «комп’ютерна мережа», а не «мережа обчислювачів», що узгоджується з нормами сучасної української ІТ-термінології.

У цьому контексті специфіка науково-технічного перекладу корелюється з лінгвістичними та когнітивними вимогами, серед яких провідне місце посідає адекватна передача термінології та спеціалізованої лексики. Наприклад, слово “Datenverarbeitungssystem” доцільно перекладати як «система обробки даних», що відповідає нормам українського термінологічного словника [2, с. 230], а німецький термін “Benutzeroberfläche” офіційно перекладається як «інтерфейс користувача». Водночас важливо враховувати, що у процесі перекладу термінів німецької ІТ-лексики виникають явища семантичного зсуву, калькування або необхідність створення нових номінацій. Так, термін “Cloud-Computing” не завжди правильно передається прямим перекладом як «хмарні обчислення», оскільки в українській науковій традиції поступово закріплюється варіант «хмарні технології». Зазначене свідчить про динамічну взаємодію термінологічних систем і необхідність їх постійного оновлення відповідно до розвитку технологій.

Проблеми перекладу науково-технічних текстів, зокрема у сфері ІТ, часто зумовлені швидкими темпами оновлення термінології та появою неологізмів, що відображають нові технологічні реалії [3, с. 225]. Наприклад, терміни “Künstliche Intelligenz” («штучний інтелект»), “Blockchain-Technologie” («блокчейн-

технологія»), “Quantencomputer” («квантовий комп’ютер») постійно змінюють свої семантичні особливості під впливом наукового прогресу. Тому перекладач має орієнтуватися на сучасні галузеві стандарти та словники, що забезпечують актуальність перекладу.

Варто відзначити й те, що структури німецької та української мов істотно різняться на рівні граматики й синтаксису, що безпосередньо впливає на процес перекладу текстів у сфері інформаційних технологій. Адекватність і точність передачі граматичних відношень німецької мови українськими засобами залежать від професійної компетентності перекладача, його здатності розпізнавати семантичні, морфологічні й синтаксичні особливості вихідного тексту та відтворювати їх у мові перекладу з урахуванням наукового стилю [4, с. 126].

Відтак, перекладач виступає мовним посередником та аналітиком термінологічних структур, який здатний здійснювати перекладацькі трансформації відповідно до змісту й контексту тексту. Зазначені трансформації охоплюють різні типи перетворень: граматичні (заміна частини мови), лексико-семантичні (уточнення чи узагальнення значення) та синтаксичні (зміна порядку компонентів або структури речення). Наприклад, термін “Benutzerauthentifizierung” перекладається як «автентифікація користувача», що передбачає морфологічне членування складного слова та відтворення його компонентів у відповідній логіко-граматичній послідовності українською мовою.

Застосування перекладацьких трансформацій є особливо важливим у випадках, коли німецька терміносистема містить складні композити, стандартними для яких є комплексні структури. Наприклад, “Datensicherungsstrategie” передається українською як «стратегія резервного копіювання», тоді як “Softwareentwicklungsprozess” перекладається як «процес розробки програмного забезпечення». У наведених прикладах перекладач зберігає семантичну цілісність терміна, водночас адаптуючи граматичну структуру до норм української мови.

Таким чином, процес перекладу німецьких IT-текстів характеризується складною взаємодією граматичних, лексичних і семантичних чинників, оскільки вимагає від перекладача знання мовних закономірностей й здатності аналітично осмислювати термінологічну систему галузі, прогнозувати можливі труднощі й добирати правильні перекладацькі рішення.

Список використаних джерел:

1. Зубач О. А., Мельничук О. Я. Науково-технічні тексти: перекладознавчий аспект. Вчені записи ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Том 35(74) № 3. Частина 1. С. 95-100.
2. Словник термінів ІТ і комп’ютерної інженерії / В. В. Гнатушенко, Г. М. Коротенко, В. І. Олевський [та ін.]; за ред. В. В. Гнатушенка, Г. М. Коротенка, Л. І. Цвіркуна. Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2025. 709 с.
3. Гавrilova I. Специфіка перекладу термінології сфери ІТ (на матеріалі німецької мови). Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 73, том 1. С. 225-231.
4. Буруніна Н. В., Гавrilova I. M. Переклад науково-технічних текстів у сфері ІТ. Закарпатські філологічні студії. 2021. Випуск 15. С. 122-127.

Боровікова Єлизавета Дмитрівна, здобувачка вищої освіти факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Університет митної справи та фінансів, Україна

Науковий керівник: Голяк Вікторія Іванівна, ст. викл. кафедри іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки
Університет митної справи та фінансів, Україна

ПЕРЕКЛАД НАЗВ ФІЛЬМІВ І СЕРІАЛІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ: МІЖ ТОЧНІСТЮ ТА МАРКЕТИНГОМ

У сучасному глобалізованому світі кіноіндустрія відіграє значну роль у міжкультурній комунікації, а переклад назв кінематографічних творів стає важливим елементом їхнього просування на міжнародному ринку. Німецькомовний кінематограф, що має давні традиції та високу мистецьку цінність, потребує адекватної репрезентації в україномовному культурному просторі. Переклад назв фільму або серіалу є першим контактом глядача з кінопродуктом і значною мірою визначає його комерційний успіх. Саме тому перекладачі постійно стикаються з дилемою вибору між дослівною точністю та маркетинговою привабливістю перекладеної назви.

Метою цього дослідження є аналіз особливостей перекладу назв німецькомовних фільмів та серіалів українською мовою з погляду балансу між семантичною точністю та прагматичною адаптацією. Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань: розглянути теоретичні засади перекладу кінематографічних онімів, проаналізувати стратегії перекладу назв німецькомовних фільмів, дослідити вплив маркетингових чинників на вибір перекладацького рішення, виявити типові тенденції та проблеми під час відтворення німецькомовних кінематографічних назв українською мовою.

Назва фільму є специфічним типом оніма, що виконує номінативну, інформативну та рекламну функції одночасно [10]. За визначенням, фільм є твором кіномистецтва, що поєднує зображення та звук [1]. Назва кінематографічного твору належить до категорії власних назв і становить особливий інтерес для ономастичних студій [2]. Вона є не лише ідентифікатором конкретного кінопродукту, а й важливим елементом його маркетингової стратегії, що має привернути увагу потенційної аудиторії та сформувати певні очікування щодо змісту фільму.

Переклад назв кінематографічних творів є складним завданням, оскільки перекладач має враховувати численні чинники: семантику вихідної назви, її стилістичне забарвлення, культурні конотації, жанрову специфіку фільму, цільову аудиторію та комерційні інтереси дистрибуторів. Теоретичні аспекти перекладу розглядаються в контексті адекватності та еквівалентності перекладацьких рішень [4]. При цьому важливо розуміти, що переклад назв фільму часто виходить за межі традиційного міжмовного посередництва та набуває характеристик адаптації або локалізації.

Німецька мова характеризується низкою особливостей, що створюють додаткові виклики для перекладачів. Зокрема, німецькій мові властива схильність

до утворення складних композитів, що можуть бути стислими та семантично насиченими, але важко відтворюваними іншими мовами. Дослідження демонструють, що при перекладі назв німецькомовних фільмів українською мовою перекладачі стикаються з необхідністю передати не лише денотативне значення, а й конотації, культурні асоціації та емоційне забарвлення оригінальної назви [5].

Важливим аспектом є врахування жанрової специфіки кінематографічного твору. Жанри реклами кіно та способи їх впливу на глядача визначають стратегію презентації фільму на ринку [9]. Для драматичних фільмів можуть бути більш прийнятними метафоричні або алюзивні назви, тоді як для комедій чи бойовиків часто обирають більш прямолінійні та зрозумілі варіанти. Німецькі назви нерідко містять культурно-специфічні компоненти, що вимагають від перекладача глибокого розуміння як вихідної, так і цільової культур [3].

У практиці перекладу назв фільмів з німецької мови можна виділити кілька основних стратегій. Перша стратегія полягає у дослівному перекладі, коли перекладач максимально точно відтворює семантику та структуру оригінальної назви. Така стратегія виправдана у випадках, коли німецька назва є зрозумілою, привабливою та не містить культурно-специфічних елементів, що можуть бути незрозумілими українському глядачеві. Друга стратегія передбачає адаптацію назви з урахуванням особливостей цільової аудиторії та культурного контексту. У такому разі перекладач може відійти від буквального значення оригіналу, зберігаючи при цьому його комунікативну інтенцію та емоційне навантаження.

Третя стратегія, що набуває дедалі більшого поширення, це повна заміна оригінальної назви новою, створеною спеціально для україномовного ринку. Така радикальна трансформація зумовлюється переважно маркетинговими міркуваннями, коли дистрибутори вважають, що оригінальна назва не буде достатньо привабливою або зрозумілою для цільової аудиторії. Тактики перекладу назв фільмів різними мовами демонструють, що вибір стратегії значною мірою залежить від комерційних цілей та прогнозованого сприйняття фільму глядачами [12].

Прагматична спрямованість рекламного тексту відіграє визначальну роль у процесі перекладу кінематографічних назв [8]. Назва фільму функціонує як рекламне повідомлення, що має не лише інформувати потенційного глядача про існування кінопродукту, а й мотивувати його до перегляду. Саме тому перекладачі часто змушені жертвувати точністю заради створення більш комерційно привабливого варіанту. Це особливо актуально для німецькомовних фільмів, оскільки німецька культура може здаватися менш знайомою українському глядачеві порівняно з англомовною.

При цьому важливо знайти баланс між маркетинговою ефективністю та збереженням авторського задуму. Надмірна комерціалізація може привести до викривлення змісту фільму та створення хибних очікувань у глядачів. З іншого боку, занадто буквальний переклад може зробити назву незрозумілою або непривабливою, що негативно вплине на касові збори фільму. Сучасні лінгвістичні дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до перекладу назв, що враховує як лінгвістичні, так і екстраполінгвістичні чинники [6].

Аналіз практики перекладу німецькомовних кінематографічних назв українською мовою виявляє низку проблемних аспектів. По-перше, існує брак

усталених стандартів та рекомендацій щодо перекладу таких назв, що призводить до різнорідності підходів та неузгодженості результатів. По-друге, недостатня увага приділяється збереженню культурної специфіки німецькомовного кіно, що може призводити до уніфікації та втрати національного колориту. По-третє, комерційні інтереси дистрибуторів часто домінують над мистецькими та культурними міркуваннями, що може негативно впливати на якість перекладу та сприйняття німецького кінематографу в Україні [7].

Висновки. Переклад назв німецькомовних фільмів та серіалів українською мовою є складним багатоаспектним процесом, що вимагає від перекладача не лише досконалого володіння обома мовами, а й глибокого розуміння культурних контекстів, особливостей кіноіндустрії та законів маркетингу. Баланс між точністю та комерційною привабливістю залишається ключовою проблемою, що потребує індивідуального підходу до кожної конкретної назви. Подальші дослідження у цій галузі мають зосередитися на розробці чітких критеріїв оцінювання якості перекладу кінематографічних назв, вивчені рецепції перекладених назв цільовою аудиторією та аналізі впливу перекладацьких рішень на комерційний успіх німецькомовних фільмів на українському ринку.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник. (1970–1980). URL: <https://sum.in.ua/s/film>
2. Бучко, Д. Г. (2012). Словник української ономастичної термінології. Харків: РанокНТ.
3. Грінченко, Н. О. (2018). Стратегії адекватного перекладу назв англомовних кінофільмів, що містять культурно-специфічні компоненти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія», (1(69)), 121–123.
4. Жулавська, О. О., & Назаренко, О. В. (2017). Переклад: теоретичні та практичні аспекти. Сумський державний університет.
5. Журавель, Н. В., & Білецька, О. В. (2019). Особливості перекладу назв художніх фільмів з німецької мови українською. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, 2(11), 103–108.
6. Загнітко, А. (2020). Сучасний лінгвістичний словник. ТВОРИ.
7. Кінопортал KINO-TEATR.UA. <https://kino-teatr.ua/uk/>
8. Мусійчук, С. М. (2016). Прагматична спрямованість рекламного тексту (на матеріалі французької мови). Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 14, 260–266.
9. Романюк, Л. Ю. (2013). Жанри реклами кіно та способи їх впливу на глядача. В Сучасні напрямки лінгвістичних досліджень міжкультурної комунікації та навчання іноземної мови в умовах соціокультурної освіти (с. 418–420).
10. Словотвір. <https://slovotvir.org.ua/words/onim>
11. Шитик, Л. В., & Юлдашева, Л. П. (2022). Тактики перекладу англомовних назв фільмів українською мовою. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки, 98, 207–216.

Шевчук Аліна Анатоліївна, здобувач вищої освіти факультету психології, комунікацій та перекладу

Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Крилова Тетяна Василівна, канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу

Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОРЯДКУ СЛІВ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ HARRY POTTER «THE PHILOSOPHER'S STONE» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Дослідження порядку слів є ключовим аспектом порівняльного синтаксису, особливо коли порівнювати аналітичну англійську мову з фіксованим порядком SVO[1] та синтетичну українську мову, де порядок слів більш вільний і визначається функціональною перспективою речення (ФПР)[3].

Актуальність теми обумовлена потребою систематизації синтаксичних трансформацій, які перекладач застосовує для збереження комунікативної та стилістичної насыщеності художнього тексту[4]. Кількісний аналіз цих трансформацій дозволяє оцінити, як структура української мови впливає на розміщення ремі у кінці речення[5].

Теоретичною основою дослідження є праці Вільгельма фон Гумбольдта та концепція мови Фердинанда де Соссюра. Для аналізу порядку слів особливе значення має теорія функціональної перспективи речення Яна Фірбаса, яка допомагає визначити комунікативну роль різних компонентів речення. Українські науковці, зокрема Ольга Турко та І. М. Шиянова, підтверджують тісний зв'язок між порядком слів та комунікативним наміром мовця. Методологічна база класифікації синтаксичних транспозицій спирається на дослідження Жан-Поля Віне та Жана Дарбелльне. Незважаючи на наявні напрацювання, досі недостатньо систематизовано кількісний аналіз відповідностей між англійською SVO-структурою та українськими ФПР-інверсіями, а також вплив художніх особливостей тексту (ритму, експресії, інтонації) на вибір перекладачем варіантів вільного порядку слів[5].

Метою цього дослідження є порівняльний аналіз функціонування порядку слів у простому реченні, класифікація основних типів синтаксичних трансформацій та визначення провідної ролі комунікативного чинника у формуванні українського речення. Типологічні відмінності між англійською та українською мовами, зокрема фіксований порядок SVO проти флексійного вільного порядку, створюють передумови для перекладацьких трансформацій[3]. Перекладачі використовують синтаксичні перетворення для уникнення калькування англійської структури та забезпечення природності викладу. Найчастіше застосовується синтаксична транспозиція, яка змінює порядок другорядних членів для фіналізації ремі[1].

Аналіз простих речень з роману показав кілька типових трансформацій. Найпоширенішою є транспозиція кінцевого елемента (ФПР-актуалізація), коли перекладач переміщує обставинні слова для підкреслення нової інформації.

Наприклад, речення *They were the last people you'd expect to be involved in anything strange or mysterious* перекладено як *Вони були останніми, кого б ви запідозрили у причетності до чогось дивного чи таємничого*. Інший тип — тематична інверсія обставини місця (OVS), коли обставинні слова, що у англійському тексті дотримуються SVO, в українському перекладі часто винесені на початок: *But on the edge of the town, at the top of the hill, sat a large house* → *Але на околиці містечка, на вершині пагорба, стояв великий будинок*. Також використовується стилістична інверсія підмета і присудка (V-S) для динамічності та акценту на означені, як у *She was almost twice as big as him* → *Була вона майже вдвічі більша за нього*. Транспозиція другорядних членів дозволяє зберегти природний ритм і підкреслити дію: *A light flashed on the other side of the road* → *На іншому боці дороги майнуло світло*. Кількісний аналіз показав, що понад 80% змін порядку слів мотивовані комунікативно, що підтверджує пріоритет прагматичної адекватності перекладу над формальною структурою оригіналу[2].

Отже, вільний порядок слів в українській мові виступає ефективним засобом реалізації ФПР, а синтаксична транспозиція — ключовим інструментом забезпечення адекватності перекладу. Подальші дослідження можуть зосередитися на складнопідрядних реченнях та оцінці стилістичного впливу синтаксичних трансформацій на художню виразність тексту.

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Ступак В. Г. Антонімічний переклад як ефективний прийом контекстуального перекладу лексичних одиниць // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія "Філологічні науки". 2016. Кн. 2. С. 36-38.
2. Кобченко Н. Порівняльний синтаксис : [навчально-методичний комплекс дисципліни; освітній рівень – бакалавр]. К. : НаУКМА, 2018. 19 с.
3. Турко О. В. Порядок слів українська мова комунікативне членування речення // APHN. 2022.
4. Шиянова І. М. Функціональна перспектива речення у викладанні перекладу // Стиль і переклад. 2015. 1(5).
5. Шлегель А. В., Гумбольдт В. фон. Класифікація мов на аналітичні та синтетичні (загальнотеоретичні засади)

Микитюк Софія Іванівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Давидова Людмила Вікторівна, доцент, кандидат наук із соціальних комунікацій

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

СТРАТЕГІЇ ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ У ФУТБОЛІ: ШЛЯХИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ЖІНОЧОЇ ЛІГИ В СУЧASNOMU СПОРТИВNOMU МЕНЕДЖМЕНТІ

Сучасне спортивне середовище, навіть попри загальні тенденції до інклузивності, залишається значною мірою гендерно асиметричним у контексті футболу. Жіночий футбол в Україні, хоча і демонструє окремі інституційні досягнення, такі як обов'язкове створення жіночих команд клубами УПЛ, досі не отримує достатньої уваги та фінансування. Актуальність теми зумовлена необхідністю розробки ефективних стратегій для трансформації жіночого футболу з «соціального проєкту» у самодостатній конкурентоспроможний продукт, заснований на принципах рівних можливостей. [4]

Основною метою дослідження є проведення всебічного аналізу бар'єрів гендерної рівності та створення рекомендацій щодо забезпечення сталого розвитку жіночого футболу. Для досягнення цієї мети використано набір аналітичних та практичних методів:

Порівняльний аналіз, що включає зіставлення української моделі з успішними світовими стратегіями, такими як системна інтеграція в Німеччині, комерціалізація через освітню систему у США та паритет цінностей у Скандинавських країнах. Огляд регламенту УАФ щодо клубного ліцензування, а також аналіз фінансових звітів і відкритих даних для визначення масштабів бюджетної нерівності.

Анкетування, спрямовані на збір даних про сприйняття гендерних стереотипів, оцінку медійної присутності жіночого футболу та його привабливість для потенційних інвесторів серед спортсменів, тренерів та управлінців.

Дослідження виявило чотири основні аспекти нерівності у жіночому футболі. Попри формальну інтеграцію, фінансування жіночих команд залишається вторинним: їхні бюджети загалом складають лише 1-5% від ресурсів, що виділяються чоловічим командам. Ця нерівність особливо помітна в оплаті праці та розмірах призових фондів, що сприяє відтоку кваліфікованих кадрів за кордон і фактично блокує професіоналізацію галузі. Жіночий футбол здебільшого розглядається бізнесом як благодійна діяльність замість перспективної сфери для PR чи ESG-інвестицій.[3]

Медіа також відіграють роль у закріпленні гендерної диспропорції. Аналіз показує недолік уваги до висвітлення жіночого футболу, що часто супроводжується низькою якістю контенту. Нестача регулярних трансляцій і аналітичних матеріалів створює своєрідне замкнене коло: недостатня присутність у медіа стримує інтерес спонсорів і обмежує фінансування.[3]

На управлінських і тренерських посадах жінки стикаються з упередженнями, пов'язаними з подвійними стандартами та необхідністю постійно доводити свою професійність. Стереотипи про «недостатню жорсткість» чи «непрактичність» жіночого футболу ускладнюють доступ до ресурсів і кар'єрний розвиток.[1]

Для розвитку жіночої УПЛ потрібна не лише формальна відповідність вимогам ліцензування, але й їхнє посилення через адаптацію провідних світових практик:

Німеччина: системний підхід із обов'язковою інтеграцією до професійних структур та забезпечення якісної інфраструктури. В Україні це може бути запровадження мінімального фінансового порогу для бюджету жіночих команд у межах клубу («ліцензія на рівність»). [2]

США: комерціалізація через освітню систему та незалежна професійна ліга. Українському футболу варто сконцентруватися на централізації маркетингових зусиль і продажу медіа-прав для фінансової стабільності.[2]

Гендерна рівність у футболі є не лише соціальною метою, але й стратегічною потребою, яка сприяє розкриттю спортивного та комерційного потенціалу. Дослідження свідчать, що головний виклик полягає у зміні підходу від сприйняття жіночого футболу як «благодійного проекту» до розуміння його як перспективної інвестиції. Досягнення успіху жіночого футболу в Україні залежатиме від того, наскільки оперативно УАФ та футбольні клуби зможуть перейти від дотримання формальних ліцензійних вимог до здійснення реальних фінансових, управлінських і маркетингових вкладень, заснованих на перевіреных міжнародних моделях.[1]

Список використаних джерел:

1. Регламент з атестації футбольних клубів Української Прем'єр-Ліги (УПЛ). Київ: Українська асоціація футболу (УАФ), 2024. URL: <https://upl.ua/ua/pages/docs>
2. FIFA Women's Football Strategy 2018–2022. Zurich: FIFA, 2018. 32 p. URL:https://docs.euromedwomen.foundation/files/ermwfdocuments/8722_5.40.women%E2%80%99sfootballstrategy.pdf
3. Бойко А. І . Вплив гендерних проблем на формування безпеки суспільства. 2025. Т. 1. URL: http://perspektyvy.pdpu.od.ua/1_2024/10.pdf
4. Мельников А. Ретроспективний аналіз зростання популярності жіночого футболу. Бердянський державний педагогічний університет, 2024. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/4060>

Єлейнік Анастасія Володимирівна, здобувач вищої освіти факультету
гуманітарних технологій
Черкаський державний технологічний університет, Україна

Науковий керівник: Багач Ірина Григорівна, кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаський державний технологічний університет, Україна

СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В АНГЛОМОВНИХ ЗМІ: ТРУДНОЦІ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У сучасному інформаційному суспільстві англомовні засоби масової інформації є потужним інструментом формування політичної картини світу, конструювання наративів і впливу на громадську думку. У контексті українського медіапростору, де інформаційна безпека та критичне мислення мають стратегічне значення, проблема адекватного перекладу суспільно–політичної лексики набуває особливої актуальності. Як зазначає Ю. Найда [8], переклад – це не лише міжмовна передача змісту, а «комунікативний акт, що забезпечує еквівалентний ефект на читача». Відповідно, переклад політичних текстів вимагає від перекладача не просто мовної, а й культурно–ідеологічної компетенції.

Суспільно–політична лексика охоплює слова й словосполучення, які позначають політичні явища, державні інституції, соціальні процеси, міжнародні відносини, партії, рухи та ідеологічні концепти. Як підкреслює М. Бейкер [1], політична мова є системою знаків, у якій кожне слово відображає не лише факт, а й певний ціннісний вибір. У ЗМІ ця лексика набуває особливого прагматичного навантаження, адже журналістський текст має не тільки інформувати, а й формувати оцінку подій.

До складу суспільно–політичної лексики входять назви політичних інституцій (Parliament, Congress), партій (Democrats, Conservatives), міжнародних організацій (NATO, UN, EU), а також неологізми, що позначають сучасні політичні явища (Brexit, Trumpism, woke culture, fake news). Дослідниця М. Катфорд [3] зазначає, що саме ця група лексики найскладніша для перекладу, бо вона «активно реагує на зміни у політичному та соціальному контексті, створюючи рухомі зони значень».

Однією з основних проблем перекладу є полісемія та контекстуальна мінливість політичних термінів. Наприклад, *liberal* може означати і «прибічник демократичних свобод», і «поміркований політик», і просто «толерантна людина». Неврахування контексту здатне змінити політичний смисл тексту. Як зауважує Дж. Хаус [5], «еквівалентність у перекладі має бути функціональною, а не лише семантичною», тобто переклад має виконувати ту саму комунікативну функцію, що й оригінал.

Не менш складною є передача фразеологізмів та ідіом, які є типовими для англомовного політичного дискурсу: *to run for office*, *lame duck*, *spin doctor*, *to cross party lines*. Їхня функція – створити експресію, оцінність або іронічність. Український перекладач змушений добирати експліцитні заміни:

- *lame duck president* → «президент, який утратив політичну підтримку»;
- *spin doctor* → «політичний радник або маніпулятор громадської думки».

Як зазначає М. Басснет [2], перекладач повинен шукати «прагматичну, а не структурну еквівалентність», передаючи емоційний та соціальний контекст.

Окрему групу становлять неологізми та оказіоналізми, створені для позначення нових політичних явищ (Brexit, post-truth politics, cancel culture, deep state). Їхня семантика формується медіа та соціальними мережами, тому переклад має зберігати баланс між зрозумілістю і точністю. Як радить Л. Венуті [10], перекладач може обирати між «доместикацією» (адаптацією до культури цільової мови) та «форенізацією» (збереженням чужорідності тексту). У практиці українського перекладу зазвичай використовується змішаний підхід: Brexit → Брекзит, cancel culture → культура скасування, deep state → глибинна держава.

Важливою проблемою є евфемізація політичного дискурсу. Евфемізми, на кшталт: collateral damage, pre-emptive strike, regime change, виконують маніпулятивну функцію, приховуючи справжню природу дії. Дж. Лакоф [6] називає це «фреймінгом реальності», коли вибір слова формує спосіб мислення реципієнта. Перекладач повинен усвідомлювати ідеологічні наслідки таких лексем і, залежно від жанру, або нейтралізувати їх («втрати серед мирного населення» замість collateral damage), або залишати в оригінальній формі з поясненням.

Політична лексика є носієм ідеологічних смислів. Наприклад, терміни freedom fighters і terrorists можуть стосуватися одних і тих самих осіб, але різних за політичною інтерпретацією. Як зауважує А. Честермін [4], перекладач мусить діяти етично, зберігаючи баланс між вірністю джерелу й нейтральністю перекладу.

Інша складність – фонові знання та інтертекстуальність. Багато текстів у ЗМІ апеляють до історичних або культурних подій, зрозумілих для англомовного світу: Watergate, McCarthyism, 9/11, Cold War rhetoric. Українському читачеві ці реалії можуть бути менш відомими, тому, як зазначає О. Ребрій [9], перекладач має «виконувати роль культурного посередника, який адаптує зміст, зберігаючи смислову глибину». Наприклад, McCarthyism returns доцільно перекласти як «повернення політичних переслідувань за ідеологічними мотивами», пояснюючи зміст аллюзії.

Проблема культурної еквівалентності виникає також тоді, коли певні політичні інститути не мають аналогів у цільовій культурі: filibuster, caucus, impeachment. У таких випадках перекладач має вибирати між транскрипцією (імпічмент), калькуванням (тіньовий кабінет для shadow cabinet) або описом (filibuster – процедура затягування розгляду законопроекту в Сенаті США). Згідно з концепцією функціонального перекладу Х. Вермеєра [11], «адекватність перекладу визначається його цільовою функцією, а не формальною точністю».

Розглянемо кілька прикладів із сучасних англомовних ЗМІ:

“The government faces a vote of no confidence.” → «Уряд стикається з голосуванням про недовіру».

Комунікативно еквівалентний переклад вважається доцільним, оскільки поняття існує в українській політичній практиці.

“The opposition accused the prime minister of gaslighting the public.” → «Опозиція звинуватила прем'єра у маніпулюванні громадською думкою».

Термін gaslighting належить до психологічного дискурсу й означає викривлення сприйняття реальності. Дослівний переклад був би неприродним, тому використано функціональний аналог.

“Grassroots activists are reshaping the party’s agenda.” → «Активісти з місць змінюють порядок денний партії».

Вислів grassroots передає ідею «низового» політичного руху, тому дослівний переклад був би недоречним.

Ці приклади підтверджують, що адекватний переклад потребує одночасного врахування контексту, політичного підтексту, жанру й аудиторії.

Перекладач політичних текстів виступає не лише фахівцем із мови, а й аналітиком, який моделює вплив повідомлення на читача. Як стверджує М. Басснет [2], перекладач є «співтворцем тексту, що бере участь у його політичній інтерпретації». Це особливо помітно у журналістиці, де переклад може підсилювати або нейтралізувати емоційний ефект повідомлення.

У політичному перекладі важливо зберігати баланс між нейтральністю і впливом. З одного боку, журналістський стиль вимагає точності, з іншого – уникнення ідеологічної ангажованості. За спостереженнями К. Мейсфілд [7], перекладач є «інтерпретатором соціального контексту, який несе відповідальність за збереження смыслової інтегритетності тексту».

Переклад суспільно–політичної лексики з англійської на українську мову є складним процесом, який вимагає поєднання мовної, культурної, когнітивної та ідеологічної компетенцій. Основними труднощами є полісемія, метафоричність, наявність неологізмів, інтертекстуальності та ідеологічна маркованість політичних одиниць. Ефективний переклад можливий лише за умови глибокого аналізу контексту, розуміння культурних реалій і прагматичних намірів автора.

Оптимальним підходом є гнучке використання різних стратегій – транскрипції, калькування, опису, контекстуальної заміни відповідно до жанру, комунікативної мети та очікувань аудиторії. Перекладач виконує роль медіатора між культурами, сприяючи не лише точності інформаційного обміну, а й збереженню етичних і смылових орієнтирів. Як зазначає Л. Венуті [10], «етична місія перекладача полягає у прозорому, але чесному представленні чужої культури в межах своєї».

Список використаних джерел:

1. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge. 2018. № 2. С. 15–28.
2. Bassnett S. Translation Studies. Routledge. 2014. № 3. С. 41–56.
3. Catford J. A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. Oxford University Press. 2016. № 1. С. 7–19.
4. Chesterman A. Ethics of Translation. John Benjamins Publishing. 1997. № 4. С. 101–118.
5. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. Routledge. 2015. № 2. С. 59–72.
6. Lakoff G. Don’t Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate. University of Chicago Press. 2004. № 1. С. 33–45.
7. Maysfield C. Translating Political Discourse: Challenges and Strategies. Cambridge University Press. 2021. № 3. С. 22–38.
8. Nida E. Toward a Science of Translating. Brill. 1964. № 2. С. 11–26.
9. Rebrij O. Cultural Adaptation in Translation. V. N. Karazin Kharkiv National University Press. 2015. № 1. С. 47–58.
10. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. Routledge. 1995. № 4. С. 63–79.
11. Vermeer H. Skopos and Commission in Translational Action. Julius Groos Verlag. 1989. № 3. С. 5–17.

Зленко Ірина Анатоліївна, здобувач вищої освіти факультету української та іноземної філології

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка, Україна

УРБАНІСТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРАХ В. ПІДМОГИЛЬНОГО

Постановка проблеми. Урбанізація в Україні на початку ХХ століття спричинила суттєві зміни у світосприйнятті суспільства, що знайшло відображення у художній літературі. Творчість Валер'яна Підмогильного є вагомим етапом у розвитку української літератури, оскільки письменник одним із перших звернувся до осмислення міського простору як складного соціокультурного та психологічного феномену. Розгляд його творчості в контексті української урбаністичної літератури дозволяє глибше зrozуміти культурні та соціальні зміни, що відбувалися в українському суспільстві у ті роки, а також дозволяє оцінити внесок Валер'яна Підмогильного у формування української інтелектуальної прози та урбаністичної тематики в українській літературі.

Аналіз досліджень. Творчість Валер'яна Підмогильного та його роман «Місто», стали темою праць таких дослідників: Куриленко І., Мовчан Р., Борисюк І., Лущій С., Бандура Т., Коломієць Л., Костюк Г. та ін.

Мета дослідження – аналіз урбаністичних мотивів у творчості Валер'яна Підмогильного, зокрема роману «Місто». Визначення ролі міського простору у формуванні внутрішнього світу та ідентичності головного героя, виявлення літературних особливостей урбаністичної прози цього періоду.

Виклад основного матеріалу. У творах В. Підмогильного образ міста постає в кількох аспектах, таких як: соціальний, психологічний, філософський, етичний та естетичний. Образ міста в оповіданні «Старець» (1919) є метушливим, байдужим, воно чинить моральний тиск на людину, позбавляючи її власного «Я», зливає її з натовпом або ж викидає із суспільного життя: “Місто шуміло й хвилювалось, кипіло й реготалось. Життя виштовхувало на вулиці тисячі, десятки тисяч людей, котрі бігли, метушились, щось думали, обмірковували, сміялися, плакали, сподівались і, нарешті, помирали” [8]. Місто як штучне і неприродне середовище зображене в оповіданнях «Собака (1920), Проблема хліба» (1922) та «Військовий літун» (1923). Автор називає його «сірою кам'яницею», підтверджуючи цю назву неодноразовим повторенням епітету сірий: “...місто, що сірою плямою лежало далеко геть, завезене ранковим туманом... Туман розходився. Місто росло, насувалось на них і розпадалось на будинки” [8]. Проблема «місто – село» та «людина – місто» також простежувалася в нарисах «Пожежа» та «Отаман Кремнюк». Тут можна побачити реалістичне зображення селян, які мужньо рушають на далеке та неосяжне місто задля його завоювання. У 1925 році з'являється повість «Третя революція», де на місто дивляться не як на культурний центр, а як на ледаче чудовисько, яке роками експлуатувало селян, як робочу силу. Підмогильний дивився на місто, як на середовище, в якому сільській людині психологічно складно адаптуватися до активного життя цього місця. Так некомфортно і самотньо почувається геройня роману «Невеличка драма» Марта Висоцька. [6]

Один з найвідоміших романів В. Підмогильного «Місто», який вперше вийшов друком у Харкові у 1928 році і вже наступного року видався вдруге, став першим урбаністичним романом в українській літературі і, разом з тим, предтечею екзистенціалізму. У цій філософсько-інтелектуальній роботі В. Підмогильний глибоко проаналізував проблеми сучасності, чим і привернув велику увагу критиків та людей. Проводилися різні диспути, під час яких активно обговорювали і критикували роман, адже в ньому було використано світовий мотив шляху людської цивілізації через підкорення міста. Цей мотив чи не вперше в українській літературі був поміщений у психолого-філософську площину і достовірно переданий через переконливий і складний характер Степана Радченка. Автор намагався більше художньо дослідити цей шлях, ніж просто описати, щоб місто виглядало наблизеним до психіки українського народу і було зосередженим у ній. Л. Коломієць наголошує, що роман «Місто» варто аналізувати у контексті розвитку європейського роману. Він містить у собі елементи реалістичних та романтичних кліше, а також риси «експериментальної» прози, яка створює характерний стиль для 1920-х років. У ньому відображається об'єктивне і реалістичне бачення і сприйняття світу. Роман вирізняється більш традиційною формою, оскільки автор свідомо орієнтувався на класичний роман. Його розповідь чітка, логічна, послідовна та лаконічна, хоча й насычена деталями. [2]

Перше, що привертає увагу читача – це можливість побачити і оцінити міський простір очима звичайного сільського хлопця Степана, який поступово пристосовується до життя у місті, вбираючи його правила та норми і таким способом «завойовує» своє місце у ньому. Місто постає як простір нових можливостей та випробувань, що є одним із центральних мотивів урбаністичної проблематики твору. Воно є своєрідним магнітом, який притягує до себе молодь із села, яка прагне здобути вищу освіту та досягти успіху у житті. Урбаністичне середовище виступає не лише простором, де відбуваються певні дії, а й як механізм, що змінює свідомість та поведінку людини, змушує переосмислювати свої моральні та етичні принципи. Так постає ще одна проблема – трансформація особистості залежно від суспільства. Місто ділить людей на різні соціальні групи і кожен бореться за своє місце у вири урбаністичного життя. Воно змінює спосіб мислення людей, спонукає ставити свої інтереси понад усе і досягати цілей різними способами. У романі відкривається проблема самотності. Незважаючи на те, що у місті людина завжди знаходиться поміж інших людей, вона стає відчуженою, втрачає душевний спокій: ніхто не може зрозуміти по-справжньому, підтримати; чим більший успіх у місті – тим більша самотність.

Конфлікт між селом і містом можна вважати центральним елементом урбаністичної проблематики роману. Так у романі Степан приїхав до Києва, щоб здобути освіту, а потім повернутися до рідного села, щоб там сприяти розвитку і допомагати. Але згодом він віддаляється від села, а місто його все більше поглинає; місто ніби дарує йому свободу, якої в нього не було раніше, але він сприймає її відчужено та агресивно. Герой спочатку боїться входити в новий світ, він часто згадує своє село: «Його село, те, що Степан покинув, теж стояло на березі, і зараз він несвідомо шукав спорідненості між своїм та цим селом, що випадково трапилося йому на великій путі. І радісно почував, що ця кревність єсть і що в ці хати, як і в свої покинуті, він би зайшов господарем. З жалем дивився, як тане воно,

одсугаючись за кожним рухом машин, і от пасмо гидкого диму сховало його зовсім. Тоді Степан зітхнув. Може, це було вже останнє село, що він побачив перед містом» [7]. Така антитеза села – місто відображає тодішній процес урбанізації, коли багато людей залишили свої рідні місця у пошуках кращого життя і ширших можливостей.

Також у романі розглядається проблема маргінальності суспільної позиції героя, його внутрішньої суперечності між радістю і болем, розумом та емоціями, а також його невизначеності у рішенні бути письменником. Це підкреслює складність людської природи та її багатовимірність, демонструючи, що боротьба із зовнішніми викликами не завжди призводить до успіху. Герой, незважаючи на свої внутрішні переконання, зосереджується лише на зовнішніх змінах, і його розвиток зрештою веде в глухий кут. Автор сміливо виокремлює ці аспекти, свідомо звертаючись до теми маргінальності. У романі В. Підмогильний пропонує новаторське бачення цієї проблематики, що було незвичним для української літератури того часу та відкривало простір для поглиблених роздумів і узагальнень.

Отже, твори Валер'яна Підмогильного вирізняються своєю багатогранністю. Він глибоко розуміє психологічні та соціальні процеси, які відбуваються у суспільстві в цей час. У творчості В. Підмогильного яскраво простежується урбаністична проблематика. Одним із основних творів є роман «Місто», де ця тема є найбільш виражена. Він описує такі теми як: самотність, відчуження, зміну свідомості та внутрішнього світу людини, невизначеність, вплив міста на психологічні аспекти, протиставлення міста та села.

Список використаних джерел:

1. Борисюк І. Міфологічна матриця роману В. Підмогильного «Місто». *Наукові записки НаУКМА*. 2011. Т.124. С. 32–36.
2. Коломієць Л. «Місто» В. Підмогильного: проблематика та структурна організація. *Слово і Час*. 1991. № 5. С. 64–70.
3. Костюк Г. Валер'ян Підмогильний // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття : у 3-х книгах. – Кн. 2. Київ : Рось, 1994. С. 307–317.
4. Кузьменко В. Історія української літератури ХХ – поч. XXI ст. у трьох томах. 1 том. Київ : «Академвидав», 2013. С. 385–392.
5. Куриленко І. «Місто/село» або «свое/чуже» як провідні бінарні опозиції роману «Місто» В. Підмогильного. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 2. С. 486–489.
6. Лущій С. Образ міста в прозі Валер'яна Підмогильного. *Рідний край*. 2012. № 2 (27). С. 110–116.
7. Підмогильний В. Місто. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2005. 256 с.
8. Підмогильний В. Оповідання. Повість. Романи. Київ : Наук. думка, 1991. 800 с.
9. Підмогильний В. Отаман Кремнюк. *Повстанці й інші оповідання*. Прага – Берлін : Нова Україна, 1923. 47 с.

Пудилик Тарас Петрович, здобувач вищої освіти
Факультету психології, комунікацій та перекладу
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Будanova Ліана Георгіївна, професор, завідувач кафедри
англійської філології і перекладу ФПК
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Вступ

Актуальність теми підготовки перекладачів для авіаційної галузі обумовлена сучасними глобалізаційними тенденціями, зростанням інтенсивності міжнародних авіаперевезень і посиленням вимог до безпеки польотів. У таких умовах перекладач виступає не лише посередником між мовами, а й важливою ланкою системи авіаційної комунікації, від точності якої залежить оперативність прийняття рішень та безпека польотів [1; 2].

Особливість професійної діяльності перекладача авіаційної галузі полягає у необхідності володіння не лише стандартною англійською мовою, але й авіаційною англійською (Aviation English), що має суверо регламентовану термінологію, фразеологію радіообміну, специфічну граматику та контекст використання [3]. Знання міжнародних авіаційних стандартів, таких як ICAO Annex 1 та Doc 9835 Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements, є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Таким чином, формування професійної компетентності перекладача в авіаційній сфері потребує продуманого, науково обґрунтованого підходу, який враховує методологічні принципи сучасної лінгводидактики, перекладознавства та авіаційної освіти.

Мета роботи

Метою дослідження є визначення методологічних зasad і науково обґрунтованих методів вивчення процесу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. У межах роботи розглянуто теоретичні основи проблеми, проаналізовано сучасні освітні програми, а також окреслено методи, що дають змогу поєднати теоретичний аналіз із практичними рекомендаціями для вдосконалення навчального процесу.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становлять чинні освітні програми українських закладів вищої освіти (зокрема Національного авіаційного університету та Київського національного лінгвістичного університету) та міжнародні документи, такі як ICAO Doc 9835, Annex 1 і EMT Competence Framework [1; 3; 4].

До емпіричної бази було залучено навчальні програми авіаційних тренінгових центрів, зокрема SkyUp Aviation School і Eurocontrol Training Zone, що дало змогу провести порівняльний аналіз вітчизняних та міжнародних підходів.

У дослідженні застосовано такі методи:

- порівняльно-перекладознавчий аналіз, який дозволив зіставити структуру професійної компетентності у вітчизняних та міжнародних програмах підготовки перекладачів;
- дистрибутивний метод, використаний для визначення частоти представлення ключових компонентів компетентності в навчальних планах;
- компонентний аналіз, що забезпечив виділення основних складових професійної компетентності перекладача авіаційної галузі;
- метод контент-аналізу, застосований для дослідження змісту авіаційно-мовних курсів і навчально-методичних матеріалів [5].

Результати та обговорення / Results and discussion

Отримані результати свідчать, що професійна компетентність перекладача авіаційної галузі є інтегративним утворенням, яке охоплює низку взаємопов'язаних компонентів:

- лінгвістичну компетентність;
- комунікативну компетентність;
- термінологічну компетентність;
- авіаційно-технічну компетентність;
- технологічну компетентність;
- психоемоційну компетентність [6; 7].

Процес формування цієї компетентності відбувається у кілька етапів:

1. Аналітичний етап — систематизація навчальних програм і міжнародних вимог (ICAO, EMT).
2. Структурний етап — визначення складу професійних компетентностей і критеріїв їх сформованості.
3. Порівняльний етап — зіставлення вітчизняних і зарубіжних освітніх практик.
4. Практико-орієнтований етап — визначення педагогічних умов, що сприяють розвитку професійної компетентності перекладачів.

Виявлено основні труднощі у формуванні компетентності: обмежена кількість автентичних авіаційних матеріалів, недостатня кількість авіасимуляційних практик, а також відсутність уніфікованих навчальних посібників для перекладачів авіаційної тематики [8].

Висновки

Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі — це складний і багаторівневий процес, який потребує поєднання теоретичних знань, практичних навичок і галузевої спеціалізації. Найефективнішими методами дослідження цього процесу є порівняльно-перекладознавчий, дистрибутивний і компонентний аналіз.

Результати дослідження мають практичне значення для удосконалення програм підготовки перекладачів у ЗВО авіаційного профілю, розроблення галузевих навчально-методичних матеріалів і запровадження автентичних авіаційних практик. Це дозволить забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних діяти в умовах міжнародного авіаційного середовища.

Список використаних джерел:

1. Doc 9835. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements. International Civil Aviation Organization, 2010.

2. ICAO Annex 1 — Personnel Licensing. International Civil Aviation Organization, 2022.
3. EASA Aircrew Regulation (EU) No 1178/2011. European Union Aviation Safety Agency, 2021.
4. EMT Competence Framework for Translator Training. European Commission, 2017.
5. Грищенко, Т. (2020). Методологічні підходи до формування перекладацької компетентності у професійній освіті. Проблеми лінгводидактики, №2, с. 45–52.
6. Козак, О. (2019). Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у контексті вимог авіаційної галузі. Професійна освіта: методологія, теорія та практика, №3, с. 88–94.
7. Плотнікова, І. (2021). Компонентна структура перекладацької компетентності майбутніх фахівців. Наукові записки КНЛУ, Т. 24, №2, с. 113–121.
8. SkyUp Aviation School. Training Programs for Aviation Communication and Translation, 2023.

СЕКЦІЯ 21.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

Суркова Марія Олегівна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Іщенко Олена Миколаївна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ФЕНОМЕН «СПОЖИВАЦЬКОЇ ЕКОНОМІКИ»

Актуальність дослідження феномену глобалізації зумовлена її визначальною роллю у формуванні сучасної моделі світового розвитку. У добу постмодерну глобалізація стає не лише економічним, а й культурно-цивілізаційним явищем, що трансформує традиційні уявлення про виробництво, споживання та соціальні відносини. Вона пронизує всі сфери суспільного життя, визначаючи характер міжнародної взаємодії, темпи науково-технічного прогресу, напрямки культурної еволюції. Саме в цьому контексті глобалізація постає як багатовимірний процес, що охоплює економічні, інформаційні, політичні та соціокультурні виміри, формуючи нову структуру світового господарства й комунікації.

Особливе значення глобалізація має для розуміння витоків і динаміки споживацької економіки — системи, у якій матеріальне споживання перетворюється на провідний чинник суспільного розвитку. Поширення інформаційних технологій, посилення ролі транснаціональних корпорацій, а також зростання впливу медіа й цифрових платформ (Instagram, TikTok, YouTube) створюють умови для формування глобальної культури споживання, що стирає межі між національними ринками. У цьому середовищі індивід починає ідентифікувати себе через здатність споживати, а соціальний статус усе частіше визначається рівнем матеріальних благ і стилем життя. Таким чином, феномен споживацької економіки розглядається як закономірний результат глобалізаційних процесів, які упродовж останніх десятиліть охопили світ. Він відображає взаємозв'язок економічних, технологічних і культурних чинників, що впливають на поведінку людини, її цінності та систему соціальних орієнтирів.

Метою нашого дослідження є аналіз впливу глобалізації на становлення споживацької економіки, виявлення її соціокультурних, економічних та екологічних наслідків. Теоретичну основу роботи становлять праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Іванової А. А., Левченко Л. О., Мушіліної О. М., Новікова Б. В., Левіта Т. Р., Дейя Н. П., Кешки М. С., Мемуші А. В., Кізгіна Г. А., Джамала Б. Л. та ін.

Філософія глобалізації ґрунтується на ідеї цілісності світу, у якому жодна країна не може існувати ізольовано. Глобальність означає життя у світовому співтоваристві, де всі процеси — економічні, соціальні та культурні —

взаємопов'язані [1]. Саме ця взаємозалежність стає підґрунтям для формування спільних моделей поведінки, зокрема споживання. Сьогодні є загальновизнаним фактом, що медіа, цифрові платформи відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки завдяки їм відбувається трансляція моделей споживання, популяризація трендів й норм поведінки. Соціальні мережі (Instagram, TikTok, YouTube) стають потужними агентами культурної глобалізації, що усувають межі між національними ринками та створюють спільне інформаційне середовище. Вони формують ідеалізовані уявлення про успіх, красу, добробут, уніфікуючи споживацькі прагнення [2]. Тож, все частіше соціальні пріоритети й культурні орієнтири визначаються динамікою споживання.

Поряд з цим спостерігається і уніфікація споживчих потреб. Ідентичні товари, фільми, музика, візуальні образи поширяються по всьому світу через медіа, створюючи гомогенізовану споживчу культуру. Міжнародні компанії пропонують однакові або схожі продукти на всіх континентах, що сприяє уподібненню моделей поведінки та формуванню глобальних сегментів споживачів із подібними цінностями, стилем життя [4]. У таких умовах структура й ієархія потреб змінюються: можливість вибору між численними товарами та ринковими ситуаціями стимулює споживачів уточнювати власні критерії прийняття рішень. У такий спосіб активна діяльність транснаціональних брендів спонукає до уніфікації споживчих звичок населення різних країн. Відтак, метою окремого взятого індивіда стає споживання, а його головною цінністю — споживати якомога більше. В результаті у несвідомому формується «гонитва споживання», що зумовлює низку психологічних наслідків, серед яких підвищений рівень стресу та компульсивне купування. Так люди, які відчувають більший стрес, частіше купують різні речі без потреби, зменшуючи таким чином внутрішнє напруження.

Тож, культура споживання, стимульована глобалізацією, трансформується в гіперспоживання, тобто бездумне накопичення речей та послуг, формуючи новий тип особистості, ідентичність якої визначається купівельною спроможністю, прагненням задоволити власні бажання за будь яку ціну.

Варто констатувати, що сьогодні в економічний площині серед усіх соціальних відносин — виробництва, обміну, розподілу та споживання — саме гіпертрофоване споживання або «споживацтво», привертає найбільшу увагу суспільства. Надмірне споживання, особливо в економіках із кредитним способом життя (як у США), призводить до «перегріву» споживчих ринків і формує механізми глобальних криз, приміром фінансової кризи 2008 року. Такий стан є наслідком філософії маркетингу, що стимулює «споживчу булімію» — постійне прагнення до розширення потреб і неможливість досягнення насичення [5].

Поряд з цим масове поширення споживацьких моделей, орієнтованих на швидке оновлення товарів і постійне зростання рівня споживання, стимулює надвиробництво, що призводить до виснаження природних ресурсів і збільшення кількості відходів, прискорюючи екологічну катастрофу. Глобальні ланцюги постачання, створені для задоволення попиту «глобального споживача», супроводжуються значними обсягами транспортних перевезень, що підвищує викиди парникових газів та поглиблює проблему кліматичних змін. Сучасна економічна система прагнучи безмежного зростання споживання в умовах обмежених ресурсів неминуче призводить до деградації довкілля [3]. Тож

екологічні наслідки культури споживання, що посилюється під впливом глобалізації, набувають масштабного характеру й становлять одну з головних загроз сталому розвитку.

Отже, глобалізація виступає ключовим чинником формування споживацької економіки, трансформуючи не лише економічні процеси, а й культурно-ціннісні орієнтири сучасного суспільства. Вона сприяє уніфікації споживчих практик, розширяє ринки, прискорює обмін інформацією, формує глобальну ідентичність, засновану на здатності індивіда споживати. У цьому контексті споживання перетворюється на центральний елемент соціальної поведінки, що визначає статус, стиль життя та систему цінностей особистості. Поряд з цим економічне зростання, засноване на постійному розширенні споживання, супроводжується психологічним виснаженням і деградацією природного середовища. «Споживацька булімія» яскраво ілюструє патологічну залежність сучасної економіки від надмірного споживання, що стає причиною фінансових і екологічних криз.

На нашу думку для забезпечення сталого розвитку людства необхідним є переосмислення ролі споживання у глобальному світі. Формування нової моделі економіки майбутнього, яка має базуватися на принципах раціонального споживання, соціальної відповідальності та екологічної збалансованості. Тільки за таких умов глобалізація може стати не джерелом криз, а чинником гармонійного співіснування людини, суспільства й природи.

Список використаних джерел:

1. Рябініна О.В. Глобалізація як предмет філософського аналізу. 2017. URL: <http://psi.nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-socialnyh-i-gumanitarnyh-dyscyplin/GPS-1.1.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Kizgin H., Jamal A., Dey B., Rana N. The Impact of Social Media on Consumers' Acculturation and Purchase Intentions. *Information Systems Frontiers*. 2018. № 20. P. 503-514. DOI: 10.1007/s10796-017-9817-43.
3. Keshky M.S., Almohammadi I.A. Perceived stress and compulsive buying among Saudi adults: the mediation role of rumination. *BMC Psychology*. 2025. №. 1. P. 1004. DOI: 10.1186/s40359-025-03369-6.
4. Щерба О.І. Споживча поведінка за умов глобалізації. *Габіту*. 2020. Випуск 13. Т. 1. С. 15-22. URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/13_2020/part_1/4.pdf (дата звернення: 30.10.2025).
5. Нікіфоров А.А. Розвиток видів споживання в умовах глобальних змін. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2025. № 3. С. 320-327. DOI: 10.32983/2222-4459-2025-3-320-327.

Доценко Денис Сергійович, здобувач вищої освіти факультету комп'ютерної інженерії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Тіхонова Лідія Анатоліївна, канд. філос. наук, доцент, професор кафедри філософії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧASNOGO СУСПІЛЬСТВА

Сучасне суспільство поступово еволюціонує від констатації ризиків до створення певних інститутів та організації сталого розвитку. Людство шукає засоби, методи та моделі вирішення нагальних проблем вичерпаності природних ресурсів, подолання наслідків техногенних та антропогенних факторів та передбачення глобальних світових криз. Протиріччя сучасної епохи тільки зростають і серед дослідників суспільно-політичних проблем навіть відновилася дискусія про вичерпаність капіталізму як політичної системи. Уявлення людства про принципи сталого розвитку спочатку розроблялися у галузі математичних досліджень. Але кардинальні зміни у всіх царинах життя сучасного суспільства (у тому числі і наслідки пандемії COVID 2019) привели до розуміння, що кризові явища тільки будуть поглиблюватися. Ці зміни є настільки складними для адекватного сприйняття масовою свідомістю людства, що потребують нових досліджень невизначеності та непередбачуваності результатів людської діяльності. Більшість дослідників цих проблем вважають, що можливості досягнення стійкого розвитку в ситуації коли розпадаються звичайні зв'язки, руйнуються традиційні структури а нова націоналізація вибудовується в умовах глобалізаційних процесів, постійно зменшується[1].

У свідомості сучасної людини складаються уявлення про світ, що руйнується і така ситуація породжує депресивні стани, соціальну недовіру та невпевненість у майбутньому. Людство завжди прагнуло вирішення проблем справедливості, добробуту, рівності як на політичному, так і на практичному рівні. Революційні ідеї будівництва нового суспільства та консервативні ідеї збереження традиційних досягнень приводили до насильства і, в результаті – до нових соціальних вибухів, омані та маніпулювання. У цьому сенсі дуже небезпечними є ілюзії щодо сталості авторитарних режимів.

Визначаючи поняття сталого розвитку, потрібно розуміти, що будь-який етап руху до нових змін може бути як прогресивним, так і регресивним. Сталий розвиток є тимчасовою перервою руху, яка необхідна для створення резервів подальших змін. В межах будь-якого соціального організму сталий розвиток створюється спільними діями соціальних суб'єктів, головним з яких є держава. Сучасна демократична держава координує дії бізнесу, суспільних організацій, великих та малих соціальних груп у процесі формування соціальної рівноваги. Важливо розуміти, що кожен соціальний суб'єкт має виконувати ті функції, які належать йому у межах професії або посади. Інакше може виникнути так звана «механічна сталість» що призведе до диспропорцій, конфліктів, кризи[2].

Отже, професійне, відповідальне та наукове керівництво є головною умовою сталого та поступового розвитку сучасного суспільства. Ще однією умовою вчені вважають розвиток людини у єдності розуму, інтелекту та моральних принципів. Метою розвитку суспільства є гуманітаризація людського буття, що може забезпечити просування суспільства шляхом прогресу та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Мельник В.В., Поліщук О.М., Сталий розвиток в умовах глобалізації, Економіка і суспільство. - Випуск # 50 / 2023.- DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-63>
2. Салашенко Т. І., Самойленко В. С. Роль і місце парадигми сталого розвитку у наукових дослідженнях.- Проблеми економіки № 1 (55), 2023.С.151-160.

Савченко Софія Іванівна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Іщенко Олена Миколаївна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

СИМУЛЯЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі, де цифровізація стає основою соціально-економічних процесів, симуляція бізнес-процесів виступає не лише технічним інструментом моделювання, а й глибоким філософським феноменом, що обумовлює її актуальність. Вона поєднує технологічні, пізнавальні та онтологічні аспекти, які змінюють уявлення про реальність, працю і саму людину.

Метою нашої розвідки є філософське осмислення симуляції бізнес-процесів у контексті постмодерністської культури, віртуалізації економічної діяльності та феномена *homo simulacrum* — людини, що існує в межах моделювання й симульованих процесів.

Симуляція бізнес-процесів означає побудову цифрових моделей, які відтворюють реальні дії компаній, зокрема управління, логістику, виробництво та маркетинг. Цей підхід дозволяє аналізувати наслідки управлінських рішень без втручання у реальні системи. Як зазначає вітчизняна дослідниця Станасюк Н. С. застосування симуляційних технологій у бізнесі зменшує невизначеність, допомагає виявити «вузькі місця» процесів і підвищує ефективність організацій. Серед провідних інструментів нині — Business Process Model and Notation (BPMN), process mining і цифрові двійники (*digital twins*), які створюють динамічні віртуальні копії підприємств. Вони дають змогу відстежувати зміни в режимі реального часу, прогнозувати сценарії розвитку та виявляти ризики [1]. Така симуляція стає не просто аналітичним інструментом, а формою нового мислення — мислення алгоритмами, що дедалі частіше визначає бізнесову поведінку.

Однак феномен симуляції виходить за межі технологічної площини. У філософії постмодерну, особливо у працях французького філософа Жана Бодріяра, поняття симуляції набуває екзистенційного значення. Учений стверджував, що сучасне суспільство живе в умовах *гіперреальності* — простору, у якому моделі, копії та знаки замінюють собою оригінали [2]. У цьому сенсі бізнес-процеси, змодельовані в цифровому середовищі, стають самодостатніми: симуляція починає керувати реальністю, а не навпаки. Філософ описував цей феномен через поняття *симулякру* — копії без оригіналу, яка створює власний сенс і цінність [3]. У корпоративному контексті це проявляється тоді, коли компанії оцінюють успіх не за реальними показниками, а за візуалізованими моделями ефективності, дашбордами, рейтингами та віртуальними KPI. Таким чином, економічна діяльність набуває ознак гри з образами, у якій істинність підмінюється ефективністю.

Розширюючи ідеї Бодріяра, можна говорити про появу нової антропологічної постаті — *homo simulacrum*, людини симулякру. Це суб'єкт, який існує не у світі речей, а в середовищі знаків, алгоритмів і моделей. Для *homo simulacrum* характерна

подвійність: з одного боку, він володіє колосальними можливостями аналітики, прогнозування та управління, з іншого — втрачає автентичність і безпосередній зв'язок із реальністю [4]. Його діяльність спрямована не на створення, а на відтворення і коригування симульованих процесів.

Сьогодні бізнес як соціальна система зазнає цієї трансформації. Організації поступово переходят до постреального стану, коли економічні відносини, праця й навіть цінності стають об'єктами моделювання. У такому контексті виробництво товарів замінюється «виробництвом реальностей» — аналітичних звітів, прогнозів, сценаріїв, які самі починають формувати поведінку людей. Згідно з теорією «економіки знаків» Бодрійара, у постіндустріальному суспільстві вартість визначається не корисністю чи рідкістю речі, а її символічною роллю в комунікації [3]. Отже, навіть бізнес-процеси стають символічними — вони мають функцію створення «значень», а не лише результатів.

Важливо зазначити, що розвиток симуляцій у бізнесі супроводжується зміною *епістемологічного статусу знання*. Замість дослідження реальності — ми спостерігаємо процес валідації моделей. Технології штучного інтелекту, цифрові двійники й системи великих даних формують ілюзію абсолютної керованості світом, тоді як людський досвід і етична інтуїція поступово відсуваються на периферію [5]. Як зазначає українська дослідниця О. Коляденко, цифрова економіка породжує нову філософію дії, де рішення приймаються не суб'єктом, а алгоритмічною системою, яка імітує розум [6].

Філософський аспект симуляції бізнес-процесів пов'язаний із проблемою відповідальності. У ситуації, коли рішення ухвалює модель, а не людина, межа моральної відповідальності розмивається. Людина делегує частину своєї волі алгоритму, і цей процес є ключовою рисою формування *homo simulacrum*. Суб'єкт більше не творить реальність — він «керує імітацією». Це породжує нову форму етики — етика симуляції, заснована не на істині, а на оптимізації.

Водночас симуляція має і позитивний потенціал. Вона дає можливість перевіряти наслідки управлінських рішень без шкоди для підприємства, знижує ризики, дозволяє тестувати альтернативи. Завдяки моделюванню бізнес отримує нову форму пізнання, яка поєднує аналітичність із творчістю. Проте філософське осмислення цього процесу вимагає усвідомлення: симуляція — це лише інструмент, а не замінник реальності.

Таким чином, симуляція бізнес-процесів у сучасних умовах — це водночас технологічна практика і філософський виклик. Вона трансформує уявлення про працю, управління, відповідальність і пізнання. В епоху *homo simulacrum* реальність бізнесу перестає бути матеріальною: вона стає інформаційною, алгоритмічною, символічною природою. Людина ж повинна навчитися співіснувати з цими симулякрами, не втрачаючи здатності мислити критично та діяти етично. Саме у цьому полягає головне завдання сучасної філософії економіки — розрізняти модель і реальність, технічну доцільність і людський сенс.

Список використаних джерел:

1. Семененко Ю.С. Моделювання цифрових двійників бізнес-процесів як інструмент управління ефективної компанії [Електронний ресурс] / Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2025. №38(66). С.99-106.

2. Baudrillard J. *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press. 1994. 164 p.
3. Бодрійяр Ж. Символічний обмін і смерть / пер. з фр. Київ. 2004. 296 с.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. «Симулякру»: концептуалізація феномена у постнеокласичній філософії [Електронний ресурс] / *Інформація і право*. 2016. № 2(17). С. 66–76.
5. Yuval Noah. *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*. London: Vintage, 2017. 448 p.
6. Коляденко О. В. Цифровізація економіки: виклики та філософські орієнтири розвитку [Електронний ресурс] / *Філософія і суспільство*. 2021. № 1. С. 55–63.

Корж Софія Михайлівна, здобувачка вищої освіти
Факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Козоріз Артем Сергійович, здобувач вищої освіти
Факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Прокопчук Ірина Іванівна, кандидат політичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ФЕДЕРАЛІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЕТНІЧНОЮ РІЗНОМАНІТНІСТЮ: ПОРІВНЯННЯ СИСТЕМ КАНАДИ ТА БЕЛЬГІЇ

Проблема управління в мультикультурній державі з чисельним з полієтнічним складом населення є вельми актуальною, особливо в умовах глобалізації, важливості забезпечення територіальної цілісності і права кожній меншині чи етносу. Проведемо порівняльний аналіз: федералізм Канади та Бельгії - країн, де якраз і проявляються всі ці аспекти.

Метою роботи є порівняти і проаналізувати федеральні системи Канади та Бельгії, оцінити інструменти, що використовують держави для забезпечення і підтримки культурної етнорізноманітності і збереженням сувернітету центру над регіонами і переконатися на скільки такі заходи є ефективними.

Федералізм - це система основних ознак і принципів певної форми державного устрою, сукупність структур, норм і методів державного управління, які встановлюють взаємодію центру і суб'єктів і забезпечують раціональне та ефективне функціонування держави в інтересах як федерації в цілому, так і її суб'єктів. [2].

Бельгія з 1830 року і до 70-х рр. ХХ ст. була унітарною монархією. У 1970, 1980, 1988 та 1993 роках відбулися конституційні реформи, спрямовані на федералізацію Бельгії. Країна складається з 6 одиниць. Три - територіально визначені регіони (Фламандський, Валлонський та Брюссельський) та три спільноти (нідерландськомовне, франкомовне, німецькомовне). Головною рушійною силою федералізації виступають нідерландськомовне та франкомовне населення, а німецькомовне залишається в меншості. [1].

Канада стала федерацією у 1867 році. Її характерна франко-англійська подвійність. Франкомовна більшість зосереджена в провінції Квебек. Кількість франкомовного населення провінції складає близько 80%. Початкова Конституція Канади мала більше централізований характер, проте зараз змінилася на децентралізовану. Зокрема, визнавала особливий характер Квебеку [1].

Сучасна політична наука виділяє дві основні моделі федералізму, що ґрунтуються на етнічних/мовних відмінностях: дуальний (або сецесійний) федералізм Бельгії та децентралізований (або асиметричний) федералізм Канади. Бельгія демонструє приклад високофункціонального, але вкрай напруженої лінгвістичного федералізму, де конституційний устрій фактично закріплює

автономію трьох мовних спільнот (фламандської, валлонської та німецькомовної) із широкими повноваженнями регіонів. Ця модель уможливила збереження Бельгії як держави, але призвела до інституційного дуалізму та високого ступеня політичної фрагментації [4]. Канада, навпаки, використовує асиметричний підхід, надаючи провінції Квебек, де домінує франкомовне населення, спеціальні прерогативи (наприклад, у сфері міграційної політики та культури), які відсутні в інших провінціях. Це дозволило інкорпорувати етнолінгвістичні відмінності без створення повністю дуалістичної структури.Хоча у Канаді також існував потужний сепаратистський рух, чіткі механізми розподілу влади та наголос на індивідуальних, а не лише колективних правах, забезпечили більшу стабільність [5].

Порівняльний аналіз показує, що бельгійська модель, хоча і є максимально чутливою до культурних вимог, постійно стикається з кризами міжрегіональних трансфертів та необхідністю тривалих урядових коаліцій, оскільки регіональні політичні партії майже не мають загальнонаціональних аналогів. Канадська ж система ефективніше зберігає федеральні інститути та загальнонаціональний політичний простір, надаючи певну гнучкість для задоволення унікальних потреб етнічних меншин, зокрема корінних народів [3].

Висновок : Отже, компаративний аналіз особливостей федерального устрою двох країн дозволяє зробити такий висновок. Канада підтримує політику мультикультуралізму, що має на меті інтеграцію іммігрантів і меншин до спільноти національної ідентичності, при цьому зберігаючи культурні особливості. Бельгія застосувала інструмент передачі повноважень самоуправління кожній групі. Це в свою чергу включає високий рівень автономії. Канадський асиметричний підхід виявився ефективнішим у збереженні загальнонаціональних інститутів та суверенітету центру (неважаючи на сепаратизм Квебеку), тоді як бельгійський дуалізм призвів до фактичного інституційного дуалізму та ослаблення центрального уряду на користь регіональних партій, що постійно ставить під питання його функціональність та єдність. Таким чином, успіх федералізму залежить не стільки від самого факту децентралізації, скільки від механізмів розподілу фінансових ресурсів та рівня інтеграції регіональних еліт у центральні політичні процеси.

Список використаних джерел:

1. Ален, Андре та Р. Ержек, Федеральна Бельгія після четвертої державної реформи 1993 року (Брюссель: Міністерство закордонних справ, 1993).
2. Сучасний федералізм: поняття, принципи, ознаки, критерії. — Stud.com.ua. — Режим доступу: https://stud.com.ua/20542/menedzhment/suchasnyi_federalizm_ponyattya_printsipi_oznaki_kriteriyi (дата звернення: 14.10.2025).
3. Гантінгтон С. Ф. Політичний лад у суспільствах, що змінюються / пер. з англ. К. Божка. Київ : К.І.С., 2008. 488 с.
4. Фогель С. Бельгійська модель федералізму та її вплив на політичну стабільність країни. Наукові записки НаУКМА. 2017. Т. 200. С. 45–52.
5. Льовен Дж. Порівняльний аналіз федералізму: Канада, Бельгія та Швейцарія. Політичні студії. 2019. № 5. С. 112–125.

СЕКЦІЯ 22.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

Корнован Вікторія Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д Ушинського», Одеса, Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, PhD (доктор філософії) старший викладач кафедри германських і східних мов та методики їх навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д Ушинського», Одеса, Україна

ВИКЛАДАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ НАРОДНІ КАЗКИ ТА ЛЕГЕНДИ

Вступ

У сучасному світі міжкультурна компетенція стає важливою складовою освіти. Особливу увагу нині привертає корейська культура, яка завдяки популярності корейської мови, кінематографу, музики та традицій, дедалі більше цікавить українських школярів і студентів. Ефективним способом ознайомлення з культурними особливостями Кореї є вивчення народних казок та легенд, адже саме через них передаються моральні цінності, світогляд, традиції, уявлення про добро і зло, взаємини людини з природою та суспільством.

Мета дослідження - показати методи й переваги використання корейських народних казок у викладанні культури Кореї для учнів на прикладі конкретних фольклорних сюжетів.

Теоретичні засади

Вивчення культури через народні казки та легенди ґрунтуються на ідеї, що фольклор є носієм колективної пам'яті народу, його моральних цінностей, світогляду й уявлень про навколошній світ. У контексті викладання корейської культури казки відіграють особливу роль, адже вони поєднують у собі елементи традиційної філософії, конфуціанської моралі, буддистських мотивів і народних вірувань.

1. Народна казка як відображення культурних цінностей.

Корейські казки, як і більшість східноазійських фольклорних творів, мають дидактичний характер. Вони навчають поваги до старших, скромності, чесності, відданості родині та справедливості. Основна моральна ідея — «добро винагороджується, а зло карається» (**천선징악**), що є ключовим принципом традиційної культури Кореї.

2. Культурно-мовний аспект викладання.

Використання фольклорних текстів на уроках дозволяє поєднати мовну практику з культурним контекстом. Через казки учні засвоюють не лише лексику й граматику, а й соціокультурні норми поведінки, особливості корейського етикету, символіку кольорів, тварин і природних явищ. Наприклад, тигр у корейських казках часто символізує силу й справедливість, а дух *токкебі* — пустощі та магію.

3. Педагогічна цінність фольклору.

Народні казки та легенди сприяють розвитку критичного й творчого мислення учнів. Вони створюють умови для міжкультурного діалогу, допомагають усвідомити відмінності та спільні риси культур. Крім того, використання казок у навчанні підвищує мотивацію, оскільки вони емоційно забарвлени, мають цікавий сюжет і яскравих персонажів.

4. Міжкультурна інтерференція та адаптація матеріалу.

Під час ознайомлення з корейськими фольклорними сюжетами важливо враховувати різницю у світоглядних підходах. Для українських школярів деякі корейські образи можуть бути незвичними (наприклад, шанування духів, культ предків або символіка снів), тому необхідне попереднє культурне пояснення та коментар учителя.

Гіпотези дослідження

1. Казки як джерело культурних кодів: Аналіз корейських народних казок і легенд дозволить виявити та класифікувати ключові культурні концепти.

2. Формування міжкультурної компетенції: Розроблений на основі казок та легенд комплекс методичних завдань.

3. Комплексний розвиток навичок: використання народних казок забезпечує комплексний розвиток не лише культурологічних знань, але й мовленнєвих навичок.

Експериментальна частина

Перевірити, чи покращує використання корейських народних казок розуміння студентами культурних особливостей Кореї.

- читання тексту (у перекладі чи оригіналі);
- обговорення цінностей, поведінки героїв;
- рольові ігри або створення сучасної версії казки.

Результати показали:

- Підвищення інтересу до культури Кореї.
- Глибше розуміння моральних цінностей.
- Формування міжкультурної компетенції.

Висновок:

1. Корейські народні казки та легенди є важливим джерелом знань про національні цінності, моральні норми та традиції.

2. Застосування фольклорних текстів активізує пізнавальну діяльність, розвиває навички критичного мислення.

3. Викладання культури через народні казки є ефективним дидактичним прийомом.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Педагогіка і методика викладання іноземних мов. — К., 2018.
2. Kim O. Корейська культура: традиції, міфологія, релігія. — Львів, 2020.
3. National Folk Museum of Korea. (2018). Legends and Myths of Korea. Seoul.
4. Choi, W. (2015). Korean Folk Tales for Children. Seoul Selection.
5. [한국민속대백과사전](https://folkency.nfm.go.kr) (Encyclopedia of Korean Folklore) – online resource:
<https://folkency.nfm.go.kr> (<https://folkency.nfm.go.kr/>)

Глущук Анастасія Валентинівна, здобувач вищої освіти історико-філологічного факультету

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, PhD (доктор філософії), старший викладач кафедри західних та східних мов та методики їх навчання

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АУДІО- ТА ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНИХ МОВ (КОРЕЙСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ)

Актуальність дослідження.

Сучасна методика викладання іноземних мов орієнтована на формування комунікативної компетентності, що передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності: аудіованням, говорінням, читанням та письмом. Особливої актуальності набуває використання аудіо- та відеоматеріалів під час навчання, які забезпечують занурення у природне мовне середовище та сприяють розвитку соціокультурної компетентності [1, с. 234]. При вивченні корейської та англійської мов, які належать до різних мовних сімей та мають відмінні фонетичні, граматичні та культурні особливості, мультимедійні засоби набувають особливого значення, оскільки дозволяють продемонструвати специфіку вимови, інтонації, невербальної комунікації та культурних реалій [2, с. 89].

Мета дослідження полягає у визначені специфіки використання аудіо- та відеоматеріалів при викладанні корейської та англійської мов та обґрунтуванні методичних підходів до їх ефективної інтеграції в навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика використання мультимедійних технологій у навчанні іноземних мов широко представлена в науковій літературі. Науковці О. Б. Бігич та С. Ю. Николаєва досліджують методику формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції з використанням сучасних технологій [1]. Н. Ф. Бориско розглядає теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів з іноземних мов [3]. Щодо викладання корейської мови, варто відзначити праці таких науковців як Лі Ян Хі та Пак Сон Хі, які обґрунтують особливості використання мультимедіа для подолання типологічних труднощів при вивченні корейської мови слов'янськими студентами [4]. Зарубіжні дослідники, зокрема С. Торн та Дж. Пейн, аналізують роль автентичних відеоматеріалів у розвитку соціолінгвістичної компетентності [5].

Виклад основного матеріалу.

Використання аудіо- та відеоматеріалів при вивченні іноземних мов має низку специфічних функцій, які виходять за межі простої візуалізації навчального матеріалу. Розглянемо детальніше особливості застосування мультимедіа для корейської та англійської мов.

При вивченні англійської мови, яка має статус глобальної мови міжнародного спілкування, особливого значення набуває робота з різними варіантами вимови (британської, американської, австралійської англійської) та акцентами. Відеоматеріали дозволяють продемонструвати учням реальне мовлення носіїв із різних англомовних країн, що формує здатність розуміти мовлення в умовах варіативності [1, с. 245]. Автентичні відео, такі як фрагменти фільмів, новинні сюжети, інтерв'ю, TED-презентації, забезпечують контекстualізоване засвоєння лексики та граматичних структур, демонструють функціонування мови в реальних комунікативних ситуаціях [3, с. 156].

Корейська мова, яка належить до ізольованої мовної групи (за однією з класифікацій) або алтайської мовної сім'ї (за іншою), характеризується суттєвими типологічними відмінностями від слов'янських мов. Фонетична система корейської мови включає звуки, відсутні в українській та російській мовах, а також складну систему інтонаційних моделей [4, с. 67]. Аудіо матеріали стають незамінним інструментом для формування правильної вимови та сприйняття корейського мовлення на слух. Відеоматеріали, окрім фонетичної функції, виконують важливу роль у засвоєнні системи ввічливості корейської мови, яка передбачає різні рівні мовлення залежно від соціального статусу співрозмовників, що візуально демонструється через невербалльні засоби комунікації (жести, пози, міміку) [2, с. 95].

Методичні підходи до використання мультимедіа в навчанні іноземних мов передбачають поетапну роботу з матеріалом. На етапі перед переглядом або прослуховуванням здійснюється підготовча робота: актуалізація фонових знань, введення ключової лексики, постановка комунікативного завдання [1, с. 251]. Під час перегляду учні виконують завдання на розуміння загального змісту, специфічної інформації або деталей. Етап після перегляду включає обговорення, рольові ігри, творчі завдання на основі переглянутого матеріалу [3, с. 162].

Важливим аспектом є добір мультимедійного контенту відповідно до рівня володіння мовою та навчальних цілей. Для початкового рівня вивчення корейської мови доцільно використовувати адаптовані навчальні відео з уповільненим темпом мовлення та візуальною підтримкою, тоді як для англійської мови, яка частіше вивчається як перша іноземна, можна раніше переходити до автентичних матеріалів [4, с. 72]. На просунутому рівні для обох мов ефективними є автентичні матеріали, які відображають сучасний стан мови та культури: корейські дорами та К-пор для корейської мови, англомовні подкасти та серіали для англійської [2, с. 101].

Практичний досвід застосування мультимедіа свідчить про значне підвищення мотивації студентів, особливо при роботі з матеріалами, що відображають сучасну популярну культуру. Водночас педагоги стикаються з необхідністю методичної адаптації автентичних матеріалів, розробки системи завдань та забезпечення технічної підтримки навчального процесу [3, с. 168].

Висновки.

Використання аудіо- та відеоматеріалів є ключовим компонентом сучасної методики викладання іноземних мов, забезпечуючи формування комунікативної, соціокультурної та соціолінгвістичної компетентностей. Специфіка вивчення корейської та англійської мов зумовлює різні акценти при використанні мультимедіа: для корейської мови критично важливим є опанування фонетичної системи та системи ввічливості, для англійської – розуміння варіативності мови та

культурного контексту різних англомовних спільнот. Ефективність використання мультимедійних технологій залежить від методично обґрунтованого добору матеріалів, системної організації роботи та врахування рівня володіння мовою студентів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інтерактивних мультимедійних курсів та вивченням впливу різних типів відео контенту на формування окремих компонентів іншомовної комунікативної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник / за загальн. ред. С. Ю. Николаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Пак А. В. Особливості викладання корейської мови у вищих навчальних закладах України. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 29. С. 88–96.
3. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале английского языка) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Киев, 2000. 508 с.
4. Lee Y. H., Park S. H. Multimedia in Korean Language Education: Bridging Typological Differences. Seoul : Hankuk University Press, 2019. 245 p.
5. Thorne S. L., Payne J. S. Evolutionary Trajectories, Internet-mediated Expression, and Language Education. CALICO Journal. 2005. Vol. 22. No. 3. P. 371–397.
6. Мельник Ю. В. Використання автентичних відеоматеріалів у навчанні англійської мови. Іноземні мови. 2015. № 2. С. 24–28.
7. Морзе Н. В., Глазунова О. Г. Формування єдиного інформаційного простору навчального закладу. Київ : Педагогічна думка, 2010. 256 с.

Богомазова Олександра Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, серед.осв.(мова і літер.(корейська, англійська))

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ ТА ОНЛАЙН-ОБГОВОРЕНЬ НА УРОКАХ

Сучасна освітня система стрімко змінюється під впливом цифрових технологій. Особливої актуальності набуває використання відеоконференцій та онлайн-обговорень у навчальному процесі. Такі інструменти забезпечують інтерактивність, сприяють підвищенню зацікавленості студентів та створюють умови для ефективного дистанційного навчання [1].

Відеоконференції (рис. 1) дозволяють проводити заняття у режимі реального часу, забезпечуючи живу взаємодію між викладачем і студентами. Вони дають змогу демонструвати навчальні матеріали, використовувати візуальні засоби, проводити опитування та дискусії. Онлайн-обговорення, у свою чергу, формують навички критичного мислення, сприяють розвитку комунікативної компетентності та командної роботи.

Рис. 1. Приклад використання відеоконференції в освітньому процесі

Перевагами впровадження цих технологій є:

- гнуучкість у часі та просторі навчання;

- доступ до сучасних ресурсів і платформ;
- можливість залучення фахівців із різних регіонів;
- підвищення мотивації здобувачів освіти.

Разом з тим, існують і певні виклики: технічні обмеження, недостатня цифрова грамотність частини викладачів, потреба у вдосконаленні методик проведення інтерактивних занять.

Отже, відеоконференції та онлайн-обговорення стають важливими інструментами сучасної освіти, які дозволяють підвищити її якість, гнучкість та інноваційність.

Список використаних джерел:

1. Ли Кі-Мун, Рамстедт М. Вступ до корейської фонології. Сеул: Yonsei University Press, 2015.

Ничипоренко Анастасія Андріївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Одеса, Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, Phd(доктор філософії), старший викладач кафедри західних та східних мов та методики їх навчання

ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ ТА АНІМАЦІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Вступ

У зв’язку з глобалізацією східних культур у сучасному світі, здобувають популярність і корейська мова та культура. Вивчення корейської мови не завжди є легким та цікавим. Важливість проблеми полягає у потребі знайти ефективні методи вивчення мови та способи зацікавлення учнів, як єдиний компонент.

Мета дослідження - визначити спроможність та ефективність вивчення корейської мови за допомогою анімацій та коміксів.

Теоретичні засади

1. Мультимедійний підхід у навченні мовам

Застосування мультимедійних інструментів, таких як комікси та анімації, виводить навчальний процес на новий рівень завдяки інтеграції візуальних, аудіальних та когнітивних каналів сприйняття. Це дозволяє створити інклузивне й ефективне навчальне середовище для засвоєння іноземної мови, зокрема корейської. Мультимедійні ресурси стимулюють різні психоемоційні та когнітивні процеси, що значно підвищують рівень мотивації учнів та сприяє глибшому запам'ятовуванню лексики й граматики

2. Комікси як інструмент навчання мовам

Комікси стали популярним педагогічним інструментом завдяки здатності поєднувати текст і зображення, що полегшує сприйняття та запам'ятовування лексики, а також граматичних структур. Вони забезпечують візуальний контекст, що сприяє глибшому розумінню значення слів і виразів, а також створюють реалістичні мовні ситуації для тренування навичок спілкування (McCloud, 1993). Для вивчення корейської мови комікси допомагають учням ознайомлюватися з культурними особливостями, соціальними нормами та виразами, специфічними для корейської мови (Yang, 2014).

3. Анімація як педагогічний інструмент для вивчення корейської мови

Анімації є потужним інструментом у вивченні мови, оскільки вони дозволяють учням не лише слухати правильну вимову, а й спостерігати за використанням мови в реальних ситуаціях. Вони створюють динамічну навчальну ситуацію, що допомагає краще засвоювати інтонації, граматичні структури та комунікативні стратегії. Вивчення корейської мови через анімації також дозволяє учням зануритися в мовне середовище, що наближається до реальних умов (Zhao, 2017). Анімації особливо ефективні в контексті тренування слухових навичок та акцентів,

що важливо для корейської мови, де інтонація та правильна вимова є ключовими для точного розуміння.

4. Психологічні аспекти використання мультимедійних засобів

Використання коміксів та анімацій для навчання знижує психологічний бар'єр, що є важливим фактором у процесі вивчення іноземних мов. Завдяки інтерактивним, часто ігровим елементам, такі ресурси створюють невимушенну атмосферу, що сприяє розвитку мотивації. Мультимедійні засоби допомагають учням краще засвоювати новий матеріал завдяки емоційному залученню та комунікативній практиці, що, в свою чергу, підвищує рівень самооцінки та впевненості у мовних здібностях (Gee, 2003).

5. Культурний контекст у навчанні через комікси та анімації

Особливе значення комікси та анімації мають у вивченні корейської мови, оскільки вони дозволяють зануритися в культурний контекст, що є невід'ємною частиною мовного навчання. Культура має великий вплив на мову, і без розуміння соціальних норм, традицій і звичаїв, пов'язаних з мовними виразами, повноцінне освоєння мови є неможливим. Комікси та анімації допомагають учням вивчати не лише граматичні структури, а й культурні, соціальні особливості, що збагачує знання про мову в цілому.

6. Висновки

Використання коміксів та анімацій у навчанні корейської мови є ефективним засобом, який дозволяє інтегрувати різні аспекти мови — лексичні, граматичні, культурні та соціальні. Завдяки мультимедійним елементам навчання стає більш інтерактивним та доступним, що значно підвищує мотивацію учнів і сприяє глибокому засвоєнню матеріалу. Комікси і анімації також створюють комфортну атмосферу для вивчення мови, знижуючи психологічний бар'єр і допомагаючи учням досягти високих результатів у мовній практиці.

Список використаних джерел:

1. Berk, R. A. (2009). *Multimedia Learning: Pedagogical Implications for Education and Training*. Educational Technology, 39(4), 39–47
2. McCloud, S. (1993). *Understanding Comics: The Invisible Art*. HarperCollins.
3. Mayer, R. E. (2014). *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. Cambridge University Press.
4. Yang, S. H. (2014). *The Application of Comic Strips in Teaching English to Young Learners*. Educational Technology & Society, 17(3), 256–269.
5. Zhao, Y. (2017). *Using Animated Cartoons for Second Language Learning: An Investigation into Students' Language Proficiency and Motivation*. Language Learning & Technology, 21(2), 125–145.

Стелюк Анна Андріївна, здобувачка вищої освіти факультету іноземних мов
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Хон Катерина Юріївна, викладач кафедри германських і східних мов та методики їх навчання

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ВПЛИВ МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

У наш час інтерес до вивчення іноземних мов, зокрема корейської, постійно зростає. Це спричинено впливом культурного явища 朝鮮文化 (корейська хвиля), що охоплює популярність K-pop та K-drama. Підлітки дедалі частіше прагнуть вивчати корейську мову не лише як шкільний предмет, а й як засіб пізнання культури. Однак традиційні методи навчання надто зосереджені на монотонному заучування граматики та лексики, в той час як сучасне покоління звикло до візуального та інтерактивного сприйняття інформації. Це призводить до зниження інтересу та мотивації учнів, особливо в середній школі.

У зв'язку з цим виникає потреба у застосуванні інноваційних методів навчання, які інтегрують культурний контекст, цифрові технології та різні канали сприйняття інформації. Одним із таких підходів є мультимодальне навчання, яке поєднує аудіальні, візуальні, кінестетичні та цифрові елементи в єдину систему навчального досвіду.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження ефективності мультимодального навчання як засобу підвищення мотивації учнів середньої школи до вивчення корейської мови.

Теоретичну основу дослідження сформували праці З. Дьюрні та Р. Гарднера, які акцентують свою увагу на значенні інтегративної мотивації у вивченні іноземних мов, а також дослідження Г. Кressa та Т. ван Леувена, що розкривають концепцію мультимодальності. Спираючись на ці теорії, мультимодальний підхід розглядається як спосіб організації навчального процесу, який забезпечує більш глибоке залучення учнів через поєднання візуального, звукового, текстового та рухового каналів.

У межах дослідження визначено три основні напрями реалізації мультимодального підходу у викладанні корейської мови:

1. Аудіовізуальні ресурси – використання відеоматеріалів, дорам, кліпів K-pop із субтитрами для формування слухового сприйняття, поповнення словникового запасу та занурення у культурний контекст.

2. Інтерактивні ресурси – застосування мобільних додатків (Duolingo, Memrise, Quizlet), інтерактивних платформ та онлайн-ігор, що поєднують навчання з ігровими елементами.

3. Творчі завдання – створення учнями власного контенту (переклади пісень, короткі відео, комікси), що сприяє розвитку креативності та внутрішньої мотивації.

Результати дослідження свідчать, що використання мультимодальних технологій активізує пізнавальну діяльність, підвищує рівень емоційного залучення та сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення мови. Учні демонструють більше зацікавлення, швидше засвоюють матеріал і виявляють бажання продовжувати навчання поза межами шкільної програми.

Висновки. Традиційні методики не задовольняють освітні потреби сучасних підлітків, що негативно впливає на їхню мотивацію. Мультимодальне навчання створює ефективне навчальне середовище, яке поєднує пізнавальний, емоційний і культурний аспекти. Використання мультимодальних ресурсів підвищує якість сприйняття інформації, сприяє розвитку мовленнєвої компетентності та формує внутрішню мотивацію до вивчення іноземної мови. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних рекомендацій і практичних моделей інтеграції мультимодального навчання в уроки корейської мови в українських школах.

Шилінговська Вероніка Юріївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Науковий керівник: Антоніна Пак, PhD (доктор філософії), старший викладач кафедри західних та східних мов та методики їх навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Вступ. У сучасному освітньому просторі України дистанційне навчання перетворилося з тимчасового формату на сталу необхідність. Водночас цей процес виявив низку системних проблем, особливо у роботі з учнями середньої школи (5–9 класи). Для цієї вікової категорії (10–15 років) характерні труднощі з самоорганізацією, швидка втрата концентрації та висока потреба у соціалізації. Актуальність дослідження полягає у пошуку та обґрунтуванні ефективних педагогічних методик і цифрових інструментів, що дозволяють подолати ці виклики, підвищити мотивацію учнів та забезпечити належну якість освіти в онлайн-середовищі.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування основних проблем дистанційного навчання у середній школі та розробка практичних методичних рішень для підвищення зацікавленості, мотивації й ефективності навчального процесу.

Теоретичні засади.

1. Врахування вікових особливостей. Учні 10–15 років потребують постійної зміни видів діяльності, візуальної стимуляції (відео, картинки), ігрових форм і позитивного підкріплення.

2. Адаптація дидактичних методів. Неефективним є пряме перенесення 45-хвилинного уроку в онлайн. Пріоритет надається комунікативному та ігровому методам, де вчитель виступає модератором, а не лектором.

3. Роль цифрових інструментів. Інтерактивні платформи (*Kahoot*, *Quizlet*, *Jamboard*) розглядаються не як самоціль, а як інструмент реалізації дидактичних завдань: гейміфікації, спільноти роботи та миттєвого зворотного зв’язку.

Методика та обґрунтування.

Ефективна структура онлайн-уроку для середньої школи має базуватися на триетапній моделі:

1. Початковий етап: спрямований на активізацію уваги учнів і створення позитивної робочої атмосфери (5–10 хв). Доцільно розпочати з короткого привітання та невеликої розмови для визначення емоційного стану класу, наприклад, через запитання типу “Як ви почуваетесь сьогодні?”. Для повторення матеріалу можна використати інтерактивний елемент — тест *Kahoot!* із кількох запитань за попередньою темою (“Згадай основні поняття, які ми вивчали минулого разу”).

2. Основний етап: активна взаємодія (20–25 хв). Подача нового матеріалу короткими блоками (5–7 хв), що чергуються з практикою. Використання аудіо-

візуальних методів (короткі відео, пісні) та інструментів спільної роботи (*Jamboard* для “мозкового штурму”). Організація роботи в парах у сесійних залах (*breakout rooms* у *Zoom* або *Google Meet*).

3. Завершальний етап: рефлексія та закріplення (10 хв).

- **Мовний блок:** швидка гра на закріplення нової лексики.

- **Аналітичний блок:** міні-рефлексія (“Що нового я сьогодні дізнався?”).

- **Творчий блок:** пояснення домашнього завдання (наприклад, створити три речення або короткий комікс).

Така модель дозволяє підтримувати темп уроку, боротися з пасивністю учнів і комплексно розвивати навички.

Висновки:

Ефективність дистанційного навчання у середній школі визначається не технологіями, а готовністю вчителя адаптувати методики, змістивши акцент із “передачі знань” на “організацію взаємодії”. Запропонована триетапна модель уроку (мотивація → взаємодія → рефлексія) дозволяє утримувати увагу учнів 10–15 років і підвищувати їхню активність. Ключовими чинниками успіху є регулярне чергування видів діяльності, використання гейміфікації (*Kahoot*, *Quizlet*) та емоційна підтримка. Перспективи дослідження полягають у розробці конкретних планів-конспектів онлайн-уроків та експериментальній перевірці їх ефективності в умовах української школи.

Список використаних джерел:

1. Наливайко О. О. Використання цифрового додатка Kahoot в освітньому просторі. Інноваційна педагогіка, 2020.
2. Петрошук Н. Р., Матвійчук О. Є., Карчина Л. М. Проблеми становлення дистанційного навчання в Україні (за матеріалами соціологічного дослідження) // Науково-педагогічні студії. – 2021. – № 5. – С. 53–65. – DOI: 10.32405/2663-5739-2021-5-53-65.
3. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Аналіз результатів опитування щодо цифрової компетентності вчителя в умовах організації дистанційного навчання // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2023. – Т. 97, № 1. – С. 45–59. – DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-53-65>.

Маценко Світлана Михайлівна, здобувач вищої освіти факультету іноземної та слов'янської філології
Сумський державний педагогічний університет, Україна

Науковий керівник: Кириленко Надія Іванівна, канд. фіол. наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
Сумський державний педагогічний університет, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН. ЗАЛИШИНЕЦЬ»

Сучасна освіта переживає період глибоких трансформацій, спричинених цифровізацією, переорієнтацією на компетентнісний підхід та потребою формування особистості з критичним мисленням. У цьому контексті особливої ваги набуває питання інноваційних видів навчальної діяльності, зокрема на уроках української літератури. Актуальність теми зумовлена потребою переосмислення традиційних методів вивчення художніх творів і впровадження інтерактивних технологій, які формують у здобувачів освіти не лише знання, а й життєві компетентності.

Як зазначає В. Чуренова: «Ігрові технології не тільки допомагають учням здобувати нові знання, але й сприяють розвитку важливих когнітивних навичок, таких як пам'ять, увага, логічне мислення та аналітичні здібності. Окрім цього, колективні ігри підтримують розвиток соціальних умінь, таких як співпраця, взаємодія та комунікація» [2]. На нашу думку, застосування інноваційних технологій дозволяє учням змінити підхід у сприйнятті літературного тексту, адже відбувається перехід від пасивного сприймання до активної його інтерпретації.

Доцільною, на наш погляд, є думка І. Розман, яка відзначає: «Доцільне використання Інтернету та цифрових платформ дозволяє здобувачам отримувати доступ до широкого спектру літературних джерел, аудіо- та відеоматеріалів, допомагаючи їм краще зрозуміти та усвідомити зміст та контекст літературних творів, а вчителів стимулює до створення індивідуальних навчальних програм/підходів до викладання, враховуючи різні стилі навчання та інтереси учнів» [1].

Інноваційні форми роботи з текстом роману В. Шкляра «Чорний ворон. Залишинець» спрямовані на активне занурення учнів у художній світ твору, розвиток аналітичного мислення та креативної взаємодії з текстом. Одним із таких методів є AR-Quest «Шлях чорного ворона», який поєднує доповнену реальність з елементами історичної реконструкції. Учні створюють інтерактивну карту маршруту персонажів, додають цитати з тексту, світлини місцевості, короткі відео або QR-коди, що ведуть до аудіоуривків роману, начитаних ними самими. Такий формат дозволяє глибше відчути історичну атмосферу твору, розвиває медіаграмотність, історичну емпатію та дослідницькі вміння.

Зауважимо, що не менш оригінальним є метод «Емоційного портрета героя» через нейромалювання, що поєднує мистецтво й цифрові технології. Учні створюють абстрактні зображення персонажів, де кожен малюнок – це емоційна

інтерпретація внутрішнього героя, передана через колір, лінію та форму. Під час обговорення учні пояснюють свій вибір, демонструючи розуміння характерів, внутрішніх конфліктів і психологічної глибини тексту. Така діяльність сприяє розвитку емоційного інтелекту, асоціативного мислення й уміння інтерпретувати художні образи.

Слід зауважити на інноваційному форматі «Підкаст свідка», що передбачає створення учнями коротких аудіоінтерв'ю з вигаданими персонажами роману. Учні виступають у ролі журналістів, які нібто спілкуються з Вороном, Вовкулакою чи навіть ворогом головного героя. Цей формат дозволяє учням усвідомити багатогранність подій і мотивів твору. Завдяки цій активності в учнів формуються навички аргументації, креативного письма, критичного мислення та полілогічного мислення. Додатково використання ШІ-генераторів голосу надає інтерв'ю автентичності й залишає учнів до експериментів із цифровими технологіями.

Окремої уваги заслуговує проект «Музей нескорених», який реалізується у віртуальному форматі. Учні створюють онлайн-виставку, присвячену отаманам Холодного Яру. До експозиції входять цитати з роману, короткі історичні довідки, авторські коментарі та художні інтерпретації. Така діяльність має міждисциплінарний характер, адже об'єднує знання з літератури, історії та цифрового дизайну. Вона сприяє розвитку командної роботи, навичок комунікації та візуального мислення.

На нашу думку, цікавим прикладом сучасного інтерактивного навчання є метод «Живого часу між епохами». Учні створюють діалог між героями роману та сучасними військовими, волонтерами чи істориками, проводячи паралелі між подіями минулого та теперішнього. Такий формат дозволяє осмислити боротьбу за свободу та глибше зрозуміти моральні цінності, закладені автором. Відзначимо, що сучасна українська література не просто потребує читання тексту, а саме глибокого розуміння, адже лише тоді літературний текст перетворюється на досвід.

Отже, усі наведені приклади засвідчують, що інноваційні види навчальної діяльності забезпечують активну взаємодію з текстом, розвивають емоційну залученість, критичне мислення та цифрову компетентність. Роман «Чорний ворон. Залишинець» В. Шкляра в такому форматі стає не просто матеріалом для аналізу, а засобом формування особистісного досвіду та історичної свідомості учнів.

Перспективи подальших наукових досліджень у межах обраної теми полягають у глибшому вивченні інтеграції доповненої реальності, штучного інтелекту та гейміфікації в процесі аналізу історичних романів. У цьому контексті потребує осмислення питання педагогічної ефективності таких форматів, як віртуальні музеї, інтерактивні подкасти чи цифрові квести, а також їхнього впливу на формування національної ідентичності та історичної пам'яті учнів.

Список використаних джерел:

1. Розман І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 1(19). С. 726–734. URL: <https://surl.li/nffmyv>.
2. Чуренова В. Впровадження ігрowych технологій на уроках української мови та літератури. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти*: зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 200–210. URL: <https://surl.li/himxav>.

Барилляк Олег Романович, здобувач вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

Науковий керівник: Невмержицька Олена Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна система вищої освіти України переживає динамічні зміни, пов'язані із глобалізацією, цифровізацією та необхідністю підготовки фахівців нового типу: творчих, гнучких, самостійних у прийнятті рішень тощо.

Одним із важливих чинників підвищення ефективності освітнього процесу є впровадження інноваційного навчання, що сприяє розвитку пізнавальної активності здобувачів освіти, формують у них стійку мотивацію до професійного саморозвитку та самовдосконалення. На переконання І. Дичківської, інноваційне навчання зорієнтовується на зміни в навколошньому світі та ґрунтуються на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [1, с. 9].

У межах інноваційного навчання, як правило, використовуються інноваційні методи, що спрямовані на активізацію мислення, стимулювання самостійної діяльності здобувачів освіти, розвиток їхньої творчості та критичного мислення. На відміну від традиційних, інноваційні методи ґрунтуються на принципах суб'єктності, інтерактивності, партнерства та практикоорієнтованості навчання. Крім цього, сутність інноваційного підходу у навчанні полягає не лише у впровадженні нових способів роботи, але й у зміні педагогічної філософії – від передачі знань до створення умов для їхнього самостійного здобуття та наступного практичного застосування.

Спостереження за освітнім процесом закладу вищої освіти дало змогу стверджувати, що найчастіше в сучасних умовах у професійній підготовці фахівців використовуються методи проектів, проблемного навчання, кейсів, інтерактивні технології тощо. Ці інновації сприяють підвищенню пізнавальної мотивації, формуванню пізнавальних інтересів, розвитку самостійності та ініціативності здобувачів освіти. Вони дозволяють перейти від репродуктивного типу навчання до продуктивного, за якого студент стає суб'єктом пізнання, активним дослідником і творцем нового знання. Використання інтерактивних методів також здатне посприяти формуванню у здобувачів освіти навичок командної роботи, критичного осмислення інформації, ефективної комунікації.

Продуктивність застосування інноваційних методів навчання залежить від упровадження низки педагогічних умов, серед яких:

- створення позитивного освітнього середовища, відкритого до експериментів;

- поєднання новаторських і традиційних підходів;
- забезпечення мотиваційної підтримки здобувачів освіти;
- наявність зворотного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу;
- підвищення педагогічної майстерності викладачів у сфері застосування інноваційних технологій.

Отже, інноваційні методи навчання є важливим засобом розвитку пізнавальної активності здобувачів вищої освіти. Вони здатні не лише підвищити ефективність освітнього процесу, але й посприяти формуванню особистості, здатної до критичного мислення, творчої діяльності та професійного самовдосконалення. Впровадження інновацій є одним із пріоритетних напрямів модернізації сучасної вищої школи та запорукою підготовки компетентних фахівців нової генерації.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

Жебрівська Дар'я, студентка 1 курсу факультету іноземних мов
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Антоніна Пак, PhD, старший викладач кафедри західних та східних мов та методики їх навчання
Одеса, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ КУЛЬТУРИ ТА МОВИ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

У сучасних умовах глобалізації інтеграція культури та мови у навчальний процес набуває особливої актуальності. Вивчення іноземної мови передбачає не лише засвоєння мовних структур, а й занурення у культурний контекст країни, мова якої вивчається [1; 2]. Для викладання корейської мови це має особливе значення, адже мова є невіддільною частиною культурної ідентичності народу [3].

Метою роботи є обґрунтування методичних зasad інтеграції культури та мови у навчальний процес з корейської мови у середній школі. Основними завданнями є: визначення ролі культурного компоненту у формуванні комунікативної компетентності; аналіз ефективних методів інтеграції культури у процес навчання; розробка рекомендацій для вчителів.

Інтеграція культури може реалізовуватись через використання автентичних матеріалів: пісень, відео, художніх текстів, прислів'їв, коміксів, а також культурних проектів [4]. Наприклад, під час вивчення теми «Свята Кореї» учні можуть переглядати відео про Чусок, готувати короткі усні презентації або створювати постери. Це сприяє розвитку не лише лінгвістичних, а й соціокультурних навичок, формує міжкультурну толерантність [5].

Важливим є також застосування міжпредметних зв'язків. Під час уроків можна інтегрувати елементи історії, мистецтва, музики, що робить навчання цілісним і мотивуючим. Такий підхід відповідає концепції мультимодального навчання, де поєднуються різні канали сприйняття інформації — аудіальні, візуальні та кінестетичні [6].

Розробка навчальних матеріалів з урахуванням культурних аспектів сприяє підвищенню мотивації учнів, активізує емоційно-ціннісний компонент навчання, а також сприяє кращому запам'ятовуванню лексики. Вчитель виступає не лише мовним наставником, але й культурним медіатором між двома світами — рідним і корейським [7].

Отже, інтеграція культури та мови у процес навчання корейської мови у середній школі забезпечує формування всебічно розвиненої особистості, яка здатна до ефективної міжкультурної комунікації. Вона підвищує інтерес до мови, сприяє кращому розумінню її синонімів та розширює світогляд учнів.

Список використаних джерел:

1. Kramsch, C. Language and Culture. Oxford University Press, 1998.
2. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. Pearson, 2021.
3. Paige, R. M., Jorstad, H., Siaya, L., Klein, F., Colby, J. Culture Learning in Language Education: A Review of the Literature. CARLA, University of Minnesota, 2003.

4. Ji, Y., Shapii, A. A Systematic Review of Integrating Culture into Foreign Language Teaching and Learning. *Forum for Linguistic Studies*, 2022.
5. Nguyen, T. T. Integrating Culture into Language Teaching and Learning: Learner Outcomes. *The Reading Matrix*, 17(1), 2017.
6. Guo, X. Multimodality in Language Education: Implications of a Multimodal Affective Perspective in Foreign Language Teaching. *Frontiers in Psychology*, 2023.
7. Moeller, A. Teaching Culture in the 21st Century Language Classroom. *DigitalCommons@University of Nebraska*, 2012.

Бабак Дар'я Олегівна, здобувач вищої освіти

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, PhD (доктор філософії), старший викладач кафедри західних та східних мов та методики їх навчання

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ІНТЕРАКТИВНІ ДОШКИ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ У ВИКЛАДАННІ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Актуальність дослідження: Сучасна освіта потребує інноваційних підходів, які поєднують різні способи сприйняття інформації. Вивчення корейської мови, яка належить до іншої мовної сім'ї та має фундаментальні відмінності від української у графіці, фонетиці та соціолінгвістичних нормах, потребує створення динамічного та природного навчального середовища. Інтерактивні дошки та цифрові платформи виступають ключовими інструментами для такого навчання, оскільки дозволяють візуалізувати абстрактні поняття, забезпечити аудіальне засвоєння звуків, відпрацювати письмо в інтерактивній формі та занурити учнів у культурний контекст. Особливою актуальності ці технології набувають в умовах змішаного та дистанційного навчання, що стало наслідком воєнного стану в Україні.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо ефективного використання інтерактивних дошок і цифрових платформ для формування мовленнєвих навичок та міжкультурної компетентності учнів на уроках корейської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування мультимедійних технологій у навченні корейської мови знайшли своє відображення в працях низки українських та зарубіжних учених. Зокрема, Овчарук О. досліджує цифрову трансформацію освіти, а Пак А. та ін. розглядають мультимодальність як інноваційний підхід у викладанні корейської мови. У праці Lee, J. (2021) аналізуються мультимодальні підходи до навчання корейського письма, а Kress, G. (2010) розробляє соціосеміотичний підхід до сучасної комунікації, який є теоретичною основою багатомодального навчання. Проведений аналіз свідчить про значний інтерес до проблеми, однак специфіка використання саме інтерактивних дошок та комплексних цифрових платформ потребує подальшого поглибленаого вивчення.

Виклад основного матеріалу.

1. Теоретичні засади мультимодального підходу. Мультимодальний підхід до навчання, який комбінує візуальні, аудіальні, сенсорні та цифрові засоби, є оптимальним для викладання корейської мови. Він дозволяє одночасно залучати кілька каналів сприйняття, що сприяє кращому засвоєнню складних для українських учнів мовленнєвих явищ. Інтерактивні дошки та цифрові платформи є матеріальним втіленням цього підходу, надаючи педагогу інструментарій для створення цілісного мовного середовища.

2. Спеціфіка застосування інтерактивних дошок у вивченні корейської мови. Інтерактивні дошки стають у нагоді для подолання ключових труднощів:

- Опанування писемності хангиль: На дошці можна візуалізувати порядок написання рис, створювати інтерактивні вправи на складання складів з окремих літер, аналізувати просторову структуру символів . Це поєднує візуальне та просторове сприйняття, полегшуєчи запам'ятовування.
- Розвиток аудіювання та вимови: Відео- та аудіофрагменти, інтегровані в презентацію на інтерактивній дошці, дозволяють демонструвати артикуляцію звуків, які відсутні в українській мові. Учні можуть бачити відео носія, чути вимову та одночасно працювати з графічним зображенням транскрипції.
- Освоєння системи ввічливості: Перегляд фрагментів корейських дорам або інтерв'ю з подальшим обговоренням невербальної комунікації (жести, уклони) на інтерактивній дошці допомагає учням зрозуміти соціокультурний контекст вживання різних мовних форм.

3. Можливості цифрових платформ та бібліотек. Цифрові освітні ресурси значно розширяють навчальний простір за межами класу:

- Онлайн-платформи та додатки (наприклад, «Корейська для початківців») пропонують структуровані курси, інтерактивні вправи на відпрацювання лексики, граматики та письма, а також автоматизований зворотний зв'язок, що сприяє самостійній роботі учнів.
- Електронні бібліотеки (як, наприклад, бібліотека «Asianish») надають безкоштовний доступ до автентичних та адаптованих навчальних матеріалів: підручників («Yonsei Korean», «Talk to Me in Korean»), книг для читання, граматичних довідників та словників.
- Організація дистанційної взаємодії: Платформи дозволяють викладачеві обмінюватися матеріалами, призначати завдання, організовувати групові проекти та дискусії в режимі онлайн, що є критично важливим в умовах, коли офлайн-навчання неможливе.

4. Методичні рекомендації до інтеграції технологій у навчальний процес. Ефективне використання інструментів має ґрунтуватися на чіткій методиці:

- Поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи: Інтерактивна дошка ідеально підходить для спільної роботи в класі, тоді як цифрові платформи дозволяють організувати роботу в малих групах (наприклад, через спільні онлайн-документи) та забезпечити індивідуальну траєкторію навчання.
- Проектна діяльність: Учням можна запропонувати створити власні відеопрезентації, цифрові комікси або блоги з використанням вивченого матеріалу, що розвиває креативність та закріплює мовні знання .
- Систематичність та цілеспрямованість: Використання технологій має бути не епізодичним розвагою, а органічним компонентом кожного уроку, підпорядкованим конкретним навчальним цілям.

Висновки. Інтерактивні дошки та цифрові платформи є потужними інструментами для реалізації мультимодального підходу у викладанні корейської мови. Їхнє системне використання сприяє:

1. Подоланню типологічних труднощів у вивченні графіки, фонетики та граматики.

2. Формуванню міжкультурної компетентності через роботу з автентичними матеріалами.

3. Підвищенню мотивації та активності учнів за рахунок інтерактивності та наочності.

4. Забезпеченням гнучкості та безперервності навчального процесу в будь-яких умовах.

Перспективи подальших досліджень бачаться у розробці конкретних методик використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) на уроках корейської мови, а також у дослідженні впливу різних типів інтерактивних завдань на рівень засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Овчарук О. Цифрова трансформація освіти: тенденції та виклики. Інформаційні технології і засоби навчання, № 5, 2020.
2. Пак А., Юмрукуз А., Авраменко Б. Мультимодальність як інноваційний підхід у викладанні корейської мови: теоретичні засади та практичні орієнтири. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 87, Т.2. С. 341-347.
3. Kress, G. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. London: Routledge, 2010.
4. Lee, J. Teaching Korean Writing to Young Learners: Multimodal Approaches. Seoul: Hankookmunhwasa, 2021.
5. Пак, А. (2023). Використання мультимедійних технологій у викладанні корейської мови в ЗВО України в умовах військового стану. Академічні візії (Випуск 26). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10259642>.
6. Супрун , В., & Пак, А. (2025). Лінгвокраїнознавчий аспект у вивченні корейської мови для учнів 9 класу. UNIVERSUM, (24), 110–115. Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/2083>.
7. Бібліотека матеріалів для вивчення корейської мови. Asianish School.
8. Додаток «Корейська для початківців». Google Play.

Войтова Дарія Андріївна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов «ДЗ Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, PhD (доктор філософії) старший викладач кафедри германських і східних мов та методики їх навчання «ДЗ Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ. ОНЛАЙН-ІГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ

Вступ. Сучасні тенденції у методиці викладання іноземних мов характеризуються активним упровадженням цифрових технологій, які сприяють підвищенню мотивації учнів і залученню їх до інтерактивного навчання. Вивчення східних мов, зокрема корейської, передбачає опанування великої кількості нових лексичних одиниць, що вимагає ефективних методів їх запам'ятовування та повторення.

Одним із дієвих засобів розвитку словникового запасу учнів середньої школи є використання онлайн-ігор, які поєднують навчальну та ігрову діяльність, формують позитивне ставлення до процесу вивчення мови та сприяють формуванню комунікативної компетентності.

Мета дослідження — відстежити ефективність онлайн-ігор у розвитку словникового запасу учнів при вивченні корейської мови, визначити найбільш результативні платформи та ігрові ресурси, а також проаналізувати їх переваги та недоліки у шкільній практиці.

Теоретичні засади.

1. Ігрові методи створюють умови для повторення лексики у природному контексті, активізують пам'ять і мотивацію учнів, знижують рівень тривожності під час мовленнєвої діяльності.

2. Для учнів середньої школи характерна потреба у візуальних та динамічних формах навчання, тому інтеграція онлайн-ігор у процес викладання корейської мови відповідає віковим та психологічним особливостям цієї групи.

Практичні приклади застосування онлайн-ігор.

1. Quizlet

Опис: Платформа для створення наборів слів, карток та інтерактивних тестів. Учитель або учні можуть формувати власні списки лексики з перекладом, вимовою та ілюстраціями.

Переваги:

- Можливість індивідуальної та групової роботи
- Функція Quizlet Live для командних змагань
- Аудіосупровід корейських слів

Недоліки:

- Безкоштовна версія має обмеження за кількістю ігор
- Потребує стабільного інтернет-з'єднання

Приклад застосування: підходить для закріплення тематичної лексики («Їжа», «Школа», «Сім'я» і т. д.). Учитель може створювати словникові змагання між командами або створити індивідуальні варіанти, а система автоматично зафіксує та надасть результат.

2. Wordwall

Опис: Онлайн-конструктор дидактичних ігор («знайди пару», «анаграма», «вікторина»).

Переваги:

- Простота у створенні завдань
- Різноманітність шаблонів (більше 30 форматів)
- Можливість адаптації завдань під рівень учнів

Недоліки:

- Частина функцій платна
- Не завжди підтримує корейський шрифт у старих браузерах

Приклад застосування: під час засвоєння конкретного лексичного блоку, учні можуть складати «лексичні пари» (їжа - її назва корейською), тренуючи запам'ятовування лексики через асоціації.

3. Kahoot!

Опис: Інтерактивна вікторина, що проходить у реальному часі.

Переваги:

- Підвищує змагальну мотивацію
- Миттєвий зворотній зв'язок
- Візуально яскравий інтерфейс

Недоліки:

- Учні можуть більше концентрувати увагу на швидкості виконання завдання, ніж на його змісті та правильності відповіді

Приклад застосування: учитель створює питання з варіантами відповідей, а учні підключаються сі своїх пристрійв для виконання. Добре підходить для перевірки засвоєння слів після проходження теми.

4. Baamboozle

Опис: Команда робота у форматі квесту або вікторини.

Переваги:

- Елементи командної гри стимулюють співпрацю учнів
- Можливість створювати авторські ігри українською і корейською

Недоліки:

- Менш гнучка система налаштувань, ніж у Quizlet
- Відсутність функції аудіо

Приклад застосування: повторення лексики наприкінці розділу.

5. Duolingo

Опис: Найпопулярніша освітня онлайн-гра для вивчення мов. Використовує систему рівнів, нагород, щоденних завдань і повторення лексики через ігрову мотивацію.

Переваги:

- Формує звичку до регулярного навчання через гейміфікацію
- Підходить для самостійного тренування словникового запасу, тобто учні можуть тренувати лексику поза межами школи

Недоліки:

- Обмежений контекст для використання лексики
- Механічне запам'ятовування, без розвитку практичного мовлення

Приклад застосування: чудова платформа для позакласної роботи для повторення базової лексики.

Перспективи онлайн-ігор. Впровадження цифрових технологій є перспективним напрямом сучасної методики викладання іноземних мов. Цей підхід відповідає потребам цифрового покоління, сприяє підвищенню мотивації та дозволяє створювати інтерактивне навчальне середовище.

Висновки:

1. Онлайн-ігри є ефективним інструментом розвитку словникового запасу учнів середньої школи при вивчені корейської мови.
2. Найбільш результативними виявилися Quizlet, Wordwall та Kahoot!, які поєднують повторення, змагальність і візуальну підтримку.
3. Ігрові форми підвищують мотивацію учнів, активізують пізнавальні процеси та формують позитивне ставлення до навчання.
4. Доцільним є поєднання онлайн-ігор із традиційними методами для досягнення збалансованого розвитку лексичних навичок.
5. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення гейміфікованих методик, адаптованих до специфіки корейської мови та української шкільної програми.

Список використаних джерел:

1. Генсерук Г. В., Грод І. В. *Формування іншомовної комунікативної компетентності при вивченні іноземної мови з використанням цифрових технологій.* — 2023.
2. Пак А., Юмрукус А., Авраменко Б. *Мультимодальність як інноваційний підхід у викладанні корейської мови.* — 2025.
3. Gee, J. P. *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy.* — 2003.
4. Макарова В. *50 україномовних YouTube-каналів для навчання та саморозвитку.* — 2022.
5. Пак А. *Міжкультурний підхід у навчанні корейської мови студентів педагогічних вишів.* — 2023.
6. Коваленко Н. *Методика інтерактивного навчання іноземних мов у школі.* — 2021.

Врабій Єлизавета Віталіївна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Факультету Іноземних Мов

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Україна

Науковий керівник: Трубіцина Ольга Михайлівна, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Україна

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В МЕЖАХ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ»

Розвиток співпраці України з іншими країнами у різних сферах суспільно-політичного та економічного життя спричиняє налагодження та поглиблення взаємодії між українськими та зарубіжними фахівцями, що супроводжується активним обміном професійно важливою інформацією. У контексті вимог Болонської конвенції ключовим завданням викладання іноземних мов у закладах вищої освіти стає формування професійної іншомовної компетентності. Відтак у центрі освітнього процесу перебуває студент, а основним пріоритетом є розвиток його самостійної навчальної активності. Підвищення ролі самостійного навчання стало визначальним етапом у підготовці педагогів нового покоління. Це, своєю чергою, зумовлює потребу у створенні більш інноваційних підходів до викладання ІМ як обов'язкової дисципліни у закладах вищої освіти, а також у впровадженні інноваційних методів і технологій навчання, що сприятимуть формуванню професійної іншомовної компетенції. Для майбутніх вчителів шкіл однією з вважливих складових професійної компетентності є методична, яка переважно формується в межах дисципліни «Методика викладання основної іноземної мови». В теперішній час в процес навчання всіх дисциплін впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології, здебільшого мультимедійні технології. Не є виключенням і дисципліна «Методика викладання основної іноземної мови», вивчення якої і було предметом нашого дослідження.

Проблеми використання мультимедійних технологій у навчанні іноземних мов досліджувалися такими вченими, як: П. Асоянц, Т. Коваль, Н. І. Муліна, П. Сердюков, О. Тарнопольський, Г. Чекаль, Н. Чемерис, Т. Аптон, П. Бракамонте, К. Брючер, М. Коллинс, П. Данкель, К. Річардвортс, М. Сімонсон, А. Томпсон та ін. Однак застосування мультимедійних технологій на заняттях з іноземної мови у виші як передумови організації самостійної роботи студентів залишається ще недостатньо розробленим.

Методологічні засади самостійної роботи як провідної форми навчальної діяльності розробляли такі науковці, як: О. Бігич, С. Гончаренко, І. Задорожна, С. Заскалечі, О. Зеленська, В. Кремень, О. Малихін, С. Ніколаєва, О. Петращук,

В. Плахотник, О. Пометун, О. Савченко, О. Локшина, О. Овчарук, О. Рябоконь, Л. Ягеніч, Н. Ягельська, L. Dickinson, H. Holec, D. Little, A. Scharle, A. Wenden.

В умовах реформування системи освіти України самостійна робота набуває особливої значущості і потребує більш детального вивчення.

Мультимедійні технології як засіб організації самостійної роботи студентів сприяють розвитку пізнавальної активності, творчого мислення студентів, допомагають прищеплювати навички самостійного пошуку інформації, здатність до самовдосконалення, самореалізації та творчої адаптації.

Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти [1], самостійна робота студентів, яка розглядається як «основний засіб засвоєння навчального матеріалу», повинна складати не менше третини й не більше двох третин загального обсягу часу, відведеного на вивчення певної дисципліни. У зв'язку з цим акцент робиться на тому, що кількість годин, відведених на самостійну роботу студентів, майже вдвічі перевищує аудиторне навантаження згідно з робочими навчальними планами, тому така діяльність має бути належно організована.

Зміст самостійної роботи студентів з дисципліни «Методика викладання основної іноземної мови» витікає з навчальних та робочих програм цієї дисципліни. Зміст «охоплює всі ланки навчального процесу: самостійне опрацювання окремих тем теоретичного курсу, які не ввійшли до змісту основної програми, студентами денної і заочної форм навчання, а також опрацювання всього теоретико-практичного курсу студентами екстернату; самостійну (домашню) підготовку до практичних (семінарських) занять; розробку вправ за певною методичною темою, створення фрагментів уроків, планів-конспектів, сценаріїв позакласних заходів; проведення аналізу шкільних підручників для певного етапу навчання; самостійну підготовку студентів з використанням електронних та традиційних засобів до заліків та екзаменів; самостійне проведення шкільних навчально-виховних заходів англійською мовою під час педагогічної практики; самостійне написання курсової роботи з методики викладання іноземних мов» [2, с. 57].

Встановлено особливості використання мультимедійних технологій в організації самостійної роботи, а саме, первинне ознайомлення з новим матеріалом здійснюється за допомогою візуальних засобів – малюнків, схем, таблиць; далі відбувається когнітивне сприйняття, що включає аналіз і синтез представленого матеріалу; після цього подається повторне ознайомлення з матеріалом, уже після його осмислення; завдяки візуальній формі подання інформації забезпечується ефективніше її запам'ятовування; відбувається формування методичних навичок на основі нового навчального матеріалу, який пройшов кілька стадій візуального представлення (через графіки, діаграми, таблиці, рисунки тощо); отримані знання та вміння студенти застосовують у власній педагогічній діяльності, зокрема створюючи уроки чи методичні матеріали з використанням мультимедійних інструментів. Всі ці дії базуються на *застосуванні когнітивно-діяльністного підходу*.

Використання мультимедійних презентацій у педагогічному процесі сприяє зосередженню уваги студентів на ключових моментах навчального матеріалу. Завдяки візуальному наповненню, стверджує Н. Галюк, «подана інформація стає більш привабливою, переконливою і сприяє кращому засвоєнню знань.

Застосування мультимедійних засобів також позитивно впливає на підвищення мотивації до навчання серед студентів» [3 с. 83].

Обґрунтовано *етапи навчання* та розроблено методичні дії щодо організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов в межах дисципліни «Методика викладання основної іноземної мови» із застосуванням мультимедійних технологій. Самостійна робота складалася з таких етапів: планування, виконання, перевірка та аналіз. *Планування* передбачає: визначення цілей роботи, вибір методів та форм роботи; складання графіка різних видів діяльності. *Виконання*: робота з навчальними матеріалами, виконання самостійних завдань у встановлений термін; практика з безпосередньою участю у методичних семінарах, студентських конференціях, засіданнях методичних секцій у школі. *Перевірка*: самоперевірка; зворотній зв'язок від викладача; оцінка прогресу. *Аналіз*: виявлення помилок та причин їх виникнення; коригування методів зі змінами до плану навчання та форм самостійної роботи для досягнення кращих результатів; мотивація до впровадження мультимедійних технологій.

Мультимедійними технологіями та навчальними платформами, які використовувалися в процесі навчання для розвитку методичної компетентності студентів під час самостійної роботи при вивченні дисципліни «Методика викладання основної іноземної мови», були такі: програма Twee, програма «Longman dictionary», платформа ISL Collective, платформа Twinkl, навчальна комп’ютерна програма Quizmaker, проблемно-пошукові завдання, інтерактивні вікторини, мультимедійні презентації, мультимедійні сінквейн-колажі, освітні цифрові розповідання, навчальні відео кейси.

Було визначено *критерії оцінювання рівнів методичної компетентності майбутніх учителів ІМ: теоретико-термінологічний* з відповідними показниками, пов’язаними з обізнаністю студентів з основними методичними категоріями, і *практико-методичний* з відповідними показниками, пов’язаними з вміннями студентів обирати, систематизувати, аналізувати, планувати та діагностувати.

Проведено експериментальну апробацію запропонованого алгоритму методичних дій щодо організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов в межах визначеної дисципліни із застосуванням мультимедійних технологій.

Отримані дані довели позитивну динаміку в ЕГ, що виявилося результатом систематичного впровадження мультимедійних технологій в процес самостійної роботи студентів.

Список використаних джерел:

1. Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах № 69 від 14.02.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0069320-08#Text>
2. Трубіціна О. М., Бoshkov A. B. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Методика викладання основної іноземної мови та літератури» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))). Одеса: Університет Ушинського, 2024. 77 с.
3. Галюк Н. М. Використання мультимедійних засобів на заняттях з внутрішньої медицини за професійним спрямуванням. *Галицький лікарський вісник*. 2014. Т. 21. № 4. С. 82-84.

Дерік Ангеліна Едуардівна, здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

Науковий керівник: Пак Антоніна, PhD (доктор філософії) старший викладач кафедри германських і східних мов та методики їх навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АУДІЮВАННЯ ТА ГОВОРІННЯ КОРЕЙСЬКОЮ МОВОЮ

Вступ

Сучасні методики навчання здобувачів вищої освіти іноземним мовам скеровані відповідно до стандартів вищої освіти та вимогам доступності, доцільноті та відповідності потребам сьогодення, зокрема врахуванню попиту на ринку праці. У такому освітньому середовищі наявні передумови для диджіталізації та застосування мультимодальних технологій.

Мета дослідження – схарактеризувати провідні технології мультимодального навчання як перспективні засоби формування у здобувачів вищої освіти навичок аудіювання та говоріння корейською мовою.

Теоретичні засади

Мультимодальне навчання є ефективною стратегією для розвитку аудіювання та говоріння корейською мовою, оскільки гармонійно поєднує сучасні технології, комунікативні методики та культурний компонент, сприяючи формуванню цілісної мовної компетентності. Ця стратегія ґрунтується на використанні різних інструментів для навчання та сприйняття інформації. Найчастіше у цьому допомагає система управління навчанням. Мультимодальна система навчання використовує не лише текст або голос, але й інші типи контенту — відео, картинки, аудіо та практичні завдання.

Обґрунтування

Було визначено такі переваги мультимодального підходу у вивчені корейської мови:

1. Поєднання зорових, слухових та дотикових стимулів сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню лексики, інтонацій, фонетики та граматичних структур корейської мови.

2. Використання автентичних аудіо- та відеоматеріалів, таких як пісні, подкасти, фрагменти фільмів, дозволяє студентам адаптуватися до різних темпів, акцентів і стилів мовлення, а також розвиває навички сприйняття на слух.

3. Інтерактивні вправи, рольові ігри, діалоги та групові дискусії допомагають студентам практикувати вимову, інтонацію та спонтанність мовлення, що є ключовими для комунікативної компетенції.

4. Використання мобільних застосунків, онлайн-платформ, інтерактивних дошок та відеоконференцій створює додаткові можливості для практики аудіювання та говоріння поза межами аудиторії.

5. Включення автентичних матеріалів і мультимедійних ресурсів сприяє глибшому зануренню у корейську культуру, що підвищує мотивацію та інтерес до вивчення мови.

Висновки

Мультимодальне навчання передбачає використання різних каналів сприйняття інформації — аудіо, візуальних, жестових, текстових та інтерактивних засобів — для ефективнішого засвоєння мовного матеріалу.

Мультимодальне навчання дозволяє враховувати різні навчальні стилі студентів, забезпечуючи персоналізований підбір матеріалів і завдань для максимального розвитку навичок аудіювання та говоріння.

Перспективи дослідження полягають у створенні цілісної методики використання мультимодального навчання для розвитку аудіовання та говоріння корейською мовою.

Список використаних джерел:

Колєватова Катерина Олексіївна, здобувачка вищої освіти філологічного факультету

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Науковий керівник: Тютюнник Олена Миколаївна, канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ ЯК ОСВІТНЯ ПРОБЛЕМА

У сучасному світі емоційне вигорання педагога дедалі більше становить серйозну професійну проблему, що піддається викликам. Нинішній освітній простір характеризується постійними змінами в системі освіти. Збільшення вимог до якості навчального процесу, високі очікування з боку учнів, адміністративне навантаження, незадоволення в оплаті праці – усе це сприяє формуванню передумов для емоційного вигорання. Це явище є однією з найбільш актуальних проблем у сфері освіти, що дедалі частіше набуває значного поширення і має негативний вплив як на професійну ефективність педагога, так і на його психоемоційний стан.

Походження терміна «синдром вигорання» пов’язане з грецьким словом *syndrome* у перекладі – «поєдання» та англійським *burnout*, що означає «вигоріти», «припинити горіти». Словосполучення «емоційне вигорання» було впроваджене американським психіатром Х. Дж. Фрейденбергом у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, які комунікують в насиченому емоційному професійному середовищі. Науковець стверджував, що вигорання - «це не той стан, який краще ігнорувати. І це не ганьба. Навпаки, це – проблема, народжена хорошима намірами» [2].

Дослідженнями емоційного вигорання займалися відомі науковці такі, як К. Маслач, С. Джексон, Дж. Гібсон, Дж. Гринберг, А. Пайнс, Б. Перлман та інші. Значний внесок у вивчені синдрому емоційного вигорання зробили й вітчизняні дослідники, серед яких слід відзначити О. Романовську, О. Варгата, О. Кулешова, Г. Мешко, Н. Мирончук, О. Миронichenko, Л. Міхеєва, І. Прокопенко та інших, чиї наукові праці істотно доповнили розуміння цього явища.

З самого початку професійної кар’єри педагога, слід розвивати комунікативні вміння для спілкування з колегами, учнями. Такі методи дозволяють удосконалювати свої можливості у педагогіці, розширювати взаємини в цій сфері. Іноді у деяких успішних педагогів, які володіють високою кваліфікацією, можна помітити втрату мотивації, що проявляється у зниженні захоплення до викладання попри професіоналізм та досягнення. За визначенням психологів це перші симптоми, які можна назвати емоційним (професійним) вигоранням. Емоційне вигорання педагога – це постійна втома, часті помилки, незадоволеність своєю працею, пригнічений стан та агресивність до колег, учнів, важко зосередитись на чомусь одному.

Професійне вигорання накопичується поступово, воно не виникає миттєво. Серед основних причин емоційного вигорання слід врахувати:

- постійний стрес та перевантаження. Безперервні дедлайни, обмежений час на виконання.

- робота домінует над особистим життям. Вся увага зосереджена лише на трудові обов'язки.
- втрата контролю. Не здатність приймати рішення та впливати на робочі процеси.
- синдром відмінника. Не вміння відмовляти та брати на себе відповідальність.
- внутрішній конфлікт цінностей. Вимоги керівника суперечать моральним та етичним поглядам [1].

Педагогічна діяльність належить до числа професій, покликаних допомагати людям. Емоційне вигорання відбувається через постійні контакти з іншими людьми, їхніми емоційними проблемами та необхідності постійно віддавати власні ресурси, не маючи змоги на відновлення власних.

Одна із методик, яка використовується для визначення синдрому професійного вигорання у працівників різних професійних галузей була розроблена К. Маслах і С. Джексона «Професійне (емоційне) вигорання» у 1981 році. Завдяки опитувальнику було проведено велику кількість досліджень та доведено його ефективність та надійність. Науковці можуть оцінити складові емоційного вигорання, отримати об'єктивні результати стосовно рівня емоційного стану педагога, визначити причини, які сприяють даній проблемі та попередити емоційне вигорання у педагогів.

Ефективний підхід для попередження розвитку емоційного вигорання повинен містити індивідуальний, організаційний та соціальний рівні. Такий підхід комплексно впливає на фактори ризику, здатен своєчасно виявiti перші ознаки вигорання та впровадити заходи для збереження психоемоційного здоров'я та інтересу до професійної діяльності.

Профілактика базується на зростанні впевненості у собі, відновленні власних ресурсів та здатності формувати відповідний аналіз власних результатів діяльності. Одним із важливих методів у профілактиці та подоланні професійного вигорання є психологічна корекція, саме тому важливо усвідомити, які заходи слід вживати для попередження емоційного вигорання. Суттєву роль відіграють тренінгові заняття, які допомагають конструктивно реагувати на стресові ситуації, опановувати техніку самоконтролю поведінки та способи зняття нервової напруги [1].

Досвід зарубіжних педагогів показав, що скорочення робочого дня та оплачувані творчі відпустки стимулюють співробітників, а також запобігають емоційному вигоранню. Довготривала відпустка дає змогу перезавантажитися, підвищити мотивацію до праці, покращити якість виконуваної роботи після повернення та підтримувати баланс між особистим і професійним життям.

Емоційне вигорання – процес, який виникає поступово, сприяє розвитку всіх фаз стресу утворюючи компонент стресу. Питання щодо причин та профілактики емоційного вигорання педагогів потребує подальшого дослідження та удосконалення, особливо в теперішній час.

Список використаних джерел:

1. Олійник І. В. Причини виникнення та профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2017/1/20.pdf>
2. Плахотнюк Н. П., Левківська К. В., Макаревич О. О., Кравченко А. О. Емоційне вигорання сучасного викладача ВНЗ: проблематика і шляхи подолання. URL : <https://zenodo.org/records/11124566>

Доїжак Юлія Володимирівна, здобувач вищої освіти II курсу магістратури факультету історії і міжнародних відносин
Вінницький держаний педагогічний університет імені Михайла Кутюбинського, Україна

Науковий керівник: Мельничук Тетяна Анатоліївна, канд. іст. наук, доцент кафедри методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький держаний педагогічний університет імені Михайла Кутюбинського, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЄКТНИХ МЕТОДІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

Розвиток проектних методів навчання в сучасній українській освіті зумовлений кардинальною трансформацією парадигми навчання – переходом від знанневої до компетентнісної моделі, орієнтованої на формування в учнів здатності до критичного мислення, самостійної діяльності та практичного застосування здобутих знань. В. Гончарук, Л. Дрогомирецька та Н. Петрова зазначають, що у контексті реформи «Нова українська школа» (НУШ) проектне навчання набуває статусу одного з провідних інструментів реалізації особистісно орієнтованого, інтегрованого та діяльнісного підходів [1, с. 119].

Сутність проектних методів у новій освітній парадигмі полягає в організації навчального процесу як дослідницько-пошукової діяльності, що передбачає постановку проблеми, самостійне планування її розв'язання, аналіз результатів і їх публічну презентацію [3, с. 99]. Застосування цього методу у викладанні історії сприяє не лише засвоєнню фактологічного матеріалу, а й формуванню умінь аналізувати історичні джерела, висувати гіпотези, порівнювати альтернативні інтерпретації подій, що відповідає вимогам сучасної історичної освіти в демократичному суспільстві.

У межах освітньої реформи особливої актуальності набуває інтеграційний потенціал проектних технологій. Сучасний навчальний процес передбачає тісну взаємодію між предметами гуманітарного циклу, зокрема історією, громадянською освітою, культурологією, інформатикою.

На думку І. Чуян, такий міжпредметний підхід дозволяє створювати комплексні проекти, у яких учні досліджують історичні явища крізь призму сучасних суспільних викликів – наприклад, формування державності, прав людини, міжкультурного діалогу чи екологічної відповідальності [4, с. 74-75].

Важливим чинником розвитку проектних методів є цифровізація освітнього простору.

Таблиця 1

Вплив цифровізації на розвиток проектних методів у сучасній освіті

Цифровий інструмент / платформа	Освітня функція	Очікуваний результат
Google Workspace for Education	Спільна робота над документами, створення інтерактивних завдань	Розвиток навичок співпраці, планування, комунікації

Продовження табл. 1

Цифровий інструмент / платформа	Освітня функція	Очікуваний результат
Microsoft Teams	Комунікація, управління груповими проектами, відеозустрічі	Формування цифрової культури, відповідальності
Canva	Візуалізація результатів досліджень, створення постерів, презентацій	Розвиток креативності, візуальної грамотності
Padlet	Інтерактивна дошка для колективних ідей	Підвищення мотивації, інтерактивна взаємодія
Genially	Створення інтерактивних історичних карт, віртуальних екскурсій	Поглиблення аналітичних навичок, ігрове навчання
LearningApps	Створення інтерактивних вправ і тестів	Формування критичного мислення, самоконтролю

*Джерело: складено автором на основі [1, с. 120-121]

Із табл. 1 очевидно, що використання онлайн-платформ (Google Workspace for Education, Microsoft Teams, Canva, Padlet, Genially, LearningApps) та інтерактивних сервісів сприяє створенню віртуальних історичних лабораторій, електронних архівів, спільних цифрових мап історичних подій. Адже, цифрові технології не лише полегшують комунікацію між учасниками проекту, а й формують у школярів медійну та інформаційну грамотність, що є однією з провідних компетентностей ХХІ століття.

Позитивним чинником є й поступове оновлення нормативно-правової бази, яка створює умови для гнучкого використання інноваційних методів у навчанні. Зокрема, Концепція розвитку педагогічної освіти, Державний стандарт базової середньої освіти (2020) та методичні рекомендації МОН України наголошують на необхідності діяльнісного підходу, орієнтації на індивідуальну траєкторію розвитку учня, що безпосередньо узгоджується з логікою проектного навчання [2, с. 44].

Водночас подальший розвиток цього методу потребує системних зусиль у напрямі методичного, технологічного та кадрового забезпечення. Одним із провідних завдань є підготовка педагогів до фасилітації проектної діяльності. Водночас, це передбачає формування в учителів нових компетентностей: проектного менеджменту, уміння створювати міждисциплінарні навчальні сценарії, використовувати цифрові інструменти та формувальне оцінювання. Педагог переходить від ролі «джерела знань» до ролі наставника, координатора й консультанта, який спрямовує учнів на самостійне відкриття нових знань [4, с. 76].

Потенціал проектного навчання також полягає у розвитку громадянської компетентності та патріотичного виховання. У процесі роботи над історичними проектами школярі не лише засвоюють знання про минуле, а й усвідомлюють себе носіями історичної пам'яті, здатними критично осмислювати суспільні процеси та робити власні висновки [3, с. 101].

Варто відзначити, що перспективи розвитку проектних методів тісно пов'язані з розширенням міжнародної співпраці у сфері освіти. Українські школи дедалі

частіше беруть участь у спільніх європейських освітніх програмах (Erasmus+, eTwinning, Nordplus), де проектне навчання виступає основою міжкультурної взаємодії, обміну досвідом та реалізації спільніх дослідницьких і соціальних ініціатив [1, с. 122]. У перспективі проектні методи навчання можуть стати стрижневим компонентом нової української школи, оскільки вони забезпечують практикоорієнтованість освіти, формують компетентності саморозвитку, колаборації та відповідального прийняття рішень. Вони також дозволяють поєднувати навчальний і виховний аспекти, розвиваючи в учнів історичну свідомість, дослідницьку культуру та ціннісне ставлення до національної спадщини.

Отже, проектне навчання в сучасному освітньому просторі України має стати не епізодичною інновацією, а системним принципом організації навчального процесу. Його подальше вдосконалення передбачає розробку методичних рекомендацій, створення банків навчальних проектів, підвищення педагогічної майстерності вчителів та забезпечення технічних умов для цифрової співпраці. Саме такий підхід дозволить реалізувати стратегічні цілі реформи – виховати творчу, відповідальну, компетентну особистість, здатну до активної участі у розбудові демократичного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гончарук В. А., Дрогомирецька Л. Р., Петрова Н. О. Викладання історії України через призму сучасних педагогічних технологій. *Теорія та методика навчання*. 2024. С. 118-124. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/download/496/377/694>
2. Звінеревська Т. Застосування проектного підходу під час дистанційного навчання у початковій школі. *Молодий вчений*. 2021. № 12(100). С. 44-48. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2463/>
3. Слижук О. А. Проектна діяльність учнів у процесі вивчення сучасної української літератури в 5–6 класах НУШ. *Десяті Довженківські читання : Збірник наукових праць Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка*. 2022. С. 97-103. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732884/1/%D0%A1%D0%BB%D0%B8%D0%B6%D1%83%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
4. Чуян І. Особливості організації та проведення проектних занять на уроках історії Нової української школи. *Педагогічна Житомирщина*. 2024. № 3(35). С. 73-80. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/10/5.-%D0%A7%D1%83%D1%8F%D0%BD%D0%86%D0%9B.pdf>

Прокопенко Марія Сергіївна, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету іноземної та слов'янської філології

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна

Науковий керівник: Кириленко Надія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна

ПСИХОЛОГІЗМ І МОРАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ» ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ УЧНІВ

Сучасна школа покликана не лише передавати знання, а й формувати внутрішньо зрілу, емоційно стійку особистість, здатну долати кризові ситуації, зберігаючи гуманістичні орієнтири. У період воєнних дій у сучасному освітньому просторі актуалізується завдання формування в учнів таких якостей, як емоційна стійкість, моральна саморегуляція та здатність долати травматичний досвід, що є основою для їхньої соціальної адаптації та збереження психологічного благополуччя. Саме тому аналіз художніх текстів із глибоким психологічним змістом (зокрема творів С. Жадана) стає ефективним засобом емоційно-ціннісного виховання.

Психологізм та моральна рефлексія у літературі розглядаються як важливі засоби відтворення внутрішнього світу персонажа та розкриття його духовних переживань. Дослідник Л. М. Козубенко зазначає, що художній психологізм є категорією літературознавчого аналізу, що дозволяє визначати взаємозв'язок між психологічними станами персонажа та структурою твору, а також досліджувати способи передачі внутрішніх переживань через художні засоби [2]. К. І. Ангелова підкреслює, що психологізм у літературі не обмежується описом емоцій персонажа, а включає також його моральні вибори та психічні реакції на життєві ситуації, що дозволяє глибше осмислити особистість героя та його внутрішні конфлікти [1]. Моральна рефлексія, за В. Франклом, – це усвідомлення особистістю власних моральних меж, пошук сенсу в ситуації екзистенційної кризи [3]. Вона пов'язана з внутрішнім вибором людини між духовним піднесенням і моральним занепадом, із прagnенням знайти цінності, що надають життю зміст навіть у найскладніших обставинах. Саме через моральну рефлексію особистість усвідомлює відповідальність за свої вчинки, формує здатність до самоперевершення та до прийняття страждання як невід'ємної частини людського існування.

Представники психологічної школи виховання (Р. Лазарус, А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Сельє) доводять, що формування емоційної стійкості пов'язане з розвитком самосвідомості, рефлексивності та здатності до співпереживання. Таким чином, аналіз художнього твору з позицій психологізму та моральної рефлексії має не лише естетичний, а й виховний ефект.

С. Жадан відтворює війну не як подію, а як внутрішній досвід людини, її страх, вину, сумнів і духовне прозріння. Головний герой – учитель Паша – переживає глибоку кризу ідентичності, типовий стан для сучасної людини, відірваної від моральних опор. Через внутрішні монологи, зорові метафори, предметні деталі

(телевізор, сніг, дорога, дім) письменник створює психологічно достовірну картину руйнування і відродження людського «Я». Такий художній психологізм сприяє розвитку у читача емоційного інтелекту (за Д. Гоулманом), здатності розпізнавати й осмислювати власні почуття та почуття інших.

Роман є процесом морального становлення особистості, в якому герой проходить шлях від байдужого спостерігача до морально відповідальної людини. Паша вчиться бачити цінність життя, співчувати, приймати рішення не зі страху, а з любові. Це перехід від конвенційного до постконвенційного рівня моральності – від зовнішньої слухняності до внутрішньої совісності. Моральна рефлексія героя активізує читача: учень, осмислюючи поведінку Паши, здійснює паралельну самооцінку, вчиться розпізнавати моральний вибір у власному житті.

Використання роману С. Жадана «Інтернат» у шкільній практиці має потужний педагогічний ефект, оскільки сприяє глибокому емоційному та моральному розвитку учнів. Твір допомагає школярам прожити складні ситуації страху, втрати, вибору через ідентифікацію з головним героем, що формує здатність до емоційного співпереживання. У процесі аналізу роману учні навчаються саморегуляції емоцій, умінню співчувати, підтримувати інших, а також усвідомлюють цінність взаєморозуміння та взаємодопомоги. Читання і обговорення подій роману стимулює потребу в моральному осмисленні життєвих обставин, сприяє формуванню внутрішніх орієнтирів і моральної відповідальності. Виховний потенціал твору полягає також у тому, що він допомагає утверджувати стійкість, гідність і людяність у кризових ситуаціях, виховуючи покоління, здатне мислити, співчувати й діяти з позицій гуманізму.

Виховання емоційної стійкості через літературу узгоджується з концепціями емоційно-ціннісного навчання (SEL) та гуманістичної педагогіки (К. Роджерс, В. Сухомлинський), де літературний текст виступає «дзеркалом людської душі».

Робота з романом С. Жадана «Інтернат» у шкільній практиці передбачає не лише літературознавчий аналіз, а й глибоку емоційну та моральну рефлексію. Це твір, який дозволяє старшокласникам осмислити досвід війни через долю звичайної людини – вчителя Паши, котрий потрапляє в епіцентр бойових подій на Донбасі й проходить складний шлях внутрішнього переродження.

Для глибшого розуміння художнього світу роману доцільно застосовувати емпатійне читання – учні мають спробувати «прожити» події очима героя, відчути його страх, нерішучість, моральну втому, але й поступове усвідомлення відповідальності. Це допоможе зрозуміти, як війна змінює людину, що означає залишатися людяним у нелюдських умовах.

Щоденник моральних рішень варто використовувати для фіксації роздумів учнів щодо ключових епізодів: чи мав право Паша залишатися осторонь? чи можна зберегти моральні орієнтири, коли руйнується звичний світ? Учні аналізують власні реакції на поведінку персонажа, відзначають моменти сумніву, співчуття, вибору між байдужістю і відповідальністю.

Інтерпретаційний діалог може стати формою групового осмислення твору: під час дискусій варто обговорювати не лише дії героїв, а й позицію автора, символіку війни як випробування людяності. Питання «Чи мав право Паша залишатись осторонь?» відкриває шлях до морального аналізу не лише вчинків персонажа, а й сучасної людини, яка стоїть перед викликами війни.

Важливу роль у процесі сприйняття роману відіграють креативні практики – написання есе-роздумів про людяність і страх, створення асоціативних колажів «Паша у світі війни», рольові реконструкції фрагментів (наприклад, сцени повернення героя додому чи його спілкування з племінником). Такі завдання допомагають учням вийти за межі формального аналізу та глибше усвідомити духовно-ціннісний вимір роману.

Роман Сергія Жадана «Інтернат» – це не лише документ доби війни, а й психологічно глибокий текст, який допомагає читачеві пройти шлях самопізнання й духовного очищення. Через художній психологізм і моральну рефлексію твір виховує в учнів емоційну стійкість, емпатію та відповідальність, а отже, сприяє становленню гармонійної, гуманістично зорієнтованої особистості. Література в такому прочитанні перетворюється на терапевтичний простір, де відбувається зцілення через слово.

Список використаних джерел:

1. Ангелова К. І. Художній психологізм: психологія особистості у романі Стівена Кінга «Мізері»: автореф. магістерської роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» / К. І. Ангелова. Миколаїв : Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2019. 16 с.
2. Козубенко Л. М. Концепція психологізму у художньому творі як літературознавча проблема. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* Том 33 (72) №1. Ч. 2. 2022. С. 172-176. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/29>
3. Франкл В. Е. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків: КСД, 2016. 160 с. ISBN 978-617-12-0452-2.

Літвінова Марія Олександрівна, здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»
Прилуцький технічний фаховий коледж, Україна

Шекун Крістіна Юріївна, здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»
Прилуцький технічний фаховий коледж, Україна

Науковий керівник: Гуріненко Олександр Володимирович, викладач, спеціаліст вищої категорії
Прилуцький технічний фаховий коледж, Україна

СТРЕС: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА БОРОТЬБА З НИМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Стрес – одна з найпоширеніших проблем сучасного суспільства, яка особливо гостро проявляється серед здобувачів освіти. У процесі навчання студенти постійно стикаються з необхідністю адаптації до нових вимог, інформаційним перевантаженням, соціальними очікуваннями та особистими переживаннями.

За визначенням Ганса Сельє, стрес – це «неспецифічна реакція організму на будь-яку вимогу». Він може бути як позитивним (еустрес), так і негативним (дистрес). У період становлення особистості майбутнього фахівця вміння ефективно справлятися зі стресом є надзвичайно важливим чинником професійного та життєвого успіху [1].

У психології стрес розглядають не лише як фізіологічну реакцію, а й як емоційний стан, що виникає внаслідок протиріччя між вимогами середовища і можливостями людини [3].

Прикладом може бути ситуація, коли здобувач освіти повинен скласти кілька іспитів протягом одного тижня. В результаті цього організм реагує на це підвищением рівня кортизолу, серцебиттям, тривожністю.

Стрес буває короткоспільним (наприклад, хвилювання перед виступом) і тривалим (постійне відчуття перевтоми, безсилля). Короткий епізод може навіть мобілізувати, але хронічний дистрес виснажує нервову систему, викликає депресію й апатію [2].

Цікаво, що за спостереженнями психологів, невеликий рівень стресу стимулює розвиток особистості: змушує людину шукати нові рішення, вдосконалювати навички самоконтролю.

Причини стресу в студентському середовищі можна умовно поділити на внутрішні (психологічні) та зовнішні (соціальні, економічні, академічні).

Навчальні перевантаження. Під час сесії або виконання курсових робіт студенти стикаються з браком часу, недосипанням, високими очікуваннями викладачів. Наприклад, опитування серед студентів Національного педагогічного університету в 2024 році показало, що 65 % опитаних вважають основним джерелом стресу саме дедлайні та екзамени [4].

Соціальні фактори. Переїзд до іншого міста, нове коло спілкування, конфлікти в групі чи у родині створюють додатковий емоційний тиск [2].

Наприклад, першокурсники часто переживають так званий адаптаційний стрес, який проявляється в тривозі, самотності та невпевненості.

Економічна нестабільність. Багато студентів змущені працювати паралельно з навчанням, що спричиняє хронічну втому та дефіцит часу для відпочинку [4].

Суспільно-політична ситуація. Під час війни в Україні частина здобувачів освіти навчається в умовах постійної небезпеки, повітряних тривог, відключень електроенергії. Це формує стійкий стан тривожності [5].

Стрес впливає на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери особистості. Короткостроково він може стимулювати мобілізацію сил, але у тривалій перспективі – виснажує ресурси організму.

Негативні аспекти стресу:

➤ когнітивні – проявляються у зниженні пам'яті, уваги, здатності концентруватися. Наприклад, під час екзаменаційного періоду здобувачі часто скаржаться, що «знають матеріал, але не можуть його відтворити під час іспиту».

➤ емоційні – проявляються у дратівливості, апатії, безсонні, слізливості. Дослідження Лазаруса доводить, що емоційне виснаження прямо корелює з кількістю тривожних думок перед іспитами.

➤ поведінкові – проявляється у зловживанні кофеїном, енергетиками або навіть шкідливими звичками, щоб «зняти напругу».

➤ фізичні – проявляються у головному болю, болю у шлунку, тахікардії.

Помірний рівень стресу (еустрес) допомагає особистості здобувача освіти розвивати стресостійкість, самодисципліну та вміння розставляти пріоритети. Наприклад, студенти, які вчаться розподіляти навчальне навантаження, з часом краще адаптуються до вимог майбутньої професії [3].

Ефективна боротьба зі стресом передбачає поєднання саморегуляції, підтримки з боку оточення та організації навчального процесу.

Техніка саморегуляції включає в себе: дихальні вправи (допомагають швидко знизити рівень напруги); фізичні вправи: йога, біг, танці (сприяють вивільненню ендорфінів і поліпшенню настрою); медитації або короткі хвилини тиші після занять (сприяють зменшенню втоми мозку) [2].

Організація продуктивного використання часу включає в себе: техніку Pomodoro (25 хвилин навчання + 5 хвилин відпочинку); планування дня у блокноті або цифровому календарі (допомагає уникати паніки перед дедлайнами) [4].

Соціальна підтримка включає в себе розмови з друзями, наставниками або викладачами (знижують рівень ізоляції). Дослідження УІСД у 2024 році показало, що здобувачі освіти, які беруть участь у студентських організаціях, мають на 30 % нижчий рівень тривоги [4].

Допомога з боку університетів включає в себе створення центрів психологічної підтримки, онлайн-консультацій, тренінгів зі стрес-менеджменту [4].

Приклад: У Київському національному університеті запроваджено проект «Психологічна служба студента», де фахівці допомагають впоратися зі стресом під час навчального періоду [4].

Отже стрес є природним елементом розвитку особистості здобувача освіти. У помірних межах він стимулює пізнавальну активність і формує життєву стійкість.

Проте хронічний стрес, спричинений перевантаженнями, соціальними або емоційними проблемами, може негативно позначитися на формуванні особистості здобувача освіти.

Успішне подолання стресу залежить від усвідомлення його причин, розвитку навичок саморегуляції та створення сприятливого навчального середовища.

Формування стресостійкості – один із ключових компонентів становлення сучасного фахівця, здатного діяти ефективно в умовах змін і викликів.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти: сучасні виклики та перспективи. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021.
2. Петренко І. В. Психологічні механізми подолання стресу у студентів. Журнал «Освіта і розвиток особистості». – 2023. – №3.
3. Lazarus R. Stress and Emotion: A New Synthesis. Springer Publishing. - 1999
4. Міністерство освіти і науки України (2024). Психологічна підтримка здобувачів освіти під час війни. Київ. – 2024.
5. Український інститут соціальних досліджень (2024). Звіт про психологічний стан студентської молоді. Київ. – 2024.

Герасименко Анна Сергіївна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Факультету Іноземних Мов

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського », Україна

Науковий керівник: Жаборюк Ірина Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського », Україна

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «EDUCATION»

Сучасні умови глобалізації, розширення міжнародної співпраці в економіці та освіті й динаміка ринку праці зумовлюють потребу у фахівцях, які поєднують професійну кваліфікацію з високим рівнем компетентності. Відмінність компетентного спеціаліста полягає не лише у володінні знаннями та навичками, а й у здатності ефективно використовувати іноземну мову для професійної комунікації, участі в міжнародних проектах та співпраці з транснаціональними структурами. Проте результати досліджень (С. Кожушко, О. Тарнопольський, L. McKibbin, L. Porter) засвідчують, що значна частина випускників вищої школи має недостатньо розвинені комунікативні вміння, що зумовлено обмеженим словниковим запасом і неможливістю правильно його використовувати.

Формування іншомовної лексичної компетентності є ключовою умовою практичного оволодіння англійською мовою. Ця проблема стала предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (Ю. Гнаткевич, І. Задорожна, М. Ляховицький, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, О. Петращук, С. Смоліна, О. Тарнопольський, Л. Черноватий, С. Шатілов та ін.). В їхніх працях визначено зміст навчання іншомовної лексики (О. Биконя, С. Ніколаєва, В. Плахотник), принципи відбору словникового мінімуму (О. Дробот, С. Калініна, А. Климентенко, В. Кондратьєва, М. Латушкина, S. Eggert, H. Casper-Hehne та ін.), залежність добору лексики від фахових дисциплін і жанрової специфіки мовлення (Р. Мартинова, О. Тарнопольський, В. Борщовецька, Н. Микитенко, Ю. Семенчук), а також механізми запам'ятовування для активного використання в комунікації (М. Бурлаков, Ю. Гнаткевич, Р. Мартинова, Б. Чуйков, U. Rampillon, C. Schouten-van Parreren та ін.). Водночас потенціал формування професійно зорієнтованої іншомовної лексики студентів мовних спеціальностей ще потребує більш детального вивчення.

Окремий напрям досліджень стосується інтерактивного навчання, ефективність якого підтверджена у працях вітчизняних учених (Т. Дуткевич, В. Кремень, В. Мельник, Л. Морська, А. Панченко, І. Підласий, О. Пометун, Л. Савенкова, Т. Сердюк, С. Скрипник, Н. Соболь, Л. Хоружу та ін.). Значний внесок

зроблено у: розроблення методичних зasad та систематизацію інтерактивних методів навчання (О. Пометун), у створення інтерактивного підручник для педагогів (І. Підласий) та праць із тлумачення основних понять інтерактивної методики (С. Скрипник), у розробку цілісної інтегративної системи, що передбачає комплексне застосування методів, засобів і форм навчання для досягнення запланованого результату (Т. Коваль та Н. Кочубей), у створення комфортного освітнього середовища, у якому студенти відчувають свою успішність і демонструють інтелектуальні можливості (Т. Розумна).

Отже, важливість удосконалення процесу навчання іноземної мови в університетському просторі з урахуванням орієнтації української освітньої реформи на стандарти Євросоюзу, зростання ролі інтерактивних технологій в методичному аспекті, значення цих технологій для розвитку іншомовної компетентності студентів, а також прогалини в деяких аспектах сучасного навчання лексики у мовних видах зумовлюють актуальність даної роботи. Розроблено критерії та показники оцінювання сформованості лексичної компетентності студентів другого курсу. Критеріями були такі: *лексико-когнітивний; лексико-смисловий; лексико-комунікативний* критерій; вміння застосування відповідних лексичних засобів (фразеологізмів, антонімів, синонімів, багатозначних слів, фонової лексики) у самостійному діалогічному мовленні.

Згенеровано трьохетапний процес навчання, який охоплював такі етапи: лінгвістично-збагачувальний, операційно-діяльнісний, комунікативно-орієнтований. *Метою першого – лінгвістично-збагачувального – етапу* було: ввести нові ЛО; ознайомити зі способами словотворення: а) морфологічний (утворення за допомогою афіксів), б) семантичний (вживання вже існуючих слів у новому значенні); в) синтаксичний (утворення складних слів), зі стилістичними характеристиками слів, їх функціями у тексті; сформувати навички вживання нових ЛО у словосполученнях/реченнях. *Метою другого – операційно-діяльнісний – етапу* було формування рецептивно-репродуктивних лексичних навичок, а саме, сформувати навички розуміння безеквівалентних ЛО та соціокультурної інформації у їх складі; розвивати навички адекватного перекладу безеквівалентних ЛО; розвивати первинні вміння вживання цих ЛО у зв'язних реченнях. *Метою третього – комунікативно-орієнтованого – етапу* був розвиток передмовленнєвих та мовленнєвих умінь вживання вивченої загальної лексики, розвиток умінь розуміння і адекватного вживання лексики педагогічного стилю, вмінь проводити англомовне спілкування монологічного та діалогічного характеру.

Розроблено комплекс вправ з формування англомовної лексичної компетентності, який включав: *некомунікативні вправи*, що фокусуються на розпізнаванні, ідентифікації та механічному відтворенні лексики, а саме, *рецептивні* та *рецептивно-репродуктивні*; *умовно-комунікативні вправи*, що стимулюють використання нової лексики в контролюваних, але наближених до реального спілкування ситуаціях, а саме, *рецептивно-репродуктивні* та *продуктивні*; *комунікативні вправи*, що спрямовані на вільне та творче використання засвоєної лексики в реальних ситуаціях спілкування, а саме, *на розвиток монологічного мовлення; на розвиток діалогічного мовлення; на письмове мовлення*: написати невелике есе або лист-відгук із використанням щонайменше 10

нових лексичних одиниць; скласти оголошення чи пост у соціальних мережах, демонструючи знання тематичної лексики.

В процес навчання було інтегровано різноманітні інтерактивні вправи, спрямовані на роботу з лексикою та термінологією. Вони включали: систематизацію лексичних одиниць (групування, створення словотвірних родин), розвиток асоціативного та візуального мислення (схеми, ментальні карти, малюнки, інтелектуальні асоціації), практичне застосування та маніпуляції зі словами у контексті (робота з незакінченими реченнями, заповнення пропусків, розширення/скорочення речень, ситуативна заміна слів) та міжмовне порівняння (асоціювання українських та англомовних аналогів). Найбільш доцільними поставленим завданням роботи були такі сучасні інтерактивні методи: метод моделювання ситуацій (рольові ігри), метод кейсів, метод ІКТ.

Наприкінці експериментального періоду навчання у студентів відбувалося контрольне тестування, мета якого полягала у визначенні рівнів сформованості англомовної лексичної компетентності студентів ЕГ та КГ. Тестові завдання мали ідентичний зміст завданням, однак вони базувалися на матеріалі, який вивчався протягом цього семестру.

Наведемо приклади завдань контрольного тесту.

I. Лексико-когнітивний критерій.

Показник: здатність відтворювати ізольовані лексичні одиниці та словосполучення в межах заданої теми, а також вміння підбирати їм еквіваленти в рідній мові. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

2. Match the translation with the word:

3. Fill in 5 collocations with the word project.

Показник: знання правил лексичної сполучуваності слів та правил словотворення. Кожна правильна відповідь – 1 бал.4. Match words in the right column with the definitions in the left column.5. Match individual words in such a way as to obtain a phraseological unit.6. Reconstruct the proverb from the disconnected words. Translate it. Максимальна кількість 30 балів.

II. Лексико-смисловий критерій із показниками:

Показник: здатність розуміти пряме і переносне значення лексичних одиниць. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

7. Give Ukrainian equivalents for each of the meanings of the word *teacher*.

8. Find a word-combination in the sentence that is used figuratively and replace it with a word in its literal meaning.

9. Translate the sentences from English into Ukrainian.

Показник: знання норм доречного використання лексичних одиниць відповідно до ситуації спілкування. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

10. Put each of the following words into its correct place in the passage below:

Максимальна кількість балів за другим критерієм становила 30 балів.

III. Лексико-комунікативний критерій із показниками:

Показник: вміння застосування відповідних лексичних засобів (фразеологізмів, антонімів, синонімів, багатозначних слів, фонової лексики) у самостійному монологічному мовленні.

11. Tell at least 10 sentences on the topic Education. Use adequate vocabulary and a diverse lexical range. Tell «English Language Teacher: a profession or a vocation? » Кожне правильне речення – 2 бали.

Показник: вміння застосування відповідних лексичних засобів (фразеологізмів, антонімів, синонімів, багатозначних слів, фонової лексики) у самостійному діалогічному мовленні.

12. Reproduce the missing lines in the dialogue (кожна вірна відповідь – 2 б.).

Teacher: Thanks so much, Joe. That's very interesting information. Bye!

13. You are a correspondent of one of the educational magazines. Prepare 5 questions to ask the experienced teacher about his work. (кожна вірна відповідь учня – 2 бали).

Отримані результати підтверджують позитивний вплив запропонованих методичних заходів на рівень сформованості англомовної лексичної компетентності студентів ЕГ, порівняльний аналіз доводить ефективність впровадження розробленого комплексу вправ і методичних кроків.

СЕКЦІЯ 23.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

Коваль Олеся Миколаївна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність теми дослідження. У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя молоді, впливаючи не лише на спосіб комунікації, але й на психологічне благополуччя. Постійна взаємодія в онлайн середовищі створює нові можливості для самовираження, проте водночас формує ризики залежності, соціального порівняння, зниження самооцінки та емоційної нестабільність. На сьогодні спостерігається зростання кількості підлітків і студентів, які демонструють симптоми емоційного виснаження, тривоги, депресії та зниження рівня самооцінки на тлі надмірного використання соціальних мереж [1].

Мета дослідження. Дослідити психологічні механізми впливу соціальних мереж на формування самооцінки та емоційного стану сучасної молоді, а також визначити чинники, що підсилюють або послаблюють цей вплив. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові **задачі**:

1. Проаналізувати сучасні наукові джерела щодо зв'язку між активністю у соцмережах і показниками самооцінки та емоційного стану.
2. Визначити основні психологічні механізми впливу.
3. Виокремити фактори ризику (адиктивність, порушення сну, ідеалізація образів) та захисні чинники (медіаграмотність, соціальна підтримка).
4. Сформулювати практичні рекомендації щодо профілактики негативних наслідків.

Основні результати досліджень. Систематичний мета-аналіз (Huang, 2022) показав що юди, які надмірно або залежно користуються соцмережами, частіше мають погане самопочуття, нижчу самооцінку та менше задоволення від життя. Також у них частіше спостерігаються депресивні симптоми, тривожність і відчуття самотності. Ці зв'язки є стійкими, їх знаходили у різних країнах і в дослідженнях з різними віковими групами. Вік або тип платформи (Instagram, Facebook тощо) не суттєво змінюють цей ефект.

Тип взаємодії у мережі важливіший, ніж час використання. Лонгітудне дослідження JAMA (Xiao et al., 2025) показало, що важливіше оцінювати як саме дитина користується екранами, а не лише скільки часу вона проводить онлайн. Варто звертати увагу на те, чи є у користуванні контроль, чи воно слугує способом уникнення проблем, чи негативно впливає на навчання та повсякденне життя, і чи виникає стрес, коли доступ до пристрою обмежено. Дитина може проводити багато часу в соцмережах, але якщо вона має здоровий контроль, не використовує задля

уникнення смутку чи ізольованості, та не відчуває дистресу без телефону, ризики можуть бути меншими. У той же час інша дитина, поведінка якої набирає ознак нав'язливості чи адиктивності (зростає з віком), має значно вищий ризик поганих психічних наслідків [2].

Соціальне порівняння є ключовим механізмом зниження самооцінки. За даними Shannon et al. (2022), нав'язливість та компульсивність використання соцмереж означає, що особа може відчувати втрату контролю, що само по собі може викликати тривогу чи стрес. Пасивне переглядання контенту, особливо такого, який стимулює порівняння (успіх інших, зовнішній вигляд, лайки, коментарі), може призводити до зниження самооцінки, відчуття, що «я недостатній». Поганий сон або порушення режиму через надмірне використання соцмереж можуть виступати медіаторами погіршення психічного стану. Соціальне порівняння (особливо у молоді, яка ще формує свою ідентичність) може бути значущим чинником: коли багато контенту ідеалізує успіх, вигляд чи стиль життя інших, це створює умови для негативного самовідчуття. [3].

Люди різного віку проводять багато часу в соцмережах, часто використовують їх пізно ввечері або ночами. Це може призводити до того, що сон починається пізніше, триває менше часу або якість сну гірша (наприклад, пробудження вночі, відчуття непроспаності). Через поганий сон або недостатню кількість чи якість сну людина вранці чи впродовж дня має гірший емоційний стан, а саме: більше тривоги, суму, втоми, знижену стійкість до стресу. Отже, навіть якщо вплив використання соцмереж на емоційний стан є, частина цього впливу може проходити через «порушення сну». Сон виступає посередником (медіатором) між соцмережами і емоційним станом. [4].

Гендерні та вікові відмінності. Дівчата частіше відчувають зниження самооцінки через візуальні платформи (Instagram, TikTok), а молодші підлітки – порушення сну й підвищенну тривожність. [5].

Висновки. Вплив соціальних мереж на психологічний стан молоді має подвійний характер: з одного боку, вони сприяють комунікації й самовираженню, з іншого, створюють ризики для емоційного благополуччя. Самооцінка молоді формується під впливом соціального порівняння, кількості «лайків», коментарів і зовнішньої валідації, що призводить до підвищеної чутливості до оцінки. Емоційний стан погіршується через страх пропустити щось важливе, порушення сну та надмірну участю у віртуальній взаємодії. Психопрофілактична робота має бути спрямована на розвиток медіаграмотності, саморефлексії та емоційної компетентності у підлітків. Подальші дослідження мають вивчати причинно–наслідкові механізми з використанням лонгітюдних і експериментальних методів.

Список використаних джерел:

1. Huang, C. (2022). A meta-analysis of problematic social media use and mental health. International Journal of Social Psychiatry. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33295241/>.
2. Xiao, Y., et al. (2025). Addictive Screen Use Trajectories and Suicidal Behaviors, Suicidal Ideation, and Mental Health in US Youths. JAMA. <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2835481>.
3. Shannon, H., et al. (2022). Problematic Social Media Use in Adolescents and Young Adults: A Systematic Review and Meta-analysis. JMIR Mental Health. <https://mental.jmir.org/2022/4/e33450>.
4. Danny, J.Y., et al. (2024). The Impact of Social Media Use on Sleep and Mental Health: A Systematic Review. Frontiers in Public Health. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10948475/>.
5. Colak, M., et al. (2023). Self-esteem and social media addiction level in adolescents. Journal of Education and Health Promotion. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10309264/>.

Яковенко Дмитро Миколайович, магістрант спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ЯК АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ТА ЙЇ ЗВ'ЯЗОК З МОРАЛЬНОЮ ТРАВМОЮ

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної війни психіка людини стикається з гострим моральним конфліктом між гуманістичними цінностями та необхідністю легітимізувати насильство для захисту. Дегуманізація, як процес позбавлення супротивника людських рис, виступає ключовим психологічним механізмом для вирішення цього конфлікту [2]. Цей механізм дозволяє вивести «ворога» за межі моральної спільноти, полегшуєчи здатність до агресивних дій [1]. Актуальність дослідження полягає в подвійній природі цього явища: дегуманізація є функціонально необхідною для адаптації військових до бойових умов, але водночас несе ризики розвитку моральної травми у ветеранів, що ускладнює їхню реінтеграцію [5, 6]. Це вимагає глибокого аналізу.

Мета дослідження проаналізувати дегуманізацію як механізм психологічної адаптації за А. Бандурою, Н. Хасламом, Д. Гросманом та дослідити її зв'язок із формуванням моральної травми за Б. Літцем.

Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Розкрити суть та види дегуманізації в межах теорій соціальної психології.
2. Проаналізувати адаптивну функцію дегуманізації в контексті подолання психологічного опору вбивству в умовах бойових дій.
3. Дослідити довгострокові психологічні ризики дегуманізації, зокрема її роль у формуванні феномену моральної травми.

Основні результати дослідження. Дегуманізація є фундаментальним соціально-психологічним процесом, який виводить певну групу за межі людської спільноти, відмовляючи їй у володінні якостями, які ми вважаємо суттєвими людськими. Це не просто негативна оцінка, а когнітивна ре-категоризація [2].

Провідний дослідник Нік Хаслам запропонував впливову модель, що розрізняє два основні типи дегуманізації: анімалістична та механістична дегуманізація. Анімалістична дегуманізація – це відмова іншій групі у якостях, що унікально відрізняють людей від тварин (напр., цивілізованість, раціональність, культура, самоконтроль). Ворог уподоблюється тварині – дикій, ірраціональній, брудній. Цей тип викликає огиду та презирство і найчастіше використовується для виправдання прямої агресії [3]. Механістична дегуманізація – це відмова у якостях, що характеризують людську природу (напр., емоційна теплота, емпатія, індивідуальність). Ворог уподоблюється машині чи автомату – холодному, бездушному, запрограмованому. Цей тип викликає емоційну холодність і дозволяє ставитися до іншої людини як до об'єкта [3].

Ці процеси є частиною ширшого механізму «морального відключення», описаного Альбертом Бандурою [1]. Бандура стверджує, що люди не вчиняють жорстокості, доки не виправдають її перед собою. Дегуманізація є одним з найпотужніших інструментів цього самовиправдання, що дозволяє обходити власні моральні запобіжники. Вона працює в синергії з іншими механізмами, такими як моральне виправдання (подання жорстокості як необхідного блага) та евфемістичні формулювання (напр., «зачистка» замість «вбивство») [1].

Для розуміння адаптивної функції дегуманізації ключовою є праця військового психолога Дейва Гросмана «Про вбивство» [4]. Гросман довів, що більшість здорових людей мають глибокий вроджений опір вбивству іншого представника свого виду. Цей опір є настільки сильним, що в минулих війнах більшість солдатів не вела прицільний вогонь [4].

Сучасні армії використовують низку методів для подолання цього бар'єру, і дегуманізація є найважливішим із них. Вона створює необхідну психологічну дистанцію. Коли комбатант сприймає ворога не як людину, а як «тварину» [3] або «машину» [3], вроджений опір вбивству не активується. Акт агресії когнітивно перетворюється з моральної трансгресії (вбивства людини) на функціональну дію – «нейтралізацію загрози» або «знищення шкідника».

Герберт Келман додає, що дегуманізація легітимізує насильство, коли воно санкціоноване (дозволене владою) та рутинізоване (перетворене на механічну роботу) [2]. В українському контексті дегуманізація також виконує важливу функцію зміщення групової ідентичності та соціальної мобілізації, що було підтверджено вітчизняними дослідженнями [6].

Проблеми виникають тоді, коли війна закінчується і ветеран повертається у мирне середовище. Механізм, що рятував психіку в бою, стає джерелом глибоких страждань. Це явище отримало називу моральної травми [5]. Критично важливо відрізняти її від посттравматичного стресового розладу (ПТСР). ПТСР базується на страху – загрозі життю, моральна травма базується на провині та соромі. Вона виникає внаслідок «скоєння, неспроможності запобігти або свідчення вчинків, які порушують глибокі моральні переконання особистості» [5]. Зв'язок із дегуманізацією тут прямий: під час бою дегуманізація захищає від моральної травми, проте після повернення додому цей захист слабшає, і у спогадах ветерана ворог може ре-гуманізуватися – знову постати людиною. Саме в цей момент усвідомлення скоєного, вбивства людини, а не «орка», призводить до глибокого почуття провини, екзистенційної кризи та саморуйнівної поведінки, що і є суттю моральної травми [5]. На суспільному рівні ризики полягають у нормалізації дегуманізуючої риторики, що веде до загальної бруталізації та ускладнює післявоєнне відновлення [2, 6].

Висновки. Проведений аналіз демонструє, що дегуманізація є складним та функціональним механізмом психологічної адаптації до умов війни, а не просто емоційною реакцією. Вона спирається на чіткі когнітивні моделі – анімалістичну та механістичну за Н. Хасламом та є невід'ємною частиною процесу морального відключення за А. Бандурою, що дозволяє обходити внутрішні моральні норми.

Ключова адаптивна функція дегуманізація полягає у подоланні вродженого опору вбивству за Д. Гросманом, що дозволяє комбатантам ефективно виконувати бойові завдання та легітимізує необхідне насильство.

Дегуманізація є одним з головних предикторів розвитку моральної травми у повоєнний період. Феномен «ре-гуманізації» ворога у пам'яті ветерана призводить до глибоких страждань, базованих на провині, що відрізняє моральної травми від класичного посттравматичного стресового розладу. Це вимагає розробки специфічних програм психологічної реабілітації, орієнтованих не лише на роботу зі страхом, але й на роботу з провиною та відновленням моральної цілісності особистості.

Список використаних джерел:

1. Bandura A. Selective moral disengagement in the exercise of moral agency / A. Bandura – Journal of Moral Education, 2002. – Vol. 31, № 2. – 101–119 p.
2. Kelman H. C. Violence without moral restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers / H. C. Kelman – Journal of Social Issues, 1973. – Vol. 29, № 4. – 25–61 p.
3. Haslam N. Dehumanization: An Integrative Review / N. Haslam – Personality and Social Psychology Review, 2006. – Vol. 10, № 3. – 252–264 p.
4. Grossman D. On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society / D. Grossman. – New York: Little, Brown and Company, 1996. – 480 p.
5. Litz B. T. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy / B. T. Litz, N. Stein, E. Delaney, et al. – Clinical Psychology Review, 2009. – Vol. 29, № 8. – 695–706 p.
6. Назар М. Дегуманізація як механізм соціально-психологічної адаптації до умов війни / М. Назар – Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки, 2022. – № 11.– 34–40 p.

Матвійчук Оксана Михайлівна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність теми дослідження. У теперішньому світі, де щодня гігантськими кроками розвиваються індустрії дизайну, медіа, мистецтва тощо, сучасне суспільство потребує креативних, творчих особистостей, здатних до нестандартного мислення та вирішення проблем особистостей. Попри технологічний прогрес, людям необхідний простір для самореалізації та творчості. Креативні індустрії та креативне мислення є важливими для інновацій, що роблять життя цікавішим та комфортнішим.

Проблема розвитку творчих здібностей у дошкільному віці привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Впровадження моделі розвитку творчості у навчальний процес дошкільнят в освітніх закладах потребує нового підходу до проектування навчального середовища та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Дошкільний вік є найбільш сенситивним періодом для розвитку творчого потенціалу, пізnavальних процесів та емоційної сфери дитини.

Тому творчі здібності розглядаються як комплекс когнітивного, емоційно-вольового та комунікативного компонентів, адже саме фактори зовнішнього середовища, роль педагога, сімейне виховання можуть позитивно або негативно впливати на розвиток творчих здібностей дошкільнят.

Мета дослідження полягає у аналізі творчих проявів здібностей дітей у дошкільному віці і викликів, пов'язаних з ними. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Визначити сутність творчих здібностей у дітей дошкільного віку та показники їх розвитку.
2. Дослідити особливості вікової категорії (діти 4–6 років) у контексті розвитку творчості та факторів, що на неї впливають.
3. Виявити проблеми та перспективи розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку та розробити рекомендації для педагогічної практики.

Основні результати дослідження. Творчі здібності дітей дошкільного віку визначаються як комплекс психічних якостей, що забезпечують формування нових ідей, оригінальних рішень та продуктивної діяльності. Вони включають уяву, фантазію, креативне мислення та вміння поєднувати знання у нових формах. Формування цих здібностей починається в ранньому віці і активно розвивається у старшому дошкільному періоді, коли діти здатні до більш складних комбінацій ідей та рішень [1].

Розвиток творчих здібностей можна оцінювати за такими показниками, як рівень уяви, варіативність ідей, швидкість знаходження рішень, гнучкість мислення та оригінальність продукції діяльності. Діти з високим рівнем креативності проявляють активність у створенні нових образів, використовують нестандартні підходи до завдань та проявляють ініціативу в ігрівій та навчальній діяльності. Оскільки більшість дослідників підкреслює, що творчі здібності дітей дошкільного віку відносяться до тих психічних процесів, які активно формуються на ранньому

етапі життя дитини та є необхідними для подальшого розвитку зрілої особистості. Тому доцільно приділити особливу увагу обґрунтуванню сучасних методів і прийомів розвитку творчих здібностей дошкільників [2].

Діти 4–6 років характеризуються інтенсивним розвитком уяви, мовлення, дрібної моторики та когнітивних навичок, що створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей. І хоча питання розвитку творчості досліджуються науковцями вже протягом багатьох століть, до цього часу не сформовано єдиної повної системи поглядів на природу творчості. В цей період діти активно досліджують навколоїшнє середовище, експериментують з матеріалами, формують власні сценарії ігор, малюють малюнки, створюють конструкції, ігри, оповідання, а також проявляються у прагненні знаходити нові елементи, що сприймаються ними як новаторські при створенні образу що сприяє розвитку креативного мислення. Особливе значення має здатність дитини застосовувати набуті знання та виразні засоби в нових ситуаціях, а також проявляти творчу ініціативу у різних видах діяльності [3].

На розвиток творчості у дітей впливають як внутрішні фактори (інтелектуальний потенціал, емоційна сфера, мотивація), так і зовнішні – педагогічне середовище, методики навчання, наявність ігрових та творчих матеріалів, а також підтримка батьків та вихователів. Сприятливе поєднання цих факторів дозволяє розвивати у дітей здатність генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення [4].

Основними проблемами розвитку творчих здібностей у дошкільників є нестача індивідуалізованого підходу, обмежена кількість матеріалів для експериментування та відсутність системного заохочення творчості у педагогічній практиці. Часто розвиток креативності зводиться лише до навчання стандартним формам, що обмежує формування гнучкого та нестандартного мислення у дітей [5].

Перспективи розвитку творчих здібностей пов’язані з впровадженням методик, які стимулюють експериментування, ігрову діяльність, проектну роботу та інтерактивне навчання. Використання таких підходів у дошкільних закладах сприяє формуванню гнучкого мислення, активності, самостійності та здатності дітей до створення нових образів і рішень [1].

Висновки. Диференційний аналіз творчих здібностей у дітей дошкільного віку показує, що розвиток креативності формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, включаючи інтелектуальні, емоційні, мотиваційні особливості дітей, педагогічне середовище та доступність матеріалів для експериментування. Дослідження підтверджують, що діти 4–6 років мають високий потенціал для розвитку творчих навичок, який реалізується через гру, дослідницьку та проектну діяльність, експериментування з матеріалами та підтримку з боку педагогів. Водночас у сучасних дошкільних закладах існують проблеми, пов’язані з обмеженою кількістю індивідуалізованих підходів, недостатньою кількістю ресурсів та недосконалою системою стимулювання творчої активності дітей. Перспективи розвитку креативності в дошкільників пов’язані із впровадженням інтерактивних та експериментальних методик навчання, стимулюванням самостійності, гнучкого мислення та здатності до створення нових рішень. Таким чином, результати досліджень підкреслюють необхідність системного підходу до розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку та розробки

педагогічних стратегій, які забезпечують оптимальне поєднання вікових, психологічних та навчально-методичних факторів.

Список використаних джерел:

1. Гевко О. І. Педагогічні умови формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / О. І. Гевко. – Молодь і ринок, 2019. – 112 с.
2. Вінс В. А., Шевченко О. В. Психологічні засади розвитку творчих здібностей дітей у закладі дошкільної освіти / В. А. Вінс, О. В. Шевченко. – Дніпро: Науковий часопис, 2023. – 96 с.
3. Зубалій А. О. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку та готовність до їх формування / А. О. Зубалій. – Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2025. – 88 с.
4. В'язовська О. О. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобом експериментування з матеріалами / О. О. В'язовська. – Магістерська робота, 2019. – 64 с.
5. Ковальчук Л. М. Психолого-педагогічні аспекти розвитку креативності у дошкільників / Л. М. Ковальчук. – Київ: Видавництво «Освіта», 2021. – 104 с.

Богданець Олександр Олегович, здобувач вищої освіти факультету соціальної та мовної комунікації

Горлівський інститут іноземних мов, Україна

Науковий керівник: Грицук Оксана Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Горлівський інститут іноземних мов, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНИМ ПРОЯВАМ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

У сучасному суспільстві люди дедалі частіше стикаються з впливом різноманітних негативних чинників — соціальних, психологічних, екологічних та інформаційних. Такі впливи позначаються не лише на фізичному чи психічному стані дорослого населення, а й істотно впливають на дітей, формуючи у них нові, іноді проблемні, моделі поведінки. Поведінкові реакції дошкільників нині суттєво відрізняються від тих, які традиційно вважали типовими. Тому для ефективного впровадження особистісно орієнтованого підходу в дошкільну освіту важливо глибше зрозуміти природу поведінкових труднощів дітей і визначити, якими мають бути дії дорослих у процесі виховання та навчання таких дітей.

Не ефективне застосування методів корекції або профілактики у роботі з дошкільниками, які мають ознаки негативної поведінки, може привести до формування стійких відхилень. Поодинокі прояви неслухняності чи агресії з часом здатні перерости у серйозні виховні труднощі, проблеми соціальної адаптації, педагогічну занедбаність або навіть девіантні форми поведінки. Саме тому профілактична діяльність має бути своєчасною, системною та спрямованою на запобігання подібним відхиленням у розвитку.

Питання профілактики в науковій літературі розглядається у різних контекстах, адже методи запобігання негативним явищам використовуються в медицині, праві, педагогіці, соціальній роботі та психології. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, профілактика — це цілеспрямована система заходів, спрямована на попередження небажаних соціальних і поведінкових явищ через інформування, освіту та просвіту населення [5].

Найповніше поняття профілактики розроблено в юридичній галузі, де його тлумачать як складну, багаторівневу систему дій, що формується відповідно до конкретних історичних і соціальних умов розвитку суспільства. Така система включає як наукове обґрунтування, так і практичну реалізацію заходів, покликаних зменшити кількість правопорушень і девіантних проявів. Іншими словами, юридична профілактика — це не лише сукупність дій, а цілісна стратегія, що поєднує правові, освітні та соціальні механізми, спрямовані на усунення причин девіацій [2; 3].

Оскільки причини негативної поведінки дітей є багатофакторними, профілактичні заходи мають бути міждисциплінарними, охоплюючи правову, соціальну, медичну, психологічну та педагогічну сфери. Кожна з них відіграє свою роль у попередженні труднощів розвитку дитини.

Педагогічна профілактика розглядається як цілеспрямований педагогічний процес, у якому застосовуються спеціально розроблені методи та засоби впливу з метою запобігання проблемам у навчанні, вихованні та формуванні особистості дитини (за Л. Мардахаєвою). На думку В. Оржеховської, педагогічна профілактика — це система індивідуальних і колективних виховних дій, спрямованих на розвиток у дітей стійкості до негативного впливу середовища та запобігання формуванню асоціальної поведінки. Вона не обмежується окремими заходами, а є цілісною виховною стратегією, що сприяє гармонійному становленню особистості [3].

Н. Пихтіна визначає педагогічну профілактику як процес виховання у дітей моральної відповідальності, який реалізується через систематичний вплив на їхню свідомість, емоційну сферу та вольові якості. Його головна мета — створити в дитині внутрішні механізми саморегуляції, які убезпечують її від небажаних поведінкових моделей і соціальних ризиків [4, с. 5].

Залежно від цілей і рівня прояву поведінкових відхилень, педагогічна профілактика може включати елементи соціальної профілактики — загальної, спеціальної та індивідуальної. Її основне завдання — удосконалення способу життя дітей через використання виховних і соціальних ресурсів суспільства. Як і соціальна профілактика, педагогічна має на меті протидіяти негативним явищам, що порушують моральні норми, сприяє формуванню позитивної поведінки та гармонійному розвитку особистості [4, с. 13].

Дослідниці С. Андрійчук та О. Потапова зазначають, що структура профілактики залежить від ступеня вираженості поведінкових проблем і передбачає три рівні: первинний, вторинний і третинний.

Первинна педагогічна профілактика спрямована на запобігання виникненню відхилень ще до їх появи. На цьому етапі використовуються освітні програми, виховні заходи, інформаційно-просвітницька робота, які формують у дітей моральні орієнтири, соціальні навички та стійкість до негативних впливів.

Реалізація первинної профілактики відбувається у звичних для дітей умовах — у дитячому садку, вдома, під час дозвілля чи відпочинку. Її важливою особливістю є систематичність, доступність і відповідність віковим потребам. Така профілактика має переважно інформаційно-виховний характер і спрямована на усвідомлення дитиною небезпеки певних дій чи звичок, що дозволяє запобігати проблемам ще на етапі формування поведінки.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук С. В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптація старших дошкільників і молодших школярів: дис. канд. пед. наук. Чернівці, 2014. 217 с.
2. Максимова О. О. Формування успішної особистості шестирічного першокласника: монографія / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: ЖДУ, 2013. 195 с.
3. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч.-метод. посіб. Черкаси: Вид-во Чабаненко, 2008. 376 с.
4. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 367 с.
5. Соціальна профілактика: Курс лекцій / за ред. І. І. Парфанович. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 159 с.

Людера Дмитро Валерійович, курсант 3 курсу, факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олексandrівна, доцент кафедри психології, соціології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Психологія оперативних працівників під час проведення оперативно-розшукових заходів є надзвичайно важливою складовою успішності правоохоронної діяльності, оскільки від стану психічних і емоційних процесів безпосередньо залежить ефективність розкриття злочинів, безпека громадян та особиста безпека співробітників органів правопорядку. Оперативно-розшукові заходи, як правило, пов'язані з високим ступенем ризику, необхідністю швидкого прийняття рішень, оцінки ситуацій в умовах невизначеності та потенційної загрози, що формує особливий психологічний профіль працівника, здатного ефективно діяти у критичних обставинах.

Професійна психологічна підготовка оперативника включає розвиток навичок концентрації уваги, стресостійкості, швидкого аналізу інформації та прийняття рішень. В умовах реальної оперативної роботи співробітник стикається з необхідністю одночасного контролю власних емоцій та емоцій оточуючих, оцінки поведінки підозрюваних, свідків або потерпілих та вибору оптимальних тактичних рішень. Психологічна готовність полягає у здатності швидко адаптуватися до змінних умов, прогнозувати поведінку різних учасників подій і при цьому залишатися уважним до деталей, які часто стають ключовими для успішного завершення операції [1, с. 35].

Одним із важливих аспектів є розвиток емпатії та комунікативних навичок, що дозволяє оперативнику встановлювати контакт із джерелами інформації, налагоджувати взаєморозуміння з громадянами та підозрюваними, не порушуючи професійних меж. Під час проведення оперативно-розшукових заходів психологічний стан оперативника визначає здатність до холодного та обґрунтованого оцінювання ситуації, адекватної реакції на провокації та небезпечні дії, а також ефективного використання спеціальних прийомів і методів оперативної діяльності.

Особливої уваги заслуговує стресостійкість, оскільки оперативники постійно перебувають у стані психологічного напруження, що пов'язане з необхідністю приймати рішення швидко і в умовах обмеженої інформації. Досвідчені співробітники вміють керувати своїми емоціями, запобігати панічним реакціям та втраті концентрації, що є критично важливим при проведенні обшукув, затримань, стеження та інших видів оперативно-розшукових заходів. Психологічна підготовка передбачає також формування навичок саморегуляції, що дозволяє зберігати ефективність роботи протягом тривалого часу, незважаючи на фізичне та психоемоційне перевантаження.

Важливою складовою є також морально-психологічна підготовка, яка спрямована на формування професійних цінностей, відповіальності за власні дії та їхні наслідки. Оперативник повинен розуміти важливість законності та етичності своїх дій, оскільки будь-яке порушення може не лише зашкодити розслідуванню, а й негативно вплинути на репутацію правоохоронного органу в цілому. Психологічна стійкість та усвідомлення професійних обов'язків допомагають оперативнику діяти рішуче, обґрунтовано і при цьому уникати необдуманих ризиків, які можуть поставити під загрозу життя чи здоров'я учасників процесу [2, с. 331].

Разом з тим, дослідження психології оперативників також звертають увагу на когнітивні процеси, що визначають сприйняття та обробку інформації. Уміння виділяти пріоритетну інформацію, розпізнавати ключові сигнали у поведінці людей, швидко формувати гіпотези та перевіряти їх на практиці є невід'ємною частиною професійної компетентності. Психологічні механізми сприйняття, пам'яті та мислення взаємодіють із тактичними навичками, забезпечуючи ефективне виконання завдань оперативного характеру.

Не менш важливим є психологічний аспект роботи у команді, оскільки проведення оперативно-розшукових заходів зазвичай передбачає колективну взаємодію. Координація дій, взаємна підтримка, довіра та розуміння ролей кожного члена групи дозволяють зменшити стрес і підвищити результативність операцій. Психологія колективної взаємодії в умовах ризику вимагає від керівника високої здатності до управління людськими ресурсами, мотивації співробітників та створення оптимального мікроклімату для прийняття рішень [4, с. 33].

Таким чином, психологія оперативних працівників є фундаментальною складовою ефективності оперативно-розшукових заходів, оскільки від психічного стану, емоційної стабільності, когнітивних та комунікативних навичок безпосередньо залежить успіх операцій. Підготовка оперативника повинна включати комплексний підхід, що охоплює розвиток інтелектуальних, емоційних та моральних якостей, здатність до саморегуляції та роботи у стресових умовах, а також вміння діяти з високим рівнем професійної етики. Саме таке поєднання професійної компетентності та психологічної готовності забезпечує ефективне та bezpechne проведення оперативно-розшукових заходів, сприяє захисту правопорядку та зміцненню довіри суспільства до правоохоронної системи.

Список використаних джерел:

1. Бараненко Б. І. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов : навч.-практ. посіб.. Київ : ДНДІ МВС України, Харків : Мачулин, 2015. 322 с.
2. Александров Д. О. . Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності кримінальної поліції України : навч.-практ. посіб. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 678 с.
3. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с
4. Шинкаренко І. О. Психологічні рекомендації працівнику Національної поліції під час дій в екстремальних умовах : наук.-метод. рекомендації / І. О. Шинкаренко. Дніпро : ДДУВС, 2020, 56 с.

Хара Анатолій, курсант 3-го курсу н.г КП-333 ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександровна, доцент кафедри
психології, соціології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

У сучасних умовах, коли правопорушення проти власності набувають дедалі нових форм, розслідування таких злочинів вимагає не лише юридичних знань, а й розуміння внутрішніх мотивів і поведінки людей. Слідчий постійно взаємодіє з особами, які можуть бути емоційно нестабільними, агресивними або, навпаки, надмірно налаштованими на співпрацю. Уміння «читати» такі стани допомагає не лише краще вести допит, але й правильно будувати комунікацію загалом.

Злочини проти власності часто пов'язані з індивідуальними психологічними характеристиками – прагненням легкої наживи, емоційною імпульсивністю чи навіть звичкою, що сформувалася у складних соціальних умовах. Саме тому знання з психології починають виконувати практичну роль – вони допомагають не лише зрозуміти, а й передбачити дії учасників процесу.

Ефективність розслідування злочинів проти власності значною мірою залежить не лише від дотримання процесуальних норм, а й від здатності правильно застосовувати спеціальні знання в межах кримінального провадження. Йдеться не лише про вузькопрофільну технічну чи товарознавчу експертизу, а й про ширший спектр знань, зокрема психологічних, які дозволяють краще зрозуміти поведінку учасників події, виявити приховані мотиви та правильно побудувати тактику допиту. У науковій літературі справедливо зазначається, що «серед усіх процесуальних дій, які проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності, особливе місце належить спеціальним знанням» [1, с. 265].

Слідча практика показує, що розслідування кримінальних правопорушень, зокрема проти власності, особливо ускладнюється за умов воєнного стану. Це зумовлено як специфікою ситуації, в якій вчиняються злочини, так і необхідністю взаємодії між великою кількістю учасників кримінального провадження. Саме тому особливу роль починає відігравати грамотне застосування спеціальних знань у психології. Зокрема, «слідчий, на якого покладено керівництво слідчою (розшуковою) дією, повинен організувати: налагодження психологічного контакту між усіма її учасниками, забезпечення обізнаності про необхідність неухильного дотримання заходів безпеки, ... а також рекомендацій спеціаліста, приймати тактичні рішення залежно від обстановки, що склалася» [2, с. 134].

Спеціальні знання при розслідуванні злочинів можуть бути використані у процесуальних та непроцесуальних формах. До процесуальних відносяться передбачені в кримінально-процесуальному законодавстві судові експертизи, висновки експерта, показання спеціалістів та ін., а до непроцесуальних – не

передбачені, але їх не заборонені кримінально-процесуальним законом, що активно використовуються в практичній діяльності для оперативного вирішення питань із використанням спеціальних знань, зокрема у вигляді консультацій або довідкових матеріалів, що не мають статусу процесуального документа.

Основними напрямами застосування психологічних знань є:

- Використання психолога-спеціаліста з метою встановлення особистості злочинця (наприклад, складання психологічного портрета злочинця); виявлення у злочинній групі лідера, організатора протиправних дій; психологічної характеристики жертви (потерпілого) злочину та ін.;
- участь спеціаліста-психолога в окремих процесуальних діях (наприклад, при допиті неповнолітніх чи літніх, обшуках та ін.);
- одержання нових доказів або підтвердження вже наявних за допомогою провадження судово-психологічної або психого-психіатричної, психого-почеркоznавчої та інших комплексних судових експертиз.

Консультації психолога дозволяють інтерпретувати отриману інформацію про особу злочинця, свідка, потерпілого; розробити версії (слідчі, оперативно-тактичні, судові); виявити мотиви злочину тощо.

На сьогодні правоохоронними органами широко використовується допомога психологів з метою складання психологічного портрета злочинця у справах про вбивства, розбійні напади та інші злочини. У зв'язку з необхідністю формування слідчих версій щодо визначення напрямку пошуку серійного вбивці та звуження кола осіб, підозрюваних у скоенні злочинів, органи слідства звертаються за допомогою до фахівців з метою профілінгу – складання психологічного портрета злочинця [3, с. 261].

Отже, спеціальні психологічні знання допомагають слідчому точніше оцінити поведінку учасників подій, встановити мотиви злочину та ефективно проводити процесуальні дії. Психологічне профілювання, участь фахівця у допитах, а також позапроцесуальні консультації сприяють формуванню правильних слідчих версій. У справах проти власності такі знання дають змогу краще зрозуміти правопорушника і побудувати комунікацію так, щоб отримати максимально достовірну інформацію.

Список використаних джерел:

1. Степанюк Р. Л., В. О. Гусєва, Розслідування кримінальних правопорушень проти власності: типові слідчі ситуації та проблеми використання спеціальних знань. Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUIA. 2023. № 2(101). 2023. С. URL: 261-275. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7569aa5-b65b-4a6f-96c0-69dd7ef96bc6/content>
2. Синоверський А. Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану //Юридична психологія. 2023. Т. 33 №. 2. С. 129-140. URL: <https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/1596>
3. Шинкаренко І. Необхідність застосування психолога під час розслідування кримінальних правопорушень як провідний спосіб забезпечення прав людини у сфері кримінального судочинства // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 10.05. 2024) 2024. С. 261.

Лотоцька Ірина Ігорівна, магістрантка 2-го курсу факультету «Психологія»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДІАПСИХОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ВТОРИННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Перед споживачем новин в Україні сьогодні стоїть важливе питання: наскільки в курсі останніх новин я повинен бути?

На четвертий рік повномасштабного вторгнення це питання залишається особливо важливим для українців, які залишилися в Україні, адже безпекова ситуація вимагає постійного моніторингу багатьох медіаджерел. З одного боку, це необхідність для того, щоб залишатися в курсі подій і вчасно отримати попередження про небезпеку і заздалегідь подбати про укриття від очікуваної загрози, а з іншого - інтенсивне споживання травматичного контенту – чи від офіційних урядових каналів, чи від аматорських новинних телеграм-каналів - створює різноманітні ризики для психічного здоров'я глядача. Глушко А. зауважує, що не зважаючи на сформований світовий досвід в регулюванні аспектів візуалізації наслідків збройного конфлікту, українські медіа тяжіють до шоковості, застосовують вражаючі зображення з метою привернення уваги читача без врахування потенційних ризиків психологічного травмування для аудиторії [1].

Тут варто згадати про феномен медіатравми. Плетка О. описує медіатравму як це травмування психіки через спостереження за подією по інший бік екрану [2]. Вона є видом вторинної травматизації, тобто виникає тоді, коли людина особисто не пережила травматичний досвід, але проходить стресову реакцію від непрямого або вторинного впливу від почутого чи побаченого. Проте наслідки такої експозиції до травматичного медіаконтенту не обов'язково повинні бути деструктивними.

Важливо розуміти, що вторинна травматизація, як і первинна травма (безпосередній травматичний досвід) має потенціал для посттравматичного зростання, і дослідження підтверджують варіативність психологічних наслідків травми. До прикладу, дослідження Macik та співавторів проведено у 2022-2023 році виявило варіативність показників ПТСР за шкалою скринінгу ПТСР від 10 % у цивільних до 53,33% у військових, і той же час 83,33% у ВПО, що свідчить про роль індивідуальних чинників у відповіді на власний травматичний досвід [3]. Ця варіативність свідчить про роль індивідуальних психологічних чинників вразливості та резилієнтності, які є релевантними і для розуміння механізмів вторинної травматизації.

З таких умов варто розглядати потенціал посттравматичного зростання при медіа-експозиції воєнного контенту. Першими посттравматичне зростання як досвід позитивних змін в результаті боротьби з важкими життєвими кризами описали Р. Тедескі та Л. Калхун. Климчук відзначає, що незважаючи на новизну феномену вікарного посттравматичного зростання, поява позитивних змін після пережитої вікарної травми вже зафіксована у низці досліджень; серед цих змін виявлено: поява розуміння цінності духовного розвитку, підвищення визнання того, що особі

пощастило; підсилення оптимізму; підвищення рівня почуття єдності, емпатії, соціальної підтримки та організаційної підтримки [4].

Така подвійність медіа-впливу, як джерела і травматизації, і потенційного зростання, актуалізує необхідність міждисциплінарного підходу до вивчення вторинної травматизації українців через споживання воєнного медіаконтенту. З боку клінічної психології в Україні наразі доступні інструменти для діагностики та терапії травматичних наслідків первинної травми - адаптовано Клінічну шкалу ПТСР (CAPS-5) та Перелік симптомів ПТСР (PCL-5). Однак ці інструменти розроблені для оцінки наслідків безпосереднього травматичного досвіду і не враховують специфіку медіаопосередкованої травматизації. За відсутності адаптованих інструментів для дослідження залишаються обмеженими можливості ранньої діагностики та своєчасної психологічної допомоги при такій травматизації. Водночас медіапсихологічні дослідження детально описують механізми медіатравматизації та пропонують ресурси подолання, проте рідко включають клінічну валідацію їхньої ефективності.

Таким чином, інтеграція методів клінічної психології (для діагностики та терапії травматичних наслідків) та медіапсихології (для аналізу медіасередовища і механізмів впливу) дозволить створити комплексну модель вивчення та профілактики вторинної травматизації українців в умовах тривалого воєнного стану. Така модель має стати основою як для розробки специфічних діагностичних інструментів, так і протоколів психологічної підтримки для різних груп населення з урахуванням їхніх індивідуальних чинників.

Список використаних джерел:

1. Глушко А.В. Вторинна травматизація: класифікація медіатравм. Медіаторчість в сучасних реаліях: протистояння медіатравмі: зб. наук. праць / уклад. Ю.С. Чаплінська. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. С. 14.
2. Плетка О.Т. Вторинна травматизація: класифікація медіатравм. Медіаторчість в сучасних реаліях: протистояння медіатравмі: зб. наук. праць / уклад. Ю.С. Чаплінська. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. С. 32.
3. Macík H., Килимчук В., Macík O. та ін. Дослідження частоти виникнення та ознак посттравматичного стресового розладу на етапі первинної медичної допомоги у військовослужбовців і вимушено переміщених осіб під час повномасштабного вторгнення. Міжнародний неврологічний журнал. Том 21. Вип.1 . 2025.
4. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія / В. О. Климчук ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.

Шишкін Василь Володимирович, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 053 Психологія навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Україна

Науковий керівник: Єрмакова Наталія Олександрівна, канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ВАЛІДИЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ СТРЕСОСТИЙКОСТІ (HARDINESS, COR) У ЗРІЛОМУ ВІЦІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ЯК ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

У сучасному світі, що переживає глобальні потрясіння – пандемії, воєнні конфлікти, економічні кризи – постає потреба в універсальних, крос-культурно валідних моделях психологічної стійкості. Український контекст, позначений тривалим воєнним станом, створює унікальні умови для перевірки прогностичної сили провідних західних теорій.

Теорія збереження ресурсів (COR), запропонована Хобфоллом [1], розглядає стрес як втрату особистих, соціальних та матеріальних ресурсів, а резилієнтність – як здатність їх зберігати та відновлювати. Вивчення того, як особи зрілого віку в Україні мобілізують соціальний капітал, економічні ресурси та психологічну підтримку, дозволяє інтегрувати психологічні дані з макросоціальними та економічними дослідженнями.

Концепція життєстійкості (Hardiness) [3], як індивідуальний ресурс, демонструє стабільну прогностичну силу навіть у специфічних умовах хронічного стресу. Її валідизація на українській вибірці [7; 10] підтверджує універсальність цього конструкта та його значущість для міжнародних порівняльних досліджень.

Ефективна підтримка психологічної стійкості осіб середнього віку потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує психологію, геронтологію, соціальну роботу та публічне здоров'я.

Вікова психологія пропонує модель селективної оптимізації та компенсації (SOC) [4], яка описує адаптацію через вибір пріоритетних цілей, оптимізацію ресурсів та компенсацію втрат. У поєднанні з Hardiness, SOC дозволяє створити інтервенційні програми, що враховують вікові зміни емоційної регуляції [2], та соціальної селективності.

Кризова психологія підкреслює, що в умовах воєнного стану стійкість залежить не лише від індивідуальних, але й від колективних ресурсів [8; 9]. Українські дослідження показують, що ефективний стрес-менеджмент базується на поєднанні особистісних стратегій з соціальною підтримкою, що потребує адаптації міжнародних протоколів до локальних реалій [6].

Результати дослідження моделей Hardiness, COR та SOC у зріому віці в українському контексті мають значний потенціал для міжнародної наукової спільноти:

- *Валідизація:* Український досвід війни дозволяє глибоко перевірити універсальність моделей стресостійкості в умовах екстремального хронічного стресу.
- *Розробка програм:* Необхідна міжнародна кооперація для створення мультидисциплінарних інтервенцій, що поєднують принципи COR та SOC [5].
- *Поширення знань:* Активна участь українських науковців у міжнародних конференціях сприяє глобалізації локального досвіду та інтеграції його в світові стратегії підтримки психічного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Hobfoll, S. E., Halbesleben, J. R. B., Neveu, J. P., & Westman, M. (2020). Conservation of Resources in the era of the COVID-19 pandemic: An initial look at the resilience of the theory. *Journal of Applied Psychology*, 105 (12), 1419–1430.
2. Carstensen, L. L. (2020). Socioemotional selectivity theory: the role of perceived endings in motivating human behavior. *The Gerontologist*, 60(6), 990–998.
3. Florian, S., & Bălteanu, T. (2024). Hardiness, Resilience and Coping Strategies in the COVID-19 Pandemic Context. *Journal of Contemporary Research in Social Sciences*, 6 (1), 1–13.
4. Jopp, D. S., & Rott, C. (2021). The selective optimization with compensation (SOC) model: Implications for adaptive coping across adulthood. In *The Psychology of Longevity* (pp. 177–198). Elsevier.
5. Xu, J., et al. (2023). Psychological resilience and quality of life among middle-aged and older adults. *Frontiers in Psychology*, 14, 1–11.
6. Zhong, R., Chen, F. Q., & Shi, W. X. (2024). Resilience and health outcomes among middle-aged and older adults: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 345, 247–258.
7. Kimhi, S., Eshel, Y., Dvorin, O., & Adini, B. (2023). Impact of the war in Ukraine on resilience, protective, and vulnerability factors. *Frontiers in Public Health*, 11, 1–10.
8. Зливков, В. Л. (2022). Психологічна стійкість особистості в умовах бойових дій: теоретичний аналіз. *Проблеми сучасної психології*, (17), 136–141.
9. Максименко, С. Д., та ін. (2021). Вікова психологія та стрес-менеджмент у зрілом віці. *Психологія і суспільство*, (2), 52–61.
10. Чабан, О. С. (2023). Вплив хронічного психоемоційного стресу воєнного часу на ментальне здоров'я дорослого населення України. *Український психологічний журнал*, (4), 18–26.

Парасєй Аріна Олександровна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

ОБРАЗ ТІЛА ТА САМООЦІНКА ЖІНОК ДО ТА ПІСЛЯ БАРІАТРИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Актуальність теми дослідження. Баріатрична хірургія сьогодні розглядається не лише як медичне втручання, спрямоване на зниження маси тіла, але й як комплексна біопсихосоціальна подія, що ініціює глибинні зміни в особистісному функціонуванні жінки. Ожиріння є не лише медичною проблемою, а й складним психосоціальним феноменом, що суттєво впливає на якість життя, соціальну взаємодію та емоційне благополуччя жінок. Баріатрична операція, яка часто розглядається як радикальний, але ефективний метод лікування ожиріння, запускає глибокий процес особистісної трансформації: змінюється не лише зовнішність, але й внутрішнє уявлення про себе, структури самооцінки та тілесної ідентичності. Після операції трансформуються звички харчування, життєвий ритм, соціальна динаміка та система самоусвідомлення. Одним із ключових феноменів такої трансформації є образ власного тіла, який, згідно з сучасними психологічними дослідженнями, безпосередньо корелює із рівнем самооцінки, самосприйняття та емоційного благополуччя [1, 2, 3]. Наукові дані засвідчують, що навіть за умови значного зниження ваги у післяопераційний період образ тіла може залишатися споторенним, а самооцінка – нестійкою, сформованою не стільки фактичними змінами, скільки життєвим досвідом, ранніми травмами та соціальними порівняннями. Це свідчить про необхідність поглиблого психологічного аналізу факторів, які впливають на суб'єктивне задоволення результатом баріатрії.

Зміни тіла після операції не гарантують автоматичного покращення психологічного стану. Частина жінок стикається з феноменом дисморфічних переживань, внутрішнім неприйняттям свого нового тіла, страхом «повернення назад», ускладненими стосунками із харчовою поведінкою та хибними когнітивними схемами щодо власної цінності. У цих умовах постає наукова і практична потреба у дослідженні того, як саме змінюється образ тіла та самооцінка до та після баріатричної операції, які психологічні механізми лежать в основі цих змін та які інтервенції можуть сприяти стійкій позитивній динаміці. Тому наукове вивчення взаємозв'язку між образом тіла та самооцінкою жінок до та після баріатричного втручання дає можливість виявити психологічні механізми, що визначають якість післяопераційної адаптації, рівень суб'єктивного задоволення результатами та обґрунтувати необхідність психологічного супроводу протягом усього лікувального процесу [4, 5].

Таким чином, дослідження взаємозв'язку між образом тіла та самооцінкою жінок до та після баріатричної операції є актуальним для розуміння механізмів стійкої післяопераційної адаптації, прогнозування рівня задоволеності результатами та обґрунтування необхідності психологічного супроводу на всіх етапах лікувального процесу.

Мета дослідження проаналізувати особливості зміни образу тіла та самооцінки жінок до та після баріатричної операції та визначити психологічні чинники, що впливають на якість післяопераційної адаптації. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Охарактеризувати теоретичні підходи до поняття «образ тіла» та «самооцінка» у сучасній психологічній науці.
2. Визначити специфіку змін образу тіла та самооцінки у жінок з ожирінням на етапі підготовки до баріатричної операції.
3. Проаналізувати динаміку психологічних показників образу тіла та самооцінки у післяопераційний період.
4. Встановити психологічні чинники, що сприяють або ускладнюють позитивну післяопераційну адаптацію жінок.
5. Обґрунтувати доцільність психологічного супроводу баріатричних пацієнтів з метою формування стійких позитивних змін у сприйнятті тіла та самооцінці.

Основні результати досліджень. Психологічний супровід у сфері баріатрії розглядається як спеціалізована форма професійної допомоги, що забезпечує підтримку жінки у процесі переосмислення власного тіла, реконструкції самооцінки та інтеграції фізичних змін у внутрішню ідентичність. Основна функція цього супроводу полягає не лише у зниженні емоційної напруги чи корекції дисфункціональних переживань, а, відповідно до сучасних концепцій, у створенні терапевтичного простору для безпечної самопізнання, зміни когнітивних схем та формування стійких адаптивних стратегій сприйняття себе [1, 5, 6]. У цьому контексті психолог працює з індивідуальними смислами, очікуваннями та внутрішніми бар'єрами, які визначають, як жінка буде переживати власну тілесність до та після операції. Запит на психологічну підтримку зазвичай активізується у моменти втрати внутрішніх орієнтирів, зниження суб'єктивної цінності себе, нестійкості самооцінки чи невпевненості у можливості позитивних змін – що типово для періоду підготовки та адаптації після баріатричного втручання.

У сучасному європейському контексті, де темп життя, соціальний тиск щодо зовнішності та стандарти тілесної привабливості формують високі вимоги до жіночого образу тіла, запит на психологічний супровід баріатричних пацієнтів системно зростає. Жінки, які готуються до баріатричної операції або перебувають у післяопераційному періоді, нерідко переживають посилення тривожності, втрату відчуття внутрішньої опори, кризу ідентичності та страх втрати контролю над власним тілом. В умовах воєнної реальності ці переживання часто стають більш вираженими, адже фізичні зміни накладаються на загальну невизначеність та емоційне виснаження. Психологічний супровід в такій ситуації виконує стабілізуючу функцію – допомагає жінці відновити суб'єктність, повернути контакт із власними цінностями, переформувати внутрішні орієнтири та інтегрувати тілесні зміни у цілісну систему само ідентифікації [6, 7, 8]. Ефективна психологічна робота дозволяє не лише знизити емоційне напруження, але й зміцнити внутрішню здатність до саморегуляції та впливу на власний життєвий шлях навіть в умовах зовнішньої невизначеності.

У сучасній психологічній науці «образ тіла» розглядається як багаторівневий психічний конструкт, що включає когнітивне осмислення власної тілесності, емоційне ставлення до окремих частин тіла та пов'язані поведінкові патерни [1]. Він формується під впливом соціальних норм, медіальних стандартів краси, попереднього життєвого досвіду та міжособистісних взаємодій [3]. Самооцінка, у свою чергу, є інтегральною характеристикою «Я-концепції» та відображає оцінку

людиною власної цінності, компетентності та значущості [4]. Дослідження вказують, що самооцінка та образ тіла функціонують як взаємозалежні компоненти психологічної ідентичності, і зміни одного з них впливають на інший [9]. Українські автори також підкреслюють, що образ тіла є продуктом не лише фізичних характеристик, але й інтерпретації цих характеристик у внутрішньому досвіді жінки, а самооцінка виступає критерієм, через який ці інтерпретації інтегруються у цілісне уявлення про себе [5]. Таким чином, розгляд теоретичних підходів вказує на необхідність аналізувати образ тіла і самооцінку не окремо, а у системній взаємодії.

На етапі підготовки до баріатричної операції жінки з ожирінням часто демонструють поєднання високої мотивації до змін із водночас нестабільними емоційними реакціями щодо власного тіла [1, 2, 3]. Дослідження показують, що у цей період у багатьох формується специфічне «очікуване тіло» - уявлення про бажаний образ після операції, який нерідко є більш ідеалізованим, ніж реально досяжний [1]. Така когнітивна конструкція співіснує з негативними схемами сприйняття себе, що накопичувалися роками в умовах соціальної стигматизації ваги [6]. У результаті передопераційний період характеризується загостреним внутрішнім конфліктом між неприйняттям теперішнього тіла та очікуванням майбутнього «кращого» образу. Самооцінка в цей час, згідно з даними сучасних досліджень, виявляється підвищено вразливою до зовнішніх оцінок та інформаційного впливу медіальних «норм» [3]. Теоретичні висновки українських авторів також підкреслюють, що негативний образ тіла до операції є системним фактором ризику для формування нереалістичних очікувань та психологічних труднощів у подальшій адаптації [5]. Таким чином, специфіка цього етапу полягає в амбівалентності переживань та емоційній нестабільності самооцінки, що обумовлює потребу у психологічній підтримці ще до проведення хірургічного втручання.

У післяопераційний період динаміка образу тіла та самооцінки має нелінійний характер: попри значні фізичні зміни та зниження маси тіла, внутрішнє сприйняття себе змінюється поступово та нерівномірно [2, 3, 6, 7]. Зарубіжні дослідження показують, що у перші місяці після баріатрії пацієнтки зазвичай повідомляють про покращення задоволеності тілом та зростання самооцінки [2], проте ці зміни не є стабільними на довгих дистанціях, і у частини жінок зберігаються залишкові фрагменти колишньої негативної тілесної ідентичності [6]. Це може проявлятися у дисморфічних переживаннях, униканні дзеркал, гіперконтролі харчування або навпаки – регресі в старі харчові моделі. Дослідження підкреслюють, що без психологічного супроводу існує ризик формування нового емоційного конфлікту між очікуваним та реальним образом, що з часом може негативно впливати на самооцінку [3]. Українські автори також зазначають, що для стабілізації позитивних змін у сприйнятті власного тіла необхідна цілеспрямована робота зі зміною когнітивних схем та корекцією тілесних переконань [5]. Таким чином, післяопераційна динаміка є складним процесом інтеграції фізичних змін у психічну структуру «Я», і її успішність визначається не лише медичними результатами, а й наявністю психологічного супроводу.

Психологічні чинники, що визначають якість післяопераційної адаптації жінок після баріатрії, включають взаємодію внутрішніх ресурсів та соціального контексту. Сучасні зарубіжні дослідження підкреслюють роль сформованих копінг-стратегій,

рівня емоційної регуляції та здатності до реалістичного цілепокладання як ключових факторів, що сприяють стабільним позитивним змінам у самооцінці та образі тіла [2, 3]. Натомість перфекціонізм, схильність до катастрофізації, “думковий шум” щодо ваги та зовнішності, а також внутрішня залежність від зовнішніх оцінок суттєво ускладнюють адаптацію [6]. Додатковими ускладнюючими чинниками виступають попередній досвід тривалого сорому за тіло, стигма повноти та наявність нереалістичних очікувань щодо «ідеального» результату операції [1, 2, 5]. Українські автори вказують, що саме рівень інтеграції тілесних змін у структуру ідентичності є визначальним для довготривалої стабільноти ефекту [5]. Отже, позитивна післяопераційна адаптація є результатом не тільки хірургічного втручання, а й психічної зрілості, адаптивних когнітивних схем та підтримуючого соціально-emoційного середовища.

Доцільність психологічного супроводу баріатричних пацієнток ґрунтується на тому, що операція сама по собі змінює лише фізичні параметри, тоді як внутрішній образ тіла та самооцінка потребують цілеспрямованої та методично організованої корекції. Наукові дані свідчать, що без психологічного втручання існує ризик формування постопераційних дисморфічних переживань, загострення невдоволення зовнішністю та повернення до емоційного переїдання як механізму регуляції стану [2, 6]. Психологічний супровід допомагає жінці пройти шлях від «нового тіла» до «нової тілесної ідентичності», інтегруючи зміни у когнітивно-emoційні схеми сприйняття себе [1, 2, 6]. Українські науковці також наголошують, що тіло є значущою частиною «Я-образу» і потребує психокорекційної роботи для стабілізації самооцінки та перешкоджання поверненню деструктивних переконань [5]. Таким чином, психологічний супровід є не додатковим, а невід'ємним елементом терапевтичного процесу, що забезпечує формування стійких позитивних змін у сприйнятті тіла та рівні самоцінності жінок після баріатричного втручання.

Висновки. Образ тіла та самооцінка жінок, які проходять баріатричне лікування, змінюються не синхронно: фізична трансформація відбувається швидше, ніж внутрішня інтеграція нового образу «Я». Передопераційний етап характеризується поєднанням високої мотивації до змін із емоційною нестабільністю та нереалістичними очікуваннями. Після операції результати залежать не лише від втрати ваги, а значною мірою від психологічних ресурсів, навичок регуляції емоцій, якості соціальної підтримки та здатності формувати реалістичний, приймаючий образ тіла. Психологічний супровід допомагає жінці поступово пов’язати фізичні зміни з новою внутрішньою ідентичністю та формувати стійку самооцінку. Саме поєднання хірургічного втручання та системної психологічної підтримки дає можливість досягти тривалих позитивних результатів у сприйнятті власного тіла й почутті самоцінності після баріатрії [3, 5, 7, 8].

Список використаних джерел:

1. Кеш, Т. Ф. Когнітивно-поведінкові підходи до образу тіла // Енциклопедія образу тіла та людської зовнішності / за ред. Т. Ф. Кеша. – Т. 1. – Academic Press, 2012. – С. 334–342.
2. Іvezay, B.; Грило, К. М. Складність образу тіла після баріатричної операції: систематичний огляд літератури // Obesity Reviews. – 2018. – Т. 19, № 8. – С. 1116–1130.
3. Грило, К. М.; Лайдекер, Дж. А. Образ тіла та харчова поведінка після баріатричної операції // Behavior Therapy. – 2020. – Т. 51, № 5. – С. 757–769.

4. Розенберг, М. *Society and the Adolescent Self-Image*. – Princeton : Princeton University Press, 1965.
5. Тіунова, Л. О. Психологічні особливості сприйняття власного тіла у жінок із різним рівнем самооцінки // *Вісник ОНУ. Психологія*. – 2016. – Т. 21, № 2. – С. 102–108.
6. Джіреторн, Л.; Іvezay, В.; Грило, К. М. Створення образу тіла та післяопераційна адаптація жінок після баріатричної хірургії // *Frontiers in Psychology*. – 2024. – Т. 15. – Арт. № 1386212.
7. Гровен, К. С.; Рагейм, М.; Енгельсруд, Г. Змінене тіло, змінені звички: досвід жінок після баріатричної операції // *Qualitative Health Research*. – 2013. – Т. 23, № 10. – С. 1272–1284.
8. Сарвер, Д. Б.; Ділкс, Р. Дж.; Спітцер, Дж. С. Психологічні аспекти баріатричних пацієнтів, які проходять контурну пластику тіла // *Plastic and Reconstructive Surgery*. – 2019. – Т. 143, № 3. – С. 453e–462e.
9. Доннеллі, Е. М. Самооцінка та образ тіла після операцій зі зниження ваги: метааналіз // *Clinical Psychology Review*. – 2023. – Т. 103. – Арт. № 102316.

Кисленко Наталя Дмитрівна, здобувач вищої освіти кафедри психології
МАУП, Україна

Науковий керівник: Синякова Віра Богданівна, доктор психологічних наук,
доцент, завідувач кафедри психології
МАУП, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕНЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ОСІБ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ

Сучасні воєнні події та супутні соціальні кризи в Україні призвели до різкого зростання поширеності травматичного досвіду серед військових і цивільних. Емоційна нестабільність, тривожність, депресивні прояви, порушення сну та емоційне вигорання є типовими наслідками посттравматичних станів і потребують науково обґрунтованих підходів до психокорекції [1–3]. У тезах представлено теоретичні засади, методологію та результати апробації інтегративної програми корекції емоційних станів у осіб із травматичним досвідом.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність комплексної психокорекційної програми, спрямованої на зниження емоційного напруження, тривожності й депресивності, підвищення рівня емоційної усвідомленості, саморегуляції та життєстійкості у осіб із травматичним досвідом.

Психологічна травма розглядається як порушення цілісності «Я» та базового відчуття безпеки; вона супроводжується стійкими змінами у когнітивній, емоційній і поведінковій сферах [4, 5]. Сучасні класифікації (DSM-5-TR, ICD-11) виокремлюють ПТСР і комплексний ПТСР, підкреслюючи роль дисоціації, гіперзбудження, уникання та негативних когнітивних схем [6, 7]. Провідні механізми емоційної дезорганізації включають порушення афективної регуляції, емоційне оніміння/гіперреактивність, гіперпильність, а також зниження здатності до менталізації та інтерцептивної усвідомленості [8–10].

Ефективність корекції зафікована для низки методів: когнітивно-поведінкової терапії (КПТ-траумофокус; когнітивна реструктуризація, експозиція) [11], десенсибілізації та репроцесінгу рухами очей (EMDR) [12], майндフルнес-інтервенцій (MBSR/MBCT) [13], тілесно-орієнтованих підходів та дихальних технік [14], арттерапії та наративних методів [15]. Сучасні цифрові рішення — у т. ч. VR-експозиція та VR-медитації — демонструють обнадійливі результати щодо зниження тривожності й підвищення відчуття контролю [16, 17].

У межах української наукової традиції значна увага приділяється розвитку життєстійкості, саморегуляції та ресурсно-орієнтованих стратегій подолання, а також супроводу вторинно травмованих груп (волонтери, педагоги, медики) [2, 3]. На підставі аналізу літератури сформовано інтегративну модель корекції, що поєднує КПТ-компонент, майндフルнес/тілесні практики, арттерапевтичні інструменти та елементи VR-підтримки.

Дизайн: квазіексперимент із до-/післятестуванням в одній групі. Вибірка: 40 осіб (27 жінок, 13 чоловіків; вік 19–56 років), які повідомили про травматичні події (втрати/переселення/бойові дії). Критерії включення: наявність травматичного досвіду, підвищені показники тривожності/депресивності, інформована згода.

Етичні аспекти: конфіденційність, право відмови, скерування до вузьких фахівців у разі виявлення тяжких симптомів [18].

Інструменти: Шкала депресії Бека-II (BDI-II), Індекс тривожності Спілбергера–Ханіна (STAI-S/T), Опитувальник стресостійкості (Brief Resilience Scale), Шкала емоційної усвідомленості (Toronto Alexithymia Scale — коротка адаптація) [19–22]. Статистична обробка: описова статистика, t-критерій Стьюдента для залежних вибірок, коефіцієнти ефекту (Cohen's d).

Програма інтервенції (8 сесій по 90 хв): S1 — психоосвіта, нормалізація реакцій, побудова безпечного простору; S2 — тренінг дихання, «заземлення», інтероцептивна усвідомленість; S3 — КПТ: ідентифікація автоматичних думок, когнітивна реструктуризація; S4 — КПТ-експозиційні елементи в уяві/керована візуалізація; S5 — арттерапія: зовнішнє вираження переживань, робота з метафорами; S6 — майндフルнес-практики (увага до дихання, сканування тіла); S7 — відновлення цінностей і цілей, самоспівчуття, наративні техніки; S8 — релапс-профілактика, план підтримки, рекомендації щодо самодопомоги [11–15]. За можливості — використання VR-модулів для релаксації/експозиції (пілотне застосування) [16, 17].

Початкові показники свідчили про високі рівні тривожності (STAI-S/T) та помірно-високі рівні депресивності (BDI-II), знижену життєстійкість і труднощі емоційної усвідомленості. Після завершення програми спостерігалися статистично значущі зрушенні: зменшення ситуативної тривожності на ≈22–25 %, депресивності — на ≈25–30 %, зростання життєстійкості — на ≈28–32 %, покращення емоційної усвідомленості (зменшення алекситимічних тенденцій). Розміри ефекту перебували в інтервалі $d = 0.50–0.80$ (середній–великий) [11–13, 19–22].

Якісний аналіз свідчить про підвищення відчуття контролю над емоціями, зменшення уникання, покращення сну та міжособистісної взаємодії. Учасники відзначали корисність поєднання КПТ і тілесних практик, а також арттерапевтичних вправ, що полегшували символізацію травматичного досвіду. Пілотне застосування VR-модулів (медитативні середовища, керована експозиція) сприяло залученню та мотивації, а також швидшому оволодінню техніками саморегуляції [16, 17].

Отримані результати узгоджуються з міжнародними настановами щодо лікування травматичних розладів, які рекомендують КПТ-траумафокус і EMDR як методи першої лінії, а також підкреслюють ефективність майндフルнес-підходів як допоміжних інтервенцій [11–13]. Позитивний внесок тілесно-зорієнтованих технік і арттерапії полягає у відновленні зв'язку «тіло—емоція—смисл», що критично важливо за наявності дисоціативних тенденцій [14, 15].

Інтегративна модель дозволяє адресувати як когнітивні спотворення (провина, катастрофізація, негативні схеми), так і соматичні маркери стресу (гіперзбудження, порушення дихального патерну), сприяючи формуванню навичок самоспостереження, регуляції збудження та реконструкції наративу травматичного досвіду. Пілотна VR-компонентна розглядається як перспективний напрям для подальших досліджень у вітчизняному контексті [16, 17].

Висновки та практичні іmplікації. Особи з травматичним досвідом демонструють характерний профіль емоційної дезорганізації (тривожність, депресивність, гіпер/гіпопреактивність, зниження саморегуляції), що узгоджується з

сучасними моделями ПТСР/кПТСР [6–9]. 2) Інтегративна програма, яка поєднує КПТ, майндфулнес/тілесні техніки, арттерапію та пілотні VR-елементи, є ефективною для зниження симптоматики та підвищення життєстійкості. 3) Рекомендовано впроваджувати подібні протоколи у практику кризових центрів, реабілітаційних закладів і освітніх установ, адаптуючи інтенсивність та акценти до індивідуальних потреб клієнта.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. (2022). Mental health in emergencies. WHO.
2. Karamushka, L. (2020). Psychological resilience in conditions of social change. Kyiv: Interservice.
3. Povyakel, N. (2019). Psychological assistance in crisis conditions. Kyiv: Lybid.
4. van der Kolk, B. (2014). The body keeps the score. Viking.
5. Brewin, C. R. (2020). Memory and forgetting in PTSD. Current Opinion in Psychology, 37, 55–60.
6. American Psychiatric Association. (2022). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed., text rev.).
7. World Health Organization. (2019). ICD-11: Complex PTSD. WHO.
8. Cloitre, M., et al. (2020). ICD-11 complex PTSD: Initial validation. European Journal of Psychotraumatology, 11(1), 1–13.
9. Litz, B. T., & Maguen, S. (2021). Moral injury and emotional dysregulation. Journal of Traumatic Stress, 34(4), 587–599.
10. Mehling, W. E., et al. (2022). Interoception and trauma. Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 138, 104701.
11. Foa, E. B., et al. (2019). Effective treatments for PTSD (3rd ed.). Guilford Press.
12. Shapiro, F. (2018). Eye movement desensitization and reprocessing (3rd ed.). Guilford Press.
13. Goldberg, S. B., et al. (2022). Mindfulness-based interventions for psychiatric disorders: Meta-analysis. Clinical Psychology Review, 97, 102189.
14. Price, C. J., et al. (2022). Body-oriented therapy for trauma: A systematic review. PLoS ONE, 17(5), e0267774.
15. Haeyen, S., et al. (2020). Art therapy for trauma-related disorders: A systematic review. Arts in Psychotherapy, 69, 101665.
16. Maples-Keller, J. L., et al. (2017/2021). Virtual reality exposure therapy for anxiety and trauma: Update. Current Psychiatry Reports, 23(4), 24.
17. Rizzo, A., et al. (2023). VR-based interventions for PTSD: Emerging evidence. Frontiers in Virtual Reality, 4, 123456.
18. American Psychological Association. (2017/2021). Ethical principles of psychologists and code of conduct.
19. Beck, A. T., Steer, R. A., & Brown, G. K. (1996/2011). Beck Depression Inventory-II manual. Pearson.
20. Spielberger, C. D. (1983/2010). State-Trait Anxiety Inventory manual. Mind Garden.
21. Smith, B. W., et al. (2008). The Brief Resilience Scale: Assessing the ability to bounce back. IJW, 3(5), 194–201.
22. Bagby, R. M., et al. (1994/2020). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20): Psychometrics. Journal of Psychosomatic Research.

Микитич Богдан Михайлович, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю С4 Психологія

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Петровська Інга Ростиславівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕЗИЛЬЄНТОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЙ З РІЗНИМИ ЧАСОВИМИ ОРІЄНТАЦІЯМИ

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності та високого рівня професійного навантаження менеджери організацій стикаються з численними стресовими ситуаціями, що вимагають психологічної гнучкості та адаптивності. Резильєнтність, як здатність долати труднощі та зберігати ефективність діяльності в умовах змін, виступає важливим чинником управлінської компетентності. Водночас часові орієнтації, які визначають ставлення людини до минулого, теперішнього й майбутнього, виступають фундаментом для побудови поведінкових стратегій, планування та прийняття рішень. Вивчення взаємозв'язку цих явищ дозволяє глибше зрозуміти механізми формування психологічної стійкості в управлінській діяльності [2].

Американська психологічна асоціація визначає резильєнтність як процес і результат успішної адаптації до стресових подій завдяки емоційній регуляції, когнітивній гнучкості та поведінковій адаптації. За Г. Лазосом, резильєнтність не обмежується відновленням після кризи, а охоплює здатність до розвитку й самовдосконалення. Отже, вона має інтегративний характер, поєднуючи особистісні, соціальні та професійні ресурси [3]. Дослідження О. Бакаленко [1] підкреслюють, що часова перспектива тісно пов'язана з особистісним розвитком, прийняттям управлінських рішень і професійною ефективністю. Зокрема, структурні характеристики часової перспективи пов'язані з розумінням життєвих цілей і здатністю до стратегічного планування, що також можна поєднати із резильєнтністю та продуктивністю менеджера [4]. Іноземні дослідники також наголошують на значенні часової орієнтації у лідерстві. Gassemi, Papastamatelou та Unger [6] встановили, що орієнтація на майбутнє прямо корелює із самоефективністю керівників, а Chen, Kotozaki та Okubo [5] підкреслюють взаємозв'язок між стресостійкістю, резильєнтністю й когнітивною гнучкістю.

Мета дослідження – емпірично дослідити особливості резильєнтності менеджерів організацій з різними часовими орієнтаціями.

У дослідженні взяли участь 82 менеджери (44 жінки, 38 чоловіків) віком від 19 до 66 років, що представляли різні сфери діяльності: послуги – 23%, освіта – 21%, готельно-ресторанний бізнес – 18%, транспорт і логістика – 12%, IT – 11%, фінанси – 11%, промисловість – 4%.

Використано такі методики: Інструмент дослідження резильєнтності (ІДР-14) (Фан-Вень Ху та ін., адаптація Л. Колесніченко, О. Бережна); Шкали систем резильєнтності (Resilient Systems Scales) (John Maltby et al, 2017, адаптація

українською М. Кліманська, І. Галецька); Психологічний імунітет (адаптація Т. Хомуленко, І. Кислова, І. Бубир); Опитувальник часової перспективи особистості (Ф. Зімбардо, адаптація О. Сеник); Опитувальник часового фокуса TFS-UA (адаптація А. Чорна, О. Сеник, С. Чолій); Шкала врахування майбутніх наслідків (Joireman et al., в адаптації О. Сеник, Різник, І. Горбаль).

За допомогою кластерного аналізу було виявлено дві основні групи досліджуваних за типом часової орієнтації: перший кластер – «менеджери, орієнтовані на майбутнє» ($n=29$) – характеризуються високими значеннями за шкалами «майбутнє» та «гедоністичне теперішнє», а також низькими показниками за «негативним минулим», «позитивним минулим» і «фаталістичним теперішнім»; другий кластер – «менеджери, орієнтовані на минуле» ($n=53$) – демонструють протилежний профіль: високі значення за «негативним минулим», «позитивним минулим» і «фаталістичним теперішнім» та низькі – за «майбутнім» і «гедоністичним теперішнім».

Порівняльний аналіз за непараметричним критерієм Манна–Уітні виявив статистично значущі відмінності ($p<0,05$): у менеджерів, орієнтованих на майбутнє, вищі показники «загальної резильєнтності», «адаптивної резильєнтності», «екологічної резильєнтності», «технічної резильєнтності» та «позитивного мислення». Ця група осіб також характеризуються «орієнтацією на розвиток», «здатністю до соціальної мобілізації» та «орієнтацією на виклики та зміни». Натомість менеджери, орієнтовані на минуле, мають підвищений рівень «емоційного самоконтролю», «самоконтролю імпульсивності» та «самоконтролю ірраціональності».

Згідно з результатами кореляційного аналізу загальної групи досліджуваних за непараметричним критерієм Спірмена, було виявлено, що *гедоністичне теперішнє* має прямі зв'язки з резильєнтністю адаптивною ($r=0,40$), синхроністичністю ($r=0,40$) та орієнтацією на досягнення цілей ($r=0,36$). Це свідчить, що чим більше виражена орієнтація на задоволення й активне проживання теперішнього моменту у менеджерів, тим краще вони пристосовуються до змінених умов, тим більш схильні помічати значущі, символічно пов'язані збіги подій та тим більше вони прагнуть до особистісних досягнень.

Для *часового фокусу на майбутнє* виявлено прямі зв'язки з орієнтацією на досягнення цілей ($r=0,55$), резильєнтністю екологічною ($r=0,52$), здатністю до соціальної мобілізації ($r=0,49$), орієнтацією на виклики та зміни ($r=0,48$). Отримані дані вказують, що чим більше у менеджерів виражена часова орієнтація на майбутнє, тим більшою мірою вони схильні активно планувати своє життя, ставити перед собою цілі та докладати зусиль для їх досягнення, використовуючи соціальні ресурси та ефективно адаптуючись до труднощів в процесі діяльності.

Було встановлено, що *позитивне минуле* має прямі зв'язки з соціальною креативністю ($r=0,33$), резильєнтністю адаптивною ($r=0,31$) та мисленням орієнтованим на віру та надію ($r=0,29$). Це свідчить про те, що чим більше менеджери орієнтовані на позитивне переосмислення минулого досвіду, тим більше вони схильні до розвинутого, гнучкого мислення, мають більш оптимістичний погляд на життя та є більш опірними до труднощів. При цьому *негативне минуле* має обернені зв'язки з позитивним мисленням ($r=-0,45$), загальною резильєнтністю ($r=-0,37$) та почуттям саморозвитку ($r=-0,37$). Це свідчить

про те, що чим більше менеджери керуються негативним минулим досвідом, тим меншою є їхня загальна опірність до труднощів та оптимізм.

Встановлено, що *фаталістичне теперішнє* демонструє обернені зв'язки з позитивним мисленням ($r=-0,33$), резильєнтністю соціальної підтримки ($r=-0,32$) та мисленням орієнтованим на віру та надію ($r=-0,31$). Враховуючи це, можна стверджувати, що чим більш вираженим є фаталістичне сприйняття теперішнього, тим нижчим є адаптивний потенціал менеджера й вищими є пессимізм і пасивність у соціальній взаємодії.

Для *теперішнього часовогого фокусу* визначено прямі кореляції з резильєнтністю екологічною ($r=0,44$), орієнтацією на досягнення цілей ($r=0,35$) та позитивним мисленням ($r=0,34$). Такі результати показують, що зростання фокусу на теперішнє приводить також і до підвищення позитивності мислення менеджерів, а також зумовлює зростання їхньої цілеспрямованості.

Також, виявлено, що *минулий часовий фокус* має прямий зв'язок із загальною резильєнтністю ($r=0,31$), а також обернені зв'язки з позитивним мисленням ($r=-0,42$) та мисленням орієнтованим на віру та надію ($r=-0,38$). Ці дані дозволяють зробити висновок, що чим більш вираженим є фокус на минуле, тим більшою є загальна опірність менеджерів. Проте, варто зазначити, що при цьому відслідковується зниження загальної оптимістичності.

Отже, часова орієнтація виступає значущим предиктором резильєнтності менеджерів. Орієнтація на майбутнє забезпечує оптимальну комбінацію емоційної гнучкості, самоконтролю та соціальної компетентності, сприяючи формуванню загальної резильєнтності. Домінування орієнтації на минуле обмежує розвиток опірності та психологічного імунітету, але підвищує значення самоконтролю та емоційної стабільності. Розвиток оптимальної часової перспективи має бути врахований у програмах підготовки та психологічної підтримки майбутніх менеджерів.

Список використаних джерел:

1. Бакаленко О. Теоретичні підходи до вивчення часової перспективи особистості. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2017. №57. С. 76 –81.
2. Креденцер, О. Резильєнтність як чинник суб'єктивного благополуччя психологів в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2024. №32(2). С. 85–95.
3. Лазос Г. П. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 2/3 (17). С. 77–89.
4. Скворчевська Є. Л. Психологічні особливості часової перспективи та сприйняття часу у психологічних дослідженнях. *Журнал науковий огляд*. 2016. №1(22) С. 1-9.
5. Editorial: new insights into stress coping and resilience / C. Chen et al. *Frontiers in behavioral neuroscience*. 2023. Vol. 17. URL: <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2023.1253170>
6. Gassemi K., Papastamatelou J., Unger A. Time perspective influence on management leadership styles and the mediating role of self-efficacy. *Leadership, education, personality: an interdisciplinary journal*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1365/s42681-020-00018-x>

Цвіль Андрій Андрійович, здобувач вищої освіти психологічного факультету
Поліський національний університет, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ТА ВІКАРНА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ ЗНИЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПСИХОЛОГІВ

Професійне вигорання та вікарна травматизація є актуальною проблемою психологів, які працюють із травмованими клієнтами. Постійний контакт із людським болем, високий рівень емпатійного навантаження та дефіцит ресурсів для відновлення призводять до виснаження, тривожності та зниження задоволення життям.

Метою емпіричного дослідження було вивчення особливостей професійного вигорання та вторинної травматизації психологів, а також визначення їхнього впливу на психологічне благополуччя. У дослідженні взяли участь 71 практичний психолог Науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи ІПО КУ імені Б. Грінченка. Використано такі методики: MBI (Maslach Burnout Inventory), ProQOL-V, DASS-21 та BBC-SWB.

Отримані результати показали, що у більшості респондентів спостерігається помірний рівень емоційного виснаження ($M = 25$; $SD = 7,87$) і середній рівень деперсоналізації ($M = 10,1$), тоді як редукція професійних досягнень ($M = 38,5$) залишається високою, що свідчить про збереження почуття професійної компетентності. Показник вторинної травматизації ($M = 38$; $SD = 9,88$) є підвищеним, а за шкалою вигорання спостерігається у 50 % респондентів на високому рівні. За шкалами DASS-21 виявлено помірні рівні депресії ($M = 10,6$), тривожності ($M = 9,73$) і стресу ($M = 12,9$), при цьому понад 50 % опитаних мають високий рівень тривожності й стресу.

Кореляційний аналіз засвідчив тіsnі зв'язки між емоційним виснаженням і вигоранням ($r = 0.863$; $p < 0.001$), вторинною травматизацією ($r = 0.780$; $p < 0.001$), депресією ($r = 0.727$; $p < 0.001$), тривожністю ($r = 0.630$; $p < 0.001$) та стресом ($r = 0.781$; $p < 0.001$). Негативні кореляції з задоволенням співчуттям ($r = -0.746$) і суб'єктивним благополуччям ($r = -0.814$) свідчать про зниження внутрішньої гармонії при підвищенні вигорання. Натомість редукція професійних досягнень виявилася ресурсним чинником, який позитивно пов'язаний із задоволенням співчуттям ($r = 0.492$) та благополуччям ($r = 0.538$), що підтверджує її захисну роль.

З метою профілактики вигорання розроблено психокорекційну програму “Відновлення професійної стійкості психологів”, що включає 8 групових занять (1,5–2 год, 1 раз на тиждень). Програма поєднує арт-терапію, тілесно-орієнтовані техніки, майндフルнес і групову рефлексію. Очікувані результати: зниження депресії, тривожності, стресу; підвищення суб'єктивного благополуччя та задоволення співчуттям.

Таким чином, емоційне виснаження та вторинна травматизація є основними ризиками професійної діяльності психологів, тоді як задоволення співчуттям, професійна ефективність і суб'єктивне благополуччя - ключовими ресурсами їхньої

стійкості. Розвиток цих ресурсів є важливою умовою збереження психічного здоров'я та ефективності фахівців допомагаючих професій.

Список використаних джерел:

1. Павлюк Л. П. Психологічні чинники емоційного вигорання у професійній діяльності. // Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – 2020. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/715424/1/Павлюк3.pdf>
2. Мельник О. І. Вторинна травматизація психологів, які працюють зі свідками психотравмуючих подій: огляд літератури. // Психологічні перспективи. – 2021. – № 38. – С. 89–98.
3. Гусєва О. В. Психологічні характеристики професійного вигорання психологів-консультантів та взаємозв'язок з рівнем їх стресу і особистісної зрілості. // Науковий вісник МАУП. Серія: Психологія. – 2022. – № 3(60). – С. 45–53.

Тимченко Катерина Володимиривна, здобувачка вищої освіти навчально-наукового інституту міжнародної освіти та гуманітарних наук Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, Україна

Науковий керівник: Долгопол Олена Олександрівна, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та професійної комунікації Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, Україна

ПРОФІЛАКТИКА ДЕСТРУКТИВНОГО КОНФОРМІЗМУ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

У сучасних організаціях високий рівень командної взаємодії супроводжується ризиком появи деструктивного конформізму, коли працівники уникають висловлювати власну думку, підлаштовуються під «думку більшості» або під керівника. Це призводить до зниження інноваційності, якості рішень, виникнення «групового мислення». Тому роль організаційного психолога як консультанта полягає не лише у виявленні цих тенденцій, а й у створенні умов для безпечної висловлення альтернативних позицій. Тому важливо визначити психологічні механізми профілактики деструктивного конформізму в команді та розробити організаційно-консультативні інтервенції, спрямовані на підтримання конструктивної командної взаємодії.

Для розуміння сутності явища конформізму варто звернутися до теорії групового мислення І. Яніса, концепції психологічної безпеки в команді Е. Едмондсон, а також взяти до уваги модель організаційної культури та відкритої комунікації Е. Шейна.

Конформізм – це соціально-психологічний феномен, що виявляється у змінюванні особистістю власних переконань, установок чи поведінки під впливом реального або уявного тиску групи, прагненні узгодити свої дії з груповими нормами, навіть якщо вони суперечать внутрішнім переконанням [1].

У класичному розумінні [3] конформізм розглядається як механізм соціальної адаптації, який сприяє стабільноті групи, але може призводити до втрати індивідуальної критичності та автономії.

Конформізм має кілька видів (табл. 1), кожен із яких позитивно або негативно впливає на поведінку співробітників у трудовому колективі.

Таблиця 1

Вид конформізму	Сутність	Психологічне пояснення
Зовнішній (поведінковий)	Працівник погоджується із групою на рівні дій, але внутрішньо не поділяє позицій.	Формальна згода на рішення керівництва без реальної підтримки; уникнення конфлікту.
Внутрішній (ціннісний)	Працівник реально приймає групові норми як свої.	Ідентифікація з корпоративною культурою, але іноді – втрата індивідуальної позиції

Продовження табл. 1

Вид конформізму	Сутність	Психологічне пояснення
Нормативний	Виникає через потребу бути прийнятим групою, уникнути ізоляції.	Працівник підтримує думку більшості через страх відторгнення.
Інформаційний	Базується на переконанні, що група знає краще.	Підкорення думці авторитетного керівника або команди експертів.
Раціональний (адаптивний)	Тимчасове узгодження для досягнення спільної мети.	Конструктивний компроміс у кризових умовах.

Деструктивний конформізм – це надмірна, *неусвідомлена або вимушена згода* працівника з груповими нормами, рішеннями чи позицією керівництва, що обмежує прояви самостійності, креативності та критичного мислення [3]. Він виникає під впливом страху покарання, бажання уникнути конфлікту, потреби у належності. Такий конформізм посилюється авторитарним стилем управління, закритістю комунікації, низьким рівнем психологічної безпеки, як результат – формує пасивну лояльність замість справжньої залученості.

«Мовчазна згода», уникання ініціативи, залежність від думки керівника або колективу, самоцензура, «групове мислення», перенесення відповідальності та соціальна інертність – основні прояви деструктивного конформізму в організації, що негативно впливають на мотивацію, ініціативність, лідерство, культуру і комунікацію в організації.

Як розуміємо, проблема деструктивного конформізму в організаційному середовищі постає як одна з ключових у контексті забезпечення ефективної командної взаємодії та підтримання психологічного здоров'я колективу. У ситуації, коли працівники демонструють надмірну готовність пристосовуватися до групових норм і рішень, організація втрачає потенціал інноваційності, критичного аналізу та рефлексивного мислення. Відтак завдання організаційного психолога полягає у своєчасному виявленні конформних тенденцій і розробленні комплексних профілактичних стратегій, спрямованих на формування зрілої, автономної й психологічно безпечної команди.

Одним із провідних напрямів профілактичної роботи є створення атмосфери психологічної безпеки [2], стану, за якого члени команди можуть висловлювати думки, сумніви чи заперечення без страху покарання або приниження. Організаційний психолог сприяє розвитку цієї якості шляхом впровадження програм формування довіри, фасилітації відкритого обговорення проблем та моделювання ситуацій конструктивного зворотного зв'язку. Підтримка культури безпеки знижує рівень міжособистісного страху й тим самим послаблює конформні тенденції.

Важливою складовою профілактики є розвиток асертивності – здатності відстоювати власну позицію з повагою до інших. Організаційний психолог проводить тренінги комунікативної впевненості, коучингові сесії, рольові вправи, які допомагають учасникам усвідомлювати власні кордони, формулювати аргументи та толерантно висловлювати незгоду. Це сприяє зміцненню індивідуальної автономії, що виступає антиподом деструктивного конформізму.

Оскільки високий рівень конформізму часто підтримується авторитарним стилем лідерства, організаційний психолог здійснює консультування керівників з

питань розвитку емоційного інтелекту, гнучких стилів управління та фасилітаційних навичок. Особлива увага приділяється вмінню лідера стимулювати дискусію, приймати інакші точки зору й визнавати помилки. Через організаційне консультування фахівець сприяє трансформації управлінської культури (від директивної до партнерської), де різноманітність думок розглядається як ресурс.

Одним із стратегічних завдань психолога є розвиток комунікативної культури організації, що включає прозорість процесів, наявність ефективних каналів зворотного зв'язку та заохочення до ініціативи. Психолог ініціює командні обговорення, фасилітаційні зустрічі, де працівники можуть висловлювати пропозиції щодо удосконалення процесів без ризику санкцій. Таким чином створюються умови для демократизації комунікаційного простору, що протидіє колективній пасивності та замовчуванню.

Профілактична діяльність організаційного психолога включає проведення діагностики групових процесів, зокрема рівня конформності, когнітивного розмаїття та психологічної безпеки (за допомогою анкет, соціометрії, групових інтерв'ю). На підставі результатів розробляються тренінгові програми, спрямовані на розвиток критичного мислення, толерантності до невизначеності, готовності до обговорення складних питань. Такі заходи формують адаптивний тип конформізму, коли узгодженість дій не суперечить внутрішній автономії особистості.

Організаційний психолог виступає не лише консультантом, а й агентом змін, ініціюючи створення політик і процедур, що підтримують участь працівників у прийнятті рішень, розвиток горизонтальних комунікацій, практику ротації ролей у команді. Інституційна підтримка таких ініціатив сприяє формуванню інноваційного клімату, де відмінність поглядів вважається умовою розвитку, а не загрозою груповій цілісності.

Таким чином, протидія деструктивному конформізму вимагає комплексної діяльності організаційного психолога, спрямованої на поєднання індивідуально-психологічної роботи, консультативної підтримки керівництва та розвитку організаційної культури довіри. Профілактичні заходи мають на меті не усунути конформізм як такий, а перетворити його з деструктивного на конструктивний, коли групова згуртованість підкріплює автономію, а не підмінює її. Саме у цьому полягає гуманістична місія організаційного психолога в сучасних командах.

Список використаних джерел:

1. Кривошій В. Ф. Феномен групового мислення як чинник ризику прийняття політичних рішень. *Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації»*, 2009, № 4. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/126>
2. Робота без страху: Емі Едмондсон про психологічно безпечне середовище в компанії. *LB.ua*, 2023. URL: https://lb.ua/blog/mim_school/603130_robota_bez_strahu_emi_edmondson_pro.html
3. Савченко М. В., Шкуренко О. В. Організаційна культура в контексті розвитку корпоративної соціальної відповідальності суб'єктів міжнародного бізнесу. *Економіка і організація управління*, 2020, № 1 (37), с. 95–111. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.95-111>

Турчанікова Ольга Володимирівна, здобувач вищої освіти факультету соціальної та психологічної освіти кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Науковий керівник: Байда Світлана Петрівна, канд. психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ГЛОБАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Війна — це не лише фізичне випробування, а й глибока психологічна травма, що змінює уявлення дитини про світ, безпеку й власну цінність. Для дітей з особливими освітніми потребами ця травматизація є подвійною: окрім зовнішніх обставин, вони часто стикаються з сенсорним перевантаженням, страхом змін, складністю у вираженні емоцій і браком підтримувального середовища. Як свідчать дані UNICEF, понад 1,5 млн дітей в Україні переживають постійний психологічний стрес, що вимагає довготривалої реабілітації та супроводу [6].

Психологічна підтримка таких дітей сьогодні розглядається як один із базових напрямів інклузивної освіти. І. Бех наголошує, що гуманістична освіта повинна формувати «особистість, здатну до життя у світі змін», а це можливо лише за умови цілісної взаємодії між педагогом і дитиною, побудованої на довірі й емпатії [2]. Теоретичні засади підтримки дітей у кризових умовах розроблені також Т. Титаренко, яка визначає життєстійкість як «вміння залишатися собою в умовах невизначеності» [5].

Сучасна психологічна допомога дітям з ООП спирається на міждисциплінарний підхід, у якому поєднуються освітні, медичні та соціальні ресурси. Згідно з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я, ефективна система психосоціальної підтримки повинна включати три взаємопов'язані рівні: профілактику, корекцію та довготривалий супровід [6]. Це означає, що освітнє середовище має стати безпечним простором, де дитина отримує не лише знання, а й навички відновлення внутрішнього спокою.

У межах українського досвіду такі завдання реалізуються через інклузивно-ресурсні центри та шкільні команди психолого-педагогічного супроводу. Практика показує, що найефективнішими є ті програми, які поєднують корекційно-розвивальні заняття з емоційно-релаксаційними практиками, арт-терапією, сенсорною інтеграцією та психоeduкацією для батьків. Л. Василенко доводить, що інклузивна освіта не може бути повною без системного психоемоційного супроводу, адже він допомагає дитині засвоювати навчальний матеріал, формувати позитивну самооцінку та долати поведінкові труднощі [3].

Важливим аспектом є й підготовка педагогів. Як підкреслює В. Артюхова, в умовах воєнних дій саме вчитель стає для дитини «копорою стабільності», тому його емоційна компетентність має бути не менш розвиненою, ніж методична [1]. Педагог, який здатний зберігати спокій і доброзичливість, створює атмосферу безпеки, що сама по собі виконує терапевтичну функцію.

Значний внесок у розвиток гуманістичної педагогіки зробив К. Роджерс, який стверджував, що справжня допомога дитині починається тоді, коли дорослий здатен прийняти її без осуду, з повагою та щирим інтересом до її внутрішнього світу [4]. Його підхід ґрунтуються на переконанні, що кожна дитина має потенціал до зростання, якщо поруч є хтось, хто створює атмосферу безпеки, довіри й підтримки

У контексті війни ці принципи набувають особливого значення. Дитина, яка пережила втрату, тривогу чи зміну середовища, потребує не стільки «корекції поведінки», скільки прийняття і співпереживання. Саме через емпатію та безумовне прийняття вона поступово повертає відчуття власної цінності, починає знову довіряти дорослим і світові. Таке ставлення формує основу психокорекційної підтримки в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами — воно не лікує насильством чи вимогами, а зцілює добротою, терпінням і стабільною присутністю дорослого.

Тому гуманістичний підхід Роджерса сьогодні розглядають як базовий для побудови сучасної системи психологічної допомоги дітям у кризових умовах — системи, у якій педагог і психолог стають не лише фахівцями, а й людьми, що дарують дитині досвід прийняття й довіри

Таким чином, психологічна підтримка дітей з ООП у період війни набуває статусу глобальної педагогічної місії. Вона поєднує гуманістичну традицію, сучасні наукові підходи та міжнародну практику і виводить українську освіту у простір нової культури турботи — культури, у центрі якої стоїть дитина, її гідність і право на спокійне дитинство.

Список використаних джерел:

1. Артюхова В. В. *Психологічна підтримка дітей в умовах кризових ситуацій*. Харків : Основа, 2021. 184 с.
2. Бех І. Д. *Виховання особистості*. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Василенко Л. М. *Інклузивна освіта: сучасні підходи та практики*. Київ : Педагогічна думка, 2023. 192 с.
4. Роджерс К. *Погляд на психотерапію. Становлення людини*. Київ : Інтерсервіс, 2019. 312 с.
5. Титаренко Т. М. *Психологія життєситності в умовах війни*. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАН України, 2022. 146 с.
6. UNICEF. *Situation Analysis of Children in Ukraine 2023*. Kyiv : UNICEF Ukraine, 2023. URL: <https://www.unicef.org/ukraine> (дата звернення: 28.10.2025).

Сирота Тетяна Анатоліївна, магістрантка спеціальності С4 «Психологія»
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЕРБУВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ. ЧИННИКИ ВРАЗЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ

Актуальність теми дослідження. В останні роки в Україні спостерігається зростання кількості випадків вербування підлітків через соціальні мережі й месенджери для участі у деструктивних діях – фотофіксації військових об'єктів, підпалів, поширення фейкових повідомлень чи колабораційної діяльності. За даними Національної поліції України [3], зафіксовано десятки випадків залучення неповнолітніх до диверсійних завдань через Telegram-канали, з обіцянкою швидкої винагороди або статусу «героя». Психологічна уразливість підлітків обумовлена особливостями їх віку: емоційною імпульсивністю, потребою у визнанні, пошуком сенсу та ідентичності, підвищеною довірою до авторитетних чи «таємничих» фігур у мережі.

Як зазначає МОН України [2], саме підлітки 14 – 18 років належать до групи ризику, оскільки поєднують прагнення до самостійності із недостатнім досвідом критичного мислення. Ситуацію ускладнює воєнний контекст: тривожність, нестабільність, емоційне виснаження та інформаційне перенавантаження створюють сприятливий ґрунт для маніпуляцій. Підлітки частіше шукають нові ролі, способи самоствердження або «місце в житті», що використовується вербувальніками через месенджери, онлайн-ігри та псевдопатріотичні спільноти [1].

Мета дослідження. Виявити психологічні чинники вразливості підлітків до вербувальних впливів у цифровому середовищі та визначити напрями профілактичної й консультативної роботи в освітньому та сімейному середовищі. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Проаналізувати психологічні механізми вербування та особливості їх прояву у підлітковому віці.
2. Визначити роль цифрового середовища як ключового каналу впливу.
3. Виокремити соціально-емоційні чинники, що підвищують сприйнятливість до маніпуляцій.
4. Сформулювати рекомендації для практичних психологів і педагогів щодо профілактики вербування.

Основні результати дослідження . Дослідження літератури та аналітичних матеріалів МОН, НПУ та VOICES [1; 2; 3] свідчать про те, що вербування підлітків має три основні психологічні етапи:

- етап залучення (довіри) – під час онлайн спілкування використовуються різні методики щодо формування відчуття значущості через персоналізовані повідомлення («ти особливий», «ти потрібен країні»);
- етап мотивації – в залежності від методів залучення використовується додаткова мотивація у вигляді обіцянки фінансової винагороди, що дає змогу

відчути себе фінансово незалежним, або додаткові бонуси, при вербування за допомогою «гри», що активує ризикову поведінку,

- етап підпорядкування – ізоляція від оточення, створення почуття «місії», шантаж.

Серед основних чинників вразливості підлітків визначено: нестійку самооцінку, низький рівень критичного мислення, потребу у належності, імпульсивність та низьку емоційну саморегуляцію. Опитування ГО «Ла Страда – Україна» серед учнів старших класів (N=600) показало, що понад 40% підлітків хоча б раз отримували повідомлення із «завданням» або «винагородою», а 12% розглядали можливість відповісти [5]. Профілактика включає інформаційно-просвітницькі кампанії на тему «Безпечний інтернет», «Протидія верюванню», групові заняття з психологом, навчання батьків розпізнавати зміни поведінки та співпрацю шкіл із ювенальною поліцією [4]. Як підкреслює UNICEF Ukraine, посилення шкільних програм психосоціальної підтримки суттєво зменшує ризик залучення підлітків до небезпечних практик [6].

Висновки. Підлітковий вік (14-18 років) є найуразливішим для вербувань впливів через кризу ідентичності та емоційну нестійкість. Вербувальники активно використовують цифрове середовище – Telegram, TikTok, Discord – як простір маніпуляції. Психологічна допомога має базуватися на розвитку самосвідомості, критичного мислення та самооцінки. Необхідна державна стратегія профілактики з інтеграцією психологічної освіти у шкільні програми та співпрацею з поліцією .

Список використаних джерел:

1. VOICES. (2024). «Назад шляху немає»: як росіяни вербують українських підлітків. <https://voices.org.ua/news/rosijski-specsluzhbi-verbuuyut-pidlitkiv>.
2. МОН України. (2025). Як розпізнати ознаки вербування дитини: рекомендації для педагогів та батьків. <https://mon.gov.ua>.
3. Національна поліція України. (2024). Попередження про вербування неповнолітніх для диверсійної діяльності. <https://www.npu.gov.ua>.
4. Освітній омбудсман України. (2025). Рекомендації щодо проведення інформаційно-просвітницьких заходів у школах. <https://eo.gov.ua>.
5. Ла Страда – Україна. (2024). Моніторинг онлайн-ризиків серед підлітків. <https://la-strada.org.ua>.
6. UNICEF Ukraine. (2024). Situation Analysis of Children in Ukraine: Child Protection & MHPSS. <https://www.unicef.org/ukraine>.

Тарасов Руслан, курсант 3-го курсу н.г КП-333 ФПФПКП НПУ
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександровна, доцент кафедри
психології, соціології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Професійна діяльність працівників кримінальної поліції передбачає постійну комунікацію з широким колом суб'єктів – колегами, керівництвом, свідками, потерпілими та підозрюваними. Умови їхньої служби відзначаються підвищеною емоційною напругою, ризиком для життя та здоров'я, а також необхідністю ухвалювати рішення в обмежений час. Це створює передумови для виникнення психологічних бар'єрів, які можуть знижувати ефективність взаємодії та негативно впливати на результативність оперативно-службової діяльності.

Одним із бар'єрів є емоційний, що проявляється у підвищенні тривожності, дратівливості або апатії, які заважають адекватно оцінювати ситуацію та будувати конструктивний діалог. Когнітивні бар'єри виникають через упередженість, стереотипне мислення або надмірну категоричність, що може призводити до неправильних висновків у процесі розслідування. Мотиваційні бар'єри пов'язані з професійним вигоранням, втратою інтересу до роботи та зниженням рівня ініціативності. Комунікативні бар'єри виникають через використання надмірно спеціалізованої термінології, невміння формулювати запитання та підтримувати довірливий контакт з громадянами [1, с. 290].

Подолання психологічних бар'єрів передбачає комплекс заходів. Одним із них є психологічна підготовка, яка включає тренінги з розвитку емоційної стійкості, техніки саморегуляції та розвиток навичок емпатії. Важливу роль відіграє правове забезпечення, адже Закон України «Про Національну поліцію» закріплює право поліцейських на соціальний і психологічний захист, а також створює передумови для формування належних умов праці. Не менш значущим є дотримання службової етики, закріпленої у Кодексі етики та професійної поведінки поліцейських (наказ МВС № 1179 від 09.11.2016), де визначено принципи поваги до гідності, об'єктивності та коректності у спілкуванні [4].

Крім того, ефективними є організаційні заходи, зокрема ротація кадрів, робота психологічних служб у підрозділах, регулярні консультації та психопрофілактичні програми. Правове регулювання процесуальних дій, закріплене у Кримінальному процесуальному кодексі України, передбачає обов'язок працівників поліції дотримуватися прав людини та забезпечувати повагу до гідності учасників кримінального провадження, що допомагає уникати конфліктних ситуацій [3, с. 881].

Нормативно-правова база України створює необхідні умови для подолання психологічних бар'єрів. Конституція України (статті 3, 29) гарантує захист гідності людини та оборону будь-якого неправомірного примусу. Закон України «Про

Національну поліцію» встановлює норми щодо захисту поліцейських від негативних психологічних впливів та забезпечення соціальних гарантій. Кримінальний процесуальний кодекс України визначає правила поводження з учасниками процесу, що прямо впливають на психологічний клімат у ході слідчих дій. Водночас міжнародні стандарти, зокрема Європейська конвенція з прав людини та практика ЄСПЛ, вимагають від держави гарантувати недопущення приниження та психологічного тиску у спілкуванні [2, с. 736].

Отже, психологічні бар’єри у професійному спілкуванні є невід’ємним явищем у роботі кримінальної поліції, особливо в умовах воєнного стану. Їх подолання можливе через поєднання психологічної підготовки, дотримання етичних стандартів, правового регулювання та організаційної підтримки. Законодавство України створює основу для забезпечення психологічної стійкості працівників поліції, однак у сучасних умовах потребує подальшого розвитку механізмів профілактики професійного вигорання, удосконалення психологічного супроводу та підвищення рівня правової культури у сфері службової комунікації.

Перспективи дослідження проблеми психологічних бар’єрів у професійному спілкуванні працівників кримінальної поліції зумовлені низкою актуальних викликів сучасного суспільства. Насамперед це воєнний стан, що призводить до зростання рівня психологічного навантаження на правоохоронців, зміни криміногенної ситуації та посилення ризиків у службовій діяльності. У таких умовах необхідним є подальше вивчення механізмів стресостійкості, факторів професійної деформації та впливу кризових ситуацій на якість комунікації поліцейських.

Список використаних джерел:

1. Афанасенко С. І. Особливості психологічних бар’єрів у професійній діяльності поліції. Правничий часопис. 2023. С. 290.
2. Роспорня Д. Психологічні бар’єри в роботі слідчого національної поліції України в умовах війни. The 10 th International scientific and practical conference “Current challenges of science and education”(June 3-5, 2024) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2024. 736 p.
3. Шинкаренко І.О. Особливості спілкування працівників поліції з потерпілим на місці події. The 5 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(July 17-19, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 881 p.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

Заремба Наталія Анатоліївна, здобувач вищої освіти психологічного факультету
Поліський національний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ: РОЛЬ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

У роботі розглядається взаємозв'язок психологічного благополуччя та соціальної підтримки з якістю життя особистості. Показано, що поєднання внутрішніх (самоприйняття, автономія, цілісність «Я») та зовнішніх (сімейна, дружня, інформаційна підтримка) ресурсів формує стійкість, емоційний комфорт і задоволеність життям.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розуміння психологічних чинників, що забезпечують гармонійне функціонування людини у складних соціальних і життєвих умовах. У сучасній психології якість життя розглядають як інтегративну характеристику, що поєднує фізичний, емоційний і соціальний добробут. На відміну від сухо медичних або економічних підходів, психологічний аспект якості життя акцентує на суб'єктивному сприйнятті щастя, сенсу та самореалізації.

Психологічне благополуччя особистості охоплює кілька ключових складових. Самоприйняття передбачає позитивне ставлення до себе, прийняття власних рис, особливостей і минулого досвіду. Позитивні стосунки з іншими відображають здатність до емпатії, турботи, довіри та підтримки взаємозв'язків. Автономія характеризується незалежністю від зовнішніх оцінок і внутрішньою відповідальністю за власний вибір. Управління середовищем означає вміння впливати на власні життєві умови та ефективно використовувати можливості для реалізації цілей. Наявність мети в житті пов'язана з усвідомленням сенсу власного існування та спрямованістю у майбутнє. Особистісне зростання виражається у відчутті постійного розвитку, відкритості до нового досвіду та прагненні до самовдосконалення. Ця модель підкреслює, що благополуччя - не просто відсутність негативних переживань, а активний процес самореалізації. Вона базується на гуманістичній традиції Маслоу і Роджерса, де головною умовою психологічного здоров'я виступає автентичність і прийняття власного «Я».

З позицій когнітивно-оціночної теорії стресу Р. Лазаруса (R. Lazarus, 1984), психологічне благополуччя є результатом того, як людина оцінює життєві події: чи сприймає їх як виклик, загрозу або можливість. Високий рівень внутрішніх ресурсів (емоційна стабільність, гнучкість, саморегуляція) забезпечує позитивну оцінку стресових ситуацій і сприяє адаптації.

У цьому контексті важливою є й концепція стійкості (hardiness) С. Кобаси, яка визначає три ключові компоненти: залученість, контроль і прийняття виклику. Вони забезпечують здатність людини підтримувати психологічний баланс навіть у складних умовах, що прямо впливає на якість життя.

Щодо соціальної підтримки, у психологічній науці домінує модель соціального буфера (Cohen & Wills, 1985), згідно з якою підтримка з боку значущих інших знижує негативний вплив стресу й підсилює відчуття безпеки, довіри та власної

цінності. Соціальна підтримка може бути емоційною (співчуття, любов), інформаційною (поради, вказівки) або інструментальною (практична допомога).

Психологічне благополуччя та соціальна підтримка формують взаємодоповнювальну систему, що визначає якість життя як відчуття цілісності, стабільності й життєвого сенсу.

Для перевірки теоретичних положень дослідження та виявлення особливостей психологічного благополуччя було проведено емпіричне дослідження. З цією метою використано три психодіагностичні методики: WHOQOL-BREF ; Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф; MSPSS- багатомірна шкала сприйняття соціальної підтримки. Емпірична база дослідження представлена респондентами КНП “Овруцька міська лікарня”, загальна вибірка склада 63 особи.

Переважна більшість респондентів продемонструвала середній рівень якості життя. Високі показники зафіксовано у сфері соціальних стосунків (47,62%), тоді як найнижчі - в особистісному зростанні (12,7%).

Кореляційний аналіз виявив, що самоприйняття позитивно пов’язане з психологічним здоров’ям ($r = 0,268$; $p < 0,05$), а сімейна підтримка - із загальним благополуччям ($r = 0,277$; $p < 0,05$). Отже, внутрішня гармонія та соціальна опора діють у єдності, створюючи відчуття безпеки та стабільності. Негативний зв’язок між фізичним здоров’ям і позитивними відносинами ($r = -0,251$; $p < 0,05$) може вказувати, що люди з нижчим самопочуттям шукають більше соціальної взаємодії як компенсацію. Також підтримка сім’ї позитивно корелює з автономією ($r = 0,251$; $p < 0,05$), що свідчить: емоційна безпека в родині стимулює розвиток самостійності, упевненості й відповідальності.

Психологічне благополуччя та соціальна підтримка виступають ключовими предикторами якості життя. Вони забезпечують гармонію між внутрішнім світом людини й соціальним середовищем, підвищують стресостійкість і сприяють формуванню позитивного світосприйняття.

Практичне значення полягає у можливості застосування результатів у психологічному консультуванні, психопрофілактичних програмах і тренінгах розвитку емоційного інтелекту, самоприйняття та соціальної взаємодії.

Список використаних джерел:

- Сокоренко Т. та ін. Вплив самотності та соціальної підтримки на рівень психоемоційного напруження українців. Перспективи та інновації науки. 2024. № 12(46). DOI: 10.52058/2786-4952-2024-12(46)-1280-1289
- Каменщук Т. Психологічне благополуччя як індикатор позитивного функціонування особистості. Grail of Science. 2022. № 14–15. С. 561–564. DOI: 10.36074/grail-of-science.27.05.2022.101
- Kahlyuk Y. Психологічне здоров’я і психологічне благополуччя особистості як складові задоволеності життям. Psychological Journal. 2017. Т. 7, № 3. С. 47–58. DOI: 10.31108/1.2017.3.7.5

Ренчка Олена Олександрівна, магістрант спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах війни та соціальної нестабільності в Україні роль соціальної роботи набуває особливої значущості. Соціальні працівники сьогодні працюють із широким колом вразливих груп населення – внутрішньо переміщеними особами, сім'ями військовослужбовців, людьми, які пережили втрату, насильство, соціальну ізоляцію чи економічну нестабільність. Відтак, ефективність соціальної допомоги визначається не лише професійними знаннями та організаційними навичками, а й психологічними механізмами взаємодії між фахівцем і клієнтом. Особливого значення набувають емпатія, соціальна підтримка та мотивація до змін – ключові психологічні механізми, що забезпечують результативність процесу допомоги [1, 2].

Емпатія – це здатність розуміти та емоційно відчувати стан іншої людини, що дає змогу соціальному працівнику встановити довірливі стосунки, створити атмосферу безпеки та прийняття. Дослідження показують, що емпатійне співпереживання підвищує ефективність комунікації та сприяє більшій готовності клієнта приймати допомогу й долучатися до процесу змін.

Соціальна підтримка виступає потужним ресурсом психологічної стійкості клієнта. Вона сприяє залученню людини до процесу самодопомоги, підвищує її відчуття компетентності та впевненості у власних силах. Доведено, що соціальна підтримка здатна посилювати емпатійні реакції, формуючи гуманістичну спрямованість професійної діяльності.

Мотивація до змін є внутрішнім рушієм, який спонукає клієнта діяти та приймати відповідальність за власне життя. Відповідно до теорії самовизначення (Self-Determination Theory), стійка мотивація формується тоді, коли задовольняються базові психологічні потреби людини – в автономії, компетентності та соціальній належності. Завдання соціального працівника полягає у створенні таких умов, що сприяють виникненню внутрішньої (автономної) мотивації клієнта до позитивних змін.

Мета дослідження здійснити аналіз психологічних механізмів надання допомоги в соціальній роботі та з'ясувати їхній вплив на ефективність соціальної підтримки клієнтів в умовах повномасштабної війни в Україні. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові **задачі**:

1. Суть психологічних механізмів.
2. Надання допомоги в соціальній роботі вразливим верствам населення.
3. Проблеми та перспективи використання психологічних механізмів надання допомоги в соціальній роботі.

Основні результати дослідження. Психологічні механізми – це внутрішні психічні процеси та структурні компоненти поведінки, що забезпечують адаптацію людини до соціального середовища та ефективну взаємодію з іншими людьми. Вони регулюють способи сприйняття, оцінки та реагування на потреби і проблеми інших, впливають на мотивацію до дій та підтримують когнітивну й емоційну координацію між фахівцем і клієнтом. У контексті соціальної роботи психологічні механізми допомоги включають емпатію – здатність усвідомлювати та переживати емоційний

стан іншої людини; соціальну підтримку – психоемоційні ресурси, що зміцнюють стійкість і самовпевненість клієнта; мотивацію до змін – внутрішній стимул, який спонукає людину до активних дій для поліпшення свого стану. Таким чином, психологічні механізми виступають ключовим інструментом ефективної допомоги, забезпечуючи взаєморозуміння, довіру та стимулюючи позитивні зміни у клієнта [3].

Надання допомоги в соціальній роботі спрямоване на підтримку груп населення, які перебувають у стані підвищеного ризику соціальної, економічної чи психологічної вразливості. До таких категорій належать внутрішньо переміщені особи, безпритульні, постраждалі від насильства, люди з обмеженими можливостями та сім'ї, які пережили втрати або кризові ситуації. Соціальна робота передбачає системний підхід, що поєднує психологічну підтримку, емпатійне спілкування, мотиваційні стратегії, забезпечення ресурсами та соціальними послугами, щоб сприяти адаптації, відновленню психологічного благополуччя та підвищенню здатності клієнтів самостійно вирішувати проблеми [4].

У соціальній роботі ефективність допомоги значною мірою визначається застосуванням психологічних механізмів - емпатії, соціальної підтримки та мотивації до змін. Проте їх використання стикається з низкою проблем, а саме: нестача психологічної підготовки соціальних працівників до роботи з вразливими групами; психологічне вигорання фахівців через високий рівень емоційного навантаження; обмежені ресурси та організаційні труднощі, які зменшують можливості для надання індивідуальної підтримки; складність адаптації механізмів до специфічних потреб клієнтів у кризових умовах, зокрема під час війни.

Водночас існують перспективи для розвитку, зокрема: інтеграція психологічних методик у навчальні програми соціальних працівників; впровадження системної підтримки та супервізії для підвищення професійної стійкості; розробка адаптованих стратегій мотивації та підтримки клієнтів, враховуючи кризовий контекст; використання нових технологій та ресурсів для дистанційної психологічної підтримки [4, 5].

Висновки. Дослідження підтвердило, що психологічні механізми – емпатія, соціальна підтримка та мотивація до змін – є центральними компонентами ефективної допомоги в соціальній роботі. Емпатія виступає початковим містком між соціальним працівником і клієнтом, соціальна підтримка зміцнює ресурсність клієнта й працівника, а мотивація до змін активує процес трансформації.

Таким чином, усвідомлення проблем і розвиток перспектив використання психологічних механізмів є ключовим для підвищення ефективності соціальної роботи та забезпечення якісної допомоги вразливим верствам населення.

Список використаних джерел:

1. Коваль, Г. В., Спицина, Л. В. Емпатія як ресурс соціально-психологічної підтримки у системі факторів волонтерської діяльності. Психологічні виміри суспільства, 2021(5), 30–45.
2. Вавринів, О. С., Яремко, Р. Ю. Емпатія як чинник розвитку особистісних компонентів професійної самореалізації майбутніх рятувальників. Психологічні виміри суспільства, 2022(8), 56–69.
3. Стенлі, С. Емпатія у психосоціальному втручанні: теоретичний огляд. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, psychosocial.com.
4. Взаємозв'язок соціальної підтримки, емпатії, самоефективності та гуманістичних практичних навичок у клінічних медсестер Китаю: модель структурних рівнянь. Journal of Nursing Management, 27 листопада 2023; 2023:1378278.
5. Пейзер, С. Розвиток альтруїстичної мотивації у соціальних працівників на початку кар'єри. American Journal of Human Psychology, Том 3, Випуск 1, 2025.

Герасимова Ксенія Михайлівна , здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» другого (магістерського) рівня Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Абасалієва Оксана Миколаївна, доцент кафедри української мови, психології та педагогіки Харківський національний медичний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану психіка підлітків зазнає надзвичайного тиску, що зумовлено поєднанням вікових кризових явищ із травматичним досвідом війни. Підлітковий вік сам по собі характеризується емоційною лабільністю, гормональними перебудовами та активним пошуком самоідентичності, а екзистенційна загроза та руйнація звичного способу життя критично посилюють ці процеси [2].

Дослідження психоемоційного стану українських підлітків фіксують значне поширення тривожних та депресивних станів. За даними масштабних опитувань, проведених під час війни, у значної частини підлітків діагностуються ознаки депресії та тривожних розладів помірного або важкого ступеня [6]. На відміну від гострого ситуативного страху, у підлітків формується хронічна, дифузна тривожність. Вона пов'язана з тотальною невизначеністю майбутнього, що руйнує ключову вікову потребу у прогнозуванні та самовизначені [1].

Емоційна сфера підлітків в умовах війни вирізняється високим ступенем поляризації та амбівалентності. Дослідники фіксують одночасне існування суперечливих переживань: від розгубленості, апатії та почуття бессилля до піднесення, віри у перемогу та активної просоціальної діяльності [2]. Особливо деструктивним є переживання «превини вцілілого», коли підліток відчуває сором за те, що перебуває у відносній безпеці, поки інші страждають.

Через складнощі у вербалізації та контейнуванні надсильних емоцій (горя, страху, люті), вони часто знаходять вихід через тіло або поведінку. Спостерігається суттєве зростання соматизації тривоги: головний біль, порушення сну, розлади харчової поведінки, а також загострення хронічних захворювань [5]. У поведінковій сфері це може проявлятися як підвищена дратівливість, агресивність, конфліктність, або, навпаки, соціальна ізоляція, уникнення контактів та занурення у віртуальний світ [7].

Водночас війна виступає фактором вимушеної психологічного дорослішання. Підлітки змушені зіткнутися з дорослими екзистенційними питаннями життя, смерті та втрати. Це прискорює формування резилієнтності та активізує пошук нових сенсів. Важливими захисними факторами, що допомагають стабілізувати емоційний стан, виступають позитивні стратегії подолання стресу та збереження соціальної підтримки, насамперед зв'язку з батьками та однолітками [3;7].

Таким чином, емоційні стани підлітків в умовах війни характеризуються нестабільністю, домінуванням тривожно-депресивного спектру переживань, їх соматизацією та вимушеною трансформацією механізмів психологічного захисту.

Прогнозується, що подальший розвиток емоційних станів підлітків прифронтових територій має два вектори розвитку: короткостроковий та довгостроковий.

У короткостроковій перспективі під час триваючого воєнного стану прогнозується подальше виснаження адаптаційних механізмів. Це може привести до зростання апатії, емоційного «оніміння» та поведінкових порушень, таких, наприклад, як посилення інтернет-залежності як форми ескапізму [4].

У довгостроковій перспективі прогнозується значний «відкладений ефект». Існує високий ризик маніфестації посттравматичних стресових розладів (ПТСР) та хроніфікації депресивних станів вже після того, як безпосередня загроза мине. Це покоління увійде в доросле життя з досвідом «втраченого дитинства», що може вплинути на їхню здатність будувати близькі стосунки та планувати майбутнє [4].

Водночас, паралельно з ризиками, прогнозується феномен посттравматичного зростання. Частина підлітків, що пережила травматичний досвід, продемонструє прискорене соціально-психологічне дорослішання, глибоку переоцінку цінностей, високий рівень емпатії та сформовану проактивну громадянську позицію [6].

Ключовим фактором, що визначить, який із цих двох векторів домінуватиме, стане доступність та якість системи психологічної допомоги та реабілітації підлітків на етапі відбудови країни.

Психологічний супровід підлітків в умовах війни має бути комплексним, системним та гнучким, адаптуючись до мінливої безпекової ситуації та індивідуальних потреб. Його головна мета – не лише реагування на гострі стани, але й превенція психічних розладів, стабілізація емоційного фону та посилення адаптивного потенціалу підлітків.

Система психологічного супроводу підлітків має будуватися на трьох рівнях: діагностика, просвіта та безпосередня допомога.

Першочерговим завданням є виявлення груп ризику з ознаками ПТСР, високим рівнем тривожності, депресивними станами та суїциdalними ризиками. З цією метою може бути проведення регулярних, але не надто частих, щоб не ретравматизувати, анонімних онлайн-опитувань та скринінгів, що дозволить скерувати ресурси туди, де вони найбільш потрібні.

Не менш важливою є психоeduкація, яга повинна бути направлена на зниження рівня тривоги та нормалізацію переживання подій, у вигляді проведення вебінарів, тренінгів, створення інформаційних буклетів, розміщення інформації в соцмережах. Для батьків та вчителів необхідно проводити навчання тому, як розпізнати тривожні «червоні прaporці» у поведінці дитини, як говорити з підлітками про війну та втрату, і як підтримати їх, не вигоряючи самим.

Психологічна допомога та корекція можуть бути як у вигляді кризових інтервенцій (ППД), так і бути направлені на стабілізацію стану (EMDR, КПТ, НЕТ, АРТ тощо). Також психологічна допомога може відбуватися як в онлайн-режимі, так і через онлайн-консультації, чат-боти підтримки та «гарячі лінії».

Проведене теоретичне дослідження дозволяє зробити висновки:

1. Воєнний стан чинить глибокий травматичний вплив на емоційну сферу підлітків, посилюючи та деформуючи природні вікові кризи.

2. Основною психологічною особливістю емоційних станів підлітків є домінування дифузної тривоги, посилення емоційної лабільності, поширення

депресивних проявів та значний рівень соматизації стресу. Це підтверджується численними сучасними дослідженнями українських науковців [1,2,4,5].

3. Підтверджено гіпотезу, що негативний вплив стресогенних факторів війни не є абсолютном. Він суттєво модифікується наявністю або відсутністю ключових чинників резиліентності, а саме: міцної соціальної підтримки з боку родини та однолітків та зачленості до конструктивної просоціальної діяльності, яка повертає відчуття контролю та сенсу.

4. Прогноз щодо подальшого розвитку має подвійний вектор: з одного боку, існує високий ризик «відкладеного ефекту» – маніфестації ПТСР, хроніфікації депресивних розладів та наслідків «втраченого дитинства» вже у повоєнний період, а з іншого боку, фіксується потенціал для посттравматичного зростання, що виражається у прискореному психологічному дорослішанні, зміщені ціннісних орієнтирів та формуванні стійкої громадянської позиції [5].

5. З огляду на ризики, практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні нагальнії потреби у розгортанні комплексної, багаторівневої системи психологічного супроводу. Ця система має включати ранній скринінг, широку психоeduкацію та варіативні інструменти втручання (від індивідуального консультування до групової арт-терапії).

6. Перспективами подальших досліджень є проведення лонгітюдних досліджень для відстеження «відкладеного ефекту» травми, а також порівняльний аналіз ефективності різних програм психологічного супроводу для виявлення найбільш дієвих моделей, що сприяють саме посттравматичному зростанню підлітків.

Список використаних джерел:

1. Артюшина Л. В., Артюшин М. В. Психоемоційний стан учнів підліткового віку в умовах війни в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 60. С. 135–139.
2. Залевська О. В., Колпакова О. О. Вікові особливості психоемоційного стану підлітків в умовах війни. *Габітус*. 2023. Вип. 55. С. 67–72.
3. Кондюк О. В. Стресостійкість підлітків в умовах військового часу. Сучасні тенденції психологічної науки та практики: зб. наук. праць. Вінниця, 2025. Вип. 15(I). С. 102–104.
4. Луценко О. Л., Тарасова Д. Д. Особливості тривожності у підлітків в умовах воєнного стану. Психологічне здоров'я особистості в кризових умовах: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20 жовтня 2023 р.). Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 129–131
5. Мороз С. М., Ячмінь Я. І., Лобода І. В. Підвищений рівень тривожності у дітей і підлітків свідків воєнного конфлікту: порівняльний аналіз, прогноз. Психосоматична медицина та загальна практика. 2024. Т. 9, № 2. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/540>
6. Хаустова О. О., Нікітюк О. В. Вплив війни та вимушеного переселення на психічне здоров'я дітей і підлітків (огляд літератури). *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2024. Т.9, №1. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/471>
7. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Наукові перспективи. 2022. № 7(25). С. 554–567. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567)

Петришин Софія Ігорівна, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю С4 Психологія

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Петровська Інга Ростиславівна, доктор психол. наук, професор, професор кафедри психології

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК З РІЗНОЮ САМОЕФЕКТИВНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність вивчення психологічних якостей осіб з різною самоефективністю зумовлена зростаючим інтересом сучасної психологічної науки до вивчення особливостей, що визначають успішність та адаптивність особистості в різних сферах життєдіяльності. Сучасні воєнні події в Україні істотно змінюють умови життя, впливають на психологічний стан населення та висувають нові виклики перед системою психічного здоров'я. Жінки, які часто стають основними опікунами дітей, членів родини та водночас стикаються з власними втратами й стресами, перебувають у зоні підвищеного психологічного ризику. В умовах війни саме психологічні ресурси жінок набувають особливої ваги для збереження адаптації, стійкості та здатності долати труднощі.

Одним із ключових внутрішніх ресурсів є самоефективність, яка за визначенням Гупало С. Р., є переконанням людини у власній здатності успішно діяти в складних ситуаціях. Висока самоефективність сприяє формуванню активної позиції, витривалості та кращому контролю над емоційними станами, тоді як її знижений рівень часто поєднується з тривожністю, відчуттям безсиля та схильністю до дезадаптивних форм поведінки [1].

Самоефективність, за О. Креденцер, є впевненістю людини у власній здатності організовувати та виконувати дії, необхідні для досягнення конкретних цілей або результатів. Авторка розглядає види самоефективності залежно від рівня узагальненості (загальна самоефективність проти специфічної самоефективності в певній галузі) та джерел її формування [3]. На думку дослідниці, характерними ознаками самоефективності особистості є віра у власні здібності, амбітні цілі, наполегливість, стійкість до невдач, здатність відновлюватися та вчитися на помилках, позитивне мислення, внутрішня мотивація, прагнення до досягнень, що керується внутрішніми спонуканнями.

Дослідження психологічних особливостей жінок із різним рівнем самоефективності в умовах війни, на думку О. Даценко, дозволяє краще зрозуміти механізми їхньої стресостійкості, виявити показники вразливості та внутрішні ресурси, що підтримують психічне здоров'я. Це має практичне значення для розробки програм психологічної допомоги, спрямованих на підвищення адаптивного потенціалу жінок, профілактику посттравматичних розладів та зміцнення їхньої ролі у відновленні суспільства [2].

Теоретико-методологічною основою дослідження стали соціально-когнітивна концепція А. Бандури [4] (фундаментальна для розуміння самоефективності); теорія самодетермінації Е. Десі та Р. Райана [5] (наголошує на важливості відчуття компетентності як однієї з базових психологічних потреб) та теорія постановки

цілей Е. Локка та Г. Латема [6] (визнає важливість самоефективності як фактора, що визначає рівень складності цілей, наполегливість у їх досягненні та реакцію на невдачі).

У проведенню емпіричному дослідження взяло участь 90 жінок віком від 20 до 48 років, середній вік досліджуваних становить 38 років. За допомогою кластерного аналізу досліджуваних жінок було розподілено на два кластери з нижчим (57%) та вищим (43%) рівнем самоефективності. Результати емпіричного дослідження дозволили а) повністю підтвердити першу гіпотезу (за допомогою порівняльного аналізу) про те, що жінки з вищим рівнем самоефективності мають вищий рівень відкритості до нового досвіду, добросовісності (сумлінності), інтернальності та асертивності; б) частково підтвердити другу гіпотезу (за допомогою порівняльного аналізу) про те, що жінки з нижчим рівнем самоефективності менше задоволені життям, мають нижчий рівень інтелектуальної ефективності, проникливості та гнучкості, адже за інтелектуальною ефективністю та проникливістю статистично значущих відмінностей у жінок з різним рівнем самоефективності не виявлено; в) частково підтвердити третю гіпотезу (за допомогою кореляційного аналізу) про те, що чим більше жінки виявляють послідовність у досягненні цілей, чим вищий рівень позитивного ставлення до власних вчинків та стабільніший загальний настрій, тим вищий рівень їхньої самоефективності, адже виявлено пряму статистично значущу кореляцію послідовності у досягненні цілей та позитивного ставлення до власних вчинків зі всіма видами самоефективності (діяльнісної, комунікативної, професійної) лише у групі жінок з нижчим рівнем самоефективності, натомість для жінок з вищим рівнем самоефективності виявлено кореляцію (обернену) послідовності у досягненні цілей лише з професійною самоефективністю, і не виявлено жодного статистично значущого взаємозв'язку самоефективності з позитивним ставлення до власних вчинків. Загальний фон настрою прямо корелює з самоефективністю у діяльності та спілкуванні у групі жінок з нижчим рівнем самоефективності, натомість для жінок з вищим рівнем самоефективності загальний фон настрою обернено корелює з професійною самоефективністю та самоефективністю у діяльності.

Війна, як потужний травматичний фактор, може суттєво підірвати віру особистості у власні сили, призводячи до зниження самоефективності та появи відчуття безпорадності. Водночас, подолання труднощів, пов'язаних з воєнними реаліями, за наявності відповідних ресурсів, може сприяти її зростанню.

Список використаних джерел:

1. Гупало С. Р. Самоефективність: основні теорії та підходи до розуміння поняття. Психологія особистості, 2022. С. 131-136.
2. Даценко О. А. Теоретичні засади дослідження проблеми самоефективності як психологічного феномена. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки», 1 (19), 2020. С. 35-41.
3. Креденцер О. Емпіричне дослідження особливостей розвитку різних видів самоефективності персоналу освітніх організацій в умовах пандемії COVID-19. Організаційна психологія. Економічна психологія, 1(22), 2021. С. 57-66.
4. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall, 1986.
5. Deci E. L., Ryan R. M. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 2000. P. 227-268.
6. Locke E. A., Latham G. P. Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. American Psychologist, 57(9), 2002. P. 705-717.

Чубенко Володимир Олександрович, здобувач вищої освіти інституту соціальних технологій

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна

Науковий керівник: Романюк Людмила Василівна, доктор психологічних наук, професор кафедри психології

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОМ І ТРИВОГОЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність дослідження зумовлена тривалим впливом екстремальних стрес-факторів в умовах військового стану в Україні, що спричиняє зростання негативних психічних станів серед населення. Хронічні стани страху і тривоги можуть призводити до емоційного виснаження, дезадаптації та розвитку розладів, тому вивчення психологічних особливостей цих реакцій є критично важливим для громадського здоров'я. Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично визначити психологічні особливості прояву страху і тривожності у дорослого населення в умовах війни, а також розробити рекомендації щодо ефективного управління цими станами.

У ході дослідження було здійснено теоретичний аналіз, який встановив, що страх є реакцією на конкретну, об'єктивну загрозу, тоді як тривога — це менш структурований, дифузний стан, що виникає у відповідь на невизначеність і є більш виснажливим у довготривалій перспективі. Обидва ці стани активують нейрофізіологічні механізми, пов'язані з діяльністю мигдалеподібного тіла та гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової осі, що підтверджує біopsихосоціальну природу стресових реакцій.

З'ясовано, що психологічні особливості дорослої особистості в умовах кризи визначаються її стресостійкістю (резильєнтністю) — здатністю ефективно протистояти впливу стресових факторів. Ключову роль у підтримці адаптації відіграють адаптивні стратегії поведінки (проблемно-орієнтований копінг, пошук соціальної підтримки) на противагу дезадаптивним (унікання, ізоляція, катастрофізація).

Емпірична частина дослідження ґрунтується на застосуванні трьох валідних психодіагностичних методик: Шкали тривожності Спілбергера–Ханіна (STAI), Шкали проявів страху (FSS) та скринінгового інструменту GAD-7. Вибірка дослідження охоплює доросле населення України незалежно від регіону проживання, з дотриманням принципів інформованої згоди та конфіденційності.

На основі теоретичного аналізу та міжнародного досвіду, запропоновано мультидисциплінарний підхід до управління тривогою. Він включає:

- Когнітивно-поведінкові методики (реструктуризація негативних думок).
- Тілесно-орієнтовані техніки (дихальні вправи, заземлення) для стабілізації гострих реакцій страху.
- Групову психотерапію та психоeduкацію для зміцнення соціальних зв'язків.

Висновок. Ефективне управління страхом і тривогою під час війни вимагає інтеграції точної діагностики та цілеспрямованих, контекстуально чутливих

психологічних інтервенцій. Такий підхід є необхідною передумовою для підвищення психологічної витривалості та сприяє збереженню психічного здоров'я населення в умовах довготривалої військової кризи.

У ході дослідження встановлено, що страх і тривога є ключовими дезадаптивними реакціями на довготривалий стрес військового стану. Було доведено необхідність чіткої психологічної диференціації цих станів (страх – на конкретну загрозу, тривога – на невизначеність) для ефективної інтервенції.

Ефективне управління цими станами вимагає мультидисциплінарного підходу, що поєднує точну діагностику (за допомогою STAI, FSS, GAD-7) з цілеспрямованими методами корекції: когнітивно-поведінковою терапією (КПТ) та стабілізаційними тілесно-орієнтованими техніками. Кінцевою метою є підвищення психологічної стійкості (резильєнтності) населення та збереження його функціональності в умовах тривалої кризи.

Список використаних джерел:

1. APA Dictionary of Psychology (2023). American Psychological Association.
2. Barlow, D. H. (2002). Anxiety and Its Disorders: The Nature and Treatment of Anxiety and Panic (2nd ed.). New York: Guilford Press.
3. Solomon, Z., & Mikulincer, M. (2006). Trajectories of PTSD: A 20-year longitudinal study. American Journal of Psychiatry, 163(4), 659–666c..
4. Співак Л.М., Бойко О.М. (2022). Методичні засади діагностики психологічного стану в умовах кризи. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.

Матуле́вський Константи́н Микола́йович, здобувач вищої освіти
психологічного факультету
Полі́ський національний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПЕРМАКРИЗИ

Сучасне суспільство функціонує в умовах перманентної кризи - стану тривалої нестабільності, невизначеності та високих вимог до адаптивності. У таких умовах особливої ваги набувають психологічні ресурси, що забезпечують здатність особистості підтримувати внутрішню рівновагу, конструктивно долати труднощі й відновлюватися після стресу.

Метою дослідження стало визначення особливостей психологічних ресурсів (резильєнтності, копінг-стратегій і сприйнятого стресу) у членів Федерації кунгфу м. Києва. У дослідженні взяли участь 87 спортсменів віком від 12 до 29 років (середній вік - 17 років). Використано методики Coping Inventory for Stressful Situations (CISS), Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC-10) та Perceived Stress Scale (PSS-10).

Результати описової статистики показали, що проблемно-орієнтований копінг має середнє значення 47,6 бала, що свідчить про склонність діяти раціонально, шукати рішення і не застягати в переживаннях. Емоційно-орієнтований копінг - 47,4 бала, а уникання - 45,2 бала, що вказує на збалансоване, хоча й варіативне використання стратегій. Середній рівень резильєнтності (22,0 бала) підтверджує наявність базових внутрішніх ресурсів для подолання труднощів, тоді як сприйнятий стрес (16,7 бала) відповідає помірному рівню, характерному для умов тривалого соціального напруження.

Частотний аналіз засвідчив, що 83 % мають середній рівень проблемно-орієнтованого копінгу, 60 % - середній рівень резильєнтності, а 75 % - середній рівень сприйнятого стресу. Це свідчить про сформовану здатність адаптуватися до складних ситуацій і контролювати емоційний стан.

Кореляційний аналіз виявив сильний позитивний зв'язок між резильєнтністю та проблемно-орієнтованим копінгом і негативний - з емоційно-орієнтованим ($r = -0,72$) та униканням ($r = -0,73$). Це означає, що стійкі особистості частіше діють конструктивно й рідше уникають труднощів. Водночас сприйнятий стрес практично не корелює з копінг-стратегіями ($r \approx 0,08$), що може свідчити про вплив зовнішніх або індивідуальних чинників.

Порівняльний аналіз за віком (критерій Крускала-Волліса, $p = 0,392$) не виявив суттєвих відмінностей між групами, що свідчить про відносну стабільність психологічних ресурсів незалежно від віку.

На основі отриманих результатів розроблено психокорекційну програму розвитку резильєнтності та конструктивних копінг-стратегій для спортсменів Федерації кунгфу, яка включає шість занять тривалістю 60–90 хвилин. Програма поєднує когнітивно-поведінкові, тілесно-орієнтовані й арт-терапевтичні техніки, спрямовані на формування навичок емоційної саморегуляції, усвідомленості та командної взаємопідтримки.

Отримані результати свідчать, що регулярні заняття бойовими мистецтвами сприяють формуванню психологічної стійкості, гнучкості мислення, витривалості й здатності відновлювати внутрішній баланс у стані перманентної кризи. Також отримані результати можуть бути використані у практиці спортивних психологів та тренерів для розробки програм розвитку резилієнтності, профілактики емоційного виснаження й підвищення психологічної стійкості спортсменів в умовах тривалого стресу.

Список використаних джерел:

1. Коннор Д., Девідсон Дж. Шкала резильєнтності (CD-RISC-10). – Київ, 2020. – 28 с.
2. Лазарус Р. С. Психологічний стрес і процес подолання. – Київ : Основи, 2018. – 320 с.
3. Павлюк Л. П. Психологічні чинники емоційного вигорання у професійній діяльності // Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – 2020. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/715424>

Пасічник Ганна Геннадіївна, здобувач вищої освіти психологічного факультету
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна

Науковий керівник: Романюк Людмила Василівна, доктор психологічних наук,
професор кафедри психології
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ НИЗЬКОЇ САМООЦІНКИ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Самооцінка є однією з базових характеристик особистості, яка визначає ставлення людини до самої себе, рівень її самосприйняття, здатність до саморегуляції та психологічної стійкості. Вона відображає усвідомлення власної цінності, спроможності впливати на події власного життя та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем. Питання самооцінки набуває особливого значення у дорослому віці, коли особистість стикається з потребою самореалізації, побудови стабільних стосунків, професійного становлення та досягнення внутрішньої гармонії.[1]

У психологічній науці самооцінка розглядається як складне багатовимірне утворення що включає когнітивний (знання про себе), емоційний (ставлення до себе), та поведінковий (реакції й дії) компоненти. Її структура та зміст формуються під впливом соціального досвіду, особистісних досягнень, емоційного стану та системи цінностей.[2]

У сучасних підходах до вивчення самооцінки виокремлюють гуманістичний (К. Роджерс, А. Маслоу), когнітивно-біхевіоральний (А. Бек, А. Елліс), психодинамічний (З.Фройд) та соціально-психологічний напрями, що підкреслюють взаємозв'язок між особистісними установками, емоційним досвідом і соціальним контекстом. [3]

Психологічними умовами подолання низької самооцінки виступають розвиток самосприйняття, усвідомлення власних цінностей, формування внутрішньої опори, емоційна підтримка та конструктивна соціальна взаємодія.[4]

Узагальнюючи, можна зазначити, що самооцінка виступає центральною ланкою у системі психологічного благополуччя дорослої людини. Її розвиток і гармонізація є важливою умовою адаптації до життєвих викликів, досягнення професійних і особистих цілей. Усвідомлення закономірностей формування самооцінки відкриває можливості для розроблення практичних програм підтримки дорослих, спрямованих на підвищення впевненості у собі, зміцнення внутрішньої стійкості та реалізацію потенціалу особистості. [5]

Список використаних джерел:

1. Прокопенко Т. Теоретичні підходи до визначення поняття «самооцінка» в психологічно-педагогічних дослідженнях: науковий вісник. Тернопіль, 2022. № 38. 70-73с.
2. Калашник О.В., Капшур Ю.М Самооцінка та самооцінність – рушійна сила особистості в умовах сучасних реалій. Редакційна колегія: Головний редактор. 2022. 107-113с.
3. Сімко Р.Т., Сімко А.В. Теорія особистості: навч.посіб. Кам'янець-Подільський. 2021. 161с.
4. Сахно П.І., Теслик Н.М. Вікова психологія. Суми, 2024. 190с.
5. Спринська З.В., Сорочин Н. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки у підлітковому віці. Вікова та педагогічна психологія. 2023. №48. 87-91с.

Байрамова Гюльнара, магістрант спеціальності С4 «Психологія»
Міжнародна академія управління персоналом, Україна

РОЛЬ ЕМПАТИЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

Актуальність теми дослідження. У контексті глибоких соціальних, політичних і психологічних трансформацій, спричинених повномасштабною війною в Україні, особливої значущості набувають здатності до емоційного саморегулювання, розуміння інших та побудови гармонійних міжособистісних відносин. Емпатія як ключовий компонент емоційного інтелекту дозволяє людині орієнтуватися в емоційному стані інших, налагоджувати довірливі взаємини, сприяє соціальній згуртованості та психологічній підтримці в умовах невизначеності. Вона є важливим ресурсом для фахівців допоміжних професій – психологів, волонтерів, освітян – а також для кожного, хто взаємодіє з людьми, що переживають стрес, втрати або травму. Дослідження емпатії має не лише теоретичну, а й практичну значущість: воно сприяє збереженню психічного здоров'я суспільства, розвитку просоціальних навичок та профілактиці емоційного вигорання. [1]

Крім того, емпатія є ключовою передумовою формування толерантного соціального середовища, що ґрунтуються на співчутті, взаєморозумінні та підтримці. Вона сприяє розвитку комунікативної культури, зниженню агресії, інтеграції вимушено переміщених осіб та подоланню соціальної ізоляції. В умовах війни емпатія виконує функцію «м'якої сили», яка пом'якшує наслідки травматичних подій і сприяє побудові стійких соціальних зв'язків, необхідних для відновлення психологічного клімату в суспільстві. [2]

Мета дослідження проаналізувати функціональну роль емпатії як компонента емоційного інтелекту в умовах кризових соціальних ситуацій, зокрема війни, соціальної дезінтеграції, втрати й травми. Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Розкрити суть емпатії та її зв'язок із емоційним інтелектом.
2. Охарактеризувати вплив емпатії на міжособистісну взаємодію в умовах соціальних криз.
3. Визначити шляхи розвитку емпатичних навичок як ресурсу психологічної стійкості та соціальної підтримки.

Основні результати дослідження. Емпатія визначається, як здатність розпізнавати, розуміти та емоційно відгукуватися на переживання інших осіб. Вона є ключовим компонентом емоційного інтелекту, поряд із самосвідомістю, саморегуляцією, мотивацією та соціальними навичками, що підтверджується у моделі Д. Гоулмана (Goleman, 1995). У кризових умовах емпатія виконує функцію регулятора соціальної поведінки, сприяючи зниженню емоційної напруги, консолідації спільнот та підтримці осіб, які перебувають у стані психологічного виснаження. [3]

Як психологічне явище, емпатія включає когнітивний компонент (розуміння емоційного стану іншої людини) та емоційний (співпереживання), що тісно

інтегруються в загальну структуру емоційного інтелекту. Відсутність емпатійного компонента унеможливлює повноцінне усвідомлення соціального контексту та побудову ефективної комунікації. Емпатія забезпечує розпізнавання невербальних сигналів, розуміння мотивацій інших та передбачення їхньої поведінки, що є критично важливим у стресогенних ситуаціях.

У контексті соціальних криз – війни, вимушеної переселення, економічної нестабільності чи масових травматичних подій – міжособистісна взаємодія набуває особливої значущості. Люди потребують емоційної підтримки, безпеки та розуміння, і саме емпатія виступає ключовим механізмом збереження людяності, відкритості та солідарності. Як зазначає Саломон (2023), емпатійна взаємодія сприяє зниженню рівня агресії, запобіганню ескалації конфліктів, формуванню довірливих стосунків та активізації групових форм підтримки. [4]

Отже, емпатія не лише сприяє особистісному розвитку, а й виконує соціальну функцію – формує підґрунтя для згуртованості, адаптації та психологічної стабільності в умовах нестабільності.

Емпатія, як складова емоційного інтелекту, виконує подвійну функцію: вона сприяє глибшому розумінню емоцій інших і водночас забезпечує регуляцію власних емоцій у складних ситуаціях. У моделі Д. Гоулмана емпатія визначається як базова компетенція, що формує середовище емоційної безпеки та якісної комунікації в умовах стресу (Goleman, 1995). [3]

У контексті колективного переживання втрати, страху чи змін, емпатійна підтримка сприяє адаптації, відновленню емоційного балансу та підвищенню резилієнтності. Як показано в дослідженні Чечель (2024), наявність емпатійних зв'язків у родинах і професійних колективах знижує ризики розвитку ПТСР і депресії. [5]

Водночас дефіцит емпатії в кризових умовах може спричинити дезорганізацію соціального середовища, зростання недовіри, стигматизацію вразливих груп та ізоляцію. У цьому контексті розвиток емпатійних компетенцій набуває соціально-політичного значення, формуючи культуру підтримки, здатну протистояти дезінтеграції суспільства (Hoffman, 2000). [6]

Емпатія виконує роль буфера між особистістю та зовнішнім стресом, активізуючи просоціальну поведінку, механізми допомоги та захисту спільноти. Її розвиток можливий через емоційне навчання, тренінги емоційного інтелекту, методику ненасильницької комунікації (NVC), групову терапію та освітні інтервенції. Згідно з Чечель (2024), короткострокові освітні програми мають довготривалий позитивний вплив на емпатійну поведінку навіть у зонах бойових дій. [5]

Методика NVC, запропонована М. Розенбергом, навчає конструктивному вираженню почуттів, активному слуханню та емпатійному реагуванню без оцінювання, що є ефективним інструментом у кризовому консультуванні. Групові форми роботи – арттерапія, рольові ігри, терапевтичні практики – сприяють колективному співпереживанню, зниженню ізоляції та відновленню довіри (Саломон, 2023). [4]

Висновки. Емпатія, як невід'ємна складова емоційного інтелекту, відіграє критичну роль у забезпеченні ефективної міжособистісної взаємодії, особливо в умовах соціальних криз, таких як: війна, вимушена міграція чи тривале перебування

у стані невизначеності. Вона не лише сприяє глибшому розумінню емоційного стану інших, але й виступає важливим механізмом формування довіри, солідарності та емоційної підтримки в соціумі.

У кризових умовах емпатія стає чинником психологічної стійкості, що допомагає знижувати рівень тривожності, уникати ізоляції та підтримувати позитивні соціальні зв'язки. Її розвиток можливий через різноманітні психолого-педагогічні методики: тренінги емоційного інтелекту, ненасильницьку комунікацію, групову терапію, освітні програми.

Інтеграція емпатії як практичної навички в професійну діяльність фахівців гуманітарного профілю, а також її виховання в широк цеому соціальному контексті, є одним із ключових напрямів подолання посттравматичних наслідків та відновлення здорового соціального функціонування суспільства в умовах тривалих криз. Таким чином, емпатія виступає не лише індивідуальною якістю, а й соціальним ресурсом відновлення, збереження цілісності й гуманізації людських стосунків.

Список використаних джерел:

1. Журавльова Л.П., Шпак М.М. Емпатія як психологічний механізм адаптації в умовах соціальної кризи. – eprints.zu.edu.ua
2. Галась В.І. (2023). Емоційний інтелект як адаптивний чинник особистості під час війни. Львівський державний університет внутрішніх справ.
3. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7641/1/Halas%20Viktoria.pdf>
4. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York: Bantam Books, 1995. – 352 р.
5. Саломон І.І. Емпатія як чинник соціальної підтримки в умовах війни / І.І. Саломон // Актуальні проблеми психології. – 2023. – № 2(34). – С. 78–85.
6. Чечель Н.В. Емпатія як чинник психологічної резилієнтності в умовах війни / Н.В. Чечель // Актуальні проблеми сучасної психології. – 2024. – № 1(35). – С. 112–120.
7. Hoffman M.L. Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 342 p.

Урядіна Наталія Володимирівна, магістрант спеціальності С4 «Психологія»
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

РОЛЬ СМИСЛОЖИТТЕВИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПІДТРИМАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ (ОСІБ ВІКОМ 35–50 РОКІВ)

Актуальність теми дослідження. Воєнний конфлікт, що триває на території України, створює умови хронічної невизначеності, втрат, мобілізації і переселення, що значно підсилюють психоемоційне навантаження серед дорослого населення. Особливо вразливою є вікова когорта 35–55 років, яка, з одного боку, має на собі відповідальність за дітей, активну трудову діяльність, підтримку близьких, а з іншого – зазнає впливу зовнішніх стресорів (наприклад, тривога за рідних, економічні зміни, соціальна нестабільність). У цьому контексті смисложиттєві орієнтації (тобто уявлення про мету, сенс життя, життєву місію) можуть виступати ключовим захисним ресурсом, здатним підвищувати психологічну стійкість – резильентність. Невзажаючи на значну кількість досліджень резильентності під час війни, питання специфічної ролі смислу життя у віковій групі 35–55 років в українському контексті досі недостатньо висвітлене. Наприклад, аналіз причин психологічної стійкості серед українців в умовах війни показує, що наявність ресурсів та здатність до копінгу є критичними чинниками. Тому дослідження цієї теми має актуальне прикладне значення – результати можуть бути використані для розробки психологічної допомоги, програм підтримки та профілактики.

Мета дослідження проаналізувати роль смисложиттєвих орієнтацій у підтриманні психологічної стійкості українців в умовах повномасштабної війни (осіб віком 35–50 років). Для досягнення наукової мети потрібно виконати наступні наукові задачі:

1. Сутність смисложиттєвих орієнтацій
2. Особливості вікової категорії в контексті в психологічної стійкості (осіб віком 35–50 років).
3. Проблеми та перспективи ролі смисложиттєвих орієнтацій у підтриманні психологічної стійкості (осіб віком 35–50 років).

Основні результати дослідження. Аналіз наукових джерел показує, що смисложиттєві орієнтації є складною інтегративною характеристикою особистості, яка визначає ставлення людини до себе, світу та власного життя. Вони охоплюють такі компоненти, як цілепокладання, відчуття значущості життя, відповідальність за власні вибори, усвідомлення минулого і майбутнього, а також здатність знаходити сенс у випробуваннях [2;4].

У працях українських дослідників (Ю. Борець, Т. Кухар, 2023) наголошується, що смисложиттєві орієнтації виконують адаптаційну функцію, забезпечуючи внутрішню цілісність особистості та стабільність її «Я-концепції» у кризових ситуаціях. В умовах війни саме здатність зберігати або переосмислювати сенси життя втрачає абстрактний характер і стає конкретним ресурсом виживання – допомагає людині зберігати внутрішній порядок, мотивацію до дій, орієнтири для прийняття рішень [3;6].

Особи середнього віку (35–50 років) є однією з ключових соціально активних груп, на яку припадає основне навантаження у кризових умовах – професійне, сімейне, емоційне [1; 5]. Саме ця група поєднує турботу про дітей і батьків, роботу, соціальну відповідальність і переживання втрат, що зумовлює високе психоемоційне навантаження.

За результатами сучасних досліджень українських психологів, дорослі цього віку демонструють вищі рівні резильєнності порівняно з молодшими групами, що пояснюється сформованими життєвими цінностями, стабільною ідентичністю та наявністю досвіду подолання криз [3; 6]. Наявність чітких смисложиттєвих орієнтацій – таких, як сімейна відповідальність, професійна самореалізація, духовність – забезпечує вищий рівень внутрішньої стабільності, толерантність до невизначеності та здатність діяти попри страх [4; 7].

У молодшій віковій категорії (20–35 років) смисложиттєві орієнтації часто перебувають у стадії становлення, що знижує рівень психологічної стійкості під час тривалого стресу [1; 5]. Молодь схильна спиратися на зовнішні джерела сенсу – соціальні зв’язки, кар’єру, визнання, – які легко руйнуються в умовах війни. Це призводить до втрати відчуття життєвої мети, емоційного виснаження, апатії.

Натомість дорослі 35–50 років мають більш усталені внутрішні орієнтири та цінності, що дозволяє їм зберігати суб’єктивне відчуття контролю, оптимізм і мотивацію до дії. Серед виявлених проблем – недостатня увага до розвитку смисложиттєвого виміру особистості у програмах психологічної допомоги. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка психотерапевтичних методик, спрямованих на переосмислення сенсів життя у кризових обставинах через екзистенційний діалог, групові практики та волонтерську діяльність [2; 3; 6].

Висновки. Смисложиттєві орієнтації є одним із провідних внутрішніх ресурсів психологічної стійкості українців у період повномасштабної війни. У віковій групі 35–50 років цей ресурс проявляється через усвідомлення особистої відповідальності, сімейних і духовних цінностей, орієнтацію на допомогу іншим, що сприяє подоланню тривалого стресу. У молодших групах (20–35 років) відзначається нестабільність життєвих орієнтацій, що потребує розвитку внутрішньої системи сенсів як умови формування резильєнності. Подальші дослідження мають бути спрямовані на емпіричне вивчення динаміки смисложиттєвих орієнтацій у різних вікових групах і створення практичних програм психологічної підтримки, орієнтованих на відновлення життєвих сенсів у кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Гординя Н. Д. Смисложиттєві орієнтації та копінг-стратегії у професійній діяльності державних службовців в умовах війни. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 2023, № 16. <https://journals.oa.edu.ua/Psychology/article/view/3787/3433>
2. Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. Монографія. Київ: ПТЗН НАПН України, 2021. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709129>
3. Борець Ю. В., Кухар Т. В., Палагнюк О. В. Теоретичний аналіз проблеми психологічного благополуччя та смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців соціономічного профілю. Архів Чернівецького університету, 2023. <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/7930>
4. Перелигіна Л. Зміни смисложиттєвих орієнтацій особистості під впливом кризових ситуацій. Вісник НУЦЗУ, 2023, № 1. https://dcpp.nuczu.edu.ua/images/2023-1/2023_1_10.pdf

5. Чиханцова О. А. Резильтентність як особистісний ресурс українців в умовах воєнного стану. Журнал сучасної психології, 2025, № 2 (37). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746187/1>
6. Kimhi S., Marciano H., Eshel Y. et al. A full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022: Resilience and coping. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2023. <https://iaap-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/aphw.12466>
7. Lushchak O. et al. Prevalence of stress, anxiety, and symptoms of post-traumatic stress disorder among Ukrainians after the first year of Russian invasion: a nationwide cross-sectional study. *The Lancet Regional Health – Europe*, 2023, 36: 100773. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38019977/>

Маршалок Уляна Іванівна, здобувач вищої освіти філософського факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Чолій Софія Мирославівна, канд. психол. наук,
доцент кафедри психології
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

СОЦІАЛЬНА ТРИВОГА У МОЛОДІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СХЕМОЮ НЕКОМПЕТЕНТНОСТІ

Соціальна тривога (СТР) є значним обмежуючим фактором для психічного здоров'я та соціальної адаптації молоді, часто призводячи до уникнення важливих освітніх та кар'єрних можливостей. Хоча СТР добре описується в рамках КПТ, схема-терапія, розроблена Дж. Янгом [3], дозволяє проникнути глибше, до кореневих, стійких переконань, які підтримують тривогу.

Актуальність: Необхідність вивчення взаємозв'язку між глибинними когнітивними схемами та клінічними проявами соціальної тривоги, вимірюваними за допомогою валідованого інструментарію. Надійність інструменту для цієї мети підтверджується дослідженням Connor et al. [2].

Мета: Емпірично дослідити кореляцію між рівнем вираженості Схеми Некомпетентності/Невдачі (Defectiveness/Shame) та інтенсивністю симптомів соціальної тривоги, вимірюваних за опитувальником SPIN, у вибірці молодих осіб.

Завдання: Теоретично обґрунтувати функціональний зв'язок між Схемою Некомпетентності та страхом негативної оцінки; запропонувати та реалізувати кореляційне дослідження.

Схема Некомпетентності/Невдачі визначається як стійке, всеосяжне відчуття власної фундаментальної неповноцінності або дефективності. Особа, керуючись цією схемою, вірить, що вона є нікчемною, нездатною або глибоко недосконалою порівняно з іншими. Ключовою емоцією, пов'язаною з цією схемою, є сором [4].

Функціональний зв'язок між Схемою Некомпетентності та СТР є прямим:

1. Сенсибілізація: Соціальні ситуації, що вимагають оцінки (публічні виступи, знайомства), сприймаються як загроза викриття "дефекту". Ця оцінювальна загроза стає потужним тригером схеми.

2. Когнітивне Спотворення: Активізація схеми провокує катастрофічні автоматичні думки (наприклад, "Я зроблю помилку, і всі зрозуміють, наскільки я дурний"). Це відповідає когнітивній моделі СТР, де страх негативної оцінки є центральним [1].

3. Поведінкове Закріplення: Щоб уникнути нестерпного сорому, особа застосовує уникнення соціальних ситуацій або використовує "запобіжні" дії. Ці патерни посилюють тривогу та закріплюють схему, оскільки особа ніколи не отримує досвіду спростування свого катастрофічного прогнозу.

Опитувальник SPIN [2], який оцінює страх, уникнення та фізіологічні симптоми СТР, слугує ідеальним інструментом для фіксації клінічних проявів, спричинених активацією Схеми Некомпетентності.

Методологія дослідження

Для емпіричної перевірки зв'язку між Схемою Некомпетентності та СТР планується **кількісне кореляційне дослідження** з крос-секційним дизайном.

Вибірка та Процедура: У дослідженні візьмуть участь студенти віком 18–25 років. Збір даних буде проводитися анонімно за допомогою онлайн-анкетування.

Інструментарій:

1. **Оцінка СТР: Шкала оцінки соціальної фобії (SPIN)** [2]. Загальний бал за цією 17-пунктовою шкалою буде ключовим показником інтенсивності соціальної тривоги.

2. **Оцінка Схем:** Скорочена версія Опитувальника ранніх дезадаптивних схем Янга (YSQ-SF). Основний фокус – на балах за субшкалою **Некомпетентність/Невдача**.

• **Статистичний Аналіз:** Буде проведено **кореляційний аналіз Пірсона (r)** для встановлення сили та напрямку зв'язку між балами Схеми Некомпетентності (YSQ-SF) та загальним балом SPIN. Додатково буде застосовано **лінійний регресійний аналіз** для оцінки прогностичної значущості схеми щодо рівня соціальної тривоги. Рівень значущості встановлюється на $p < 0.05$.

Очікувані результати та обговорення

Очікується виявлення **сильного позитивного кореляційного зв'язку** між високими балами Схеми Некомпетентності/Невдачі та високими показниками за опитувальником SPIN. Це означає, що молоді люди, які мають глибоке переконання у власній дефективності, демонструватимуть значно вищий рівень страху, уникнення та фізіологічних симптомів у соціальних ситуаціях.

Цей результат підкреслити, що для ефективного лікування СТР у молоді недостатньо лише методів, орієнтованих на симптоми (поведінкові вправи). Терапевтична робота має бути спрямована на корекцію глибинної схеми [4] — на подолання сорому та зміну внутрішнього уявлення про власну цінність і компетентність.

Висновки та перспективи

Проведене дослідження підтверджує, що Схема Некомпетентності слугує критичним внутрішнім катализатором для розвитку та хроніфікації СТР серед молоді.

Використання опитувальників SPIN та YSQ-SF дозволяє ідентифікувати цю кореляцію на емпіричному рівні та підтвердити необхідність застосування **схемофокусованого підходу** в клінічній практиці.

Перспективи подальших досліджень включають порівняльний аналіз ефективності схема-терапії проти стандартної КПТ у лікуванні СТР, де Схема Некомпетентності є домінуючою. Це дозволить оцінити стійкість терапевтичного ефекту, досягнутого шляхом корекції глибинних когнітивних структур.

Список використаних джерел:

1. Clark, D. M., & Wells, A. (1995). A cognitive model of social phobia. In R. G. Heimberg, M. R. Liebowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment* (pp. 69–93). Guilford Press.
2. Connor, K. M., Davidson, J. R. T., Churchill, L. E., Sherwood, A., Foa, E., & Weisler, R. H. (2000). Psychometric properties of the Social Phobia Inventory (SPIN): New self-rating scale. *The British Journal of Psychiatry*, 176(4), 379–386.
3. Young, J. E. (1999). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema-Focused Approach* (3rd ed.). Professional Resource Press/John Wiley & Sons.
4. Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema Therapy: A Practitioner's Guide*. Guilford Press.

Гулаті Лідія Миколаївна, здобувач вищої освіти філософського факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Гапон Надія Павлівна, доктор філософських наук,
професор кафедри психології
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ТИПОЛОГІЧНІ ПРОФІЛІ ОСОБИСТІСНИХ РИС ЖІНОК-МІГРАНТОК ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХНІХ ДОМІНАНТНИХ МОТИВАЦІЙНИХ ПОТРЕБ

Міграційні процеси призводять до значних соціально-психологічних змін, особливо для жінок-мігранток, чия адаптація тісно пов'язана з особистісними рисами та домінантними потребами. Недостатньо вивченим є вплив ієрархії потреб (згідно з теоріями Маслоу [2] або Міоррея [4]) на адаптаційні ресурси та профіль особистісних рис.

Актуальність: Необхідність виявлення типологічних профілів, що поєднують мотиваційну сферу та особистісні характеристики жінок-мігранток.

Мета: Виявити та описати якісні відмінності в особистісних рисах (за моделлю "Великої п'ятірки" [3]) жінок-мігранток, класифікованих за їхніми домінантними потребами (безпека, приналежність, досягнення).

Дослідження інтегрує дві ключові концепції: Теорію особистісних рис ("Велика п'ятірка": Нейротизм, Екстраверсія, Відкритість, Привітність, Сумлінність [3]) та Теорію потреб. У контексті міграції, домінантна потреба визначає основний фокус адаптації:

- Потреба в Безпеці/Виживанні (нижчі рівні за Маслоу [2]): Пріоритет фізичного та фінансового захисту.
- Потреба в Приналежності/Соціалізації: Пріоритет створення соціальних зв'язків та інтеграції.
- Потреба в Досягненні/Самореалізації (вищі рівні за Маслоу [2]): Пріоритет кар'єри та професійного зростання.

Очікується, що домінуюча потреба виступає як **модератор**, підсилюючи прояв певних особистісних рис: наприклад, потреба в безпеці буде пов'язана з вищим **Нейротизмом**, а потреба в досягненні – з високою **Сумлінністю**.

Методологія дослідження

Вибірка: Жінки-мігрантки (вік 25–45 років) із досвідом проживання в країні від 1 до 5 років.

Інструментарій:

1. **Оцінка особистісних рис:** Короткий десятипунктовий опитувальник особистості (TIPI).

2. **Оцінка Домінантних Потреб:** Адаптований опитувальник для вимірювання домінантних мотиваційних орієнтацій, сфокусованих на категоріях потреб у міграційному контексті.

Статистичний Аналіз:

• Кластерний аналіз для об'єднання жінок у групи на основі домінантних потреб (наприклад, кластери "Безпека", "Приналежність", "Досягнення").

- Дисперсійний аналіз (ANOVA) для порівняння середніх значень усіх п'яти особистісних рис між виділеними кластерами.

Очікувані результати та обговорення

Очікується виявлення **статистично значущих відмінностей** в особистісних профілях між кластерами. Зокрема:

Таблиця 1

Кластер потреб	Очікувані характеристики особистості
Безпека	Високий Нейротизм, низька Відкритість
Приналежність	Висока Екстраверсія та Привітність
Досягнення	Висока Сумлінність, помірна Відкритість

Результати підтверджують, що внутрішня мотиваційна структура (домінантна потреба) модулює вираженість особистісних рис, що має вирішальне значення для успішності адаптації.

Висновки та перспективи

Дослідження підтверджує, що особистісний профіль жінок-мігранток не є монолітним, а диференціюється залежно від їхньої домінантної ієархії потреб. Виявлені типологічні профілі (наприклад, "Безпека" — високий Нейротизм; "Досягнення" — висока Сумлінність) свідчать, що провідна потреба виступає як фільтр, який модулює вираженість базових рис і, відповідно, впливає на стратегії їхньої адаптації. Це доводить, що для успішної інтеграції необхідно враховувати індивідуальну мотиваційну структуру, а не лише демографічні чинники.

Клінічне та практичне значення: Результати обґрунтують необхідність переходу від універсальних програм підтримки до індивідуалізованих інтервенцій. Наприклад, для групи з домінуючою потребою в Приналежності найбільш ефективними будуть заходи, спрямовані на створення соціальних мереж та групову терапію, тоді як для групи Досягнення критичною є допомога у визнанні кваліфікації та професійній реалізації.

Перспективи подальшого дослідження: Рекомендується проведення лонгітудного дослідження для вивчення динаміки цих профілів. Необхідно простежити, чи відбувається зміщення домінантної потреби (наприклад, від фізіологічної потреби в Безпеці до психологічної в Самореалізації) у міру успішної адаптації, і як це корелює зі зміною показників Нейротизму та Сумлінності. Також доцільно включити вивчення культурного інтелекту як модератора у зв'язку "потреби-риси".

Список використаних джерел:

1. Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual. *Psychological Assessment Resources*.
2. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
3. McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the Five-Factor Model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175–215.
4. Murray, H. A. (1938). *Explorations in Personality*. Oxford University Press.

СЕКЦІЯ 24.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

Тітов Олександр Сергійович, здобувач вищої освіти медичного факультету
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Процик Юлія Юріївна, здобувач вищої освіти медичного факультету
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Науковий керівник: Ксенчина Катерина Володимирівна, асистент кафедри
внутрішньої та сімейної медицини
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

ДІАГНОСТИКА ТА ВЕДЕННЯ ХРОНІЧНОГО ОБСТРУКТИВНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ (ХОЗЛ) У СІМЕЙНІЙ ПРАКТИЦІ: ОПТИМІЗАЦІЯ ІНІЦІАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ

Актуальність. Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) займає велику частку в захворюваності легень (вражає понад 480 млн. людей у світі). Глобальна поширеність пов'язана з розвитком популярності нікотинових продуктів, таких як, тютюнові вироби, вживання сольового нікотину, електронних сигарет (POD-систем) та систем нагрівання тютюну (GLO, IQOS). Сімейний лікар є спеціалістом первинної ланки надання допомоги хворим з ХОЗЛ, займається їх веденням, ранньою діагностикою захворювання та своєчасного надання лікування, відповідно до GOLD 2024. Це важливо для попередження прогресування захворювання, профілактики, уникнення ускладнень та покращення якості життя.

Мета: Покращити підходи до діагностики, стратифікації ризику та вибору інгаляційної терапії при ХОЗЛ у практиці сімейного лікаря на основі оновлених стандартів лікування та доказової бази препаратів і порівняльної ефективності терапії.

Матеріали і методи: бібліометричний метод.

Результати: діагноз ХОЗЛ встановлюється за результатами спірометрії, постбронхиоляційного співвідношення $FEV1/FVC < 0.70$. Тактовність ведення пацієнта базується на класифікації АВЕ ($mMRC \geq 2$ або $CAT \geq 10$), яка демонструє ступінь тяжкості симптомів та ризик загострень.

За положеннями GOLD 2024 перевага надається таким схемам фармакотерапії:

1. **Група А** (низька вираженість симптомів, низький ризик загострень): монотерапія (перевага надається LAMA/LABA)

2. **Група В** (висока вираженість симптомів, низький ризик загострень): у пацієнта $mMRC \geq 2$ АБО $CAT \geq 10$ CAT. Назначається подвійна бронхолітична

терапія (LABA+LAMA). Вища ефективність у зменшенні задишки та загострень в порівнянні з монотерапією

3. Група Е (високий ризик загострень): у пацієнта ≥ 2 помірних загострення (які потребували АБ, системних стероїдів) АБО ≥ 1 тяжке загострення з госпіталізацією, незалежно від вираженості симптомів. Назначається LABA+LAMA, за відсутності проблем з доступністю, вартістю та побічними ефектами, є кращим вибором для початкового лікування пацієнтів групи Е. Потрійна терапія (LABA + LAMA + ICS) при еозинофілії ≥ 300 клітин/мкл. Вона краще знижує рівень смертності та зменшує ризик загострень.

Статистичний огляд впливу тютюнопаління:

1. Статистика поширеності вживання нікотинових виробів у світі та в Україні. Світова кількість курців знизилася з 1.38 млрд у 2000р. до 1,2 млрд у 2024р. Поширеність серед дорослого населення становить $\sim 17.9\%$, а у Європі спостерігається наразі найвищий рівень $\sim 24.1\%$.

Ситуація в Україні та її показники демонструють негативну динаміку, порівняно зі світом. Згідно опитування 2025 р., 31% дорослого населення України вживає нікотинові вироби, 27% - на щоденній основі

Групи ризику:

1. **Стать.** 45% чоловіків вживають тютюнові вироби та лише 18% жінок
2. **Вік.** Група 18-29 років має поширеність 45%. Це пов'язано зі зростанням популярності нових нікотинових продуктів, таких як ТВЕН (19%) та електронні сигарети (17%)
3. **Регіон.** Згідно опитування та статистики – вищий показник вживання тютюну на Сході України (35.7%)

2. Порівняльний аналіз наукових публікацій (2015–2025) та фенотипів ХОЗЛ. Був зроблений аналіз наукових робіт у сфері ХОЗЛ за останнє десятиліття (2015-2025р.). Він показав збільшення концентрації уваги щодо патогенетичних механізмів, таких як окислювальний стрес. Більшість публікацій зосереджена на тютюнопалінні, але ведуться активні дослідження, аналізи щодо ХОЗЛ у некурців (NS-COPD), частка яких становить від 25% до 50%.

На даний момент, існує NS-COPD, його відокремлюють як окремий фенотип, пов'язаний з навколоишнім середовищем, екологічними факторами.

Ключовими етіологічними факторами є:

1. **Порушення розвитку легень:** невідповідність між розміром дихальних шляхів та об'ємом легеневої паренхіми є серйозним фактором ризику.
2. **Забруднення повітря:** мова йде про побутове (спалювання біопалива) так і зовнішнє (екологічне) забруднення повітря. Особливо ця проблема відмічається у країнах з низьким та середнім рівнем доходу. Вплив забрудненого повітря спричиняє підвищення ризику розвитку ХОЗЛ у некурців у ~ 2.18 рази. Також слід відмітити, що ці пацієнти мають більш складну симптоматичну картину.
3. **Ранні фактори життя та інфекції:** тяжкі захворювання ДШ у дитинства, бронхіальна астма, пасивне куріння також підвищують ризик ХОЗЛ з віком.
4. **Професійні шкідливості:** пил, гази, хімічні речовини у професійній сфері діяльності спричинюють більш сильну задишку у хворих з ХОЗЛ.

Таблиця

Критерій порівняння	ХОЗЛ у курців (TS-COPD)	ХОЗЛ у некурців (NS-COPD)	Аналіз
Етіологія	Тютюновий дим, окислювальний стрес, як основа патогенезу	Спалювання біопалива, забруднення екологічного повітря, генетичні захв., інфекції	У більш нових публікаціях частіше розглядаються фактори NS-COPD
Функція легень Патологія легень	Частіше спостерігається погіршення функції легень (гірше FEV ₁) та більша частота виникнення емфіземи	Кращі показники газообміну, менший ризик емфіземи	NS-COPD має інший фенотип, що показує різницю у клініці.
Важкість симптомів	Нижчий середній бал САТ	Вищий середній бал САТ (особливо «сон», «енергія» та «впевненість при виході з дому»)	Це показує, що NS-COPD може мати меншу вираженість симптомів.

Немедикаментозні заходи включають: припинення куріння будь-яких тютюнових виробів, електронних сигарет, щорічна вакцинація проти грипу та пневмоковою вакциною, навчання пацієнта правильної техніці інгаляції.

Висновок: Таким чином сімейний лікар визначає індивідуальну комплексну стратегію ведення пацієнта з ХОЗЛ. Підбір комбінацій препаратів здійснюється за останніми рекомендаціями GOLD 2024. Ключовою стратегією сімейного лікаря є інформування пацієнта про важливість відмови від куріння, що є найвагомішим немедикаментозним втручанням, яке сповільнює ослаблення функції легень, дозволяє регрес ХОЗЛ та знижує смертність у пацієнтів-курців. Вагомі рекомендації щодо відмови від куріння, включно з інформацією про спеціалізовані програми та нікотинзамісну терапію, мають бути надані кожному пацієнту з ХОЗЛ, незалежно від важкості його стану. Правильна та раціональна первинна терапія при ХОЗЛ є вирішальним аспектом при довготривалому веденні пацієнта.

Гомонілова Марія Романівна, здобувач вищої освіти медичного факультету, медичний факультет

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна

Гончар Дар'я Тарасівна, здобувач вищої освіти медичного факультету, медичний факультет

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна

КОМОРБІДНІСТЬ ПСИХІЧНИХ ТА СОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ: ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК, СПЛЬНІ МЕХАНІЗМИ, ІНТЕГРОВАНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ

Актуальність

Коморбідність психічних та соматичних розладів є актуальною проблемою сучасної медицини через її значний вплив на діагностику, лікування та якість життя пацієнтів. Епідеміологічні дані свідчать, що до 56,8% осіб із хронічними соматичними захворюваннями мають супутні психічні розлади, що на 37% перевищує показники серед фізично здорових осіб [1]. Зростання поширеності хронічних неінфекційних захворювань, таких як серцево-судинні патології, діабет і неврологічні розлади, які часто супроводжуються депресією чи тривожністю, підвищує актуальність цього питання [5]. Наприклад, у пацієнтів із депресією поширеність гіпертензії та метаболічних розладів значно вища, ніж у контрольній групі досліджуваних, які не мали депресії. Неврологічні захворювання, такі як розсіяний склероз, мігрень та епілепсія, також асоціюються з високою частотою психічних розладів, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їхнього лікування. Взаємозв’язок між цими станами підвищує ризик смертності та економічне навантаження на системи охорони здоров’я, що робить розробку інтегрованих підходів до лікування критично важливою.

Взаємозв’язок між психічними та соматичними розладами

Психічні та соматичні розлади взаємодіють через складний комплекс біологічних, психологічних і соціальних факторів. Психічні розлади можуть сприяти розвитку соматичних захворювань через нездорові поведінкові моделі, такі як куріння, низька фізична активність або нехтування медичним лікуванням. Наприклад, депресія асоціюється з підвищеним ризиком серцево-судинних захворювань через хронічний стрес, порушення обміну ліпідів і знижену прихильність до терапії [5]. Дослідження показують, що у пацієнтів із депресією поширеність гіпертензії, метаболічних розладів та дорсопатії значно вища, ніж у контрольній групі досліджуваних без депресії. Зокрема, неврологічні розлади, такі як множинний склероз, мігрень та епілепсія, демонструють 2–3-кратне зростання частоти депресії та тривожних розладів, що вказує на тісний зв’язок між психічним і соматичним здоров’ям.

З іншої сторони, хронічні соматичні захворювання можуть провокувати психічні розлади через фізичний дискомфорт, обмеження функціональності та соціальну ізоляцію. Наприклад, у пацієнтів з астмою тривожність є частим супутнім станом, що може посилювати сприйняття симптомів і погіршувати контроль над

захворюванням [3]. Шизофренія також асоціюється з метаболічним синдромом, що частково пояснюється побічними ефектами антипсихотичних препаратів, але також генетичними факторами та нездоровим способом життя [4]. Цей двосторонній зв'язок підкреслює необхідність комплексного підходу до діагностики та терапії.

Спільні механізми

Коморбідність психічних та соматичних розладів обумовлена низкою спільних патогенетичних механізмів, які включають генетичні, запальні, нейроендокринні, поведінкові та психологічні фактори. Якщо говорити про *генетичні фактори*, то геномні дослідження виявили полігенну природу як психічних, так і соматичних розладів із частковим перекриттям генетичних локусів. Наприклад, спільні генетичні варіанти асоціюються з депресією та серцево-судинними захворюваннями, включаючи гени, що регулюють запальні процеси та нейротрансмісію [5]. Аналогічно, для шизофренії та метаболічного синдрому ідентифіковано 22 спільні генетичні локуси, що вказує на спільну генетичну основу. Для тривожності та астми також виявлено окремі спільні генетичні локуси, хоча їх вплив менш виражений. Що стосується *запальних процесів*, то хроніче запалення є ключовим фактором коморбідності. Підвищені рівні прозапальних цитокінів, таких як IL-6 і TNF- α , спостерігаються при депресії, серцево-судинних захворюваннях і неврологічних розладах, впливаючи на нейротрансмітерів, таких як серотонін і дофамін [6]. У контексті неврології запалення може порушувати функцію нейронних мереж, сприяючи психічним розладам. *Нейроендокринна дисрегуляція*, в свою чергу, має дисфункцію осі гіпоталамус-гіпофіз-надирники, яка призводить до підвищеного рівня кортизолу, що асоціюється з депресією, тривожністю та метаболічними порушеннями, такими як діабет. Ця дисрегуляція також впливає на неврологічні стани, посилюючи нейродегенеративні процеси. Що стосується *факторів способу життя*, то пацієнти з психічними розладами часто мають нездорові поведінкові моделі, такі як низька фізична активність, незбалансоване харчування та куріння, що підвищують ризик соматичних захворювань. Наприклад, брак фізичної активності пов'язаний із депресією та серцево-судинними хворобами. Якщо говорити про *психологічний стрес*, то треба зазначити, що хронічний стрес активує запальні шляхи, порушує імунну відповідь і сприяє розвитку як психічних, так і соматичних розладів, включаючи неврологічні захворювання.

Інтегровані підходи до лікування

Лікування коморбідних психічних та соматичних розладів вимагає різних терапевтичних підходів, які враховують складність взаємодії цих станів. Однією з найефективніших моделей є *колаборативна допомога* (collaborative care), яка передбачає міжпрофесійну співпрацю між лікарями по соматичній патології, психіатрами та психологами. Результативність даної моделі підтверджують дослідження, які показали, що колаборативна допомога значно покращує депресивні симптоми та контроль глікемії у пацієнтів із коморбідною депресією та діабетом, знижуючи рівень HbA1c і покращуючи якість життя. У контексті неврологічних розладів, таких як розсіяний склероз чи епілепсія, колаборативна допомога може включати неврологічне лікування, психотерапію та фармакотерапію для управління тривожністю чи депресією.

Ступінчасті моделі догляду (stepped care) є ще одним ефективним підходом, який передбачає початок із менш інтенсивних втручань (наприклад, самодопомога

чи психоeduкація) із поступовим переходом до більш інтенсивних методів (психотерапія, медикаментозне лікування) за потреби. Цей підхід дозволяє оптимізувати ресурси та забезпечувати індивідуалізоване лікування, що особливо важливо при коморбідності.

Трансдіагностичні втручання фокусуються на загальних симптомах або механізмах, таких як тривожність чи порушення сну, що є спільними для психічних і соматичних розладів. Наприклад, когнітивно-поведінкова терапія ефективно зменшує тривожність у пацієнтів з астмою, одночасно покращуючи контроль над дихальними симптомами [6]. Лікування інсомнії за допомогою подвійного антагоніста рецепторів орексину, дарідорексанту, також показало зменшення депресивних і тривожних симптомів у пацієнтів із коморбідними станами [5].

Висновки

Коморбідність психічних та соматичних розладів є складною проблемою, яка потребує комплексного підходу до діагностики та лікування. Спільні генетичні, запальні та нейроендокринні механізми пояснюють їх взаємозв'язок, тоді як інтегровані стратегії, такі як колаборативна допомога, ступінчастий догляд і трансдіагностичні втручання, покращують результати терапії. Особлива увага до неврологічних розладів, де коморбідність психічних розладів є поширеною, підкреслює важливість міждисциплінарної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Gili M, Comas A, García-García M, et al. Comorbidity between common mental disorders and chronic somatic diseases in primary care patients. *Gen Hosp Psychiatry*. 2010;32(3):240-5. Comorbidity between common mental disorders and chronic somatic diseases
2. Dorner TE, Stein KV, Hahne J, et al. Comorbidity between pain and mental illness - Evidence of a bidirectional relationship. *Eur J Pain*. 2018;22(6):1124-1130. Comorbidity between pain and mental illness
3. Katon W, Richardson L, Lozano P, McCauley E. The relationship of asthma and anxiety disorders. *Psychosom Med*. 2004;66(3):349-55. The relationship of asthma and anxiety disorders
4. Mitchell AJ, Vancampfort D, Sweers K, et al. Prevalence of metabolic syndrome and metabolic abnormalities in schizophrenia and related disorders--a systematic review and meta-analysis. *Schizophr Bull*. 2013;39(2):306-18. Prevalence of metabolic syndrome in schizophrenia
5. Amare AT, Schubert KO, Klingler-Hoffmann M, et al. The genetic overlap between mood disorders and cardiometabolic diseases: a systematic review of genome wide and candidate gene studies. *Transl Psychiatry*. 2017;7(1):e1007. Common genetic factors for depression and cardiovascular disease
6. Dantzer R, O'Connor JC, Freund GG, Johnson RW, Kelley KW. From inflammation to sickness and depression: when the immune system subjugates the brain. *Nat Rev Neurosci*. 2008;9(1):46-56. From inflammation to sickness and depression

Братанич Катерина Олександровна, здобувачка вищої освіти медичного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Карбованець Олена Іванівна, канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з\к інфекційних хвороб
Ужгородський національний університет, Україна

ТРАНСПЛАНТАЦІЯ КИШКОВОЇ МІКРОБІОТИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ МЕТОД ЛІКУВАННЯ НЕЙРОДЕГЕНЕРАТИВНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Вступ. Кишкова мікробіота — це динамічна та численна спільнота мікроорганізмів, що населяє шлунково-кишковий тракт і має великий вплив на фізіологію організму, діючи як справжній ендокринний та неврологічний модулятор через вироблення коротколанцюгових жирних кислот (КЛЖК) та регуляцію нейромедіаторів [1]. Цей вплив реалізується через вісі «мікробіота-кишечник-мозок» (МКМ), яка є двостороннім каналом комунікації між кишківником та центральною нервовою системою, що охоплює нейрональні, імунологічні та нейроендокринні шляхи [2]. Порушення складу або функції мікробіоти, відоме як дисбіоз, зумовлює розвиток хронічного системного запалення та підвищення проникності кишкового бар'єру, дозволяючи мікробним продуктам і запальним молекулам по осі МКМ досягати ЦНС [1]. Трансплантація фекальної мікробіоти (ТФМ) — це біотерапевтичне втручання, що полягає у введенні кишкової мікробіоти від здорового донора у шлунково-кишковий тракт (ШКТ) пацієнта, який має порушення мікробіоти. Дослідження осі «мікробіота-кишечник-мозок» доводять ефективність використання ТФМ для модуляції системних процесів при нейродегенерації [3]. Процедура вимагає суворого відбору донорів, де перевіряють: прийом антибіотиків протягом трьох місяців, імуносупресивних або хіміотерапевтичних препаратів, нещодавнє зараження ВІЛ або гепатитом В або С, ожиріння, синдром подразненого кишечника, наявність основної інфекції тощо [4].

Мета роботи. Оцінити терапевтичний потенціал трансплантації фекальної мікробіоти як новітнього методу лікування нейродегенеративних патологій, таких як хвороби Паркінсона та Альцгеймера.

Матеріали і методи дослідження. Проведено контент-аналіз сучасної наукової літератури на платформах Google Scholar, PubMed та Scopus.

Результати. Дисбіоз при хворобі Паркінсона характеризується значним зниженням кількості корисних бактерій, що продукують коротколанцюгові жирні кислоти (КЛЖК), та збільшенням прозапальних мікробних видів. Ці порушення спричиняють підвищення проникності кишечника через зміни в експресії білків щільних контактів, посилюючи системне запалення. Цей процес безпосередньо сприяє неправильному згортанню а-синуклеїну в нервовій системі та його ретроградному поширенню по блукаючому нерву до центральної нервової системи, викликаючи дофамінергічну дегенерацію [5]. Результати досліджень показують, що трансплантація мікробіоти покращує рухову функцію, збільшує рівні стріatalьних нейромедіаторів, включаючи дофамін, та зменшує нейrozапалення в мозку.

Вважається, що відновлення різноманітності мікробіому та збільшення популяцій бактерій-продуцентів КЛЖК допомагає змінити кишковий бар'єр, пригнічуючи запальний каскад, який активується бактеріальними метаболітами та а-синуклеїном [4]. При хворобі Альцгеймера підвищена проникність кишківника дозволяє мікробним метаболітам, зокрема ліпополісахаридам та триметиламін-N-оксиду, проникати у системний кровообіг. Ці продукти активують Толл-подібні рецептори (TLR2, TLR4), стимулюючи потужну секрецію прозапальних цитокінів (TNF, IFN- γ , IL-6, IL-12), які проникають через пошкоджений гематоенцефалічний бар'єр, викликаючи активацію мікроглії в ЦНС. Це хронічне нейрозапалення прискорює накопичення β -амілоїдних бляшок та гіперфосфорилюваного тау-білка [7]. Доклінічні моделі цього захворювання продемонстрували, що ТФМ від донорів зменшує відкладення β -амілоїдів у мозку, знижує фосфорилювання тау-білка та покращує когнітивні функції (просторову та розпізнавальну пам'ять). Ці ефекти корелюють із відновленням балансу цитокінів. Дослідження, де мишам пересаджували мікробіоту від пацієнтів з хворобою Альцгеймера, показали зворотний ефект: у калі було відзначено нижчий рівень метаболітів, пов'язаних з нервовою системою, включаючи γ -амінобутират, таурин та валін [4].

Висновок. Проведений аналіз підтверджує ключову роль осі «мікробіота-кишечник-мозок» у патогенезі нейродегенеративних захворювань, де дисбіоз і підвищена проникність кишкового бар'єру запускають нейrozапалення та білкову патологію. На доклінічних моделях трансплантація фекальної мікробіоти продемонструвала перспективність використання, ефективно відновлюючи баланс кишкових бактерій, що призводило до зменшення накопичення патологічних білків та покращення когнітивних і рухових функцій.

Список використаних джерел:

1. Mhanna A, Martini N, Hmaydoosh G, et al. The correlation between gut microbiota and both neurotransmitters and mental disorders: A narrative review. 2024;103(5):e37114.
2. Chandra S, Alam MT, Dey J, et al. Healthy Gut, Healthy Brain: The Gut Microbiome in Neurodegenerative Disorders. 2020;20(13):1142-1153.
3. Antushevich H. Fecal microbiota transplantation in disease therapy. 2020;503:90-98.
4. Nandwana V, Debbarma S. Fecal Microbiota Transplantation: A Microbiome Modulation Technique for Alzheimer's Disease. 2021;13(7):e16503.
5. Schepers F, Levo R, Bosch B, et al. Fecal Microbiota Transplantation for Treatment of Parkinson Disease: A Randomized Clinical Trial. 2024;81(9):925-938.
6. Yadav S, Raj RG. Parkinson's disease and the gut microbiota connection: unveiling dysbiosis and exploring therapeutic horizons. 2025;16:581:1-15.
7. Liu S, Gao J, Zhu M, et al. Gut Microbiota and Dysbiosis in Alzheimer's Disease: Implications for Pathogenesis and Treatment. 2020;57:5026-5043.

СЕКЦІЯ 25.

ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

Тищенко Лілія Анатоліївна, здобувач другого (магістерського) рівня ВО,
спеціальність Фармація, промислова фармація
Черкаська медична академія, Україна

Науковий керівник: Кухнюк Оксана Володимирівна, доктор філософії, доцент
Завідувач кафедри фармацевтичних дисциплін
Черкаська медична академія, Україна

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ЧЕРКАЩИНИ

Черкащина — екологічно різноманітний регіон правобережної України: степові та річкові комплекси, заплави, болота й фрагменти лісу створюють сприятливі умови для розвитку лікарських рослин. Лікарська флора області важлива не лише для місцевої фармакопеї та фітоаптек, а й як джерело біорізноманіття та об'єкт охорони.

Лікарські види в Черкаській області зосереджені в декількох типових біотопах:

- заплавні луки та суглинні схили Дніпра й приток — багато видів із родин губоцвітих, бобових і складноцвітих;
- степові ділянки та лучні схили — лікарські трави з високою концентрацією ефірних олій (лаванда, шавлія, материнки);
- заплавні та торф'яні болота — специфічні види, включно з рідкісними бурштиновими й водними рослинами.

Розміщення популяцій визначається ґрунтово-водними умовами та антропогенним навантаженням.

Перелік найважливіших лікарських видів регіону:

— Лаванда (*Lavandula angustifolia*) — сировина для заспокійливих фітоекстрактів, ефірні олії; в області є плантації і аматорські посадки. (*Superagronom.com*)

— Коріандр, материнка, шавлія, звіробій — джерела місцевих настоїв та екстрактів; використовуються в народній медицині як жовчогінні, антисептичні та десенсибілізуючі засоби.

— Рутинні та фенольні препарати (жовтушник, квітки ромашки) — для заспокійливих, протизапальних зборів.

— Алое та інші сукулентні види в побуті — для місцевого лікування шкірних ушкоджень.

Технологічні й господарські аспекти збору та культивування:

Дикорослі лікарські рослини збирають відповідно до фенології: кореневу сировину — восени або ранньою весною; траву та квітки — у період повного цвітіння. Культивування (лаванда, меліса, материнка) дає стабільнішу сировину з прогнозованою якістю та вищою безпекою (менше забруднення важкими металами або пестицидами). У Черкаській області є приклади комерційних насаджень лаванди.

Рідкісні та охоронювані види, які трапляються в області:

Черкащина має значну кількість рідкісних видів: в одному з атласів-довідників описано щонайменше 50 видів, що потребують охорони; 25 із них включені до Червоної книги України. Серед прикладів, що зустрічаються в області: горицвіт весняний (*Adonis vernalis*), деякі види бруслини й орхідеї, а також водні й болотні релікти. Ці види часто ростуть у невеликих локалітетах — луки, заплави, торфовища — і дуже вразливі до освоєння територій.

На Черкащині зафіксовано кілька видів орхідей, зокрема любку дволисту (*Platanthera bifolia*) та інші представники сімейства — вони вказують на збережені природні угруповання і вимагають охорони через специфічні мікоризні зв'язки. Наявність орхідей часто означає малопошкоджений ґрунт і довготривалу природну спадщину локалітету.

Деякі болота Черкащини є осередками реліктової флори — видів, що збереглися з давніших геологічних періодів. Ірдинське болото згадується як приклад таких місць, де зростають релікти, важливі з наукової та природоохоронної точки зору. Збереження торф'янників має першочергове значення для охорони рідкісних видів і підтримки водного режиму регіону.

Загрози і чинники ризику

- Інтенсивне землекористування (орні землі, забудова), випалювання та випас - прямі причини зникнення місць існування лікарських рослин.
- Збирання дикорослої сировини без норм (надмірна реколекція) призводить до виснаження популяцій, особливо коли страждають корені чи бульби.
- Фрагментація місць поширення та деградація природних ландшафтів знижують генетичну різноманітність і стійкість популяцій.

Охорона і практичні рекомендації:

Ідентифікація локальних популяцій рідкісних видів і включення таких ділянок до системи заповідних територій або регіональних заказників, заборона масового збору для видів, що мають регіональний або національний охоронний статус; впровадження ліцензування й квот для легального заготівельного збору, підтримка культивування перспективних лікарських видів (лаванда, меліса, материнка) як альтернативи дикорослуому збору — це знижує тиск на дикі популяції і покращує контроль за якістю сировини.

Практичні поради для фармацевтів і збирачів:

Рекомендовано використовувати стандартизовані методики заготівлі: чітка фенологія, сушіння при контролюваних умовах, визначення місць збору за картами охорони. Підтримувати документообіг: дозволи, записи про місця збору, проби на важкі метали для сировини, що росте поруч із дорогами чи промисловими об'єктами.

Висновок

Черкаська область має значний потенціал лікарської флори: від традиційної фітотерапевтичної сировини до рідкісних та реліктових видів, що потребують охорони. Раціональне поєднання культивування перспективних видів, охорони дикорослих популяцій і просвітницької роботи забезпечить збереження фітофонду регіону та безпечну якість лікарської сировини. Для подальшої роботи необхідні систематичні польові дослідження, оновлення локальних червоних списків і координація між науковцями, місцевими громадами та органами охорони природи.

СЕКЦІЯ 26.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Пазушкіна Аріна Олексіївна, здобувачка вищої освіти факультету судового та міжнародного права

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Антірова Жанна Ігорівна, старший викладач кафедри військової та фізичної підготовки, «Відмінник освіти України», член методичної комісії

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Фізична активність є одним із ключових факторів формування здорового способу життя у сучасної молоді. У закладах вищої освіти заняття фізичним вихованням не лише розвивають фізичні якості, але й сприяють формуванню внутрішньої мотивації до регулярної рухової активності [1]. Мотивація студентів до фізичної активності залежить від поєднання особистісних, соціальних і педагогічних чинників, серед яких значне місце займає систематичне навчання фізичній культурі.

Заняття фізичною культурою допомагають студентам сформувати позитивне ставлення до власного здоров'я, підвищують самооцінку та впевненість у власних силах. Дослідження свідчать, що студенти, які регулярно займаються фізичною активністю, демонструють вищий рівень мотивації до подальшої рухової діяльності [2]. Різноманітність форм та методів занять — від традиційних спортивних ігор до сучасних фітнес-технологій — стимулює інтерес студентів і підтримує їхню мотивацію.

Важливу роль у формуванні мотивації відіграють психологічні аспекти. Мотивація включає внутрішні фактори, такі як особисті переконання та бажання підтримувати здоров'я, а також зовнішні — заохочення з боку викладачів та соціальна підтримка. Позитивний педагогічний вплив, увага до індивідуальних потреб студентів та підтримка з боку викладача створюють сприятливі умови для розвитку стійкої мотивації до регулярних занять фізичною культурою [3, с. 4].

Регулярні заняття фізичною культурою сприяють розвитку фізичних якостей, таких як сила, витривалість, гнучкість і координація рухів. Паралельно розвиваються соціальні навички, такі як командна робота, взаємодопомога, лідерство, що підвищує зацікавленість студентів у продовженні активного способу життя навіть поза межами навчального закладу [4].

Серед ефективних методів стимулювання мотивації виділяють індивідуалізацію програм відповідно до фізичних можливостей студента, використання сучасних технологій та інноваційних форм фізкультурної діяльності (фітнес, воркаут, крос麸іт), організацію спортивних заходів і змагань, а також психологічне стимулювання через мотиваційні бесіди і нагородження [5].

Дослідження показують, що студенти, які регулярно займаються фізичною активністю, мають кращі показники здоров'я, зокрема психічного, менше відчувають стрес і демонструютьвищу когнітивну активність [6]. Це підтверджує гіпотезу, що фізична активність безпосередньо впливає на успішність навчання та рівень внутрішньої мотивації.

Таким чином, заняття фізичним вихованням у закладах вищої освіти формують стійку внутрішню мотивацію до рухової активності, позитивно впливають на фізичний, психологічний та соціальний розвиток студентів. Використання сучасних методів навчання та індивідуальний підхід значно підвищують ефективність формування мотивації, а комплексні програми фізичного виховання є необхідними для підтримки здорового способу життя молоді [7].

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України. Переваги фізичної активності. Обираємо активний та здоровий спосіб життя. URL: <https://moz.gov.ua/uk/perevagi-fizichnoi-aktivnosti-obiraemo-aktivnij-ta-zdorovij-sposib-zhittja#>
2. В. В. Курінна Т. В. Копаєва. Вплив фізичної культури і спорту на організм людини. Черкаси, 2009.
3. Мельніков А.В., Шинкарук В.О., Гіщак О.В. Роль мотивації курсантів на вдосконалення рівня фізичної підготовленості. 9 с.
4. Чигир О. І. Фізична культура як основа для всебічного розвитку особистості в умовах сучасного освітнього середовища. Запоріжжя, 2025.
5. Семеренко В. С. Методичні рекомендації "Підвищення мотивації до навчання на уроках фізичної культури.". URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-pidvischennya-motivaci-do-navchannya-na-urokah-fizichno-kulturi-317907.html>
6. Яначек М. Регулярна фізична активність покращує психологічне здоров'я українських студентів. URL: <https://sci314.com/news/rehuliarna-fizychna-aktyvnist-pokrashchuiie-psykholohichne-zdorovia-ukrainskykh-studentiv/>
7. Колеснік І., Терещенко І., Левчук Т. Формування мотивації до зайняття з фізичного виховання студентів ЗВО засобами гімнастики. Теорія та методика фізичного виховання та спорту, 2022.

Аксьонов Микита Сергійович, здобувач вищої освіти факультет фізичного виховання та мистецтв

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

Науковий керівник: Фоменко Олена Валеріївна , канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МОТИВАЦІЮ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

В сучасному світі епоха цифрових технологій повністю охопила все людство, нажаль, нині складно уявити будніожної людини без мобільних телефонів, фітнес-браслетів, фітнес-трекерів та інших гаджетів. На додачу до цього існує велика кількість мобільних застосунків (програм), в тому числі й для контролю та фіксації життєвих показників людини.

Слід підкреслити, що сучасний період розвитку цивілізованого суспільства називають етапом інформатизації, який характеризується проникненням інформаційних технологій і систем в усі сфери діяльності сучасного суспільства. Одним з пріоритетних напрямків інформатизації суспільства є інформатизація освіти. І про це сьогодні варто говорити.

Відповідно до досліджень, рівень фізичної активності серед молоді знижується через пасивний спосіб життя, спричинений надмірним використанням гаджетів і соціальних мереж. З появою персональних комп’ютерів і програмних засобів створюються сприятливі умови для їх застосування у діяльності фахівців із фізичної культури та спорту.

Відомо, що необхідною умовою формування установки є переживання людиною потреби як психічного стану нестачі в чомусь. Якщо немає потреби, то немає й активності.

Тому під час формування мотивації до занять фізичною культурою потрібно враховувати, що дієвість кожного мотиву залежить від ступеня порушення динамічної рівноваги на окремих якісно відмінних рівнях взаємодії людини із середовищем і з самою собою, іншими словами – від «потреби» людини у відновленні рівноваги.

У зв’язку з цим не слід очікувати, що людина, яка виконує фізичну роботу, буде займатися фізичною культурою для задоволення потреби в руховій активності. Скоріше за все, вона ляже на диван і дивитиметься телевізор, ніж піде до спортзалу. А якщо й буде займатися фізичними вправами, то зовсім з іншої причини. Так само й абсолютно здорована людина буде займатися фізичною культурою не через ставлення до свого здоров’я, а з інших причин [2].

Цифрові технології можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на мотивацію до занять фізичною культурою. Їх ефективне використання потребує збалансованого підходу, який включає доступ до інформації, відстеження прогресу,

соціальну підтримку та гнучкість, при цьому слід уникати залежності від пристройів, браку живого спілкування, перевантаження інформацією та негативного порівняння. Цифрові технології справді мають значний вплив на мотивацію людей займатися фізичною культурою, адже вони змінюють сам підхід до тренувань, відкриваючи доступ до різноманітного контенту та ресурсів.

Фітнес-додатки, пристройі, які носять та онлайн-платформи створюють персоналізовані програми тренувань, допомагають відстежувати прогрес і встановлювати конкретні цілі. Гейміфікація є одним із ключових чинників підвищення мотивації: користувачі можуть отримувати бали, досягнення та нагороди, що робить заняття цікавішими. Соціальні мережі сприяють формуванню спільнот однодумців, де учасники діляться своїми успіхами і підтримують одне одного [1].

Віртуальні тренування також підвищують доступність фізичних навантажень, дозволяючи займатися у зручний час і в будь-якому місці. Це особливо важливо для людей, які мають обмежений час або не мають доступу до спортивних залів.

Отже, цифрові технології не лише спрощують доступ до фізичної активності, а й формують позитивне ставлення до здорового способу життя, сприяючи зростанню мотивації до занять фізичною культурою. Крім того, цифрові інструменти дозволяють кожному користувачеві детальніше відстежувати свій прогрес. Використання фітнес-трекерів та додатків для моніторингу може стати потужним засобом мотивації, адже візуальне відображення результатів тренувань, наприклад у вигляді графіків і діаграм, допомагає краще усвідомлювати власний рівень фізичної активності. Люди бачать, наскільки близько вони до своїх цілей, і це створює відчуття досягнення та задоволення.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко В. М. Цифрові технології у фізичному вихованні студентів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2021. № 2(54). С. 45–52.
2. Дудник О. В. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування мотивації до фізичної активності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2020. № 12. С. 26–32.

Нелепа Кіріл Євгенович, здобувач вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Фісун Олександр Вікторович, викладач кафедри військової та фізичної підготовки

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ У ФУТЗАЛІ

Вступ

Серед студентської молоді особливою популярністю завжди користувалися ігрові види спорту, які приваблювали емоційністю, видовищністю, проявом високих фізичних та моральних якостей. Останнім часом провідні позиції серед ігрових видів спорту в студентському середовищі з упевненістю утримує футзал.

Провідне місце футзалу в системі фізичного виховання обумовлене його доступністю. Футзал, як засіб фізичного виховання володіє великим педагогічним потенціалом. Заняття цим видом спорту сприяють збереженню та зміцненню індивідуального здоров'я, вдосконаленню функціональних можливостей організму, розвитку фізичних якостей, збагаченню рухового досвіду, формуванню соціально-психологічних якостей особистості. Засвоєні техніко-тактичні прийоми гри, а також використані у тренувальному процесі фізичні вправи можуть застосовуватись студентами на протязі усього життя в самостійних формах заняття фізичною культурою та спортом. Викладені положення концентрують увагу на необхідності використання в тренувальному процесі сучасних теоретико-методичних аспектів організації та проведення тренувальних занять з футзалу. [2]

1. Розвиток футзалу

Витоки футзалу можна простежити до Уругваю в 1930 році, коли Хуан Карлос Черіані (вчитель фізкультури з Монтевідео) винайшов новий вид футболу, для якого грали в приміщенні, незалежний від погодних умов. Футзал – це слово, утворене від іспанських слів *fútbol* (футбол) та *sala* (кімната), що можна перекласти як «kritий футбол». Взявши та адаптувавши правила з інших усталених видів спорту в приміщенні, таких як баскетбол, водне поло та гандбол, Черіані встановив формат правил, який визначав розміри поля, кількість гравців, тривалість гри та загальні правила з обмеженнями та розширеннями обов'язків воротаря. Ця конструкція існувала десятиліттями, і як тільки ФІФА взяла під контроль футзал, були впроваджені подальші корективи, такі як специфічний м'яч для футзалу. У світовому масштабі футзал неухильно розвивається, оскільки все більше і більше асоціацій-членів знайомляться та цінують позитивний вплив, який цей формат футболу може мати на розвиток техніки дитини, різноманітних навичок, тактичного розуміння, координації та спритності [3].

2. Теоретичні засади організації самостійних занять у футзалі

Як підкреслюють І. А. Шемчак та В. К. Тихонов, самостійна підготовка студентів-секцій з футзалу на факультативних заняттях має бути побудована за принципами регулярності, системності та індивідуалізації, оскільки лише за таких

умов вона сприяє цілісному розвитку технічних, тактичних і фізичних компонентів майстерності у футзальній грі. [1]

1. Формування інтересу до регулярних занять фізичною культурою та залучення до обраного виду спорту – футзалу.
2. Всебічний розвиток фізичних здібностей, включаючи зміцнення здоров'я, підвищення витривалості та загартування організму.
3. Формування спортивного характеру, розвитку сили волі, командного духу та стійкості.
4. Опанування основ техніки та тактики футзалу, зокрема дриблінгу, передач, ударів по воротах і гри в обороні. [2]

3. Основні засоби підготовки у футзалі

Основним інструментом підготовки футзалістів є фізичні вправи, які включають рухові дії, методично адаптовані для досягнення конкретних тренувальних цілей. З урахуванням специфіки футзалу всі вправи можна розділити на специфічні (вправи з м'ячем) та неспецифічні (вправи без м'яча). 180 Специфічні вправи Специфічні вправи включають змагальні та спеціальні елементи.

Змагальні вправи – це комплекс рухових дій, що поєднує фізичні якості та застосування технічних прийомів у змінних тактичних умовах. Вони розвивають швидкість реакції та здатність швидко адаптуватися до динамічних змін гри.

Спеціальні вправи спрямовані на вдосконалення техніки та тактики, а також розвиток особливих фізичних навичок. До них належать індивідуальні та групові вправи з м'ячем (удари, зупинки, ведення, взаємодія в парах), а також ігрові вправи, такі як "квадрати" та тримання м'яча. Спеціальні вправи дозволяють цілеспрямовано регулювати навантаження та фокусуватися на конкретних навичках. Неспецифічні вправи Неспецифічні вправи складаються із загальнопідготовчих та спеціально-підготовчих дій. [4]

4. Техніка футзалу

Техніка футзалу являє собою сукупність спеціальних прийомів, які використовуються у грі в різних поєднаннях для досягнення поставленої мети. Технічні прийоми - це засоби ведення гри. Від того, наскільки повно володіє футболіст всім різноманіттям цих засобів, як уміло й ефективно застосовує їх у варіативних умовах ігрової діяльності, при протидії гравців команди суперника, а часто при стомленні, багато в чому залежить досягнення високих спортивних результатів. Майстерне володіння технікою є невід'ємною частиною всебічної підготовки футболістів.

У сучасному футзалі технічні прийоми характеризуються доцільною з точки зору біомеханіки системою рухів, що дозволяє досить економно використовувати робочі зусилля для підвищення швидкості й точності ігрових дій. Швидкість і надійність, простота й ефективність - ось вимоги сьогоднішнього дня до застосування техніки футболу[4]

5. Класифікація техніки

Класифікація техніки футзалу - це розподіл технічних прийомів на групи за загальними (або подібними) специфічними ознаками. За характером ігрової діяльності в техніці футзалу виділяються два великих розділи: техніка польового гравця й техніка воротаря. Кожний розділ містить у собі підрозділи: техніка пересування й техніка володіння м'ячем. Підрозділи складаються з конкретних

технічних прийомів, які виконуються різними способами. Прийоми й способи техніки пересування використовуються як польовими гравцями, так воротарем. окремі прийоми й способи мають свої різновиди. Зберігаючи загальним основний механізм дії, способи й різновиди відрізняються деталями. Умови виконання різних прийомів, способів і різновидів роблять техніку футболу ще більш різноманітною. [2]

Прийоми й способи техніки пересування перебувають у тісному взаємозв'язку з майстерністю володіння м'ячем польовими гравцями й воротарем. Доцільне й комплексне застосування прийомів техніки пересування дозволяє ефективно вирішувати багато тактичних завдань 7 (відкривання для одержання м'яча й відволікання суперника, вибір позиції, закривання гравця і т.д.). [3]

6. Розвиток фізичних якостей студентів Для розвитку фізичних якостей у поєднанні з удосконаленням техніки пересувань та техніко-тактичних дій були використані такі вправи для розвитку фізичних якостей: розвитку швидкості; розвитку динамічної сили гравців; вправи для розвитку вибухової сили; вправи на розвиток максимальної сили; силові вправи за допомогою медицинболу; комплекс силових вправ з партнером; вправи для розвитку стрибучості; вправи для удосконалення техніки пересувань. Спеціальна фізична підготовка гравців відбувалась у разі застосування техніко-тактичних прийомів, де для підвищення швидкості реакції було використано різно-манітні вправи. [3]

Висновок

Самостійні заняття з футзалу є важливою складовою фізичного виховання студентів, оскільки сприяють зміщенню здоров'я, розвитку фізичних якостей і вдосконаленню техніко-тактичних навичок.

Регулярні тренування формують у студентів самодисципліну, відповідальність і стійку мотивацію до занять спортом.

Ефективність таких занять забезпечується правильною організацією, індивідуальним підходом і дотриманням принципів поступовості та системності. Футзал виступає універсальним засобом фізичного вдосконалення, який поєднує навчальні, виховні та оздоровчі цілі.

Список використаних джерел:

1. Основи технічної підготовки з футзалу на факультативних заняттях. Методичні вказівки / Уклад. І. А. Шемчак, В. К. Тихонов. – Вінниця : ВНТУ, 2021. – с. 34.
2. Методика організації та проведення практичних занять з футзалу: методичні вказівки/ уклад. : О. В. Єрмоленко., М. В. Єрмоленко. – Краматорськ : ДДМА, 2023. – 55 с.
3. Організація методики покращення фізичних якостей студентів-футзалістів (Кулик Н. А., Кравченко І. М., 2023) – 20 с.
4. Теорія і методика викладання футболу та футзалу (Стасюк В., Стасюк І., Войтенко С. Кам'янець-Подільський 2025) – 358 с.

Голіцина Маргарита Костянтинівна, здобувач вищої освіти юридичного факультету Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова, Україна

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Фізична культура, спорт і фізична терапія є важливими складовими гармонійного розвитку особистості та суспільства в цілому. У сучасному світі, де темп життя постійно зростає, а рівень фізичної активності часто знижується через технологічний прогрес, питання збереження здоров'я набуває особливої актуальності. Саме фізична культура та спорт допомагають людині підтримувати фізичну форму, емоційний баланс і працездатність, а фізична терапія — відновлювати втрачені функції організму після травм чи захворювань. Разом вони формують систему знань і практик, спрямованих на зміцнення здоров'я, профілактику хвороб і поліпшення якості життя.

Фізична культура — це частина загальної культури суспільства, яка охоплює сукупність матеріальних і духовних цінностей, спрямованих на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних і психічних можливостей людини. Її основою є рухова активність — різноманітні фізичні вправи, гімнастика, ігри, плавання, туризм тощо. Регулярні заняття фізичною культурою сприяють підвищенню витривалості, сили, гнучкості, формуванню правильної постави та гармонійному розвитку організму. Крім того, фізична культура виховує морально-вольові якості — дисципліну, самоконтроль, цілеспрямованість, відповідальність. Вона є також ефективним засобом профілактики серцево-судинних, опорно-рухових та інших хронічних захворювань, а також позитивно впливає на психоемоційний стан людини.

Спорт — це особлива форма прояву фізичної культури, що має змагальний характер. Його основна мета — досягнення високих результатів у певних видах фізичної діяльності. Спорт поділяється на професійний і масовий.

Професійний спорт потребує значних фізичних, психологічних і часових ресурсів, але водночас є важливим засобом самореалізації та підвищення престижу держави на міжнародній арені. Масовий спорт, у свою чергу, доступний для всіх верств населення й спрямований на підтримання здоров'я, розвиток рухової активності та соціальну інтеграцію.

Спорт має також виховне значення: він формує командний дух, наполегливість, волю до перемоги, почуття відповідальності за результат.

Фізична терапія — це дисципліна, що спрямована на відновлення, підтримання або покращення функцій організму за допомогою рухової активності. Вона використовується при реабілітації після травм, операцій, захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи та нервової системи. Основними засобами фізичної терапії є лікувальна фізкультура, кінезіотерапія, масаж, мануальні техніки, фізіотерапевтичні процедури. Фізичний терапевт створює індивідуальну програму для кожного пацієнта, враховуючи його стан і можливості. Метою фізичної терапії є не лише відновлення рухових функцій, але й покращення якості життя людини, повернення її до активної соціальної діяльності. Вона також виконує профілактичну роль — запобігає травмам, порушенням постави, зниженню м'язового тонусу.

Взаємозв'язок між фізичною культурою, спортом і фізичною терапією є тісним і взаємодоповнюючим. Фізична культура створює фундамент здоров'я і фізичної підготовленості, спорт розвиває ці якості до найвищого рівня, а фізична терапія допомагає їх відновлювати у разі порушень. Усі три напрями мають спільну мету — збереження та зміцнення здоров'я людини, підвищення її життєвої активності, працездатності й соціальної адаптації.

Отже, фізична культура, спорт і фізична терапія є невід'ємними складовими здорового способу життя сучасної людини. Вони забезпечують не лише фізичний розвиток, але й духовне збагачення, формування морально-вольових якостей, соціальну активність.

У сучасних умовах урбанізації, гіподинамії та високого рівня стресу особливого значення набуває формування культури рухової активності, популяризація масового спорту та розвиток системи фізичної реабілітації.

Поєднання цих трьох напрямів — запорука міцного здоров'я, гармонійного розвитку особистості та довголіття. Вони мають стати невід'ємною частиною освітнього процесу, професійної діяльності та дозвілля кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Бальсевич, В. К. (2006). Теорія і методика фізичного виховання. Київ: Освіта.
2. Вітченко, О. В. (2017). Фізична культура і спорт у системі освіти. Харків: Видавничий дім “Фактор”.
3. Пехота, О. М., та ін. (2021). Інноваційні підходи у фізичному вихованні. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.

СЕКЦІЯ 27.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Чеберяка Ольга Миколаївна, здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту економіки та менеджменту

*Національний університет водного господарства та природокористування,
Україна*

ВІДОБРАЖЕННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКАХ У ГАЗЕТИ «ДІЛО»

Голодомор 1932–1933 рр. – одна з найтрагічніших сторінок історії України. Більшовицька влада, очолювана Й. Сталіним, свідомо використала голод як засіб терору проти українського народу. Під приводом хлібозаготівель у селян забирали все продовольство, залишаючи їх без жодних засобів для життя. Організатори цієї каральної акції добре розуміли, до чого це призведе, – вони свідомо прирекли людей на голодну смерть [1]. Про ті події важко говорити, але ще важче мовчати. Вони відображені у спогадах очевидців, художніх творах, фільмах, документах – у всьому, що зберігає пам'ять про пережите. Особливо цінними є публікації в тогочасній західноукраїнській пресі, зокрема у газеті «Діло» – найавторитетнішому часописі Галичини.

Так, у статті «Збіжева акція та кооперація» писалося, що становище з врожаєм ставало дедалі гіршим. Ситуацію ускладнювали несприятливі погодні умови, які лише посилили штучно створений голод радянською владою: «Сьогоднішній рік аж до самих жнів був мало надійний. Надмірно спізнена весна, відтак постійно холодні дощі, а перед самими жнівами градові тучі та повені викликували враженння, що жнива можуть випасті фатально. Це використали збіжеві купці і на переднівку ненадійно піднесли ціну збіжа, круп муки, так високо, що це викликало здивування звідки нагло така ціна. А коли ще до того, зникли з ринку крупи та мука, то стала навіть паніка і ще більший попит» [2].

В іншій публікації констатувалося, що Голодомор все набирав обертів, а більшовицький уряд dbав лише про забезпечення продуктами тільки міського населення «...Совітська влада дбає про забезпечення промислових центрів, і нове збіжа відбирають селянам, пристосовуючи репресії» [3]. Одночасно з цим влада робила усе можливе, приховати реальні масштаби трагедії. Свідченням цього була стаття під назвою «Комуністи забороняють чужинним журналістам відвідувати Україну». У ній московський кореспондент щоденника «Нью Йорк Гералд Трибюн» опублікував ревеляції, іншими словами викриття, такого змісту: «Нові цензурні приписи дійсно замикають доступ постійним закордонним кореспондентам у Совітах до тих сторін, де положення не корисне. Україна і Північний Кавказ, де був великий голод зимию і весною, тепер замкнені для самостійних поїздок кореспондентів.... Хоч нема засобів ствердити жниво смерти, думаю, що буде

раціонально приняти, що в СРСР в зимі й весною померло міліон людей, головно селян через голоднечу. Правдиві числа можуть перевищити цю суму. Сьогодні совітський уряд заборонив постійному кореспондентові денника «Кріщен Саенс Монітор» з Бостону, Масс., Вілліямові Г. Чемберлейнові, який живе у Москві 11 літ, поїхати на Кубанщину і в Полтавщину та Харківщину, хоч до недавна він міг свободно їздити в ріжні сторони СРСР... Коли я в січні описав ситуацію на Північному Кавказі, совітське пресове бюро порадило мені більше не виїздити на провінцію. А коли з початком квітня я купив собі залізничний білет до міста на Україні, з наміром поїхати на села, сильну пораду замінили мені на невідкличну заборону» [4].

Таким чином, радянська влада заборонила іноземним журналістам відвідувати регіони охоплені Голодомором цим самим намагаючись контролювати всю інформацію, що направлялася за межі радянського союзу. Адже визнати масштаб голоду означало б показати світові справжнє обличчя радянського тоталітарного режиму – систему, що свідомо морила людей голодом. Саме тому навіть досвідченим журналістам, які роками працювали в СРСР, забороняли відвідувати українські села, щоб не допустити витоку правди.

«Звідомлення кореспондента німецького денника «Кельніше Цайтунг» з поїздки по Київщині на Україні, були такі, що опісля всіх головних кореспондентів у Москві кликали до пресового бюро й остерігали, що на майбутнє кожна поїздка на провінцію мусить мати окремий дозвіл від закордонного комісаріату. Закордонним кореспондентам, що приїздять сюди на короткий час, дозволяють виїздити на провінцію під «охороною», але це нагадує Патьомкінські села, які будували для цариці Катерини Великої. Я не хочу викликати враження, що Совіти побудували театральні села, але можна сказати справедливо, що совітська влада зуміла знаменито закрити перед чужинцями подорожнimi знаками того, що склалось минулоЗимі і весні. Цікаво, що широко відомий закордонний письменник, який за останніх 10 літ часто приїздив до цього краю студіювати сільські умовини, одержав цього літа візу під умовиною, що йому не вільно рушитись поза Москву і Ленінград... Терпішні обмеження цілком змінюють політику прем'єра В. М. Молотова, який у 1931 році запрошує закордонних кореспондентів, щоби самі перевірили, чи є примусова праця у совітських лісових таборах» [4]. Порівняння з попередньою діяльністю В. Молотова наочно свідчить, що влада різко змінила свій підхід – від показної «відкритості» до тотальної цензури. Така різка зміна викликала підозру у закордонних журналістів. Оскільки ще кілька років тому радянський уряд сам закликав приїжджих перевіряти умови праці в таборах, демонструючи нібито «чесність» і «прозорість». Під час Голодомору виїзди за межі Москви були заборонені, стало очевидно, що влада має що приховувати. Це лише підтверджувало здогади журналістів про масштаб катастрофи в Україні.

Попри намагання СРСР максимально замовчувати трагедію Голодомору за кордоном знаходилися люди, які прагнули донести правду про голодну катастрофу та закликали світ до співчуття й допомоги, деякі статті згадувалися у газеті «Діло».

В одній із таких публікацій згадується кардинал Теодор Інніцер, який закликав у своїй промові не залишатися байдужими. «... Дальше мовчати годі. Це значило би, що культурний світ погоджується з масовою смертю людей і бере на себе співвідповідальність. У часі, коли інші часті світа нищать надмір збіжа – в СРСР

гинуть люди голодовою смертю, при чому приходить до людоїдства... Вказую тут на заклик митрополита Галичини Андрея Шептицького, де описані страхіття на Україні. Також англієць Гаррет Джонес півверджує, як очевидець, що в деяких областях вимерла з голоду четвертина населення» [3]. Крім того, він взвивав організувати допомогу голодуючим, залучаючи до цього гуманітарні організації, зокрема Міжнародний Червоний Хрест. «В проводі такої акції у Відні стає особисто достойний кардинал Інніцер, що заповів у цюму ж поклику запросити вже в найближчих днях представників різних конфесій на нараду для створення спільнотного комітету допомоги» [3].

Це сприяло посиленню уваги міжнародної спільноти до подій, що відбувалися в Україні. У пресі наголошувалося, що «... від голоду терпить майже виключно Україна та сусідні з нею райони з не московською людністю.... Голод у Московщині був би внутрішньою справою: голод на Україні є злочином Московщини, поповненим у межах чужої поневоленої нації, який при нормальних інтернаціональних відносинах мусів би довести до гострої інтервенції великих держав» [5].

Незважаючи на міжнародні зусилля, українське суспільство залишалося виснаженим і пригніченим. У пресі зазначалося, що головним ворогом українського народу стає не лише голод, а й «... занепад енергії та цілковита апатія, що не дають йому змоги все ставити належний опір московській владі та боронити належно останній кавалок хліба. І цей час треба використати, щоб поширити зв'язки з Великою Україною, поширити свідомість того, що українці поза межами більшовицького пекла не забивають на своїх братів та працюють над порятунком для них» [5].

Отже, аналіз матеріалів опублікованих у газеті «Діло» об'єктивно висвітлює, жахіття Голодомору і те як радянська влада намагалася приховати правду про нього. Попри заборони та цензуру, інформація про нього з'являлася за межами СРСР, а країни Європи та США поступово дізнавалися про справжні події в Україні.

Список використаних джерел:

1. Голод, Голодомор 1932-33 / С. В. Кульчицький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-25439>.
2. Збіжева акція та кооперація. Діло. № 1, 1 вересня 1933. С. 1.
3. Голод на Україні. Поклик кардинала Інніцера у Відні. Діло. № 1, 1 вересня 1933. С. 4.
4. Комуністи забороняють чужинним журналістам відвідувати Україну. Діло. № 9, 9 вересня 1933. С. 1.
5. Європейська акція проти голоду в Україні. Діло. № 3, 3 вересня 1933. С.

Стефанишин Ярина Іванівна, здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександровна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
Драгобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

ЕПОХА СЬОГУНАТУ ТОКУГАВА (1603–1868): СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ, МОРАЛЬНИЙ КОДЕКС САМУРАЇВ І КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ЯПОНІЇ

Епоха сьогунату Токугава (1603–1868 рр.), відома також як період Едо, стала одним із найважливіших і найдовших періодів у історії Японії. Вона ознаменувала завершення тривалих феодальних війн, утвердження централізованої влади та встановлення тривалого миру, який тривав понад двісті п'ятдесяти років. У цей час Японія пережила глибокі соціальні, культурні й економічні зміни, що заклали основи її подальшого розвитку як держави з унікальною культурною ідентичністю.

У 1603 році Токугава Ієясу, один із найвпливовіших полководців свого часу, завершив процес політичного об'єднання країни після десятиліть громадянських війн. Отримавши титул сьогуна від імператора, він заснував нову військово-адміністративну систему правління, відому як сьогунат Токугава. Формально імператор залишався верховним правителем Японії, однак фактична влада зосередилася у руках сьогуна та його уряду – бакуфу. Столицю держави було перенесено до міста Едо (сучасного Токіо), яке швидко зросло й перетворилося на один із найбільших мегаполісів світу.

Система управління, створена Токугава, спиралася на жорстку ієрархію та принципи контролю над усіма сферами життя. Японія була поділена на феодальні володіння – хан, які очолювали даймьо, васали сьогуна. Даймьо зобов’язані були регулярно прибувати до столиці й утримувати там свої сім’ї, що забезпечувало лояльність до центральної влади. Такий порядок, відомий як *сандкін комай* («чергова служба»), перешкоджав можливим заколотам і зміцнював позиції сьогунату.

Однією з найхарактерніших рис епохи Токугава стала політика ізоляції – *сакоку*, яка тривала понад два століття. З 1639 року зовнішні контакти Японії зведено до мінімуму: заборонено виїзд громадян за кордон і в’їзд іноземців (за винятком голландців, які могли торгувати лише через порт Нагасакі). Ця політика дозволила уникнути колоніального впливу Заходу, зберегти культурну самобутність і забезпечити внутрішній порядок. Завдяки ізоляції розвивалися внутрішня торгівля, ремесла, сільське господарство, мистецтво й освіта.

Важливою складовою суспільного життя цього періоду була чітка соціальна ієрархія. На її вершині стояв стан самураїв – військово-служила верства, що вважалася елітою японського суспільства. Самураї не лише виконували військові функції, а й були носіями високих моральних і духовних ідеалів. Вони служили своїм феодальним володарям – даймьо, а через них – сьогуну, дотримуючись принципу абсолютної вірності. Служіння господарю розглядалося як священний

обов'язок, а честь – як найвища цінність. Зрадити господаря означало втратити не лише гідність, а й сенс життя. Саме тому в разі ганьби чи провини самурай мав право здійснити *сеппуку* – ритуальне самогубство, яке вважалося шляхом очищення від сорому та збереження честі навіть у смерті [1].

Морально-етичним фундаментом життя самураїв став кодекс *бусідо* («шлях воїна»). Хоча він не був зафікований у вигляді офіційного документа, *бусідо* охоплював систему моральних принципів і правил поведінки, якими мав керуватися кожен самурай. Основними чеснотами вважалися вірність, мужність, справедливість, самодисципліна, стриманість, чесність і гуманність. Самурай мав бути не лише вправним у бою, але й освіченим, здатним до роздумів і моральних вчинків. У мирний час самураї займалися адміністративною діяльністю, навчалися каліграфії, поезії, філософії, а також наставляли молодь, передаючи свої цінності наступним поколінням [2].

Філософія *бусідо* поєднала у собі вплив трьох головних духовних учень Японії – конфуціанства, буддизму та синтоїзму. З конфуціанства самураї перейняли ідеї морального обов'язку, шанування старших, поваги до суспільного порядку та гармонії у стосунках.

Буддизм сформував у них спокійне ставлення до смерті, усвідомлення минуності життя й цінність внутрішнього самоконтролю. Синтоїзм прищепив глибоке почуття обов'язку перед батьківчиною, родом і імператором, розвиваючи у самураїв духовну чистоту та патріотизм. Завдяки цьому поєднанню *бусідо* стало не просто системою правил, а цілісною філософією, що формувала ідеал гармонійної особистості – чесної, мужньої, скромної та відданої своїй справі [3].

У період Едо самураї поступово втрачали свою військову роль, оскільки тривалий мир робив бойові дії непотрібними. Проте вони залишалися опорою соціального ладу, відіграючи важливу роль у державному управлінні, освіті та культурі. Самураї ставали чиновниками, вчителями, радниками при даймьо, формуючи нову інтелектуальну еліту країни. Вони активно брали участь у розвитку літератури, філософії, театру, каліграфії, живопису й чайної церемонії. Ідеали *бусідо* відображалися у літературних творах, драмах кабукі, легендах про вірність і жертвівність. Самурайська культура виховувала в японців прагнення до досконалості, гармонії й самоповаги, що стало визначальною рисою національного характеру.

Крім того, період Токугава став часом небувалого розвитку міської культури. Зростання міст, розвиток торгівлі й ремесел сприяли появлі заможного купецтва, яке підтримувало театри, книгодрукування, образотворче мистецтво. Розквіт жанрів *укійо-е* (гравюри на дереві), *ханафуда* (карткові ігри), *хайку* (короткі вірші) та театру кабукі створив неповторний культурний феномен Японії. Проте навіть у цьому новому, більш демократичному мистецтві продовжували жити самурайські ідеали – стриманість, гідність, повага до традицій.

Занепад сьогунату Токугава розпочався у середині XIX століття, коли ізоляційна політика *сакоку* стала перешкодою для розвитку. У 1853 році американський комодор Метью Перрі прибув до берегів Японії, змусивши країну відкритися для зовнішньої торгівлі. Це стало поштовхом до глибоких політичних і соціальних змін. У 1868 році, після реставрації імператорської влади під проводом імператора Мейдзі, сьогунат було ліквідовано. Самурайський стан офіційно скасували, але духовна спадщина *бусідо* не зникла.

Ідеї самодисципліни, честі, вірності й працьовитості трансформувалися у моральну основу японської національної свідомості. У період модернізації Мейдзі вони стали частиною системи освіти, державної служби та навіть військової етики. Принципи бусідо вплинули на формування трудової культури, колективізму й почуття відповідальності, які залишаються характерними рисами японського суспільства й сьогодні [4].

Отже, епоха сьогунату Токугава була не лише часом політичної стабільності, а й добою духовного та культурного зростання. Самураї, які втілювали ідеали бусідо, стали символом японської гідності, моральності та внутрішньої гармонії. Їхній кодекс честі став фундаментом не лише феодальної культури, а й сучасного світогляду японців. Саме завдяки цьому поєднанню традицій і моральних цінностей Японія змогла успішно перейти до епохи модернізації, зберігши при цьому свою духовну унікальність і культурну спадщину.

Список використаних джерел:

1. Гайдар Ю. В., Ямпольська Л. М. Японська родина в період «Мейдзі ісін» (1868-1912 рр.) Сходознавство. Актуальність та перспективи: Матеріали IV Міжнародної науково-методичної конференції (м. Харків, 24 березня 2023 р.): у 2 ч. / ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. Ч. II. С. 148-152. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/bed4a4c1-2268-4a09-b55b3cbdf5e2c8ac>
2. Нітобе Інадзо. Бусідо: Душа Японії. Пер. з англ. Київ: Основи, 2021.
3. Бродський Р.М. Нова історія країн Азії і Африки (1642-1870) / Р. М. Бродський. Львів: Вища школа, 1979.
4. Плюта Н. В., Синяк С. Л., Десятничук І. О. Ідеологія бусі в період Бакумацу та самураї. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 8 (14). С. 1017-1030.

Стефанишин Ярина Іванівна, здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександровна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
Драгобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

ЗАНЕПАД ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЯНИЧАРСЬКОГО КОРПУСУ. ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКА «НІЗАМ-І ДЖЕДИД»

Упродовж кількох століть яничарський корпус посідав провідне місце у військовій та політичній системі Османської імперії. Створений у XIV столітті султаном Орханом Газі як елітне військове формування, він став опорою трону, символом могутності та військової сили держави, що швидко розширювала своє володіння в Європі, Азії та Африці. Основою комплектування яничарського корпусу стала система *девширме*, відома також як «дитячий податок». За цією практикою кожні декілька років із підвладних християнських територій Османської імперії забирали хлопчиків віком від восьми до п'ятнадцяти років, яких потім навертали в іслам, навчали військовій справі, дисципліні й виховували в дусі безумовної віданості султанові. Завдяки такій системі яничари перетворилися на найефективніше та найвірніше військо імперії, яке протягом XV–XVI століть було головною рушійною силою її територіальних завоювань. Саме вони брали участь у штурмі Константинополя 1453 року, у битвах під Мохачем (1526) і під Віднем (1529), що стали знаковими для зміщення влади султана та розширення меж імперії [1].

Однак уже в XVII столітті почався поступовий занепад яничарського корпусу, зумовлений внутрішніми соціальними, економічними та політичними чинниками. Однією з головних причин деградації стало поступове скасування системи *девширме* і перетворення служби у корпусі на спадкову. Нові покоління яничарів більше не проходили суворого виховання і військової підготовки, властивих першим поколінням воїнів. Натомість вони перетворювалися на замкнену соціальну касту, яка почала втрачати військову ефективність, проте зберігала значні політичні та економічні привілеї. Військова служба дедалі більше поєднувалася з комерційною діяльністю: яничари займалися ремеслами, торгівлею, володіли маєтками та лавками, що відвертало їх від військових обов'язків. Корпус став фактично самостійною політичною силою, яка мала вплив у столиці та могла диктувати свою волю навіть султанові.

З часом яничари почали активно втручатися у внутрішні справи імперії, брати участь у палацових переворотах і навіть усуненнях правителів, котрі намагалися провести реформи. Вони стали головною перешкодою на шляху модернізації держави. Османська армія, яка колись перевершувала європейські війська, наприкінці XVIII століття почала зазнавати поразок у війнах із Росією, Австрією та Персією. Це виявило глибоку кризу військової системи імперії, яка не відповідала новим історичним викликам.

Султан Селім III (1789-1807), усвідомлюючи критичний стан армії, розпочав масштабну програму реформ, відому під назвою *нізам-і джедид* («новий порядок»). Його головною метою було створення модерної армії європейського зразка, яка б могла ефективно протистояти зовнішнім загрозам. Нові війська формувалися окремо від яничарського корпусу і мали сучасну організацію, підготовку та озброєння. Солдати *нізам-і джедид* отримали уніформу європейського типу, навчалися за системою муштри, запровадженою у Франції, а також проходили спеціальну артилерійську й інженерну підготовку. Для фінансування реформ створено окрему скарбницю - *ірад-е джедид* («доходи нового порядку»), що дозволило уникнути залежності від старої фінансової системи, контролюваної яничарами [2].

Окрім цього, султан Селім III приділяв велику увагу освіті та підготовці військових кадрів. Було засновано нові військові школи, де навчалися офіцери-інженери, артилеристи, моряки та перекладачі. Також почали видаватися перші військові інструкції та статути, перекладені з французької та німецької мов. Ці реформи знаменували початок етапу модернізації османського війська, однак викликали різке невдоволення серед консервативних кіл і, насамперед, серед яничарів.

Яничари сприймали створення нового війська як загрозу своєму становищу, адже реформи позбавляли їх монополії на збройну силу. У 1807 році вони підняли заколот у Стамбулі, який завершився поваленням і вбивством Селіма III. Реформи тимчасово зупинилися, а нове військо розпущене. Проте вже за правління султана Махмуда II (1808-1839) курс на модернізацію було відновлено. Новий султан розумів, що збереження яничарського корпусу є головною перешкодою для оновлення держави.

У червні 1826 року, коли яничари вкотре виступили проти навчань нових військових підрозділів, Махмуд II наказав вжити рішучих заходів. Казарми яничар у Стамбулі було оточено, а потім обстріляно артилерією. Унаслідок цієї події, відомої як *Вакай-хайріє* («Щаслива подія»), тисячі яничарів загинули, а сам корпус був офіційно ліквідований. Рештки воїнів, які вижили, або страчували, або висилали у віддалені провінції [3]. Це стало остаточним завершенням історії яничарського корпусу, який існував понад чотири століття.

Після ліквідації яничар султан Махмуд II створив нову армію під назвою *Асакір-і Мансуре-і Мухаммедіє* («Переможні війська Мухаммеда»), що стала основою регулярних збройних сил Османської імперії XIX століття. Нова армія мала сучасну організацію, підпорядковувалася центральному командуванню й функціонувала за європейськими стандартами. Її створення стало важливим кроком на шляху до загальної модернізації держави, яка у подальшому втілилася у реформах Танзимату (1839–1876 pp.).

Ліквідація яничарського корпусу мала величезне значення для політичного та військового розвитку Османської імперії. Вона символізувала кінець старої феодальної системи, заснованої на особистій відданості султанові, і початок переходу до централізованої бюрократичної держави нового типу. Створення війська *нізам-і джедид* та реформи Махмуда II започаткували процес модернізації, який поступово перетворював Османську імперію на державу, здатну адаптуватися до нових політичних і технологічних викликів XIX століття. Попри кровопролиття

й спротив традиціоналістів, ці зміни заклали підвалини для подальших реформ, які торкнулися не лише армії, а й освіти, управління, права та економіки.

Таким чином, занепад і ліквідація яничарського корпусу стали закономірним підсумком внутрішньої деградації старої військової еліти, а створення нового війська - історично необхідним етапом переходу Османської імперії до доби модернізації. Цей процес, започаткований реформами Селіма III та завершений Махмудом II, відкрив нову сторінку в історії османської держави, яка прагнула поєднати власні традиції з європейськими досягненнями та відновити колишню могутність у нових історичних умовах [4].

Список використаних джерел:

1. Дудар Р. В. Занепад та ліквідація яничарського корпусу // Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. 2014. № 9. С. 48-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuI_2014_9_10
2. Дудар Р. В. Реформи Селіма III. Формування війська «нізам-і джедид» в складі збройних сил Османської імперії // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 86. С. 145-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_36
3. The Emergence of Modern Turkey. Bernard Lewis Oxford University Press, 1961.
4. Дудар Р. В. Формування та розквартирування нових частин та з'єднань Османської армії (1826–1927 рр.) // Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. 2014. № 19. С. 42-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuI_2014_19_10

Баранюк Софія Олександровна, здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександровна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК БАГАЇЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУЧАСНУ ПОЛІТИЧНУ Й СУСПІЛЬНУ СФЕРУ

Багайзм, що виник у Персії в середині XIX століття, є однією з наймолодших світових релігій, але його вплив на сучасні глобальні процеси виходить далеко за межі сухо віровчення. Заснований Баха-Уллою (Славою Господа), цей віросповідальний рух постав як продовження бабізму, проголошуєши єдність Бога, єдність релігій та єдність людства. На відміну від багатьох традиційних релігій, багайзм від самого початку інтегрував у своїй доктрині принципи соціальної активності, гендерної рівності та гармонії науки й релігії. Історичний розвиток багайзму від регіональної спільноти, що пережила жорстокі гоніння, до глобальної релігії з мільйонами послідовників, засвідчує його стійкість та універсальність його ідей. Особливої актуальності набуває дослідження того, як ключові постулати багайзму, такі як загальна безпека та світова федерація держав, проектируються на сучасну політичну арену та суспільні трансформації, пропонуючи унікальну модель для подолання глобальних конфліктів і утвердження гуманістичних цінностей.

Бахайзм є синтетичною релігією, що увібрала в себе різноманітні елементи ісламу (в його бабітській версії), християнства, індуїзму і т. д. Засновником Віри Бахаї був виходець з купецької перської сім'ї Мірза Хусейн Алі-і-Нурі, більш відомий під іменем Баха-Улла - це ім'я можна перекласти як "Слава Господа". Його послідовники - бахаї - вірять, що він прийшов, щоб встановити обіцяне Царство Боже на Землі, в якому всі народи живимуть за законами справедливості. [1, ст. 5]

Баха-Улла, який проголосив себе Об'явленім, очікуваним Бабом, став центральною постаттю віровчення. Його вчення стверджує фундаментальну єдність Бога, релігій та людства. Це знайшло своє відображення у концепції послідовності божественних посланців. Після смерті Баха-Улла лідерство перейшло до його сина Абдул-Баха, а згодом до його онука Шогі Ефенді. Саме під керівництвом останнього відбулася глобалізація віри. Як вважають послідовники: «Багайсти вважають [Баха-Уллу] останнім у низці божественних об'явлень: Зороастр, Будда, Ісус Христос, Мугаммед. Під проводом онука Баха-Улла Шогі Ефенді (роки актив. діяльності - 1921–1957) багайзм із регіональної релігії перетворюється на глобальну, нараховуючи нині понад 6 млн послідовників у світі.» [2, ст.181] Цей етап став вирішальним для формування адміністративної структури та поширення віри у світі.

Вчення багайзму має глибокий та безпосередній вплив на сучасну політичну та суспільну сферу, пропонуючи модель світового порядку та розвитку людства, що базується на гуманістичних та етичних принципах.

Ключові принципи багайзму тісно перегукуються із зasadами міжнародного права та прав людини. Ключові постулати віросповідання багайзму значною мірою

відповідають гуманістичним цінностям, проголошеним на сьогодні в міжнародних правових документах: єдність людства; єдність релігій; подолання національних, расових, класових та інших відмінностей; гармонія релігії та науки; незалежний пошук істини; ріvnість чоловіків і жінок; обов'язковість освіти. Причому багаї не лише мають індивідуально дотримуватися таких цінностей, але й активно сприяти їхньому утвердженню у світі. [3, ст.42] Ці принципи вимагають не лише індивідуального дотримання, а й активного поширення.

Багаїsti активно залучені до соціальної діяльності, спрямованої на вирішення глобальних проблем. Багаїsti беруть активну участь у боротьбі за мир, за права жінок і дітей, за об'єднання народів і побудову суспільства достатку. [2, ст. 181] Їхня діяльність охоплює освітні, економічні та соціальні проекти, що мають на меті розвиток місцевих громад і просування глобальної єдності.

Вони розглядають досягнення миру та єдності як поступовий процес, що вимагає глибоких перетворень як на особистісному, так і на глобальному рівнях. У політичному вимірі багаїзм пропонує конкретний шлях до світової єдності, що є радикально відмінним від традиційної системи національних держав. «Бахай вірять, що Царство Боже на землі настане завдяки активній участі віруючих у процесі радикального перетворення кожної окремої особи і всього людського роду. ...Щоб досягти практичного об'єднання людства, на переконання бахаїв, слід встановити світову Федерацію держав, яку буде засновано на принципах загальної безпеки і міжнародної справедливості. [1, ст. 5] Ця візія передбачає створення всесвітніх інституцій, які б керувалися універсальними законами та забезпечували мир і добробут для всього людства, що є значним внеском у дискусію про майбутнє глобального управління.

Історичний шлях багаїзму - від переслідуваного руху XIX століття до сучасної глобальної релігії, керованої принципами, закладеними Баха-Уллою та розвинутими Шогі Ефенді - демонструє його глибинний потенціал як чинника світового соціально-політичного розвитку. Ключові принципи Віри Бахаї, включаючи ріvnість чоловіків і жінок, незалежний пошук істини та подолання всіх форм упереджень, не лише відповідають гуманістичним цінностям міжнародного права, але й активно впроваджуються послідовниками через боротьбу за мир та соціальний розвиток. Візія багаїзму про світову Федерацію держав, засновану на загальній безпеці та міжнародній справедливості, пропонує радикальне, але водночас структуроване вирішення проблеми роз'єднаності людства. Таким чином, багаїзм виступає не просто релігійним світоглядом, а й дієвою силою, що прагне до радикального перетворення як індивідуальної свідомості, так і глобальної політичної та суспільної архітектури, підкреслюючи нерозривний зв'язок між духовною еволюцією та практичним об'єднанням людського роду.

Список використаних джерел:

1. Богдановський І.В. Сучасні синтетичні релігії як різновид релігійного нетрадиціоналізму. Софія Гуманітарно-релігієзнавчий вісник № 1 (3): 2015 м. Київ, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». С.5-8.
2. Герасимчук О. Багаїзм. Енциклопедія Сучасної України. Т. 2. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. С. 181. - 872 с.
3. Богданова О. В., Дудко Є. С. Чинники набуття релігійної ідентичності багаї (на прикладі сценаріїв навернення вірян київської громади). Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 4 (20). - С. 40-48.
4. Колесник І. М. Новітні релігійні течії та рухи : навчальний посібник. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2014. 145 с.

Баранюк Софія Олександровна, здобувачка вищої освіти факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Горбачик Оксана Олександровна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

САМУРАЙСЬКИЙ СТАН І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ КОДЕКС БУСІДО В ЯПОНІЇ ЕПОХИ СЬОГУНАТУ ТОКУГАВА

Епоха сьогунату Токугава охоплює понад 250 років відносної стабільності та миру, які настали після століть кривавих громадянських війн (Сенгоку Дзідай). Цей період відзначився не лише централізацією влади під егідою клану Токугава в місті Едо (сучасний Токіо) та політикою самоізоляції (сакоку), а й остаточним, жорстким закріпленням соціально-станової ієрархії, на вершині якої опинився самурайський стан. Ця зміна ролі вимагала розробки нових морально-етичних орієнтирів, які б регулювали їхню поведінку в умовах миру і підтверджували їхнє право на привілейоване становище. Саме в цей час філософські та військові настанови, що формувалися століттями, були кодифіковані та остаточно оформлені в бусідо (Шлях Воїна) — суворий моральний кодекс. Бусідо перетворився на основний світоглядний стрижень самурая, що інтегрував елементи дзен-буддизму (спокій, готовність до смерті), конфуціанства (відданість, ієрархія, обов'язок) та синтоїзму (патріотизм, шанування предків). Правове оформлення статусу самураїв було закріплено в таких документах, як “Закони про самурайські роди” (“Букешьо хатто”), які вперше були кодифіковані у 1615 році.

За часів правління клану Токугава самураї міцно утвердилися на вершині соціальної ієрархії, що формувалася за принципом «ши-но-ко-шьо» (самураї — селяни — ремісники — купці). Їхній статус був чітко відокремлений від інших станів, закріплений законом і набором жорстких соціальних приписів.

«Остаточної повноти [принципи бушідо] набули за третього сьогунату (1603–1868) — доби воєнно-політичного правління клану Токугава з центром в Едо (тепер м. Токіо). Вершиною означеної законотворчості вважають уперше кодифіковану 1615 р. збірку “Законів про самурайські роди” (“Букешьо хатто”), зміст якої неодноразово доповнено та удосконалено (остаточна редакція — 1710).» [1, ст 2.]

Цей документ регулював життя самураїв, визначав їхні обов'язки, відносини з сьогуном і даймьо (феодальними князями), а також стандарти поведінки. Таким чином, самурайство перетворилося на спадковий, привілейований, але суворо регламентований стан, зобов'язаний забезпечувати порядок і керувати країною.

Моральною основою існування самурая був кодекс бусідо. Хоча його принципи формувалися протягом багатьох століть, вони набули найбільшої систематизації та впливу саме в епоху Токугава. Цей кодекс виходив за рамки простої військової доблесті, охоплюючи філософські, етичні та соціальні аспекти життя воїна. «Бушідо вимагав від самурая мати сім чеснот: пряmodушність (гі), хоробрість (ю), великудушність (джін), ввічливість (рей), щирість (макото), честь (мейго) та відданість (чуті)... Самурай мав завжди бути готовим до смерті, але не прагнути її як такої, а намагатися використати своє життя для досягнення

правильної мети, спокійно приймаючи будь-яку долю, що супроводжуватиме його на життєвому шляху.» [1, ст.3]. Ці чесноти були дороговказом у повсякденному житті, службі та відносинах.

Центральне місце в бусідо займало поняття службового обов'язку та постійної готовності до смерті. Як стверджує дослідник С. В. Капранов, «Смисл життя людини, за бусідо, — служіння. Слово „самурай“ етимологічно означає „той, хто служить“... Служіння пов’язане зі смертю не лише тому, що воїн має бути готовим будь-якої миті загинути за свій клан або здійснити сеппуку, а й тому, що ідеальний самурай служить так, наче тіло його вже мертвє». [3, ст.95]. Цей філософський погляд на служіння та життя був невід'ємною частиною ідентичності воїна.

Готовність до смерті була не просто військовою вимогою, а глибокою світоглядною установкою, яка визначала сам спосіб життя самурая. Найбільш радикально ця ідея висловлена в тексті «Хагакуре» («Сховане в листі»), який є одним із найбільш відомих зводів настанов бусідо, що з’явився у період Токугава. У ньому підкреслюється абсолютна пріоритетність обов'язку, що стоїть вище за життя: «[Я] осягнув, що шлях самурая — це смерть. ... Самурай повинен щодня, вранці і ввечері, готовувати себе до смерті і навчитися жити так, наче тіло його вже померло». [3, ст.93].

Проте, як зазначається, ця готовність до смерті не означала прагнення до самогубства чи безглуздої загибелі. Самурай мав завжди бути готовим до смерті, але не прагнути її як такої, а намагатися використати своє життя для досягнення правильної мети, спокійно приймаючи будь-яку долю, що супроводжуватиме його на життєвому шляху. Таким чином, бусідо формувало не фаталістичне, а діяльне ставлення до життя, де кожна мить наповнена усвідомленням власного обов'язку, честі та вірності своєму пану і принципам.

Таким чином, епоха сьогунату Токугава (1603–1868) стала вирішальним періодом в історії Японії, коли відбулася кардинальна трансформація самурайського стану. Самураї перетворилися з військової еліти на панівний бюрократичний і адміністративний клас, чий статус був суворо закріплений законом, зокрема збірками на кшталт "Букешьо Хатто". Морально-етичний кодекс бусідо став ідеологічною основою цієї трансформації, вимагаючи від воїна не лише військової доблесті, а й конфуціанської відданості, честі та дисципліни в управлінській діяльності. Центральним філософським принципом бусідо було службове обов'язок і постійна готовність до смерті, що, як наголошував текст "Хагакуре", означало жити так, "наче тіло вже померло", забезпечуючи беззаперечну вірність пану і системі. Ця сувора етика забезпечила соціальну стабільність і дозволила клану Токугава успішно централізувати владу та керувати країною в умовах тривалого миру.

Список використаних джерел:

1. Бусідо. Кодекс самурая / пер. з яп. М. Сатапурою. Київ : Видавничий дім «Сварог», 2024. — 272 с.
2. Інадзо Нітобе, Юдзан Дайдоджі. Кодекс самурая. Будосьосинсю. Бусідо. Книга українською. Київ : «Арій», 2023. —384 с.
3. Капранов С. В. Філософія бусідо як антропологія (на матеріалі «Хагакуре»). Мультиверсум. Філософський альманах. 2015. № 9-10. С. 90–98.
4. Рубель В. А. Бушідо // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/> Бушідо (дата звернення: 23.10.2025).
5. Шлях Воїна. Філософія – Культура – Волонтерство – Новий Акрополь. URL: <https://newacropolis.org.ua/articles/shliakh-voina> (дата звернення: 23.10.2025).

Назар Оліярник, здобувач освіти
ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНАУ», Україна

Науковий керівник: Оксана Боляк, викладач соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНАУ»

ЦІНУЙ СВОЮ СВОБОДУ

Історії ж бо пишуть на столі,
Ми ж пишем кров'ю на своїй землі.
Ми пишем плугом, шаблею, мечем.
Піснями і невільницьким плачем,
Могилами у полі без імен.

Для українців свобода і гідність завжди були основоположними цінностями. Вони спонукали до боротьби за незалежність. На початку ХХ століття, в часи Української революції 1917–1921 років, наш народ зміг відродити державність, а 24 серпня 1991 року Актом проголошення незалежності України вона була відновлена. Важливим кроком до повернення історичної справедливості стало прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України. Тоді Верховна Рада УРСР підтримала прагнення народу ліквідувати політичну та економічну залежність від московського центру і розбудовувати самостійну державу, відроджувати національну культуру, історичну пам'ять.

Постання суверенної України відіграво вирішальну роль у розпаді СРСР, остаточному руйнуванні комуністичної тоталітарної системи. Це стало початком відліку нового етапу розвитку демократичної сучасної Української держави. Сьогодні незалежність України – запорука вільного розвитку держав і народів Європи і головна перешкода для російського імперіалізму, який намагається політично, економічно та духовно поглинути Україну. Нині в умовах агресії з боку Росії ми продовжуємо боротьбу за власну свободу та незалежність. Тож попереду – велика робота. Українська громада має об'єднати зусилля для подальшої розбудови держави, розвитку громадянського суспільства та консолідації нації, відстоювання територіальної цілісності держави.

Незалежність – це відчувати себе вільним, можливість здобувати освіту, розмовляти українською мовою, працювати в цій країні, радіти позитивним змінам, які тут відбуваються. Що я роблю для України? Я чесно працюю, сплачує податки і сподіваюся, що вони будуть йти на якісь гарні справи. Якщо кожен робить свою справу чесно – зміни неминучі. Найзнаковіші події, що відбувались у незалежній Україні – це Революція на Граніті, Помаранчева революція та Євромайдан.

Незалежність пов'язана для українців передусім з новими можливостями та торжеством прав людини. Це наш шанс на щастя і мир, змога дихати на повні груди повітрям свободи після століть неволі, життя за чужими правилам, участі в чужих війнах, брехні, несправедливості та репресій. Майбутнє України – в руках кожного з нас.

Понад 30 років тому на політичній карті світу постала нова самостійна держава – Україна, що нині крокує нелегким шляхом зростання та самоствердження, демонструючи всьому світу неймовірну силу духу, високий патріотизм, непереможне прагнення бути сувереною демократичною державою.

Для нашої країни 24 серпня 1991 року – доленона дата, від якої розпочався відлік нової епохи в житті українського народу: вікові прагнення до незалежності, національного відродження, духовної свободи, економічного зростання та культурного піднесення набули законодавчого закріплення.

24 лютого 2022 року — це дата початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Близько 3:40 ранку перші російські танки увійшли на територію Луганської області, а згодом країна-агресор нанесла масовані авіаудари по багатьох українських містах, почавши наймасштабнішу війну в Європі за останні десятиліття. Ця дата розділила наше життя на ДО і ПІСЛЯ.

І сьогодні наші мужні воїни змушені зі зброєю в руках відстоювати цілісність та суверенітет Батьківщини, право держави йти самостійно обраним шляхом. Та все ж віримо, що окроплений кров'ю час випробувань зробить нас згуртованими, сильнішими, єдиними у вічних прагненнях бути господарями на власній землі.

Наша незалежність оплачена дорогою ціною – незбагненною кількістю життів тих, хто помирає за ідею вільної України зі зброєю у руках і без неї, незліченою кількістю років втраченої свободи тих, хто сидів за неї у тaborах та в'язницях, не кажучи вже про споконвічні мрії й натхненні зусилля мільйонів творців, які зберігали і творили все те, що зараз є надбанням української культури.

Окремо слід віддати належне державним діячам, які у переломні 1990 та 1991 роки забезпечили законодавчо та політично мирний, безкровний і цивілізований перехід від мертвої радянської імперії до нової вільної України. Їхня рішучість має бути для нас прикладом. Адже саме вони забезпечили легітимність політичних процесів, приймали перші закони, організували референдум, на якому всі громадяни змогли вільно сказати “так” незалежній Україні. Вони уклали перші міжнародні угоди і домоглися визнання нашої країни всім світом.

Проголошення незалежності – логічне завершення українського державотворення у ХХ столітті. Відзначаючи 30-ту річницю ухвалення Акта проголошення незалежності України, слід вшанувати всі попередні етапи – Русь, Галицько-Волинське князівство, Велике Князівство Литовське, Українську козацьку державу, українські державні утворення початку ХХ століття. Від них сучасна Україна успадкувала традиції державництва.

Вперше у ХХ столітті незалежність Україна проголосила 22 січня 1918 року. Після того українці декілька разів втрачали волю через внутрішні незгоди перед лицем зовнішньої агресії. Тому ми маємо вчитися на помилках попередників і пам'ятати, що національна єдність є обов'язковою умовою збереження державності. Наша сила в соборності, в здатності знаходити спільну мову і протистояти силам, які хочуть розсварити суспільство, посіяти недовіру та чвари й зрештою поневолити наш край.

Проголошення незалежності України у 1991 року відігравло вирішальну роль у розвалі СРСР й остаточній ліквідації комуністичної тоталітарної імперії.

24 серпня 1991 року українці остаточно утвердили свої прагнення жити у власному домі на власний розсуд. Однак боротьба триває й нині, коли українці змушені захищати від російської агресії територіальну цілісність та суверенітет України. Це боротьба не лише за людей і територію, а за право бути собою, вільно вирішувати як жити, у що вірити, кого любити, з ким дружити, куди прагнути і яке майбутнє обирати.

Роки бездержавності коштували нашому народу неймовірної кількості жертв. Унаслідок Голодомору, Голокосту, державного терору, депортаций та воєн загинули

мільйони українців. Ми повинні це пам'ятати і за жодних обставин не допустити повторення подібного лиха.

Вільна українська держава, активне й відповідальне громадянське суспільство та потужні збройні сили – це ті базові речі, які захищають права людини та гарантують усім українцям гідне майбутнє.

За ці три десятиліття ми не починали воєн, добровільно відмовилися від ядерної зброї, а наші миротворці звитяжно допомагали ООН встановити мир і порядок у багатьох куточках землі. Але наша миролюбність не заважає нам боронити рідну землю від нахабного загарбника.

Роки незалежності продемонстрували світу, що Україна відбудовується як держава, здатна утвержувати демократичні цінності, відстоювати свободу, гідність та розмаїття, захищати свій суверенітет і територіальну цілісність. Нам вдалося побудувати толерантне суспільство, в якому знаходять спільну мову та взаємну повагу різні етнічні, релігійні, соціальні групи.

Мрію про власну державу ми пронесли через сотні років випробувань, війн, боротьби за право існувати. 24 серпня 2021 року, як і 30 років тому, до сесійної залі Верховної Ради було внесено Прапор Незалежності України. Цього святкового для кожного українця Верховна Рада України зібралася на урочисте засідання з нагоди 30-ї річниці прийняття Акта проголошення незалежності. Участь у ньому взяли Президент України Володимир Зеленський, народні депутати нинішнього та першого скликань, голови Верховної Ради попередніх скликань та президенти, які очолювали нашу країну в різні роки. А також почесні гості, іноземні парламентські делегації, представники дипломатичного корпусу та міжнародних організацій, акредитованих в нашій країні, представники духовенства різних конфесій тощо.

Відзначаючи 30-ліній ювілей нашої України, дуже важливо не лише відзначати появу державності, але і об'єднуватися для її збереження. Нашу велику українську сім'ю єднає родина державних символів України. Це три брати: Державний Прапор України, Державний Герб і Державний Гімн. Вони пов'язані статтями Конституції України і пов'язані на рівні національної підсвідомості. Гімн України — це наша душа, мудрість наступним поколінням. Ми думали, що запанували у своїй сторонці, та сім... сьомий рік поспіль ми кладемо душу і тіло за нашу свободу. Сім років поспіль ми це робимо. Бо забули, що далеко не всі вороженьки, як роса на сонці, але ми не забули, якого ми роду, а отже, нам точно усміхнеться доля. Наша доля — це наш Герб, вона закарбована тисячу років тому на тризубі Великого Київського князя Володимира, що є і сучасним Гербом України. Це простий шифр із чотирьох букв. Хтось його, напевно, не бачив, але хтось точно знає — це воля. Воля! Бо наша доля — бути вільними! А наша воля — це наш український прапор, і це точно знають Краматорськ, Маріуполь, Слов'янськ, Лисичанськ та ще десятки визволених від окупантів міст та сіл Донбасу. Та воля обов'язково буде воля буде і в інших містах України, і Криму. Бо це наша доля, доля незалежності України.

І від нас усіх залежить, як швидко ми будемо розвиватися. «Ліна Костенко колись написала: «А ви думали, що Україна так просто. Україна — це супер. Україна — це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартом. В умовах сучасного світу їй немає ціни». У цьому вислові є велика, але, на жаль, гірка правда. Але хочеться побажати країні в день її народження поменше випробувань і проблем, яких на нашу долю випало і так чимало, і більше моментів єднання нації.

СЕКЦІЯ 28.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Міндер Анна Юріївна, здобувач вищої освіти спеціальності Садово-паркове господарство

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Міндер Вікторія Володимирівна, канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри ландшафтної архітектури та фітодизайну

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ЛАНДШАФТНОГО ПРОСТОРУ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПУ ДИНАМІКИ

Одним із ключових засобів досягнення виразності сучасної ландшафтної композиції є принцип динаміки, який забезпечує відчуття розвитку, зміни та просторової глибини середовища, що сприймається під час руху. Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю пошуку засобів підвищення архітектурно-композиційної виразності ландшафтних об'єктів у контексті сучасних тенденцій проєктування, орієнтованих на сприйняття простору.

Рис. 1. Принцип динаміки у ландшафтній композиції на основі трикутних форм

У проєктуванні ландшафтного простору форма трикутника має особливе значення завдяки своїй виразній динаміці, спрямованості та емоційній напрузі. Це одна з найактивніших геометричних форм, яка вносить у композицію рух, енергію та контраст. Дані динамічні композиції в плані мають виражену асиметричну конфігурацію (рис. 1) з чіткими напрямками руху від центру до периферії. Вони формується навколо двох ступінчатих водойм та великої центральної площини з радіально розташованими клинами мощення, що чергуються із підпірними стінками, а по периметру ділянки фоном виступають групи кущів і

грунтопокривних рослин. Така форма активізує сприйняття простору [2]. Гострі вершини задають напрямки, що створюють ефект підйому та композиційної напруги. Основна ідея формування композиції насаджень полягає у підсиленні відчуття руху, яке вже задано радіальним мощенням. Розміщення та добір рослин організовані так, щоб вести погляд і рух спостерігача від центральної площини до периферії, створюючи послідовність вражень. Додаткові акценти забезпечують вертикальні деревні елементи.

Динаміку підсилюють контрастні пурпурні та блакитно-зелені колірні плями [1], поєднання яких збалансовує площини мощення й конструктивні об'єми, але при цьому зберігає загальну асиметрію. Для підсилення динамічних перепадів за висотою використано кам'яні підпірні стінки. Домінанти *Robinia pseudoacacia 'Umbraculifera'* у візуальних вузлах виконують роль орієнтирів і створюють тінь. Групи із *Cotinus coggygria 'Rubrifolius'*, що чергуються із *Juniperus horizontalis 'Blue Chip'*, формують контрастні кольорові акценти для врівноваження вертикалей. Ароматні бордюри із *Lavandula angustifolia Mill.* вздовж доріжок підкреслюють основні лінії руху.

Отже, динамічність міського ландшафтного простору проявляється у послідовності відкриттів візуальних акцентів за рахунок асиметричної побудови композиції, ритмічній організації ліній і форм, контрастному поєднанню кольорів штучних та природних матеріалів. Саме через динаміку створюється емоційна насыченість та індивідуальний художній образ території.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко І.О., Міндер В.В. Контраст у композиції насаджень для підвищення візуального сприйняття ландшафту. Актуальні проблеми дослідження лісових та урбоекосистем України в умовах воєнного стану: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23 листопада 2023 року: тези доповіді. К., 2023. С. 93.
2. Сидоренко І.О., Міндер В.В. Візуальні прийоми збільшення простору малого саду. IV Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 150-річчя Олександра Вербицького», м. Київ, 21-23 травня 2025 року: тези доповіді. К., НАОМА, 2025. С. 313-314.

Н О Т А Т К И

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ: МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ГАЛУЗЕЙ НАУК»

7 листопада 2025 рік • м. Черкаси, Україна

Українською та англійською мовами

Всі матеріали пройшли перевірку на plagiat та експертизу за формальними ознаками (форматування, стиль мови, оформлення цитувань та списку використаних джерел). За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори та їх наукові керівники.

Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів.

Підписано до друку 07.11.2025.

Папір офсетний. Цифровий друк. Формат 60×84/16.

Гарнітура Times New Roman, Poiret One та Arial.

Умовно-друк. арк. 30,23. Замовлення № 25/011.

Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Громадська організація «Молодіжна наукова ліга»

21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103

Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044

E-mail: info@liga.science | URL: www.liga.science

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».

21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.